

ภวตยนิลยบท

ลิลิต

ล้นเกล้าพระบาทสมเด็จพระ

ศรีสุริยราช

มหาจักรีบรมราช

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้น

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ

พิมพ์ครั้งแรก ๒๔๖๖

พิมพ์ครั้งที่สอง ๒๔๗๖

๙1
26 2

นางายน์สิขวัง

ลิลิต

สมเด็จพระรามาธิบดี

ศรีสุนทร

มหาชีวิตจร

พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม

ทรงพระราชนิพนธ์

ประกอบด้วยภาพ

พิมพ์ครั้งแรก ๒๔๖๖

พิมพ์ครั้งที่สอง ๒๔๙๖

ลิลิตกาชาดขันธ์สีขปาง

2652

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๖๖

พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๘๖

ราคา ๓๕ บาท

สำนักพิมพ์วิบูลย์

๘๓ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร

ด้านกพิมพ์ชดุน จากกรมศึกษาธิการคิดปากรว่า มี
 ความประสงค์จะขอพิมพ์ ตัดคนรายนดับปาง” ซึ่งเป็น
 พระราช นิพนธ์ในพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 เพื่อเผยแพร่จำหน่ายแก่ประชาชนในราชอาณาจักร กรม
 ศึกษาธิการเห็นว่า บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ย่อมเป็นที่ต้องการของบรรดานัก
 ศึกษาและผู้ใฝ่ใจในวรรณคดีอยู่เสมอ แต่ปรากฏว่าฉบับ
 ซึ่งตีพิมพ์อยู่แล้วไม่เพียงพอ ยากแก่การหาซื้อ ฉะนั้น
 เมื่อทางสำนักพิมพ์ดินแดงมีความจำนงมาเช่นนั้น จึงนับว่า
 เป็นโอกาสอันดี กรมศึกษาธิการไม่มีความขัดข้องแต่ประการ
 ใด อนุมัติให้สำนักพิมพ์ชดุนพิมพ์พระราชนิพนธ์เรื่องนี้
 จำหน่ายได้ดังประสงค์

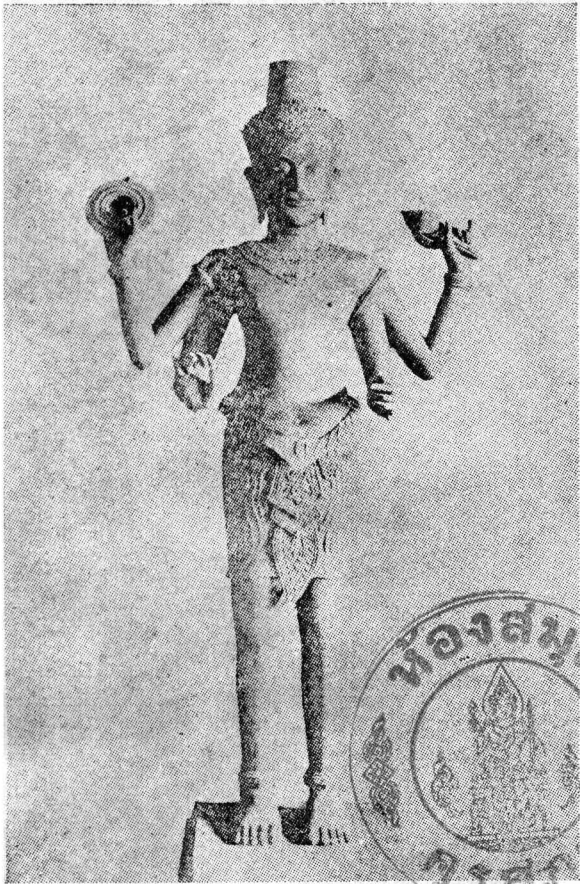
กรมศึกษาธิการ

๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๒

พระราชนิพนธ์คำนำ

เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม, พ.ศ. ๒๔๖๕, ข้าพเจ้าได้จัดให้เด่นระบำแบบหลวง เรื่อง "ศุภลักษณะวิจิตร" ที่นาฏศาลาสวนสีวลีย์ในพระบรมมหาราชวัง. ในระบำนั้นตอน ๑ ซึ่งพระนารายณ์แสดงอวตารปางต่าง ๆ แปรปางให้นางศุภลักษณะคู่. สมเด็จพระนางเจ้าอินทรศักดิศจีพระบรมราชินี ได้เอาใจได้ในเรื่องอวตารต่าง ๆ นั้นเป็นอันมากอยากจะใคร่ทราบเรื่องโดยพิศดาร กว่าที่ได้แสดงในระบำที่กล่าวนั้น. ข้าพเจ้าได้รีบปากแก่เธอไว้ตั้งแต่ในคืนนั้นว่าจะตรวจสอบค้นหาเรื่อง นารายณ์ดัดปาง แล้วแต่งและ แต่งขึ้นให้เธออ่าน.

ใคร ๆ ที่ได้เคยเข้าไปในวัดพระศรีรัตนศาสดารามคงจะได้เคยเห็นภาพนารายณ์ดัดปางที่เขียนไว้ในนั้นแล้ว. ข้าพเจ้าได้สอบถามดูว่าได้เรื่องมาจากตำหรับใด ก็หาได้ความชัดไม่, เป็นแต่ข้าพเจ้าจำได้ว่าได้เคยอ่านเรื่องนารายณ์ดัดปางในสมุดเล่มหนึ่ง ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอชน ๓ กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ ได้ทรงจัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่เมื่อพระองค์

เทวรูปพระนารายณ์เมืองกำแพงเพชร.
(ทองสัมฤทธิ์: พิพิธภัณฑสถาน, กรุงเทพฯ.)

ท่านทรงดำรง ตำแหน่ง ผู้กำกับราชการ กรมอักษรมพิพการ.
 ในหนังสือหนังสือเรื่องนารายณ์ตีปางกล่าวไว้แต่ย่อ ๆ. และ
 ไม่ปรากฏว่าได้มาจากตำหรับใด, อีกทั้งในจำพวกตีปาง
 นกเรียงลำดับไม่ตรงกับตำหรับข้างศาลนาพราหมณ์. และ
 มีปางย่อยเช่นเรื่องปราบนทกเข้าไปปนอยู่ด้วย. ข้าพเจ้า
 จึงตกลงใจว่า ในการที่จะแต่งเรื่องนารายณ์ตีปางชนิดใหม่
 จะไม่ดำเนินความตามหนังสือที่กล่าวข้างบนนี้.

ข้าพเจ้ามีหนังสือภาษาอังกฤษอยู่เล่ม ๑ เรียกว่า
“ฮินดูมิทอลอจี” โดย เจ. คัมดยู. วิลกินส์ (“Hindu My-
 thology,” by J.W. Wilkins.), ซึ่งมีเรื่องนารายณ์ตีปาง
 อันผู้แต่งได้เก็บข้อความโดยสังเขปจากคัมภีร์ต่างๆ ในไสย-
 ศาสตร์. ข้าพเจ้าตกลงใจใช้หนังสือเล่มนี้เป็นหลัก สำหรับ
 แต่งเรื่องนารายณ์ตีปางของข้าพเจ้าต่อไป, โดยเข้าใจว่า
 คงจะได้ความใกล้ชิดข้างถูกต้องตามของเดิมพอประมาณ. แต่ผู้ที่
 เป็นปริญาจารย์ในทางวรรณคดีย่อมทราบอยู่ว่า คำแปล
 หนังสือแห่งมัธยมประเทศ ตามที่นักปราชญ์ชาวยุโรปได้
 กระทำไว้ มักมีความสันนิษฐานตามอคติะใหม่คี่ของเขา
 ระคนอยู่ด้วย, และข้าพเจ้าเองหรือก็ไม่รู้ภาษาดั้งเดิม,

จำใจต้องอ่านคำแปล, ฉะนั้นก็อาจจะได้ข้อความผิดพลาด
 เกิดขึ้นอยู่บ้าง, จึงขอออกตัวไว้นี้.

ก่อนที่จะกล่าวถึงนารายณ์บ้าง, ข้าพเจ้าขอกล่าวถึง
 ข้อความอื่น ๆ บางอย่าง, มีลักษณะแบ่งยุคเป็นต้น, เพื่อ
 ช่วยความเข้าใจของผู้อ่านโดยสังเขป.

ยุค มี ๔, ซึ่งรวมกันเป็นเวลาหมื่นสองพันสี่ร้อย
 ๑ ปีมนุษย์ เท่า ๑ วันสวรรค์, และปี ๑ คิดเป็น ๓๖๐ วัน
 (ตามคำหรับ), ฉะนั้นกำหนดแห่งยุคต่าง ๆ จึงมีดังต่อไปนี้:—

กฤตยุค = ๔,๘๐๐ ปีสวรรค์ = ๑,๗๒๘,๐๐๐ ปีมนุษย์.

ไตรตายุค = ๓,๖๐๐ ,, = ๑,๒๙๖,๐๐๐ ,,

ทวารยุค = ๒,๔๐๐ ,, = ๘๖๔,๐๐๐ ,,

กัลยยุค = ๑,๒๐๐ ,, = ๔๓๒,๐๐๐ ,,

สี่ยุคที่กล่าวนี้ รวมกันเป็น ๑ มหายุค, คือ ๑๒,๐๐๐

ปีสวรรค์, หรือคิดเป็นปีมนุษย์ ๔,๓๒๐,๐๐๐ ปี, ๑,๐๐๐

มหายุคเป็น ๑ วันของพระพรหมา, และคืนของพระพรหมา
 ก็ยาวเท่ากัน. วันของพระพรหมาเรียกว่า “กัลป์.”

ในกัลป์ ๑ มีพระมนูบังเกิด ๑๔ องค์, และตมัยของ
 พระมนูเรียกว่า “มานวันคร.” ในกัลป์ของเรา ได้มีพระ

มนุษย์เกิดมาแล้ว ๗ องค์; ในกาลบัดนี้เราได้อยู่ในมานวันคร
ของพระมนูองค์ที่ ๗ ทรงนามว่าไววัสวัต (ลูกพระวิวัสวัต—
พระอาทิตย์). ขอนปรากฏอยู่ในโครงการแห่งชาติ. ซึ่งพระ
มหाराชครุอันอยู่ในเวลาอันพระพิพัฒน์ตั้งจา ความว่า:

“ดัมมคิแกตวอภิตย เดอมกาด”

“ด้ายท่านทรงครณ เรือยหล้า.”

เมื่อต้นกल्प, หรือที่เรียกว่าเวลาบรรลัยกัลป์, โลกทุก
โลกจะแตกสลาย, และทั่วไปจะมีมืดมดจนระกาด, เป็นคืน
ของพระพรหมา, อันเป็นเวลาอันเท่าวันของพระพรหมา,
และในระหว่างเวลานั้น โลกทั้งหลายจะกลายเป็นมหาสมุทร
ใหญ่, และพรหมาจะบรรทมหลับอยู่เหนืออพญาเศษนาค.
เมื่อหมดคืนของพระพรหมานแล้ว พระพรหมาจะตื่นบรรทม
และทรงสร้างโลกใหม่

มี ๑ ของพระพรหมามีจำนวนวันและคืน อย่างมีมนุษย์
(คือ ๓๖๐ วัน และคืน), และพระชนมายุของพระพรหมามี
๑๐๐ ปี. พระชนมายุของพระพรหมาเรียกว่า “ประระ”,
และถึงพระชนมายุเรียกว่า “ประรารทชะ.” มืดนประรารทชะ๑
ได้ดวงไปแล้วเมื่อต้นบัทมะกัลป์. ส่วนกัลป์อันเป็นสมัยของ

เรา^๕คน^๕เรียกว่า “วราหะกตป,” เป็นกตปที่ ๑ ในประวัตร^๕ทชะ
ที่ ๒ ของพระพรหมา.

ยุค^๕ทั้ง ๔ ทกดาว^๕แถว^๕ข้าง^๕บน^๕น^๕ มีลักษณะ^๕ต่าง^๕กัน, ดัง
ปรากฏ^๕ในคัมภีร์^๕มหา^๕ภาร^๕ตะ, เช่น^๕:-

กฤตยุค—เป็นยุค^๕ซึ่ง^๕มี^๕ดี^๕ศ^๕ย^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕น^๕ค^๕ง,   จิง^๕ม^๕นา^๕ม

เรียก^๕ด^๕ว^๕ย^๕ว^๕่า “ดี^๕ศ^๕ย^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕น^๕ค^๕ง.” ในยุค^๕นี้^๕ก^๕ร^๕ณ^๕ี^๕ะ^๕ท^๕ง^๕ป^๕อง^๕ได้^๕ก^๕ะ^๕ร^๕ทำ^๕
ไป^๕ด^๕ำ^๕ร^๕ะ^๕เ^๕ร^๕ี^๕จ^๕ด^๕น^๕ (กฤตยุค), ไม่^๕ด^๕ี^๕ง^๕โค^๕บ^๕ก^๕พ^๕ร^๕อง, ในยุค^๕นี้^๕
มี^๕ได้^๕มี^๕เท^๕ว^๕ดา^๕ต^๕่าง^๕ ๆ (คือ^๕มี^๕แต่^๕พระ^๕ป^๕ร^๕พ^๕ร^๕หม^๕อง^๕ค^๕้^๕เด^๕ียว^๕เป็น^๕ที่^๕
เค^๕าร^๕พ^๕บุ^๕ชา^๕ของ^๕น^๕ร^๕ช^๕น), ไม่^๕มี^๕ท^๕าน^๕พ, ค^๕น^๕ช^๕ร^๕ร^๕พ, ย^๕ัก^๕ษ^๕,
ร^๕าก^๕ษ^๕ด^๕, หรือ^๕บ^๕ัน^๕น^๕าค (งู^๕ร^๕้าย); ไม่^๕มี^๕การ^๕ค^๕ำ^๕ข^๕าย และ^๕ช^๕อ^๕ก^๕ัน^๕
ใน^๕ระ^๕ห^๕ว^๕าง^๕น^๕ร^๕ช^๕น; ผล^๕ท^๕ง^๕ป^๕อง^๕แห่ง^๕พิ^๕ภ^๕ย^๕อ^๕ม^๕ได้^๕โดย^๕ค^๕ว^๕าม^๕
ป^๕ร^๕า^๕ณ^๕า^๕เท^๕่า^๕น^๕; ก^๕ุ^๕ศ^๕ด^๕ก^๕ร^๕ร^๕ม^๕บ^๕ด^๕และ^๕ค^๕ว^๕าม^๕ไม่^๕เ^๕เห็น^๕แ^๕ก^๕เ^๕โด^๕ก^๕
ย^๕่^๕ค^๕ม^๕ม^๕อ^๕ย^๕ู่^๕ท^๕ัว^๕ไป. โร^๕ค^๕า^๕พ^๕าร^๕และ^๕ค^๕ว^๕าม^๕คร^๕ำ^๕คร^๕ำ^๕แห่ง^๕อ^๕ว^๕ี^๕ระ^๕ท^๕ง^๕
ป^๕อง^๕อ^๕ัน^๕บ^๕ัง^๕ก^๕ิ^๕ด^๕แต่^๕ช^๕ร^๕า^๕ภ^๕า^๕พ^๕ห^๕ำ^๕ไม่^๕; ช^๕น^๕ย^๕อ^๕ม^๕ป^๕ร^๕า^๕ศ^๕จ^๕าก^๕
โ^๕ร^๕ี^๕ม^๕น^๕ั^๕ด^๕, ไ^๕ศ^๕ก^๕, โ^๕ม^๕ห^๕ะ, หรือ^๕ท^๕ุ^๕จ^๕ริ^๕ต^๕; ป^๕ร^๕า^๕ศ^๕จ^๕าก^๕อ^๕ว^๕ิ^๕ว^๕าท. เก^๕ด^๕ย^๕ด^๕
ช^๕วี, โ^๕ก^๕ร^๕ช, ภั^๕ย^๕, พ^๕ย^๕า^๕ชิ, ฤ^๕ศ^๕ย^๕า^๕และ^๕พ^๕ย^๕า^๕บ^๕าท. พระ^๕ป^๕ร^๕
พ^๕ร^๕หม เป็น^๕ที่^๕พ^๕ัง^๕แห่ง^๕โย^๕ค^๕ี^๕ท^๕ง^๕ห^๕ด^๕าย. ในยุค^๕นี้^๕พระ^๕น^๕าร^๕าย^๕น^๕.
อ^๕ัน^๕เป็น^๕วิ^๕ญ^๕ญ^๕า^๕ณ^๕แห่ง^๕ด^๕ัง^๕ท^๕ง^๕ป^๕อง, มี^๕พระ^๕ก^๕าย^๕ด^๕ี^๕ข^๕าว^๕บ^๕ร^๕ิ^๕ด^๕ช^๕.

ในยุคนั้นกำเนิดแต่ชนผู้ตงมั่นในภรณ์ยะ, และเหมือนกัน
ทั้งหมัดในทางดัชชกรรม, ในความปฏิบัติ, และในความ
รอบรู้. ในยุคนั้นชนทุกชาติมีหน้าที่เหมือนกัน, ประกอบ
ภรณ์ยะ, ไม่ดัดละในความเดื่อมใสในองค์พระปรพพหม
(พระนารายณ์) องค์เดื่อว, ใช้มนตร์อย่างเดื่อว, วินัยอย่าง
เดื่อว, พิธีอย่างเดื่อว. เขามีพระเวทแต่เพียง ๑ เท่านั้น (คือ
“ฤคเวท”).

ไตรตายุค (เตรตายุค)—ในยุคนั้นเริ่มมีพดักกรรม, ดัชช-
กรรมได้เดื่อมถอยลง ๑ ส่วนใน ๔, พระกายแห่งพระ
นารายณ์ถายเป็นดีแดง; และนรชนดำรงดัชชกรรม, และ
เอาใจได้ในทางธรรมะวิธ, ในยุคนั้นมีพดักกรรมต่าง ๆ,
พร้อมด้วยกรรมคำดัศร์และพิธีการต่าง ๆ. พร้อมด้วยกรรม
คำดัศร์และพิธีการต่าง ๆ. ในไตรตายุคชนยอมปฏิบัติด้วย
ความมุ่งแต่ดวงผล, หวังผลานิสงส์จากพดักกรรมและบำเพ็ญ
ทาน, มิได้พอใจในการบำเพ็ญตะบะหรืออดยทานโดยมุ่ง
คอกภรณ์ยะอย่างเดื่อวเช่นในภฤตายุค. แต่ในไตรตายุคนั้น
นรชนก็ยังมุ่งอยู่ที่จะประกอบภรณ์ยะของตนและอุสาหะมาก
ในบัญญัติกรรม.

ทวามรยุค—ดัศยธรรมเดื่อมถอยดงไป ๒ ด่วน ใน ๔,
 พระกายแห่งพระนารายนถดายเป็นดีเหลดอง, และพระเวท
 เกดมชนเป็น ๔ คมภว (คื่อฤคเวท ๑ ยชชเวท ๑ ด่ามะเวท
 ๑ อถรรพเวท ๑). นรชนบางกคศึกษา ๔ พระเวท, บาง
 กคศึกษาเพียง ๓, บางกคศึกษาเพียง ๒, และบางกไมศึกษา
 เดย. เมื่อพระเวทได้แบ่งออกมากเชนน, พิศการต่าง ๆ ก็
 ได้กระทำกันต่าง ๆ นานา. โดยเหตุคีมได้รู้จรงในพระเวท
 ๑ (คื่อพระเวทเดีม) นั้นเอง, จึงได้เกิดม้พระเวทมากชน
 ดงนน. โดยเหตุคีดดัศยธรรมเดื่อมถอยดง จึงม้นรชนค่าง
 ดจริศธรรมน่อยดง. เมื่อนชนเดื่อมถอยดงในทางดัศยธรรม
 เชนน, พยาศิหตายประการ, คณหาทง ๓ (คื่อกามะ-
 คณหา, ภวคณหา, วิภวคณหา), และภยนาเนา, ซงด่วน
 เปนผดกรรม, ก็ไดม้งเกิดเบียดเบียดพรชน, ทำใหเขา
 ทงหตายคองเสวยทุกข, และแนะใหเขาบำเพ็ญตะบะ. บาง
 คนทประสงคดัศยในภพนและภพนากทำพลกรรมต่าง ๆ. ดงน
 เมื่อดงทวามรยุคชนจึงได้เดื่อมถอยดงในทางดัศยธรรม.

กดัศยค—ดัศยธรรมยงคงเหลดอยอยู่เพียง ๑ ด่วน ใน ๔
 เทนน. พระกายแห่งพระนารายนถดายเป็นดีค่า. บรรดา

ปฏิบัติทั้งปวงอันมีในพระเวท, อักทงกุกัลดกรรมและยัญญะ
กรรมเสื่อมถอยลงไป. อุบัติวะ, พยาธิ, ความระอา, และ
โทษะ, ทุกซ์, ทุนทฺรราย, อดอยาก, และภัยต่างๆ ได้มี
ขึ้นเป็นลำดับ. นรชนเสื่อมลงเป็นลำดับ.

ผู้อ่านคงจะสังเกตแล้วว่า ในข้อความที่กล่าวถึงยกทั้ง
๔ ข้างบนนี้ พระนารายณ์เป็นพระเป็นเจ้าอันใหญ่ยิ่ง, ที่ควร
นับถือยิ่งของคนทั้งหลาย, ซึ่งไม่น่าประหลาดอะไรเมื่อคำนึง
ว่า ผู้ที่แต่งมหากาพย์เป็นพวกไพบีณพ, คือผู้นับถือพระ
พิชณเป็นเจ้า. คำหรับต่าง ๆ แห่งไสยศาสตร์ที่ยังคง
มีผู้นิยม อ่านอยู่ มากที่สุดใน อินเดียโดย มากเป็น หนังสือของ
พวกไพบีณพแต่ง, และชนในอินเดียนับถือพระนารายณ์มาก
กว่าพระเป็นเจ้าใด ๆ. พวกไพบีณพเขาสอนว่า เดิมทีมี
พระเป็นเจ้าแต่องค์เดียว, เรียกว่า "ปรพพรหม," พระผู้
สร้างสิ่งทั้งปวง. ได้ความตามคัมภีร์ "วราหะปุราณะ," ว่า
พระนารายณ์เป็นผู้เป็นพระปรพพรหม เมื่อได้ทรงรำพึงถึงการที่
จะสร้างสกลโลกขึ้นแล้ว, จึงได้ทรงคำนึงด้วยว่าจำเป็นที่จะ
ต้องบำรุงรักษาโลกไว้ต่อไปด้วย. แต่พระปรพพรหมนั้นเป็น
อรุณะกะเทพ, คือหาตัวคนมิได้. จึงไม่สามารถที่จะ

กระทำกิจนั้นได้, จึงทรงแบ่งภาคของพระองค์เองสร้างชน
 เปรุประเภท, เป็นเทวราชอันมิได้มีกำเนิดอย่างเทวดา
 หรือมนุษย์ทั้งหลาย, แล้วพระนารายณ์องค์เดิมจึงประทานพร
 แก่พระนารายณ์องค์ใหม่ว่า:— “ดูกรวิษณุ, ท่านจงเป็นผู้
 สร้างตั้งทั้งปวง, (คือให้เป็น “พรหมา” หรือ “หิรัณยครรภ”),
 ท่านจงเป็นผู้บริหารโลกทั้งด้าม (“หริ”), และเป็นที่นับถือ
 แห่งชนทั้งปวง, ท่านจงเป็นผู้รอบรู้ทุกสิ่งสรรพ และม
 อานภาพใหญ่ยิ่ง; และท่านจงปฏิบัติตามปรากฏาแห่งพระ
 พรหมและเทวดาทั้งปวงเป็นนิตย์เทอญ.” แล้วพระพรพรหม
 ก็คนเขาสักความเป็นธรรมดาแห่งพระองค์. ฝ่ายพระวิษณุ,
 เมื่อทรงรำพึงถึงการที่ได้ทรงกำเนิดมา, จึงบรรทมหลับไป,
 และในเวดามบรรทมหลับอยู่น ได้ทรงพระดำริถึงการตั้ง
 ตั้ง ๆ และได้บังเกิดมดอบบัวรดวงมดขุ่นจากพระนาค,
 ในกลางคอกบัวรดวงนพระพรหมา (ชาดา) ได้บังเกิดชน
 และพระพรหมบางคนเป็นผู้สร้างมนุษย์, อมนุษย์, และสัตว์
 ทั้งปวงในโลกทั้งด้าม. เรื่องกำเนิดของพระพรหมชาดาน
 มีปรากฏในคัมภีร์ชื่อรามเกียรติ์ของเราด้วย.

ในคัมภีร์ “บทมะปุราณะ” กล่าวไว้ว่า:— “เมื่อแรก

เทวรูปพระเป็นเจ้าทั้งสาม:

พระนารายณ์ อยู่กลาง, พระอิศวรออกจากพระองค์เบื้องขวา,

พระพรหมออกจากพระองค์เบื้องซ้าย.

(ศิลา: นาคะพาปรัม, อินเคีย.)

เริ่มการสร้างสดโลก, พระวิษณุเป็นเจ้ามัพระประดังกั
จะสร้างโลก, จึงทรงแบ่งภาคเป็นสามส่วน; เป็นพระผู้
สร้าง ๑, พระผู้บริหาร ๑, พระผู้สังหาร ๑. เพื่อสร้าง
โลกนี้ พระมหาศิวายมัญญได้ทรงสร้างพระพรหมจากพระ-
ปรรค์วะ (ดีช้าง) เบื้องขวา; แล้ว, เพื่อบริหารโลก, ได้ทรง
สร้างพระวิษณุจากพระปรรค์วะเบื้องซ้าย; และ, เพื่อดัง
โลก; ได้ทรงสร้างพระศิวะมหากาลจากบั้นกลางแห่งพระ
องค์. บางคนย่อมบูชาพระพรหม, บ้างก็บูชาพระวิษณุ,
บ้างก็บูชาพระศิวะ; แต่พระวิษณุเป็นเจ้านตนเอง, เป็นองค์
หนึ่งแบ่งสามภาค, ทรงสร้าง. ทรงบริหาร, ทรงสัง :
ระนั้นสารุชนจงอย่าได้ถือวาทามองค์นั้นต่างกันเลย.

ในคัมภีร์ “วิษณุปุราณะ” มีคำสอนไว้ว่า:—“โลก
นี้กำเนิดจากพระวิษณุ; คงอยู่ในพระวิษณุ; พระองค์เป็น
เหตุแห่งความคงอยู่ และความสูญแห่งโลก; พระองค์เทียว
คือโลก.” ในคัมภีร์เดียวกันนั้นคัดค้านว่าผู้บถอพระนารายณ์
อาจที่จะรอดพ้นอำนาจแห่งมฤตยู (พระยม), คือไม่ตก
นรก.

ที่จริงในมนคร์คัน โองการแข่งหน้าของเราออกจะ เกือบ

ความสรรเสริญพระนารายณ์ไว้ได้ดีพอใช้. มนตรินมว่า :—

“โอมดีถีธิดรงศ์วิแกตวิ แฉวมฤตยู เองูเปนแทน
แกว่นกถันฟ้ากถันดิน”, แฉวจึงกถางกถิงพาหะแฉวตั้งที่
ถอในพระหัตถ์ถอไปว่า : “ปิ่นเอาครุฑมาชั้ ดั้มีถอตั้งช
จักร์คทาธรณั้”, ตรงตามคำหรับข้างไฉยคำศัตร.

ศวรคที่พระนารายณ์ถกถเรียกว้า “ไวคุณรุ้”,

ปรากฏถกษณะตามถีมัใหม่หาถารถะว่า แฉนดินเปนทอง
ทงแฉน, วัตถุโดยรอบไถ้ถองหมั้นโยชนั้. วิมานทงปวงถ้วน
แฉวไปถ้วแฉวมณั้. เถ้าแฉวเครื่องประดับในวิมานนั้ ๆ
ทำถ้วพถอยถ่าง ๆ. ฟ้าไถ้แห่งคถคามหานที่คถจาก

ศวรคชนสูงถงมายังคั้ระแห่งชรูวะ (ดาวเห็นถอ); จาก
นั้ไถ้ถงไปถ้เก้าแห่งพระถ้ปะถฤษั้ (ฤษั้เจ้คถน, คั้ถาว
เจ้คถวทรวมเรียทงหมว่า “ดาวจรเช้” ในถาษาไทย

เรา); แฉวจากทนนฟ้าไถ้ถงมาเปนมหานถั้. ในศวรคถน
มีถระ ๕ ถระ, เถ้มีไปถ้วคอกบถถั้หน้าเงิน, แฉง, แฉวขาว.

บนถถถถก่อนโอภาถราวพระอาถคถยเวถาถียง, พระวิษณุ,

ประถบถอยบนถถถถระบถขาว; ข้างชวาพระถองค คั้พระ

ถกษณั้ ช้ง มี พระ วัถมีเปถงปถง ราวแฉงฟ้าแฉบถนไม่ถ้ถม

ถอย, และจากพระองค์แห่ง เทวณนมกถน หอมเหมื่อนดอก
บัว^๑ พง^๒ ชจรไปถึงสองร้อยโยชน์.

เมื่อใดบังเกิดมีเหตุภัยใหญ่หลวงขึ้นในโลก, หรือ
เมื่อมีความชั่วร้ายของผู้ใดผู้ ๑ ทำให้โลกเดือดร้อน, พระ
นารายณ์, ในหน้าที่ผู้บริหาร (หรื) ต้องอวดคารลงมาเพื่อ
ดับเข็ญ, และเมื่อสำเร็จกิจแล้ว ก็ได้ตั้งดับคันชนด์ไว้-
กณฐ์. จำนวนแห่งอวดคารมีกต่างไว้ต่าง ๆ กัน, มีดับปาง
บ้าง, ญดับดับปางบ้าง, และบางทีก็งามากจนเหลือคณนา.
ตามความนิยมโดยมากว่ามีดับปาง, เป็นปางที่สำคัญ ๆ ที่
สุด. ในดับปางนี้ได้มาแล้วแล้ว, ยังคงเหลืออีกปาง ๑ ซึ่ง
จะมีมาในอนาคต, ดับปางนี้สำคัญดังต่อไปนี้:—

ในกฤตยุค: ๑. มัตตยาดคาร, เป็นปดา.

๒. กูรมาวดคาร, เป็นเตา.

๓. วราหาวดาร, เป็นหมู.

๔. นรตึงหวาดคาร, เป็นนรตึงหี (ครึ่ง
คนครึ่งตึงหี).

ในไตรตายุค: ๕. วามนาวดาร, เป็นพราหมณเตย.

๖. ปรศุรามาวดาร, เป็นพราหมณ

ถือชวาน (ปรศุ=ชวาน)

- ในทวารวยุค:
๗. รามจันทรดาวตาร, เป็นพระราม-
จันทร, กษัตริย์ริยวงศ์.
  ๘. กฤษณาดาวตาร, เป็นท้าวกฤษ-
ณะ, กษัตริย์จันทรวงศ์.

- ในกัณฑ์:
๙. พุทธดาวตาร, เป็นพระสมณ
โคตมพุทธเจ้า
  ๑๐. กัดกษาดาวตาร, เป็นพระกัถิกิ (ซึ่ง
จะมาในปลายกัณฑ์)

★ ตาม ความ เห็น ของนัก ปราชญ์ยุโรป ที่ได้ศึกษาและ
พิจารณาเรื่องเหล่านี้ ขวดตารบางปางเป็นปะภรณ์เปรียบ
เทียบแถมด้วยความเปลี่ยนแปลงในธรรมชาติ, และบาง
เรื่องมีเค้าความจริงในประวัติศาสตร์. เรื่องแห่มัตตยาดาวตาร
(ปางที่ ๓) ซึ่งแสดงถึงท้าวสัคยพรต, หรือพระมนูโอรสผู้
รชต พ้นจาก อุทกภัยได้โดย อาศัยพระมัตตยาดาวตาร เป็นที่พึ่ง
นั้น, นัยว่ากล่าวถึงมหาอุทกภัยที่โตบังเกิดมีขึ้นครั้ง ๑ ในโลก
นี้: ซึ่งควรตั้งเกิดมีอยู่ที่ใด ในคัมภีร์คำสอนต่างๆ ภาย

คำสอนมักกล่าวถึงน้ำหนัก, และมีผู้รอดจากอุทกภัยนั้น ได้
 อยุ่เป็นมหาชนกของชนต่อมาตงน, คล้าย ๆ กัน; เช่นใน
 คัมภีร์ไบเบลดของยิวและคริส์เตียน มีเรื่องโนอาห์รอดจาก
 อุทกภัย, และในคัมภีร์โกห์ร่าหนักกล่าวถึงโนเฮเช่นเดียวกัน;
 ไบไบรณสมัยแห่งกรัซมีน้ำหนักใหญ่และมหาทว้บอดีตันคิด
 จมหายไปโนมหาสมุทร, มีคนรอดตายมาคนเดียวชื่อ เคอ
 คาดีโอน, ซึ่งได้ตั้งเรือของพระเป็นเจ้าลอยจากแผ่นดินนั้น
 เมื่อเวลาน้ำท่วม. ส่วนเรื่องพระมีตัสยารรบและตั้งหาร
 อสุร์, ตามที่ปรากฏในคำหรับของไทยเรานั้น, ได้ความว่า
 มาจาก "ภาคเวปฺรณะ," ซึ่งมีข้อความแสดงไว้แห่ง ๑
 ว่า:— "เมื่อปลายกตปกอนนโคบงเกิดมิมหาประดัย, อัน
 บงเกิดชนเพราะพระพรหมาเป็นเจ้าบรรทมหลับ. บรรดา
 ตัวทั้งหลายในโลก จึงได้จม คายอยู่ใน มหาสมุทร อันกว้าง
 ใหญ่. โดยเหตุที่พระพรหมาเป็นเจ้ามีความง่วงบรรทม,
 ทรงปราณาที่จะพักผ่อน พระกายเมื่อ ยศทั้งหลายได้ ด่วงไป
 แล้ว, อสุรมุแรงฤทธิรชอหัยครพจิงโคมาไกลพระองค์, และ
 ตกเอาพระเวทซึ่งหลงไหลจาก พระโอบุชของพระเป็นเจ้าหนี
 ไป." ตอนจึงเล่าถึงพระหริเทวราช, ว่าเมื่อพระองค์ได้

ทรงทราบกิจการของพญานาคตนนั้นแล้ว, จึงได้ทรงจำ
 แลงพระองค์เป็นปลาตัวเล็ก, เรียกว่า “สระพระวิ.” มหาษัตริ
 ผู้ทรงนามว่า ดีศยพรต, เป็นโอรสของพระสุริยาทศิศจึง
 ปรากฏพระนามด้วยว่า “ไวรสวัต” (“วิรสวัต” คือพระ
 อาทศิย์), เป็นพระเจ้าทรงธรรมด้วยราชย์อยู่ในแคว้น
 ทระวิระ, เป็นพระมนุ (มหาชนกของชนทั้งห้า) ในกัศปนี้,
 ขอนได้ปลัดานไป, แล้วแต่นำไปปลัดอยในมหาสมุทร. เมื่อนา
 ท่วมโลก, ท้าวดีศยพรตได้ลงเรือดำใหญ่, เอาทามดำม
 เรือนั้นผูกกับเขาแห่งปลา, ซึ่งบนนั้นโคเคิบโคชนแล้ว,
 และปลาพาไปพันอนคราย. ครนนาดคงแล้ว, พระนารายณ์
 กับพระพรหมากผู้ช่นพรอมกนจากมหรณพ, พระนารายณ์
 ปรามหัยศรพและแย่งพระเวทกดับคนได้. ในปรุาณะนี้
 เรียกนามอสูรผู้ตกพระเวทว่า “หัยศรพ”, แต่ในคำหรับ
 ของไทยเราเรียกว่า “ตั้งชะอสูร”. ซึ่งได้ความว่าเป็นนาม
 อุกนาม ๓ ของหัยศรพนั่นเอง. ดังนบราช่างฝ่ายไทยเรา
 ได้เรื่องมัตถยาดารมาดโพใช้.

เรื่องกรมาวดารในฉบับไทยมีเรื่องน้อย, และดูไม่
 เป็นปางสำคัญเลย. เรื่องวราหาวดารช่างฝ่ายเราไม่ดู

พิศดารนัก, แต่ก็นับว่าไม่เดว. เรื่องนรสิงหาวตาร ข้างไทย เราได้มาไว้ออกจะละเอียดลออดี. เป็นแค่นามแห่งอสูรผู้ถูกปราบหนีผิดเพี้ยนอย. ในเรื่องวราหาวตารอสูรที่แย่งแผ่นดินกับพระนารายณ์ ฝ่ายเราเรียกว่าหิรันตยักษ. แต่ที่ถูกควรเป็น "หิรันตยักษะ" (สันสกฤต. หิรันตย=ทอง+อักษ=ตา); และอสูรที่รบกับพระนรสิงหาวตาร ฝ่ายเราเรียกว่าหิรันตประกาศูร. แต่ที่ถูกควรเป็น "หิรันตยักษิ." เรื่องวามนาวตาร. ซึ่งข้างไทยเราเรียกว่า "ทิวชาวดาร". สำหรับของเราได้เรื่องมาไม่พิศดารพอ จึงทำให้ผู้อ่านแต่ไม่มีใครเห็นประโยชน์ของปางนี้. แต่ในลิลิตของข้าพเจ้าต่อไปนี้จะได้แกดงเรื่องตามที่มาในปุราณะ. คงจะทำให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องดชชน. ปรศุรามาวตาร, ที่จัดเป็นปางที่ ๒ ในที่นี้, ในหนังสืออนารายณ์สิบปางของเราไม่มีทีเดียว. ไทยเราพบปะพระปรศุรามาวตารแต่ในเรื่องรามเกียรติ์, ซึ่งว่าเป็นยักษมีนามว่ารามสูร, และได้พบกล่าวถึง ๒ แห่ง; แห่ง ๑ คือเมื่อไปพยายามชิงแก้วของนางเมขลา แล้วแต่ไปรบฆ่าพระอรชุนตาย, กับอีกแห่ง ๑ เมื่อไปดองอุทกับพระราม และแพ้พระราม. เรื่องของรามสูรทั้ง ๒ ตอนนั้น มีมาจริง

ในทางคัมภีร์โดยศาสตร์, แต่ไม่ตรงกับที่มียู่ในรามเกียรติ์; ข้าพเจ้าจะได้แถลง เรื่องตามที่ ถูกไว้ในลิลิต ข้างหน้าต่อไป. ปรัศุรามนนทจักรีนเปนพราหมณ์, และนักปราชญ์ต้นนิษฐานว่า อวดคารปางนแทจริงคงเปนประภณแสดงถึงการแก่งแย่ง แข่งอำนาจ กัณหว่าง ชาติ พราหมณ์ กับชาติ กษัตริย์ ในยุคโบราณแห่งมัธยมประเทศ, และในยุคนี้กษัตริย์คงได้แพ้พราหมณ์.

เรื่องรามจันทราวตารกับภฤชณาวตาร มีข้อควรต้นนิษฐานได้ทั้ง ๒ เรื่องว่าเป็นส่วน ๓ แห่งตำนานของภฤชตวรราช (อินเคีย). เรื่องรามจันทราวตารมีอยู่พิสดารในคัมภีร์ "รามายณะ", ซึ่งไทยเราคงได้มาจากพราหมณ์ในโบราณสมัย แด้วแต่มาแต่งขึ้นใหม่เรียกว่า "รามเกียรติ์." เรื่องสงครามระหว่างพระรามจันทรกับพทวนรฝ่าย ๑ ภาพณาดูกับรากษสฝ่าย ๑ นั้น ต้นนิษฐานว่าเป็นเรื่องแถลงการสงครามที่ได้กระทำแก่กันจริง ๆ ระหว่างคนจริง ๆ; พระรามและชาวอโยธยาเป็นต้น, ที่เรียกว่า "มนุษย์", คงเป็นเชอถ่ายชนผิวขาวที่เรียกว่า "อารยะ"; "วานร" ต้นนิษฐานว่าเป็นชนที่อยู่ใตดินแดนริมเทือกเขาอินชยะ, ซึ่งจนกาดบดิน

กยงมเหสีอยู่, เป็นชนผิวดำ, ผมหยิกและริมฝีปากหนา, โกล่ข้างเงาะป่าของเรา, และชนเหล่านี้ได้ถือคำด่าพร่าหมิ่นเลย แต่ก็มีตำนานเล่าต่อ ๆ กันมาหลายชั่วคนในพวกนั้น เนื่องด้วยประวัติการของพระรามจันทร์, ซึ่งทำให้หน้าตานั้นฐาน ว่าคงได้เคย เกี่ยวข้อง กัน มาในโบราณสมัยจริง; ส่วน "รากษส" นั้น ก็คือชนชาวเกาะลังกา, ซึ่งเป็นชนผิวดำ, ผมหยิก, และร่างใหญ่อย่างคนดำในทวีปอาฟริกาในกาลบัดนี้, พวกอารยะชนเกิดขึ้นตรงจึงตั้งชื่อว่า รากษสหรือยักษ์.

เรื่อง กฤษณาอวตาร มีอยู่ใน มหาภารตะ และ ปุราณะหลายคัมภีร์, แต่น่าประหลาดที่ไม่ได้มีใครแปลหรือเก็บมาแต่งชนเป็นภาษาไทยอย่างเช่นรามเกียรติ์นนั้นเลย. ที่ได้เอามาแต่งชนเป็นเรื่องดราม่าอยู่แต่เรื่อง "พระอนุรุธ", คือ อนิรุทธ ผู้เป็นโอรสของพระปรัถยุมน์, โอรสของท้าว กฤษณะผู้ทรงราชย์ในนครทวารกา (หรือทวาราวดี). ในลิลิตคือไปเข้าปะเจ้าจะได้แถลงประวัติของพระกฤษณาอวตารโดยสังเขป, เพราะถ้าจะแถลงโดยพิสดารจะต้องแต่งเป็นหนังสืออีกเล่ม ๓ ต่างหากทีเดียว. พระกฤษณะนั้น กำเนิด

ในลัทธิกษัตริย์ยาทพ, อันเป็นลัทธิ ๑ แห่งจักรวรรค์.
 จักรวรรค์นั้น, ตาม “วิษณุปุราณะ” กล่าวไว้ คำนวณ
 คือพระอัครวิพรหมฤษี, โอรสของพระพรหมา. พระอัครวิ
 โอรสคือพระจันทร์, โอรสพระจันทร์คือพระพุธ, โอรสพระ
 พุธคือปุรุระวัต, โอรสปุรุระวัตคืออายุส, โอรสของอายุสคือ
 นหุช, และ โอรสของนหุชคือยะยาคี. ยะยาคีมั โอรสต้ององค์
 ที่ได้เป็นกษัตริย์, คือยะท. ผู้เป็นต้นลัทธิยาทพ, กับปุรุผู้เป็นต้น
 ลัทธิโปรพ ลัทธิยาทพครองนครต่างๆ, มีทวารกาเป็นที่ตั้ง;
 ลัทธิโปรพ ครองนคร ประดิษฐาน และหัดคินาปุระ ตลอดจนมา
ยังมีจักรวรรค์อีกต่างหากซึ่งครองแคว้นกาตี (พาราณตี), ตั้ง
ตั้งอยู่ทางท่าวกษัตริย์พระฤทธะ. โอรสของท่าวกอายุส. ใน
ลัทธิโปรพมีกษัตริย์อันบรรณาเกียรติอยู่หลายองค์, เช่นท่าว
ทฤษยนตผู้เป็นพระดำมีของนางศกุนตลาเป็นต้น, และมหา
ภารตะก่ดล่าวถึงเรื่องสงครามซึ่งท่าวยุธิษฐีเยียรได้มีชัย. ใน
ลัทธิยาทพ มีกษัตริย์อันบรรณาเกียรติอยู่มาก ที่ดี คือ ท่าว
กฤษณะ, ซึ่งเรียกว่าพระฤษณะนาวตาร, เป็นมหากษัตริย์
องค์ดีตกมายแห่งลัทธิ. นอกจากนมพระพลราม, หรือพล
เทพ, ผู้เป็นเชษฐาของท่าวกฤษณะ, ซึ่งบางตำหรับก็จัด

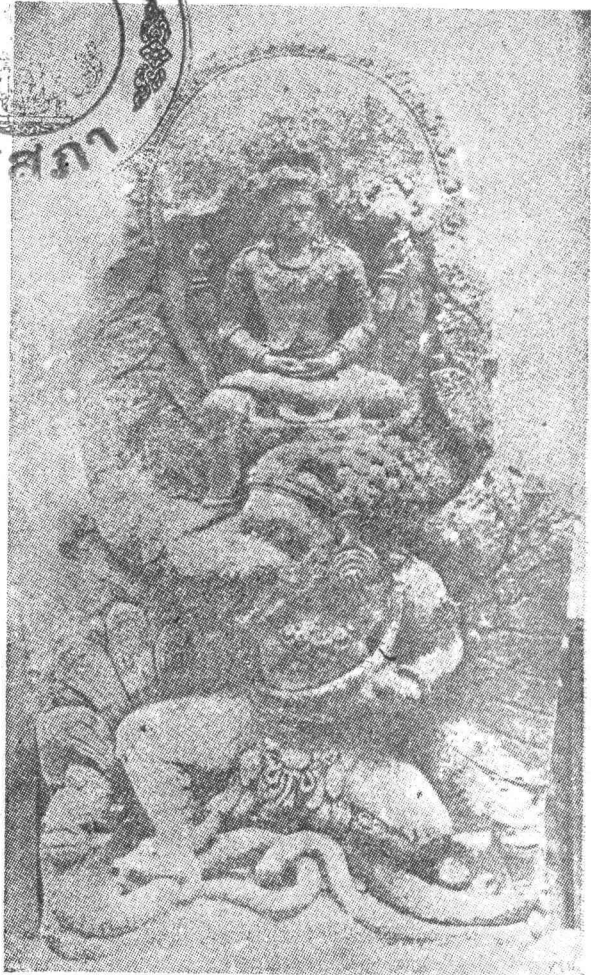
เขาเป็นพระนารายณ์อวตารปางที่ ๘ แทนทำอกฤษณะ ซึ่ง
 จัดเขาเป็นองค์พระนารายณ์แบ่งภาคทีเดียว. ด้วยเหตุนี้เอง
 บางทีพราหมณ์จึงออกพระนามพระนารายณ์ว่า "กฤษณะ",
 ซึ่งเป็นเหตุทำให้ชาวเรา ผู้มิได้รู้ต้นสายปลายเหตุ พอลอยหลง
 ตามไปด้วย, ดังปรากฏอยู่ในกวีนิพนธ์ของไทยเราหลาย
 แห่ง.

ส่วนการที่พวก พราหมณ์จัดเขา พระสัมณ โคตมพุทธ
 เจ้าเป็นอวตารของพระนารายณ์นั้น ก็เพราะรู้สึกว่าได้บังเกิด
 มุมืดมัวได้ในพระพุทธรูปจำนวนมากจน, จนเหลือที่จะคิดกา-
 จัดได้แล้ว, จึงเลยผสมผเสืรับเขาพระพุทธรูปเจ้าเป็นอวตาร
 ของพระนารายณ์เสียทีเดียว. แต่ครั้นว่าจะรับรองว่าคำตั้ง-
 ด่อนของพระพุทธรูปเจ้าเป็นของที่ถูกต้องก็ไม่ได้, เพราะจะ
 ต้องสำราญว่าคำตั้งด่อนของพวกพราหมณ์เองผิด, จึงต้อง
 กล่าวกันไปว่า พระนารายณ์ อวตารมา เป็น พระพุทธรูปเจ้าเพื่อ
 หลอกหลวงชนที่ชั่วร้าย, ออกจากอสูร, เทวดา, ทานพ, ฯลฯ
 เพื่อให้หลงเชื่อในสิ่งที่ผิด แล้วจะได้ต้องรับผลร้ายแห่ง
 มิจนาคิฏฐิกรรมนั้น ๆ.

ส่วนกัถกยาวตาร, ปางที่ ๑๐ ของพระนารายณ์, อัน

กล่าวว่าจะได้มีมาในปลายกัลป์คน, ตามคำทำนายว่าจะมี
 รูปเป็นคนขาวผิวขาว, และจะเป็นผู้บำรุงปราบปรามคน
 ขวร้ายทั้งหลายและจะบันดาลให้มีสังคมชนใหม่โดยบริ-
 บูรณ์เหมือนเช่นในกฤตยุค. สรรูปความกตอกถกยาวถาวร
 เป็นประการแต่คงความหวังในอนาคต, เช่นเดียวกับพุทธ
 คำสอนชนบางหมู่บางเหล่าหวังได้พบ พระศรีอารยะเมไตรย,
 และพวกถือคำสอนยิวหวังได้พบเมสไซยาห์, นับว่าเป็นส่วน
 ๓ แห่งกรรมตามนุษย์ ที่จำจะต้องหวังได้พบเห็นความสุขซึ่ง
 ไปกว่าที่ตนได้รับชยแล้ว.

* ตามคำหีบต่าง ๆ กล่าวไว้ว่า พระวิษณุ^๕นั้นพระ-
 นามพัน ๑, ซึ่งถ้าผู้ใดท่องได้นับว่าได้บุญ. นามที่มักใช้
 บ่อย ๆ ในพินนามนคือ:— อภัยค (ไม่มีตกหรือเสื่อม);
 อนันต์ (ไม่มีที่สุด); อนันตศัณเฑาะ (นอนบนหลังอนันตศนาค
 ราช); จักรวาล (ดีแซน); ทาโมทร (ผู้ถูกคาดด้วยเชือก,
 คือกฤษณะ); โควินท์ หรือ โคมวต (ผู้เลี้ยงโค คือ
 กฤษณะ); หริ (ผู้บริหาร); หฤชเกศ (เจ้าแห่งสิ่งซึ่งทำ
 ให้รู้ดีกรุป, เติง, ฯลฯ); ชตไคยิน (นอนบนน้ำ); ชนาร์ท-
ทะนะ (ผู้ที่ชนนับถือ); เกศวะ (ยมงาม); กิริคิน (ผู้ทรง

รูปพระนารายณ์ทรงสุบรรณ.
(ศิลา: พิพิธภัณฑ์สถาน, เมืองหมันทยา, ชาว.)

เครื่องแต่งหัว); ลักษมี (ผู้ของลักษมี); มธุ (ผู้มาฆ, อสูรที่พยายามทำร้ายพระพรหม ซึ่งเกิดขึ้นใน คอกบัวอันหลุดจากพระนาภีของพระนารายณ์); มาฆ (เกิด แต่มะหรือหวานเหมือนน้ำผึ้ง); มฤ (ผู้ช่วย); นร (คน); นารายณ์ (ผู้กระตือรือร้น); ปัทมา (มีอาวูร ห้าอย่าง); ปัทมา (ตัดคอกบัว); ปัทมา (นุ่ง- เหลือง); บุร (ผู้ชาย): บุร (ชายสูงส่ง, เทวราช); วาศ (ดูวาศ, คือกฤษณะ); ไว (จอม ไวกฤษณะ); ยัญ หรือ ยัญ (เจ้าแห่งยัญ- กรรม).

อาวูรของพระนารายณ์ คือ (๑) ดิ ชื่อ ปัทมา; (๒) จักร ชื่อ วาศ; (๓) คทา ชื่อ เกา; (๔) ช ชื่อ นร; (๕) ดา ชื่อ นร. เทวรูปพระวิษณุเป็นเจ้าโดยมากมักถือ ดิ ๑ จักร ๑ คทา ๑ คอกบัว ๑.

พระลักษมี, หรือ อภิน ๑ เรียกว่า พระศรี, ซึ่งเป็น พระมเหสีของพระนารายณ์นั้น, ได้อดิศารตามเด็ก พระดำ ลงมาหลายปาง, พระลักษมี ได้กำเนิดขึ้นมาจาก พระ

เมื่อเทวดากวทเดนนท์อำมฤต, จึงได้นำมาว่า "กษัตริ-
 ตระนยา", คืออุตุถาวแห่งเกษียรถุมทร. เมื่อพระนารายณ์
 อดคารเป็นพระวามนาวดคาร, พระด็กษณ์ได้ตั้งมากำเนิดใน
 คอกบัว, จึงมีนามว่า "บัทมา" และ "กมะตา" เมื่อพระ-
 นารายณ์มาเป็นพระปรครามาวคาร, พระด็กษณ์เป็นนาง-
 ธรณ. เมื่อพระนารายณ์มาเป็นพระรามจันทราวคาร, พระ
 ด็กษณ์เป็นนางดดา. เมื่อพระนารายณ์เป็นพระกฤษณาวดคาร,
 พระด็กษณ์เป็นนางรูกมณ. นอกจากนพระด็กษณ์ยังมีนาม
 เรียกกนอื่คด้วยว่าอินทริธา; ชลธิธา (เกิดแต่ชลธิ); จัญจธา
 หรือโดธา (ไม้แน่นอน, เป็นนามใช้ในหน้าที่ผู้เป็นเจ้าของ
 โสค); โดกะมาตา (แม่ของโดก).

พญาครุฑ, ผู้เป็นพาหนะของพระนารายณ์, ก็มีกล่าว
 ถึงบ่อย ๆ ในประวัติคการของพระเป็นเจ้าของคน, จึงควร
 กล่าวถึงในที่นี้โดยสังเขป. พญาครุฑเป็นไอรด์ของพระ
 กศัยปประชาบดีกับนางวิณะตา. ที่เป็นอริกับทงหลาย
 เพราะนางวิณะตาได้มีดาเหควิธาทกับนางกัทร, มเหษีของ
 พระกศัยป และมารดาแห่งนาคทงหลาย. เรื่องทวิธาทกัน
 เองคด้วยสันตเทยมรลพระอาทศัย. นางกัทรชนะได้โดย

นางกัทร

กตอบาย, นางวิเนตาจึงต้องยอมเป็นทาสีของนางกัทรุ-
 พวกนาคนผู้เป็นลูกนางกัทรุ เรียกเอาน้ำอมฤตเป็นค่าค้ำนาง
 วิเนตา, พญาครุฑจึงไปดักเอาน้ำอมฤตจากเทวดาได้. พระ
 อินทร์คิดคามแย่งน้ำอมฤต, รบกับพญาครุฑก็พ่ายแพ้และ
 วิชระแตก, ต้องร่อนถึงพระวิษณุเป็นเจ้าของเด็ดจมารบ. แต่
 แม้พระวิษณุก็รบกับพญาครุฑให้แพ้ไม่ได้, จึงตกลงทำ
 สัญญาพันขโมตรด้วยกัน, คือในเวลานั้นพระนารายณ์ยอมให้
 พญาครุฑหนึ่งสูงกว่า, แต่เวลาจะเดินทางต้องให้พระนารายณ์
 ข. พญาครุฑหมิว, บึก, และ เต็บ เหมือนนกอินทรี, ~~แต่คอกเหมือนมนุษย์. หน้าสีขาว, บึกแดง, ตัวเป็นทอง. มี~~
~~เมฆชื่อ อหนะศ หรือ วนายะกา, มบุตรชื่อสัมปาต(ที่เรียก~~
~~ในรามเกียรติของเราว่า "สัมพาที"). พญาครุฑมีนายาค่างๆ~~
~~เก็บมาถวายเป็นทาสตั้งค่างนามดังต่อไปนี้:—~~ กาคณะมี
 (ลูกกัศยป); ไฉนะเตยะ หรือ เวนไศยง (ลูกวิเนตา);
 สัตานน (หน้าขาว); วิกตะบัคย์ (บึกแดง); เสวตะโรหิต
 (ขาวแดง); สวรรณะกาย (ตัวทอง); สุปรรณ (มีปีกงาม);
 คุรุตมาน (เจ้าแห่งนกทั้งหลาย); นาคานตะกะ และ มีน-
 หะนาคันนะ (ผู้บารามงู); สรรปาระตี (ข้าศึกแห่งงู);

คะรวัดิน (รอดเร็ว); รถายน (ແ່ນເໝືອນປຣອທ); กามะ-
 จาริน (ไปตามใจตนเอง); กามายุต (อยู่สบาย); จิราท
 (กินนาน); วิษณุรท (รถของพระวิษณุ); อมฤตาหรณ
 และ สุธาห (ผู้ดักอมฤต); สุธเรนทริค (ผู้ชำระพระ-
 อีหทร); อัจฉริค (ผู้ชำระวัชระ).

อนันตะนาคราช, หรือที่ในปุราณะโดยมากเรียกว่า
เคษะนาคราช, ก็ได้ตามเดด็จพระนารายณ์มาบังเกิดในมนุษย์
 โลก, เช่นเป็นพระลักษมณ์ในปางที่ ๘ และพระพดเทพใน
 ในปางที่ ๘ เป็นต้น. อนันตะนาคราชนั้นมีพันหัว, เป็นมดตังก
 ที่พระนารายณ์บรรทมในระหว่างกตป. โลกของเราวางอยู่
 บนหัวอนันตะนาคราช, ฉะนั้นเมื่อใดนาคนกระดิกแผ่นดินจึง
 ไหว. (ข้าพเจ้าจำได้ว่าเมื่อเด็ก ๆ เคยได้ยินผู้ใหญ่เล่าให้
 ฟังว่า แผ่นดินแห่งโลกเราวางอยู่บนหลังปศาจใหญ่,
 เรียกว่า "ปลาอนันต์." ทำไมขนาดจึงกตายเป็นปลาไปก็
 ไม่ทราบ.) นาคตัวนี้เป็นเชือกที่เทวดาใช้เมื่อกวณเกษียร
 สุมุท, ดังจะได้แกดงต่อไปในเรื่องกुरुมาดการ. ไฟที่นาค
 พันออกมาเป็นไฟบรรลัยกตปที่ต่างโลกเมื่อต้นกตป. พญา
 นาคคณ อิกนัย ๑ ว่าเป็นคนเดียวกับพญาวาสุคิ, ผู้เป็น

“ โภคะศัยณะมูรตี ”

รูปพระนารายณ์บรรทมบนหลังอนันตนาคราช,
มีพระพรหมอาศัยขึ้นจากพระนาภี, และมีรูปเทวดา ฯลฯ ประกอบ
(ศิลา: เทวะคฤห, อินเดีย.)

ใหญ่เห็นอนาคตทั้งหลายในบาตาด. ปุราณะบางคัมภีร์ว่า
อนันตครนาคราชนเป็นโอรสใหญ่ของพระกัศยปพระราชบิดกับ
นางกทรุ, ฉนนเป็นพินของรวมบิดากับพญาครุท. การที่
พระวิษณุเขาผู้เป็นอรិแก่กันมาใช้ได้ทั้ง ๒ คน นับว่าเป็น
พยานแห่งอานภาพของพระเป็นเจ้าองค์คน.

ข้อความทั้งปวงที่ไดกล่าวมาแต่เดียงด้วยพระนารายณ์
และบริวารของพระองค์คน, ข้าพเจ้าได้พยายามที่จะคัดคถน
ดงมากที่สุดที่จะทำได้โดยเดียง แต่กระนั้นยงยถยาวถึงปานน.
ข้าพเจ้าจึงคงขออภัยแก่ท่านผู้อ่าน, แต่ยงมีความหวังใจ
อยู่ว่าการอ่านคำนำอันยาวนท่านจะไม่วู้ดักว่า เป็นการเปิดดง
เวลาเปล่า.

ในทั้น ข้าพเจ้าขอขอบพระหฤทัยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระดำรงราชานุภาพ ในกรที่ไดทรงช่วยค้นหาเรื่อง
และภาพที่มีอยู่ณหอพระสมุดวชิรญาณ เพื่อประกอบเรื่อง
น.

อนึ่งภาพต่าง ๆ ที่แซกอยู่ในหนังสือนี้, ที่เป็นภาพ
เทวรูปอันเดียง ได้จำดองมาจากหนังสือคำรับเทวรูปชื่อ

Rao"; รูปพระนารายณ์กำแพงเพชรโดยห้องนายารดิงห์;
รูปพระพุทธรูปราชเจ้าได้ฉายเองที่พิษณุโลก. ส่วน
ภาพที่เขียนขึ้นใหม่สำหรับหนังสือเรื่องนี้เป็นฝีมือจางวางตรี
พระยาอนุศักดิ์จิตรกร (จัน จิตรกร). และข้าพเจ้าขอขอบ
ใจข้าราชการผู้ที่ได้ช่วยประดับหนังสือนี้ด้วยฝีมือ.

ในที่สุดข้าพเจ้าขอขอบใจจางวางตรี พระยาราชดำเนิน-
ไธภณ (ต่อด ชูโต) ที่ได้เอาใจใส่ตรวจทานหนังสือนี้เมื่อ
จัดการพิมพ์ขึ้น.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท, ในพระบรมมหาราชวัง.

วันที่ ๗ มกราคม, พระพุทธศักราช ๒๔๖๕,

บัญชีมลิขิต

สมเด็จพระนางเจ้า อินทรสคฺคิตศฺจ พระบรมราชินี จะมี
พระชนมายุครบ ๒๓ พรรษาบริบูรณ์ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน
พ. ศ. ๒๔๖๖, จึงมีพระประสงค์ที่จะแจกหนังสือมลิขิต
"นารายณ์สิบปาง" นแกญาติมิตรของเธอ, ข้าพเจ้าก็เต็ม
ใจอนุญาต และอนุโมทนาด้วยโดยความยินดี

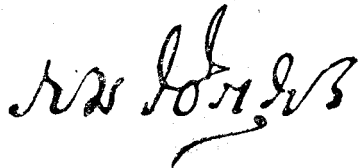
ข้าพเจ้าหวังใจว่า บรรดาผู้ที่ได้รับหนังสือนี้เป็นของ
แจกก็ดี, หรือแม่ผู้จะได้ขอหาหนังสืออื่นไปก็ดี, จะมี
ไมตรีจิตช่วยกันอำนวยความสะดวกแต่สมเด็จพระนางเจ้า พระ
บรมราชินี พระองค์นั้น.

ที่ชายุกา โหตุ, อโรคา โหตุ, ที่ชายุกา โหตุ,
อโรคา โหตุ, สุชิตา โหตุ, อินทรสคฺคิตศฺจ

ปรม ราชินี;

ดิทุธิ กิจจํ, ดิทุธิ กมมํ ดิทุธิ ตาโม ยโต นิจจํ

อินทรสคฺคิตศฺจ ปรม ราชินฺยา ภวตุ สัพพทา

วันที่ ๓๐ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๖.

คำอำนวย

๑	เรียงนชาแต่่งไห้ อินทศกคคคจ โดยเชอกถ้าววาท ซึ่งณะเพาะเหมาะตอ้ง	ราชัน นิมน้อง เชิญแต่่ง จิตข้าประดงค
๑	เร่ององควิษณุไท เคยชอบมาแต่กาด ครนใหญ่ก็เพียรอ่าน จึงอาจจะเรียงรอย	อวดาร เมื่อนอย คนเร่อง เรียงชนดงใจ
๑	ใครเปนกวิแต่้ว ยามแต่่งคอ้งใจเย็น ตอ้งววยดิงดำเค็ญ จึงจะนิพนธ์แต่	คงเห็น ใจนา แน่แท้ เคื่องจิต เจ็ยวนอ ดีทธีไคโดยค
๑	เทวทรวกแกว เรอชว่ยกลดอมหญัย	กลดอยใจ พีแผ้ว

เตรียมสุขกับทุกข์ใน
ด้วยดีเนให้ตั้งแกว

ดวงจิต พี่เอย
กองพนเพหา

๑๐ ข้าน้องจงรับด้วย

ใจดี

ติดคเป็นพดี

รักดี

พยานรักซึ่งมี

ห่อนเหือด หายเคย

จนจวบสิ้นดินนา

ฟากฟ้าคตาบุญ ฯ

สม ๒๐๒๖

สารบัญ

	หน้า
๑ วิชาคณิตศาสตร์	๑
๒ มัตถศาสตร์ ปางที่ ๑	๕
๓ กุรุมดาว ,, ๒	๓๒
๔ วราหดาว ,, ๓	๕๕
๕ นรสิงหดาว ,, ๔	๖๔
๖ วามดาว ,, ๕	๘๘
๗ ปรศุรามดาว ,, ๖	๑๒๗
๘ รามจันทร์ดาว ,, ๗	๑๗๘
๙ กฤษณดาว ,, ๘	๔๒๕
๑๐ พุทธดาว ,, ๙	๔๖๘
๑๑ กตักยดาว ,, ๑๐	๔๗๑
๑๒ คำอธิบาย	๔๗๖
๑๓ อภิธาน	๔๘๕

ສິສິຄທາ ວາຍນິສິຍປາງ

“มัชฌิมโยคสถานกะมูระตี” :
พระนารายณ์ขึ้น, มีอุษัณิฑิตกับมรรคัตถ์เขาอะเปเนชริวาร.
(ศิลา: มหาพลีปรัม, อินเดีย.)

นารายณ์สิบปาง

ภาคเผดิม

วิษณุมนตร์ (๙)

(อนุษฏกฉันท, ภาษาสันสกฤต.)

- ๑ ดัชกร ทุชชต ดัชมาตดัชมุ
มิหิร ปทุม วฤษา ปราปร ฤษภาชิโรหก
ธีร รกโชยเกษปราถมิก อตถคต
อาตาทิตชนโมทย โกฎิเทจเทจ
เส้ามนต์ไชยติษก เตโชคต อเนก
คหุวราภราม ทิวชทุธิ ปรมิคม
ปรมิชน ศุรทุชิต ปุณฺย ปรมิกรษ รเณศ
ศุรวิตตตตถาญจน อตถชน ปรมิณามานตร
ปรพพรหม อานนทคณก อนาสว อิศ
วตฺตเทวตฺโน ศุรตฺตกต ตถนุยนเน ฯ

- (๑) เมื่อพบเลขหมายเช่นนี้ โปรดดูคำอธิบายและอภิธาน
ซึ่งพิมพ์ประกอบกับนารายณ์สิบปาง

(ร่ายจำแปล)

๑ อ้าองค์พระพิษณุ ผู้ประทานความดีช รางับทกข์
 โยคี ศรัทธัซมดัดชมเดิด เพร็ดคังควงตวันฉาย เพรวพรายเพียง
 บัวบาน ทำนค้อเอกพฤษภ เปนภพณภพน่า อ้าเอาโคเปนอาสัน
 แด้นฉลาดเดิดไกร เปนใหญ่ยังวากษส ยักษ์มวดหมตดยองเกด้า
 เปนพระเจ้าประเสริฐ กำเนิดหลายปางไซรั เปนใหญ่เหนือเทวา
 คนน่านับโกฏิ โจรันรุงในฟากฟ้า สังก้าด้วยแสงฉิน ทุกสิ่งสรรพ
 เนาองค์ ดำรงในคูหา ห้องหทัยโยคี มีพระญาณเลอดรวง
 รอบรูปร่างพระเวท แด้นวิเศษนักหนา เดิมศรัทธาคำจุน กอบ
 บุญยยืนนาน เจ้าแห่งการรณวิธ ศรัทธัดะเด่นดวง(๒) แก้ว
 กตางทรวงงามสรรพ ทำวมัทรพิษย์หุดากหุดาย กตายรูปได้นานา
 เปนมหาปรพพรหม อภิรมย์สุขใหญ่หลวง สดระบวงโดกัย อี้คะ
 เห็นอดังดิน ปั้นมาเกิดปรากฏ เปนโอรสวดุเทพ(๓) เด็พย์สุข
 วิกศรัแพรว นัยนระดงแก้ว ตรีการ ๑

(คำเสกทำย, ภาษาสันสกฤต.)

๑ หิริ โอมุ พุทฺหมานุทวิดย สดฺปาตฺร ปรมวาช ๑

(โคลง ๓ คำแปล)

- ๑ โอมพระผู้บริหาร ด้วยพรหมานต์เด็ดต่อม(๔)
เป็นทศวรรษอบน้อม บรมราช นันต์ ๑

ขอพรพระเป็นเจ้า

โคลง ๔

๑	วิษณุ ^๑ นาถกาจ ^๒ แกด ^๓ ว	สร ^๑ วง ^๒ ท ^๓ รง	ฤ ^๑ ท ^๒ ธ ^๓ ธ ^๔ ธ ^๕
	แผ ^๑ ว ^๒ ป ^๓ ด ^๔ อ ^๕ ค ^๖ ม ^๗ ฤ ^๘ ต ^๙ ย ^{๑๐}	เด ^๑ ช ^๒ ห ^๓ ำ ^๔ ว	
	ง ^๑ เป ^๒ น ^๓ อา ^๔ ด ^๕ น ^๖ ง ^๗ อง ^๘ ค ^๙	ผ ^๑ ท ^๒ ม ^๓ ด ^๔ ช ^๕	
	เท ^๑ พ ^๒ แ ^๓ ก ^๔ ว ^๕ น ^๖ ก ^๗ ด ^๘ น ^๙ พ ^{๑๐} า ^{๑๑} ค ^{๑๒} า ^{๑๓} ว	ด ^๑ ัน ^๒ ด ^๓ ิน	
๑	ป ^๑ ิน ^๒ เอ ^๓ า ^๔ ค ^๕ ร ^๖ ท ^๗ ช ^๘ ด ^๙ น ^{๑๐}	เม ^๑ ฆ ^๒	
	ก ^๑ ร ^๒ ด ^๓ ี ^๔ ก ^๕ ม ^๖ ด ^๗ ัง ^๘ ช ^๙ จ ^{๑๐} ก ^{๑๑} ร ^{๑๒}	เพ ^๑ ริ ^๒ ด ^๓ แพ ^๔ ว ^๕ ว ^๖	
	ค ^๑ ท ^๒ า ^๓ อ ^๔ ก ^๕ ร ^๖ ธ ^๗ ณ ^๘	ถ ^๑ อ ^๒ เ ^๓ ห ^๔ เ ^๕ มา ^๖ ระ	
	บ ^๑ ำ ^๒ ว ^๓ า ^๔ บ ^๕ อ ^๖ ด ^๗ ี ^๘ ร ^๙ ด ^{๑๐} ว ^{๑๑}	ห ^๑ แ ^๒ ด ^๓ ก ^๔ ด ^๕ า ^๖ น	
๑	อ ^๑ ว ^๒ ต ^๓ าร ^๔ เท ^๕ พ ^๖ น ^๗ น ^๘	ดี ^๑ ป ^๒ า ^๓ ง ^๔ (๕)	
	ช ^๑ ำ ^๒ จ ^๓ ะ ^๔ แ ^๕ ด ^๖ ง ^๗ พ ^๘ จ ^๙ น ^{๑๐}	ท ^๑ น ^๒	
	ข ^๑ อ ^๒ เท ^๓ ว ^๔ ระ ^๕ ว ^๖ า ^๗ ช ^๘ พ ^๙ ด ^{๑๐} าง	ค ^๑ ด ^๒ จ ^๓ ิต	
	ค ^๑ ุ ^๒ จ ^๓ ม ^๔ ค ^๕ ค ^๖ เท ^๗ ด ^๘ ี ^๙ ธ ^{๑๐}	เท ^๑ ย ^๒ ง ^๓ เท ^๔ อ ^๕ ญ ^๖ ๑	

๑	อีกเชิญเทวราชเจ้า	คชเกศ
	ผู้ปราบพิษนักษ	หมตถ้วน
	ทรงนามพระคเณศ	ดิถี บัดนี้
	สดประเสริฐฤกษ์ณัดวัน	เดกดี
๑	ถ้วใดตงจค	ประพนธ์
	เควรพคเณศร	ก่อนแต้ว
	อาจตงตงกมต	มั่งมาตร์
	จิตต์วางตงแก้ว	กองตา
๑	ซาจิงขอพระเจ้า	ศิวบตรี
	ทรงช่วยเดริมบุญญา	เกิดไท่
	ยามแต่งเรื่องทรงครุฑ	ทงดีบ ปางนา
	จงสดฤษทิตตได้	ตงจันต์ ถ้วนเทอญ ๆ

โคลง ๓

๑	กมภัก๑น๑ต์๑แ๑ด๑น๑เป๑รม๑ใจ	ได้๑พระ๑เว๑ท๑เด๑็ด๑ด๑า
	จ๑ง๑ร๑บ๑ป๑ระ๑ดา๑นา	ก๑ด๑บ๑พ๑ด๑น๑

โคลง ๔

๑	ป๑าง๑น๑น๑ห๑ริ๑ราช๑เจ้า	โด๑กา
	ท๑ร๑า๑บ๑ก๑ิจ๑ทา๑น๑พ๑ทำ	ช๑ว๑ไ๑ช๑ว๑
	พ๑ระ๑ท๑ร๑ง๑พ๑ระ๑เม๑ต๑ตา	แ๑ด๑ดี๑ศ๑ย๑
	ห๑วง๑ข๑น๑ค๑ระ๑ห๑ให้	ส๑ู๑ช๑ด๑่าน๑ค๑
๑	ข๑ว๑ดา๑ร๑ท๑ร๑ง๑ร๑บ๑แม่๑น	ม๑ัต๑ด๑ีย๑า
	ค๑อ๑ค๑ะ๑เ๑ระ๑ว๑ิต๑น	ค๑บ๑น๑อ๑ย
	แ๑ห๑ว๑ก๑ด๑าย๑ว๑าย๑ค๑ง๑คา	ค๑อ๑ย๑ท๑วง๑ ท๑แย
	เม๑ื่อ๑ถ๑บ๑ไ๑อ๑กา๑ศ๑ค๑ด๑้อย	ถู๑ก๑ถ๑า๑ด๑

ร่าย

- ๑ ใน๑ส๑ถ๑าน๑ถ๑ิน๑ชน ม๑ณ๑ท๑ด๑ท๑ระ๑ว๑ิระ ๑น๑ ส๑ม๑ย๑ก๑า๑ด๑น๑
 มี๑ท๑ร๑ง๑ข๑ร๑ร๑ม๑ท๑ร๑ง๑ราช๑ย์ น๑า๑ม๑ป๑ระ๑ภา๑ศ๑ป๑รา๑ก๑ฎ ๑ด๑ีย๑พ๑ร๑ท๑รา๑ชา
 ด๑ูก๑ด๑ู๑ร๑ิ๑ยา๑ท๑ิ๑ศ๑ย๑ไท่ ๑ได้๑น๑าย๑า๑เว๑ีย๑ก๑ษ๑ศ๑ร์ ๑ไ๑ว๑ด๑ี๑ด๑ั๑จ๑บ๑ม๑ภ๑พ

๑ เปนปลาสะพระ อังกายักระจ้อย.

ชเคารพนายณ์ มุ่งหมายในทางธรรม บำเพ็ญตะบะธมาณ
 บั้ใ้การโดกัย์ บั้มีโถกโกรทหลง ทรงด้้นโศษมกัน้อย บั้เด็อม
 ดอยศรัทธา เปนมหามหาคม้ตา เด็วยแต่หน้าทุกวาร เปนอาหาร
 เน็องนคัย์ บั้พิตร์กอบบัญญการ เช็ยวชาญปานเทวา ราชา
 จั้งได้นาม ตามปรากฏประกาศ ว่าศรัวาทะเทพเจ้า เปนนาละ
 ร่มเกด้า ชนานันท์ ฯ

โคลง ๓

๑	ฉนหน้งชอชยุ้ง หวั้งจะชั้วระด้าง	ฝั้กฤตะมาตาล่าง บาปปวง
๑	พระจั้วงวักชารว พอพระพินิจไชว์	ในหัดตากอบบัไว้ จั้งเห็น
๑	เปนนปดาศะณะวี ชกัปด้อยปदान้อย	อนกายั้กระจ็ย ด้ฐาร ฯ

โคลง ๒

๑	ภวาตยนิมัจฉะน้อย ตจคน ดงน ฯ	กต้าวเด้นาระเพราะถ็ย

โคลง ๔

๑	จุมพตกษัตริย์ไธ พระย้อมเมตตาปวง จึงจะปล่อยข้าไป ข้าอ่อนคงต้องแพ	ฉันทไธ ดีศั่วแต่ ในน่าน น่านอ พ่ายเขา
๑	เอารดส์ริยะไท้ คัมระวิกตาวพ้อ จึงซ่อนนมัจฉาจากธาร เขาได้ในหม้อหมั้น	ยินดาร เสนนน โดยก้วน เหมาะต
๑	ราตรีดวงดบแต่ จอมภพเห็นมัจฉา กายาเดิบโตฝั่ง แด่นประหาดบได้	เพียงหนึ่ง นั้นไซริ เต็มภาชน นิกณ
๑	ควานนมศัสยะวียง ชาอยู่หมอนคบ ขอจอมภพภุชย์ ให้ที่อยู่ใหญ่แต่	ทูลไท แคบแท้ จงโปรด เหมาะคน

๑ จมพดรกัซ็อน ไปได้ลงในอ่าง ภายในเขตหน้าที่ ปลดากัโตคิตซ้าง	ศะณะวี่ โหญ่กัวาง ห้ำลึบ อ่างศัวี่
๑ ศะณะวี่รองวา พระกัทรงการุณย์ แต่อย่างนี้แต่่นจะ ขอยอยู่ทึใหญ่ให้	ราชะ มากไซวี่ คับแคบ จิงนอ เหมาะใจ
๑ ภาวนัยมากคัวย นำมัตถะระดั้ระ แต่ว่ามีนานปลด เต็มคิตชอบดระหน้า	เมตตท โหญ่ด้า โตเคิบ จุขัง
๑ เต็งดิงดั้นนจา ข้าพระผู้ทรงธรรม ดัระทนเรนทรวัด บมโพเพอแม	ปลดทล เทียงแท ให้อย ้วยอน

๑	จอมคนจงโปรดข้า ให้หนูได้มี เพื่อย่วยแหวกในธา เป็นสุขสันทุกบ้าง	อึกครา ที่กว้าง ราเด่น เกิดหนอ
๑	พชชากรคำกว่าเจ้า องค์พระดีศยพรต กตวิธตั้งเสถียร ชยนมิตต์ยระนำเต้า	แห่งปดา ผ่านเฝ้า มาช่วย ตะบิง
๑	ครนถงชงผงกว้าง ว้ครอบขอบชดช จิงครตั้งให้เท แต่บคนนปลาน้อย	ทเต- ต้าปแฮ โยชนร้อย ปลาน้อย มหิมา
๑	ราชาบมิทอ นำมิตต์ยระตั้งชาย พชปต้อยถบทีใน มิตต์ยระกตอยกว้าง	ถอยใจ ตั้งทุกกว้าง ศตมิตต์ อยดี

แต่บัดนั้นปลาน้อย มหา.

๑	แควมจาทะพ้อ	ราชา
	อ้าส้มท้อคร	นี้ไชร์
	ม่นาคกระเหรา	เทยวท่อง
	ดำมารถพิฆาฏไต้	ด้ดขั้ว
๑	อ้าวระราชเจ้า	ทรงศร์
	ชนชอวาเมตตา	เด็ดตา
	ทงชานเฒ่าคร	ถเบ็ด นญา
	พหุภัยในนา	มากมี ยิงนา

โคลง ๓

๑	ภบตถกปตา	ดวงหดอกมามากไชร์
	ชระตถกนให้	ฉงน ๆ

โคลง ๒

๑	จุมพลอยากใครรู้	จิงครัดแกมจันธุ์
	มหิมา ๆ	

ร่าย

๑	อ้ามัตตยาเรื่องฤทธ	ชานคตสังสัย	โดยท่านไชร์
จำแดง	แปลงรูปได้หุดากเหต้อ	เผอบไตเคยเห็น	หรือย่นเซน

โคลง ๔

๑	อ ^๒ ไต้ ^๒ กษะ ^๒ พรต ^๒ เจ้า	ประชา
	เรา ^๒ ได้ ^๒ จ ^๒ อด ^๒ คาร	๒๕ บดิน
	เพ ^๒ อก ^๒ ซ ^๒ ง ^๒ โด ^๒ กา	๒๖ ไว ^๒ เพ ^๒ อ ^๒ เร ^๒ อ ^๒ ด ^๒
	๒๗ อ ^๒ ก ^๒ ช ^๒ ว ^๒ ย ^๒ น ^๒ ะ ^๒ น ^๒ า ^๒ ช	ช ^๒ อง ^๒ ท ^๒ าง
๑	๒๘ ร ^๒ ะ ^๒ ว ^๒ าง ^๒ ต ^๒ น ^๒ อ ^๒ ก	๒๙ เจ ^๒ ิด ^๒ ว ^๒ าร
	จ ^๒ ะ ^๒ เก ^๒ ิด ^๒ อ ^๒ ท ^๒ ก ^๒ ภ ^๒ ย	ท ^๒ อ ^๒ ม ^๒ ท ^๒ ัน
	ท ^๒ ัว ^๒ ไ ^๒ ศ ^๒ ร ^๒ โด ^๒ ก ^๒ ส ^๒ ถ ^๒ าน	มิ ^๒ ด ^๒ ห ^๒ ม ^๒ ด
	๓๐ บ ^๒ มี ^๒ ไ ^๒ ศ ^๒ ร ^๒ พ ^๒ ัน	ร ^๒ อด ^๒ ภ ^๒ ย
๑	๓๑ เร ^๒ อ ^๒ ไ ^๒ ศ ^๒ ร ^๒ ผู้ ^๒ อ ^๒ า ^๒ จ ^๒ ด ^๒ าง	๓๒ อ ^๒ ร
	จ ^๒ ม ^๒ ง ^๒ ม ^๒ อง ^๒ ค ^๒ ุ ^๒ ใน	๓๓ ค ^๒ ด ^๒ น ^๒ ค ^๒ ร ^๒ น
	๓๔ เร ^๒ า ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ ด ^๒ ัง ^๒ น ^๒ า ^๒ ว	ด ^๒ ำ ^๒ ไ ^๒ หญ ^๒ ู่
	๓๕ มา ^๒ ร ^๒ ับ ^๒ เร ^๒ อ ^๒ จ ^๒ าก ^๒ พ ^๒ ัน	ห ^๒ าด ^๒ ท ^๒ ร ^๒ าย
๑	๓๖ ภ ^๒ า ^๒ ส ^๒ าย ^๒ จ ^๒ ง ^๒ เก็บ ^๒ ต ^๒ ัน	๓๗ โ ^๒ อ ^๒ ส ^๒ ถ
	๓๘ อ ^๒ ก ^๒ พ ^๒ ช ^๒ พ ^๒ ร ^๒ ว ^๒ ณ ^๒ พ ^๒ ฤ ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ า	๓๙ ไ ^๒ หญ ^๒ ู่ ^๒ น ^๒ ้อย
	๔๐ ช ^๒ ว ^๒ น ^๒ ส ^๒ ี ^๒ ท ^๒ ระ ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ง ^๒ พ ^๒ ร ^๒ ต	๔๑ ท ^๒ ง ^๒ เจ ^๒ ็ด ^๒ ต ^๒ น ^๒ แ ^๒ ด
	๔๒ ท ^๒ ง ^๒ พ ^๒ ว ^๒ ก ^๒ บ ^๒ ริ ^๒ พ ^๒ าร ^๒ ค ^๒ ด ^๒ ้อย	๔๓ ด ^๒ ู่ ^๒ เร ^๒ อ

๑๐	ตะเพื่อเพาะสัตว์ไว้ จงจักเดรัจฉาน อย่างตะคุกรวด แล้วตะบ่างไว้	ต่อไป จุงได้ ตงดู เวกนา เพศพรวณ
๑๑	อนันาหาใหญ่หน เชอออกบวิพาร จากอนตะราชา แห่งอทกถงทน	จะพา รอดพัน นำดยค แน่อน
๑๒	จะจวณนำหน้า ปราศจากตวันเดือน คงมแต่รดีมี แห่งพระฤษแด	ชตธิ ใหญ่หน้า มิดแท้ เบตงปดง เจ็ดคน (๗)
๑๓	เมื่อยดเรือใหญ่หน เพราะถูกมหาวา ซ้ำจะแหวกดำคร เชอจุงไว้ใจซ้ำ	ตั้งคตอน ยุกดำ มาถับ อย่างกด้ว

๑	คร่ำหัดวนาคนาจาก ปดายหนิงผกหิวเรือ ปดายหนิงผกทหงอน เราจะจงเรือให้	ดำคร มันไฉ เราเกิด ปดอดภัย
๑	เราไซ้จะอยู่โกถ จนหมดพรหมราตรี บดินนแหะราชา ซัดว่าเราคร่ำแกถ	จอมนรา นนแถ จักทราบ ดีทริถรง
๑	ปวงขอททานทาด เมื่อนนแถจงถาม เราจักตอบคำไซ เธอจะรอบรูถวน	ตั้งดี ถถวน ครบเดรี่จ ตั้งถรรพ์ หน่นา ๗

โคลง ๒

๑	ครนตรีดีเดรี่จคคเค้า เสด็จหาย	องค์พระหริเจ้า
๑	ภายส่ายสัดยพรตไท้ มัตถยา	นัชทศประณตไฉ

หากตัวกันเองไม่ ต่างคนไม่หันหน้า กระจ่างชัดนำดาว กวางดาว
 นอนแนบดังที่ เต็มสิ่งเคียงโค ช่างตัวโตเคียงหมี่ หน้อยดักกับ
 แมว นกแก้วเนาแนบเหยยว กระจอกเปรี้ยวเคียงแรง ดูนึกแฝง
 กับคน ประปนกันทวไป เพื่อพนภยพบศ อันประหัดโดยพด้น
 บ่มทนรุดว ความกตัญญูใหญ่หดวง ปวงด้อมภยด้อมตน ต่าง
 ดับส่นอดหม่าน พดกพด้นหันชนคอง บ้างนอนในคุหา บ้างชน
 ค่าคบไม้ ดุดแทแต่จะได้ ทางหนี ๆ

โคลง ๓

๑	เหมือนดัดยพรต จริงบมิด	ว่าดักพจน์เทพไท ด้อยอน
๑	ภชรนงภาวนา จนนาวิใหญ่แหด้น	ด้วยศรัทธาแน่นแพ้น ถึงถึง ๆ

โคลง ๔

๑	จริงให้เก็บต้น อันอาจบบัดปวง ออกพฤกษ์พะขหมด ทุก ๆ ชนิดถ้วน	โสด โรคถ้วน มวดมาก ถิ่นเฝาท

๑	อุ้มให้เขาจัดคอน	เดรัจฉานแย
	อย่างตะคุ่ควันครบ	หมดแล้ว
	ตั้งเสวักคอนดีตัว	โดยด่วน
	ลงสู่นาวาแก้ว	เสร็จจตุรพ
๑	ทรงธรรมจึ่งนอบน้อม	วันทา
	เชิญพระดีปะตะฤษี	เกียรติก้อง
	ลงสู่ระนาวา	ดำใหญ่
	แล้วแล่นออกสู่ท้อง	ดุ่มทุไ
๑	แต่ไปณพ่างพัน	ดินดอน
	เห็นอุกกชนเร็ว	รวดแท้
	ปดายพฤษะชาติสัตถอน	แดงดับ
	ไปชากัมมิดแม่	สุดปดาย
๑	แต่หตายควเงอม	แงงอน
	ตั้งตระหงานปานยวน	ยิวฟ้า
	ควเดี่ยวกัศาคร	ทันท่วม
	ถึงยอดไศ้ตะอ้า	อนาถใจ

๑	แด่ในหน้าหน้าห้อง เห็นศัพคนตั้งตัวดอย ราชาขยงค โอดัคดังสารแท้	พองฟู เกดอนแด ช่อนอก พระเดย ดุดทน
๑	ทงคนทงตั้งตัวตั้ง ฉายชีพเพราะอกท เหต้อแต่คนมา แทบมียากรอดพัน	โดกา ทวมทั้น แด่นเบียดยว อุทกภย
๑	เหต้อบโนนาวินน บริวารมาเพื่อน โอดัระดำเคญ ยั้งคดียังระห้อย	แดเห็น แต่น้อย ระคายจิต โศกคดียั ยิงนา ฯ

โคลง ๓

๑	ครานนตั้งปีตะฤษ จิงกดาวด้นทรถอย	เห็นภูมุดระห้อย กะกา
๑	ราชระจก้านัง เพื่อพระเทวะได้	ถึงพระเกศฟไท เด็ด้จพถัน

๑	ช่วยทรงธรรม์นฤนาถ อินทวาระต้น	ปราศจากภัยปลดอดพัน หตากหลาย ๆ

โคลง ๒

๑	ภาสายก็สว่างเศร้า เจ็ดคน	นบพระดีพระเจ้า
๑	กะมดขแห่งน้อม นมัสการ	อีกพระกายะค้อม
๑	ภูบาดยอหดไห้ว เทพทรง ศักดิ์แด ๆ	วอนพระพิษณไต้

โคลง ๔

๑	ข้าองค์สิทธิ์แกตัว แผ้วผาตมฤตยู เอางใหญ่เป่นบวร กตัญหมตทงฟากฟ้า	กลางสวรรค์ กาจกต่า ยงกัไ้อ์ แตรดิน

๑ ฤๅสายก็สร้างเศรว่า นบพระสีาอะเจ้า
เจ็ดคน.

๑	ปิ่นเขาครุฑ ^{๕๒} กรดีด้าแดงเดช ตั้งขักรคทากร กุมเหมาะพระหัตถ์ท้าว	อัมพร ชะคร้าว ชรนิ ตระการ
๑	ประทานความดี ^๕ พระดีชุมดีชุม งามดังควันดี ^๕ พระเปรียบบัทมะ ^๕	ดี ^๕ ดี ^๕ ดี ^๕ ดี ^๕
๑	อ้าพระพฤษภู ^๕ เป็นภพนวมกับ เอาพฤษภเป็นอาดัน แสนฉลาดเด็ดห้า	แก่งกาจ ภพหน้า ได้ภค แหงโต
๑	ใหญ่ยิ่งรากษ ^๕ เทเวศร์กำเนิดหลาย ใหญ่เหนือเทพทรงศักดิ์ โรจน์ณอัมพรแพรว	หุ่มย ^๕ ชาติ ^๕ นับ ^๕ เฉิด ^๕

๑	ตั้งสรรพร้อมอยู่พร้อม ดัดตนจิตโยค พระเวทพิเศษทรง เสริมศรัทธาเที่ยงดำ	ในองค์ ตุ้จก้า รื้ออบ เด็คนุญ
๑	เป็นต้นทรเทพเจ้า ศรัทธาเค้นกวาง พระมีขงชนดาร์ กตายนัดบพระรูปได้	รณการ อกไท้ มวดมาก หตากเห็ดอ
๑	ข้าเผือประณตท้าว ผู้อภิรมย์ด้ช พระบมินิยม เป็นพระอู่คะแด	ปรพรหม ใหญ่แท้ โตกยะ เด็ตไกร
๑	ไท้वादู่เทพผู้ พระอภิรมย์ศรั งามเด็ตพระนัยนะ เปรมจิตเป็นนิตยฮา	ผู้ พระ เด็รัฐหัด้า ปานรคัน เอกโถม ฯ

โคลง ๓

- ๑ หริโอมเทวเทพ   เสพย์พรหมาณทัชใช้น้อย
เป็นที่ควรกตัญญู   ประณาม ฯ

โคลง ๒

- ๑ ขอบความบาราค่แก้ว   อันตรายาแค้น
คดาดปวง ภัยเทอญ ฯ

ร่าย

๑ ฝ่ายจอมดวงทรงดัดบิ   ศัพท์ราชาทวดอน   ก็เด็ดใจ
จรโดยค้วน   ทเดบ้วนเปนคณ   วรรดอกรนเครงดิง   ราวนา
คตงขรม   ราวตมคก ๆ   พัด   เปนมหัสจรรย์เหตอ   ชนในเรือ
ไม่ช้า   เห็นมัสตยาแดนต้อง   ฟ้องฟ้องฟู่ฟ่องฟ้า   จำแจ่มกดวง
ดำคร   งอนงามนำพิศวง   องคตงทองเนื้อเกา   ครัวบนนเถา
เปล่งปลั่ง   ดิงราชาวดี   แหวกชตริของววย   นากะจายราวเพ็ชร
ตตะเม็ดพราวพรรณ   อันกายปดาไซรั   ใหญ่ยาวราวด้านโยชน์
เยี่ยมยัง   โชคเซาหลวง   ทงปวงในโดกน   อักมึงอนนมหิมา   ชูว่า
เห็นอฟองสมุทร   ดั่งดัดคั้งตนยาง   ตงอยูกดางคิระ   จิงพระเจ้า

ดัศยพรต ประณตพระมัตศยา แด้วพถนคราห์เออนาค ษณา
 จากสาคร ภูธรเอาช่างหัว แห่งนาคตัวใหญ่เหลือ ผูกหัวเรือ
 มั่นไว ช่างหางไซ้ภรรยา ผูกกับหงอนมัตศยา ครานนพระอดตาร
 ทำนุก้งเรือใหญ่ ดัดแดนไปโน้ดมุก บมียุตตะ ค ผ่าย
 ดัศยพรตภมึ ปรัตเพราะพันภัย ไหวองค์พระภควัต ประนมหัตถ์
 ราชา เถาเมนคราต์รวเรณิเยน ยินยกเกยรติเทวราช ประกาศ
 เกยรติออกวง ทุ่งทองหัดตั้งนาม เต็มตามแบบครบพัน อัน
 องค์พระอดตาร พังภูบาตสรเวณิเยน เพดิดเพดินเพราะเส่นาะไล่ต
 พระปราโมทย์เบิกบาน บริหารชตพาณะ แห่งองค์พระดัศยพรต
 อักดาบต์เจ็ดตน ^{ศกค} และสาลาตบริพาร พดางอดตารแดง แด้วง
 คติเตดิต ประเดริรูตุนทรพจน์ ดั่งไต้จกตงไว ในคัมภีร์นามถนด
 เรียกมัตศยะปรานะ แจ้งตั้งขะวรวิท อันบพิตรดัศยพรต
 โอรัสสรุยะชตง ผู้นงพรอมฤษี เจ็ดคนมีฌานกถา ในนาวา
 ดองดอย ดัดบถ้อยหรินาถ ประคำด้นด่อนให้รู้ ว่าดัศยภนัษัต
 เปนมนัษัตซึ่งตง อยู่ในต้งทัวไป ให้ความดัศยดัศดี ในภพ
 ภาพนา ราชาค้อมค่านับ รับเทวะโองการ ประทานเห็นอศิระเกตุ
 เพิ่มภักคิต้าเข้า ไม้วายเดยนา ฯ

ครานี้พระอาทิตย์ ท่านก็งเวือใหญ่

โคลง ๓

๑	ถึงปดาบพรหมราตรี คอยตดตงด้กัณ	วารซึ่งทอมนกน . ด้มทโท
๑	อันคณในสำคร พายุทพดคว้าง	ค้อยหย่อนแรงตคบ้าง ค้อยถอย ๆ

โคลง ๒

๑	เรือถอยเซาด้กัณ พด้ธา	มีเนนกงงพน
๑	มัตด้ยาดังท่านไท เกิดหนอ	ค้อยอยู่แห่งนี้ไซร์
๑	ร่อยอ๊กไม้ซ้า ท่านพตัน ท่านเฮย ๆ	เวาจะกตบด้หน้า

โคลง ๔

๑	ครานนตรด้เสร์จด้ว ด้ตคนาคทัพน	อวตาร ศิระไว้
	ด้วคำด้ชธธาร เพอจะกเวทไค	ทตค กตบคณ

๑๐ ครัน ๆ ดันหนทอง อวดดาวว้ายวน จนพบทเนานอน พระกยन्दพน	ธโถทร แหวกคั้น หยควัพ คณนา
๑๑ มัดยาดตรงเข้าคาบ ชงัดตงคณนอน ยกษคณอยอะตก แต่มัดยะคาบหมน	ขนยกษ บदनน อะเตด เหมาะจ้ง
๑๒ ยกษชตงกฟาดดวย คุบคกอกชกใน ด้ครคตณฟฟอง ทงขบทงถบปตา	ตะบอง นานนา ยามตอ กั้นแฮ มัดยยา
๑๓ ฝ่ายปตาบไต่เจบ พนชนขนยกษพตาง มียยกษจะค บมไต่เจบชา	อินทริย ฟาดชา คุบคุบ ชอกกาย

มัตสยะคาบหมัน   เทมาะจิ้ง

๑	ยั๒กษั๑ร่าย๒โด๒หิต๒ไ้ อ๒ค๒ค๒ค๒น๒เท๒า๒โด กา๒ด๒ง๒ก๒อ๒น๒ด๒ง ท๒ด๒ก๒ด๒ก๒ด๒น	อา๒บ๒อง๒ค ด๒ค๒ค๒น เห๒ด๒อ๒ท ท๒น๒นา ช๒พ๒พ๒ด๒น
๑	บ๒ค๒น๒น๒พ๒ษ๒ณ๒เจ้า ค๒น๒พ๒ระ๒เว๒ท๒ย๒ด๒ม โด๒ท๒ค๒พ๒ย๒ก๒ษ๒พา๒ด แ๒ด๒แ๒ท๒ะ๒ร๒า๒ช๒ไท้	อ๒ว๒ต๒าร เด๒ก๒ไ้๒ช๒ร ผ๒พ๒าย ภ๒ด๒บ๒พ๒ร๒ว๒ณ
๑	พ๒ด๒น๒ค๒น๒พ๒ระ๒ร๒ู๒ป๒แม่๒น ไป๒ด้๒พ๒ระ๒พ๒ร๒ห๒มา เช๒ิญ๒พ๒ระ๒เด๒็๒ก๒จ๒มาย ย๒ัง๒ท๒ิ๒พะ๒ระ๒ส๒ถ๒าน๒แ๒ด๒อ๒ว	นา๒รา๒ย๒น น๒น๒แ๒ด๒อ ผ๒น๒ด้ ค๒ด๒า๒ภ๒ิ๒ย ๑

โคลง ๓

๑	แ๒ด๒แ๒ท๒ะ๒โ๒ว๒ก๒ณ๒ร๒ู๒นา๒ถ เด๒็๒จ๒จา๒เพ๒าะ๒หน๒า	เห๒ิ๒ร๒อ๒า๒กา๒ค๒ไ้๒ช๒า น๒ถ๒ู๒บา๒ด ๑

โคลง ๒

๑	มี๒โ๒ง๒กา๒ร๒แ๒ค๒ทำ๒ว ค๒อ๒ไป๒ ค๒ง๒น ๑	ด๒็๒ค๒ย๒พ๒ร๒ตะ๒อะ๒คร๒า๒ว

โคลง ๔

๑	ภวนัยนฤนาถเจ้า ผู้ตั้งธรรมจร ท่านจงประเด็กรูดับ ปวงศัตรูพ่ายแพ้	จอมภาพ เที่ยงแท้ ด้รวพระสุข เค็กกษัย
๑	เราให้พรท่าน พระมนชนก ร่างบดบชกเซ้เม จงประดิษฐานถ้วน	จงเป็น โลกถ้วน(๙) ในโลก ตั้งด้รวพ
๑	เพราะพรพรรณพฤษะพร้อม เพราะผลตามลเอม เพราะธัญญะพืชพุด เพราะพืชไธสถแก	ไพบุดย โธชแด เพิ่มเพียบ โรภภัย
๑	จงให้กำเนิดทั้ง เพื่อช่วยผดุงดิน ผด่มด้ควทงหตาย เพ่อมมนุษย์ได้ไซ	หญิงชาย นี้ไซรั มวดมาก ดีทรถถิด

๑	ภุมิ ^๑ น ^๒ ท ^๓ ร ^๔ จ ^๕ ง ^๖ ห ^๗ ม ^๘ น ^๙ ค ^{๑๐} ง	หฤ ^๑ ท ^๒ ย
	ด ^๑ อน ^๒ เห ^๓ ด ^๔ า ^๕ ป ^๖ ระ ^๗ ชา ^๘ ช ^๙ น	ด ^๑ ุก ^๒ ท ^๓ า ^๔ ว
	ใ ^๑ ห ^๒ ค ^๓ ง ^๔ ม ^๕ ัน ^๖ อ ^๗ ย ^๘ ใ ^๙	ช ^๑ ร ^๒ ว ^๓ ม ^๔
	บ ^๑ ำ ^๒ ร ^๓ า ^๔ บ ^๕ ค ^๖ ว ^๗ า ^๘ ม ^๙ ก ^{๑๐} ำ ^{๑๑} ว ^{๑๒} ำ ^{๑๓}	ก ^๑ แ ^๒ ก ^๓ ัน
๑	อน ^๑ ด ^๒ ัน ^๓ ค ^๔ ิ ^๕ ด ^๖ ุ ^๗ ช ^๘ น ^๙ น	อ ^๑ ย ^๒ ค ^๓
	โ ^๑ ด ^๒ ย ^๓ ร ^๔ ก ^๕ ษ ^๖ า ^๗ ด ^๘ ิ ^๙ ต ^{๑๐} ย ^{๑๑} ช ^{๑๒} ร ^{๑๓} ว ^{๑๔} ม	เท ^๑ ย ^๒ ง ^๓ เท ^๔
	อ ^๑ ีก ^๒ ด ^๓ ำ ^๔ ม ^๕ ค ^๖ ค ^๗ ม ^๘	ไ ^๑ จ ^๒ ร ^๓ ัก ^๔ ก ^๕ ัน ^๖ ห ^๗ า
	ช ^๑ า ^๒ จ ^๓ ป ^๔ ด ^๕ อ ^๖ ด ^๗ พ ^๘ บ ^๙ ต ^{๑๐} ม ^{๑๑} เ ^{๑๒}	อิ ^๑ ริ ^๒ ว ^๓ า ^๔ ญ
๑	กา ^๑ ร ^๒ ก ^๓ ศ ^๔ ด ^๕ อ ^๖ ย ^๗ ำ ^๘ เว ^๙ น	บ ^๑ ำ ^๒ เพ ^๓ ญ
	ก ^๑ ร ^๒ ณ ^๓ ข ^๔ ะ ^๕ ป ^๖ ว ^๗ ง	อ ^๑ ย ^๒ ำ ^๓ ค ^๔ ำ ^๕ ง
	ก ^๑ ั ^๒ ง ^๓ ม ^๔ แ ^๕ จ ^๖ ะ ^๗ ด ^๘ ำ ^๙ เค ^{๑๐} ญ	ค ^๑ ับ ^๒ จ ^๓ ิต
	ก ^๑ ็ ^๒ อ ^๓ ย ^๔ ำ ^๕ ไ ^๖ ด ^๗ ว ^๘ ำ ^๙ ว ^{๑๐} ำ ^{๑๑} ง	เว ^๑ ดิ ^๒ ง ^๓ า ^๔ น
๑	โ ^๑ ง ^๒ กา ^๓ ร ^๔ พ ^๕ อ ^๖ จ ^๗ บ ^๘ ช ^๙ ำ	อ ^๑ ว ^๒ ย ^๓ ช ^๔ ัย
	แ ^๑ ด ^๒ ่ ^๓ พ ^๔ ระ ^๕ ม ^๖ น ^๗ อ ^๘ ง ^๙ ค ^{๑๐}	อะ ^๑ คร ^๒ ำ ^๓ ว
	แ ^๑ ด ^๒ ว ^๓ แ ^๔ ด ^๕ ็ ^๖ จ ^๗ ก ^๘ ด ^๙ ับ ^{๑๐} ใจ	ก ^๑ ณ ^๒ รู้ ^๓ เท ^๔ พ ^๕ ย์ ส ^๖ ถ ^๗ า ^๘ น ^๙ เฮ ^{๑๐}
	ท ^๑ ว ^๒ ย ^๓ เท ^๔ พ ^๕ บ ^๖ ำ ^๗ เร ^๘ อ ^๙ ท ^{๑๐} ำ ^{๑๑} ว	จ ^๑ กร

๑	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕
๑	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕
๑	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕
๑	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕	๕ ๕ ๕ ๕ ๕
- ๑ แตนนฤนาถเจ้า
ไววสวตชนทรง
ทวพณชนมพ
แต่นลัษทุกขปลดเปิดอง
- ๑ เย็นเพราะพระครอบคัม
ตุจรัมโพธิ์ทอง
พระเทศกเคินดวง
ดิงบตุราชเจ้า
- ๑ ปางนนวนวาทง
นรชาติถอชรรรม
ทงทุกชาติอยุ่ดช
ราวกับอยุ่ชวงชน
- ๑ ปวงบาบดิงหยามช้ำ
ยามเมื่อโลกสถาน
และโลกเกิดใหม่ได้
ดิงชวบกถวแม่
- มน
ราชยเวอง
ทวปใหญ่
ปลดอกเข้ญ
ชนปวง
ปกเกล้า
ปรากฏ
แจ่มสวรวรค์
กฤตะยุค ใหม่แฮ
ดศยหมน
รมยวัน
ดีริสรวง
ประดัย
คับแต่
บริสทุธิ
เอกอน

- ๑) ราชพรรณเรื่องพระเจ้า
 เป็นมตัสยะมาปาง
 เพราะเพอบริหาร
 จบเรื่องเพียงเท่านั้น
- ชวตาร
 กอนก
 เดยงโลก
 ตำนาน ท่านเฮย ๆ

ปางที่ ๒

กรรมาวตาร^(๘)

ร่าย

๑ ขอไชซานต่อไป ในเรื่องพระนารายณ์ กดายพระองค์
องค์เป็นเต่า ตามเค้าเรื่องมีมา ในตำราได้ยพิท ชื่อวิษณุ
ปฺราณะ ประกอบกับข้อความ ตามที่เก็บต่อเติม เพิ่มคิด
บรรยาย ขยายความพอควร ประมวลพอได้เรื่อง จำใน
เบื้องก่อนนั้น วันหนึ่งพระมุนี ผู้มีนามทรวาด^(๙) ไปประพาส
หิมพานต์ พบนางศรณวิโดย นางนั้นใช้รัศมีรักษา กัดยา
ระขอบกาย ถวายมาด้วยเรื่องรอง ร้อยกรองด้วยบุษบา อัน
เก็บมาจากสังวรศักดิ์ ครนมนุ์เซอร์บี มาด้วยฉบับมาได้ ทนใดกดิน
บุบผชาติ คาดทรวาดปรีดี มุนีปานคนบ้า เต็นว่าว่าไปกตาง
ห้วงวิถ้ออากาศ ทรวาดบมิช่า มาพบท้าวศักรินทร์ ทรง
คชินทร์โอราพต คาบดักยนต์ ยืนมาดักวิโดย ให้แต่ท้าวเทวราช
ประสาทโดยยนต์ ท้าววรวิรับไว้ พาดมาด้วยบนหัว คชสาร
ตัวดำคัญ ทนใดกดินมาตา แรงแน้กหน้าตระหลบม อวดอบท

“โกคาสนะมูรติ”
รูปพระนารายณ์นาคปรก
(ศิลา: พาทามิ, อินเดีย.)

ศักรินทร์กัมศิระเกล้า กราบพระดาบสเจ้า
กล่าววอน.

คคฺนาคฺ ด้วรดักคณมาตยฺ ทำให้เป็นบวคฺตั้ง ฝั่งฝั่งฟาดวง
 เงาม เอมมาตฺรอยกรอง จากกะพองขวางตง ตรงหน้าแด้ว
 เขี้ยบบยฺ มาตาชาณบพตฺนฺ ควานนทรวาตีโกรชฺ ถือโทษว่า
 องคอินทฺรฺ คุหมันเชอให้ช่าง ขวางมาตยฺชยฺ มุนีกายาตฺน
 พตฺนฺเผยพจนะพร้อง ด้วปพระคักกระก้อง เกษตรด้วรวรคฺ ฯ

โคลง ๓

๑	อินว่าท้าวคักกรินทฺร	คุหมันกุแนแด้ว
	ขอคักกระอย่าแด้ว	ฉิบหาย
๑	ฤทธิชขายโตกด้ว	จงกตบัทรามทรุดน้อย
	ดีทริตมคังถอย	ด้วปด้วรวรคฺ
๑	อินหม่อสุธา	เคยแพ้มาก่อนไซ้
	จงกตบชานะไ้	คังถวิต แน่เทอญ ฯ

โคลง ๒

๑	คักกรินทฺรคัมคิระเกตฺ	กราบพระตาบตเจ้า
	กตาววอน	

๑	โปรดก่อนอย่าโกรธขง บบผา	คะขบจขง
๑	อ้างดัดบถอย หน่งเทอญ ฯ	โปรดเมตตาดักน้อย

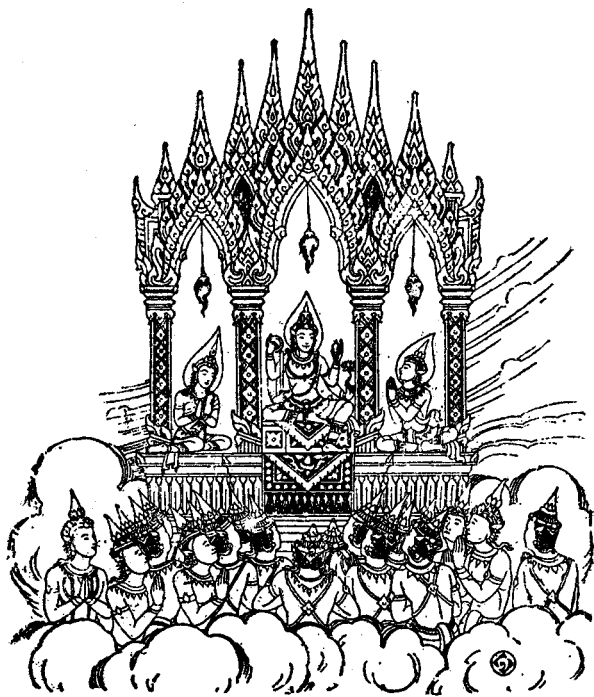
โคลง ๔

๑	ม่นเมินพกตรแด้ว ค้วท่านขี้ไอร่า ก้วท่านเหตุไชน ไม่ว่มคชดวรให้	คอบไป พดไซ้ นงนง อยู่ม่อ
๑	ถอดวากรอบทง เมอติศรัยะ จิงบงอาจทำหยาม การจระวับโทษแด้ว	โดกสำม มากแท้ ดาบด แหะควร
๑	ทงมวดเทวะผู้ รบอดร์มชย จิงกาเรมเด็บหาญ ภูจะตองรงรง	บริวาร ทกครง เหิมศักต ศักตอง

ร้าย

๑ นับแต่กาดหนมา เทวราชาของจิต ฤๅชเริ่มถอยน้อย
 ดง ทงองค์ชบเซา กาดังเดากถอย บรพารพดอยฤๅชหย่อน
 แรงอ่อนกว่าเดิมมา รบอดุราคราใด บ่มีใครชานะ ยักษ์เกะกะ
 กำเรียบ อิมเอิบฤๅชแรงรณ เทียวประจนรบกณ มวดดุดมณ
 แล่นเข็ญ บมิเป็นที่สรายญ ด้านคิสุชเล็ดมถอย เทพใหญ่่น้อย
 พร้อมใจ ไปเผ้าองค์วาดพ เคารพทูลเทพไท้ ขอให้ทรงอุดหนุน
 คัจจนเช่นเคยมา ด้วยฤๅชานภาพ ปราบอดุริเหิมหาญ มัชฌาน
 พงษ์ชว แล่นร่อนร้าวฤๅชทัย จิงชานไซเวียงจิง ทุกดั่งที่เปนม
 ทวยเทวาทราบมด จิงทลท้าวเทเวศร์ เสิญอมเวศร์ร้อยช้ำ เผ้า
 ชาติาธิบติ วัชรชเห็นคอร จิงชวณทวยเทวา จากอมราวติ วิ
 เรื่อดูพรหมสถาน เผ้าทำนท้าวพรหมา ทูตกิจจาทงมวด ถวนถ
 ตามมมา ท้าวชาติาพิงดาร์ ทำนกคอบเทวา ว่าคัวเราไนไซ
 ไรไม่ดามารถอนแข่ง ร้ายแรงของทรวาด อันผู้อาจแก้ไข เรา
 ไรเห็นม้อย แต่พิษณุนารายณ์ ทำนทงหตายงไป เผ้าพระ
 ไวกุณฐุนาถ วอนเทวราชช่วยแก้ คงดิมฤๅชเที่ยงแท้ ดิงถวด ฯ

พร้อมทวยเทเวศเฝ้า พิษณุ.

โคลง ๒

๑	องค์อินทร์ ^๔ พังพรหมา ตาจากพรหมโลกคด้อย	กับรดา ^๒ ไม่น้อย เค็ดอนไป
๑	ไม่ช้าถึง ^๑ ไวกุณฐ์ ^๒ พร้อมทวยเทวะ ^๑ เผ่า	วชรัย ^๑ รยาคร ^๑ ไค้ พิษณ ^๒ ฯ

โคลง ๔

๑	ข้าด้ยมภู ^๑ นาถเจ้า หริราช ^๑ บารุง ข้าบาท ^๑ ทุกคน ^๑ เพียร ทุกคำ ^๑ และเข้าถวน ^๑	จอมเค็ย ^๑ ร โตกถัน ^๑ บุชิต ^๑ พระเอย ทศ ^๑ ้า
๑	เหต ^๑ าชา ^๑ บดิน ^๑ หนก เพราะ ^๑ พว ^๑ กอด ^๑ ร่า รบก ^๑ จน ^๑ เหต ^๑ า ^๑ สร ^๑ แมน แดน ^๑ จะ ^๑ เค็ย ^๑ ดร ^๑ อน ^๑ ร่า	ใจ ^๑ แดน ^๑ สด ^๑ แด ฤท ^๑ ท ^๑ หาว ^๑ มว ^๑ ด ^๑ มา ^๑ ก ท ^๑ ว ^๑ ไป
๑	ข้า ^๑ ไท ^๑ เค็ย ^๑ ร ^๑ บ ^๑ ร่า ข้า ^๑ น ^๑ มา ^๑ ท ^๑ ก ^๑ คร ^๑ า แคว ^๑ ว ^๑ า ^๑ บ ^๑ ด ^๑ น ^๑ ห ^๑ ม ^๑ ค ^๑ แพ ^๑ ร ^๑ า ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ด ^๑ ค ^๑ อง ^๑ ต	ร ^๑ า ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ด ^๑ ก ^๑ อน ^๑ ก ^๑ แวง ^๑ ฤ ^๑ ท ^๑ ท ^๑ ห ^๑ ด ^๑ บ ^๑ ก ^๑ ย ^๑

๑๐ เหตุไฉนเกิดแต่ข้า วันหนึ่งชัโอรา ไปพบกับองค์พระ เรือนมลายด์ต่าง	คักระ พตช้าง ทรวาด แดคน
๑๑ ศุขารบพาดไฉ แห่งคชเฮอร์วณ พาหะท่าเหตุ วงจับพวงดอกไม้	บนเกศ นันไฉ โดยคตง จากหิว
๑๒ บกตวชาบาทหาม เหยยบชงมลายยบ พระทรวาดเชอพน หาวชาบาทน	ปรมน บนป พิโรช หยาบหยาม
๑๓ ความที่โทษะกตม เชอเปล่งพจนะ คุชากทงปวง เดียมคกคอกทงไว	กตทรวง เชอแด แขงให้ ทวยเทพ ฤทธ

โคลง ๕

๑	ดูราศักรัษเฐียร เราจะให้แรงคั้น ขอทวยเทพทั้งหมด จะบอกออบายให้	เพ็ญยศ จึงได้ เงยได้ค ดังประดังค์
๑	จงชวนเหต้ายกษเฐียร เด็กยทระดังคราม ผูกพันธะไมตรี รวมจิตแฉะคิคง	อิ ดังกรัง แฉะร่วม มีอนา พิช
๑	ทงดีทศแยกย้าย เทียบเก็บไอสดเก โยนลงณที่โน แล้วจูงมาแฉดอ้อม	กันไป ดีพร้อม เกษียรตมท อยู่พดิน
๑	เอามันทรโหดดำ มาเกิดเป็นไม้กวน เอาวาดก็มา ข้าจะไปช่วยค่า	โตกา น่านน้ำ เป็นเชือก โหดหลวง

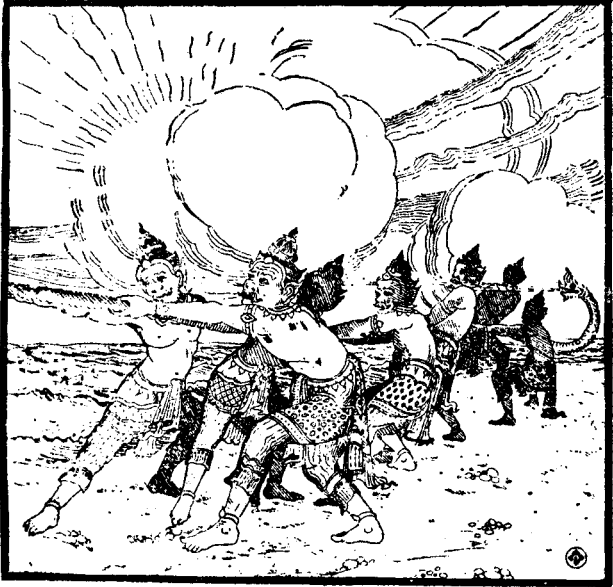
๑๐ ปวงกวนด์มทุกดวย กงจะได้อมฤต ชงไครคิมแตงจะ อักจะไดคถาดแคดว	วิริยะ เด็ดแตง เรืองฤทธิ์ มากแฮ มฤตยู
๑๑ ตระชาจะชวยแท อวิจะออกแรง แตดงนค้ภะผต ขยู่แกทวยเทพแท	อยานงน ชวยแต จะตก แน่นอน
๑๒ ดัดกรจะตองออก จะบไดคิมอัม ฝายเทพจะประเทอง จะประดัดทชฤทธธา	แรงเปดอง เปดানা ฤตนา เทอดค้กดี ยิงฮา คอไป
๑๓ ใวๆเกิดอยารัง ทำตงทเวาดชน อนัพวกอสรหาญ จะพ่ายฤทธิ์สรแกดว	รอนาน เด็วจแลง เหมยัก แกงนไกร แน่นา ฯ

โคลง ๓

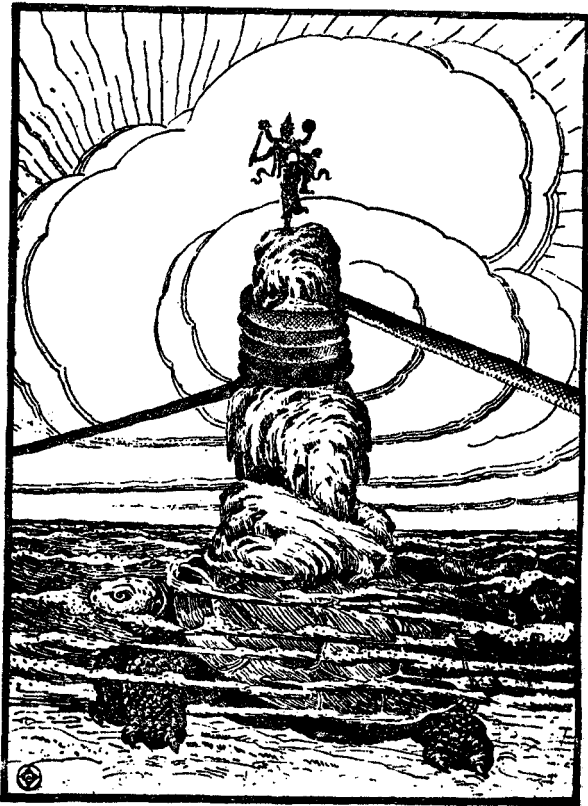
๑	ด้หัดด้ยัณยัค	โอนโมด้ออนเกล้า
	กราบพระพิษณุเจ้า	จักริน
๑	เทวินทร์และเทวา	ดาพระหริแก้ว
	ออกจากปราสาทแก้ว	กดับพด้น ๆ

ร่าย

๑ ค่อนนัโดยฉับไว ท้าวด้หัดด้ยัณยัคเทวราช ก็ประกาศ
 บัญชา แด่เทวาทั้งหลาย ให้แยกย้ายกันไป ในทิศานุทิศ ปลิด
 ไอสถเกล้า ด้รวพัคมด้รวพคณ ดันทรเทพกำแหง แต่งทูตานุทูต
 ไปพุดจาไมตรี ปรองดองดักบอดุร ชวนพร้อมมมุดรวมงาน
 ทำการกวนเกษียรสมุทร ตามจักรฤษบัญญัติ เพื่อหาอมฤตเดิด
 จะได้เกิดสิริสวัสดิ์ ด้ระวณันค่อไป อดุรไซร้ประนอม ยอมช่วย
 งานอมรา ครนถงวาระคัก ทันตกันไปกวน เทพทงมวดไปยง
 ฝงเกษียรสมุทร อดุรหาญครันครบ แทศยทานพแข่งัน ก็
 พร้อมกันค่อนไป ในที่สมนมนัน อนหริทรงเคศ อักมเคศัรทรงชย
 ทงเทพไทชาดา มาพร้อมกันด้ามองคัก เพื่อทรงเปนประธาน ใน
 การกวนสมุทร ทวยเทพรุดเรงกัน ให้พด้นโยนไอสถ ทงหมคดง

หื้อสุรากลั่นทั่ว ทั้งทางห้วงนาคใหญ่.

แก้วอวตารเช็ดซ่อน   สิงขรใหญ่ขึ้นตั้ง   บนหลังเอากระดอง
รองภูพานั้นไว้   ให้ตั้งมั่น   บ่มักลอน

ทเด แดวกเฮพรอมกัน ไปมันทรดิ้งขร ถอนคัรวมา พากัน
 เอาเซาวาง ดงทกตางส้มท แดวกุดคัววาดุก พันศรหตายทบ
 จนการพหาเปตาะ มนเหมาะคดิงหมาย แตะนารายนัทรงบัน
 นาทัพถนบมชา ให้อัดรวาถวหนท ทงทางหวนาคใหญ่ ใหเทวา
 รวง ทงทางหางนาค พอโคตพรอมพรัก ใหชกเซาหมนเวียน
 ในเกษียรดาคร ชโตทรบ้วนบัน เปนคณรวานานัตม ฝ่ายบรม
 จกร เห็นครคลดอนแคน ไมตงแนนตามควร เกรงการกอนทเดจน
 ผลจะไมเดรัจดี จกรเดชกาแหง จึงแบงภาคออกไป ภาคหนึ่ง
 ไชรเปนเตา เพราเพริดุดัพรพนพรพน พด้นดงสูดส้มท อุดดุด
 ไถ่มัจฉา ชันกายาใหญ่โต โยไต่ว่ายเบียดโดน โคนมันทรภมา
 ชัมมัจฉาพันฐาน แดวกอวตารเชิดช้อน ดิงขรใหญ่ชนตง บน
 หดังเอากระดอง รองภมานันไฉ ใหตงมนบมคดอน แดวกอมร
 แตะยกษ ชกคัววาดุก ใหครหมนไป หอโตคจุเคื่องกตั้ง อัก
 ภาคหนึ่งนารายน ฝนผายชนยอชเอา คอยเป้าเมฆฝนพดวง ไป
 ทางสูรคณา ครานันฝนปรอยไปรย โยรววยรันรมย์เวิง เทพ
 บรวเทงเย็นตน กมลกชันบาน ฝ่ายยกษพาดเพดัยใจ เพราะ
 ถูกไฟอันพุง พดุงจากปากนาคราช เพดิงกาจผาดเผาวัน

ระอาอ่อนหย่อนเคช เทเวศร์เบาเมฆเคต้อน เดือนดอยไปเดี่ยวพัน
 ฝนมิได้ตกคอง อุดรของผ่าวมาก แต่เพราะอยากจะได้ อมฤต
 ไชร์นักรัหนา เหล่าอูดราเขม้น บัมิเห็นแก่ยาก รังรงนาคบ่หยุด
 ฝ่ายเทพนคดด้วยเด้า เขากัหมุนจึ ๆ กอนจวาร์แห่งนน เดี้ยง
 อักอกรกชัน โลกมวด ฯ

โคลง ๒

- ๑ การกอนตุมทไชร์   ปรากฎนตแตกได้
 บัมิหิง ฯ

โคลง ๔

- ๑ หนึ่งคือโคเอกอ้าง   ออกนาม
 ดัรภทเคา   รพแต่
 มนมแตะเนยตาม   จิตมุง เด็มนาม^ก
 วจัทรจเคชแท   ทปอง
 ๑ ทต้องซงผดพัน   ชตธ
 คอธราซงแวง   ฤทธกตา
 นามวารณเม   ตกษณยว
 ยอนจิตมวเมวบ้า   หยาบหยาม

๑	ด้ามมพฤษะฉน ชขวาปาริชาติ นางพามือเห็นสุด หอมดอกตระหลบหน้า	จากดมท เฉดพา ชอบพฤษะฉนแด แด่งศรี
๑	๘๘๘๕ ทัดทชนจาก คอคณาคบศรี รูปโฉมสุดโสกา งามเนตรงามเกศแกม	ชดา ดยญา เฉดแฉดัม หาเปรียบ ไม่เคย กองฉวี
๑	ท่วงทมรรายาทฉน เดียงเดันาระฉับฉา แด่หาสรเทพโต เหตุฉนฉนจงต้อง	ยวนใจ ว่าง รับม่ มีเคย อยุ่ดอย
๑	คอยบำเรอเทพให้ ยามเทพโตมีทกซ์ เปรียบโสภณฉนาง เปนแบบแตฉนแด	เปรมปรีย ช่วยแก ในโลก มนุษแด ดับมา

๑	ทหาชนจากนา วังดีศกาวเย็น องค์พระคิระพัตน ทรงทดแทนปณไว้	คือจันทร เนตร์ไซร์ นวยฉบับ แทบศรั
๑	ทหกพิษุคชน ทวยเทพบ่อยากชิม แต่ฝูงนาคเร็วรุด งังมพิษไซร์	จากด้มท อยากได้ รับดับไว้แฮ ดืบมา
๑	จากดำครนคชน คือดอกกมดบาน มีเทวีเด็ดจ งามประเดร์ฐเกิดหดำ	ที่เจ็ด แจ่มจ้า กตางดอก แห่ดงด้าม
๑	มีนามปรากฏก้อง ศุภลักษณะใดปาน งามยิ่งสุนนารี จินตะกวัไว้	พระศรี เบรียบได้ มวอดหมด พจน์ชม

๑ จากสาครมุคขัน   ทังเจ็ด
    กือดอกกมตบาน   แฉ่มข้า.

๑	^๕ รักรมย์ไป^๖ทวพ^๕ ^๕ ปวงมนต^๕ดง^๕ ^๕ ความน^๕เหลดา^๕คน^๕ธรรพ^๕ ^๕ อักอ^๕บ^๕ศ^๕ร^๕พ^๕อง^๕ท^๕อง	ภม^๕ส^๕ว^๕ร^๕ร^๕ค^๕ เน^๕ต^๕ร^๕จ^๕อง^๕ ชาน^๕ค^๕พ^๕ท^๕ ช^๕ม^๕แ^๕ น^๕ภ^๕า
๑	^๕ ค^๕ง^๕ค^๕า^๕อ^๕ก^๕น^๕า^๕น^๕า^๕ ^๕ ก^๕ห^๕ด^๕ง^๕มา^๕อ^๕ว^๕ย^๕พ^๕ร^๕ เท^๕ว^๕ะ^๕ค^๕ษ^๕เ^๕อ^๕าง^๕ว^๕ง^๕ ^๕ จ^๕ว^๕ง^๕ต^๕ก^๕ว^๕ร^๕ด^๕อ^๕ม^๕	ใน^๕ส^๕ร^๕ว^๕ง^๕ พ^๕ร^๕ง^๕พ^๕ร^๕อ^๕ม^๕ จ^๕ับ^๕ภ^๕า^๕ษ^๕ณ^๕ ท^๕อง^๕แ^๕ย^๕ ร^๕ต^๕ถ^๕ว^๕าย^๕
๑	^๕ ฝ^๕าย^๕เก^๕ษ^๕ย^๕ร^๕ด^๕ม^๕ท^๕น^๕น^๕ เช^๕ต^๕ท^๕ิ^๕พ^๕ย^๕มา^๕ด^๕ย^๕ ร^๕อ^๕ย^๕ด^๕ว^๕ย^๕ส^๕ร^๕มา^๕ด^๕ บ^๕ม^๕ห^๕เ^๕ย^๕ว^๕ฤ^๕ชา^๕	ย^๕ิน^๕ด^๕ เ^๕ด^๕ด^๕า^๕ ห^๕อ^๕ม^๕ร^๕ิน^๕ ด^๕ัก^๕ว^๕ิน^๕
๑	^๕ อ^๕ัน^๕ส^๕ร^๕เท^๕พ^๕ผู้^๕ วิ^๕ค^๕ะ^๕ก^๕ร^๕ร^๕มา^๕เ^๕ก^๕ นิ^๕ร^๕ม^๕ิ^๕ต^๕ร^๕เ^๕ว^๕ร^๕อง^๕ท^๕ว^๕ง^๕ศ^๕ร^๕ แ^๕ว^๕ว^๕บ^๕จ^๕บ^๕ช^๕อ^๕ชน^๕	ค^๕ิ^๕ด^๕บ^๕ ช^๕้าง^๕น^๕น^๕ ส^๕ว^๕ร^๕ร^๕ณ^๕ว^๕ร^๕ต^๕น^๕ น^๕ภ^๕า

๑๐ ครวณนทวงเควองแถว เต็กข์ไปเฝ้าวิษ บังคมพระจักร วิษณุรับกอดไว้	พระศรี อนุไท กายยอบ กับทรวง
๑๑ ปรองเทพเห็นชอบพร้อม เว้นแต่พระศิวะ แคนางกับผน พระกัจจนจิตแท้	ใจกัน นั้นแต่ พกศรีผู้ พระเดย แน่นา
๑๒ ฝ่ายว่าอสูระไซร์ ขอพระศรีทวงผน แต่ศรีผู้รับบงอร พวกอสูระต้องร้าง	ทุดวอน พกศรีมาง เมินพกศรี เริดไป
๑๓ ในที่สุดจากห้อง เทวะแพทยชนวน ผุดชนและชูเชิด อมฤตทุดเทอดไว้	ทเดเดิด ตรีไซร์ ณะอบ ณฑหัว

ผู้ขึ้นและชูเข็ช

พะอบ

อมฤตทูลเทอดไว้

ฉห้าว.

๑	พอดวุฒ ^๖ พ่น ^๖ จาก	ทเดนม
	เหต ^๖ อสร ^๖ ตร ^๖ ก ^๖ ัน	จะ ^๖ โก ^๖ ด ^๖
	๖ ๒๖	
	บ ^๖ ค ^๖ น ^๖ น ^๖ จ ^๖ บ ^๖ ร ^๖ ม	เท ^๖ ว ^๖ ร ^๖ า ^๖ ช
	ว ^๖ ิ ^๖ ษ ^๖ ณ ^๖ น ^๖ า ^๖ ระ ^๖ ไ ^๖ ค ^๖	ส ^๖ วิ ^๖ พ ^๖ ด ^๖ ัน
๑	เท ^๖ ว ^๖ น ^๖ ก ^๖ ด ^๖ า ^๖ ย ^๖ ร ^๖ ู ^๖ ป ^๖ ม ^๖ ัน	น ^๖ า ^๖ ว ^๖
	ร ^๖ ู ^๖ ป ^๖ ด ^๖ ก ^๖ ษ ^๖ ณ ^๖ ะ ^๖ ว ^๖ ิ ^๖ ไ ^๖ ด ^๖ ย	เ ^๖ ด ^๖ ิ ^๖ ด ^๖ ัน
	ด ^๖ ว ^๖ ง ^๖ ด ^๖ อ ^๖ เห ^๖ ด ^๖ า ^๖ ย ^๖ ก ^๖ ษ ^๖	ห ^๖ ว ^๖ ง ^๖ ส ^๖ ว ^๖ า ^๖ ท
	น ^๖ ำ ^๖ อ ^๖ อ ^๖ ก ^๖ ไป ^๖ จ ^๖ น ^๖ พ ^๖ ัน	ฝ ^๖ ัง ^๖ ช ^๖ า ^๖ ร
๑	ห ^๖ ม ^๖ ู ^๖ ม ^๖ า ^๖ ว ^๖ ไป ^๖ พ ^๖ ัน ^๖ ห ^๖ ม ^๖ ด	ด ^๖ ม ^๖ จ ^๖ ิต
	เท ^๖ ว ^๖ ระ ^๖ ค ^๖ ณ ^๖ า ^๖ น ^๖ ัน ^๖ ท ^๖	น ^๖ ำ ^๖ น ^๖ ด ^๖ อ ^๖ ม
	ค ^๖ ำ ^๖ ง ^๖ อ ^๖ ง ^๖ ค ^๖ ด ^๖ ม ^๖ อ ^๖ ม ^๖ ฤ ^๖ ต	เ ^๖ อ ^๖ ม ^๖ ไ ^๖ อ ^๖ ช
	อ ^๖ ม ^๖ ฤ ^๖ ต ^๖ เ ^๖ ก ^๖ ร ^๖ ด ^๖ ย ^๖ อ ^๖ ม	จ ^๖ ิต ^๖ อ ^๖ ม ^๖ ร
๑	น ^๖ ิ ^๖ ก ^๖ ร ^๖ เท ^๖ ว ^๖ ระ ^๖ ท ^๖ ง	เห ^๖ ต ^๖ า ^๖ ห ^๖ ด ^๖ า ^๖ ย
	๖ ๒๕	
	ฤ ^๖ ท ^๖ ษ ^๖ เ ^๖ ช ^๖ ก ^๖ ด ^๖ บ ^๖ ค ^๖ น ^๖ ค ^๖ ง	ค ^๖ ง ^๖ ก
	ก ^๖ ำ ^๖ ด ^๖ ัง ^๖ ๖ ๒๖	ก ^๖ ด ^๖ บ ^๖ ม ^๖ ัน ๖ ๒๖
	๖ ๒๕	ค ^๖ ง ^๖ น ^๖ า
	เพ ^๖ ร ^๖ า ^๖ ระ ^๖ ค ^๖ ม ^๖ อ ^๖ ม ^๖ ฤ ^๖ ต ^๖ น	ด ^๖ ิ ^๖ ท ^๖ ษ ^๖ ด ^๖ ั ^๖ ร ^๖ ร ^๖ พ ^๖

๑	พร้อมกันเปล่งศัพท์ของ	สัตว์เดรัจฉาน
	พระวิษณุวรายน	ก๊กก้อง
	ขอพระใหญ่ยิ่งเทอญ	เป็นนิตย์
	พร้อมเปล่งศัพท์พร้อม	ชโย ๆ

ร่าย

๑ เดียงให้อชฌอง จึงอดรู้ต่างหัน มาพดณเพอมองด
 เห็นหม่อมรกก ต่างกนกเข้าใจ ว่าตนไซ้เรเดียวที่ อดรู้รบกตบ
 มากบถงทเดนม หวงคตมอมฤต ครนพศ์เพงแดง เห็นโกอยู่
 เหมาะมน ฌมอชฌนตว ต่างวงจจะฉวย แต่ทวยเทพกนกาง
 ขวางทางมิให้จร อดรู้ร่อนแรงโกรธ ทตั้งโดดค้อกร ฝ่าย
 อมรบมัยอ คอด้ศักบมัยฮอน แรงบมื่ออนจนนิต ฤทธกแรง
 แขงนัค ศักกตกยงกายา เดชตั้ง่าทวคณะ อดรู้จะภาโถม จูโจน
 เท่าใจ ๆ เทพบได้ถอยถด ทนทรหดแขงขัน แม็กพันถกนทง
 ถุกตแรงทวกาย แมดกหายนบพดณ กุมภณทออนระอา
 แยังยุทธนายอหย่อน กาดังอ้อนตงไป เพราะมิได้สมจิต ชวด
 อมฤตอณหวง ดงนนรุตักแน ว่าต้องแพเทวา อดรู้ราพิโร

เกรี้ยวโกรธร้องทวาด อาฆาตจองเวรไว้ว่าจะไม่ละความ
 พยายามหาทาง ต่างเทวาทจรวาบ ปรายเทวาทจถาน แล้ว
 หม่อมมารดาถอย คด้อยเค็ดอนครวไถรุด จากเกษียรธัมมุตพัน
 แดงกุ่มภักทพกรว้าย ต่างตงกัแยกย้าย กัดบัสถาน ตนแต่ ๑

โคลง ๓

๑	ครันหม่อมมารปราชัย	ด่าถอยไปหมดแล้ว
	ทวยเทพกณองแผ้ว	จิตเกษม
๑	ปตมเปรมจิตเทวณ	ตั้งพากันพรังพร้อม
	มานอบคัระห้อม	ประนม
๑	บังคมพระพิษณุ	กับโฉมตรู่ไ้
	พระศรีประเดริฐไว้	ตั้งทวาม
๑	อีกประณามปรเมศร์	ศิวะเศษอะคร้าว
	อีกประณตท่านท้าว	พรหมา
๑	บูชาเทพดำมองค์	ขอให้ทรงครอบเกล้า
	เปนสุขทุกคำเข้า	คือไป ๑

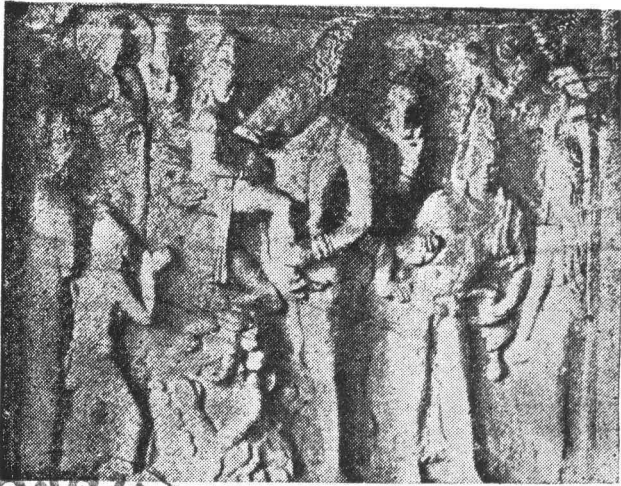

โคลง ๔

๑	จิ่งไทเทเวศร์ ^๖ ครดีว่าจงเชอพิษ ^๖ หรีดีพิทกษ ^๖ ช่วยกัจฉิมฤทธิ ^๖ ได้	ดี ^๖ พกตร ^๖ ณ ^๖ ไท ^๖ ทวยเทพ คิง ^๖ ถวิด
๑	จกรินทรพวง ^๖ พว้อม ^๖ ทจะช่วย ^๖ ระงับ ^๖ บารุง ^๖ รักษ ^๖ เหต ^๖ า ^๖ เธอ หวัง ^๖ จะ ^๖ ให้ ^๖ สุข ^๖ ช ^๖ อัน	อยู่ ^๖ เด ^๖ ม ^๖ อ ^๖ เหต ^๖ ร ^๖ อน ^๖ ราว ^๖ บุ ^๖ ตร ^๖ ทำ ^๖ น ^๖ นา สุข ^๖ ถ ^๖ น ^๖ อม
๑	ผ่าย ^๖ จอม ^๖ ไภ ^๖ ดา ^๖ ค ^๖ ไท ^๖ ก็ ^๖ ตร ^๖ ดี ^๖ ช ^๖ ว ^๖ ย ^๖ ด ^๖ ง ^๖ เด ^๖ ริ ^๖ ม ^๖ ว่า ^๖ วิ ^๖ ษ ^๖ ณ ^๖ ดี ^๖ ค ^๖ ว ^๖ และ ^๖ ประ ^๖ ณ ^๖ ต ^๖ ไม ^๖ น ^๖ ้อย	ม ^๖ เห ^๖ ศ ^๖ ว ^๖ เพ ^๖ ิม ^๖ ถ ^๖ อย ^๖ ทำ ^๖ น ^๖ ร ^๖ ัก ^๖ ก ^๖ ว่า ^๖ เรา
๑	พระ ^๖ เจ ^๖ า ^๖ ท ^๖ เท ^๖ ก ^๖ หริ ^๖ เช ^๖ อ ^๖ บ ^๖ าร ^๖ ุง ^๖ ผ่าย ^๖ เร ^๖ า ^๖ ดี ^๖ ห ^๖ ระ ^๖ เป ^๖ น ^๖ ใ ^๖ หญ ^๖ เ ^๖ ม ^๖ อ ^๖ เพ ^๖ ิง	อ ^๖ ี ^๖ ศ ^๖ ะ ^๖ น ^๖ น ^๖ เ ^๖ อง ^๖ (๑๑) โด ^๖ ก ^๖ เด ^๖ ย ^๖ ด ^๖ ่าง ^๖ บ ^๖ า ^๖ ป ^๖ ภ ^๖ า ^๖ ค ^๖ ก ^๖ ัน

๑	ดั่งนั้นใครใหว่พระ เหมือนหนึ่งใหว่ศิวะ อีกใหว่พระพรหมา คำรบสามเทพน้อม	หริวรา ซาฤา เทพพร้อม โตเกศ นมัสการ
๑	บรรหารด่อนเทพแต่ และพระพรหมธาดา ต้ององค์กอดยพระ ขอวิษณุเจ้งได้	ศิวะ ท่านไท้ พรสวดดี ดุชเกษม
๑	เปรมใจไท้คู่เกตุ ศรีศุภเทจ ผู้โตกะมารดร ดุชสวดดีดมนแผ้ว	เคียงสมร เพริดแพรว ทรงโชค ผ่องใจ
๑	อรไทยจงช่วยทำ เสริมสุขเทวะอีก ทวงทงถน โถกศรี ประดำทสิทธิโชคให้	ดวามี่ มนุษย์ไซร์ เคารพ นิกร

๑	ขวยพรสวรรค์ ^{๕๕} ดิน	ตำรวจพัท
	ศิระและพรหมา	เด็กรัก ^{๕๖}
	คดถันที่ประทับ	เทวโลก
	ทวยเทพทุกช่วงชน ^{๕๗}	กตัญญู
๑	ภบาทพิษณุ ^{๕๘} ไท	พาศรี
	เด็กรัก ^{๕๙} ไวกุน ^{๖๐} รัฐ	ก่องแก้ว
	ต้องดับภริมยปรีย์	เปรมจิต
	ด้วามิชายาแก้ว	บัจจ
๑	แดงปางกรม ^{๖๑} ไท	อวดาร
	เพื่อประโยชน์ ^{๖๒} เทวา	ทอญ
	ไต้ ^{๖๓} แรงปราบหม่ม ^{๖๔} มาร	มอดพ่าย
	กตาว ^{๖๕} เรื่องตาม ^{๖๖} ทฐ	จบดง ^{๖๗} นี้ ^{๖๘} แต่ ^{๖๙} ฯ

ภาพราวทวาร.
(คือ มหาพลีปฐม, อินเดีย.)

ปางที่ ๓

วราหาวตาร ^(๑๒)

ร้าย

๑ จำงกต่างค้อยไป ในเรื่องราวปางด้าม ออกนาม
ปรากฏว่า วราหาวตาร ตามนิทานเล่าไว้ เป็นต้องนัยด้วยกัน
นัยหนึ่งนัยด้าวว่า พระประชาบดี ที่เรียกโดยมากว่า พระ
พรหมานันไชว ในชั้นแรกด้ากต มีแต่ชดชวรา แล้วพระชาบดี
กตตายอินทริย้อมเรนทร เป็นวราห์เดดด้า ดำดงไปโคคด้น
พันแผนคนชนพดณ แทนนัจมตณ บถพินงอนงาม อินว่าความ
ชอน มีมาในตำรา ปรากฏนามชานไซ ไคคักริยะสันหิตา
รวมคาถาแถดง แจ้งพระยัษฐเวท แห่งไตรยเพทพิสัย ^(๑๓) อิกนัย
หนึ่งมีมา ในรามายณะ ว่าพระนารายณ์ไชว ในภาคทีเป็นพรหม
บรมพระชาบดี แบดงอินทริยัคกตา เป็นวราห์ประเดริฐ ช่วย
เซตคินจากนา อิกมีคำเล่าไว้ ในปราณะคัมภร์ ในทนเก็บมา
จากน่านาดถาน รวมคำน่านมาเล่า พอเป็นเค้าเรื่องไว้ เพอผู้
อ่านจะได้ วัคคั บ้างนา ๆ

โคลง ๓

๑	เมื่อโลกนั้ประดัย อันแผ่นดินหัก ไชน	ในกั้ตปะก่อนโน้น จมหาย
๑	โลกหตายมีแต่ซาว บัถวิจมอยู่กัน	ทุกสถานท่อมัน ดมฺทไท
๑	จึงเทพไท้ نارายนั้ โลกให้ศั้วดีชเพียง	มุงุ้หมายจะใคร่เดียง กอนมา

โคลง ๔

๑	นารายนั้ทริไท้ เขารูปเปนนรธา เนตรพระดงนตกาน แคววบจับดี้นา	อวดดาว เด็ดดา ดาร์ตั้น ดมฺทไท
๑	กายใหญ่ดีบโยชนั้กวาง ดั่งตระหง่านประมวด ดีกายพระดำปาน เดียงพระดงไม่นอย	ประมาณ โยชนั้ร้อย เมฆหมอก ครนครน

๑	ปางพนธ์มุกข์อง เขยวเค็ดคเหตมยาว ตั้งเนตร์แปดมปลามเพียง ตั้งพระกายท่านน	โดยเลี้ยง นำหยน พาแถม ตั้งควน	พระแย้
๑	ไหลดันนกดมอวนใหญ่ ยุรยาตร์ปานสิงห์ ไต่เน็ชวมอ๊กขงค์ ปวรค์จะเรียบแต่	ดมองค์ ตั้ง่าแท้ ดมด่อน เติดโถม	
๑	โครม ๆ พระทอ้งทอ้ง เทยวแด้วงมถพ พอบพบแผ่นดินดอน พระกเอาเขยวคา	ดำคร แมกน้ำ เบรมจิต คคัพถัน	
๑	มกนนชนแทคยผู้ นามหิรัณยาภษะ รอนหามวราหิหาญ มาตกขงแผ่นดินาว	ใจพาด บุทธิห้า ม่งอย่า ควนไป	

๑	ถึงกาลจุดแล้ว เป็นแทตยอนทารุณ มัจฉะอิกเกิด จงอายนกนหนา	มาเกิด หยาบช้า ชยาอวค ดเดียว กตกุ
๑	วามวโทษะร้อน ชนหริณยากษะ เหม่หม่ออดดหยาม กจะต้งดอันให้	เรียงตาม คอบไท กหนัก หมดหาญ
๑	ชนมารตรงเข้าค่อ ฟาดคอบคตบโถม ฝ่ายองค์พระวราห์ เดี่ยวต้นนนาหนา	ยทธนา ถบช้า ไม้ถด ถอยเฉย ฟองฟู
๑	ดูพดวงทางหดบด ชนแทตยกระโจนเฉย พระเศษยกษบ้นเบ็ง กว่าจะตักชนไท	เอาเชิง เทพไท ปรรควะ เทวอะแฮ อกนนาน

๑ ทันโตหริเจ้า

เล่นโตดกระโตครน

อวตาร

แทคย์ขัว.

โคลง ๓

๐ เมื่อนั้นไซ้รมน
เทวโลกให้ตน

คณะที่อยู่ชน
สัตว์เดรัจฉาน ฯ

ร่าย

๐ มุนีเขินยอองค์ หริทรวงรูปแดง แปลงเป็นวราหะ
ว่าเทวะเทวะไท้ รมิรัชชานะ อิศะเกศะวราช โดกะนาถเวียงเดช
พระเป็นเหตุประเสริฐ แห่งความเกิดความดับ กับทั้งความย่นยง
พระองค์คือโตเกศ อันปรเมศวร์ใด ๆ ไม่นับเหนือหริ พระองค์
สัตย์ญญะศ พระเวทคือบาทา เขยวราหคือหัตถ์ บกเพื่อ
มัดสัตว์ไว้ ในกิจบูชาญ อันพระโษษฐุเด่นดี คือเวทที่ทนขลัง
ทตงของบุรา พระชีวหาคือไฟ โดมาไซ้รหัญาคา ปุเวดาพัตต์
กรรม อันพระเนตรนฤฯ ซ่างหนึ่งคือทวา ซ่างหนึ่งวาทรรีกาด
เคียรของทำนวิศิษฏ์ คือภทรมีฐุประทัม สำหรับองค์พรหมา
อันว่านามท่านนั้น คือบรรดามนตรีดี อันมีในไตรเพท นาดิก
เศวษฐุส่วงศรี คือพดกหงหาดาย อันปดายนาดิกงอน คือช่อน

ตกโทษะ พระสรุ่เตียงเพราะยวด คือเตียงสวดทำนอง ทงผอง
 แต่งตำมะเวท ภายทรงเศษคือสัดาน พิษการยัญญะ อวยวะ
 หลายหตัก คือภาคแห่งการยัญ พระกรรมมัตกษณะ ประตจ
 พิษการ ส่องสัดานกำหนด ปรากฎในตำรา อ้าพระอมรรตัย
 ผู้ใหญ่ยั้งครึ โปรตปราณเหต่าซ้า จงเซตหต่าแหตงน ชนเป
 ทอาศัย แห่งต้วในกปปีน ดิงเคยณ กปปีก กอนมา
 แม่นเทอญ ๑

โคลง ๔

๑	วราหะเทพไท	อวดตาร
	พงมณฑุดอน	เด่นารดา
	กัยกแผ่ดินผ่าน	พนตัมท
	วางฉบบนยอคณา	ดิงขอ
๑	พอเสร์จเทวกิจदै	วราห
	กตัมรูปเปนนวรายณ์	เด็ดदै
	เสด็จคนสู่บรา	ส่าทรวคณ์
	เนาอนไวภูณรู้แผ้ว	ผ่องศรั

๑ เทา^๕หมค^๕เคา^๕เรอง

ตง^๕แกตง^๕เตา^๕มา

ศ^๕ชา^๕เตา^๕น^๕ทา^๕น

ช^๕อ^๕ก^๕ย^๕ด^๕แ^๕ช^๕อ^๕ย

โ^๕บ^๕รา^๕ณ

แ^๕ค^๕น^๕อ^๕ย

ไ^๕บ^๕น^๕อ^๕ก ^๕ค^๕ร^๕ด^๕ย

อ^๕ย^๕า^๕ห^๕ย^๕น ^๕ช^๕อ^๕ย^๕น^๕อ ^๕๑

ปางที่ ๔

นรสิงหาตาร (๑๔)

ร้าย

๑ จักสรรเสริญตำนาน แห่งอวตารปางดี ตามมีใน
วิษณุ ปรานะขยาย เรื่องนารายณ์ฤทธิรงค์ ลงมาปราบชนยักษ์
ดิถีศักดิ์เกษม ช่อหิรัญยกคิปปุ อตุรมุขเห็ดร้าย เป็นน้องชาย
ฝาแฝด แห่งเทศย์ผู้ไมหั้น นามหิรัญยากษะ ซึ่งแพ้พระวราห์
ดังก้าวมาแล้วไซ้ ในปางด้ามก่อนนี้ อตุรมุขจิตโกรธ พิโรธ
พระนารายณ์ เพราะทำตายเชษฐา จึงอนุชาอาฆาฏ มุ่งมาตรี
จิตจงชัง ตงจิตเกลียดท่านครัน และหิรัญยกคิปปุ มุขตมุงร้าย
ต่างนารายณ์เดดธรรม บำเพ็ญซึ่งตะบะ เพื่อให้พระพรหมา
ทรงเมตตาปราน์ แล้วอตุรมุขดวอน ขอพรชาดาไท้ ว่าอย่าให้
เทพมนุษย์ ดุดจนเครีจันาน ดั่งหารตนตายได้ อีกอย่าให้ม้วย
มุกต์ ด้วยอาวุธใด ๆ อย่าให้ตายกดวงวัน อันกดวงคืนไม่ตาย
ภายในเรือนให้รอด ปดอดภัยภายนอกเรือน ครนเพื่อนได้พรตรง
ตามจำนงหมดแล้ว เปรมจิตตั้งยดแก้ว มณีนิจิน ดาแด ฯ

ภาพ "เกวตนะรสีห์"
มีอายุทั้ง ๔ ของพระนารายณ์ เป็นรูปคน เป็นบรรณ
(ศิลา: พาทามิ, อินเดียน.)

โคลง ๔

๑	อดรีนทร์นกาจหัว หวังจะได้ครองตรี เกณฑ์พดพยหมาร จนนับมถวน	heimahany doke-duan mudamak thap-hay
๑	ได้ฤกษ์เล็กทพเยอง ไปตั้งเทวโตก เข้าโจมตีทนา ดีประยุทธ์แย่งชน	yaktra bat-nan meung-sak-kr cho-dong
๑	ปวงเทวะรบบอง อมราวดี แต่ดีแท้ตยผู้เรือง จาดาทงถนนวน	gan-meung tham-n guth-hon reit-han
๑	ยักษ์กาเรบหัว เซาดีเวียงพระอินทร์ อยู่ในวิษยันต์ เปรมจิตดีกตแผ้ว	heim-kran nan-dau viman-rat-n mong-gam-d

๑	ตั้งตนเป็นที่ทำ เป็นตรีชะจันทร์ เป็นผู้ครอบฟ้าดิน เป็นอัครเทษเจ้า	เทวินทร์ แจ่มห้า อากาศ แจ่มแดง
๑	แย่งเป็นเจ้าของน้ำ แย่งภูเวทเป็นเจ้า แย่งยมเทพธรรมะ แย่งรับพัดถวน	แทนพระ วรุณแฮ ทวิษัณ (๑๕) แจ่มฤต ทุกหน
๑	คนธรรพ์ต่างแซ่ชรวง ขอเกียรติโดยสอดสอด ขุนแทดยกเพดิดเพดิด หลงว่าตนเด็ดแต่	สัตว์เดรัจฉาน ยังแท้ พงศ์พท กว่าใคร
๑	แม่ไทศิระทอง ขุนหิรัณย์ไม้เกรง กำเวบบรุษวาย บมิวายกต่างถ้อย	นารายณ์ ดักน้อย อดอติธ ทง ๑

โคลง ๓

๑	ฝ่ายองค์ท้าวสหัสสันยน์ และจำต้องคดากแคดัว	เมื่อปราชัยแทตยแด้ว จากนคร
๑	ชวนอมรน้อยใหญ่ พระมหาเทพเจ้า	ไปไถ่ดาศ์และเผ่า จอมคี่ รัด

โคลง ๒

๑	ทอดคิดแต่ไท้ คืบเขญ	ฉีกขอพระจึ่งได้
๑	พระเป็นเจ้าจึ่งได้ ทุกขเหตอ	ตรัสตอบว่าท่านไซ้
๑	ขยากเขอและช่วยแท้ พรพรหม	แต่เราหงัดักแก
๑	อันบรมราชผู้ อุบาย	เป็นหริดีวี
๑	จงผันผายและเผ่า หริพถัน เกิดนา ฯ	วอนพระพิษณุเจ้า

โคลง ๔

๑	เทว ^๕ น ^๕ พ ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ร ^๕ เจ้า	ม ^๕ ญ ^๕ ชา
	ก ^๕ ม ^๕ เก ^๕ ศ ^๕ ก ^๕ ร ^๕ ป ^๕ ร ^๕ น ^๕ ม	น ^๕ อ ^๕ บ ^๕ ไ ^๕ ท ^๕
	บ ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ม ^๕ พ ^๕ ร ^๕ บ ^๕ า ^๕ ท ^๕ า	เ ^๕ ว ^๕ ร ^๕ บ ^๕
	ไ ^๕ ป ^๕ ด ^๕ ไ ^๕ ว ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ณ ^๕ ร ^๕ ู ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร ^๕	น ^๕ ิ ^๕ บ ^๕ พ ^๕ ด ^๕ ัน
๑	ช ^๕ ว ^๕ น ^๕ ก ^๕ น ^๕ เ ^๕ า ^๕ เ ^๕ า ^๕ พ ^๕ ร ^๕	น ^๕ า ^๕ ร ^๕ า ^๕ ย ^๕ น ^๕
	ท ^๕ ุ ^๕ ด ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ค ^๕	ถ ^๕ ก ^๕ ณ ^๕
	ช ^๕ อ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ ง ^๕ อ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ อ ^๕ บ ^๕ า ^๕ ย	ป ^๕ ร ^๕ า ^๕ บ ^๕ ท ^๕ ะ ^๕ ด ^๕ ย ^๕ น ^๕ น ^๕ ท ^๕ ะ ^๕ อ ^๕ ญ ^๕
	ร ^๕ ะ ^๕ ง ^๕ บ ^๕ ค ^๕ บ ^๕ ท ^๕ ก ^๕ ช ^๕ ด ^๕ ว ^๕ น	ห ^๕ ด ^๕ าก ^๕ เ ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ็
๑	พ ^๕ ง ^๕ เ ^๕ อ ^๕ เ ^๕ ญ ^๕ เ ^๕ น ^๕ ห ^๕ ง ^๕ ไ ^๕ ท ^๕	ท ^๕ ะ ^๕ ว ^๕ ิ ^๕ น ^๕ ห ^๕ ร ^๕
	ด ^๕ ั ^๕ ม ^๕ เ ^๕ ็ ^๕ จ ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ ไ ^๕ ว ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ณ ^๕ ร ^๕ ู ^๕	น ^๕ า ^๕ ถ ^๕ ไ ^๕
	ค ^๕ ร ^๕ ด ^๕ ั ^๕ ค ^๕ อ ^๕ บ ^๕ ว ^๕ า ^๕ อ ^๕ ง ^๕ ค ^๕ อ ^๕ ิ ^๕ น ^๕ ท ^๕ ร ^๕	อ ^๕ ั ^๕ ก ^๕ ท ^๕ ะ ^๕ พ ^๕
	เ ^๕ ็ ^๕ เ ^๕ อ ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ิ ^๕ ท ^๕ เ ^๕ า ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ ไ ^๕ ด ^๕	ค ^๕ ิ ^๕ บ ^๕ เ ^๕ ็ ^๕ เ ^๕ ญ ^๕
๑	เ ^๕ า ^๕ เ ^๕ น ^๕ ท ^๕ า ^๕ ง ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ แ ^๕ ก ^๕	ว ^๕ ำ ^๕ ค ^๕ า ^๕ ญ ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ น ^๕ า
	ไ ^๕ ด ^๕ ย ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ ด ^๕ ล ^๕ จ ^๕ ิ ^๕ ด ^๕ ท ^๕ ะ ^๕ ด ^๕ ย ^๕	อ ^๕ ั ^๕ ก ^๕ ห ^๕ ำ ^๕
	ไ ^๕ ้ ^๕ ว ^๕ ิ ^๕ ป ^๕ ริ ^๕ ต ^๕ ห ^๕ า ^๕ ญ ^๕	เ ^๕ ิ ^๕ ม ^๕ ห ^๕ ัน ^๕ ก ^๕ ช ^๕ น ^๕ เ ^๕ า ^๕
	ก ^๕ ง ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ ย ^๕ ง ^๕ ก ^๕ ำ ^๕ ว ^๕ ำ ^๕	ห ^๕ ย ^๕ า ^๕ บ ^๕ ห ^๕ ย ^๕ า ^๕ ม

๑	ทำความทุกข์เดือดร้อน แม่แต่บริวารตน พากันเบียดเบียน เดินอบายดกซง	กตช จกซง ทุจริต ประหาร
๑	ท่านจงทำท่าแสร้ง ขยาแสดงใจดี ต่างคนต่างแปดงตัว เที่ยวอยู่ ณ แหรงหัด้า	เปนกถัว กาจกถ้า เปนมมนุษย์ แตะคอบย ซ้าเทอบยุ

โคลง ๓

๑	ฟังถอยพิษณล่อน แตะประพฤตติงเค้า	เทพนิกกรยอบเกด้า ชบาย ท่านแตะ ฯ

ร่าย

- ๑ ขอชบายชอความ ตามมเวรงค้อมา ว่าหิรัณยกคี่ป
 ฌมทตทรหด มีโอรสตนหนึ่ง ซึงมีนามประกาศ ว่าประหตาท
 เกยวคิเกร แตะยนไซโรใจบุญ ดันทรตักษณรกรกรรม นัจค
 มนศรัทธา โนมหาหรินาถ บิตุราชซงจิต เห็นดุกณิดนภนา

เพราะว่าคนใจร้าย เห็นนารายณ์วิษณุ เป็นศัตรูของตน จึง
 กมดกริ้วโกรธ พิโรธกลุฬายใหญ่ เพราะคิดไม่ตรงกัน
 กุณภักษ์มอบโอรส ให้นักพรตพราหมณ์เก่า เอาไปสอนวิชา
 ทงให้วากถ้าวเตอน อย่าให้เชชนแซคคิด ผิดกับบิดาไป แต่
 บุตรีไซร้คงชน ยิงย่นความจรงรัก ภักดีแด่นารายณ์ ครทงหตาย
 กถ้าวเตอน เหมอนยงยุงเคิม เดีรมศรัทธาดั่งซา เชื่อว่า
 วิษณุดำ กว่าใคร ดีนเด ๑

โคลง ๓

๑	วันหนึ่งไซร้ประหลาด	ดีดาศพร้อมครเถ่า
	ถึงวิมานและเฝ้า	บิตรงค
๑	กราบตบแทบพระบาท	แห่งบิตราชแทคัยไซร้
	คอยดัดบัพจนไท	เถถึงถวดย ๑

โคลง ๔

๑	หิรณยกศิปุทำว	อตุรา
	เห็นพระตกมาหมอบ	นอบเกล้า
	ด้วยรักจึงตรึงปรา	ไต้ยบตร
	ว่าอย่างโรนะเจ้า	จวมขวัญ

๑ อธิการเรียนรอบรู้ จงนงชนเดาศความ อาจารย์ท่านฝึกใจ ดั้มฤทษแดวทุกข้อ	เพียงใด ดูกเคย เกิดน้อ ดุกรัก ตะฤฯ
๑ โดยข้อประหลาดทแจ่ง คอบว่าเข้าไต่เรียน แด่มัจตศรัทธา ในพระนารายณ์ผู้	กิจจา รอบรู้ เที่ยงถนัด เสรีรัฐธรรมพ.
๑ พระหนปราศจากทง ปราศจากเพิ่มฤาตด พระเปนยอดนภางค์ เปนอมมรรตยะแด่	ค่นกตาง ปรดาเย แน่แท้ จอมโตก เดิศไกร
๑ พระไชวรกถนพาทอก เปนเหตุแห่งปวงเหตุ อันองค์พระหริทท อักพระเปนตั้งถ้วน	กถนดิน หลากถ้วน คือโตก นั้นเอง ทุกอัน

๑	หิรัญย์สดับถ้อย	แห่งบุตร
	พิโรธตาปานอัค	นิกถ้ำ
	ปากดี้นเพราะแค้นสุด	กรวดโกรธ
	กระทบมาทราวหด้า	จะไหว
๑	หันไปแตะชพกตร	ครุบา
	เหม่ ๆ พราหมณ์ด้ามาย	มากแท้
	โยสอนศิษย์ให้มา	พูดพุดต
	ยอเกียรติศัศครูแต่	เดชะหง
๑	ทงจงจิตแต่	ประมาท
	คฤกษเือง	ฤทธดา
	สอนให้ตกบังอาจ	คหมัน พ้อแย้ง
	เพื่อจะให้กฐา	จิตราญ
๑	อาจารย์ประหม่ามั่น	ช้พมดา
	ทตตอบว่าอันอาต	มะน
	ยังบมเคยหมาย	ม่งหมิ่น ท่านเคย
	เคยแต่คอยช้ชวยช	เซตคณ

๑ ยันมยุรราชะคัม ได้ตั้งสวัสดิ์ ฤชาจะเป็นพาด เป็นกิจอันผิดเค้าว	ซ้ำด้รามู ค้าเช่า หดบหด คุณนอ คคิครัน
๑ ครานนประหลาทกัม ว่าพระอย่าทรงคิ แทจรงพิษณกต กรุณษาเจ้า	เกศ์ทุด ครเถา เกอกอบ บ่วงาย
๑ นารายันเดคตถากว่า ใครจะเรียนฤสาสอน นอกจากพระพิษณ ประดิทชวทยะให้	คร ไตนา อื่นใด ประสาท ทุกตน
๑ จุมพตจอมแทคยกรว มิ่งนโงระยา คือใครนะพิษณ บังอาจอวดต่อหน้า	กรวดต ยงบา ทออก ช้อแฮ กุฎา

๑ กุคือจักรพรรดิเจ้า ทงเทพมุษยอม อินพิษณุจะดี มั่งอย่ามาแกดังเรา	จอมตรี โดกฮา ขอบเกล้า ไต่กว่า นันโต จิตกู
๒ พงภูธรกรวดกราด ประหตาทบมิกัด ทุดตอบว่าราชา จงโปรดฟังคำช้อย	โกรธา ดักน้อย จอมเกศ ดักที
๓ บารมีพิษณุไท้ อยู่แทบใจโยคี ดุคทีจะหาพจน์ พระหัตถะโตเกศด้วัน	ปรากฎ ทอดวัน แถดงดักษณ์ พระแถ เล็ดด้วง
๔ ปวงดิ่งในโตกด้วัน องค์พระพิษณุนาถ ไม่ว่าดิ่งใด ๆ พระประสาทให้แท้	อยู่ใน นันแต่ ในโตก จิ่งมี

๑	อดสูร ^๑ ตาต ^๑ เคอ ^๑ ก ^๑ แมน ^๑	เพด็จ ^๑ วาม
	วัง ^๑ ว่า ^๑ ก ^๑ จะ ^๑ ป ^๑ ด ^๑	ช ^๑ พ ^๑ ม ^๑ ว ^๑ ย
	แม ^๑ ม ^๑ ง ^๑ ม ^๑ ถ ^๑ น ^๑ ค ^๑ ว ^๑ ม	พ ^๑ ด ^๑ ผ ^๑ ด
	อ ^๑ ก ^๑ ก ^๑ ด ^๑ บ ^๑ ค ^๑ ว ^๑ ม ^๑ ค ^๑ ิ ^๑ ด ^๑ ด ^๑ ว ^๑ ย	ฉ ^๑ บ ^๑ ใ ^๑
๑	ท ^๑ น ^๑ ไ ^๑ โ ^๑ ร ^๑ ด ^๑ น ^๑ อ ^๑ ม	เค ^๑ ย ^๑ ร ^๑ ด ^๑ ค ^๑ อ ^๑ บ ^๑ น ^๑ า
	ว ^๑ า ^๑ พ ^๑ ิ ^๑ ษ ^๑ ณ ^๑ ท ^๑ ร ^๑ ง ^๑ ด ^๑ ร ^๑ า ^๑ ง	อ ^๑ ก ^๑ เด ^๑ ย ^๑ ง
	เว ^๑ า ^๑ ห ^๑ ม ^๑ ด ^๑ แ ^๑ ด ^๑ ะ ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ อ ^๑ ง ^๑ ค ^๑	บ ^๑ ิ ^๑ ศ ^๑ ร ^๑ า ^๑ ช ^๑ ด ^๑ ว ^๑ ย ^๑ น ^๑ า
	พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ก ^๑ ิ ^๑ ไ ^๑ ป ^๑ ร ^๑ ด ^๑ ป ^๑ ร ^๑ า ^๑ น ^๑ เพ ^๑ ย ^๑ ง	บ ^๑ ุ ^๑ ศ ^๑ ร ^๑ า
๑	อด ^๑ ร ^๑ า ^๑ ย ^๑ ง ^๑ ก ^๑ ร ^๑ ว ^๑	ก ^๑ ร ^๑ า ^๑ ค ^๑ ใ ^๑ ห ^๑ ย ^๑
	ค ^๑ ว ^๑ า ^๑ ด ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ โ ^๑ ร ^๑ ด ^๑	ก ^๑ ิ ^๑ ก ^๑ ก ^๑ อ ^๑ ง
	ไ ^๑ ป ^๑ เ ^๑ ว ^๑ เ ^๑ ว ^๑ ด ^๑ ก ^๑ จ ^๑ ญ ^๑ ไ ^๑ ร ^๑	ก ^๑ ุ ^๑ เก ^๑ ด ^๑ ย ^๑ ด
	ช ^๑ น ^๑ อ ^๑ ย ^๑ ก ^๑ จะ ^๑ ค ^๑ อ ^๑ ง	ป ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ห ^๑ า ^๑ ร ^๑ ม ^๑ ิ ^๑ ง ^๑ แ ^๑ ย ^๑ ฯ

ร^๑าย

- ๑ พ^๑ร^๑า^๑ห^๑ม^๑แ^๑า^๑จ^๑ร^๑ย^๑ร^๑ับ^๑พ^๑จ^๑น์ พ^๑า^๑โ^๑ร^๑ด^๑ร^๑ับ^๑จ^๑ร^๑ ก^๑ด^๑บ^๑ไ^๑
 ต^๑อ^๑น^๑ก^๑น^๑ใ^๑ห^๑ม^๑ เพื่อ^๑ใ^๑ห^๑อ^๑ก^๑ุ^๑บ^๑ญ^๑ิ^๑ชา^๑ แ^๑ห^๑ง^๑อด^๑ร^๑า^๑ท^๑ะ^๑ค^๑ย^๑ร^๑า^๑ฯ^๑ แต่^๑ป^๑ร^๑ะ^๑ห^๑ด^๑า^๑ท

โคลง ๔

๐ ขัดใจเป็นนึ่งพัน จึ่งหิรัญยกดีป เหต่านาคะนาคา กตตกมูบาไซ	คณนา ตั้งให้ มีพิษ เผด็จชน
๐ นาคผจญชบเขยว นาคผดตกนเซารต นาคน้อยนาคใหญ่ฤทธิ นาคคนาครายทง	กายพิษ รวงรง แรงช่วย กันแเอ ทวกน
๐ อัจจรรยประหดาทไซ นาคดีกดับแรงถอย ร้องว่ากระไรเดย เหตอกตเหตอวดแด	นึ่งเฉย อชนแท ราวเพ็ชร ระอา
๐ เขยวซาหกหมดตัน หงอนรตนะแยกเยะ ทงคอกแห่งผาก เจ็บปวดดงจะตน	ทงปาก หมดตัน พิษหมด คักตาย

● อัจฉริยะประหลาดไซร้   นิ่งเฉย
    นาคสีกัลป์แรงถอย   อ่อนแท้.

ราช้างที่แทงตัว   จากลับ หุ่นแซ
ข้างเหยียบขยี้เค้น   บ่แบน.

๑	แต่กายโอรสให้ จงโปรดเกิดราชา พวกข้าหมดฤทธิ ขอพระเจ้าโปรดใช้	ไม่มี แผลเคย แทยให้ หมดเดช อันพด้น
๑	หิรัญยสังเวกข้าง สูงใหญ่ราวศรี และให้ข้าปวง ดูจะมีฤทธิตา	แดนสว่าง ยอดงา แทงบุตรี เท่าใด
๑	ความใส่ข้างเข้าจุ ประหตาทกัพด้นหก มีทันพดกตะแคง แถวกดงาชา	โจมแทง ด่มชวา ข้างเหยียบ อีกพด้น
๑	กุมภันท์ประหตาทไซร์ คงบันมนตร์วิษณุ งาข้างทแทงตัว ข้างเหยียบชยเคน	บักดว บ่เว้น จากดับ ทุ่แฮ บ่เบน

๑	กรวดแต่น้จ้งแทคยท้าว จ้งจ้คเอนาเพดิงด้ม วายเร้งเบ้าไฟ เพอแผดเอนาอ้ายบ่า	ดั่งไป อัยช่า แรงจ้ค ๕ ขนหนา บัดตาย
๑	แทคยหุดายคนรวบร้อน กอจรวบด้อมพระกาย หาเชอกอเพดิงตน เพดิงครุระอุใหม่	ร่นชน ๗ พินฮ่า ดูกู้ไท้ ตามดู ฉับพด้น
๑	ครานนประหุดาทร้อง ใพ่นแพพาย บ่มิตจกรอนตาม เห็นแต่แต่้งเพราแพรว	ทุดความ เบ้าแต่ ๗๓๐๐ คัดจ้ค ๕ หอยเดย เพลิดคตา
๑	ซำมอจโดยรอบแต่ พ่างนภาม่องงาม ราวดินฐไต้เย็น หอมประทุมช่มช่น ๕	แต่เห็น ๕ ทวพน ไนสระ ชอบใจ ๕ ยิงนา ๗

บ่มถวกร้อนตาม

ตัวสัก หน้อยเลข

เห็นแต่แสงเพราแพรว

เพลิงคตา

โคลง ๓

๑	ทำอย่างไรไม่ตาย จึงทดยกษะเจ้า	พราหมณ์ทงหดายแก่แก้ว หิรัณย์
๑	อนองค์พระกุมาร ธามะขอรับไว้	ท่านคอดนหนักไชว อัครา
๑	ข้าจะรดองตั้งสอน โดยวิธีโยคย้าย	ให้สอนทิววิราย ทางสอน ฯ

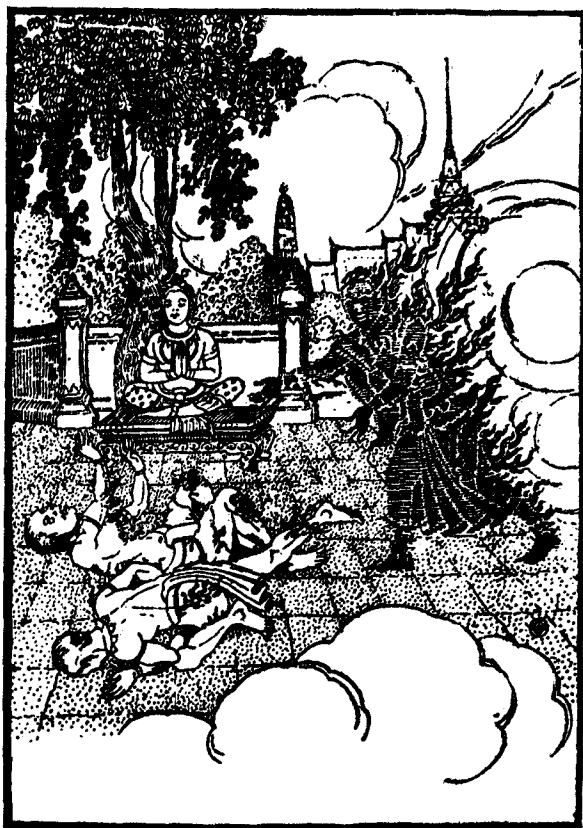
โคลง ๒

๑	ฟังสุนทรทวิไชว แต่พราหมณ์ ฯ	ขุนยักษม์มอบบุตรให้

ร่าย

๑ มีข้อความไรชาน ในตำนานต่อมา ว่าคณาครแก้ว
เผ่าตั้งสอนอนนนาน แต่กุมารนั้นไชว มีได้เชื้อพงศ์ คำเจ้า
เผ่าแต่บัน วิษณุมนตรีวิเศษ อีกเผ่าเทศนา แต่บรรดาข้าไท
อิกผู้ไปเยี่ยมเยือน เตือนให้เขารูจัก คุณทรรักษาแห่ง อิก

แต่คงว่ามี ที่หมั้นบุษบาไท่ ด้วยน้ำใจศรัทธา จะเด่นผาดูกิจ
 ออกจากแวมฤตยู พวกชรัวครเคื่องจิต มีรูปภิกษุณีโต จึงไปเฝ้า
 หิรัณย์ ทูตกรมกัณฑ์แทตยราช ว่ามีอาจตั้งใจ ให้ประหลาท
 กตัมจิต คิดเห็นตามบัญญัติ ฝ่ายอดสุราใจพาด พังคนาจารย์
 ปานคดั่ง ตั้งพ่อครวทันโต ให้จัดหยาพิษ อันแรงฤทธิษชาส์ร้าน
 ปนอาหารส่งไป ให้โอรด์ธเดวย ประหลาทเฉยบ่ตาย ร่างกาย
 ยงคงเก่า ฝ่ายครูเก่าหลายตน วนเวียนเบียดนเวรวอน สอนให้
 ประหลาทคิด ตงจิตตรงภณีย์ อันมีเป็นข้อใหญ่ ให้เคารพบิดา
 แต่เทศนาใด ๆ บ่มีได้เป็นผล พรหมณทุกุณชดจิต ดั้นคิด
 กต้าวโดยตรง ว่าบิตรงค์ตรีดีไซ้ ให้เด่ามนตร์แรงร้าย เพื่อ
 ทำตายตัวท่าน แต่กุมารกตัมเฉย ว่าท่านเฮยดีตัวใด จะมาได้
 ดั่งหมาย ฤาอาจตายดั่งหวัง ดีตัวใดตงจิตถนอม ฤายบมให้
 ใคร^๕เฉย ไม่มีเยี่ยงอย่างเดย ท่านเฮยดีตัว^๕หลาย ย่อม
 ทำตายตนแท้ แดะถนอมคนอยู่ โดยรู้จักกระทำ กรรมเป็นบาป
 แดะบุญ คุณแเดะโทษคือผล แห่งกรรมตนะท่าน อาจารย์พัง
 ชดจิต จึงคิดกัณร้ายเวท วิเศษทางมายา ในไม่ช่ามนตร์เดิด

พวกพราหมณ์เห็นบัพัน โฟตามถนตามเตา.

ทำให้เกิดนางหนึ่ง ซึ่งน่ากลัวพันไป ภายเป็นไฟดั่งแสง เบด
 ร้อนแรงเห็ดอทน ยามจรดตแห่งใด แผ่นดินไหวรั้งผาก
 นางนกรากเข้าหา อสุราประหลาด ตบตาด ๆ หนัก ๆ ผาง ๆ
 คืทรวงช้า แต่จะทำฉันใด กุมารไม่เจ็บเคย เคยอยู่บ้นภา
 นางมายาขดีใจ หวดกดับไปหาพราหมณ์ ตามติดไล่ทุบตี
 พอกพราหมณ์หนีบ้นไฟตามถนนตามเผา นางหนีเล่าตามราญ
 ทิศาจารย์ทงหลาย อดถวายชนม์จนหมด นางทรทอนั้นใช้
 ผดามญเสร็จแล้วจึงได้ คับบุญ ไปนา ฯ

โคลง ๓

- ๐ ดมบุรณด้วยกตัญญู   เห็นคุณกรมอดม้วย
- ประหลาดจิตมากด้วย   เมตตา
- ๐ วันทาไวคุณรูนาถ   อภิวัตนบใหญ่
- วอนพระหริไท้   ขอพร
- ๐ ขออมวิษณ   ช่วยครทงหมคให้
- กตบพันคนชพได้   อย่ายตาย เดยนา ฯ

โคลง ๒

- ๑) พรหมณ^{๔๒}ทง^{๕๕}หตายก^{๕๕}พน^{๕๕}   ดั่ง^{๕๕}เดียง^{๕๕}ง^{๕๕}น^{๕๕}น^{๕๕}ครน^{๕๕}
 อวยพร
- ๑) แด^{๕๕}ว^{๕๕}จร^{๕๕}สุ^{๕๕}แท^{๕๕}ย^{๕๕}เจ้า^{๕๕}   ทู^{๕๕}ถ^{๕๕}ถ^{๕๕}ง^{๕๕}ค^{๕๕}ค^{๕๕}เ^{๕๕}า^{๕๕}
 ไป^{๕๕}พร^{๕๕}าง
- ๑) ท^{๕๕}ก^{๕๕}อ^{๕๕}ย^{๕๕}่าง^{๕๕}ด^{๕๕}อง^{๕๕}ห^{๕๕}ม^{๕๕}ด^{๕๕}แ^{๕๕}ว^{๕๕}   แ^{๕๕}ก^{๕๕}ู^{๕๕}มา^{๕๕}ร^{๕๕}ก^{๕๕}แ^{๕๕}ก^{๕๕}ด^{๕๕}ว^{๕๕}
 ค^{๕๕}ด^{๕๕}า^{๕๕}ค^{๕๕}ภ^{๕๕}ย^{๕๕}   ถ^{๕๕}ว^{๕๕}น^{๕๕}แ^{๕๕}ด^{๕๕} ๑

โคลง ๔

- ๑) พ^{๕๕}ง^{๕๕}ไ^{๕๕}ช^{๕๕}น^{๕๕}แท^{๕๕}ย^{๕๕}ร^{๕๕}าย^{๕๕}   แ^{๕๕}ร^{๕๕}ง^{๕๕}ห^{๕๕}า^{๕๕}ญ^{๕๕}
 ใ^{๕๕}ห^{๕๕}เ^{๕๕}ร^{๕๕}ย^{๕๕}ก^{๕๕}พ^{๕๕}ร^{๕๕}ะ^{๕๕}โ^{๕๕}ว^{๕๕}ร^{๕๕}ด^{๕๕}   ร^{๕๕}ี^{๕๕}บ^{๕๕}เ^{๕๕}เ^{๕๕}า^{๕๕}
 ช^{๕๕}ห^{๕๕}น^{๕๕}า^{๕๕}ว^{๕๕}า^{๕๕}ม^{๕๕}ง^{๕๕}พ^{๕๕}า^{๕๕}ด^{๕๕}   อ^{๕๕}ก^{๕๕}อ^{๕๕}ว^{๕๕}ด^{๕๕}   ด^{๕๕}ี^{๕๕}น^{๕๕}า^{๕๕}
 ม^{๕๕}ิ่ง^{๕๕}ค^{๕๕}อ^{๕๕}ฐ^{๕๕}ศ^{๕๕}ร^{๕๕}เ^{๕๕}า^{๕๕}   ถ^{๕๕}ุ^{๕๕}ห^{๕๕}ว^{๕๕}
- ๑) โย^{๕๕}ค^{๕๕}า^{๕๕}ไ^{๕๕}ใ^{๕๕}ห^{๕๕}จ^{๕๕}ิง^{๕๕}   ก^{๕๕}ำ^{๕๕}ห^{๕๕}แ^{๕๕}ง^{๕๕}
 จ^{๕๕}น^{๕๕}ป^{๕๕}ร^{๕๕}ท^{๕๕}ษ^{๕๕}ห^{๕๕}แ^{๕๕}ง^{๕๕}พ^{๕๕}ัน^{๕๕}   ไ^{๕๕}ม่^{๕๕}ม^{๕๕}ว^{๕๕}ย^{๕๕}
 ม^{๕๕}น^{๕๕}ค^{๕๕}ร^{๕๕}ไ^{๕๕}ด^{๕๕}เ^{๕๕}น^{๕๕}ะ^{๕๕}ใ^{๕๕}ห^{๕๕}แ^{๕๕}ร^{๕๕}ง^{๕๕}   ถ^{๕๕}ุ^{๕๕}ท^{๕๕}ช^{๕๕}ร^{๕๕}ุ^{๕๕}ท^{๕๕}
 อ^{๕๕}า^{๕๕}จ^{๕๕}ป^{๕๕}ร^{๕๕}า^{๕๕}บ^{๕๕}ผู้^{๕๕}   อ^{๕๕}น^{๕๕}ด^{๕๕}ว^{๕๕}ย^{๕๕}   ฉ^{๕๕}ัน^{๕๕}ไ^{๕๕}ด^{๕๕}

๑ หิริขณยกศิปุร้าย ถูกตกม้เจ็บกาย กัดบรู่ ดักแน้เบ้น ดั่งให้จับตัวต้อย	แดเห็น ดักน้อย ถูกอวด ตีนา กัดบมา
๑ แลวัญชาสั่งให้ ผู้เอกมายาวิ ให้ต้องวิทยากร ทงหมดทรวบรู	ตั้งวร ยิงผู้ เก่งกาจ กระทำ
๑ รับคำขุณเทศย์ไซ ประกอบกิจมายา เท้าโตมมีพอ เต่าบ่มนตราชา	จิงหมอ เก้าแฮ ยิงตา เพียงปรากฏ นาดย หนักหนา
๑ แต่จำประหาดาทไซร ใจมันอยู่ในพิช ในที่สุดตั้งวร เพราะหมดคความรู้ไครว่า	ไปสยอน ญเจ้า ย่อมพ่าย ตัดใจ

๐ ทำวโฑจอมแทคยตอง   ดั้งด
 แดะครัดแก่พวคพราหมณ   ทวิชเก้า
 ทานจรับโอรด   ไปอ๊ก ครังเทอม
 ดอนดั่งให้รูเคา   คคคค ๗

ร้าย

๐ คนชรวบดั่ง   บมรงรอนาน   รับกุมารดบไป
 แตะตังใจดั่งสอน   ให้สุนทรโอรวาท   รัฐประศาदनวิทยา   ทุก
 ดาชาอนุดาदन   ฝ่ายประหลดทไวดอง   คักษาคดองคดองชรวม
 จำได้ทุกประการ   อวารยต่างดวเรณิม   เยนยอเกยรตักุมาร
 แดะทุดการเข้าไป   ไหองคท้าวอดุรา   ทราบกัจจาเดร์จตุรพ
 ฝ่ายหิรณยกคิปปุ   พังข่าวครุแถงไซ   แदनค้ใจเค้มประดา
 จึ่งให้หาโอรด   แถงเผยพจนถามไถ่   เปนอยางไรตุกรัก
 เจาหมันนคปากเพียร   เรยนรัฐรัฐประศาदन   ดามารดมากเพียงได
 จงเต้าให้พ้อมบัง   ไหว้พดางทางโอรด   แถงพจนบคุราษ
 รัฐประศาदनวิทยา   อนอวารยพรวาดอน   เปนสุนทรชรวมแท้

แต่ดูชายงเห็น เป็นกรบกว่องไป ที่มีไตเทศนา ว่าอันการ
 ปกครอง เพื่อผองชนผาสุก นิตทุกขยยา จำจะต้องมีหลัก
 เหมือนบั๊กเต้าเคหา ให้นั่นหนักก่อนไซ้ แล้วจึงให้สร้างเรือน
 แต่ครูเขื่อนเซหลง ต้มก๋าดำตรงดำคัมย อันหลักแห่งธรรมมา
 คคือศรัทธาเที่ยงไซ้ ในพิษณูปิตรี ดิทธิสรวงศรีแกตัว
 แฉ้วพั้นมฤตยู ผู้เอางเป็นแก่น แก่วนักดินฟ้ากดินดิน เป็น
 ปีนภพปรภพ เด็ดตบเทพใดๆ เป็นใหญ่ยิ่งรากษส ยักษ์
 มวดหมดด้ยองเกล้า พังตุกเว้าเซ่นน จิงหริณยศวาด
 มิงบงอาจรวิริณย เย็นยอเกยรติพิษณย ผู้เป็นเพียงเทพบุตร
 กุฤทริทธานุภาพ ปราบได้ทวไตรภพ ต้องเคารพทุกหมด
 ฝ่ายโอรสกตัมทูต จอมอสูรทรงเห็น เป็นข้อผิดแน่ชัด
 ทวงรัชไปรดเชื้อตูก ดิงใดตูกเป็นธรรม จิงนำทูตผ่านเฝ้า
 พระเป็นเจ้าประเสริฐ กำเนิดหลายปางไซ้ เป็นใหญ่
 เห็นอเทวา คณน่านับโกฏิ โรจน์รุ่งในฟากฟ้า ดังาค้วย
 แสงฉน์ ทุกสิ่งสรรพเฝ้าองค์ ขอบิตรงุณคณาไท้ ไปรดเชื้อ
 ซ้ำบาทไซ้ ดังที่ ๑

โคลง ๓

๑	พวงคดแทนน	ขุนทรณยศจุบา
	โกจรดงไฟดวกฟ้า	दनตาม
๑	เห็นหามดกมพวง	ร้องเสียงดงวาเอ๋ย
	กมใหม่ขย	ค่อไป
๑	ไฉ่ ๆ มัดจมนัน	เอามันทงต้มทกวาง
	ผู้กระเดื่องกระตาง	เผด็จขนม เหมาะแเอ่ ๆ

โคลง ๔

๑	หลายคนแตกยจกดุม	รวมจับ
	มัดประหตาทไว้อย่าง	แน่นแท
	พาดวรบไปถับ	ถึงฝั่ง
	มหาศมุกदै	ผดกดง
๑	พอองค้ประหตาทคอง	ชดธาร
	ดอยดองพองอยู่ใน	น่านน้ำ
	อศักรรยกับนคาด	ปรากฏ
	เห็นประจกษฤทชิตา	สุดด้อยอน

๑) ฉำครด้นนกอง เป็นระดอกรวน ๆ ราวกับจะทวมภ ด้ยงอชกกกกอง	ฟองพ ทวทอง วดดทว ไปแฮ เขตคน
๑) หิรณยเห็นเชนน ทวยเทตยหาคีดา แะให้ท่มดงยง กอนใหญ่ ๆ ให้ช้อน	จิงตั้ง มากกอน ด่มท แน่นไป
๑) ใหทมทบบตรฐ ชงมอจดังหาร เทตยถมชงจาร กตคีดาแน่นดวย	บวคต มอดม้วย เร็ววด เดชนกรรจ
๑) หิรณยตวาดเวา จระฆ่ามนมตาย ใหมนอยพนบ หินทบอยู่ฤาแคล้ว	วาท แน่แถว ไตส้มท คดาดโนน

๑	แต่ใจประหลาดทนน ^๕ หินท่มบ่เจ็บกาย ใจจอตพระหรี ปากก็บ่นแต่ถ้อย	บ่มี กัดว่เตย ด้กน้อย มุ่นุ่น สรวเสรีญ
๑	เพดินส์มาธิเท้ ในพระพิษณุจอม บ่เกรงซึ่ง โขยภัย ตงจคคิตแต่เค้า ^๕	แน่วใจ เทพเจ้า พาดอย่าง ไคเตย คคิงาม
๑	ปวงทามทรตรง ^๕ ชาดปดประหน่งโย อกทงสัชรมา ^๕ ประหลาดทผลชนด้อย ^๕	กายา แห่งกด้วย ทตายหมด นับไ
๑	ดีใจชนจากทอง ^๕ แฉะกต่างวิษณุนนทร ^๕ ประหลาดทกรบรุด ^๕ เข้าสู้ปราสาทแก้ว ^๕	ด้มท อกแฉ้ว เว้วรอด บิตรงค์

๑	องค์พรณนัยเทศยครน	เห็นบุตร
	กักอดและจุมพิศ	ลูกแก้ว
	พอนักว่าลูกดีด	สิ้นชีพ
	ลูกกลับมาอีกแล้ว	พอเกษม ดุษยา ฯ

ร่าย

๑ โดยความเปรมฤทัย ที่ได้ลูกคืนมา อันบิดา
กับบุตร หยดไต่แยงแก่กัน เกษมตั้งแต่ดำรงอายุ บิดช่วยการงาน
เมือง บให้เคองเบองบาท บิดราชรังด้รวรค แควนหน้งด้นทนา
ด้วยกิจจານกิจ เริ่มเกิดผิดใจกัน อันประหลาดกถดง แดง
ความเห็นว่า ททวหตาเป็นด้ช นรทกขทงไป เพราะอาคัยพระคุณ
การุญแห่งพิษณ ผู้ประดำทด้งด้รวรพ จ้งหวัณนยกค้บ ว่าด้ด
พุดได้ พอเองไซ้รวครอบครอง โดกทงมอจ้งด้ช ทกขภัยปวง
จ้งมลาย อนันนารายณ์เทพบุตร มฤทธีรุตพานโต จ้งจระใหญ่กว่าก
ผู้เป็นจอมโลกคร บุดรอนุชด้ทุดตอม ว่าชอบแต่พระองค์
จระทรงพระดำวิท ไตรตรีตด้วยพถน อันวิษณเป็นเจ้า เจ้า
ด้งอยู่ทงไป อยู่ในองค้บศรวราช จ้งด้ามารถทรงครอง ผองเทวา

มณษ ^๒ ดัก^๒ดิน^๒ดิน^๒แดน^๒ไทร ^๒ วิษณ^๒ไชร^๒ตั้ง^๒อยู่ ^๒ ใน^๒ค^๒ำ^๒พระ^๒เจ้า^๒
^๒ อ^๒ก^๒เซ^๒า^๒ด^๒ิง^๒ถ^๒น^๒ด^๒ ^๒ ใน^๒ส^๒ร^๒ร^๒พ^๒ด^๒ศ^๒ว^๒ท^๒ว^๒แท^๒ ^๒ ร^๒ด^๒ิง^๒อยู่^๒ม^๒น^๒แม่^๒ ^๒ ใน^๒ของ^๒
 หม^๒ค^๒น^๒า ^๒ ฯ

โคลง ๒

๑	ดัก ^๒ ก ^๒ ก ^๒ อง ^๒ ห ^๒ ว ^๒ เว ^๒ า ^๒ ระ ^๒ เร ^๒ า ^๒	ห ^๒ ร ^๒ ณ ^๒ ย ^๒ ห ^๒ มา ^๒ ย ^๒ ย ^๒ ว ^๒ เย ^๒ า ^๒
	ด ^๒ ก ^๒ ช ^๒ า ^๒ ย ^๒	
๑	น ^๒ า ^๒ ร ^๒ า ^๒ ย ^๒ น ^๒ อ ^๒ ย ^๒ ท ^๒ ว ^๒ แท ^๒	ค ^๒ ง ^๒ จ ^๒ ระ ^๒ ด ^๒ ก ^๒ ิต ^๒ แม่ ^๒
	ไ ^๒ น ^๒ เ ^๒ า ^๒ ^๒ น ^๒ เ ^๒ า ^๒	
๑	แ ^๒ ต ^๒ เร ^๒ า ^๒ แ ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ย ^๒ น ^๒	บ ^๒ เห ^๒ ็น ^๒ วิ ^๒ ษ ^๒ ณ ^๒ ช ^๒
	ใ ^๒ ห ^๒ ก ^๒ ัน ^๒ ^๒ เ ^๒ ก ^๒ ิด ^๒ แ ^๒ ะ ^๒ ฯ	

โคลง ๓

๑	ด ^๒ ก ^๒ พ ^๒ ด ^๒ น ^๒ ค ^๒ อ ^๒ บ ^๒ บ ^๒ ิ ^๒ ศ ^๒ ร ^๒ ง ^๒ ค ^๒	ถ ^๒ ิง ^๒ บ ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ง ^๒ เห ^๒ ็น ^๒ แ ^๒ ด ^๒
	ร ^๒ ด ^๒ ก ^๒ ิต ^๒ อ ^๒ ย ^๒ แท ^๒	แ ^๒ น ^๒ จ ^๒ ัง
๑	ห ^๒ ร ^๒ ณ ^๒ ย ^๒ พ ^๒ ง ^๒ ว ^๒ จ ^๒	โ ^๒ ก ^๒ ร ^๒ ช ^๒ เ ^๒ ต ^๒ ม ^๒ ท ^๒ ช ^๒ ห ^๒ น ^๒ า ^๒
	ว ^๒ า ^๒ ม ^๒ ง ^๒ อ ^๒ าย ^๒ ถ ^๒ อ ^๒ ย ^๒ บ ^๒ า ^๒	ฉ ^๒ ิ ^๒ บ ^๒ ห ^๒ า ^๒ ย ^๒
๑	น ^๒ า ^๒ ร ^๒ า ^๒ ย ^๒ น ^๒ อ ^๒ ย ^๒ ไ ^๒ น ^๒ เ ^๒ า ^๒	เร ^๒ า ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ ซ ^๒ ำ ^๒ ม ^๒ อ ^๒ ด ^๒ ม ^๒ อ ^๒ ย ^๒
	แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒ จ ^๒ ง ^๒ ฟ ^๒ าด ^๒ เ ^๒ า ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ย ^๒	ค ^๒ ท ^๒ า ^๒ ฯ

โคลง ๔

๐ ครานนเจ้าแตกเบรียง	เดียงดิ่ง
ปราสาทราชมณเฑียร	ก๊กก้อง
พระอวดคารพัง	เจ้าออก
และโตคอกดู้ห้อง	หอทอง
๐ ยักษ์มองเห็นท่านแล้ว	ใจหาย
เพราะบ่เคยเห็นเคย	เช่นนี้
เคียดถึงห้แก่พระกาย	เป็นอย่าง มนุษนา
เด็บกรตคณาหยน	ชยาดจริง
๐ นรดิ้งห้ชก้อง	แตวกกราก
ไปจับท้าวหิรัณย์	แทตยร้าย
จับมันและพด้นตาก	ไปแทบ ทวารเฮ
แทตยดู้ดจะยกย้าย	โยกหนี
๐ จิงมพระกระทุ	ถามยักษ์
กุนอะไรหนอ	จิงแจ้ง
คนหรือดู้ดว้ประจักษ์	แจ้งชนิด ไคชื่อ
มึงอย่าได้คิดแกดง	เกดอนความ

● นรสิงห์ขู่ก้อง แล้วยกราก
ไปจับท้าวหิรัณย์ แทตย์ร้าย.

- ๑ ฟังถามเทศย์ร้ายตอบ คำไป
 ว่าบมีเคยเห็น แดก
 มีเป็นดีควมไซ่ มนุษ
 ต้องอย่างรวมเซ่นหฺน เหดอทาย
- ๑ นารายนฺรหฺดถ นขา
 ถามว่าอาวฺรใด เต้าแฮ
 ยกษคอบมิไซ่อา วฺรชยง ใดเดย
 คกเป็นเดบแด แหตมจริง
- ๑ นรดังหฺวามคณ เวตา ใดฮื่อ
 ยกษเพงคคณ เคตอณคตย
 คอบว่าระหวางรา ตรกับ จนนา
 เพวระตจนคาคอย แต่ม
- ๑ นรดังหฺวาทน บอภมา
 อยุ่นอกถาอยุ่ใน จุงแจง
 ยกษคอบว่าอยุ่คา แคชอง ทวารแฮ
 ซำบอยากโตแยง คอไป

- ๑๐ ทำนไ้^{๒๕} ๕๕
 มนุษ^{๒๕} ๕๕
 ยิง^{๒๕} ๕๕
 ซา^{๒๕} ๕๕
- ๑๑ คราน^{๒๕} ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๒ ออน^{๒๕} ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๓ ค้า^{๒๕} ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๔ เดอ^{๒๕} ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๕ โด^{๒๕} ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๖ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๗ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๘ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๑๙ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๐ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๑ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๒ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๓ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๔ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๕ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๖ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๗ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๘ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๒๙ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
- ๓๐ ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕
 ๒๕ ๕๕

๑	เดี๋ยวจรณญอวิราย พระหริกตายรบ ถนตหดถัดถอ ถ่องวถ่มทวชน	แรงภา บถน อาวช ถี่แฮ แมนถรวง
๑	ปวงเทคยถานพถ่ม ประหตาทค้อยคถานไป กราบทถถถวถถถ ถถถถถถถถถ	นชบถถถ ถศถถ กราบถ เบนทถถ ถถไป
๑	พระไวถถถถถถถถถ ถถถถถถถถถถถ ถถถถถถถถถถถ ชนเทคยถถถถถถถ	พถถถถถ ถถถถ ถถถถ ถถถถ
๑	ถถไปถถถถถถถถถ เบนถถถถถถถถถ ถถถถถถถถถถถ ถถถถถถถถถถถ	บาถถถ พถถถ ถถถถ ถถถถ

๑๐	แสดงปางที่ ^๕ ดิน	จบดง
	ตามเรื่องแต่โบราณ	เทาน
	พรหมณ์มีจิตจำนง	เพราะศรัท ษาพ่อ
	ในพระหริช ^๕	คติตาม เรื่องเฮย ๆ

รูป "ตรีวิกรม":

คือพระขลำนาวศารข้างสามขุน

(ศิลา: เฮลโฮรา, อินเดีย.)

ปางที่ ๕

วามนาวตาร (*)

ร้าย

๑ ขอไขความตามคือ พอเป็นเรื่องแดง แดงปาง
ที่ห้า ตามดื่บมาได้จาก ภาคเวตปุราณ มีตำนานกล่าวว่
เดิมอดุราตวดี ชื่อพตฤทธิรท บุตรีวีโรจนเรืองยศ ผู้โอรส
ประหตาท ซึ่งประกาศประวัติ ถนัดในปางดี ชุนพตนิไช
ได้ไปช่วยเทวดา ครวากวนเกษียรสมุทร ที่สุดได้อมฤต ดมดิ่ง
คิดมุงไว้ แต่มได้ดื่มกิน เช่นถวดหวังทุกคน เพราะเดียดเทวดา
ดิ่งเด่ามาก่อนไช ในตำนานปางสอง บัดมปองจึ่งพตนิ ประยทช
กัณนิกหนา อดุราปราชัย พตนิไชร้วยชนม์ อดุรพตพาศัพ หตบ
หนัพนแดนสวรรค์ พตนิถดบัลู่บาบาด แด้วห่มุมารไปตาม คณะ
พราหมณ์ภารีควะ อดุรวอนพราหมณ์ไช ให้ชบธิพตดิ คณะ
โดยพตนิ กอบการยัญมมทั้ง จึ่งพตถดบพน คนชัพไดคิงเดิม
แถ้วเริ่มกิจพิธ อันมีคุณวิเศษ เสริมฤทธิเดชเทคย์ไช หตย
ฉนำจึ่งได้ คิงประดังค์ฯ

โคลง ๒

๑	ดั่งจำนงแน่แล้ว กมด	พดกผองแผ้ว
๑	เกณชพดแทตยทวทอง เขตमार ๆ	ถนอชกกกกอง

โคลง ๓

๑	เตือกด้นหาญการเค็ก เคยชำระทวดห้า	เออกรอกฤทธานกตา แต่เพรง
๑	ด้นแก่งด้นกำยำ คีตตราอาวธแปด	ด้นกายดำใหญ่แท้ ไปถ่มมือ
๑	เตียงอออหังการ ต่างตนต่างไทร้อง	พวกรกตมารกกกกอง เอาชัย ๆ

โคลง ๔

๑	ไต้ฤกษ์เล็กที่พดด้วย ยกจากแดนบาดาด ทยานผ่านเมฆา ไปเนนเคินทพไต้	โกลา หดแฮ คำไต้ เหิรเห็จ ถมถง

๑	อ้างค์ครุเจ้า จงโปรดช่วยดับทุกข์ อนเทศยทยกมา ตุ้กที่เจตตอน	เทพา จารยนา เดือตวอน แรงฤทธิ แตกไป
๑	ฟังไซ้จึ่งเทพเจ้า เต็งทพยญาณเห็น คอบว่าพระทรงพัช ถูกเคราะห์เหมาะไม่แคล้ว	พฤหิต บัดเฮ แจ่มแล้ว ระแกว่าน คตาคภัย
๑	แทศยไซ้รมเดชเจ้า เพราะเหตุอำนาจยัญ แห่งภาวคระคณา อิทธิฤทธิจิงแปด	โลกา แน่แท้ พราหมณ์ช่วย ไปดัด
๑	พตจะครอบดาว อิกมนุษย์ะโลก คยไปพตณน คหมนพราหมณ์จะตอง	แดนด้วรวก ถิ่นทอง อิมอิทธิ เดือมศรี

- ๑๐ บदनเคราะห์เทพราย แรงหนัก
ถึงจะสู้ กกง จักแพ้
ขอเทวราชศักดิ์กร ทงถน เดียดเทอญ
แถวจงคอยคิดแก้ ค่อยไป
- ๑๑ เดียดใจเบญียงพัน พรวรณนา
จึงมฆวานถาม ครุเถา
จะไคกตบคนอา นภาพ ฉนโต
ขอโปรดท่านเนาะเค้า คคคความ
- ๑๒ พงถามจึงเทพเจ้า บูโรหิต คอบแฮ
เห็นอยู่กแต่ทาง หนงไซว
คือท่านจุงวอนวิษ ญนาถ
ให้โปรดช่วยจักได้ ดิงถวิล
- ๑๓ องคือนทรจิงกราบทำว เทพครุ
ตากดับสู้วิมาน ก่องแก้ว
ขมนมเทพทุกผู้ แถดงชาว
จำจะต้องกลาดแคล้ว ถิ่นไป

๑	ทันใดคักระหน	จำแดง
	เปนมยุรบัษ	เตร็จฟ้า
	ทวยเทพกัถวนแปลง	กายหมด
	แต้ต่างคนบ้ายหน้า	จากัดถาน
๑	ทัพमारยามยกปถัน	ชาน อักฮ่า
	เห็นบมผู้ใด	อญแดว
	โห้เอออกเกรอกแดนตรี	ต้นน
	ครุดีบระแก้ว	เกษตรีดีวรงค์
๑	ควานนพติเจ้า	ทานพ
	ตงอภเชถการ	พรงพธม
	ชนเป็นราชครองภพ	ล้ำมดั่ง่า
	บริวารแวดล้อม	ล้ำขด้นค้
๑	กอบยัญญะภิกจ้อง	นดองชัย
	อิกเพื่อผดุงฮา	นุภาพ
	แดนนครอบครองไทร	ภพทว
	ทุกถนเกรงเดชราบ	บ่ทงง ลู้เดย ๆ

ร่าย

๑ ฝ่ายองค์ท้าวศักระ กับเทวะคณา คดาไคดเร็วเร่งรี
 ด้คร้เหมะกฎ วิตุทธ้อาศรมรัตน แห่งกัศย์ปมนี้ ประชาบดี
 ทรงพรต เข้าประณตนมัสการ แด้อมัชฌวานทูลว่า อ้าพระ
 เทพบิดร ข้าเดือดร้อนเหลือแดน ทวยสังแมนดำเค็ญ
 เห็นแต่พระบิดา และมาตุทรวงศรี จะเป้นทพงได้ บदन
 ไชรวัด ทัตยบดเค็มหาญ ยกไปราญรบเมือง มั่นกระเดื่อง
 เดชา ข้าทางหลดายพ่ายมัน จึงตอ้งผันพรากมา จากอมราวดี
 ทงนแดนเดือดร้อน พระบิดรมารดา ไปรดเมตคาตูกด้วย ช่วย
 หาทางข้ามะ จึงองค์พระอภิติ วิตุทธิเทพมารดร ประนมกร
 อัญชด์ ทูลสวามัทรงญาณ ข้าสังสารตูกยา อ้าประชาบดี
 ครานไปรดราพัง ค่านังหาหนทาง ช่วยตูกบ้างด้กครา ฝ่าย
 ประชาบดี พงเทอว้จวงวน เทพบิดรเมตดา จึงตรัสว่าตูก่อน
 หล่อนเองจงคังจิต อธิษฐานทันใด น้อมใจอนวิษญู ผู้เป้น
 เจ้าเตียงโลก เมื่อบุญไค่ตูกเทพไท้ จะไปรดประทานให้
 อุบาย ฯ

โคลง ๓

๑	ฟังอภิปรายดีวาม แล้วเริ่มบิขิตเจ้า	เทพชนนินบเกล้า ไวภณัฐ
๑	พูนเพิ่มพดการ เชิญพระพิษณคตอย	นงควาญพราวดาวถอย เคตอนมา
๑	ข้าองค์เทวฤทธิ หริวาระแผ้ว	ดิทธิสัตว์วงศ์แกล้ว มฤตยู
๑	เอาขนงเป็นแทน เอาครุฑมาชอา	แกว่นกตณดินนอกฟ้า เอกขตง
๑	มอถอดตั้งขจรดังงา พระเคชะดัง	คทาทรรณิดดัง เค็กมตาย ฯ

โคลง ๒

๑	เชิญนารายณ์เทพไท บูชา	เสด็จมาเกิดให้
๑	ตักข้ำทกขโคกเค็ร่า คืบเชิญ ด้วยเทอญ ฯ	เชิญพระหริเจ้า

โคลง ๔

๑	พระเป็นเจ้าทราบด้วย จึงเรียกชนแคว้นไทย ชนทรงแต่ดีใจผ่าน มธุระเหิมกัญแกว	ทิพยญาณ แกว่นแกว่น นภากาศ บัพพตา
๑	มายงถนนทตง ครวดีแก่อทิต เราดัดบคำหวน จงจิตจะแก้ไครว่า	พดการ แม่เจ้า วอนแห่ง ท่านนา โคกศักดิ์
๑	อันเราไม่ช้าจะ มาเกิดเป็นโอรส และช่วยดับรำคาญ โดยคิดอุบายแก้	อวดการ ท่านแต่ แห่งบุตร ท่านนอ โคกหาย
๑	โหมฉายจงหมั่นเฝ้า ประคิมคัมบาเรือ อกหมั่นธมาธ ณที่ศุขไชวี	ธวามี่ ท่านไท้ นิกแน่น ทุกอัน ๆ

โคลง ๔

๑	เมื่อนนพราหมณ์ผู้เฒ่า คองกษพชยเบญ	ภฤค เด็ดดา
	ประชมประกอบบ รมฝังแห่งแมนา	ซาเทพ นรรมะทา
๑	ความนจรเข้าดี จึงพดราชา นวยหม่อแคะหตงซด พระบาทแห่งท่านไซรั	มณฑต แทศย์ไท ชำระ ด้อาคดี
๑	พดรองนาซง รดเกศของคนเสวีจ เออนโอยรูว่าพรหมะ จะประสังค์ไตไซรั	ชำระ บาทแด จึงให้ จาวี (๑๑) กถ้าวมา
๑	ข้าพราหมณะบุตรผู้ ท่านจะขอตั้งใด โคหรือดพรพนม ฤจาจะขอซงเหย้า	มาดี จุงเจ้า คำเอก อญยง

๑	ประสงค์บริโภค	ตั้งใด
	ฤาประสงค์พรหมณี	แน่น้อย
	ฤากามเขตอาศัย	เกษมสุข
	ฤาแต่สัตว์รกร้อย	เศษคัน
๑	ขอพศนข้าจะให้	ดังถวิล
	อีกจะคิดขอขอบคุณ	ท่านมาก
	เพราะข้าจะล้มเงิน	ตามัน
	ว่าจะบริจาค	ไปหวง
๑	ปวงดิ้นทรพัยแห่งข้า	มวณุต ี มากนา
	เต็มจิตจะให้พรหมณี	แน่แท้
	ท่านรับจะเพิ่มพุด	ปลิ ข้าแฮ
	ขอเถิดจะให้แม่	มากมาย
๑	นารายนพึงแท้ย์ทำว	กถาวความ
	ย่นนงแต่ดำรวม	หัดบเนตร
	ครุหนงจงตอบตาม	ชุนยักษ
	ด้วยอุบายวิเศษ	เสกสัตว์

๑	อันบพิตรครดีให้	ทรวัยดิน
	ทุกสิ่งทีอาตมะ	อยากได้
	จนทีสุดแดนดิน	ยอมยก
	ประสาทประดีทธีให้	หากปอง
๑	อันของคองจิตผู้	คนผอง
	ซำมิชอบพิตร	แทคยท้าว
	อันอาตมะปอง	ทด้ก น้อยนา
	รวมเขตเพียงด้ามก้าว	บทจร
๑	ภุรระให้อีก	เท่าใด
	อาตมะมิชอรับ	ถวานน
	เพราะผู้ฉลาดไซ้	รู้จัก
	เลี้ยงยมเจยมทรราชน	แห่งตน

ร้าย

๑	ฝ่ายจุมพตทานพ	ฟังความจบแล้วไซ้	ตอบไป
ด้วยวาจา	อู่ทานพรหมจารี	มีความนุกนอยแต่	ซำมิแทน

หวงดิน หากถวิลกว้างใหญ่ เท่าใดก็คงยอม พร้อมใจยกให้
 ท่าน การที่ขอไม่กว้าง เพียงสามอย่างนั้นไซ้ ขอบยกให้โดยพลัน
 แดงกมลฉัตรทาบเท้า เอามาเพื่อหงษ์นำ ทำกิจตามตำรา ครว
 นนจึงศุกระ ผู้เป็นพระอาจารย์ ร้องทักทวนห้ามไว้ ว่าทรงชัย
 ตรีก่อน อย่าเร่งร้อนให้เกิน ถ้าอย่าเพ็ดินเพ็ดิดหงษ์ แม่พระองค์
 ยกดิน สั้นสามอย่างให้แล้ว คงไม่แคล้วฉิบหาย ภาสกายจะไว้ถัน
 ที่แดนดินครอบครอง จะต้องไว้หมดแท้ แม่ทิดินปลูกเรือน ข้า
 ขอเคื่อนราชา อายยกให้โดยคาย ผลร้ายมากคงคิด ถึงตนเธอ
 แน่นอน อ้ากรูรเชือกู ผู้อาจรู โดยญาณ ทายเหตุการณ
 ดวงหน้า อันว่าพรหมจารี ผู้ทขอนนไซ้ มิใช่พรหมณส์สามัญ
 ทรงธรรมอย่าประมาท อาตมะนทุดห้าม ปรามเธอเพอภักดี
 พรหมจารีนไซ้ เป็นใครข้าพขอเตา พอเข้าใจอยู่แต่ แต่มีอาจ
 จะทุด จอมอสูรโดยตรง แววจงเรีซข้า อ้ายยอมยกแดนดิน
 สั้นสามอย่างนั้นให้ ถึงแม่ไต่ปฏิญญา ราชาจงค้นคำ ทรงธรรม
 จงเชือช้อย ผู้แดงแห่งถอย รักดี แน่นา ฯ

โคลง ๔

๑	พดพงถอยแห่ง ตอบว่าช้าเป็นจอม ออกปากจะอวยทาน เหมือนหนังสือตายต่าง	อาจารย์ จักรกวาง ถอนพจน์ เกียรติคุณ
๑	การัญจนอย่าห้าม จงโปรดให้ช้าคง พราหมณ์น้อยจะยาว จนหมดแดนดินได้	ศิษย์คราว นเดย พจน์ไว้ เย็นหนัก ฉันท
๑	ชัดใจว่าห้ามศิษย์ พระศุกรจึงหายตน ถงถึงณเฑาะฐ จงจิตคอยบดกน	บัพ บดินน ชุก ด้ายดินธุ
๑	แทดยรนาบได้ ดอชุกกเค็ม เขย้าดักเท่าไ หลดากจิตบรูเคา	หลงไหล เบี่ยมเคา บภัยด ออกเตย เหตุการณ

แล้วจึงพระวามน
รับอุทกแทตย์เจ้า

แบหัตถ์
หลังวัน.

อย่างหนึ่งเหยียบทั่วแหล่ง สุภาพ
อีกอย่างเหยียบหมดชั้น ขนสถาน.

๑	ขอท้าวว่าข้า ให้หูกทอหลังไผด จึ่งเคียดขอดคาค่า ถูกเนตรพระศุกร์ข้าง	จะทำ ออกบ้าง ในปาก เต้าแฮ หนึ่งเบ็ง
๑	เดียดเชิงเจ็บปวดดีด พระศุกร์รักจำออก แถวจิงพระวามน รับอทกแทตยเจ้า	จะทน จากเต้า แบหัดถ หลังริน
๑	ส้มกวดแถวจิง ฤทธิเดชประจักษ์ตา ย่างหนึ่งเหยียบทวงแหง ออกย่างเหยียบหมดชน	ดำแดง บริน ตุ้รภาพ ชนัดถาน
๑	ขนมารมองเนตรค่าง คอผากถนนแรงพุด ดงนางประนมมือ ไต่แต่ยกหัดถไผ่	เฉียวฮ้อ บไต่ หนึ่งอยู่ ถนนาน

๑	อวดตารกถายรูปไท้ เป็นพระหรือองค์ เป่าดังขเรียกเทวา ทวยเทพมาเผ่าท้าว	ทันตา อครว้า มาหมด บมิ่ง
๑	จึ่งพระพิษณุแจ้ง และตรัสบอกคอินทร์ ท่านจงกดขนม่าน ทวยเทพทงหมดไซ้	เหตุการณ์ เทพไท้ สู้รพ จงเกษม
๑	เปรมจิตทวยเทพชว่อง บารม่นารายณ์ โหดณนแวนเนิน อีกประกาศจิตภัก	สัตว์เดรัจฉาน หรรักษ์ เมรมาศ ดิครัน
๑	ควานนจิงครุฑราช เข้าจับขันทานพ ทุดถามพระจักร จะโปรดดำรัสให้	บักษ์ มัดไว้ ทรงฤทธิ ทำไฉน

๑	เทพไท้จิ้งตรัดพ้อ เจ้ายกแผ่นดินถ้าม เพียงต้องอย่างยาตรา จะย่างที่สามไซ้	อดุรา ย่างให้ หมดเขต แห่งใด
๑	เจ้าไซ้ทำผดพจน์ อันตนไฉนแต่พราหมณ์ จงไปอยู่บาดาล เพราะผดมากแน่แท้	ปฏินญาณ แมนต์ คำที่ สุดเทอญ เดื่อมศรี
๑	พदनอมนอมเกศ โปรดเหยียบบนศรีษะ บาดาลบ่กตเวद्य ความเดื่อมเกยวติไซ้	ทุดเฉดย เกิดไท้ เกรงแต่ มากมาย
๑	นารายณ์ตรัสว่าเจ้า กูจึ่งตองดงมา จงไปดู่บาดาล อย่าตอบวาทิเจ้า	เหิมหาญ ปราบเจ้า แดนถัก สุดแฮ ค้อไป

๑	ไหว้บาทบริจาริก	พลัด
	จรดู่ถิ่นบาดาล	ตำไต้
	ฝ่ายองค์พระจักร	จรวกดับ
	ตุ้ถิ่นโงกฤษู้ไท้	อยู่ดรามู ๗

ร่าย

๑ ฝ่ายขุนมารประหลาท อสูรราชผู้ปู้ รู้เหตุว่านัดดา
 ผู้กนกลาทนง ถูกขบดงไปดัก กั้นกตุ้ดงด้าง ไปเยี่ยมหาดน
 แดงว่า อานตตามเออเวม เหมอหังการเซว ปุกไต่เตอนจิต
 ว่าอย่าคิดพยามบาท อย่าใจกาจอดดเก้ง เตอนให้เกรงกต้วเดช
 ปรมเสันนารายณ์ แต่หาดนชายบพง ดงนจรงบมด ที่ตนคิดการ
 ชว ควจิงตองระกา ด่าบวากอยู่เซนน ฝ่ายพลัดนททา คอบอัยกา
 ว่าหาดน คิดการเพดินเกินกาจ มุ่งพยามบาททวยเทพ เพราะ
 ชวคได้พัยอมฤต ตงจิตเพียงบ่าวาม บรพาศ์กัระวราชา กับเทวา
 บริวาร แต่หาดนบม่เคย ที่จะเคยหตบหตุ้ พระพิษณูเปนเจ้า
 เพราะทรพเบดอ้อยตุ้ ว่าพระม่คักดา อานุภาพย้งใหญ่ คังใจ

นิตยอภิวัต จิ่งประหลาดทฤษฎนักษ ว่าหรรษจักรี พระองค์ม
 คักคิดเกิด ประเดริฐคุณพิลาศ บ้ออาฆาฏจองเวร แม่ทรงเห็นผู้ผิด
 กตบจิตร์ดักโทษ พระกัโปรตกรรณา ยกโทษาผ่อนผัน ฉนน
 หลานออย่าง จงตงจตบฐา พระนารายนจักรี อักพระศัรภกตยา
 โลกมาตาเป็นใหญ่ ให้พระโปรตการณ คิดถึงคุณท่านนา ทก
 ทิวาราตรี พดรวบค้ำปู ผู้ตั้งด่อนดนน กักอบบยญญะกิจ ตงจต
 นอมพร้อมภกคิ ณหรรษจักรี และพระศัรแม่เจ้า ดัรรเดริญ
 ทุกค้ำเข้า บ้อาย ฉนเดย ฯ

โคลง ๓

- ๑) ฝ่ายพระโลกมาตา   กรณามากฉน
- ประสงค์ให้แทตยพน   ทกขเซญ
- ๑) เห็นองค์พระด้วาม   เกษมศัรร้อยแด้ว
- จิ่งพระเทวแกว   ทลเด่นอ ฯ

โคลง ๔

- ๑) พระเดอฤทษเกิดฉา   โดกัย
- ซ้าบาทขอประทาน   ดักกรัง
- โปรตยกโทษพด   ผู้ผิด
- ซงบคนเซาตง   จตตรง

๑	จงรักแต่พระแท่น แม่โปรดให้อภัย ศรัทธาจะยิ่งแรง ให้จิตเป็นนิตยเอื้อ	อย่าแห่ง พระเอย ตั้ง เต็มตั้ง บาทยุคดี
๑	อันชนที่หยาบช้า จะกลับจิตกตายเป็น แต่ชนพดหาญ รู้ผิดกลับจิตแต่	ตามมาญ จริงญา ยากแท้ เหิมจิต แน่นอน
๑	ฟังวอนแห่งแม่เจ้า จึงพระพิษณุตรัส ยอดรักหัดอนเจรจา พิจะชดัดกันอัย	เด่นหา ตอบถ้อย จับจิต หนึ่งไฉน
๑	ทราวมวยขอโทษอ้าย เอาเกิดพิจะยอม ตรัสพดางพระจักร แล้วพระคำรัสใช้	พด ยกให้ เรียกจักร จักรฝน

๑	ไปพต ^๒ น ^๒ ต์ ^๒ เขต ^๒ แคว ^๒ น ^๒	บาดาด
	คาม ^๒ พ ^๒ ต ^๒ ชน ^๒ มา	อย่า ^๒ ช้า
	จักร ^๒ รับ ^๒ พระ ^๒ โอง ^๒ การ	รับ ^๒ ด ^๒ วง
	ไป ^๒ ด ^๒ ู่ ^๒ ที่ ^๒ แห่ง ^๒ ห ^๒ ด ^๒ ้า	บาดาด
๑	บอก ^๒ มา ^๒ ร ^๒ ว่า ^๒ พระ ^๒ เจ้า	ให้ ^๒ หา
	ชน ^๒ พ ^๒ ต ^๒ ใจ	บ ^๒ ด ^๒ น ^๒
	ออก ^๒ จาก ^๒ ด ^๒ ถาน ^๒ มา	ด ^๒ าด ^๒ ร ^๒ บ
	เหาะ ^๒ ระ ^๒ เห ^๒ จ ^๒ ด ^๒ ฐ ^๒ น	ไ ^๒ วก ^๒ ณ ^๒ รู้
๑	อ ^๒ ด ^๒ ร ^๒ ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ แท ^๒ บ ^๒ า ^๒ ท	ย ^๒ ก ^๒ ด
	เอา ^๒ บ ^๒ า ^๒ ท ^๒ น ^๒ า ^๒ ร ^๒ า ^๒ ย ^๒ น ^๒ ์ ^๒ ท ^๒ ด	เท ^๒ อ ^๒ ด ^๒ เก ^๒ ด ^๒ ้า
	อ ^๒ ีก ^๒ ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ ม ^๒ ง ^๒ น ^๒ ร ^๒ ม ^๒ ด	มา ^๒ ด ^๒ โด ^๒ ก ^๒ แ ^๒ ด
	ก ^๒ ด ^๒ ้า ^๒ ว ^๒ พ ^๒ จ ^๒ นะ ^๒ พ ^๒ า ^๒ ก ^๒ ย ^๒ เ ^๒ ว ^๒ ้า	ว ^๒ ่า ^๒ ก ^๒ ด ^๒ อ ^๒ น
๑	ด ^๒ ุ ^๒ ช ^๒ ะ ^๒ ก ^๒ ร ^๒ ท ^๒ ุ ^๒ ช ^๒ ะ ^๒ น ^๒ ค	ห ^๒ ริ ^๒ โ ^๒ ม
	อ ^๒ ้า ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ มา ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ก	ษ ^๒ ุ ^๒ มะ
	พระ ^๒ ค ^๒ อ ^๒ ด ^๒ ว ^๒ น ^๒ โ ^๒ ณ ^๒ ม	ณ ^๒ าย ^๒ เ ^๒ น ^๒ ี ^๒ ด
	บ ^๒ ั ^๒ ท ^๒ มะ ^๒ พ ^๒ ฤ ^๒ ษ ^๒ ระ ^๒ ะ	ร ^๒ า ^๒ ชา

๑	มั่งงาทพ ปราณรศพ	รวมอยู่
	ผู้ตักตึงโค	ดิถีศักดิ์
	ชระนดาครุ	ทุกตั้ง
	ใหญ่ยิ่งรากล้วยกษ	ทั่วไป
๑	พระไชยถึงแถวขิง	แดนสวรรค์
	กำเนิดแถวหลายปาง	ประโมทย์
	โกฏีเทพทรงปวง	นอบเกศ
	อ้าพระดีช่วงโชติ	เขตสวรรค์
๑	เด่นดวงแสงด้อมด้อม	วรองค์ พระเอย
	พระดีรวบรวมตั้ง	อเนก
	พระโปรดสถิตอยู่ตรง	ห้องจิต ชนแยะ
	ผู้รอบรู้เด็ดเขก	กว่าใคร
๑	พระไชยคือเวททั้ง	ตำสรี
	พระประเสริฐดิถีใน	พระเวท
	ฝูงชนทุกเหต้าม	จิตศรัท ชาเฮย
	พระกอบบุญวิเศษ	สุดประสงค์

๑	พระองค์คือพระเจ้า ศิววงศ์ะกตางทรง เป็นเจ้าแห่งทวีปัสสาร อวตารกู่ห้า	รณการ เดินจำ เห็ดอนับ ปดอภย
๑	พระไวยคือพระเจ้า เสด็จขุมมวน พระองค์บนิยม พระหัตถ์องค่อศะ	ปรพรม ดกตะ โดกียะ สุขเดย ถนัดเห็น
๑	เป็นสุขเพราะคู่เกล้า นัยนะจำรูญ เด็ดขังกวาทะ งามประเสริฐสุดรพัต	เคียงศรี จำรัส องค่อน เพริดโฉม
๑	หรือโอมพระสถิต เป็นที่โยคปวง ข้าขอนมัสการ ขอพระบารมีด้อม	พรหมานัท นอบน้อม บรมราช อย่าคตาย

๑	นารายณ์พิงแทมย์ชรวง ทรงพระเมตตาตรัสดี จงกราบพระศรีเทอญ เพราะพระนางแน่น้อย	ด้รวรเด็กริน ตอบถ้อย ขุนแทมย์ ตรัสขอ
๑	กุนหนอจึงโปรดให้ ให้รอดจากบาดาด กูเห็นแทมย์กดับใจ เอาเถิดกจะให้	อภัย คำได้ เกรงบาป อยู่ด้รารญ
๑	ขุนมารจงย้ายที่ ไปอยู่แดนด้คต เจ้าจงครอบครองชนันท์ เป็นด้ชด้นุกแม่ัน	อยู่พด้น เขตแคว้น (๑๘) ทรงราชย์ แดนด้รวง
๑	ปวงทกขเบียดเบียดทั้ง จงอย่ากระทบชาว ความเห็นอระชาใหญ่ ปวงโรคและไค้กเคร้า	กายใจ เขตเจ้า น้อยเห็ด หายเทอญ อย่ามี

๑	อยู่ดีแต่รักหมั่น อย่าคิดพยามาท ประกอบกิจการบุญ ประพฤติให้ตะม้าย	ดีด้วยกรรม มุ่งร้าย ประเดี๋ย แบบพราหมณ์
๑	งคความคิดเฟื่องเฟ้อ เกินศกตทบงคว กำเรบตีเคืองจุง สันโดษตะคอยเฝ้า	ไผ่สูง แก่เจ้า พินาศ เสียใจ
๑	ค้อไปเมื่อได้ตะ ตะกอบการกุศต กุงจะการบุญ ให้ประสบผลแล้ว	ถ่มบุญ มากแต่ ประสัท ผ่องศรี
๑	ยามดีจะมอบให้ เพนที่พระอินทร์เอก เสัพยทิพะระดุงปวง เพนใหญ่ในภพตัว	ครองด้รวง อะคร้าว ถ่มปราถ นาส ถ่มแดน (๑๕)

๑๐	แดนไถ่มนัสปดม จิ่งพตประนม ด้รวเดรัญเกียรติพระพิษ อ๊กฝากตนแต่เจ้า	เบรมจิต นอบเกล้า อนุภาค โดกา
๑๑	ด้ญญาจะประพฤติ จะรักษาด้คัยธรรม อ๊กตงจิตจรวโดง จนกว่าจะโปรดให้	ตามโอง การแถ เที่ยงไว้ แหต่งด้ ตตนา เปด้ยนส่ถาน
๑๒	กราบกรานแทมพระบาท อ๊กกราบพระศรีมาร ทุดตาดุ่ด้ตด เปนด้ขไว้ทุ่กข์โคก	ยุคด คาโดก ไปอยู่ ด้ดด้บาย
๑๓	บรรายเบญจมะ ทรงรูปเปนวนมน ช่่วยทวยเทพได้ค่าน จบเว็องดงเร็ยบรอย	อวดาว น่่งน่อย คิด้ข ดิงแถดง น่่นา ๗

ปางที่ ๖

ปรศุรามาวตาร

ร้าย

๑ จะแสดงตำนาน แห่งอวตารปางหก ยกยอเกียรติ
พ่อพร้าหมณ์ ชื่อรามสูร ถอชวาน อี๋นอวตารปางนี้ เหตุมีเพราะ
กษัตริย์ ผู้ซ่งดทั้งชาติ ดำารถทางยุทธนา แต่ว่าไว้ทางธรรม
ก่อบาปกรรมมากมาย ทำร้ายแต่ซ่มเหง บ่ยาเกรงชาติพร้าหมณ์
ตามพระเวทได้จนไว้ จึงเทพไทพิษณุ รั้เหตุแต่อวตาร ดงมา
ผดายุกษัตริย์ ถนัชช่วยชาติพร้าหมณ์ ตามวิษณุปร้าณะ มี
วาทะเถดง ดำแดงซ่งต้นวงศ์ แห่งองค์ปรศุราม ตามเรื่องใน
คัมภีร์ ว่ามีร่าชาหนึ่ง ซ่งทรงนามประกาศ คาชิราชนรินทร์
เป็นองค์อินทร์อวตาร ผ่านมาด้ฟงศ์เผ่า เกาศีกัดกุดวงศ์ ดำรง
ราชย์เป็นใหญ่ ในกานะภพชะ (๒๐) ชมิร่าชิตา ปรากอ
นามนงรัตน ว่าด้ศยวดี มีรูปศรีได้ภา ทงกริยามรรยาท
งามวิตาศ์ด้มงาม ความด้รยอกความดี แห่งนางนบรวิภา

๑๒๕

๑ การ ^๕ พด ^๕ ร ^๕ บ ^๕ ต ^๕ ง	บ ^๕ ว ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ง ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ะ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ท ^๕ ง
ด ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ร ^๕ ิ ^๕ ญ	
๑ เ ^๕ ร ^๕ ิ ^๕ ญ ^๕ ว ^๕ ร ^๕ ุ ^๕ ณ ^๕ ท ^๕ เ ^๕ พ ^๕ ท ^๕ เ ^๕ ไ ^๕	ข ^๕ อ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ค ^๕ ้ ^๕ จ ^๕ มา ^๕ ให้
อ ^๕ ภ ^๕ ิ ^๕ ว ^๕ น ^๕ ท ^๕ น ^๕	
๑ ค ^๕ ร ^๕ า ^๕ น ^๕ ท ^๕ เ ^๕ พ ^๕ ห ^๕ ่ ^๕ น ^๕ า	ผู้ ^๕ อ ^๕ ุ ^๕ ท ^๕ ธ ^๕ ิ ^๕ ด ^๕ ิ ^๕ ด ^๕ า
จ ^๕ ั ^๕ ง ^๕ มา	
๑ รั ^๕ บ ^๕ ห ^๕ า ^๕ ด ^๕ ิ ^๕ น ^๕ ท ^๕ ห ^๕ ให้	ก ^๕ ก ^๕ ด ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ณ ^๕ ะ ^๕ ห ^๕ ม ^๕ ด ^๕ ได้
ค ^๕ ร ^๕ บ ^๕ พ ^๕ ัน	
๑ ฤ ^๕ ษ ^๕ ี ^๕ พ ^๕ ด ^๕ น ^๕ ช ^๕ บ ^๕ ม ^๕ า	ด ^๕ ู ^๕ น ^๕ ค ^๕ ร ^๕ บ ^๕ ช ^๕ า
ถ ^๕ ว ^๕ ย ๑	

โคลง ๔

๑ ภา ^๕ ด ^๕ าย ^๕ ค ^๕ า ^๕ ช ^๕ ิ ^๕ ผู้	เพ ^๕ ็ญ ^๕ ย ^๕ ศ
ร ^๕ ับ ^๕ ย ^๕ ศ ^๕ ว ^๕ ระ ^๕ ท ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ัน	ด ^๕ เ ^๕ ร ^๕ จ ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ว
ก ^๕ ็ ^๕ ป ^๕ ระ ^๕ พ ^๕ ฤ ^๕ ติ ^๕ ค ^๕ า ^๕ ม ^๕ พ ^๕ จ ^๕ น ^๕	ป ^๕ ระ ^๕ ภ ^๕ า ^๕ ษ
ย ^๕ อ ^๕ ม ^๕ ย ^๕ ก ^๕ ธ ^๕ ิ ^๕ ด ^๕ า ^๕ แ ^๕ ก ^๕ ว	แ ^๕ ก ^๕ พ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ห ^๕ ม ^๕ ณ ^๕

๑	พอ <u>ด้</u> ร <u>ัจ</u> จ <u>ัง</u> เค <u>็</u> ก <u>ำ</u> ซ <u>ำ</u>	ด <u>็</u> อง <u>ำ</u> น
	ห <u>ั</u> น <u>ง</u> เพ <u>็</u> อ <u>ด</u> ด <u>ั</u> ย <u>ว</u> ด <u>ั</u>	น <u>ั</u> ม <u>น</u> อ <u>ง</u>
	อ <u>ก</u> ห <u>น</u> ง <u>เพ</u> อ <u>พ</u> ร <u>ะ</u> ม <u>ำ</u> ร	ด <u>ำ</u> ร <u>ับ</u> <u>แ</u> ด <u>ว</u> ย <u>แ</u> ฮ <u>่</u>
	แ <u>ด</u> ะ <u>ด</u> ัง <u>ว</u> ำ <u>เม</u> ย <u>ด</u> อ <u>ง</u>	ร <u>ะ</u> ว <u>ัง</u>
๑	ต <u>ัง</u> จ <u>ำ</u> จ <u>ำ</u> ว <u>ำ</u>	น <u>ิ</u> ด <u>ก</u> น
	จ <u>ำ</u> น <u>ห</u> น <u>ง</u> เพ <u>็</u> อ <u>ห</u> ด <u>อ</u> น <u>ก</u> น	จ <u>ะ</u> ใ <u>้</u>
	บ <u>ุ</u> ค <u>ร</u> ช <u>ำ</u> ย <u>ซ</u> ง <u>ด</u> ม <u>พ</u> น <u>ช</u>	เช <u>อ</u> ช <u>ำ</u> ค <u>ิ</u> <u>พ</u> ร <u>ำ</u> ห <u>ม</u> ณ <u>์</u> แ <u>ด</u>
	ก <u>อ</u> บ <u>ด</u> ั <u>ร</u> ร <u>ม</u> ค <u>ั</u> ด <u>ไ</u> ช <u>ร</u>	ด <u>ั</u> ม <u>ำ</u> ท <u>ำ</u> น
๑	อ <u>ก</u> จ <u>ำ</u> น <u>เพ</u> อ <u>แม่</u> จ <u>ำ</u>	แ <u>ด</u> ว <u>ย</u>
	จ <u>ะ</u> ป <u>ระ</u> ด <u>ั</u> ร <u>ไ</u> อ <u>ร</u> ด <u>ั</u>	ถ <u>ุ</u> ค <u>ิ</u> ก <u>ด</u> ำ
	ฉ <u>น</u> น <u>อ</u> ย <u>ำ</u> ด <u>ม</u> เด <u>ย</u>	น <u>ำ</u> แม่
	ด <u>ัง</u> เด <u>็</u> ร <u>ัจ</u> พ <u>ระ</u> บ <u>ำ</u> ย <u>ห</u> น <u>ำ</u>	ส <u>ู่</u> ไ <u>พ</u> ร
๑	ม <u>ำ</u> ซ <u>ำ</u> พ <u>ระ</u> แม่ <u>จ</u> ำ	ม <u>ำ</u> ด <u>ัง</u>
	ซ <u>ง</u> พ <u>ระ</u> อ <u>ำ</u> ค <u>ั</u> ร <u>ม</u> เย <u>อ</u> น	ด <u>ุ</u> ก <u>ไ</u> ช <u>ร</u>
	ด <u>ั</u> ด <u>ั</u> ย <u>ว</u> ด <u>ั</u> จ <u>ง</u>	ท <u>ุ</u> ด <u>เร</u> อ <u>ง</u>
	ช <u>ำ</u> ว <u>ก</u> ิ <u>พ</u> ย <u>ด</u> ็ <u>อง</u> จ <u>ำ</u> น <u>ใ</u> ห <u>้</u>	ช <u>น</u> น

๑	เทวทราบเวียงแก้ว	จิงครัด
	ข้าราชการหญิง	จระต๋อง
	อยากได้บุตรขงค	เดิดเกียรติ
	หากถ้อยกว่าพี่น้อง	เสียใจ
๑	ฉนนไซร้จงแตกข้าว	ทิพยกัน
	เพราะแม่มีลูกชาย	เก่งแก้ว
	ด้วนลูกดีมีทัน	มีบุตร
	ควรอยากได้ลูกแก้ว	อาจหาญ
๑	ในจานของแม่นน	มัน
	คงเค็กมนตราดัง	เดิดตา
	เพื่อให้แม่นม	โอรส
	ผู้ฤทธเคชกนกกา	กาจแฮ
๑	แต่ด้วนของตุนน	ดีทรา
	คงเค็กมนตราดัง	เสร์จแก้ว
	เพื่อให้บุตรเกิดมา	เบนทวิช
	ชวดทวิพยชวดเคชแก้ว	แก้วนไกร

๑	อรไทยเชือก้อย จิ้งแฉกชาวทพยกน ต่างบริโภคนา แล้วพระแม่กตบิเข้า	มารดา คิงเว ยาดีเสวีจ วงส์ถาน
๑	ไม่นานฤจิกกดับ เห็นเหตุกักรวมเม็ ร้องว่าเหมไฉน จิงบมพงกอย	จากไฟ ไม่น้อย นางโคต ตั้งสรพ
๑	ผิวพรรณเจ้าแจ้งเหตุ ว่ากระทำผิดคำ ได้กินซึ่งชาวปา สำหรับพระแม่ไซร์	เห็นปรา กฏแฮ ตั้งไว้ ยาดีเศก ด้วย
๑	เจ้าเฮยเข้าใต้เศก ให้ศักตแตะกาดัง สำหรับชัตติยา เรื่องอิทธิอะครา	มนตรา เดชหัว วิระ อาจหาญ

๑	ในงานของเจ้าเศก ให้บุตรมีบุญ รอบรู้และมีคุณ แต่พะเอินกตัญญู	มนตร์งาม บ่ร้าย ดีนโศษ ยกกัน
๑	นหนตกเจ้าจะ เหมือนกษัตริย์พอใจ ด้วนตูกพระแม่จัก จะชอบตั้งนิเฝ้า	มตกษณ รบเร้า ใจอย่าง พราหมณ์แฮ ภาวนา
๑	กตยาดีคับถอย ระยอบหมอบกราบดง ขอเกิดอย่าให้ มีตกษณะผิดชาติ	มุน แทบบาท โอรส ทวิชา
๑	แต่ถ้ามีอาจแก ก็โปรดเมตตาเมย ขอรอดตอถงหาดาน ให้ตั้งฤษติถนทง	เหตุการณ ดีกครอง เกิดจึง ทุผล

๑	นิรมลวอนว่าเจ้า จึ่งพระม่นยอม ๒๒ ตงนหมเมอนงคราญ โอรสจึ่งมิได้	อยู่นาน โปรดให้ ประสัติ ผิศพันธู์
๑	อันว่าโอรสนั้น ว่าสมทคน เบญยอดอย่างแห่งพราหมณ บมิได้คตาดแคตัว	มีนาม ผ่องแผ้ว ปฏิบัต คัด คคิงาม ๗

ร่าย

๑ ดำเนินความต่อไป ตามมีในตำรา มหาภารตะ
ว่าองค์พระฤษี สมทคนนั้นไซ้ ได้ไปขอธิดา แห่งราชานะเรนทร์
นามประเสนะชิต บพิตรเกาศึกพันธู์ อันชิตานงราม มีนาม
เรณุกา เดรัจอาวาทันถวไซ้ ไปกับพระดำมี เจ้าผู้ทพนา
เนาอาศรมถถาน นงคราญนนิยนต์ ยงชวออยู่ตั้งค ในป่าชฎู์ไกลคน
นิรมลเฝ้าประตบัต พระภคคตาทรงพรต มีโอรสรวมห้า
อันว่าองค์ลคทาย เกยวคชจายชจร มีนามกรว่าราม

๑	เวณิกา ^๑ กอบการ ^๒ จึงคิดจะ ^๓ ใคร ^๔ ได้	งานหมคน้ำ ^๑ ที่ไซ ^๒ โด้ด ^๓ ด ^๔ รง
๑	ตรงไป ^๑ สู่ ^๒ คงคา ^๓ ยิน ^๑ แต่ ^๒ ยง ^๓ คน ^๔ ตั้ง ^๕ แจ้ว	มา ^๑ จน ^๒ ถึง ^๓ ท่า ^๔ แต่ ^๕ แจ่ม ^๑ มา ๗

โคลง ๔

๑	เวณิกา ^๑ แมก ^๒ ไม้ ^๓ เห็น ^๑ บร ^๒ ษ ^๓ ร ^๔ ป ^๕ ง ^๖ าม ^๗ คือ ^๑ จิ ^๒ ต ^๓ ร ^๔ ร ^๕ ถ ^๖ ณ ^๗ มฤ ^๑ ต ^๒ ติ ^๓ กา ^๔ ว ^๕ ด ^๖ เด ^๗ ด	มอ ^๑ ง ^๒ ดู ^๓ ประ ^๑ เด ^๒ ริ ^๓ รู ^๔ ท ^๑ ร ^๒ ง ^๓ ว ^๔ ธ ^๕ แห ^๑ ด ^๒ ง ^๓ น ^๔ ค ^๕ ร
๑	ภ ^๑ ว ^๒ ร ^๓ ง ^๔ า ^๕ ม ^๖ ร ^๗ บ ^๘ ม ^๙ ัน ^{๑๐} ท ^๑ ร ^๒ ง ^๓ ป ^๔ ระ ^๕ ท ^๖ ม ^๗ มา ^๘ ด ^๙ ย ^{๑๐} ก ^๑ อ ^๒ ด ^๓ น ^๔ าง ^๕ ร ^๖ ู ^๗ บ ^๘ อ ^๙ ง ^{๑๐} พ ^{๑๑} ร ^{๑๒} ร ^{๑๓} ณ ^{๑๔} ช ^๑ ว ^๒ น ^๓ เด ^๔ น ^๕ ก ^๖ ระ ^๗ ด ^๘ ร ^๙ ี ^{๑๐} น ^{๑๑} า ^{๑๒}	เท ^๑ ว ^๒ ัน ^๓ เด ^๑ ด ^๒ ด ^๓ า ^๔ พิ ^๑ ด ^๒ าศ ^๓ ช ^๑ ด ^๒ ดี ^๓ น ^๔ ช ^๕
๑	ภ ^๑ ม ^๒ ิ ^๓ น ^๔ ท ^๕ ร ^๖ พ ^๗ ด ^๘ าง ^๙ ห ^{๑๐} ย ^{๑๑} อ ^{๑๒} ก ^{๑๓} เ ^{๑๔} ย ^{๑๕} า ^{๑๖} น ^๑ าง ^๒ บ ^๓ ัด ^๔ พ ^๕ อ ^๖ เ ^๗ น ^๘ เ ^๙ ิง ^{๑๐} แ ^๑ ด ^๒ ะ ^๓ ว ^๔ ก ^๕ ซ ^๖ ัง ^๗ ว ^๘ าร ^๙ พ ^๑ ระ ^๒ ก ^๓ ั ^๔ ด ^๕ ร ^๖ ัง ^๗ ท ^๘ ำ ^๙ พ ^{๑๐} อ ^{๑๑}	ม ^๑ ห ^๒ ี ^๓ ษ ^๔ เ ^๑ น ^๒ ด ^๓ ้อ ^๔ ด ^๑ ำ ^๒ ด ^๓ ภ ^๔ ัส ^๕ ด ^๑ า ^๒ แ ^๓ ย ^๔ ภ ^๑ ิ ^๒ ป ^๓ ร ^๔ าย ^๕

- ๑ โฉมฉายซึ่งพแต่
 จึ่งมียอมให้เรียม
 ใ้อ้อ่างกระไร
 คามัดเจียรวระนอง
- ๑ บังอรตอบว่าอา
 ข้าบาทเป็นข้าทูล
 ทรงหยอกหากใครเห็น
 ว่าพระบอ้ายแก้ว
- ๑ ฉี่ ๆ ช่างพูดแท้
 ใ้อ้อ่างเราเป็นคน
 เป็นผัวและเมียใน
 เข่าหยอกกันต้องเกอ
- ๑ ทรามวยอยากให้
 เป็นฤษีไฟ
 เจ้าอยากหงษ์มัจฉ
 จงแต่งกับพราหมณ์เถา
- ฤาโฉน
 ตะต๋อง
 ใจแม่
 แน่นอน
 นเรนทร์
 หม่อมแก้ว
 จะติ
 เต็มศรี
 ชนใจ
 อื่นเนื้อ
 ว่าจะ
 โฉน
 ทำขรัม
 ฤเจ้า
 งอกอ
 เหมาะดี

๑	ต ^๑ เป ^๑ น ^๑ เพ ^๑ ย ^๑ ง ^๑ ค ^๑ ุ ^๑ เ ^๑ า	ฤษ ^๑
	อ ^๑ ย ^๑ ณ ^๑ พ ^๑ น ^๑ ว ^๑ ร ^๑ ญ ^๑	เป ^๑ ด ^๑ ย ^๑ ว ^๑ เท ^๑
	อ ^๑ ก ^๑ ท ^๑ ง ^๑ พ ^๑ ระ ^๑ โย ^๑ ค ^๑	บ ^๑ ั ^๑ ห ^๑ ย ^๑ อ ^๑ ก ^๑
	ย ^๑ ว ^๑ ด ^๑ จ ^๑ ต ^๑ เร ^๑ ง ^๑ ร ^๑ น ^๑ แม่	ด ^๑ ั ^๑ ก ^๑ ว ^๑ น ^๑
๑	อ ^๑ น ^๑ ช ^๑ พ ^๑ ย ^๑ ง ^๑ อ ^๑ ย ^๑ ค ^๑ ว ^๑ ย ^๑	ก ^๑ ั ^๑ น ^๑ ต ^๑ าร ^๑
	บ ^๑ ่า ^๑ ว ^๑ ไ ^๑ พ ^๑ ร ^๑ บ ^๑ ไ ^๑ ด ^๑ มี ^๑	ช ^๑ ั ^๑ ง ^๑ ไ ^๑
	แต่ ^๑ เซ ^๑ า ^๑ ช ^๑ ว ^๑ ค ^๑ าง ^๑ าน ^๑	ท ^๑ ำ ^๑ ห ^๑ น ^๑ ัก ^๑ เ ^๑ อง ^๑ แ ^๑ ย ^๑
	ช ^๑ า ^๑ ม ^๑ ว ^๑ าง ^๑ ก ^๑ ม ^๑ ไ ^๑ เต ^๑	เด ^๑ ่น ^๑ ห ^๑ ิว ^๑
๑	ไ ^๑ อ ^๑ ค ^๑ ว ^๑ เป ^๑ น ^๑ ด ^๑ ก ^๑ ท ^๑ ำ ^๑ ว ^๑	ค ^๑ ร ^๑ อง ^๑ เม ^๑ เ ^๑ อง ^๑
	แต่ ^๑ เพ ^๑ ระ ^๑ เป ^๑ น ^๑ เม ^๑ ย ^๑ พ ^๑ ร ^๑ า ^๑ ห ^๑ ม ^๑ ณ ^๑ จ ^๑ ิง ^๑ ย ^๑ าก ^๑	
	นาง ^๑ ไ ^๑ น ^๑ ดี ^๑ ป ^๑ ระ ^๑ เท ^๑ อง ^๑	ด ^๑ ุ ^๑ ช ^๑ ส ^๑ ว ^๑ ส ^๑ ดี ^๑
	บ ^๑ มี ^๑ ค ^๑ อง ^๑ ก ^๑ ร ^๑ า ^๑ ก ^๑ ร ^๑ าก ^๑	ด ^๑ ั ^๑ ก ^๑ ว ^๑ น ^๑
๑	ด ^๑ ิง ^๑ น ^๑ น ^๑ เม ^๑ อ ^๑ า ^๑ บ ^๑ น ^๑ า ^๑	ค ^๑ ง ^๑ ค ^๑ า ^๑
	เ ^๑ ียน ^๑ แต่ ^๑ ก ^๑ าย ^๑ แต่ ^๑ ใจ ^๑	เว ^๑ ำ ^๑ ว ^๑ ้อ ^๑ น ^๑
	อา ^๑ บ ^๑ แ ^๑ ล ^๑ ว ^๑ จ ^๑ ร ^๑ บ ^๑ ก ^๑ ด ^๑ บ ^๑ อา ^๑	ศ ^๑ ร ^๑ ม ^๑ ส ^๑ ถ ^๑ ิต ^๑
	น ^๑ อน ^๑ ท ^๑ อ ^๑ ก ^๑ าย ^๑ ส ^๑ ท ^๑ อน ^๑	ถ ^๑ อน ^๑ ใจ ^๑ อ ^๑ ย ^๑ ย ^๑ ้อ ^๑ ๑

ร่าย

๑ ไผ่ไม่ซำมุนั้น ชมทคนกตบัสถาน เห็นนางควาญ
 หมั่นหมอง ไร่ความผ่องผุดฉวี ตามที่เคยเห็นมา ดิถีชาจิ่ง
 ไต่ถาม พอได้ความเดรัจฉารพ์ มุ่่นนโภกรา ว่าเจ้านเดือมศรี
 มีบาปเห็ดอกณนา กัดยาถอนขอโทษ เรอโภรชบ่ตะต
 ๕ โครนโอรสหัวปี จรดกดับมาถึง จึ่งมุ่นว่าไป แม่เจ้าไซ้ทำผิด
 ๕ ปล่อยให้จิตอริษยา ตามกใหญ่ใจชั่ว บาปมากดวกมด
 ๕ จนเดือมเดี่ยจรรยา มารดาเจ้ามผิด ชีวิตไม่ควรคง จงประหาร
 ๕ เดี่ยพด้น ฝ่ายรุมณวัดไซ้ ผู้บศรีใหญ่ได้ฟัง ก็จิงงตตั้ง
 ๕ คิดถึงคุณมารดา ทเดยงมาแต่ชอย คอยถนอมบมิวาย บมิคตาย
 ๕ เสนหา จะฆ่าได้ดังฤฯ จึ่งประนมมือนั่ง บได้ตงกายา ฝ่ายบิดา
 ๕ กรวดกราด ตวาดว่าเหมมิ่ง ยืนตตั้งอยู่โย ไม่ไต่ยินกุดั่ง เดียงดงๆ
 ๕ หรือหวา หรือว่ามิงตบหตุ ชตกผู้บิดา ฝ่ายว่ารุมณวัด ประนม
 ๕ หัตถคุษณ อยู่ทหน้าบตุงค์ องคชมทคน โภรชเต็มทจิงว่า ถ้า
 ๕ มิงไม่ทำตาม ความทกุดั่งไซ้ ต่อไปจิงจริต จิตวิกฤตเพนบัว ครา

● อันมารดาทำบาป   ใจหายบศรีเสื่อมแล้ว
น้ำเสียเกิดลูกแก้ว   อย่างอ.

โคลง ๔

๑	คราน ^๒ น ^๒ ราม ^๒ เว ^๒ าร ^๒ อน ^๒ เพ ^๒ ระ ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ มา ^๒ ร ^๒ ดา ^๒ แ ^๒ ณ ^๒ แ ^๒ ่ ^๒ ห ^๒ า ^๒ ก ^๒ จะ ^๒ ข ^๒ ัด ^๒ ใจ ^๒ โ ^๒ ษ ^๒ ก ^๒ ก ^๒ ง ^๒ มี ^๒ ห ^๒ น ^๒ ัก ^๒	ห ^๒ ฤ ^๒ ท ^๒ ย ^๒ ด้ ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ พ ^๒ ่อ ^๒ น ^๒ ั่น ^๒ อน ^๒
๑	บ ^๒ ิต ^๒ ร ^๒ ก ^๒ ง ^๒ ด ^๒ ำ ^๒ ป ^๒ ให้ ^๒ แ ^๒ ถ ^๒ ว ^๒ ไ ^๒ ้ ^๒ จะ ^๒ ช ^๒ ่วย ^๒ ช ^๒ ี ^๒ พ ^๒ ท ^๒ ำ ^๒ ต ^๒ า ^๒ ม ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ ม ^๒ นี้ ^๒ แ ^๒ ถ ^๒ ว ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ อ ^๒ า ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ ให้ ^๒	เด ^๒ ื่อ ^๒ ม ^๒ ค ^๒ รี ^๒ แม่ ^๒ ไ ^๒ ด้ ^๒ เช ^๒ อ ^๒ ด ^๒ ัง ^๒ พ ^๒ ร ^๒ พ ^๒ ด ^๒ ัน ^๒
๑	ก ^๒ ิ ^๒ ต ^๒ ค ^๒ ณ ^๒ น ^๒ น ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ห ^๒ ัต ^๒ ถ ^๒ ไ ^๒ ห ^๒ ว ^๒ ข ^๒ อ ^๒ โ ^๒ ษ ^๒ อ ^๒ ย ^๒ ำ ^๒ เ ^๒ า ^๒ ณ ^๒ ิ ^๒ ค ^๒ ด ^๒ ก ^๒ ข ^๒ อ ^๒ ข ^๒ ะ ^๒ มา ^๒ ด ^๒ า ^๒ จ ^๒ ำ ^๒ จะ ^๒ ท ^๒ ำ ^๒ ต ^๒ า ^๒ ม ^๒ ถ ^๒ อ ^๒ ย ^๒	มา ^๒ ร ^๒ ดา ^๒ ด ^๒ ก ^๒ น ^๒ อ ^๒ ย ^๒ โ ^๒ ษ ^๒ เ ^๒ ก ^๒ ิ ^๒ ต ^๒ บ ^๒ ิ ^๒ ต ^๒ ร ^๒ ง ^๒ ค ^๒
๑	ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ ด ^๒ ง ^๒ ท ^๒ บ ^๒ บ ^๒ า ^๒ ท ^๒ แ ^๒ ถ ^๒ ว ^๒ ช ^๒ ว ^๒ า ^๒ น ^๒ เพ ^๒ ็ ^๒ ช ^๒ ร ^๒ ี ^๒ น ^๒ ค ^๒ ุ ^๒ ก ^๒ ิ ^๒ ร ^๒ เ ^๒ ง ^๒ อ ^๒ ณ ^๒ ง ^๒ า ^๒ ด ^๒ ฟ ^๒ ำ ^๒ ค ^๒ ณ ^๒ ิ ^๒ บ ^๒ เว ^๒ ร ^๒ ณ ^๒ ก ^๒ า ^๒ ด ^๒ ัน ^๒ ด้ ^๒ ค ^๒	จ ^๒ ิง ^๒ จ ^๒ บ ^๒ ฤ ^๒ ท ^๒ ช ^๒ ิ ^๒ ร ^๒ ิ ^๒ ท ^๒ ศ ^๒ อ ^๒ แม่ ^๒ ข ^๒ า ^๒ ด ^๒ แ ^๒ ช ^๒ ี ^๒ พ ^๒ ด ^๒ ง ^๒

๑	ฝ่ายองค์ดาบสั้น ฉายยอดชีวิตลง ความโกรธตดตงพดาง เขอนต์ตักแก้ว	เห็นนาง นนแก้ว ชมบุตร ถูกขวัญ
๑	อันเจ้าทำสิ่งดี เพราะกตัญญูจึง พรใดตกออกปาก พ่อจะประสาทให้	แสนยาก รับใช้ ขอบดี นฤ ตั้งถวิล
๑	ยนิศที่สั่งแล้ว กราบบาทบิดาทูล ข้าขอพระพรตาม จงโปรดประสาทให้	เจ้าราม ท่านไซร้ ประเด็ริฐ ดีที่ข้อม
๑	ประณมขอให้พระ คนชพเพอบมาเรอ และถมว่าชีวา อีกปลอดปลวงบาปชาติ	มารดา พระบาท ใต้ค้ำ ทงผอง

๑	ที่ต้องขอให้ กตบจิตที่ตั้ง ที่ตามโปรดช้าง อายุน้อยไว้	ตั้ง เก้าไขว้ ยทขอย่า พายเดย เกียรติพราหมณ์
๑	พรด้ามมิตรให้ เรณุกากพดณ อีกพลัดกตบคง ขยเกียรติกนิษฐกรณ	ตั้งประดังค กตบพณ คนสัตว์ดี กรณกรณ
๑	แดนน้อยพรงพร้อม ไปอีกหลายหน้า จนเหตุเกิดออกท หจะถดงเค้า	เกษมศรี สร้างเค้า ตั้งเรือ ต่อไป

ร่าย

- ๑ ขอชานใจความย้อน ๕ ไปก่อนกำเนิด ประเดริฐ
แห่งเจ้าราม ตามที่ตรวจกันได้ ในรามายณะ อุตตระกัณฑ์บ้าง

อีกได้ทางลัด วิษณุปรารถน มีตำนานแต่ง แดงเรื่องประวัติ
 แห่งกษัตริย์ทรงยศ ปราบภูนามอรชุน ดุทรราชภักษ์
 จอมให้ยชนบท ไอรัดกฤตวีระ พระจึงมีฉายา ว่าการ
 ตรีวีระ คราเมื่อพระยังเยาว์ เอาใจได้พากเพียร เรียนศิลป
 วิทยา ฤทธาศรมสำนัก ที่พักพระมุนี มีนามทศไตรย
 ผู้บุตรไทอตรี ประชาบดีจอมบุญ อหอรชุนกุมาร กอบกิจการ
 บ่มบ่อ ทุกเมื่อหมั่นปฏิบัติ จึงพระทศไตรย ชอบพฤทัย
 นึกหนา ดีทราจึงการุญ บอกอรชุนนั้นไซ้ ให้ขอพรตามจิต
 จะประสิทธิ์ประดาล ให้ดังปรารถนา ฝ่ายว่าอรชุนไซ้ ไหว้มนู
 แล้ววอน ขอพรเจ็ดประการ ขออาจารย์โปรดให้ ที่หนึ่งไซ้
 ขอกร ด่วนฤทธิรอนญถ์นพัน ที่สองน้ขอกร งามดบุษบกทอง
 อันดั่งดอทยไป ได้ตามใจทุกยาม ที่สามขอให้มี ชีระคุณ
 อำนาจ อาจบารบาศุจริต ดีทริด้วยยุติธรรม ดีขอขานะได้
 ไปทั่วเมทินิดด เปนด่ากตราชา ที่ห้าขอมีจิต รั้งกผิดและชอบ
 เพื่อกอบกิจปกครอง ชนทงมองโดยธรรม ที่หกนขอฤทธิ
 รัตนคติมีชัย อย่าให้แพ้ไพร่ ที่เจ็ดยามจะตาย วยชนมะชีพไซ้

ขอให้ตายด้วยมือ ผู้บรรพชาเฝ้าทูลละออง ทั่วท้องถิ่นพิภพ
 จบจวมเขตต์จักร อันพรเจ็ดประการ อาจารย์ประดำทแก้ว
 การตะวี่วระแถ้ว กตบัสถาน ฯ

โคลง ๓

- ๑) แถกถาดบดินนมา เป็นราชาคร้าว
 เรืองฤทธวชิตดาว ชมพู
- ๑) ศัศวรรษามพระเดช ทั่วทุกเขตทุกแคว้น
 เป็นใหญ่ในโตกแม่น วชิร ฯ

โคลง ๒

- ๑) ทรงธรณเวยหดำ อยู่ชวเปิดหม่นห้า
 พันปี
- ๑) บม้ความเค็ดครอัน นีรทุกขดุชชอัน
 ดุชเด็ริม
- ๑) เถยรคเพิ่มทุกคำเข้า ทุกประเทศถิ่นเฝ้า
 แถศรร เด็ริญฮา ฯ

โคลง ๔

๑	ปางนั้นในเขตแคว้น ท้าวราพณาสูร ทราบข่าวระบือมา อรชุนว่ากาจ	ดงกา ทรงราชย์ (๒๐) เกรงอกเกรงใจ เก่งไกร
๑	มีใจกำเริบร้อน คิดอยากไคว่ดองแรง จึงตั้งจิตโยธา อวดอึกอึกขู่	อิดงา ฤทธิ ทัพใหญ่ เขือกอึ้ง
๑	ครั้นถึงยามฤกษ์ดง ยกจากภรวงดงกา ถึงมทษมต ร้องเรียกหาตัวท้าว	เด็ดศรี อคร้าว บุระ อรชุน
๑	ชนอำมาตย์ผู้รัก ตอบว่าพระจอมจักร เสด็จสู่พนานต์ ริมฝั่งตาแม่น้ำ	ขาดگان ฤทธิดา แรมอยู่ นรวิหทา

๑	พญาราพณจึงรีบ ถึงฝั่งนรมทา พักพุดอยู่ที่ใน ข้างอุตรพอให้	ตามไป นั้นไซ้ แนวมา ห่างกัน
๑	แถวพุดนจตตงกจ บุชิตพระอิศวร ท้าวทศกัณฐ์มี จะปลุกตนให้กาจ	พิชิต เทวราช จิตมุ่ง เก่งขลัง
๑	ตงตนทากจด้วย แถวจิงจับระบำ ว่าเสด็จจตงใจ ขอพระพรประสิทธิ์	ใหม่ไฟ บุชิต ดำริ เสด็จสรรพ
๑	ครานนแดทานทำ ยังมีทราบศัตรู ตรีตชนพระนางต้น ผู้มิชไซ้	อรชุน อยู่ไกล ทศกัณฐ์ โตดตรง

๑๑ ตง ในตำแม่หน้า พร้อมส้มก้านัด จังองค์พระราชา เดินไถ่นางใหญ่น้อย	นรรพทา นับร้อย เริงวัน ในธาร
๑๒ ทานกวางกรออกกัน บระหน่งทานบวง ชารากไหลดวน ฆนดูเห็นอนาไซร์	ฉ่ายชด บัดไว อกบ่า บ่านาน
๑๓ ถังถัดถานหาดตง ของทศกัณฐ์ธรา ไหลดันแทบเวท เครื่องพดีไปพัน	พิธ ท่อมทั้น พาพดี หมคพดีน
๑๔ ทศกัณฐ์โกธรแม่น เดยักจพชยญ ตะโกนเว้งพดมาร รัมยกทัพใหญ่คน	เพลิงผดถาญ บคนน หาญเค็ก แคนไฟ

๑	ครนไ้ป่ถ่งทหนา แห่งพระอรชุน ค่อนพลได้ทดวง มนุษย์ถอยจนไ้กต	ค้ายหดวง อยู่ไซ้ พันฟาด ฝั่งชด
๑	จุมพตผู้ด้หัตร์ เห็นเหตอรวรอย ๘๕ กชนจากชารา พระคทาแกวง์เซ้า	พาหา รกเว้า รับจับ ตอต
๑	เด่นอดร์ศักดิ์ จะคอตานพระฤทธิ ค่างตนร่นตงมา ถ่งวกรวาพณะไซ้	ยักษา บ่ได้ จนกับ เชอทรง
๑	จิงองคกษศรยเจ้า ร้องว่าเหวยพญา มิ่งแดนหยาบทาวณ มาแอบค้หลังอาย	อรชุน วาทณราย ทงหนัก อปรย

๑	แมตจรงอย่าช้า	ดงพด้น
	จากกรวดแตะต่อกร	กับช้า
	เราต้องประยทุทกัน	ตองฤทช
	ปรากฏกันต่อหน้า	ทัพพด้น
๑	กุมภณที่สืบพัศร์ได้	ฟังคำ
	ตอบว่ากบักถ้ว	ด้กน้อย
	ม่งถอว่ากายา	กรมาก
	เกรงจะเก่งแต่ถอย	ปากหาญ
๑	ชนมารโตดด้พน	บถพี
	เซารบทาวอรชน	บตนน
	ทงคประยทท	ท่าวอง
	ต่างกรรบตอชน	เชิงด้มร
๑	พนักรยามได้ทำ	ทางถนัค
	จรงรบกรอด้ว	มันไว
	แถวจงด้งใหม่ต	จงแน่น
	บม่ให้หลุดได้	ค่อไป

ให้นครบาลนำ   ราชรถไว้
ไปมัดผูกประจาน   กลางพระ นครเข.

๑	ท ^๕ น ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ช ^๕ น ^๕ ค ^๕ ง	ว ^๕ ร ^๕ อ ^๕ ง ^๕ ค ^๕
	แ ^๕ ด ^๕ ว ^๕ เ ^๕ ด ^๕ จ ^๕ ช ^๕ น ^๕ ร ^๕ ก ^๕	ก ^๕ อ ^๕ ง ^๕ แ ^๕ ก ^๕ ว ^๕
	เ ^๕ ห ^๕ ย ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ม ^๕ น ^๕ ค ^๕ ง	ท ^๕ ำ ^๕ ย ^๕ ว ^๕ า ^๕ ช ^๕ ร ^๕ ก ^๕ แ ^๕ ย ^๕
	แ ^๕ ด ^๕ ว ^๕ เ ^๕ ด ^๕ ก ^๕ พ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ร ^๕ ว ^๕ อ ^๕ ก ^๕ แ ^๕ ก ^๕ ด ^๕ ว	ก ^๕ ด ^๕ บ ^๕ พ ^๕ ด ^๕ น ^๕
๑	ค ^๕ ร ^๕ น ^๕ ก ^๕ ง ^๕ น ^๕ ค ^๕ ร ^๕ เ ^๕ ค ^๕ ท ^๕ า ^๕ ว	ด ^๕ ัง ^๕ ก ^๕ า ^๕ ร
	ใ ^๕ ห ^๕ น ^๕ ค ^๕ ร ^๕ บ ^๕ า ^๕ ด ^๕ น ^๕ ำ	ร ^๕ า ^๕ พ ^๕ ณ ^๕ ร ^๕ ำ ^๕ ย ^๕
	ไ ^๕ ป ^๕ ม ^๕ ัด ^๕ ม ^๕ ุ ^๕ ก ^๕ ป ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ จ ^๕ า ^๕ น	ก ^๕ ด ^๕ า ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ะ น ^๕ ค ^๕ ร ^๕ แ ^๕ ย ^๕
	แ ^๕ ด ^๕ ว ^๕ จ ^๕ ง ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ ม ^๕ ำ ^๕ เ ^๕ ย ^๕	จ ^๕ ิต ^๕ พ ^๕ า ^๕ ด
๑	ด ^๕ ัง ^๕ ก ^๕ า ^๕ ร ^๕ เ ^๕ ร ^๕ ็ ^๕ จ ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ว ^๕ ก ^๕ ด ^๕ บ ^๕	จ ^๕ ัง ^๕ ใ ^๕ น
	เ ^๕ ห ^๕ า ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ห ^๕ า ^๕ ท ^๕ า ^๕ ว ^๕ ร ^๕ า ^๕ พ ^๕ ณ ^๕	ม ^๕ ุ ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ด ^๕
	ค ^๕ น ^๕ เ ^๕ ิ ^๕ น ^๕ เ ^๕ า ^๕ น ^๕ ม ^๕ ำ ^๕ ไ ^๕ ป	พ ^๕ ด ^๕ า ^๕ ง ^๕ เ ^๕ า ^๕ ระ
	แ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ น ^๕ อ ^๕ ป ^๕ ร ^๕ ย ^๕ ค ^๕ แ ^๕ ท ^๕	ท ^๕ ค ^๕ ก ^๕ ั ^๕ น ^๕ ร ^๕ ู้ ๑

ร^๕ำ^๕

- ๑ คร^๕า^๕น^๕ห^๕ำ^๕ว^๕ระ^๕บ^๕ือ ภา^๕ไ^๕ป^๕ไ^๕ท^๕ว^๕ด^๕ำ^๕ก^๕ด^๕ ว^๕ำ^๕จ^๕ม^๕พ^๕ด^๕ท^๕ร^๕ง^๕ฤ^๕ท^๕ช^๕
 จ^๕อ^๕ม^๕ม^๕ห^๕ิ^๕ษ^๕ม^๕ค^๕ ำ^๕บ^๕อ^๕ด^๕ร^๕ำ^๕พ^๕ณ^๕ไ^๕ด^๕ เ^๕ห^๕ำ^๕ม^๕ค^๕ไ^๕ว^๕ก^๕ด^๕า^๕ง^๕เ^๕ย^๕ง^๕ เ^๕ด^๕ย^๕ง^๕ภา^๕
 ด^๕น^๕ท^๕ว^๕ห^๕ด^๕ำ ใ^๕ง^๕ฟ^๕ำ^๕ก^๕ฟ^๕ำ^๕ด^๕ุ^๕ร^๕แ^๕ม^๕น^๕ ท^๕ุ^๕ก^๕แ^๕ค^๕น^๕ภา^๕ค^๕อ^๕ ๕ ำ^๕ ต^๕ำ^๕ง^๕เ^๕ย^๕น^๕ย^๕อ

เกียรติคุณ แห่งอรรชนราชา ช่างมาถึงตามดี นามนารทมนั โดย
 ทนทเชอนน พดนไปหาเปาตต์คย รัมบรตถดงช่าว รวกรอกราย
 ดันสรพ อ้นเปาตต์คยทราวช่าว เดอครอกรวาทฤททย รัมบรไม้ม
 มหิง ถงมหษมค มนคตวงเข้าไป เผื่อให้หยยวษา ครวณทวอรชุน
 ดันทวราชคานบ คอณรัมพระมนั เซญนงทตุงถว ถัดจวนทา
 ไตถาม ความทกขดัชไดม จังมนคอบถอย ทูถถดงเรยบรอย
 หนักหนา ฯ

โคลง ๔

๑	อำจอมจักรพรรดิผู้	เพ็ญยศ
	ดีหัตระพาหา	อครว
	พระเกียรติปรากฏ	ทวภพ
	เปนยอดชัตติยท้าว	เทอชรวรม
๑	อันราพณัมตรชาติ	อหังการ
	กำเรบบยาเกรง	เดชไท
	ทวงผู้พระดมการ	ก็พวย พระเฮย
	พระจิงจับตัวได้	มัตมา

๑	ถึงธานี ^๑ พระให้ ^๑ ด ^๑ ม ^๑ ท ^๑ ม ^๑ น ^๑ น ^๑ ม ^๑ ด ^๑ ำ ^๑ จ ^๑ ำ ^๑ ม ^๑ ัน ^๑ พ ^๑ าด ^๑ บ ^๑ มี ^๑ เก ^๑ ร ^๑ ง ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ฤ ^๑ ท ^๑ ธ ^๑	ประ ^๑ จ ^๑ าร ^๑ โ ^๑ ท ^๑ ษ ^๑ ณ ^๑ ิต ^๑ กำ ^๑ ว ^๑ เ ^๑ ร ^๑ ย ^๑ ิง ^๑ ย ^๑ ง ^๑
๑	หาก ^๑ ท ^๑ ร ^๑ ง ^๑ ด ^๑ ัง ^๑ ให้ ^๑ ฆ ^๑ า ^๑ แต่ ^๑ ก ^๑ ็ ^๑ จะ ^๑ เ ^๑ น ^๑ เว ^๑ ร ^๑ หาก ^๑ อง ^๑ ค ^๑ ์ ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ภ ^๑ า ^๑ ด ^๑ ำ ^๑ ย ^๑ โ ^๑ ป ^๑ ร ^๑ ด ^๑ ป ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ท ^๑ า ^๑ น ^๑ โ ^๑ ท ^๑ ษ ^๑ ณ ^๑ ิต ^๑	ค ^๑ ง ^๑ ว ^๑ าย ^๑ ช ^๑ ี ^๑ พ ^๑ ด ^๑ ม ^๑ าก ^๑ ท ^๑ แ ^๑ ท ^๑ ร ^๑ ง ^๑ เม ^๑ ต ^๑ ต ^๑ า ^๑ ฤ ^๑ เ ^๑ ด ^๑ ค ^๑ ง ^๑ า ^๑ ม ^๑
๑	ท ^๑ ุก ^๑ ค ^๑ า ^๑ ม ^๑ ท ^๑ ุก ^๑ เช ^๑ ต ^๑ แ ^๑ คว ^๑ น ^๑ ก ^๑ ็ ^๑ จะ ^๑ ช ^๑ ร ^๑ ม ^๑ บ ^๑ ุ ^๑ ญ ^๑ า ^๑ ด ^๑ ม ^๑ เ ^๑ น ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ด ^๑ ำ ^๑ ก ^๑ ด ^๑ จะ ^๑ อ ^๑ น ^๑ ค ^๑ ิ ^๑ โร ^๑ ร ^๑ า ^๑ บ ^๑	แ ^๑ ต ^๑ น ^๑ ช ^๑ น ^๑ น ^๑ ภ ^๑ า ^๑ พ ^๑ จ ^๑ ั ^๑ ก ^๑ ร ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ ติ ^๑ ก ^๑ ร ^๑ า ^๑ บ ^๑ ก ^๑ ร ^๑ า ^๑ น ^๑
๑	ภ ^๑ า ^๑ บ ^๑ าด ^๑ พ ^๑ ัง ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ เจ ^๑ ้า ^๑ ป ^๑ ด ^๑ ม ^๑ จ ^๑ ิต ^๑ ป ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ น ^๑ ม ^๑ ก ^๑ ร ^๑ อ ^๑ น ^๑ อง ^๑ ค ^๑ ์ ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ะ ^๑ ม ^๑ ัน ^๑ ช ^๑ ำ ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ถ ^๑ ว ^๑ าย ^๑ ให้ ^๑	ฤ ^๑ ษ ^๑ ก ^๑ ร ^๑ า ^๑ บ ^๑ ให้ ^๑ ว ^๑ ช ^๑ อ ^๑ โ ^๑ ท ^๑ ษ ^๑ น ^๑ ับ ^๑ พ ^๑ ด ^๑ ัน ^๑

๑	บดินทร์งไห่ปด้อย เชิญผู้พระโรงคัด ราพณถึงกัไปกราบ แดวกัหมอบกัหมหน้า	ขุนราพณ์ ไปเข้า บิตุราช เพราะอวย
๑	ภ่าด้ายจอมจักรเซา แต้วว่ามาเถดเวา ดำบาดมิตรภาพเพียง ตงแต่นอยาคอง	นังเคียง ราพณ์เฮย พหนอง ชวชัพ โกรธกัน
๑	คิงหนัดบถหน้า คาบดเป้นพยาน มุนี่เดรั้งตมใจ อวยพระพรศัรวแผ้ว	กองไฟ อยู่แต่ัว มุงมาตรี แต่ต้อง
๑	ปรองคองแต้วราพณ์ไซรั ตองนครมนัใน ไหญะราชทรง ครองมมนุษย์โตกราบ	กตบดง กาแด มิตรภาพ รัฐครอบ เวียบนาน ๆ

ร่าย

๑ นับแต่กาด^๒หนมา อาน^๒ภาพอรชุน^๒ สุนทร^๒ราช^๒เพิ่ม^๒พูน
 ประมุ^๒ต^๒มาก^๒เห^๒ต^๒อ^๒ด^๒เ^๒น^๒ ท^๒ว^๒ท^๒ก^๒เด^๒น^๒เก^๒ร^๒ง^๒เด^๒ช^๒ ท^๒ว^๒ท^๒ก^๒เช^๒ค^๒เค^๒า^๒ร^๒พ
 น^๒อ^๒บ^๒น^๒บ^๒ท^๒บ^๒ท^๒มา^๒ด^๒ย^๒ ญ^๒า^๒บ^๒า^๒ด^๒ไ^๒ห^๒ย^๒ร^๒า^๒ช^๒ ค^๒า^๒จ^๒น^๒ช^๒า^๒ด^๒ก^๒ษ^๒ต^๒ร^๒ย^๒ ท^๒ว
 ท^๒ก^๒ร^๒ู^๒ร^๒ู^๒ท^๒ก^๒ค^๒า^๒ม^๒ เม^๒ื่อ^๒ไ^๒ค^๒า^๒พ^๒ร^๒า^๒ห^๒ม^๒ณ^๒ก^๒บ^๒ก^๒ษ^๒ต^๒ร^๒ย^๒ ช^๒อง^๒ช^๒ด^๒จ^๒ค^๒ว^๒ว^๒า^๒ท
 ญ^๒า^๒น^๒า^๒ด^๒อ^๒ร^๒ช^๒ุน^๒ ส^๒ัน^๒บ^๒ั^๒ด^๒ัน^๒น^๒ช^๒า^๒ค^๒ิ^๒น^๒ ท^๒ก^๒ห^๒เ^๒น^๒ห^๒ง^๒จ^๒ิง^๒พ^๒ร^๒า^๒ห^๒ม^๒ณ^๒ ช^๒า^๒ม^๒ช^๒ย^๒า^๒ด
 ช^๒ค^๒ิ^๒ย^๒า^๒ เ^๒พ^๒ระ^๒ว^๒า^๒ค^๒อ^๒ส^๒ัน^๒น^๒ ^๒ม^๒ี^๒ม^๒น^๒ช^๒า^๒น^๒ะ^๒ ก^๒า^๒ร^๒ต^๒ระ^๒ว^๒ิ^๒ระ^๒ค^๒ง^๒ ^๒ด^๒ัง^๒ก^๒า^๒ด^๒ัง
 ช^๒ง^๒ช^๒ัน^๒ พ^๒ด^๒ัน^๒ไป^๒ช^๒ว^๒ง^๒ก^๒ษ^๒ต^๒ร^๒ย^๒ จ^๒อม^๒ร^๒ู^๒ไ^๒ห^๒ย^๒ร^๒า^๒ช^๒ เ^๒ริ^๒ม^๒อ^๒า^๒พ^๒า^๒ฏ^๒พ^๒ก
 พ^๒ร^๒า^๒ห^๒ม^๒ณ^๒ ^๒ค^๒า^๒ม^๒บ^๒า^๒ร^๒า^๒บ^๒เร^๒ือ^๒ย^๒ไป^๒ ^๒บ^๒ั^๒ม^๒ี^๒ไ^๒ด^๒ั^๒ด^๒ห^๒ย^๒อ^๒น^๒ ^๒ญ^๒า^๒ร^๒ก^๒า^๒เว^๒ิ^๒บ^๒ก^๒ษ^๒ิ^๒
 บ^๒ั^๒ไ^๒ด^๒ั^๒ค^๒ิ^๒ด^๒เ^๒ร^๒ง^๒ช^๒ ^๒ม^๒เ^๒ญ^๒ั^๒ช^๒ท^๒ร^๒ง^๒พ^๒ร^๒ต^๒ ^๒ก^๒ั^๒บ^๒ด^๒ด^๒ะ^๒ให้^๒ ^๒ค^๒ร^๒า^๒ห^๒น^๒ึง^๒ไ^๒ช^๒ร^๒ี^๒พ^๒ิ^๒โร^๒ช^๒
 โ^๒ก^๒ร^๒ช^๒ว^๒ด^๒ิ^๒ษ^๒ร^๒ู^๒ม^๒ุ^๒นี้^๒ ^๒ย^๒ก^๒โย^๒ช^๒ี^๒ไป^๒ห^๒้อม^๒ ^๒ด^๒้อม^๒อ^๒า^๒ศ^๒ร^๒ม^๒ล^๒ก^๒ิ^๒ต^๒ ^๒ค^๒ว^๒ด^๒ิ^๒ษ^๒ร^๒ู^๒ท^๒ร^๒ง
 ญ^๒า^๒ณ^๒ ^๒ท^๒่า^๒น^๒ไ^๒ช^๒เ^๒โค^๒ด^๒้า^๒เด^๒ิ^๒ค^๒ ^๒ล^๒ุ^๒ค^๒ป^๒ระ^๒เส^๒ริ^๒ร^๒ู^๒ด^๒ม^๒ญ^๒า^๒ ^๒ว^๒่า^๒ก^๒า^๒ม^๒ะ^๒เช^๒น^๒ ^๒ล^๒ุ^๒ร^๒ัก^๒
 ที่^๒ไ^๒ค^๒ ^๒มา^๒ค^๒เ^๒น^๒เ^๒ก^๒ษ^๒ิ^๒ย^๒ร^๒ด^๒ม^๒ุ^๒ท^๒ (๒๒) ^๒ให้^๒เ^๒ร^๒ง^๒ร^๒ุด^๒เร^๒็ว^๒ห^๒า^๒ ^๒แ^๒ด^๒เ^๒น^๒ย^๒า^๒ก^๒ร^๒ม^๒า^๒ก
 ม^๒ว^๒ด^๒ ^๒จ^๒ำ^๒น^๒ว^๒น^๒เห^๒ต^๒อ^๒ค^๒ณ^๒ว^๒ ^๒มา^๒ค^๒อ^๒ล^๒ั^๒ห^๒ว^๒ย^๒ห^๒า^๒ญ^๒ ^๒ช^๒อง^๒ญ^๒า^๒บ^๒า^๒ด^๒อ^๒ร^๒ช^๒ุน^๒
 ร^๒บ^๒ช^๒ด^๒ม^๒ุ^๒น^๒ไ^๒ม^๒ช^๒้า^๒ ^๒เส^๒น^๒า^๒ช^๒อง^๒จ^๒ั^๒ก^๒ร^๒พ^๒ร^๒ต^๒ ^๒ก^๒ั^๒ก^๒ระ^๒จ^๒ัด^๒ก^๒ระ^๒จ^๒าย^๒ ^๒พ^๒ำ^๒ย^๒แพ^๒
 ด^๒ำ^๒ก^๒อ^๒ย^๒ไป^๒ ^๒ค^๒อ^๒น^๒น^๒ไ^๒ช^๒ร^๒ี^๒ม^๒ุ^๒น^๒ ^๒ช^๒ว^๒น^๒เ^๒ญ^๒ั^๒ช^๒พ^๒ร^๒า^๒ห^๒ม^๒ณ^๒ ^๒ท^๒ว^๒ท^๒ก^๒ค^๒า^๒ม^๒เช^๒ต

๑	จนถึงตามหลังกว้าง หว่างไพร	เห็นพระอาศรมต่าง
๑	ทรงชัยเด่นเมื่อยดำ อศิศร	จึงได้ตั้งจากมา
๑	พจนกรนำเหย้า ดูอาศรมแต่	แล้วพระยุรยาตร์เซา

โคลง ๔

๑	เรณุกาอยู่เฝ้า ทงดกและผัวไทด จึงเชิญพระบรม ชนัดระเบียงชน	อาศรม บดินน จักรพรรดิ นอกพदन
๑	ทรงธรรมขอบจิตแล้ว พอนอนอรวิยา นางเชิญพระทรงศักดิ์ ในพระอาศรมต่าง	ขอพัก บดบัง ประทับ ไม้หวง

๑	ปวงเสวกให้พัก ตามร่วมพฤชาอยู่ ตักนาเพชถวาย เพื่อพระกายผ่องแผ้ว	ตามสบาย รอบแก้ว พระโศก ตรึงแฮ ผูกเย็น
๑	เห็นวากษัตรทง เห็นเจเห็นยนางเรียกโค ตั้งหาโภชนาหาร พร้อมเสร็จทั้งชาวนา	บริวาร เด็ดดำ เอมโอร เสร็จเสร็จรพี
๑	บัดนั้นโควิเศษ ตั้งรพระอาหารดี นางงอกขมัญญา ผาณตอกทองออย	จึงหา ไม้น้อย ชวเสร็จ อ่อนหวาน
๑	นำดีมานรดแก้ อ๊กกับแกตมโอร ชาวตุ๊กทอรอนไอ ทงขมโคถวน	รูใจ เด็ดจวน ชนพตุง ทุกคน

ขอโตเถิดเทวี
สินทรัพย์จะแลกให้

จงอย่า หวงเสย
หลากหลาย.

๑	นมคั่นคองคั่นแท้ ดึปะเบเนหลายเท คนโทได้นารี จัดเสิร์ฟทุกตั้งแต่	น้ำกิน มากแท้ คิมรส หวานแฮ คิงถวิล
๑	ภุมินทร้ออกทงพวก บริโภคโภชนา เรียกโตบมีนา เห็นว่าโคเก่งแท้	บริพาร อิมแปด ได้ตั้งใจชื่อ แน่นอน
๑	ภชรน้กอยากได้ จึ่งกดาวแกบงอร ขอโคเกิดเทว สินทรพัยจะแตกให้	โคดี นนไซร์ จงชยร์ หวงเดย หุดากหลาย
๑	โณมนายตอบว่าอ้า พระสิทรพัยศ้ถุงการ ฉันโตเถ่าพระจะ จากทวชระผู้ชััน	ราชะ มากถัน ชอชก จหนนอ

๑๐ ขอโค้นเท้ากั๊ ที่จะหาเด็บยง เพราะซ้าอยู่ในกตาง แถ่นจะกั้นคาวอ้า	คัดทาง แห่งซ้า พงเบ็ตยว อักใจ
๑๑ ทรงซัยตักตแทบ บริบรณทุกตั้ง อักมบริวาร แรงฤทธเร่องศักกแมน	วจังสถาน ไปแค่น มวดมาก มีขิวาน
๑๒ ภูบาศออย่าแย่งผู้ ความโดภมิกควรแก่ นิกรทวด้ากต จะเดื่อมซังเก็ยวติพระ	ซัดสัน ซัดคิยะ จะคิ กษัตริณทร์
๑๓ ภูมินทรพังถอยแห่ง จั้งว่าแม่แม่โค ขอเพียงแต่ตักคา คงบถึงแก่ไว้	เรณุกา ไม่ให้ วจัน เกิดแม่ โภชนา

๑	เรณุกาว่าไอ้ พระจะพรากรมันจาก ข้างไม้หนักส่งสาร ซ้าถวายเป็นได้	จอมปราณ แม่ไซร์ มันดัก นิดฤ คอกนา
๑	ราชาพิโรชเพียง ທ່မံທ່ມູ ໂຄ ซ้ากจะยัดเอา นางหัดกจงอย่าได้	เพดิงเผา บ่ให้ เองละ ซัดขวาง
๑	ครวส์พดางทางออกพัน ตั้งพวกเด็นพด้น จับซ้งตูกโคนม เขาก่พด้นเข้าห้อม	อาศรม ไต้ถ้อม คัวเอก จับโค
๑	โทโยแสนมากแท้ จ้งครวส์ตั้งบริวาร ช่วยกันโค่นพฤษา ทุก ๆ ค่นตงวอย	ราชา ใหญ่น้อย ปลดกรอบ หมคพด้น

๑	ครนเต้ ^๕ ร้ ^๕ ประภาศ ^๕ ก้อง	แก่นาง
	นี่ ^๕ แหดะ ^๕ เวจ ^๕ จำ	จต ^๕ ไว้
	ว่า ^๕ ใคร ^๕ ทัก ^๕ ด ^๕ ขวาง	ช้ ^๕ ต ^๕ จิต ^๕ เรา ^๕ ฤ
	ย้อม ^๕ ถก ^๕ ด ^๕ ง ^๕ โทษ ^๕ ให้	ห ^๕ ด ^๕ บ ^๕ จำ
๑	นัก ^๕ ข ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ม ^๕ แม่ ^๕ มา ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ย	ข ^๕ ร ^๕ ร ^๕ มา
	กั ^๕ บ ^๕ เท ^๕ า ^๕ เท ^๕ ย ^๕ ม ^๕ ช ^๕ ต	ค ^๕ ย ^๕ เจ้า
	ว ^๕ ช ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ย ^๕ ก ^๕ อ ^๕ บ ^๕ แ ^๕ ด ^๕ น ^๕ ยา	น ^๕ ภ ^๕ า ^๕ พ
	พ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ห ^๕ ม ^๕ ณ ^๕ ดี ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ร ^๕ า ^๕ บ ^๕ ค ^๕ ้า	อ ^๕ ย ^๕ ่า ^๕ ห ^๕ า ^๕ ญ
๑	ภ ^๕ ู ^๕ บ ^๕ า ^๕ ด ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ี ^๕ ด ^๕ ร ^๕ ี ^๕ จ ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ว	ด ^๕ ัง ^๕ พ ^๕ ด
	เด ^๕ ิน ^๕ อ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ จ ^๕ า ^๕ ก ^๕ อ ^๕ า ^๕ ศ ^๕ ร ^๕ ม	บ ^๕ ่า ^๕ ย ^๕ ห ^๕ น ^๕ ้า
	เข ^๕ ้า ^๕ ด ^๕ ู่ ^๕ พ ^๕ น ^๕ า ^๕ ด ^๕ ณ ^๕ ค ^๕	เด ^๕ ิน ^๕ ท ^๕ ัพ
	เพ ^๕ ื่อ ^๕ ป ^๕ ระ ^๕ พ ^๕ า ^๕ ด ^๕ เ ^๕ น ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ้า	ค ^๕ ่อ ^๕ ไป

ร่าย

- ๑ ครนเมื่อ^๕ไท^๕ฤ^๕ษี^๕ ชม^๕ท^๕ค^๕น^๕ก^๕ด^๕บ^๕มา เห็น^๕พ^๕ฤ^๕ก^๕ษ^๕า^๕ไ^๕ค^๕น
- ด^๕ัม^๕ แม่^๕ไ^๕ค^๕น^๕ม^๕ร^๕อ^๕ร^๕อ^๕ง^๕ ก^๕ัก^๕ก^๕อ^๕ง^๕ห^๕า^๕ต^๕ก^๕น^๕อ^๕ย^๕ อ^๕๊ก^๕เม^๕ย^๕ค^๕อ^๕ย^๕อ^๕ย^๕ห^๕น^๕้า

โคลง ๔

๑	อดทน ^๑ นักตะเจ้า	อรช ^๑ น
	แมลง ^๑ ฤท ^๑ ช ^๑ ริง ^๑ แก ^๑ หญิง	ดี ^๑ ได้
	หุด ^๑ หุด ^๑ ร ^๑ ค ^๑ ณ	เข ^๑ า ^๑ ด ^๑ ก ^๑ น ^๑ ิต ^๑ เต ^๑ ย
	ใจ ^๑ บ ^๑ า ^๑ บ ^๑ ห ^๑ ยา ^๑ บ ^๑ ช ^๑ ้า ^๑ ไว้	ช ^๑ ร ^๑ ร ^๑ มา
๑	มาร ^๑ ดา ^๑ เร ^๑ า ^๑ ดี ^๑ ค ^๑ อน	ร ^๑ ี ^๑ บ ^๑ ดี
	ให้ ^๑ พ ^๑ ก ^๑ แ ^๑ ะ ^๑ เ ^๑ อ ^๑ ย	อ ^๑ ม ^๑ พ ^๑ ร ^๑ อ ^๑ ม
	ด ^๑ ิ่ง ^๑ โต ^๑ บ ^๑ ได้ ^๑ มี	แ ^๑ ค ^๑ ด ^๑ น ^๑ ช ^๑ า ^๑ ด
	ท ^๑ ก ^๑ อ ^๑ ย ^๑ าง ^๑ ดี ^๑ ๆ ^๑ น ^๑ อ ^๑ ม	น ^๑ ำ ^๑ ถ ^๑ ว ^๑ าย
๑	พ ^๑ ด ^๑ น ^๑ ก ^๑ าย ^๑ ก ^๑ เ ^๑ ย ^๑ ง	ท ^๑ ว ^๑ ก ^๑ น
	ค ^๑ ว ^๑ ร ^๑ ตะ ^๑ ฤ ^๑ ท ^๑ ค ^๑ อ ^๑ บ ^๑ ท ^๑ น	ดี ^๑ ค ^๑ ร ^๑ ้าย
	ด ^๑ ัก ^๑ โค ^๑ แ ^๑ ะ ^๑ ฟ ^๑ า ^๑ ด ^๑ พ ^๑ ัน	พ ^๑ ฤ ^๑ ก ^๑ ษ์ ^๑ ร ^๑ ม
	ท ^๑ า ^๑ เช ^๑ น ^๑ น ^๑ น ^๑ ด ^๑ ะ ^๑ ม ^๑ าย	ม ^๑ าร ^๑ ณ
๑	ถ ^๑ อ ^๑ ค ^๑ ง ^๑ อ ^๑ ย ^๑ า ^๑ ช ^๑ า	ด ^๑ ง ^๑ มา
	ดี ^๑ ร ^๑ บ ^๑ ก ^๑ น ^๑ ด ^๑ า ^๑ พ ^๑ ง	ดี ^๑ ก ^๑ เท ^๑ อ
	ฤ ^๑ ท ^๑ แ ^๑ กร ^๑ ง ^๑ ก ^๑ ณ ^๑ ท ^๑ า	ท ^๑ แ ^๑ บ ^๑ บ ^๑ า ^๑ ท ^๑ เ ^๑ ว ^๑ า ^๑ เท ^๑ อ ^๑ ญ
	เร ^๑ า ^๑ จ ^๑ ะ ^๑ ท ^๑ ำ ^๑ จ ^๑ ิต ^๑ เ ^๑ อ	อ ^๑ ภ ^๑ ย

๑	ทรงชัยจักรพรรดิเจ้า ร้องว่าเหมเจ้าพราหมณ์ กล่าวถ้อยดีทวารุณ เร็วหัดถ้อยยาววงหน้า	อรชุน หยาบช้า เกินศักดิ์ รลกุ
๑	ภรรยาตั้งเหต่าช้า ให้ได้พราหมณ์ผู้ชวาง เดินก็เข้าไป แต่ถูกฟันดับ	ทันใด อยู่นน โจมจับ บดตาย
๑	อีกหลายคนเข้าค้อ ปรัศรามรอน พนมวอยมอดชว ครูหนังสือพกลงกลาด	ฤทธิ รบกาจ ฉับฉับ เกิดอนณ
๑	จับชนศักดิ์คนาว วางดกศรและเตง ด้วยฤทธิกาแหง เคียงประหนึ่งฟ้าหदन	โดยแรง เหมาะหมน แผดงเดช แหดงดม

- ๑) ถกกร^๒แห่ง^๒ท่าน^๒ทำ^๒ว
 ทง^๒ส^๒ห^๒ด^๒ระ^๒ป^๒วง
 อ^๒ก^๒อง^๒ค^๒ก^๒เด^๒ย^๒ว^๒น
 ด^๒ง^๒ท^๒บ^๒บ^๒ถ^๒พ^๒ค^๒น
 อ^๒ร^๒ช^๒น
 ช^๒า^๒ด^๒ห^๒ว^๒น
 ต^๒ก^๒ร^๒ถ
 ต^๒ก^๒ค^๒น
- ๑) บ^๒ค^๒น^๒ร^๒ว^๒ม^๒โ^๒ด^๒เ^๒า
 ก^๒ว^๒ด^๒แ^๒ก^๒ว^๒ง^๒ช^๒ว^๒า^๒น^๒เพ^๒็^๒ช^๒ร^๒ป^๒ถ^๒า^๒บ
 เ^๒ย^๒ว^๒จ^๒า^๒ด^๒พ^๒่า^๒ด^๒พ^๒ั^๒น^๒ด^๒ง
 ต^๒ัด^๒พ^๒ระ^๒เค^๒็^๒ย^๒ร^๒เจ^๒้า^๒ห^๒ด^๒้า
 ก^๒ัง^๒อ^๒ง^๒ค^๒์
 แ^๒บ^๒ด^๒บ^๒พ^๒้า
 เ^๒็^๒ว^๒ร^๒ว^๒ด
 ห^๒ด^๒ุ^๒ไป
- ๑) ช^๒ู^๒ให้^๒แ^๒ก^๒่^๒พ^๒ว^๒ก^๒ซ^๒้า
 ร^๒อง^๒ว^๒า^๒ด^๒ง^๒น^๒จ^๒า
 ไ^๒ค^๒ร^๒ท^๒่า^๒ม^๒ิ^๒ค^๒ก^๒ุ
 เ^๒น^๒อ^๒ย^๒่า^๒ง^๒เ^๒น^๒เ^๒ย^๒ง^๒ให้^๒
 เ^๒า^๒ด^๒ุ
 ม^๒น^๒ไ^๒ว
 ด^๒ง^๒โ^๒ษ
 ช^๒ย^๒า^๒ด^๒ก^๒ถ^๒ว
- ๑) โ^๒ย^๒น^๒ห^๒ั^๒ว^๒ก^๒ษ^๒ต^๒ร^๒ให้^๒
 แ^๒ด^๒ว^๒ก^๒้อ^๒อ^๒อก^๒ค^๒ุ^๒ม^๒เ^๒ด^๒น
 ก^๒ถ^๒บ^๒ค^๒ัน^๒ส^๒ู่^๒ถ^๒า^๒น
 เ^๒่า^๒เ^๒ว^๒เ^๒อง^๒ด^๒ง^๒โ^๒ษ^๒น^๒น
 บ^๒ร^๒ิ^๒ว^๒า^๒
 ไ^๒บ^๒เ^๒ย^๒ัน
 ด^๒ิ^๒ก^๒ิ^๒
 เ^๒็^๒ร^๒ั^๒จ^๒ส^๒ร^๒พ^๒์ ๑ (๒๓)

๑ ถูกรแห่งท่านท้าว
ทั้งสหสรวาง

อรชุน
ขาดหีน.

โคลง ๓

๑	ควรานหมทมทกัน จิตบมิผ่องแผ้ว	พึงวาทักถูกแก้ว ตอบไป
๑	เจ้าไซรก่อเวร เวรก่อเวรกดับช้อน	พ้อเกรงว่าจะร้อน เวร
๑	โอ้ดูยกยาดันใด ครวงนพอนกคราม	จึงไม่พึงพ้อห้าม พหูภัย ถูกเอย ฯ

โคลง ๒

๑	ไหว้พิตางรามตอบถ้อย อย่าขาม	มอบกิจไว้แต่ข้อย
๑	ใครตามมาอีกแก้ว คมขวาน ถูกเอย ฯ	เชื้อเกิดคงไม่แคล้ว

ร่าย

- ๑ ฝ่ายกุมารมอดหมต ผู้โอรสอรชุน ต่างก็ชุนเคือง
 แค้น แค้นพิโรธเจ้าราม โกรธว่าพราหมณ์บังอาจ พินาศพระ

บิดา กุมารารับเชิญ พระศพเดินควนกดับ ถับถึงในกรุงศรี
 แล้วมั่งงานตามควร ชวนกันถวายพระเพลิง ถูกตามเชิงเช่นบรรพ
 ครนเสด็จแถวเกณฑ์พิ ด้รพเสด็จตราดพรัง พร้อมกำลังพลไพร
 ได้ถูกข้งามยามดี เดินโยธจากกรุง มุ่งไปยังอาศรม แห่ง
 บรมดาบส์ โอรัสการตะวี่ระ มุ่งมานะพยายาม อาษาฏจของ
 เวยรา เมื่อมาถึงทนน อินเจารามไม่อยู่ พดตรกนเขาหอม
 ด้อมอาศรมไวมน อินองค์พระฤษ ชมทคนออกมา ยังนำ
 อาศรมส์ถาน แล้วท่านร้องตามไป มาทำไมคราน มีประสงค์
 ดั่งใด บอกให้ทราบเถิดท่าน ฝ่ายกุมารองค์ใหญ่ จึงตอบไป
 ทนที เออแน่ใจพาด อินดกท่านชอรวม ทำความผิดปรากฏ
 เปนชบถอหังการ ปลดข้ความตรงค ผู้ทรงภพครองขันธ์ โทษ
 เชนนมากมาย ควรต้องตายแน่แท้ ขริวแก่งตั้งตัวมา รับอาญา
 โดยดี ชมทคนตอบว่า ดูราจอมกษัตริย์ ใช้อยากขัดบรรหาร
 แต่ขอท่านครองดู ท่านยอมรั้แกใจ ว่าผู้ใดก่อเหตุ เกทพาด
 ผองชนกอน หากภุชรวิศิระ การตะวี่ระไซ้ ได้ประพฤติ
 เทียงธรรม ไม่ก่อกรรมแรงร้าย คงไม่วายข้ฉัน อันผลกรรม

ทำบาป ย่อมบำราบเธอเอง ใครบ่เกรงบาปไซ้ร ย่อมจะได้
 รับผิดชอบ ถึงแก่ชนม์วอดวาย แต่เด็กชายของข้า ก็เป็นบ้าเพราะ
 โกรธ พิโรธเกินเหตุไป แม่เขาไซ้รอยู่นี้ อาตมะนึกงได้ ให้
 ออกไปทอดวอน งอนง้อขออภัย ฟังคำไซ้รก็มาร ยังเคียดดาด
 โทษ โกรธากระทบบาท ตวาดตอบวาท เหม่ฤษั้สระแ
 แก่แทนตักผู้ผิด ใจชั่วคมันโย ใจๆจงประหาร ให้ว้ายปราณ
 บคน ฝ่ายเดินรบตั้ง สัพรังพรอมต้อมพถน ต่างแทงพันฤษั้
 ชมกคนร้องว่า อาเจ้ารามช่วยด้วย พ่อจะม้วยชั้ว ช่วยพ่อท
 รามเอย ทรามเซยช่วยบิดา แต่ว่าเจ้ารามไซ้ร อยู่ห่างไกล
 อาศัรม เขาระดมแทงพัน ฤษั้กนบตบของ ร้องเรียกบุตรช่วยด้วย
 เรียกจนท่สุดม้วย ชั้พถง นนแด ๆ

โคลง ๓

๑	เสีจปดงชั้พม่น	ทงศัพชนนไ้ว
	จ้งผองกษั้ตรไซ้ร	กตบัสถาน
๒	ไป่ไม่นานเจ้ารามกตบ	มาถบถงท่ถ้าว
	เห็นพ่อนอนนังแล้ว	จ้งด
๓	พอรู้แน่วว่าตาย	พายนาคาหยาดย้อย
	แค้นโค่กตบตะห้อย	โหยหวด

โคลง ๔

๑	ไม่ควรวเดยตกน้อย จากพระบิดาผู้ เด็ยแรงรบปากไว้ คอยระวังทุกเกล้า	จะไป แก่เถา ว่าจะ เด็มอ
๑	เผอเดยทงทานไว้ เหมอนหงไม่มีความ รือยศัศรหมาย ควรอัยกับพอแก้ว	เด็ยวคาย รักแต่ พยายาม ระวัง
๑	ทงนตูกผดแต่ บมิควรวจากจร แม่พอจะคนปราวณ ยอมแตกชวศธา	ธำมาญ ยิงข้อ เนนธา ได้อก คัมแทน
๑	นำแคนจริงแต่พวก มันดอบมาอย่างคน แม่ตกนยงอัย ก็จะพอช่วยแก้	ศัศร ชกาดแท้ คอยรบ ฉับพด้น

๑	อินพระชนกขอด บมิได้เชี่ยวชาญ มันรมประหารกำ ไไหนพระจะดำมารถ	นักธรรม ยุทธศาสตร์ ตั้งช่วย กั้นแฮ ค่อตี
๑	ชวพระรอดด้วย พวกกษัตริย์รอดดี อดอิททอหังการ แม่มนไม่พน	คนพาด ยังถน กำเร็บ ชมเหง
๑	ตูกเองบคนจก ต่อศัพพระบิตร อิกัสระเทวา วาแดนชาเจ้า	ปฏินญา เกิดเกล้า เป็นทิพย์ พยานเทอญ เจตนา
๑	จะฆ่าชคตยะสัน เพราะโลกดกะปรก ให้หมตชาติแห่งชน บมิให้กษัตริย์คาง	ด่ากด ช่วยต่าง ตามก อยู่ดิน

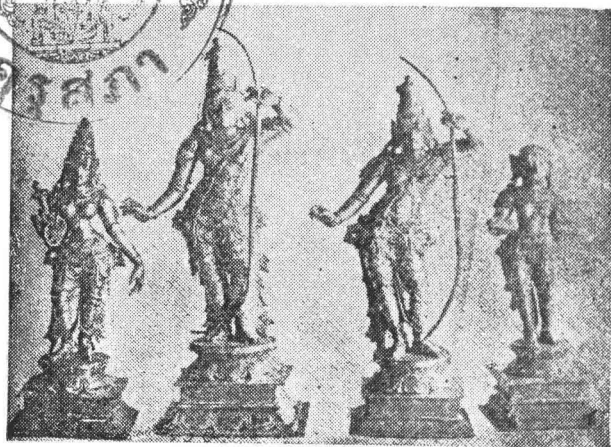
๑	ไม่สิ้นชาติกษัตริย์ไซรั	ไม่พก
	ข้าจะปองจงผดายุ	มอดหมด
	แม่มชาติทรดกษณ	เห็ดขอยู
	ข้าจะไม่ละตด	รุกราม
๑	ดำบาดเด็วจแดวจัด	การศพ
	ตามแบบข้างพราหมณเผา	เด็วจแด้ว
	อังกวอษฐีกรบ	กรนเก็บ
	ห่อพดศระมองแผ้ว	เค็ดตศร์
๑	ไปตม่งนาพระ	คงคา
	นำอษฐีอังกว	ตู่หน้า
	ดอยด่างซ่งปาปา	ตามแบบ
	จารัตโบราณดำ	เด็ดปวง
๑	ดินหวงแดวจงเจ้า	รามหาญ
	ไปมหิษมดี	กดำวทำ
	โอรสพระผู้ผ่าน	ภพแห่ง นินแด
	ให้ออกมาต่อหน้า	ต่อตี

- ๑๑ บदनมยุทชแยง แวงรณ
 กษัตริย์ตฤทษเจาราม ห่อนได้
 ต่างตนกัวยชนม์ ฐัพพอด
 หมดโคตรแห่งท่านไท่ อรชุน
- ๑๒ เทยวณนบ่ผ่อนน้อย โทโซ
 ปรศรามยัง เทยวณ
 เทยวตามคิตด้วยโม ไหจัด
 กษัตริย์หนีไปรอดพัน มื่อพราหมณ์
- ๑๓ เทยวตามบาราบทง ชมพู
 อนกษัตริย์ใด ๆ ก็ ไปเจิน
 จองผดายุทุกหมวดหมู่ มวยมอด
 เหตุอกแต่ศตวรรษ รอดหนี
- ๑๔ หดบดไปช่อนได้ บางราย
 แต่เมอใดเจาราม วัรว
 งามบุตริผู้ชาย ชาติกษัตริย์
 ไปปราบมิทันดี เผด็จชนม์

๑	ตามคนตามฆ่าตั้ง	เจ็ดครา
	จึงกษัตริย์ทเป็นชาย	หมดแท้
	รวมเห็นว่ากิจจา	ต้มปรารถ นานอ
	พอจิตตะเด็กแต่	ไป่ตาม
๑	เจ้ารามวิชีวิต โดก	ต้มกวิต
	ไปนอบเทพบิตร	กัศยป
	ถวายเป็นแผ่นดิน	ถิ่นทอ
	เป็นทกษณาดบ	เด็ดดี
๑	ดิ่งนตะ โดกแต่	ไปอยู่
	ยังมเหศวรบรร	พดส์ถ้าง
	กอบยัญญะกิจบุ	ชาเทพ
	กอบโยคที่ยังค้าง	ต่อไป
๑	ด้วนในแดนทอป่า	ชมพู่
	นางกษัตริย์จึงพากัน	รำให้
	ไปวอนคณคร	นอบนบ
	ขอพอกพรหมณ์จึงได้	กรุณา

๑	อันว่าพรรณพืชชาติ จะมม้เหตุใดใน ขอพรหมณอนกถ เพราะชตคิยะแกถว	กษตริยส์ญ โลกแล้ว ควยเกิด อิกหนอ
๑	ฟังขอจึงคนะ ต่างคิดว่าควรวา เพราะชาติชตคิยา มณฑทคอยแก	ครบา ช่วยแท้ นนยอม ชุกเจญ
๑	วมเย็นเพราะไคพง คอยปราบประจามิตร พรหมณโรชงนหดถ ดื้อดฐรก้าวร้าว	แรงกษตริย โหดหัว ทางยทฐ ฤาไหว
๑	ฉนนไซวจึงพรอม ชองได้พยควยเหต่านาง เพราะพชเผากษตริยพนช ถวหนอทชฤทชแกถว	ใจกัน นนแกว ชนใหม่ ดงเพรง

- ๑๐ พราหมณ์เองจึงไต่ถาม ผดด้
 ๒๒๒ โดยอยู่โดยร่วมเย็น เปนด้ข
 ประกอบกิจพิธี ไต่ยศาสตร์
 เพราะกษัตริย์ช่วยคืบทุกข แห่งพราหมณ์
- ๑๑ ข้อความปางหกน เก็บมา
 โดยย่อพอบรรยาย เรื่องรู
 เรื่องปรัศรา มาวะ คารแฮ
 กำเนิดมาลอบกั ทวิชา
- ๑๒ แต่ว่าเสร็จกิจแล้ว คงชนม์ อยู่แต่
 บ่มักดับใจบุญรู้ ดังก (๒๔)
 มเรื่องตออยู่บัน ปางเจ็ด
 ดิงจะกตาวเรองน คอไป อักหนา ๆ

รูปพระรามจันทราวตารและบริวาร:

คือ (๑) นางสีดา (๒) พระราม (๓) พระลักษมณ์ (๔) หนุมาน.
(ทองสัมฤทธิ์: เกาะราเมศวรมิ, ระหว่างอินเดี๋ยกับลังกา.)

ปางที่ ๗

รามจันทราวตาร (๒๕)

ร้าย

๑ จักขานไซ้ตำนาน ในอวตารปางเจ็ด แห่งดัมเค็จ
พิษณ ผู้เป็นเจ้าของมัจฉวรรค เรียกรามจันทราวตาร ตำนาน
แกลงไว้ ในรามายณะ พระคัมภีร์สำคัญ อันเป็นที่นับถือ บรรพชา
เกียรติมากอยู่ ในชมพูทวีป ในอดีตนั้น ข้าเจ้าจะแกลง
แสดงแต่โดยย่อ พอถึงเขปเปนเค้า เต่าเรื่องชคตियะวงศ์ เผ่า
พงศ์อิक्षวากุ หาดานส์ริยะเทวราช เถถึงฮาดันฮโยรยา ดับมา
แค้น ผู้โฮรฮอทักตย์ สติตแคว้นโกศต มณฑลถิ่นสระพรัง
ริมฝั่งน้ำสรย สุริยะวงศ์กษัตริย์ ครองรัฐกว้างปรากฏ เขตจร
ฝั่งสาคร ชนนิกรสี่ด้านต์ ดำราญทั่วเขตแคว้น ดินแดนนั้น
ดัมบูรณ เพิ่มพูนพัชรญญา ผดอาหารครบครัน อันนครฮโยรยา
ปรากฏตงยคยาอ รวดสืบสองโยชนส์ต่าง กว้างด้ามโยชน
ประมาณ มีทวารววงกะ ระยะเวลาพอคี่ อันวิถีทางหลวง ปวง
วางเหมาะทั่วไป ใ้ส่ด้วยบ้านเรือน ถ้วนแต่เคออนตาชม อุดม

ราชนิเวศน์ อินทขอบเขตกำแพง แข็งแรงมั่นคงอม บ้อมปรภาการ
 ด้ง่า ทำอรินทรเรืองฤทธิ์ บักราคคิษว่งชิง ทุกด้งงามด้พรัง
 ด้งอมราวด้ มีคักขานถานด้วน มอด้ด้ระนำด้อาด ทอด้ราชญ์
 ด้มบรรณด้ช ด้นุกทุกด้วันวาร ด้่นน้จจะการคณด้วี เป็นด้เงยด้วี
 ด้ถิต เริงจิตชนร์นรมย์ อดมด้งนนานา ทุดานทุคจว จากนค
 ไพรช ด้่ากษัตริย์สุริยวงค์ ด้ผู้ด้ายตรงด้งมา จากอิกษวากุราช
 ไอรด้นาถมณ ด้ผู้ถกด้ริยะไต้ ด้ายด้ับทายาทไชว ด้ต่อมา ฯ

โคลง ๔

๑	ครานจะกด้าวชอ	คำไซ
	ด้งทศรคจอม	จักรว้าง
	ราชาถถด้งไอ	ศอรวรย์รัฐ
	ณ ไอรยาสด้ต่าง	แห่งนค
๑	ภุชรถถกษตรวทง	เปนปราชญ์
	รัฐอบวิทยาไทร	เพทจบ
	ชำนานญรัฐประคาคัน	ประเสริรัฐ
	แกด้วแกด้วนกระบอทรบ	ยั้งยง

๑	ดัมพงค์เผ่าท่านท้าว ทรงธรรมดัมมา ทันเทียบเปรียบดีทรา ชำนาญรณนิต	อิกษวา กุแษ ปฏิบัติ เกรอกกิต ติคุณนอ ร่วมใจ
๑	เชอไชรมโภคทรัพย์ มั่งคั่งปานกุเวร จรรโลงโลกแดนดิน คังมุนนาถไท้	ปานอินทร์ ราชไชร ผาดุก เที่ยงธรรม
๑	อินชานท่านไชร อมราวดี ชนครบดีตระกุด ด้วนด้ขแดนธรม้าย	ดัมบุรณ เทียบคล้าย เนาถิ่น นันแด (๒๖) อยู่แมน
๑	แดนคี่ดีชาติกอบ พราหมณหมนคักษาอ๊ก กษัตริย์กบรวาด นอบนบอภิวาหน	ภรณย์ อนุศาสตร์ ปราบพวก พาดแษ ตั้งควร

๑๐ มหาดแพศย์บ่คว้านกอบ แตกเป็ดย่นกอบการหา ปวงศักร์ก่กอบกิจ คือหมื่นคอยรับใช้	พาณิชย์ ทวยไชว สัมชาติ ตำมตัก
๑๑ สัมบูรณ์ผ่องพร้อม ทุกตักแม่เรือน อภิศรและหุดานตัว คียงดินประเดริฐ	ครอบครว ตักเตด ทายาท ทวยธรรพ์
๑๒ ทรงธรรมมพร้อม อภิศวะมากมวด อภิศารชนะงา มีมากมวดยงรอย	แต่นยา กรเฮย ไม่น้อย เก่งกัน คชธาร
๑๓ อาจารย์ตองเตดตา หนึ่งพระวดีษฐูป งามะเทพมุน ทงครวรวท	ฤษ โรหิต ผู้ชวย เวทชาณ

๑	ท่านมีขมาตยเดิด ขานขานาญการ รับใช้พระจุมพต เพิ่มพระเกียรติพระผู้	แแต่คน รอบรู้ ทศรถ ทรงขันธ์
๑	ชยนต์, ธฤชฎิ, ทง ดำมที่เด่นพด ขุนคตงคู่หฤทัย ดีทชรรถ, อรรถดำธก,	วิชัย คิดก ส่องช้อ เชี่ยวชาญ
๑	ตุฎการรอบรู้ ธรรมะบาด, อโศก, อุกหนงชอสมันตร์ ดำระถทานน	ทางธรรม ช้อช ตัวเอก (๒๗) เดิดดี
๑	มิหิษทานไชว ทหนงเกาศัดยา ทต้องดุมิตรา ต้องจวิตแซมช้อย	ดำมนา วิแด (๒๘) แห่งน้อย งามเหมาะ เช่นกัน

๑	อิน้องคตคยะน	วิโดย
	นามว่าไถเกย	นมเหอ
	ตูกผู้่านเกกย	ชนบท
	งามรูปทรงอะเคอ	อ่าองค
๑	ทรงภพดบแห่งด้าว	โกศด
	พรังพรอมคักตฤทชเคช	อ้านาจ
	แต่โฮพระภวดด	ไร่บุคร
	เพื่อจะตีบทายาท	ค้อไป
๑	ทรงชยจิงไตครดี	ปฤกษา
	ทงแปดมนตรค	เรองน
	พระอยากไควคคคหา	คควมคคค
	ใหอมาคยชวช	อบาย
๑	ภยถายคคคคคคค	พช
	เอกอคคเวเมชอน	ประเดวีรู (๒๕)
	อมาคยคคคคคคค	คคคคคคค
	คควรจคคคคคคค	นบพถน

๑	ฟัง ^๔ ความ ^{๒๕} ชอบ ^๕ ชอบ	ฤดี
	จึง ^๑ ทศ ^๑ รถ ^๑ ทรง	นบ ^๑ นอบ
	ถาม ^๑ วดี ^๑ ษ ^๑ ฐ ^๑ ม ^๑ นี้	บุ ^๑ โร ^๑ หิต
	ว่า ^๑ บาย ^๕ น ^๑ ชอบ	ฤ ^๑ ไ ^๑ น
๑	คร ^๑ ใหญ่ ^๑ ว่า ^๑ ชอบ ^๑ แล้ว	ภ ^๑ บาท
	จอม ^๑ กษ ^๑ ต ^๑ ริ ^๑ ย ^๑ ร ^๑ ย ^๑ น ^๑ ด	ไม่ ^๑ น ^๑ ย
	ตั้ง ^๑ เตร ^๑ ยม ^๑ ท ^๑ พ ^๑ ท ^๑ ว ^๑ ย ^๑ หา ^๑ ญ	พร ^๑ อ ^๑ ม ^๑ พ ^๑ ร ^๑ ง
	เพ ^๑ อ ^๑ เด ^๑ ็ด ^๑ จ ^๑ ค ^๑ ด ^๑ า ^๑ ค ^๑ ด ^๑ อ ^๑ ย	จ ^๑ า ^๑ ก ^๑ ส ^๑ ถ ^๑ า ^๑ น ๗

ร่าย

๑ คร^๑น^๑ด^๑ง^๑ก^๑า^๑ด^๑อ^๑น^๑ง^๑า^๑ม ฤ^๑ก^๑ษ^๑ย^๑า^๑ม^๑ค^๑พ^๑ร^๑อ^๑ม^๑ห^๑ม^๑ด จ^๑ึง
ท^๑ศ^๑ร^๑ถ^๑ม^๑ห^๑า^๑ร^๑า^๑ษ ย^๑า^๑ค^๑ร^๑ั^๑ก^๑ระ^๑บ^๑ว^๑น^๑บ^๑ท^๑จ^๑ร จ^๑า^๑ก^๑น^๑ค^๑ร^๑อ^๑โย^๑ร^๑ย^๑า ร^๑ี^๑อ^๑
ร^๑า^๑ม^๑ม^๑า^๑ก^๑ด^๑า^๑ง^๑พ^๑ง ผ^๑า^๑น^๑ค^๑ง^๑ซ^๑า^๑ม^๑น^๑ท^๑ ห^๑ด^๑า^๑ย^๑ร^๑า^๑ค^๑ร^๑ิ^๑จ^๑ึง ถ^๑ึ^๑น^๑ค^๑ร^๑ท^๑ี่^๑ด^๑ิ^๑ก^๑
บ^๑พิ^๑ศ^๑ร^๑โ^๑ด^๑ม^๑บ^๑า^๑ท จ^๑อ^๑ม^๑อ^๑ง^๑ค^๑ระ^๑ว^๑า^๑ษ^๑ฐ^๑ร^๑เ^๑ก^๑า^๑ษ^๑า ค^๑ด^๑า^๑ไ^๑ค^๑ด^๑อ^๑ง^๑จ^๑ึง^๑ส^๑ถ^๑า^๑
ผ^๑ำ^๑ย^๑ภ^๑า^๑ด^๑โ^๑ด^๑ม^๑บ^๑า^๑ท ค^๑อ^๑น^๑ร^๑ั^๑บ^๑ร^๑า^๑ษ^๑ม^๑ห^๑า^๑ม^๑ิ^๑ศ^๑ร^๑ เ^๑ช^๑ิ^๑ญ^๑ด^๑ิ^๑ก^๑ด^๑ว^๑ัง^๑ใน^๑ อ^๑ัน^๑
ไ^๑ค^๑จ^๑ด^๑ไ^๑ว^๑ร^๑ั^๑บ พ^๑ร^๑อ^๑ม^๑ส^๑ร^๑พ^๑ด^๑ัง^๑ค^๑ๆ มี^๑ท^๑ง^๑ท^๑ด^๑ร^๑ง^๑เด^๑ว^๑ย บ^๑ั^๑ด^๑ะ^๑เด^๑ย^๑ด^๑ัง^๑
ไ^๑ด^๑ คร^๑น^๑อ^๑ย^๑ไ^๑ค^๑บ^๑ร^๑ะ^๑มา^๑ณ เจ^๑็ด^๑แ^๑บ^๑ด^๑ว^๑า^๑ร^๑ด^๑ั^๑ว^๑ไ^๑ซ^๑ร^๑ จ^๑ึง^๑ท^๑ร^๑ง^๑ช^๑ย^๑ท^๑ศ^๑ร^๑ถ^๑
แ^๑ย^๑พ^๑จ^๑น^๑ด^๑ั^๑น^๑ท^๑ร^๑ว^๑อ^๑น แ^๑ด^๑ั^๑ภ^๑ร^๑ว^๑โ^๑ด^๑ม^๑บ^๑า^๑ท ร^๑ี^๑อ^๑ง^๑ไ^๑ร^๑ั^๑ว^๑า^๑ษ^๑บ^๑ุ^๑ค^๑ร^๑า จ^๑ึง^๑มา

ขอสดหาย ช่วยอภิปรายแทนมิตร ให้พระฤษยะศฤงค์ มิ่งมุนี
 ประเดรัฐู เด็ดในพราหมณวิสัย ไปช่วยทำพิธี พัดกรรมวิเศษ
 อัครเมธสักครา ฝ่ายราชาโตมบาท ตรัสประภาษทันใด ให้ไป
 ตามธรี มาดื่มหอค้า แด้วทรงธรรมกถาววอน ด้วยฉันทพจ
 ตามที่ทศรถวาน พังสารแห่งบพิตร ฤษยะศฤงค์ตอบไท้ ว่า
 เต็มใจปฏิบัติ ตามคำรัสทุกประการ ฝ่ายภบาททศรถ จึงเผย
 พจนบัญญัติ ให้เสด็จารับไป ยิ่งเวียงชัยแจ่มขาว ท้าวเธอตั้ง
 กำชัย ให้ประทับถาวร ด้วยผ้าดีธงชัย ไปรยปรายนักรวด
 กวาดฝุ่นในถนนหุดวง ทั้งปวงให้สะอาด ฝ่ายทวยราชภูริเปรมใจ
 ได้ทราบข่าวดีมา ว่าราชาจอมเขต จะประเวศเวียงชัย ครานน
 ไชร์ชาวเวียง เดียงกระฉ่อนจัดแจง ตกแต่งบ้านเรือนตน ให้
 งามตแจ่มใส ยามภวนัยทศรถ จรดสูรธานี ชนยินดีกราบไหว้
 ชนใจเห็นท่านงาม อภิขมพราหมณทวช ฤษยะศฤงค์ผู้ขง
 ครนถวงภรร พาบงอรคานตา มาเฝ้าพระมหษ เทวกบริบรอง
 ทงผองดมแกยศ ทศรถจัดท ให้ชช้อยยง จนกว่าจะเดรัจตง
 พิธี นนแต่ ฯ

โคลง ๓

๐ ครานหมตเหมนต	ยามอดันตเรมแต้ว
บับผาเรมผตแผ้ว	ผตผัน

๑	จึงทรงธรรมทศกร	ชเผยจนตั้งให้
	ดมั่นตรตัวเอกไซร์	นิมนตน
๑	พ้อพราหมณ์คนด้าคัญ	อันภาเกียรติเกรอกถ้วน
	รอบรู้พระเวทถ้วน	นิยม

โคลง ๒

๑	ประถมครุเจ้า	องค์พระวดีษฐเจ้า
	จอมข	
๑	ทศธองรองคอง	พระสุชัยญะ
	ชองาม	
๑	ถ้ามวามะเทพผู้	นตาดปราชญะฐ
	เวทตรี	
๑	ทีดีนามออกไว้	ว่าชาชาติไซร์
	ภาคยป พินชุนา ฯ	

ร่าย

- ๑ ครนพราหมณ์มาพรังพร้อม ทศกรน้อมนิมนตน
ให้ทุกคนโปรดช่วย อำนวยมดตฤษดี ในพิธิด้าคัญ พราหมณ์
เหล่านนเต็มใจ รับมอบใจเต็มจิต เพื่อกอบกัจพิช ภูมัจจตรดี

ตั้ง ให้เข้าตงพดกรรม ทำทุกตั้งเดิดดี ตั้งมีในตำหรับ พร้อม
 ด้รพอย่าให้ขาด จดทราชพิธี โรงรจจตง ฌฝงเหนอนท
 คีร์สรยามงอน แดวภูธรประจำสัน ตั้งหตายราชบรุษ ให้รับ
 รุดคำเนิน ไปเซญไท่ต่างดาว หนึ่งคือท้าวชนก คิตถมิถิตา
 ผู้มหาญาตีสนิช ๕ ทงเปนมิตรดัมพันธ์ อีกทงขรรมบัต กาศีราช
 ทวงยศ ปรากฎเกี่ยวตฤฎาถัน เดิดในจันทรวงค์ อักองคพระบิดา
 แห่งชಾಯงยศ ของทศรทจอมรัฐ คือกษัตร์เปินใหญ่ ในเกกัย
 ชนบท พร้อมโอรสเรอด้วย ให้มาช่วยในงาน อักภูบาดโถมบาท
 องกระราชฎรฤททริงค์ อักเซญองคกษัตร์ ทงรัชครองด้รราชฎร
 แดะนรนาถภูมี จอมด้วระเกษตร์ ๕ ทงจอมเทค่นานา บรรดาเปิน
 ไมตรี ทุกชานันรช้าว รับด้วด้วแดนดุด โทศตร์ฐูรงามงอน จอม
 นครต่อนรับ ด้รพตามประเพณี พอดฤษตเดิมงาน พิธการพิเศษ
 อักวเมธประเดีรัฐ เดิดทุกทางอย่างควร ๕ ทงมวดโดยเรียบร้อย
 ปลดอยพระยาม้าตัน จรดลคุ่มไป ในนานาประเทศ ทุกเขตชฉนต่อน
 ผ่าน เหตุแผ้วพาดเปมี ทุกชานันอบนม เคารพรับพาศี พอดครบมี
 กำหนด มาจรดกตบถน จงภูมุนทวียนคิ มบุญชาให้ทำ พดกรรม

๑๐	แต่แทนรับบัลลังก์	พวกเรชชั้ตอบท้าว
	ว่าจะรับแผ่นดินด้วย	ไปเถิด
๑๑	มีคนไร่มมือ	ฤาจะครองครอบได้
	คืนถวายแต่ไท้	ทรงครอง
๑๒	ประทานของอันแทน	ดินแดนทุกแห่งนั้น
	พอเหมาะทั่วทุกชน	ชช
๑๓	โคนมืดหนึ่งตัน	ทองประทานโกฏิให้
	เงินอีกสี่โกฏิไท้	ไปหวง
๑๔	ปลงพรหมณ์พร้อมปรีดา	ยกทักษิณานั้นได้
	แล้วดิษฐานให้	ฤชยะ ศฤงค์แต่ ๆ

โคลง ๒

๑๕	ดั่งพระคาบสัไร	บอกพระจอมภพให้
	ขอพร	
๑๖	ภรรยานอบประณต	ขอโอรสแต่ไท้
	พรนแหดะอยากได้	จริง ๆ

๑	ฤษัษะคัฏงคคอบถอย ด็องคั	พระจระมุดกนั้อย
๑	เพอคาวรงชาตเชอ ด็บไป	ระวองคัอะเคอ
๑	ชาไชรจจะชวยเผอ เฮอการ	ขอใหทวยเทพเออ
๑	การพริใหม่ชา นับพตนะ	จะเรมในไม่ชา

โคลง ๔

๑	ควานนทวยเทพพรอ้ม มาแทบถนัยญณะ เพอรบชงพต ชงฤษัษะคัฏงคัให	ฤค นันไชร อเนก จัตแจง
๑	พราหมณแถดงวากยัเวา แต้เทพทชุมนม ขอโอรสแต้ราช ตามทบพตรนอม	ประกาศ อัยูพรอ้ม ทศรถ เกศัจจน

๑ นิกมเทวะไซรั	ตอบสาร
ว่าพระประสงค์จอม	จักริน
จะดีทรมโนมาดย์	อย่าวิ ตกแด
เรารักเธอแต่ก็	ก่อนมา
๑ ว่าพดวงทางเทพไท้	ศักรินทร
พาคุณเทวณ	เตรจฟ้า
รอดเร็วกระทงถน	พรหมโลก
เผ่าพระผู้ก่อหตา	แห่งคร
๑ วัชรทูตเทพเจ้า	พรหมา
วาราวพสนาสูร	ฤทธห่า
ผู้ครองเขตดงกา	แมคนราก ษสเส
เกะคะแดงกำว้า	รุกราณ
๑ ขนมารถือว่าได้	รับพระ พรนา
จึงบ่ย่านกรงใคร	ดักน้อย
กำเริบบ่ตดตะ	กอนโลก
บ่มมฟังถอย	ใครปราม

๑	หยาบหยามกอนเทพาง อีกเที่ยวทำตายกิจ เทวามนุษปวง เพราะราพณ์รังแกหมด	แดนสัตว์วง คาบถ์ ชามชขาด ทัวไป
๑	ข้าไท้เทเวศร์ผู้ จงไปรดทรงเมตตา บารามทศกัณฐ์ เพื่อจะได้เย็นหน้า	รังสัตว์รค์ เหล่าข้า ศัวกาจ ดับเซญ
๑	พระเป็นเจ้าตอบถ้อย ว่าอ้ายอดสูรหาญ มันขอซึ่งพระพร เราประสาทพรให้	อมร โหดไซ้ พิเศษ แค้น
๑	ว่าอันสัตว์ระง คนชรรพอกมีค่าจ ยามรบรบประมุต อย่าฆ่ามันได้สัตว์	อดสู เด็กฤทษ แรงคอ กั้นแฮ ตมใจ

๑ มันทไชวโรไมหะตณ	เต็มจิต
จิงบนกกดวปวง	มนุษย์
คิงนหากจะคิ	ผจญวราพณ์
คนเงะฆ่าคงด้ด	ชีพดง
๑ องคอินทรอกเทพตวน	ยินดี
ประณตพระพรหมา	ท่านไท้
เห็นทางทยกษ	จะรอด ฉายแฮ
เปรมจิตคิดหวังได้	หมดเข็ญ
๑ เห็นองคพิษณเจ้า	ผ่องรัง มีแด
ทรงพญาครุฑเทร	เสจคน
คังขจรคทาหัตถ	กุมเหมาะ
ภษะด้เหตองนน	เพร็ดตา
๑ ธมาด้ทุทเทพ	ธมนม
ทวยเทพถวายกร	พรังพร้อม
ทูลถอนพระเทพกุม	พฏภพ
ขอพระเศษแวดตอม	ด้จใจ

๑ พระไวยกฐณฐีนาถยม	พดางครัด
ท่านประสงคั่งดิ่งโต	จุงแจ้ง
เราทราบคดซัค	จะช่วย
จริงนะมิไต่แต้ง	เต็กถรร
๑ เทวณนัชมเกศกัม	ทูลถ่า
อนราพณาถรร	โหดห้า
เชิญพระอดตาร	ไปปราบ
เหมอนช่วยไห้เด่นด้าว	เกษมตันต์
๑ อินทศรกเจ้า	โกศด
ปรากฏนาไฮรด	ยั้งแท้
ทำจิริมกต	อัคร เมชนา
ยังบ่ดำเร้งแต่	ประสังค
๑ เชิญองค์พิษณเจ้า	จักร
แบ่งภาคเบนด็องค	เต็กแต้ว
ตุ้ครวรัมหิษ	ตามประ เตรีฐนา
ทศรทจะแผ้ว	ผ่องใจ

๑	ข้าไท ไปรดกำเนียด	เป็นคน
	เพอปรามพญาธาพน	ฤทธราย
	ข้าไปรดช่วยตักถ	เกษมสุข
	ด้นคี่ตั้งบค้าย	ปางหลัง
๑	ฟังคำทวยเทพเจ้า	วอนหอดน
	ด้มเค็จพระนารายณ์	โตกนาค
	รับจะอดคาร	ดูภาพ
	เป็นพระนรราช	ยศียง
๑	ฟังองค์พิษณุเจ้า	ครัดรับ
	ทวยเทพพิทยาร	ใหญ่อง
	อุปศรภพชนจบ	วารอน
	คนรรพพรบรองกอง	นภา
๑	ฝ่ายว่าวิษณุไท	ทูลดา
	องค์พระจุฑาพิภค	เดรัจแก้ว
	ชนทรงครุฑระวา	หนเอก
	ผันผางคผาคแผ้ว	ผ่านไไป

ร้อย

๑ ครานนไชยทศกร ทวงยศยอคยชยา ราชาคอยอยู่ที่
 ในพิชมณฑล พังมนตร์พราหมณ์เสด็จอยู่ ต่ในกองเพลิงกาจ
 ภูวนาถนเรนทร์ เห็นอสูรตนหนึ่ง ซึ่งผลุขุ่นจากไฟ ร่างกายใหญ่
 กาย่า ดีกายคำก่าแหง หุ่น्ह่มแดงแดงฉาน เดียตงป่านเกวี่ ม่มมยว
 ราวชน ดีหราชตนเคิบใหญ่ ที่กายไชยประจักษ์ คฤภคชณีนานา
 แต่งอาภรณ์สุวรรณคี่ กายสูงท่นคี่ เดินทวงที่เทียมพยคมี ถึงานัก
 กนัต ทงต้องหัดถประคอง หม้อยทองได้อมฤต คักคี่คี่คี่ของ
 พรหมา ยลุราตรงเข้า เฝ้าราชาทศกร แดวเผยพจน์ทูลว่า ช้า
 เป็นทศรบไช้ ไท้ประชาบคี่ คี่รดีรพรหมา ด้วยเทวาปรีดี รับ
 พัดของไท้ โปรดให้ผลัดมจิต บพิตรจงรับไว้ จะได้อมปรากฏา
 อันว่าอมฤตนี้ เด็ดคี่จะบันคาค ให้ภูบาถทวงยศ มีโอรดัดมหวัง
 ทงพระจะเปณลข นีรทกชโทษภย จงให้ตามเทว คิมานนฉบพณ
 แดวนางนทงศร จะได้อมโอรด บรรกายศเกวี่งไกร ฝ่ายภวนัย
 รับค้ำ ขนทตเกดากนัต แดวทวงรัฐค้ำเนน เดินประทักษิณทต
 ของวิลัษเฐว แดวทตดาเหาะกตบ ดับแเดวจงราชา ครวาคู
 มาตถงาม ที่พิถตามมหิษ ภูมัตวดีให้หา เกวาคัดยานงศราญ

แต่ประธานอมฤต ไหมงมตรกึ่งหนึ่ง แต่จึงแบ่งหนึ่งส่วน ให้
นวดแก้วกถยา ส้มตำราตีผสมพดณ เหน็ดอนนแบ่งกึ่งให้ ไทเกยติมเสวย
เหน็ดอนนเดยหอดมา ให้ส้มตำอีกครั้ง คิงนราชกำแหง แบ่งอมฤต
เด็ด ไหมหษ์เสร์จแล้ว ตักษัตริย์ผองแล้ว หฤทัย ฯ

โคลง ๓

- ๑ ในไม้อ่างงาม ทงตำมองคนนไซร์
 เปรมจิตเพราะเหตุใด ทรงครรภ ๗

โคลง ๒

- ๑ ทรงธรรม์ศรภเจ้า ปราไมทย์ทุกคำเข้า
 วนรมย์
- ๑ เครยชมพระภูน้อย คอยนับเดือนทศดอย
 เกลื่อนไป ๗

ร่าย

- ๑ ตงแต่ไท่นารายณ์ รับจะผายผ่นดง ทรงอดคารแต่
 ฉนน อี้องค์พระสยามภู ผู้เป็นเจ้าของัญชา แต่เทวาทั้งหฤทัย

ว่านารยณนินนา เธออดสำหรับคำ จะไปกำเนิดใน แผ่นไม้
 แคนชน ทิวทุกคนเทวดา อย่าซ้ำจงตั้งใจ ช่วยเธอใช้ทำการ
 งานสงครามบารบ งามรอนราพณ์แรงร้าย เทพทงหลายฟังก์ต์
 ก็เร่งรัดทำตาม ความพระเจ้าประดังค์ ทูกองค์สร้างงาน
 ถ้วนฤทธิรอนยงชน ทุกเทวนเดดดี ทุกมุนีอมต ถ้วนทุกคน
 คนรรพ ทุกยักษ์ตั้งรพแด่นกดำ (๓๐) ทุกนาคาพิษร้อน
 วิชาทรทุกคน ถ้วนกมดยนิค มีบุตรเป็นวานร เพื่อช่วย
 รอนรานราพณ์ ปราบอดรู้โมหัน อินบุตรท้าวอชวี คือพาด
 ราชา จอมงานรทงหลาย ภายใหญ่เยี่ยมปานเขา เข้ามเหนทร
 บรรพศ อินโอรสระวี คือตั้งศิวะราช ผู้เก่งกาจเที่ยงถนัด
 พระพฤห์ดับคี่ มตุกชอตาระ ฉดาดรู้ ตั้งตั้งรพ คันธมาทน์ปรากฏ
 โอรสท้าวอชวี นคผู้เป็นช่างงาน รู้การอีกช่างคิด ดูกิวคี่
 กรรมา นิดกายาแดงดี ดูกอกันจำรัส ถ้วนหอศิวินส่องไข
 ให้โอรสเป็นดอง ฟันองปรองคองจิต หนึ่งทิววิทเก่งแค้น
 หนึ่งแมนทะแก้วนกด้า ฝ่ายวานรตั้งเขน เป็นดุกพระอรุณ
 ดุนทรเทพเจ้านา ศะรภักดาชงชน ดูกปรชชัญญ์เจ้าฝน ถ้วน

ขุนพดเรื่องราม นามว่าหนุมาน เริงราญฤทธิศักดิ์ ฤๅถูกพระพาย
 แรง แค้นกำแหงถนัด ราวอชระแซงชน ฝอยผันเร็วปานครุฑ
 แรงวรรณฤทธิ์เรืองสมร (๓๒) อีกรวมบริวาร ประมาณมอด
 หลายพัน เทวนสัตว์จันไชว เพื่อให้เป็นทหาร รับใช้งาน
 ดั่งคราม ตามเด็คนกรายนี้ ยามทอฉายแรงราพณ์ บำราบ
 รากษณ์หัว คับเชิญเขินทอคำว ชมพู ทอปลด ๗

โคลง ๔

๑	ฤๅถูกาดผ่านแดง	ครบมี
	ตงแต่เมือทออัค	ระเมอ
	ถึงเจตระมาศคั้ว	จันทรแรก ชนแฮ
	ฉะระเกาวิเค็ช	ฤๅษเณตา
๑	เกาศัถยาเกิดตา	เทอ
	ประศัคิพระโอรส	ประเศวีรุ
	กังกศกตพระจักร	แบ่งภาค
	เด็คจันมากำเนิด	เกิดศัรรพ์ (๓๓)

๑	ค้อนหมับเพ็ญซ้ำ	เท่าใด
	จึงดื่มตราประ	ดูดีแท้
	โอรสแฝดผ่องใส	ทราบดีจาท
	ต้องภาคพิษณุแท้	หน่อไท
๑	ไถเกยแห้งน้อย	นงราม
	รอกอกมืนานประ	ดูดีบ้าง
	เป็นโอรสเด็กงาม	เพ็ดนิพิศ
	หนึ่งภาคพิษณุดั่ง	เด็กรูศรี
๑	ยามดีโอรสได้	ดีบดอง วันแ
	คงกจพิชิตม	โภชนไซร
	วดีษฐมนับปอง	ปวงโคตถ
	ประดาทพระนามให้	กุมาร (๓๔)
๑	ท่านให้ทำยาทนน	ชื่อราม
	เป็นที่รกแห่งปวง	โตกถ้วน
	ให้ชำนะสงคราม	เป็นนิตย
	เด็ริมดูรบทุกซกัถวัน	ถิ่นผอง

๑	ต้ององค์ถูกเจ้าผู้ ชื้อดกษมณแตะศัทรุมน รูปดีวิโดภา อาจปราบศัทรุแกด้ว	มิตรา ผ่องแผ้ว พร้อมตั้ง คีเษ แก้วนไกร
๑	ถูกไทเกยนิหน ด่มชื้อคูคาจน ให้รื้ออบทงหมด เพอชื้อบวาร์งรักษ	ภรต ราชศักดิ์ รัฐคำดศัทร บาทบงด้
๑	ทรงชื้อทศัทรกเดยง อย่างประเดริ รื้อด่มพงค์ ให้เรียนรอบรื้อหมด ชรรมะคำดศัทรวิเคา	โอรด กษัตริย์เจ้า ยุทธคำดศัทร คคิงาม
๑	พระรามเปนยอศัทรัก นดาตแตะแหดมหัดก ควรเปนเจ็ดคิตก หาอักษัตริย์องค์ใหม่ด้	ชนก รอนรื้อ แหดงโลก ด้ดหา

๐ พระทนายทรักน่อง	ถักขมณ
พระเด็กเปนนุ่ใจ	แต่น้อย
ทุกเมือร่วมดู่กัน	ทุกขร่วม
ความคิดบ่เค็ดอนคด้อย	แถกผัน
๐ อินพระศัศุรพนน	เชอวัก
พระภรตมารกราว	ร่วมท้อง
ดององค์ต่างวู้จัก	ใจซึ่ง กั้นแฮ
มิ่งมิตรด้นทนอง	พดมาน
๐ ภูบาลชนกน	เปรมปรีย์
เพราะดุกทงดองค	นไนไร
ทุกองค์จตภกต	บดะ ดตเดย
เปรอพระบาทท่านไท	มิตรวงค
๐ จิงองค์ศัศุรเจ้า	โกศต
เป็นดู่ทกข โศคปวง	คตาดแคต้ว
พรหมแผ้วผองกมด	ปรจไมทย์
พระฉวีพุดอยแผ้ว	ผองสรานญ ค้วยนา ๖

ร้าย

๑ กาดดวงหทัยพรรษา ครนอยู่มาวันหนึ่ง จึง
 พระภิกษุสามเณร ดิถีธาเอกอุคม พรหมมุนีเรอมา ณ ไชยธยา
 เวียงราช จึงนรนาถภูมิ เขิญมุนีตั้งตาคี ดูปราสาทแก้วไข้ว
 ใ้หนึ่งอาสน์อันงาม นบขอบถามฤษี ชาวร้ายคืออย่างใด
 พังจอมไผทระอเว้า จึงพระเกาศิกนหนัน ตอบจอมขันธ์โกศถ
 อัจฉมพถนฤนาถ อาตมะแด่นรวิภาณ ด้วยมีมารร้ายต้อง
 ปองท่าตายพิชี่ กิจพดทั้งหลาย ท้าหยาบคายนานา ต้องอดรู้
 จำแดง แผลงกายได้หทัยอย่าง จึงจิตด้างยัญญะกิจ ด้วย
 ทูจวิตร้ายกาจ ครนอาตมะจะแดง ฤทธิกำแหงปราบมัน
 กิจการยัญญะเกออย ถอยมงคตตักษณะ อาตมะจึงเข้ามา ทูต
 ราชจอมจักร ขออารกษรวมเย็น อันเป็นกิจกษตรีย์ อัจฉม
 รัฎฐนาถ คุษาขอประทาน พระกุมารททายาท ประภาศนาม
 รามจันทร อันอาตมะทราบอยู่ จำเป็นผู้เดดดี เป็นดระกษตรีย์
 ถนัตทางยทษค้ำศตร์ คงสำมารถบาราม ปราบอดรู้แรงร้าย
 ททาตายพิชี่ ตงนขอพระราม ไปตามซาปราถนา เพืออารกษ

เหล่าพราหมณ์ ยามกระทำพิธี พลัดเกิดการขมขื่น มีดิถีวันกำหนด
 ทำวทศรตพิงสาร กต่างกำหนดตอบว่า อามุนั้นักขรรมี
 อันเจ้ารามดุกข่า ชนม์พรวิชายังอ่อน หย่อนกว่าดิถีหกมี
 คิงนฤจาจะอาจ ดำารรถสู้รภษดี คามตั้งกรรณา ตุช่าเองจะรับ
 นำกองทัพรบไป ช่วยท่านไซร้ว่าวี รบอดสู้ร่งหาญ แต่ถ่า
 ท่านขอเอา ตัวเจ้ารามจงได้ ขอให้ช่าไปช่วย ด้วยกำดั่งเดณา
 จาตุรงค์เรื่องคักดี อนึ่งยกษนไนร้ คือใครตะแวงฤทธิ
 ดิถีคักคักปานใด ใครไซ้มันนมา คามตั้งตอบทรงธรรม์ ว่า
 ทศกณัฐใจกาจ ประคำสน์ตั้งมนไชร้ ให้ทำดาบพิชี่ สองอดสู้
 บรรรภา ชื่อมารัจยักษา อักสูวาหุกาจ ทศรตราชพิงช่า
 แสนร่อนร่าวฤทธิ เพราะเธอไซร้ได้ทราบ ว่าทำวราพณ
 เริงรอนญ ได้รับพรพรหมา ใครช่าบมีตาย ใครหมายดั่งชีวิต
 เปนลุดคคิตลุดหวัง ดั่งนั้นจอมโกศด โดยกมตรักมาก มีอยาก
 ให้พระราม ไปสังครามควาน มุนพิงบพิตร เคื่องจิตกถาด
 พ้อตัด พระจอมรัฐด้วยถ้อย นานาเพราะน้อยจิต ฝ่ายอดิษฐรมุน
 ศรีบุโรหิตเก้า จึงเข้าแซกแซงทูต นเรนทรสูรทศรต ด้วยพจน์

ปดอบเหตุยี้ คัง^๕นไช^๕ร^๕ภ^๕า^๕สา^๕ย คดา^๕ย^๕ค^๕ว^๕าม^๕ว^๕ิต^๕ก^๕ด^๕ง จั้ง^๕ท^๕ร^๕
 อนุ^๕ยา^๕ต ไห^๕ร^๕าม^๕ร^๕า^๕ช^๕โ^๕ร^๕ด^๕ ไ^๕ป^๕ต^๕า^๕ม^๕พ^๕จ^๕น^๕ร^๕อ^๕น^๕น^๕ ไห^๕ด^๕ก^๕ษ^๕ม^๕ณ^๕
 ไ^๕ป^๕ด^๕ว^๕ย^๕ เพ็^๕ห^๕ช^๕ว^๕ย^๕เป^๕น^๕ด^๕อ^๕ง^๕ร^๕ว^๕ วั^๕บ^๕จ^๕ัด^๕จ^๕ง^๕เต^๕ร^๕ย^๕ม^๕ก^๕ว^๕ ไห^๕ก^๕ู^๕ม^๕ว^๕
 ไ^๕ป^๕ด^๕ว^๕ พ^๕ระ^๕มา^๕ร^๕ดา^๕ท^๕ง^๕ด^๕อ^๕ง^๕ พ^๕น^๕อ^๕ง^๕ก^๕ม^๕ก^๕ร^๕า^๕บ^๕ดา^๕ ฝ^๕าย^๕ว^๕่า^๕พ^๕ระ^๕ว^๕ดี^๕ษ^๕ร^๕
 บ^๕ุ^๕โร^๕ห^๕ิต^๕ค^๕ร^๕ุ^๕เก^๕า^๕ ดั้ง^๕เร^๕า^๕จ^๕ัด^๕บ^๕าย^๕ค^๕ี่^๕ ท^๕า^๕พ^๕ิ^๕ธ^๕ัม^๕โ^๕ษ^๕น^๕ เพ็^๕ห^๕บ^๕ัด^๕โ^๕ษ^๕
 เต^๕น^๕ย^๕ค^๕ อ^๕น^๕อ^๕า^๕จ^๕เบ^๕ย^๕ด^๕เบ^๕ย^๕พ^๕ก^๕ด^๕าง^๕ ห^๕ว^๕าง^๕ว^๕ิ^๕ถ^๕ที่^๕ไ^๕ไป^๕ ใน^๕แ^๕น^๕ว^๕พ^๕น^๕าร^๕ว^๕ญ^๕
 ฝ^๕าย^๕ท^๕ร^๕ง^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕ท^๕ศ^๕ร^๕ด^๕ ป^๕ระ^๕ณ^๕ต^๕ว^๕ิ^๕ค^๕ว^๕า^๕ม^๕ิ^๕ต^๕ร^๕ บ^๕พิ^๕ต^๕ร^๕ฝ^๕าก^๕ด^๕ุ^๕ก^๕ยา^๕
 ช^๕อ^๕ดี^๕ท^๕ธา^๕ไ^๕ป^๕ร^๕ด^๕ว^๕ย^๕ ช^๕ว^๕ย^๕ฝ^๕ีก^๕ด^๕อ^๕น^๕ค^๕อ^๕ไ^๕ไป^๕ คร^๕น^๕ไ^๕ด^๕เ^๕ก^๕ษ^๕ย^๕า^๕ม^๕ค^๕
 จั้ง^๕ม^๕ุ^๕ท^๕ู^๕ด^๕า^๕ พ^๕ระ^๕ว^๕า^๕ช^๕า^๕ท^๕ร^๕ง^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕ น^๕ำ^๕ร^๕า^๕ม^๕พ^๕ล^๕ก^๕ท^๕ำ^๕ว^๕ ก^๕บ^๕
 พ^๕ระ^๕ด^๕ก^๕ษ^๕ม^๕ณ^๕ก^๕ำ^๕ว^๕ จ^๕าก^๕ก^๕ร^๕ง^๕ ๑ (๓๕)

โคลง ๓

๐ มุง ^๕ ต ^๕ ร ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ู ^๕ ร ^๕ ย ^๕	บ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ด ^๕ ก ^๕ ง ^๕ ยั้ง ^๕ ไ ^๕
เด ^๕ น ^๕ เร ^๕ ย ^๕ บ ^๕ ฝ ^๕ ง ^๕ น ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร ^๕	ไ ^๕ ไป ^๕ น ^๕ า ^๕
๐ ป ^๕ ระ ^๕ มา ^๕ ณ ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ น ^๕ ห ^๕ น ^๕ ง ^๕	จั้ง ^๕ พ ^๕ ระ ^๕ ค ^๕ า ^๕ บ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ก ^๕
ด ^๕ ั้ง ^๕ ด ^๕ อ ^๕ ง ^๕ โ ^๕ ร ^๕ ด ^๕ เจ ^๕ ำ	ห ^๕ ย ^๕ ค ^๕ พ ^๕ ด ^๕ น ^๕

๑	นักษรรมีให้รวมดกษมน แล้วพระดาบส์ให้	ฉัตรนารดเกิดไช พระพร
๑	ดูก่อนเจ้ารามพ มนตรีต้องจะบอกให้	เควพพังพจน์ไว้ จูงจำ
๑	หนึ่งจะทำให้เธอ ปวงอบทมด้วยได้	ด้ขเสมอกทุกไร่ ถับถิง
๑	อีกหนึ่งจะให้แรง ใคร ๆ ในแดนค้ำว	แดนกำแหงอคร้าว บ่ทน เทียบเลย ๆ

โคลง ๒

๑	ควานนรามพเจ้า ดิงดือน	ฉัตรอทุกภรตเกิด
๑	ประนมกรนอบน้อม พังมนตรี	ดิงจิตไวมนพร้อม
๑	เด้าบ่นตามท่านไช ทงพอง	จำไว้ได้จิตได้
๑	ตมปองรามพไช ทรพยค	เปรนจิตประหนึ่งได้

๑	ต้องศรัทธศตยเจ้า นภธรรม	รับใช้ครูเก่า
๑	พกกนรมฝังนา หนงวรา ตวแต่ ฯ	ศรัยเกิดตา

โคลง ๔

๑	อษาแดงผองพน จึงพระวิศคามตร ปลุกต้องพระกุมาร ให้โตคตรงผดแผ้ว	คคณานต์ ตนแต่จ ต่อนตั้ง ผองศรัญ
๑	ไบนานกไคออก เดียบฝังศรัย คาบดชต่อนพดาง เพอศษยรอบรดา	เดินทาง น่านน หวางวิ ถิแฮ เด็ด
๑	แตนเตนไคเตา จนกระทงถงท พบเรือจอดอยยัง มุดกเรือบคราม	ตามฝั่ง ทาชาม คตง ชดไหล

๑๐	เขาไซร้เชิญพระเจ้า แตกมารต์เรือ มาข้ามถนนท โดยตัดวกแคะแก้ว	โยค นนแดว ไหลเชี่ยว ปลอดภัย
๑๑	เดินไปต่อไม้ซ้า ดงใหญ่แตกแดน รามถามพระผู้เป็น หนบ่าอะไรแต่	กเห็น ทับแท เจ้าว่า โบริดแดง
๑๒	ฤษแจ้งแก่พระ อนทเห็นเป็นดง เคยเป็นถิ่นไพศาล มตช, กระจูช, ช	กมาร บดิน ดองเวียก ชชเดิม
๑๓	เริ่มเดือนเพราะฤทธิแห่ง นามว่าตาทะกา อาจแปดงเบ็ดยหนีทรย์ ฤทธิเดชอคร้าว	ยกชน โหดห้าว (๓๖) หลายอย่าง กาจไกร

๑ นางไซรวีไต่เต่างด้วย	อดสูรฯ หนึ่งนา
ผู้ช้อด้นทะจอม	วากษต
มารวจแะสูรฯ	หุโหด
ตองนเปเนโอรต	ยักชน
๑ อดสูรฯ ร้ายตี	จงผตถญ
มตชแะทะกระษ	กัณตถาง
จนตองกัณไพศาด	แฉ่นยาก
แฉฉฉเปเนบาร้าง	อย่างเห่น
๑ เซนนวนมะเจ้า	กำแหง
จงเซอกาดงแซน	เกิดเจ้า
ปรวามยักชนแวง	ฤทธวอด แฉฉฉ
ตองเซตจะคนเคา	ก่อนงาม
๑ พระวามกัมเกิดวรบ	คำตั้ง
จับชนชนด้าย	แฉฉฉแฉฉ
คิตด้ายกเดียงคัง	คัณน
ฝุงมฤคองหนแฉฉฉ	คัณนา

๑	คาตะกาตคัม รับตุจากท่อน แดนโกรทรับไยยัง รับบุกรุกกระชั้น	เตียงตั้ง บदन ชายป่า นับใจ
๑	แต่ไกลเห็นพี่น้อง นางกัไซมายา แต่ราชมพเชอทรง แฝงแข่งมายาวรุทร์	ต้ององค์ แย่งยุทข ศรัทธิต์ ฤทธิ์ไกร
๑	ศรัไปตคหัตถ์ พระถักษมณแฝงศรั ถูกหูกมกปราด แตกชนตา	ต้องขาด อักษ ปดิดหลุด เด็ดแรง
๑	แปดกายหลายอย่างเข้า ต้องกุมารแฝงศรั ศรัรามวิเศษศรัค ชวนชัคสุดชัวาคม์	โรมรัน เก่งกาจ ถูกอก ยักษ์เส นับพัน

๑	ขำจวรวคอบวำครง	จกร
	ขจวรวเบนวรพวหมณ	รพจอย
	มวหวซงพล	เทศยวรช
	แฉะพระแฉ่งกดำวถอย	หถอกหนอ
๑	ขอคินดำมยำงครน	ขนยกษ ให้แฉ
	พระกเหยยบเพยงดำม	ยำงไซว
	คินพวแฉะแฉนศคค	ดำมหมค
	เขวภพกถบคินได้	จกมว
๑	ด้นดำมด้นอแฉวจแฉว	มน
	ขวนดพระอศวรม	ดดำง
	ให้พกเพอศข	ผนผอน
	คควมเห็นอยเมอยถบวง	คงคควร นนแฉ ๆ

ร่ำ

- ๑ ฝ่ายวำมวถหมคษย วจควมคทรมน ยนครบอจวรว
 แฉะกมวรดงองค ผู้เผวพงศวระฆ อคมพระภวพ อจวบวรบ
 นวงยกษ ครนได้พกศบวย พอหยเห็นอยเมอยถ จงวศว

มิตรเวรม ประเดมิยัญญูการ พระกุมารทั้งต้อง ปองจิตเตรียม
 บำราบ ปราบทั้งมอดหม่อมาร ที่จะหาญเหิมหมาย ทำตายกิลิษฐ์
 หกวาทรวดงตบ จึงสดับดำเนิน เดียงฮ่อรพดเหิม เวมรุกมา
 อาศรม จึงบรมราชพ มุ่งหมายรบเหด้ามาร ที่เหิมหาญมานน
 พด้นแดงศรัตวไป ศรัชยถุกอรา มารัจพดนักหิว อดไปไม่
 น้อย นับริยโยชนถนต พดตคตงดมุต ผุดขนยงบตาย รับผน
 ผายพดนหน บคนทดังครวม ฝ่ายพระรามาจับศร ฤทธิรอนญอราม
 นามว่าอาคณเยยาด์ตรี พาดแดงไปถุกเหมาะ จำเพาะตรงอรา
 แห่งสุวหาพด้น มวยช้วนตกคิน หน่อนรินทร์ภาสาย จับพาย
 วาด์ตรีกำแหง แดงไปดังวากษต ตายหมตถ้วนทุกคน ดำเรัจ
 ผดปราถนา วิศวามิตรมุนี ยินดัพนร่าพวรรณ ชมราชันราชพ ว่า
 เด็ดตบกษัตริย์ ทุกแห่งรัฐทั่วไป ครนได้พักผ่อนกาย พอดบาย
 บดิน จึงมุน้แดง แจ้งข่าวททราบมา ว่าราชาชนก ผู้ปกครอง
 ภารา มิถตาภาจกต คิดจะคงพิช พดทวยเทวณ เสิญราชันมาก
 มาย จากแห่งหลายนคร ให้จรวไปตองดู กงชนุดำคัญ ที่เทวณ
 ประด่าทให้รนาถปางก่อน แห่งนครมิถตา ทั้งเทวากุมภณทั ทง

คนธรรมดาบ้าง สามารถกักรู ก็นิยมมนุษย์ สุดจะหาผู้ใด กังได้
 ดั่งปรากฏา ดาบดีเชอจึงถาม พระรามว่าจะไป หรือฉันใดจึงตอบ
 รามระยอบวันทา ตอบว่าข้าขอไป ดั่งนั้นไซ้รึมนั้น เรียกเหตาดัดดา
 พาพระรามดกษมณ ดู่รณูประเทศ เดินข้ามเขตเขาเขิน เดิน
 เดียบฝั่งคงคา มายังฝั่งลำคร ร้อนแรมพตางกตางไพร และในเมื่อ
 จรด ประดับที่ดำคณู ราชันถามครุเก่า เรอเก่าแกตง แด่ดั่งซึ่ง
 ตำนาน ตามโบราณประวัติ ต้องกษัตริย์คอยฟัง ดั่งจตจจจำได้
 ได้เพิ่มพูนบุญญา ทุกทิวทิว ดั่งนยามดำเนิน เพ็ดดิเพ็ดนพัง
 ตำนาน กุมารดมความเหน้อย บันกเมื่อยชบเคย เดินเฉยเฉย
 ทกถาร บันานจวนจะถึง ซึ่งกรุงมถดา อยู่ตรงหนานนแดง ยงมอง
 เห็นผองแผว ผุดงาม ฯ

โคลง ๓

๑ พระรามเห็นป่าหนึ่ง	ซึ่งอยู่ไกลเวียงดังต่าง
เป็นถนทกรวาง	รุมหนาม
๑ ครัดถามวิศคามิตร	ใครเคยสถิตถน
ขอท่านจงโปรดช	เกิดนา ฯ

โคลง ๒

- ๑ วิศคามิตรีศอบถ้อย   แห่งพระวราษพน้อย
 ครดีธาม ฯ

โคลง ๔

- ๑ ตามเรื่องประวัติไชว   มมา
 ว่ามนโคตม   นนไชว
 อกนางอหดยา   เมยทาน
 อยด์ชกนไค   เนนนาน
- ๑ มาภาตวันหนงไชว   มน
 ไปจากพระอาศรม   ไมชา
 จิงพระเทพวชร   มาพบ
 นางอหดยาหน้า   เติตฉน
- ๑ บदनนเทเวศร์ไท   ประดงค
 ไคร่ประโดมโนมนาง   หน่งนอย
 จิงแปดงเปตียนรูปทรง   โดยค้วน
 คด้ายพระโคตมคต้อย   เข้าไป

๑	ปราได้ยงดกษณผู้ ชวนร่วมเริงดม ฝ่ายนางอหทยา แต่ความจิตรัก	เพดินตา ดมค รูเดห จึงยอม
๑	ประนอมพร้อมจิตเคตา นางนกรงจรม จึงเตือนสโรคม พระกตางยาย	คดงชม เสร็จฤ เหตราย ให้เสร็จ ยาตร์ไป
๑	ถึงในพนตพบ เดินดูพระอาศรม ทาวคักระจะหน กับทนบพน	มุน คุ่มคัน หตบहतก ดิทธา
๑	ครานนดาบสได้ แปดรูปเปนฤษ โดยญาณว่าตอบดก นอนตันทเมษผู้	เห็นศักร กรู ไปแนบ เดินห้ชม

๑ โคตมพิโรช ^๕ เพียง ร้องด่าปพระอินทร์ผู้ เรอแปดงรูปเหิมหาญ ดั่งวงประเวณียหยาบ	เพลิงผดถาญ มากบาป ก่อเหตุ อย่างใจ
๑ ต่อไปจงไว้เพศ เป็นกะเทยเกิดแด่น คักระกัพถนคตถาย นอบนบจับศัระเกด้า	อย่างชาย ไค้กเค็ร้า แรงฤทธิ์ กราบถา
๑ พอมมาถึงทห้อง เกรยวกรวดตวาดนาง มั่งบังอาจรวมรมย์ ทงทมึงไตรี ^{๕๘๕๖๖๖}	อาศรม เต็นชู้ กบศักร แก่ใจ
๑ ต่อไปอีกนบรอย จงอยู่กรรมเผาผดถาญ นอนเกิดดอกเฒ่าชู้ดี กินแต่ดมแทนเสัรวู	พนบ กิเดศ ไครอย้า เห็นเดย โภชนา

๑	จนกว่ารามะเจ้า ดุกทศรตเพ็ญ มานี้แตะประดับ มั่งจึ่งจะหมตบาป	รามพ พิรภาพ มั่งแห่ง นแด กตบคิ
๑	เสด็จพจ้ด่าปแด้ว ไปอยู่หิมาดัย ฝ่ายนางทกัษระทม คชยกว่าจะพบหน้า	โคตม ขอบฟ้า ทนอยู่ หน่อไท
๑	พึงไชรามพกราบ ขอทานรับนำไป ไปถึงที่นงคราญ อยู่ณทหนนด	อาจารย์ ป่าศ ผู้ถูก ด่าปแฮ ดับตา
๑	ปรีดาที่ไต่พบ ต้องกษัตริ้เข้าไป นางแค้นสุดุขสรามญ ให้อุทกต่างบาท	นงคราญ อภิวาทน์ สร้างโคก อย่างควร

● ปรีดาที่ได้อพบ   นงควาญ
    สองกษัตริ์เข้าไป   อภิวัตน์.

๑๐	แด้วชนเสด็จกไม้ ขกรบรของดงคว บคนนงบบผ ด้วระคนต้วแจ	นานา เกิดด้ว ตจจาก ด้วรวค้แ จ้บกรรณ
๑๑	คนรรรพนางพำจ ทวยเทพอำนาจพร นงคราญหมตบาปกรรม ด้วระมีมาด้อม	ระบำ พรวังพร้อม พันด้ว แควดพัน
๑๒	ครานนคาบด้วเจ้า ด้วทรวเหตุโดยญาณ รวเหะกตบอาศรม องค์พระรามพไท	โคตม ท่นไชร ค่อนรว อย่างดี
๑๓	บคนพศ้พกตรวเจ้า เห็นผองวิดาศ้เพียง เรอทรบว่าบาปดา ยกโทษแต่เมอน	ชชช กอนก มกหมต ค่อไป

๑ ทรงชัยวามพกัม	กราวดา
ดาบส์แฉะนางที	ผองแผ้ว
ชอกเดินค่อมรรคา	ตรงตู้
มิดดาเวียงแก้ว	เกรอกนาม ฯ (๓๗)

ร้าย

๑ พระรามและลักษมณ์ ตอนนั้นย้ายพักตรู่ ไปสู่ทิศ
 อีด้าน ตามอาจารย์ดดา ไม่ช้าก็ถึงที่ เขตพริมนทต งาม
 วิมตทุกอย่าง แต่ต่างโรงงาน งามสถานเวท ที่ญญาปรากฏ
 ครบหมดตามตำรับ แทรยับพัดบพดา มาดกตงเวียงราย ทง
 ขวาซ้ายดำดบ ไม่ซบซอนเบียดเคียด ไม่ยดเคียดเกินควร ทง
 มวดตวนนาชม นารมยรชชจต วิศวามิตรมน จิงเดอกททาศย
 อยู่ใกล้ตำระหาน แฉ่นดำราญธุ์ชทว ทกตวคนเหตาศิษย์ ได้
 สติคเกษมสันต ครานนทาชนท คิตกมิตดา ทราบข่าวว่ามน
 มาถึงที่แถวไซรี ทรงชัยชอนพ้อพราหมณ์ นามพระศคานนท์
 อันเปนบุโรหิต ร่วมจิตทบรักษา กับทวชาติ ๆ ทงมนตรือมาตย
 ราชเดวกทงหดาย ฝั้นผายไปค่อนรับ คำนับวิศวามิตร บพิตร
 เสิญอยู่ช่วย อำนวยพรดีดดี ในพิชัยดตย ฝ่ายองค์พระนัก
 ธรรม นำพระรามและลักษมณ์ ฝ่เข้าทรงคักคนเรนทรตู้ร และ

โคลง ๓

๑	ภมาต ^๕ พังคาบ ^๕ ด	จึง ^๕ ประณต ^๕ นอบ ^๕ แค้น
	เด้า ^๕ เร ^๕ อง ^๕ ชน ^๕ แก้ว	ค้อ ^๕ ไป ๗

โคลง ๔

๑	ขอ ^๕ โชค ^๕ ดี ^๕ เบ ^๕ อง	โบราณ
	แห่ง ^๕ ร ^๕ ต ^๕ น ^๕ ช ^๕ นุ	เก ^๕ ย ^๕ ร ^๕ ต ^๕ ก ^๕ อง
	ได้ ^๕ มา ^๕ ด ^๕ ัด ^๕ ก ^๕ าน	นิ ^๕ เว ^๕ ค ^๕ ัน
	เพ ^๕ ร ^๕ า ^๕ ะ ^๕ เห ^๕ ต ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ จะ ^๕ ค ^๕ อง	แ ^๕ ถ ^๕ ด ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ำ ^๕ ร
๑	ณ ^๕ ก ^๕ า ^๕ ด ^๕ ร ^๕ ช ^๕ ระ ^๕ ท ^๕ ำ ^๕	เท ^๕ ว ^๕ ร ^๕ า ^๕ ต
	ที่ ^๕ ห ^๕ ก ^๕ จ ^๕ า ^๕ ก ^๕ นิ ^๕ มิ	เอ ^๕ ก ^๕ ไ ^๕ ้
	ช ^๕ น ^๕ ด ^๕ ค ^๕ ด ^๕ ำ ^๕ มา ^๕ ร ^๕ ก	มา ^๕ ก ^๕ ฤ ^๕ ท ^๕ ช
	มา ^๕ ค ^๕ ุ ^๕ บ ^๕ า ^๕ ร ^๕ มี ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร	ด ^๕ ี ^๕ บ ^๕ พ ^๕ น ^๕ ช ^๕
๑	อน ^๕ ช ^๕ น ^๕ ร ^๕ ต ^๕ น ^๕ น	ค ^๕ ก ^๕ ร
	พ ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ ร ^๕ ุ ^๕ ท ^๕ ระ ^๕ เท ^๕ พ ^๕ ฤ ^๕ ท ^๕ ช	อะ ^๕ คร ^๕ ำ ^๕ ว
	ไป ^๕ ด ^๕ ัด ^๕ โม ^๕ ด ^๕ ร	ย ^๕ ัญ ^๕ ญ ^๕ ะ
	แ ^๕ ถ ^๕ ะ ^๕ เก ^๕ ิ ^๕ ต ^๕ เห ^๕ ต ^๕ ร ^๕ า ^๕ ญ ^๕ ร ^๕ ำ ^๕ ว	โร ^๕ ม ^๕ ร ^๕ ัน

๑	๒๒ ควรนทกษะไซร์ มิได้เซียมุทระ พระจิ้ง โกรธทวยแมน ปองประหาร ให้ม้วย	คุณกณ ท่านนา ได้จัญ มวดหมัด ดั่งซาร์
๑	เทวาท่างนอบเกล้า ขอโทษจนพระคตาย จิ้งองค์ พระคังกร หายบาดเจ็บปวงแผ้ว	ทุดวอน โกรธแล้ว ให้เทพ ผ่องพรรณ (๓๘)
๑	อินชนทไท้ อริราบเรียบใน กษัตริชนกผ่าน มิดิดาหตายชน	เชอผดายุ คาบหน พิภพ ถนอมมา
๑	คราหนึ่งศุข้าแหตะ ไคหนึ่งตรณ จิ้งให้ชอดีดา งามประเสริฐเกิดดบ	ไถนา จากภพ ตามเกิด นั้นแต่ (๔๐) แหดงควี่

๑	ดู ^๒ ก ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ก ^๒ น ^๒ ไ ^๒ ช ^๒ ร ^๒ ชา ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ป ^๒ ริ ^๒ ญ ^๒ ญา ว่า ^๒ แม่ ^๒ ว ^๒ ระ ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ ต ^๒ ริ ^๒ ย ^๒ ได้ ^๒ ดู ^๒ ก ^๒ ห ^๒ อ ^๒ ย ^๒ น ^๒ ไ ^๒ ช ^๒ ร ^๒	เกิด ^๒ อ ^๒ ค ^๒ จ ^๒ ร ^๒ ร ^๒ ย ^๒ แ ^๒ มัน ^๒ ได้ ใ ^๒ ค ^๒ อ ^๒ ย ^๒ าก ค ^๒ ู ^๒ ค ^๒ ร ^๒ อง
๑	ต ^๒ อ ^๒ ง ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ก ^๒ เ ^๒ ช ^๒ ใ ^๒ ห ^๒ ว่า ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ ก ^๒ อบ ^๒ พ ^๒ ริ ^๒ ภ ^๒ า ^๒ พ ^๒ ใ ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ร ^๒ น ^๒ ค ^๒ ัก ^๒ ค ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ ส ^๒ ำ ^๒ ท ^๒ ด ^๒ ก ^๒ แ ^๒ ด ^๒	ป ^๒ ระ ^๒ จ ^๒ ัก ^๒ ษ ^๒ แ ^๒ น ^๒ แ ^๒ ท ^๒ ใ ^๒ ห ^๒ อ ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ใ ^๒ ห ^๒ พ ^๒ ด ^๒ ัน
๑	รา ^๒ ช ^๒ น ^๒ ม ^๒ ว ^๒ ด ^๒ มา ^๒ ก ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ร ^๒ น ^๒ บ ^๒ อ ^๒ า ^๒ จ ^๒ ชา ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ค ^๒ อ ^๒ บ ^๒ ท ^๒ ง ^๒ ผ ^๒ อง ^๒ ช ^๒ ำ ^๒ ม ^๒ ย ^๒ อ ^๒ ม ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ใ ^๒ ห ^๒	มา ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ง ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ใ ^๒ ด ^๒ ว ^๒ ำ ^๒ ด ^๒ ก ^๒ ด ^๒ ัก ^๒ ร ^๒ า ^๒ ย ^๒
๑	ว ^๒ ุ่น ^๒ ว ^๒ าย ^๒ พ ^๒ ิ ^๒ โร ^๒ ช ^๒ ด ^๒ ว ^๒ น ^๒ ท ^๒ ว ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ ต ^๒ ริ ^๒ ย ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ว ^๒ ร ^๒ ม ^๒ พ ^๒ ด ^๒ ย ^๒ ก ^๒ มา ^๒ ด ^๒ ู ^๒ ค ^๒ น ^๒ เ ^๒ ม ^๒ เ ^๒ อง ^๒ ต ^๒ ิง ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ ช ^๒ ิต ^๒ ค ^๒ ค ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ม ^๒	เห ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ค ^๒ เ ^๒ อง ^๒ พ ^๒ ร ^๒ ง ^๒ พ ^๒ ร ^๒ อ ^๒ ม ^๒ ม ^๒ ิ ^๒ ถ ^๒ ิ ^๒ ด ^๒ า ^๒ แ ^๒ ด ^๒ บ ^๒ ุ ^๒

๑	หนังสือคัดคดหม่น	มิดดา
	ทวยราษฎร์เด่นด่าปาก	ยากไซร์
	ชาวจังหวัดบชา	ทวยเทพ
	วอนสัตว์ช่วยให้	ชาติเชญ
๑	เห็นผลในไม้ช้า	เทวณ
	ตั้งจุดรงค์พด	พรงพร้อม
	มาช่วยรบประจัน	สู้ศึก
	ใดทพทคงดอม	ด่าพถัน
๑	อินทรวิทนชา	เต็มใจ
	ให้กุมารสองดู	แน่แท้
	แม่หากจำองค์ใด	ด่ามารก
	ยกชนุได้แต่	เดิดงาม
๑	หากวามเธออาจชน	ชน
	ขงชนะมากมวด	กษัตริย์แกตว
	ดีคายอดคตาคร	ยอมยก ให้นำ
	คงปฏิญญาแล้ว	แน่นอน

โคลง ๒

๑	พั้งภูธรครัดไชร ^๖ เจรวา	พระภาบดจั้งได้
๑	วาระโปรดอย่าข้า อาตมะ นีเทอญ ๑	นำชนุดันหน้า

โคลง ๓

๑	พระเจ้าชนกนบ แถวจั้งควัดให้	เควพคาบดไท ^๖ เส้ว
๑	เชญศัรวคณชน ^๖ แถงดวยบษปะ ^๖ พน	มาตุ้มมาตกน ^๖ ตระการ
๑	วิบบรรหารจั้งเขา เชญชนก้องแก้ว	เขาตุ้มจั้งราชแถ้ว ชอกมา ๑

โคลง ๔

๑	ราชารชนกน้อม ข้าพระพรหมฤษี ^๖ นัแถชนพราว บรพะบรัชชา ^๖	เกศเกล้า เด็ดหล้า พิจิคร ^๖ เคยกนอม

๑	อนิจกรรม ^{๒๒๕} ครยตวน	ค่าแห่ง
	เคย ^{๒๒๕} เข้ชามชญ	รัตน
	ถึงหากจะม้แรง	ดักเท่า ไฉน
	บมเคยแตก	ยกไหว
๑	ยักษ์ใหญ่ ^{๒๒๕} มีค่าง้าว	แรงหาญ
	ทวยเทพวิทยากร	คนขรรพ
	อภินาคจากบาดาด	เรื่องเคช
	แพ ^{๒๒๕} นูนสัตว์รพ	ดินไป
๑	มนุษย์ใครจะอาจ	หาญดี
	ใครกอบพระภาพ	มากดี
	อาจก่งธนูศร	นำวเหนียว ได้ฤ
	ยกจากทงพน	วิสัย
๑	แต่ใจ ^{๒๒๕} ซ่านชอบ	ต้องกษัตริย์
	เห็นว่าเป็นศิษย์ดา	บสให้
	มาตเกิดถนัด	ขมเขก
	คูเกิดของเด็กไซร์	ถึงขวัญ

๑๐	พัตน์พระดาบดีเว้า	แกวราม
	ตเกิดชนอัน	เฮกแก้ว
	รวมพกกกราบงาม	ด้ามดาบ
	เปิดหีบโบราณแก้ว	เพงดู
๑๑	เห็นชนจรงรอง	ชนพตน
	ขาดนจับกุม	มนแก้ว
	ขอให้โชคดีดรร	พระดีทช
	ขายกชนแก้ว	ก่งท
๑๒	มุนรองประกาศ	อดยพร
	จงดีทชดีมหมาย	ตกแก้ว
	ชนกกดาวด้นทร	พจนต์อ
	ตองเกิดศุภฤกษ์แก้ว	เดิดงาม
๑๓	จิงรามรวมพจับ	ชน
	มวดหม่มเสวกปวง	นงจ้อง
	พระยกชนช	เชิดเนิด
	มวดหม่มเสวกว้อง	ดรรเสวีญ

๑	เพ็ดนคฺพระจับนำ ก่งเหมาะพอด้ายตั้ง ครานนสันนครน ราวกับพามาเพียง	ก่งบน หักเบรียง โครมครัก ถูกพา
๑	พดฺชาตฺห่าน ชนนิกวตฺมดง เหล็ดอแต่พระทรงชัย อถฤษฺ์เดิดเหล้า	เท้อมไหว ชบหน้า กับกษตฺรียฺ์ ดองแด อญฺุทน
๑	จุมพดฺหายคกพระ ตฺรวัดฺประกาศฺมเซย เจ้ารามแะเดิดใน เหล็ดอที่จะหาถอย	หญฺุหัย แด้วแฮ ไม่น้อย แหด่งภพ เหมาะชม
๑	เปนประถมแนแท้ เห็นเดชมหฺคฺจรวรียฺ์ หาใครเบรียบบุญไศตก ควรรคฺคฺกข้าแด	ในโตก ถองแท้ นหอน มีเดย เดิดงาม

๑ เจ้าวรามาหากได้กับ อันตระกุดเข้าเคย จะยังประเด็กรูนา รุเรองแล้วจะคอง	ตัด เกยรคิกอง นาสาคี กถ้าวชม
๑ บรมตามตีโปรด ข้าจะใช้ทุกไป นำข่าวสู่เขตรัฐ เสิญพระผู้ทรงหัด้า	อนุมัต ไม่น้ำ อโยธ ยาแธ เกรอกไกร
๑ ให้เสด็จสู่ราช ข้าจะยินคืบ และช่วยกิจพิช ดมรดพระตุไชร	ธานี นีแด ทานไท อภิเชก ดมจวิต
๑ มุหนทรนุมนัตด้วย ท้าวชนกตั้งทุก ไปอยุทธธานี กำมับถรรพตั้งก้อย	ยินดี ไหญ่น้อย เวียงใหญ่ ถองถาร เดีร์จแด ฯ

ร่าย

๑ รับโองการกราบดา จิ่งทวารั่มจร ชื่อศักรควนไป
 ภายในตำราตรี ถึงกรุงศรีอยุธยา เพื่าราชาทศรถ แผลพจน์
 จำทูตสาร แดงการณั้หมี่ ที่ตั้งจิ่งทูลเชิญ ดำเนินผู้มีฤดา
 ฝ่ายราชาทศรถ ก็กำหนดโดยพด้น เตรียมจรวัดโดยค้วน
 ขวนโอรสสองไซร์ ไปด้วยกับพระองค์ อักบรจงเตือกศรร
 ของท่าขวัญงาม ๆ ตามชัคติยะวิสัย อักให้เร่งนิมนต์
 ห้าคนมนั้เด็ด ประเสริฐรัฐรุ้กรกิจ คือวดีษฐปรี่ชา วามะเทพ
 ผู้ใหญ่ มรภักณไทยเด็ดดี ชาวาดัดวิมด กาศยายนณฑาต
 เชิญยาตรนำหน้าไป ครันได้ฤกษ์ยามดี ภูมึให้ยาตรา เคลื่อน
 เสด็จจรังค์ มุ่งตรงวิเทห์รัฐ จอมกษัตริย์แรมกลาง หวางวิถึ
 ดีวัน ครันใกล้ถึงนคร ภูรชนกราช ยাত্রมารับทศรถ
 แผลพจน์เชิญสู่กรุง มุ่งรับรองเด็ดดี มุนีวิศคามิตร กันำศิษย์
 ต้องรา มาเฝ้าพระบิตุราช กราบแทบบาทบงกช ทศรถยินดี
 กอดต้องศรีภุมาร แด้วภูบาตบุษิต วิศคามิตรมุนี มีวาจา
 สรรเสริญ เย็นยอคุณหนักหนา แด้วราชาต้ององค์ ตรงเข้าสู่

วจ์ใน ค่อนั้นไซ้เว็รเตรียมการ งานอภิเษกสมรส ให้ดมยศดมศักดิ์
 ทัศนณะเกิดติดก ชนกล่งเด็ว รั้ดั่งงักาศยา เข็ญอนุชากษัตริย์
 กุศร์วชิรภุชย์ ให้มาช่วยด้วยพถัน ครนกุศร์วชิ วับริดมาบมิหัง
 ถังมิดดาแต่ัว เขษฐาแม่่วหญย ตรีดีไซ้ดักามัน คนขยันไปเผ้า
 พระเจ้าอโยชยา เข็ญมาพร้อมโอรส ผู้ทรงยศทั้งดี ฌที่
 พระโรงรัตน ครนกษัตริย์ดีไม่อว จึงภุชวทศร์ก แผพจน์แต่ชนก
 ดิดกมิดดา ว่าขอให้อวธิษฐ ฟูโรหิตกถ่าวคำ ถ่าดับวงค์แทน
 ทาน อาจารย์ก็ประเคิม เริ่มแต่พระพรหมา ชาติาดอวยมภู
 ๒๓๕ ผู้เกิดชนเคิมกาด และค่อทานนหม มระจวดีทช บุตรเขอนน
 กศัยป ผู้เจเนจบสรวพัต วิวัดีวักก่าเนิด เกิดจากพระมนู ด้วง
 ๒๓๖ ด้รียมบุตรี เปนด่มมุติเทวะ ประกาศนามกษัตริย์ ใอวัดีวักมนู
 ๒๓๗ ผู้เปนพระบิดา แห่งอิกษจากราช นรนาถประถม บรมราช
 กษัตริย์ ทวงรัฐอโยชยา ค่อนนมาดีบวงค์ ดงทางโอรสใใหญ่
 ๒๓๘ นามะไชยเชอมี กุชดั้ก่าแหง แถดงถ่าดับวงค์ ดงมาเปนชนๆ
 ๒๓๙ ถังทรงธรรมทศร์ก ผู้ยงยศถังรัฐ อยุณบัตนนไซ้ ฝ่าย
 ๒๔๐ ทรงชัยชนก ดิดกจิเทห์ราชภูว อภิวาทมนู กถ่าววจ์แถดง

แต่งตั้งดำตัมวงศ์ ของพระองค์เองบ้าง ตามแบบอย่างโบราณ
 ภูมอดเกล้าวประเดิม เริ่มแต่ณิมิราช หน่อหน้าถิกษจากุ จอม
 ดุริยะวงศ์ ดำตัมตรงต่อกัน เป็นชั้น ๆ กษัตริย์ ถึงหรัสระโรม
 ไชว ไทม่โอรสด่อง พี่น้องอยู่พร้อมหน้า เศษฐาศ์ระจวช
 กษัตริย์ทรงมิลิตา ฝ่ายว่าองค์อนุช คือทำจกศ์จวช ทรงรัช
 ดิงลาศยา อันว่าทรงด่องฝ่าย ชายหญิงซึ่งมุ่งบอง เป็นคู่ครอง
 ประเดริฐ มีกำเนิดตั้งตาม ตามที่ต่างแถถง แต่งตั้งดำตัมชน
 ด่องดกถเดิดนั้ ดุดดม กัณหา ฯ (๕๑)

โคลง ๓

๑	องค์บรมกษัตริย์ ว่าชามีโยกย้าย	จึงตารัดค่อท่าย ปฏัญญา
๑	ยกดีคาให้ร้าม ด่องเดิดสุธาตแถ้	งามเหมาะะดมคู่แท้ ดมกัน
๑	อันอกหน่งชิตา คุชานมบดิน	อรมตาชอร เค็มใจ

- ๑๐ ยกให้เจ้าตากษมน เพื่อครองกันและน้อม
จิตทั้งสองฝ่ายพร้อม ตามคัค ๑

โคลง ๒

- ๑๑ มุนเภาศึกเจ้า จึ่งเผยพจนะเว้า
ว่าไป
- ๑๒ นองโทมตูกแก้ว ต้ององค์ผองแผ้ว
เพดินตา
- ๑๓ แม้วาเธอโปรดให้ มุดวยออกไค
จะต
- ๑๔ ภูมัทศรทไซร์ มุดอกอ์ถองไค
เด็ดจมา
- ๑๕ นามว่าภรตแกดัว และศตรขนะแกัว
กษัตรา
- ๑๖ ราชานกโหว่ และคอบยอมยกให้
พระหदान ๑

โคลง ๔

๑	จัดงานสมรสร่วม	แปดองค์ (๔๒)
	หาฤกษ์ประเสริฐยาม	เด็ดแก้ว
	เริ่มกิจพิชฌิม	ภคส์วักดิ์
	ส่องดั่งจิตแฝง	ผ่องงาม
๑	พระวามครองค์เจ้า	ดีดา
	บุรุษนารัตน	เหมาะแท้
	ดกษณณคอุรมิดา	โคมเน็ด
	ดั่งค่างมเด็ด	ควรงน
๑	อนภรตไคค	เคียงศรี
	มาณฑะวุดกุกค์	ชอชไท
	คัศรพนคบุตร	ผูกนษรู
	นามศรีทะเกยวติไซ	เอกอนงค์
๑	องค์พระวดีษรูผู้	ทรงญาณ
	และพระวิศวามิตร	คาบดี
	ทากิจพิชการ	อภิเชก
	อีกศดานนทพรต	ช่วยกรรม

๑	ทำการตามแบบต๋อง ได้ยศาสตร์กำหนด เพื่อกอบกิจอาวาท เป็นเอกมงคลไชว	คำวา จดไว้ ต้มรด สัตว์ศักดิ์
๑	พิชิตาเวจแก้ว ตากษัตรียัดโมสร จรรจากมิติตา	วิศวา มิตรแฮ นนแก้ว เดยถดับ
	ผู้พระอาศรมแก้ว	ผ่องสรวย
๑	ถึงกาลทศรถไท ทำวชนกัจของ ให้ตุกตะหदानสรรพ ฆ่าทาสันับด้วยร้อย	จะกดับ กรุงแด ใหญ่น้อย ต้มยศ จัดพด้น
๑	ทรงขรรมีทศรถเจ้า ทำวชนกจากเวียง มุ่งกดับอโยธยา ทุกกษัตรียัดแสนดุขไชว	จึงดา ท่านไท รวมยศ ทวณ ๗

ร้าย

๑ คราน^๒นกระบวนคดี จากมิตดาไปเนิน เติมนิท^๓
 กิ่งทาง บังเกิดตางวิบัติ หนักในไพรรก เดีงวิหกรอ^๔นร้อง
 มองด้คว^๕เฒ่นผ่านไป เหมือนคกใจนักหนา จึงม^๖หาบพิตร^๗ ตาม
 ปโรหิตพถัน อ^๘นว่าตางร้ายมี ดง^๙นเหตุโค^{๑๐}หนอ ขอจงช่วยแถง
 ข^{๑๑}แรงพอปลอบจิต จึง^{๑๒}วดีษ^{๑๓}รู^{๑๔}ท^{๑๕}ว่า ย^{๑๖}น^{๑๗}บ^{๑๘}ก^{๑๙}ษ^{๒๐}าร^{๒๑}อ^{๒๒}ง^{๒๓}ว^{๒๔}อน
 พยากรณถว^{๒๕}าย ว่าเหตุร้าย^{๒๖}อ^{๒๗}า^{๒๘}จ^{๒๙}มี แต่^{๓๐}โย^{๓๑}ช^{๓๒}ท^{๓๓}ว^{๓๔}ย^{๓๕}ห^{๓๖}า^{๓๗}ญ^{๓๘} แต่^{๓๙}ด้^{๔๐}ค^{๔๑}ว^{๔๒}
 ผ่าน^{๔๓}ไ^{๔๔}น^{๔๕}ฉ^{๔๖}ิง^{๔๗} เป็น^{๔๘}ด^{๔๙}ัง^{๕๐}แก^{๕๑}ไ^{๕๒}พ^{๕๓}ย^{๕๔}ภ^{๕๕}ย^{๕๖} ขอ^{๕๗}ท^{๕๘}ร^{๕๙}ง^{๖๐}ช^{๖๑}า^{๖๒}ย^{๖๓}ภ^{๖๔}า^{๖๕}ด^{๖๖}าย^{๖๗} ค^{๖๘}ด^{๖๙}า^{๗๐}ย^{๗๑}ว^{๗๒}ิ^{๗๓}ค^{๗๔}
 เกิด^{๗๕}นา คร^{๗๖}าน^{๗๗}น^{๗๘}พ^{๗๙}า^{๘๐}ย^{๘๑}พ^{๘๒}ัก^{๘๓} แ^{๘๔}ง^{๘๕}จ^{๘๖}ค^{๘๗}จ^{๘๘}น^{๘๙}ด^{๙๐}ิ^{๙๑}น^{๙๒}ไ^{๙๓}ห^{๙๔}ว^{๙๕} ไ^{๙๖}ไม่^{๙๗}ไ^{๙๘}ญ^{๙๙}ไ^{๑๐๐}ค^{๑๐๑}น^{๑๐๒}ด^{๑๐๓}ง^{๑๐๔}พ^{๑๐๕}ถ^{๑๐๖}ัน
 ต^{๑๐๗}ว^{๑๐๘}น^{๑๐๙}ม^{๑๑๐}ว^{๑๑๑}แม^{๑๑๒}ก^{๑๑๓}เม^{๑๑๔}ฆ^{๑๑๕} เ^{๑๑๖}ก^{๑๑๗}เ^{๑๑๘}ร^{๑๑๙}น^{๑๒๐}พ^{๑๒๑}ย^{๑๒๒}บ^{๑๒๓}ฝ^{๑๒๔}น^{๑๒๕} อ^{๑๒๖}ก^{๑๒๗}ม^{๑๒๘}ม^{๑๒๙}ด^{๑๓๐}ร^{๑๓๑}ด^{๑๓๒} ค^{๑๓๓}ด^{๑๓๔}ม^{๑๓๕}โย^{๑๓๖}ช^{๑๓๗}ท^{๑๓๘}ว^{๑๓๙}ย^{๑๔๐}ห^{๑๔๑}า^{๑๔๒}ญ^{๑๔๓}
 ต^{๑๔๔}าง^{๑๔๕}ด^{๑๔๖}น^{๑๔๗}ด^{๑๔๘}า^{๑๔๙}น^{๑๕๐}ค^{๑๕๑}ก^{๑๕๒}ใจ ไ^{๑๕๓}น^{๑๕๔}ไ^{๑๕๕}ม่^{๑๕๖}ซ^{๑๕๗}้า^{๑๕๘}ห^{๑๕๙}ึ^{๑๖๐}น^{๑๖๑}พ^{๑๖๒}ร^{๑๖๓}า^{๑๖๔}ห^{๑๖๕}ม^{๑๖๖}ณ^{๑๖๗} น^{๑๖๘}ำ^{๑๖๙}ค^{๑๗๐}ร^{๑๗๑}น^{๑๗๒}ค^{๑๗๓}ร^{๑๗๔}ำ^{๑๗๕}น^{๑๗๖}ก^{๑๗๗}น^{๑๗๘}า
 ค^{๑๗๙}อ^{๑๘๐}ม^{๑๘๑}ห^{๑๘๒}า^{๑๘๓}ด^{๑๘๔}า^{๑๘๕}บ^{๑๘๖}ด^{๑๘๗} ไ^{๑๘๘}อ^{๑๘๙}ร^{๑๙๐}ด^{๑๙๑}ช^{๑๙๒}ม^{๑๙๓}ท^{๑๙๔}ค^{๑๙๕}น^{๑๙๖} เก^{๑๙๗}ค^{๑๙๘}ม^{๑๙๙}น^{๒๐๐}ช^{๒๐๑}ฎ^{๒๐๒}า ย^{๒๐๓}ิ^{๒๐๔}น^{๒๐๕}ว^{๒๐๖}าง^{๒๐๗}หน้า^{๒๐๘}ภ^{๒๐๙}ู^{๒๑๐}ว^{๒๑๑}าด
 ข^{๒๑๒}ว^{๒๑๓}า^{๒๑๔}น^{๒๑๕}เพ^{๒๑๖}ช^{๒๑๗}ร^{๒๑๘}เ^{๒๑๙}น^{๒๒๐}บ^{๒๒๑}ม^{๒๒๒}น^{๒๒๓}อ^{๒๒๔}ย^{๒๒๕} ถ^{๒๒๖}อ^{๒๒๗}น^{๒๒๘}น^{๒๒๙}ว^{๒๓๐}เ^{๒๓๑}ศ^{๒๓๒}ษ^{๒๓๓} เร^{๒๓๔}อ^{๒๓๕}ง^{๒๓๖}เด^{๒๓๗}ช^{๒๓๘}า^{๒๓๙}ร^{๒๔๐}ง^{๒๔๑}ฤ^{๒๔๒}ท^{๒๔๓}ธ^{๒๔๔} ฝ^{๒๔๕}าย^{๒๔๖}
 ว^{๒๔๗}ดี^{๒๔๘}ษ^{๒๔๙}ร^{๒๕๐}ู^{๒๕๑}ม^{๒๕๒}น^{๒๕๓} อ^{๒๕๔}ีก^{๒๕๕}เ^{๒๕๖}ห^{๒๕๗}ด^{๒๕๘}า^{๒๕๙}ช^{๒๖๐}ท^{๒๖๑}ง^{๒๖๒}ผ^{๒๖๓}อง^{๒๖๔} ร^{๒๖๕}ับ^{๒๖๖}จ^{๒๖๗}ัด^{๒๖๘}ของ^{๒๖๙}ก^{๒๗๐}ำ^{๒๗๑}น^{๒๗๒}ด^{๒๗๓} พ^{๒๗๔}ถ^{๒๗๕}น^{๒๗๖}อ^{๒๗๗}อก^{๒๗๘}ไ^{๒๗๙}ไป
 ต^{๒๘๐}อ^{๒๘๑}น^{๒๘๒}ร^{๒๘๓}ับ^{๒๘๔} ค^{๒๘๕}ำ^{๒๘๖}น^{๒๘๗}บ^{๒๘๘}พ^{๒๘๙}ร^{๒๙๐}า^{๒๙๑}ห^{๒๙๒}ม^{๒๙๓}ณ^{๒๙๔}แ^{๒๙๕}ก^{๒๙๖}เ^{๒๙๗}น^{๒๙๘} อ^{๒๙๙}ีก^{๓๐๐}พ^{๓๐๑}ร^{๓๐๒}อ^{๓๐๓}ม^{๓๐๔}ก^{๓๐๕}ัน^{๓๐๖}อ^{๓๐๗}อก^{๓๐๘}น^{๓๐๙}า^{๓๑๐}ม^{๓๑๑} ว^{๓๑๒}ำ^{๓๑๓}ร^{๓๑๔}า^{๓๑๕}ม^{๓๑๖}
 ร^{๓๑๗}ำ^{๓๑๘}ม^{๓๑๙}ร^{๓๒๐}ับ^{๓๒๑}เท^{๓๒๒}อ^{๓๒๓}ญ^{๓๒๔} เ^{๓๒๕}สิ^{๓๒๖}ญ^{๓๒๗}ร^{๓๒๘}ับ^{๓๒๙}ของ^{๓๓๐}ท^{๓๓๑}ง^{๓๓๒}ห^{๓๓๓}ด^{๓๓๔}าย^{๓๓๕} ฝ^{๓๓๖}าย^{๓๓๗}ป^{๓๓๘}ร^{๓๓๙}ค^{๓๔๐}ร^{๓๔๑}า^{๓๔๒}ม^{๓๔๓} ร^{๓๔๔}ับ^{๓๔๕}ของ^{๓๔๖}ง^{๓๔๗}า^{๓๔๘}ม^{๓๔๙}
 เ^{๓๕๐}า^{๓๕๑}ให้^{๓๕๒} แต่^{๓๕๓}ว^{๓๕๔}จ^{๓๕๕}ิง^{๓๕๖}ก^{๓๕๗}ด^{๓๕๘}ำ^{๓๕๙}ว^{๓๖๐}พ^{๓๖๑}จ^{๓๖๒}น^{๓๖๓}ไ^{๓๖๔}ช^{๓๖๕}ร^{๓๖๖}ี^{๓๖๗} แต่^{๓๖๘}ว^{๓๖๙}า^{๓๗๐} ช^{๓๗๑}พ^{๓๗๒}ห^{๓๗๓}ี

โคลง ๔

๑	หน้าวระเจ้า โดยย่อมภาเถยรติเชอ ศุขากทรามด้วร พระบอทวทอง	รามจันทร์ เกอรอกก้อง พระชาอ พด้ธา
๑	ว่าเรอยกแควซัง แตะกงธนหัก เปณภจทณะศ ออยากพบพระหนอกษศรย	ธนุ รัตนแ กบหคถ ชาบค นหนา แวงชน
๑	อนชามอกทหง ของพระชมทคน นามาเพื่อพระราม ดองกงคุดอหน้า	ม นางาม พอชา ดองฤทธี บางฤ ด้กท
๑	ภุมทศรตไค กัศรหนกพระไทย ทศนชประดาน แควจิงครดีคอบถอย	ยินดาร์ ไม่น้อย เศียรนบ ธ

◎ ท่านนตะเด็กแก้ว	พยามาท
และตะบะบำเพ็ญ	อ้อมาก
อย่าเตยอย่าพิฆาฏ	บุตรรัก ชำนา
อย่าก่อกรรมดำมาก	ลูกตาม
◎ ข้าพราหมณ์ผู้เด็ดดำ	ภารคระ พันธุ์นา
เธอปฏิญญาแต่	ศิกรแก้ว
ถวายโลกนี้แก่พระ	กศัยป
เปนทักษิณาแล้ว	เมืองศรี
◎ รัชดาโลกแก้ว	และไป
อ้อมเห็นทรบร	พดส์ถ้าง
มคินเดาณใด	จึงกตบ
ฤจาจะมาจงถ้าง	ลูกเรา
◎ บ่เขารวตอม	คำถาม ท่านเถย
ปรศรามจิ่ง	กดำวถ้อย
วานแม่พระวาม	ฟังเกิด
ฟังจึ่งเกิดช้อย	จะแดง

๑	แต่งธนเอกนั ซึ่งดศัวะกรรมา เด็กฤทธิเว็องรอง ไตรโลกด้วนรอนข้าง	มต้อง จัดด้ว้าง แรงเท่า กัหนา นับถอ
๑	หนังกอคนทพระ ไซปราบตวรรษม อิกคนพระทรงเดช ถอกหดถะคราว	ตวรรษ ฤทธิหาว วิษณ แขงชน
๑	คนทหนงเจ้าดี คนทต้องซาถอ เพอทาประดองศักด อกเวองเดิมจะช	ทาหก แด้วนา อยน คเตน คคเอิ
๑	ต้องไทเทเวศร์น คอปกตวรรษพระพหมา ยามศัวะรววิษ ต้องวิเศษรกเว้า	ดองฤทธิ กันแฮ เทพเจ้า ณเทพ เว็องรอน

๑	มเหศวรเห็นขวนขวาย	ชน
	แต่จะยิ่งถูกศร	บ่ได้
	ทวยเทพประชุมทูล	จึงคิด ดินนา
	ว่าพระพิษณุไท่	วิชัย
๑	จึงไท่ศึกจะกรวด	เพราะพลาด
	และประทานชน	รัตนให้
	แต่เทวราตราช	มุนิ
	จอมวิเทหะไฉ	ถนอม
๑	ถ้วนจอมบันแกวแห่ง	พิษณุ
	ขประทานฤจิก	บุษ
	คิงจงตกอยู่	ฉนหดถ ษาแด
	เบนตั้งชูเชิดหน้า	ตัก
๑	ชรชนโหดร้าย	ตบผลาญ
	พระบิดาโดยกต	หยามช้ำ
	ชาจิงเทยวรอนราญ	บาราบ
	กษัตริย์หมดณแห่งหล้า	ประดัย

๑	ได้ ^๕ วง ^๕ โต ^๕ กัน ^๕ จ ^๕ ิง	ค ^๕ น
	ม ^๕ อบ ^๕ ถ ^๕ ว ^๕ าย ^๕ ก ^๕ ค ^๕ ย ^๕ ป	ท ^๕ ่าน ^๕ ไ ^๕ ว ^๕
	ช ^๕ า ^๕ เ ^๕ อง ^๕ จ ^๕ ิง ^๕ ไป ^๕ อยู่	วิ ^๕ เว ^๕ ก
	ณ ^๕ ม ^๕ เ ^๕ น ^๕ ท ^๕ ร ^๕ เ ^๕ า ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร ^๕	ดี ^๕ บ ^๕ มา
๑	จ ^๕ น ^๕ ช ^๕ า ^๕ ย ^๕ ิน ^๕ ช ^๕ า ^๕ ว ^๕ เท ^๕ พ	นิ ^๕ ก ^๕ ร
	ภ ^๕ า ^๕ ว ^๕ เ ^๕ อง ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ า ^๕ ม ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ง	เด ^๕ ิด ^๕ ห ^๕ ด ^๕ ้า
	จ ^๕ ิง ^๕ ว ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ เ ^๕ ห ^๕ จ ^๕ ร	มา ^๕ ท ^๕ น ^๕ แ ^๕ ด
	เพ ^๕ อ ^๕ จะ ^๕ มา ^๕ ก ^๕ ถ ^๕ า ^๕ ว ^๕ ท ^๕ า	ม ^๕ ุ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ ก ^๕ น
๑	เช ^๕ ญ ^๕ พ ^๕ ด ^๕ น ^๕ ร ^๕ บ ^๕ ท ^๕ า ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ิ	พ ^๕ ร ^๕ : ^๕ ร ^๕ า ^๕ ม
	ร ^๕ ับ ^๕ ร ^๕ น ^๕ ก ^๕ า ^๕ ห ^๕ เ ^๕ ง	เ ^๕ ก ^๕ น
	ห ^๕ า ^๕ ก ^๕ เ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ง ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ า ^๕ ม	ท ^๕ อ ^๕ ว ^๕ ด
	จ ^๕ ิง ^๕ จะ ^๕ เ ^๕ เ ^๕ น ^๕ เ ^๕ ช ^๕ น ^๕ ช	ย ^๕ อ ^๕ ด ^๕ ช ^๕ า ^๕ ย ^๕ ฯ

ร่ำ

- ๑ ฟัง^๕ท^๕่า^๕ท^๕าย^๕เ^๕ห^๕ง^๕พ^๕ร^๕า^๕ห^๕ม^๕ณ^๕ พ^๕ร^๕:^๕ร^๕า^๕ม^๕น^๕ิ^๕ก^๕ร^๕ว^๕โ^๕ก^๕ร^๕ช^๕ แต่^๕
 อด^๕โ^๕ษ^๕ส^๕ง^๕บ^๕ เพ^๕ร^๕า^๕ะ^๕เ^๕า^๕ร^๕พ^๕บ^๕ิ^๕ต^๕ร^๕ ก^๕ถ^๕า^๕ว^๕ส^๕น^๕ท^๕ว^๕ท^๕อ^๕บ^๕ไป^๕ ว่า^๕เ^๕า^๕ไ^๕ช^๕ร^๕ั^๕ร^๕
 อยู่^๕ว^๕่า^๕ท^๕่าน^๕เ^๕ย^๕ท^๕่า^๕ ฆ^๕า^๕ฎ^๕ะ^๕ก^๕ร^๕ร^๕ม^๕ร^๕ว^๕ง^๕เ^๕ล^๕อ^๕ เมื่อ^๕ไ^๕น^๕ย^๕ุ^๕ค^๕โ^๕ว^๕ร^๕า^๕ณ^๕ แต่^๕

ดั่งสารบิคา ของท่านว่าเคราะห์ร้าย ตายโดยฆาฏกรรม จึง
 ว่างบโกรธได้ ส่วนท่านไซ้เห็นว่า คุช^๕ณเวงหย่อน อ่อนกว่า
 ควรจะมี ในตัวระไซ้ ข้าจะให้ท่านเห็น เป็นพยานแก่ตา ว่า
 พลงพระกรับ จับนจากพราหมณ์ แดงพระรวมกัทรง กังได้
 โดยง่ายตาย เห็นด้ายตั้งเหมาะดี จับศรัศรีพาดพัน
 เห็นยอศรัชฌูเตรียมยิง นิ่งอยู่ดักครู่เดียว จึงตรัสแจว
 เจนความ นี้แนรมตาบด ท่านเป็นพรตพรหมจรรย์ ฉนั้น
 ข้าเคารพ นมขอบตามควรไซ้ ไม่แดงศรัสังหาร ท่านจง
 เตือกโดยดี บดินเราจะแดง ศรักำแหงแรงร้าย ไปทำตายฤทธิ
 ท่าน ที่อาจน่านแล้วไป ในทิวทกทศา หรือว่าจะให้เรา แดง
 ไปเผาภูมิปวง ที่ท่านดองดั่ง โดยฉาณซึ่งบำเพ็ญ เป็นดำคัม
 ได้มา ฝ่ายว่าปรศุราม พังคำถามรามพ เคารพตอบคำไป
 ไ้จึงแดงทำลาย ภูมิตงหลายเกิดนา ขออย่าได้ทวงรอน ทาง
 จรได้ตามจิต อชชาศตนักหนา บดินมารู้ดีก็ นึกได้แนในใจ
 พระองค์^๕ไซ้คือพระ เทวะเทพนารายณ์ ขจรจ่ายฤทธิเด็ด ประ
 เสวีรุกว่าเทพปวง สิทธิสังวงศรัแก้ตัว พระแผ้วมฤตยู คุช^๕
 ยอมพ่ายแพ้ แต่พระผู้เป็นเจ้าของ นอบเกล้าขอกภัย อย่าได้กรว^๕

๑ อัยกาณค้ำว

เกกยคังทำนท้าว

เรอขอ ฯ

โคลง ๔

๑ ค้อมำจิงกษัตริยเจ้า

รามจันทร

อัยมคังบาทพระ

พ่อไท

ร่วมจิตกบดกษมณ

อนช

เปนด์ชปราศทุกขไว้

ชุกเชญ

๑ อัยเย่นร่วมแห่งห้อง

หอทอง

กบเมตต์ค้ำองค

อะเคอ

หากกายจะเปนด์อง

ใจหนึ่ง

เนาตนิทริตเรอ

ช่นใจ ยิงนา ฯ

ร่าย

๑ ทรงชยัคตรกราช นรนาถโกศด ม็กมดตำราย

เพราะท่านทรงเส่นหา ในดุกยายังใหญ่ อัยากจะใครไต้เห็น พระ
 รามเป่นปนัก อารักษคนโกศด ยามพระชนมยม ดงนชจคค
 ใต้คักการเอก อภิเชอรามจันทร พด้นเป่นยพราช ษประค้ำด้น

ตั้งให้ เจริญศรัทธาให้ต่างคำ ท้าวคางแดนบรรดา เมืองชนมานคร
 ดิโมตพรพวงพร้อม ดั่งดาวล้อมดวงจันทร์ ทรงธรรม์ทวีตประกาศ
 ราชปวารภักดิ์ให้ พระรามไซ้เถลิงอาถรรพ์ เปนยุพราชวังสวรรค์
 ช่วยครองชั้นที่ขอบเขต ค้างเนตรกรรมนิมิตร ฝ่ายนิกรพญา
 ครองดำนนระราชฎี ทงอมาคยมนตรี ต่างยินดีทูลตอบ เห็น
 ชอบตามท่านไซ้ ไท้จึงตั้งเตรียมงาน ทุกสถานทศพร ทงมอด
 ต้องคำราชยุพราชอภิเษก อภิเวดสัมบัติ จัดเตรียมพร้อมทุกอย่าง
 ต่างคนกอบภรณ์ยี่ ตามนำที่ของตน ฝ่ายนรชนชาวเวียง เดียง
 ใจทกนกกก้อง ร้องอวยชัยด้นน แด่ชวณภนจกแจจ แดงเคหา
 ของคน ทุกถนคักค่าง ทุกแห่งประดับงาม ตามนรวิสัย ผู้มีใจ
 จงรัก ภักดีต่อเจ้านาย เรือนทองห้อยดง่า ด้วยผาดต่าง ๆ
 ธงดั่งดั่งดั่ง บระดับแซมใบไม้ บุปผาได้แซมช่อ พอให้มั่งดีด
 หมดทุกท้องถน มีคนเที่ยวมดกวาด เหน่าราครดไป เพื่อให้
 ฝุ่นนอนราบ ปราบทางหลวงทั้งหลาย โยทรายด์ชาวผอง มอง
 ดูเวียงศีกาถ รวดหญิงผัดหน้าใหม่ แดทงไหนก็เพดิน จำเวญ
 ตายามดู จำเวญหุดดับ ศัพท์เดียงคุริยางค์ ชงชนต่างคักดี มี

ร้องตั้งตำหนำ มั้นางร่วพอนางม ตามบ้านทานผู้ต ทั่วธานีตูก
 ชนเปนนตุงดำวามย ปานอมราวคี่ ดุ้รธานีพากฟ้า แด้นตูกทวนำ
 เกษมสันต์ ฯ

โคลง ๓

๑	กต่างถึงม่นกรว โกเกยนั้นไซ้	นางค่อมซำรับใช้ อยู่นาน (๔๔)
๑	ถึงวารนชนไป เดินเดินและบายหน้า	บนตานใหญ่คาดฟ้า ดูเมือง
๑	เห็นประเทืองทวไป รับกตบกระเดือกเฝ้า	ตั้งดัยตามทรวาเค้า นายตน
๑	เห็นนิรมตข้งหตบ ตั้งเดียงพ้อคตแจ้ว	จับพระบาทปลุกแถว เจรจา ฯ

โคลง ๔

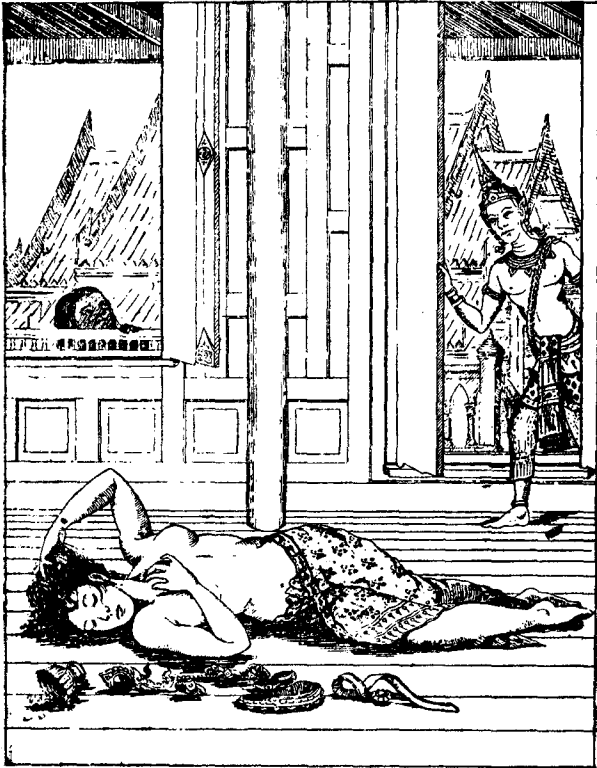
๑	อำมจหตบอยู่ได้ ค่นเตทรภัยใหญ่มา	พระนาง อยู่ไกล
	หตบอยู่ดีเขาพดาง ทจวิตมากไซ้	คิดชว อย่าเฟลต

๑๐	เข็ญเคยทรงชวดไ้ ที่พระผัดเมตดา ๒๕ กรงนแหะจะงาม เหมือนฤดูแตงฟ้า	ถึงความ มากดา หน้าตะ ชอดหาย
๑๑	โถมฉายพังซากดำ เอะหะไรกัน มังกดาความภย ภยจะมาจากผู้	ตกใจ อยากรู้ จนถับ ถึงฤ โศกหา
๑๒	มันถราเจ้าเดห ๒๕ งามตนพระจอม จะยกย่องพระราม ทรงรัชเคยงคฺขาง	ทูลความ จักรภดวง เป็นยพ ราชนา องค์เธอ
๑๓	เออพระนางเจ้าดี ๒๕ เขยชาติชตคยา เหตุใดจึงไม่เห็น ความเจ็บแตะชอกช่า	ทรงเป็น เด็ดดา รู้ดีก หฤทัย

๑	ภวนัยว่ารัก แต่ตอบทำร้ายเอา ข้างพลอดพระวาจา จิตชนฆมดัดแมน	หนักหนา น่าแค้น หว่านฉ่า ดเกิดอ
๑	หวงเฮอแต่เจ้าตูก จึงส่งพระภรต ไปอยู่ณขอบชนันท์ มิให้กคกาวราว	เกาศัด ย่าเย จากด้าว เขตอื่น กับราม
๑	งามหน้าแควดีเนื้อ พระภัดคาทำนดวง หม่อมแม่ส่งบายพดาง เขาจึงแย่งเอาได้	พระนาง หลุดอกให้ บรู๋ เท่าเดย ดงถวิต
๑	ยีนค่านางทาดันน หม่อมแม่ไถเกย รู้เถิดว่าเจ้าราม กรึกมาแต่บ่อย	ทอดความ ตอบถ้อย เหมือนตูก กูเอง หนักหนา

- ๑) รู้ว่าเธอจะได้
กักขฬชยนิค
เออพระเพกาคัด
คงจะปดมจตแต่
เถลิงถวัลย์
มากแท้
ยายอด นางนอ
เหตอแต่
- ๒) แค้นใจไม่เห็นเจ้า
ทรงพระพิโรธจง
นางค่อมสุดแต่หนัก
เพื่อพระนางจักได้
นายคน
คาดไว้
กต่างุใหญ่แะ
อีรัชยา
- ๓) หากความต่าง ๆ เว่า
เพื่อเพราะความหึงสา
เห็นนายตรัสแก้ไข
ยังเหยยง โยกย้าย
ว่าไป
สุดร้าย
ยังกต่าง
ยง
- ๔) องค์ไถเกยนิช
เห็นว่านางค่อมทุด
ค้ำนเปรียบยาพิษ
เขาสู้หฤทัยของ
เกิดคิด
ถูกคอง
ชมชาม
ซุนหมอง

บัดนั้นนางจึงเปลื้อง
อิกพัศตราทรงงาม

ปวงอา กรณแฉ
เล็ดถ้ำ.

๑	ยั้งตรวงกยงแค้น	ฤดี
	ถมต์จวิตธรรม	เที่ยงหมด
	ปรัักษากบฑาดี	ทวามต์ด
	ม่นกตาวกเชอพน	แห่งมัน
๑	บดินนนางจงเบตอง	ปวงอา ภวณแด
	อภพต์ตราทรงงาม	เดดตา
	ดยอาชีพระเกศา	เบตอยปตอย
	ประหนึ่งแค้นโคกธา	ชอกใจ
๑	แต่วไปด์ห้องหนึ่ง	นามชานาน
	โกระระกฏออก	ชอช (๔๕)
	บรทมณกระดาน	คินคิก
	รอออยู่ ณ ทน	ค่อไป ๆ

ร้าย

๑ ฝ่ายท้าวไททศรถ ครนเมื่อหมควราชกิจ คิดถึงโกเกย
 ภูมเดัดจตรง ดงไปด์คำหนก ทพกพระนางนน ครนเซาถึงภายใน
 บ่ได้เห็นอนงค ก็ทรงคิดสงกา แต่ก่อนมาทกคราว ยามท้าวเชอ
 มาเยี่ยม เห็นนางเตรียมคอยเฝ้า ฉนโตเตาครงน เทวจงบออยู่

ที่จะให้ทรงทราบ ขอปฏิญาณความ โดยอ้างนามรามจันทร์
อันเป็นตฤณยอธรรมา นงตฤณจะขอพร พิธีมาก่อนจะให้ อย่าตั้งสัตย์
พิเศษ อ้าทราวมเขยจอมขวัญ ต่างโคกศักดิ์รำให้ ขอเกิดคงจะได้
ตมถวิล แม่เฮย ฯ

โคลง ๒

๑ ยินดีบรรณาการไท้ ไก่เกยจึงได้
พาที ดงน ฯ

ร่าย

๑ ข้าศรีทศเทวา ข้าเรียมเป็นพยาน ช่วยดู ทำวมัฆวาน
เทเวศร์ เรียมเด็กร่างมา ช่วยดู ตริยาทศย์จันทร์ ดาวารกร
ทวงกัน ช่วยดู สวรรค์ออกศักดิ์ ทงวาทศทวา ช่วยดู มหาภูมิ
มณฑล เมทินิตตมหนัก ช่วยดู บวงคนธรรมชนฟ้า อักอัสรา
แรงกาจ ช่วยดูมีคำบ่ดิมิงพราย ฝนฉายยามมืดค่ำ ช่วยดู
เทวากาแห่งศักดิ์ อารักษ์ภูมิสถาน ช่วยดูภคผู้หาญเก่งกล้า
ขอเรียมมาพร้อมหน้า รวมกัน ช่วยดู ฯ

โคลง ๓

๑	ด้วยทรงธรรม์นฤนาถ	จะประด่าทโปรกให้
	พรแต่ข้าบาทไซร้	ทุกสถาน
๑	ทรงดำบาตไม่คน	ยื่นคำคำวิธ้หมัน
	ขอท่านทงหมคนน	เป็นพยาน ช่วยดู ๆ

โคลง ๒

๑	มดกษุบาตมันไ้	ด้วยคำอ้างตั้งไซร้
	ยวดยง ยิงนา	
๑	ด้วยความหลงรักแท้	ชบ่ส่งดียแต่
	ตั้งนึก หนึ่งเคย	
๑	โชนโมติคนอบเกล้า	นางจึ่งทุดพระเจ้า
	ภัสสกา ดงน ๑	

โคลง ๔

๑	ข้าโปรครว่าดีกครั้ง	งานตั้ง ครามนา
	ทอยเทพแตรอดู	รบเร้า
	พระเสด็จช่วยทรง	รณยุทธ
	ข้างฝ่ายดรุพระเจ้า	แมนตรวง

๑	ฝ่ายปวงอริราช ได้ทำประหารของค้ จนวนอดพระชนมาน จึงหม่อมฉันคอยเฝ้า	แรงหาญ ผ่านเฝ้า เพราะบาด แผลแตก พยาบาด
๑	เมื่อท่านทรงรอดแล้ว คำรดีปฏิญญา ว่าแม้กระหม่อมฉัน จะไปรดประทานให้	จากฉัน ทรายฆ่า เที่ยงไว้ มุ่งมาคร้ พรโต ดงถวิล
๑	ภมินทร์เป็นพระเจ้า ศรีดีศยะธำรง หากพระจะคืนคำ ข้าจะตายก่อนเข้า	ทรงธรรม วากย์เจ้า คำรดี นั้นหนอ
๑	ขอให้โอรสข้า ได้อภิเษกเป็น ส่วนรามได้ออกไป สืบดีพรราชาปราศ	กตอใจ ยพราช สู้ฆ่า จากวง

๑	ฟังไถเกยเง้า ทศรถคดง อนอกนเรนทรดู เป็นครูแฉวงจึงได้	วากย์ทูล อยู่ไซ้ เพ่งอยู่ จินตนา
๑	อำพันไต่ด้กรวย มากกระทบอุทัย ฤจิจิตจะพิการ บมิเคยแตก	แรงหาญ บดิน คดมคดง ไปแฮ ฉนหนอ
๑	พอได้ดัดกรว เหม่ๆ ไถเกย เจ้ารามแฉงเราหา ไหนจะหาโทษบาย	โกรธา โหดร้าย ผิดบ่ มีเดย บักดี
๑	หุดอนนเป็นดุกท้าว เราจึงรบศวเซต บดินเบ็ดโปงมา แต่นอบาทอพ่างเพียง	จัดติยา ชบเตยง เห็นกนต งคิน

๑	ภุมิ ^๕ นทร ^๕ เกว ^๕ ยว ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ร ^๕ า ^๕ ด ^๕ แ ^๕ ว	ก ^๕ ด ^๕ บ ^๕ ว ^๕ อ ^๕ น
	ก ^๕ ด ^๕ ว ^๕ ก ^๕ ด ^๕ อ ^๕ ม ^๕ ด ^๕ ว ^๕ ย ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ห ^๕ ว ^๕ า ^๕ น	ว ^๕ ำ ^๕ ง ^๕ อ ^๕
	ค ^๕ ำ ^๕ น ^๕ าง ^๕ บ ^๕ โ ^๕ อ ^๕ น ^๕ อ ^๕ อ ^๕ น	ด ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ก ^๕ น ^๕ ิ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ย
	น ^๕ ิ่ง ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ด ^๕ อ ^๕ ด ^๕ พ ^๕ ด ^๕ อ ^๕ ด ^๕ พ ^๕ ้อ	ร ^๕ ำ ^๕ ไป
๑	ภ ^๕ ว ^๕ น ^๕ ย ^๕ ด ^๕ ุ ^๕ ค ^๕ ด ^๕ ัน	บ ^๕ ัญ ^๕ ญา
	ท ^๕ ี่ ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ ใ ^๕ ห ^๕ ี ^๕ น ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ร ^๕ า ^๕ ญ ^๕	ก ^๕ ด ^๕ บ ^๕ ล ^๕ ิ ^๕ ด ^๕
	ก ^๕ ี่ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ระ ^๕ ไ ^๕ ศ ^๕ ก ^๕ า	อ ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ ท ^๕ บ ^๕ พ ^๕ ัง ^๕ แ ^๕ ย
	ป ^๕ ระ ^๕ ห ^๕ น ^๕ ง ^๕ จ ^๕ ะ ^๕ ม ^๕ อ ^๕ ค ^๕ ม ^๕ ิ ^๕ ด ^๕	ช ^๕ พ ^๕ ด ^๕
๑	เ ^๕ ห ^๕ น ^๕ อ ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ั ^๕ ช ^๕ ด ^๕ ค ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ ะ ^๕ เจ ^๕ ำ	จ ^๕ า ^๕ บ ^๕ ด ^๕ ย ^๕
	ป ^๕ ว ^๕ ง ^๕ พ ^๕ ระ ^๕ ด ^๕ ัน ^๕ ม ^๕ พ ^๕ ด ^๕ อ ^๕ ย	ไ ^๕ ศ ^๕ ก ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ร ^๕ ำ
	ด ^๕ ี ^๕ อ ^๕ ก ^๕ ด ^๕ อ ^๕ น ^๕ ค ^๕ ั ^๕ ย ^๕	พ ^๕ ิ ^๕ ด ^๕ า ^๕ ป
	ค ^๕ ำ ^๕ ง ^๕ ห ^๕ ม ^๕ อ ^๕ บ ^๕ ด ^๕ ง ^๕ ช ^๕ บ ^๕ เก ^๕ ด ^๕ ำ	ก ^๕ ำ ^๕ ด ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ด
๑	โ ^๕ ย ^๕ ห ^๕ ว ^๕ ด ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ญ ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ำ ^๕ ไ ^๕ ้	ไ ^๕ ศ ^๕ ก ^๕
	ท ^๕ ศ ^๕ ร ^๕ ว ^๕ ร ^๕ ำ ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ณ	ร ^๕ ำ ^๕ ใ ^๕ ้
	โ ^๕ ก ^๕ เ ^๕ ย ^๕ เ ^๕ ท ^๕ จ ^๕	ค ^๕ อ ^๕ อ ^๕ ย ^๕
	บ ^๕ ม ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ อ ^๕ ม ^๕ ใ ^๕ ้ ^๕ ไ ^๕ ้	ถ ^๕ อ ^๕ น ^๕ ค ^๕ ำ ^๕ ๑

ร่าย

๑ ทศกรรมาโคกกา กถาวรจางวงน งอนงัยแต่โดยดี
 ไทเกยคชตณ ไม่นอนผ่นัดกนิท บพิตรอยู่เรือนหลวง จนดั่ง
 ราชตรี ตรียศร์ดองหมา ฝ่ายว่าพระวดีษฐ ปุโรหิตวิเศษ มา
 นิเวศน์ทรงธรรม พบดั่งมนตรีดำรง ยืนอยู่ททวาร พระอาจารย์
 จังว่า อานายดำรง บดินเวลาดวร ภูมิศวรจะพน ต้นจากที่
 ไศยา ขย้าซากดาวสรเสริญ อัญเชิญไท้ทรงธรรม ฝ่ายดั่งมนตรี
 รับคำ เริ่มทำตามหน้าที่ เปนกรณียะ ประเพณีโบราณ (๔๖)
 ทดภบาทจอมขันธ์ ด้วยฉันทพากย์ไพเราะ แด่นเด่นวาระสรเสริญ
 เย็นยอเกียรติไพศาล ฝ่ายภบาททศรด พังพจนแห่งดั่งมนตรี
 พลันคำร์ดีตอบไป อ้าฉันใดจึงมา กถาวรจางสรเสริญ ยอ
 เกียรติเกินควรไป ภูไซร์แด่นอาภัพ พังศัพท์เจ้ากถาวรฉนท อัน
 ถ้อยคำกถาวรมา ปานคำร์ดีตราเหต้อแหตม มาเห็นบแนมดวงใจ
 ให้โคกบมีด่าง พ่างเพียงรอดช้วน ดั่งมนตรีฟังคำร์ดี มีรูชิตเหตุ
 ผล ก็จันใจยั้ง บมีติงกายา ฝ่ายว่าไท้เกย กถาวรจาทไปว่า
 อ้าดั่งมนตรีฉลาด ภูภาณามวทรง จ้างนงแห่หฤทัย ในพระบิโยรส
 ทรงยศดั่งมเขาท ดั่งนรมิศวร จึงประขวรตมไป ใจๆเกิดไป
 ตาม พระวามชนมาเฝ้า พระผ่านเฝ้าบดิน ดำรงทูลว่า ข้าจะ

ไปฉันใด เพราะท้าวไททรงรั้ง ยังไม่ควรถ้าใช้ซ้ำ ราชายินเช่นนั้น
ก็พด้นมีบัญชา อ้าไปเกิดไวๆ ไปเกิดรับไปตาม เจ้ารามชน
มาหา อย่าช้าก้อยากพบ ดม้นตวันบค่ำนับ รับโองการท่านไซ้
กรับไปคำหนัก ทพองค์พระราม ทุดความพอด้วพเดรัจ
เชิญเสด็จโดยพด้น ครานันยามผ่นไป ในทางหว่างวิถี ราช
ธานีได้ภณ ประชาชนมงามอง แซ่ชร้องให้อวยชัย ด้วยใจ
ด้วามักัด รักพระรามนักรหา พากันรับตามกรู ไปสู่พระ
นิเวศน์ ย่นรอบเขตกำแพง แห่งวังหุดวงฎาซ้าย ฝ่ายพระราม
ครันถง บมพงพกผอน รับจรชนไปเฝ้า พระผ่านเฝ้าโดยพด้น
เห็นทรงธรรมักรรแดง บมแจ่งเงอนเค้า จังระยอบนอบเกล้า
ทุดไป ฯ

โคลง ๓

๑	อ้าในพระจอมเกศ	ชดเนตรจางยอย
	ซ้ำบาททำผิดน้อย	ถูมาก ฉันใด
๑	อยากทรวบกราบเทวี	ไถเกยนั้นแล้ว
	ทุดจ่านาเรศแก้ว	โปรดซ้ำ หน้อยเทอญ
๑	พระบิดาพิโรธ	โทษซ้ำมากถน้อย
	ขอโปรดเพียงแต่ช้อย	ทรวบเหตุ บ้างนา ฯ

โคลง ๒

- ๑ อัครเศศตอบวากย์เจ้า แม่จะบอกแก่เจ้า
โดยจริง ดูกเฮย ฯ

โคลง ๔

- ๑ พระมิ่งมกุฎเกล้า นรชน
ทรงพระกรุณา ดูกน้อย
จึงไม่ครัดยับด ชิงอาจ
ยังจิตตูกตะห้อย โคกคัตถ์
๑ ฉนนแม่จะบอก ความไซ
จอมเกศประทานพร แม่แก้ว
ขอตูกจุงตั้งใจ สงวนดีศย์
ของพระทูกเกศแก้ว จอมปราณ
๑ ต่าบาดเกิดว่าถ้อย ปฎิญา
ซึ่งพระบิตรงค์ โปรดให้
เจ้ารามจะรักษา มั่นคง ถิ่นแตร
จึงจะบอกเรื่องไซร์ ดิทรถวิต

- ๑ ยินคำพระแม่เจ้า   ตรัสมา
 รามนบขอบทูลไป   บัดนี้
 ดูกจะรักษา   ความดี
 ทุกสิ่งทุกชนิด   ย่าแหง
- ๑ นางแดงเรื่องยर्थ   โบราณ
 ระหว่างเทพและเทตย์   ถัด
 อีกรช่วยภพ   พันมฤต
 โดยภักดีเด็ดดวง   ควรม
- ๑ บรมกษัตริย์ว่า   ยามไหน
 ยากจะได้พรอัน   เด็ด
 และออกปากขอใด   ท้าวจะ
 ประสพให้มั่นแท้   หนัก
- ๑ บัดจึงแม่ได้   ขอพร
 ให้ภรตได้เป็น   ยวราช
 อีกรให้พรรามจร   จากถิ่น
 รับออกไปประพาส   ไพโรถนต์

๑	จนกว่าจะครบสิบ	สิบ
	จึงค่อยประเวศคืน	แต่บัดนี้
	ถ้าแมจตรกดี	แต่พระ พ่อฤ
	จงช่วยรักษถอยท้าว	ประทาน
๑	ฟังตำรพระแม่เจ้า	ตรัสมา
	รามนอบเคียรประณต	นมไหว้
	ศุขารับรักษา	คำดีภัย
	ของพระนรนาถไท้	ทุกอัน
๑	โปรดพด้นคำรัสไว้	เขาไป
	ตามภรตกดับเวียง	อย่างช้า
	ศุข่าจะรีบไคด	เข้าสู้
	แดนบ่าตงเจ้าหัตถ์	ประดังค์
๑	ตรงออกจากทเฝ้า	คองมา
	ยังพระคานหนักทอง	ผ่องแผ้ว
	ชนเฝ้าพระมารดา	บังเกิด เกศ์แด
	ทุกเวืองแต่นางแก้ว	นับพัน

๑	เกาศัทยาทรามแก้ว	กำสรวด
	ไอ้ออกแม่จะพัง	แน่แก้ว
	ลูกเอ๋ยลูกบ่ควร	พราวจาก แม่เคย
	จำพราวจากลูกแก้ว	อยู่ใย
๑	อยากใครรักถนจิตม้วย	ตงบด นแดด
	หวังจะได้ชมบุญ	ลูกน้อย
	ไอ้อี้อะต้องพดัด	พราวจาก กั้นอ้อ
	ราวอกแตกตงรอย	ภาคพัง
๑	ฟังคำพระแม่เจ้า	รำพรรณ
	รามก็แสน โศกแต่	อดไฉ
	ปลอบพระแม่จอมขวัญ	ด้วยพจน
	อันอ่อนผ่อนผันให้	คดาขครวญ
๑	กรามนวนดาเรศแก้ว	ทุดดา
	ไ้ปลั่งวังสถาน	ที่พิก
	เถาเรืองแต่ดีดา	ตวงสวาท
	จำจากเจ้าขอรัก	ดูไพร

๑	อรไทยนอบเกล้า พระเด็่จแคนตง ขอไปอยู่บำเรอ ขอทกขดีขอยู่ข้าง	ทุดเสนอ เว็กร้าง รองบาท พระเอย บาทบงดี
๑	องค์พระวามพหำม อำแม่อย่าไปเดย กตวงไพรตียากด่า แม่จยงอยู่ห้อง	ชายา นะน้อง หัดตะ แม่เอย หอคำ
๑	จำใจจำจากเจ้า ไซว่าพนวาย เพราะตงจตรกษา พจิงจำจตตอง	จำตา เสน่เห็น้อง คำพระ พ้อแต จากดมร
๑	พิจรแถวหนองจุง พระแม่ของพแทน อย่าให้พระของขดี บุญพยงไม่มวย	ประคิบค พุดวย โตดัก อย่างเดย ชพดง

๑	คงจะได้กตบ ^๒ ห้อง ซนจิต ^๒ สันทนาง	เซยชม แน่น ^๒ น้อย
	จากนานจะยิ่ง ^๒ รวม ^๒ อยู่น้อย ^๒ อย่า ^๒ จะ ^๒ ห้อย	เริง ^๒ รัก มาก ^๒ แม่ โหยหา
๑	ดีคา ^๒ ทุด ^๒ คอบ ^๒ ก้อย ^๒ อน ^๒ จะ ^๒ ให้ ^๒ ช้า ^๒ คง	ดี ^๒ วาม ^๒ อ ^๒ ย ^๒ น ^๒
	น ^๒ น ^๒ ใด ^๒ เจ้า ^๒ จะมี ^๒ มี ^๒ แต่ ^๒ ไค ^๒ ก ^๒ ห ^๒ ด ^๒ าย ^๒ ซ ^๒ น	ยาม ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ช ท ^๒ บ ^๒ ก ^๒ ม
๑	อก ^๒ ก ^๒ ร ^๒ ม ^๒ ค ^๒ ร ^๒ อม ^๒ จิต ^๒ เฝ้า ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ ห ^๒ น ^๒ ง ^๒ บ ^๒ ม ^๒ ว ^๒ น	ไค ^๒ กา ด ^๒ ่าง ^๒ ไค ^๒
	ก ^๒ ว่า ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ จะ ^๒ ก ^๒ ด ^๒ บ ^๒ มา ไค ^๒ น ^๒ จะ ^๒ ท ^๒ น ^๒ อยู่ ^๒ ไค ^๒	ค ^๒ ง ^๒ ม ^๒ อ ^๒ ค ^๒ ม ^๒ ว ^๒ ย ^๒ แ ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ น
๑	เยา ^๒ ว ^๒ มา ^๒ ด ^๒ ย ^๒ เฝ้า ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ดี ^๒ จ ^๒ น ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ ภ ^๒ ดี ^๒ ค ^๒ าย ^๒ อ ^๒ ม	ว ^๒ ำ ^๒ พ ^๒ ร ^๒ ร ^๒ ณ ^๒ อ ^๒ น ^๒ ุ ^๒ ญ ^๒ า ^๒ ต
	ให้ ^๒ ค ^๒ า ^๒ ม ^๒ เส ^๒ ดี ^๒ จ ^๒ ฉ ^๒ น ^๒ น ^๒ าง ^๒ ก ^๒ ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ ท ^๒ ะ ^๒ บ ^๒ า ^๒ ท	ผ ^๒ าย ^๒ ด ^๒ ู ^๒ พ ^๒ ง ^๒ แ ^๒ ภ ^๒ ดี ^๒ ค ^๒ า

๑	ครานนอนชเจ้า มาตั้งคำหนักพระ ทราบบว่าแม่นวดจันทร์ จะเด็กรักตามเข้า	ดกษณ์ณ พี่เจ้า ผิวง้อง ดูไพร
๑	ไหว้พดวงทางกล่าวถ้อย ขอพระพเมตตา ขอไปกับทรงคร นำเด็กรักจนแดนวัง	ทวดอน อนชบ้าง ดูบ้า เวออกพง
๑	ตกตงกันเด็กรักแล้ว จึงตรัสใช้ดกษณ์ณ จงไปแตะเทียวตาม จะฝากเคหาสน์ห้อง	องครวาม พระน้อง พวกทวิช ฉับพถัน

ร้าย

๑ ดกษณ์ณรับบัญชา แห่งเชษฐารับไป ไม่ช้าถึงที่
บ้าน อาจารย์ผู้หนักกรรม นามดุษัญญ์ดาบต์ ไอรัดพระวดีษฐ
จึงแจ้งกิจที่ไป นักกรรมได้ทราบพถัน ผายผันจากเคหา รับมา
เผ่ารามพ เชอเคารพพ้อพราหมณ์ ตามคำรับโบราณ แล้ว
อวยทานทักษณา ของมีค่ายกให้ แล้วใช้ดกษณ์ณตาม พราหมณ์

นักบวชคณะ ไต่ตดริยะนิกาย ทั้งหลายบรรดาที่ พระชนนึ่ง
 คราญ ทรงอุปการณ นมา แจกทักษิณามากมอด ควรที่พราหมณ
 ประสงค์ แลวทรงมอบตำหนัก ที่ปกอห่งอนงาม ให้พวก
 พราหมณรักษา กว่าจะกดับคนกรง ให้บำรุงข้าไท อย่าให้
 อนาทร เดือดร้อนอย่างใด ๆ แลวทรงชัชตรีศรณ นวดนางผู้
 ชายา อักอนชาเพื่อนยาก เด็ดจากห้อง ทรงไปยังนิเวศน์
 ที่ทรงเดชประทับ เพื่อกำบนบอบดา ฝ่ายประชาราชาวเมือง ได้รู้
 เรื่องแล้วไซริ์ ต่างเสียใจโศกา พากันคอยเรียงราย ถวายกร
 กราบไหว้ ว่าให้อาไธยรัก รามทรงศักดิ์ศรีวงศ์ ดั่งด้ารงค์
 ดั้ดา จะต้องคลาดคลาดเต้า เข้าแรมในไพร่ดิ้นท์ ชักตักษมณ
 ภาดาัย ก็เสียตายเห็ดอดน พนทจะประมาณ การวนเวงทง
 หมด ต่างก้งดโดยด้วน ต่างชวณกันโล่กา กิด่าวดจาว่าพวรรณ
 ปรับทุกข์กันท่วไป ในนครเขตกว้าง เดียงแต่โล่กรอบข้าง ไม้มี
 ลุ่ชเคย ฯ

โคลง ๓

๑	ถึงทณเวศน์พถน	พบดุ่มันตรัฐเค้ร่า
	จึงพระราชพเจ้า	ตรัฐไป
๑	ทุดทรงชัชนาถา	กว่าชามาเพื่อเผ่า
	ทุดดาพระผ่านเผ่า	ดั่ง

โคลง ๒

๑	ฝ่ายองค์ทศพรไช	ทราบเหตุจึงตรัสไ
	ดำรง	
๑	เชิญเทวเด็กร่วม	ทรงกำหนดแวดล้อม
	บาทา ฯ	

โคลง ๔

๑	ครนมากนพวงพร้อม	ดั่งตรัส
	จึงเบิกพระราชม	ดูเฝ้า
	ฝ่ายพระมกุฏวิ	เด็กรัก
	ไปกอดพระตบเจ้า	โศกศัลย์
๑	ทรงธรรมกำดัดดา	เหต้อทน
	สิ้นพระสติ	สลบไช
	พระรามกับนิรมล	มहि ชั่วแ
	เขารับพระองค์ไ	ทรงต้อง

๑	ประคองพระชนม์	แท่นบรรทมนา
	เรียกแพทย์ประกอบโอสถ	ตักแก้
	จนองค์พระทรงธรรม์	คืนกดับ
	ดมฤดีไฉน	ไม่นาน
๑	กราบกรานแทบบาทแก้ว	พระราม
	จึงกล่าวทูลตารา	จากด้าว
	ออกขอประทานความ	กรุณาแด
	แต่พระบิศุ์ท้าว	เทอดธรรม์
๑	ดักษมนอนผู้	ภาค
	ขอกราบทูลดาไป	กับชา
	ดีตามงนาร	จงรัก
	กมยอมนอยู่ว่า	วงชง
๑	ฟังคำพระดกแก้ว	กลดอยใจ
	ตรัสว่าอาเจ้าราม	ดกรัก
	อันพ่อน้หลังไหล	เหต้อโศค ดุชเอย
	หลงเดินให้ทรุดกษณ	นารี

๑	โกเกย์หุดอกให้	อวยพร
	พอกัยอมให้ตาม	หญิงโหด
	บ่ควรรอบบแคว	ครของวีร
	พ่อดึกขอรับโทษ	มัตใจ
๑	ขอให้ถอดพอน	ทนต์
	แตะตุจงชนครอง	ครอบตัว
	บำรุงประชาติ	วรรณะ
	เหมือนคักระเทพท้าว	ครของด้วงรงค์
๑	มคินนราชพกัม	เกศ
	ทุดววขอพระจอม	จักรกว้าง
	เถดิงถวดยอกพนบ	ผาดัก
	พระเกยวตเกวอกรอบข้าง	ค่อไป
๑	ซ้ำไซร้ขอต่วนเข้า	พงพี
	ซ้ำม่อยากจะครอ	ครอบตัว
	เมือครบดีบดีบ	จะถนบ
	มากอดพระบาทท้าว	บิตรงค์

๑	องค์ที่ครัดไซ้ จึงประดำทพระพร ไปเกิดแต่อยู่ใน ภยพบคคดาดแคว	จนใจ ผ่องแผ้ว แนวบำ ดูยา
๑	จงมาดักสัตว์ตึง ตงมนในดีดยธรรม แล้วกตบจากไพร่สนท ตามทกำหนดแ	ด้ามคน เที่ยงแท้ โดยสัตว์ตึง ดีทรสัตว์ ๑

ร้าย

- ๑ ฝ่ายผู้มนตรีสัตว์ดี อัญชุต้อย่างงาม แต่ด้วยความ
โกรธา กล่าววาจากุไป แต่นางโกเกยี่ ว่าเทวหนผด
บคิดถึงพระคุณ การญแห่งภรรดา เห็นว่าเป็นบาปแท้ แด้ว
แตกดำวดำเด็ก เบิกประวตอนม เรื่องเทวได้ภา ผู้เป็น
มารดาไซ้ แห่งนางโกเกยี่ ว่ามดกษณะชว กตวกมดอยู่มาก
จนต้องพวากสัตว์ (๑๗) มาถึงบคนไซ้ ขอวอนโกเกยี่ ให้
นึกดีอย่าเป็น เช่นพระมารดานั้น แด้วว่าพรวณวิงวอน ให้บังอร

ค่อยตาม ความประสงค์ราชา ผู้กัศดาภาดา ยแล้วโฉมฉาย
 เองไซ้ จะได้เป็นที่รัก นบถนกกทวคน ทุกคนในธานี ดั่ง
 เผ่าทวดอน แต่บังอรทงค้อ ถือทิวรีไบยอม ประยอมตามเขานน
 ฝ่ายทรงธรรมราชา เผ่าอักษวกุไซ้ ฤทธิยแดนไทรมนัด
 จังครัดตั้งสมันตร์ จงจรสัตว์พ้เด้นา จากตรงคังอนงาม ตาม
 ราชพะเข้าป่า อักจักพานิชผู้ รั้งหาดีเค้า นานาเนกไปด้วย
 หานางสัตว์ยได้ภา นางูะกานกร่า อักทงด้ว่าเดื่อ ที่เคยเป็นข้าเผ่า
 ไปกับเจ้านายคน ทุกคนให้ประทาน ทวิพยศฤงคารนานา ขย้า
 ให้ขาดแคลนได้ อักให้ชว่นนคร จรตามในกระบวน หาพราน
 ดัฒช่านาญ ในการจับสิ่งหัดสัตว์ อักสมมัตตานา บรรดามัน
 คลัง ขนไปยังแนวป่า เพื่อลู่เข้าประสงค์ จำนงอวยทักษิณา
 แต่ทวิชาดาบด ทรงพรตอยู่พงพี เมื่อมีกิจการยัญ จะได้บันดิน
 ให้ ตามใจลูกปราธนา อันว่าสมมัตตอง ของกบบรรดามัน กุน
 แล่นเค็มใจ ยกให้เจ้ารามหมด ขอโอรสจอมขวัญ รับสัตว์พระ
 ราชชน ขนเข้าบ้านไซ้ ด่วนขอโยชยาให้ ภรต ครองเทอญ ฯ

โคลง ๓

๐ พังพจน์พระภม	ไถเกยเตอดรอน
พกดรบงดับคคย	ทุดไป

๑	ฉันทโศกพระทรงยศ	ให้ภรรยาคดกัซ
	ครองแต่เวียงว่างจา	หมกค
๑	มเหสีแต่เปิดอกนอก	ซึ่งปอกทั้งทอดใจ
	ซ้ำบาทยอมมิได้	แน่นอน ๆ

โคลง ๒

๑	ภรรยาตรัสว่าอา	เมื่อเธอได้ชมซา
	ลงไป แด้วย	
๑	ฉันทโศกตามจ้อจ	ด้วยประตักเช่น
	จัญไร ยิ่งนา	
๑	ไกลเกยตอบไท	ว่าท้าวดีกระไซ
	คณวงศ์ พระแด	
๑	ก็ทรงขับตักท้าว	เธอเองหนีจากตัว
	เขตชนันท์	
๑	อสมัญชนันแด	ก็เปนนกใหญ่แท้
	เช่นราม นเอง ๆ	

ร้าย

๑ ฟังความพระชายา ยกอทาทรณนั้น บรรดาพวก
 ฆ่าเผ่า ต่างกมเถตาหนามง จึงดีทชรรถอมาคย์ ผู้ฉลาดม้วย
 ชาติใจทูลเทว ไกลเกษมคณ วาอสมัญชตราย จับเด็กหลายสิบคน
 ทวงจนเด่นอยู่ จูตาทักตัวเอาไป ผดักตงโนนที่ ศรีด้วยเขี้ยวคว้าง
 พลงดำรงค์ดำราญ ยามกุมารจมน้ำ ดำดำชชนเห็น เช่นนั้น
 แด้มแค้นใจ พาหนีไปเผ่าองค์ พระมิตุงคทุดพอง ร้องทูลช
 ตามเหตุกรณ ฝ่ายภบาตกรวกราด จึงขับราชโอรส ให้จรร
 จากชนนที่ ด้อรัญคงคอน ภูธรดีกระ พระทรงธรรมเที่ยงแท้
 แม่โอรสเอ็งไซร์ เมื่อได้ประพฤตบาป ก็กำราบปรามปราม อัน
 พระรามมีโทษ โหดร้ายดังใดเด่า พระนางเจ้าจึงจะ ทลขอพระ
 ตรียวงศ์ ให้ตงอาญาเธอ เด่มออสมัญช ฌนขอเทว บดิน
 ทรงดำริห์ มิมียอมกอนถ้อย ฌนจะชังช้อย ดัดทรม
 แน่เด่า ฯ

โคลง ๓

๑ ฝ่ายพระรามราชพ นมนอบศิระไหว้
 ทูลพระชนกไท้ ราชา ฯ

โคลง ๔

๑	ทอระช้ำบาทน ^๕	ไม่จง
	ความสับสนทางโลกขอม	ตะถัน
	ขอเช่าตู้ไฟรพง	นอนวัน พฤกษ์แด
	กินอยู่ณป่าถ้วน	ทุกสถาน
๑	บริวารจะต้อง	ประดังก์ คังฤ
	ผู้ที่เต็มใจแจก	คชแด้ว
	ยังจะมุ่งจำนง	ห้วงกบ นัน ไค
	ฤฯ แจกสิ่งวาดยแก้ว	ห้วงสาย
๑	พดกายอย่าให้	ตามไป ด้วยเดย
	อันทรพยัคฆ์มคปวง	ดัดระหมด
	ขอเพียงพระทรงชัย	โปรตประ ทานเทอญ
	พัตตระแบบคาบด	บวรชี่ ๑

โคลง ๓

๑	ไทเกยหียบผ้า	ครากกรงมาเดรั้งแด้ว
	ครวี่ว่านลูกแก้ว	ครองอย่า ช้าเดย

๑	รามพรบัณเฑาะว์	บทนนครองเดรัจฉาน
	ที่ประเสริฐเกิดถ้วน	ดออคตา
๑	ฝ่ายว่าพระดกษณ	กัณฑ์ผดพิศกรบ้าง
	แล้วไปยชิตข้าง	เชษฐา
๑	ดีดาร์บภษิต	ประหวัดจิตพิศมา
	ย่นนงจาเพาะหน้า	สวาม
๑	บทนรามพพถน	ช่วยแจ่มจันทรห่มแดง
	ทงตำงามผดแผ้ว	ผ่องศรี ยิงแด ๆ

ร่าย

๑ บทนเหล่าดรางค์ ดั่งดาวนางดีคา ก็ไค้กาจาบัดย์
 พากันกล่าวถ้อยว่า อ้าอย่าเดยอย่าให้ ทรามวยไต้ผง ถึงแม่
 องค์พระราม ต้องไปตามคำมั่น ให้แจ่มจันทรอยู่จง ช่างทงหลาย
 จะพร้อม กันถนอมจอมขวัญ ให้ดกษณเรื่องชั้ย ไปเป็นเพื่อน
 ยากเกิด อันโณมเนตเช่นนาง จะแรมกลางไพรด์ณฑ์ กรำแดง
 ฝนไต้ควร จะหมองนวดข้องจิต จิ่งวดีษฐคาบด แผพจน์กล่าว
 คำไป แต่ทงเอยเกยี่ อ้าเทวีใจบาป หยาบท่าตายกิติคุณ แห่ง

ดักดักเกย ข้างมโหฬาร หดอกภรรคาให้หึง จงทราบบัดนี้ว่า
 ดัดดาตวงดมร จะไม่จรจากเวียง เหยียงจะอยู่ในวัง เผ่าบัดดัก
 เรืองมาดี แทนพระราชดำมี เพราะผู้ทัดมรด ปรากฏเหมือน
 เป็นหนึ่ง จึงดัดมควรแดวดี เป็นราชันครอง ผ่องพอกเราทางหลาย
 แทนภายายดัดวามี หากเทวี่จะไป จึงได้ผู้ไพร่ดิ้นท์ เช่นนั้นเรา
 ทุกคน นรชนชาวเวียง จะตามเหยียงดูบ้าง อันว่าปวงดัดมบค ดัรรพค
 ก็จะมีชน เข้าไพร่ดิ้นท์คนตาม องค์พระรามทางหมด แมภรรตแซ
 ขดง ทั้งศัตรมณะคง ทั้งต้องทรงคากทรง และปองไปอยู่ป่า กับ
 เศษฐาทรงธรรม ดงนั้นพระนางเจ้า จึงอยู่เผ่าเวียงร้าง อยู่อ้าง
 ว้างตาพอง นงในถิ่นเงียบน อันกรุงศรีซึ่งพรวธา จากดัดมเด็จ
 พระราม จะตั้งญนามหมดดีน อันถิ่นดงประพาด แห่งรามราช
 ภาายาย จะกตายเป็นมหา อาณาจักรประเดริฐ เชื้อเกิดองค์ภรรต
 ยงยศจิตกำแหง คงไม่แย่งนคร ของบิตกรแน่แท้ แม่เชษเป็นบตรดี
 ผู้มกตัญญู คงไม่ยอมอยู่เวียง เคียงข้างพระชนน ดงนหวงจะ
 ปลุก พระตูกให้ใหญ่ยิ่ง กัดบเป็นดังทำให้ เรอนนไชรชนของ
 หมองจิตอย่าดังดี ฝ่ายนางโกเกย ฟังมนุ่จากดาว ยิงรอนราว
 หลกัย ผินพักตร์ไปเสียพดาง นางไม่ตอบค้ำบด แม่ทศกรททรง

๑	ข้าพระพุทธเจ้าเปรียบแม่น	มหินทร์ เทพเฮย
	จงโปรดพระมารดา	ลูกไซ้
	อย่าให้มิ่งนารินทร์	จรดู่
	ยมโลกเพราะไร่	ลูกยา
๑	ราชาครัดว่าไอ้	ลูกชาย
	อีลูกมากตัวฝาก	แม่เจ้า
	พ่อเองและจะตาย	ไปก่อน
	ไหนจะทน ไศ้เศร้าง	อยู่ไหน
๑	ทรงชยกัดสอน	ไศ้
	แข่งพระฤทัย	เบดงถ้อย
	ดมั่นตระตัวดี	ไปก่อน
	ผูกราชรถน้อย	รับมา
๑	แล้วพาทายาทแก้ว	กลอยใจ
	กับดักษณณ์แต่ดีดา	ทราวมัดวาท
	ไปส่ง ณ ที่ไกล	แค่ขอบ
	เขตแห่งโกศตราษฏร์	เด็ดฉันท

๑	ดื่มน้ำตรับพระราช กรับไปจตุราช ผูกข้อพระไพศาล งามประเสริฐเพริดพร้อย	โองการ รถน้อย ดื่มน้ำศักดิ์ เพราะพรรณ
๑	ครันพร้อมราชพเจ้า ดื่มน้ำเจ้าพระบิดา ออกกราบพระบาทราช ก่ดาวพจน์ทศดาเซ้า	กราบบาท เทอดเกล้า มาตุ ผู้
๑	ชวของคเมยมงทง เดินประทักษิณจอม กับพระแม่จอมขวัญ คำหรับโบราณแด้ว	ดักษมน จักรแก้ว ตามแบบ เด็ดดี
๑	บदनจาดองจาก ทศรถจักร ดื่มน้ำเจ้าพระตถยา ยังมีขปราช้าทศต่าง	ดดา แนบข้าง ขรยาตร์ ได้ภณ

๑	๑ อึกหนวามนอบเกด้า ดาด้องกษัตริยทรง แดวชนสูร์ถราช ส้ารถชบเตา	กราบบาท เกิดเกด้า เรืองรัตน ค้อไป
๑	๑ ทรงชัยทศรถไธ ทอดพระเนตรรถจน แด้วหันสูร์เกากัด ยนพระหัตถ์ชวาจับ	จามัดย์ ดิบดัม ยายอด เเด่น्हี่เต หัตถ์นาง
๑	๑ ปางนนจิงแม่เจ้า เซ้าจะพยงองค์ พระศวากว่าเหม หญิงชั่วใจโหดร้าย	ไถเก ยี่แฮ ภาคชัย มาจับ กุโย กาด
๑	๑ แตนอยยาบงอาจ กไม่อยากประดับ ไม่นับว่าเปนเมีย ออกอย่าให้บ่าวช้ำ	คตยเคดัย อักเตย พบหน้า ฤามิภร์ ไปมา

๑	อินวามอทจับ ประทกษณอคน อภปวงตั้งผูกพันซ์ ปดิดปดตหมดตงแก	จูงกัน นุ่นแก (๔๘) มิ่งกับ กุชื้อ หลุดพตัน
๑	จัญไรใครจะเดยง ใจกาจอิสสาทราม กตายก้อย่าฟัง เพราะว่ามิ่งปานยักษ์	ควมิ่ง ได้น้อ ชวหนัก เผาศัพ กุเคย หยาบคาย
๑	ฝ่ายเจ้าภรตนน ชอบณกิจแม่มั่น กกไม่นับแปน กจะตั้งมิให้	หากเห็น ศิโรไชร์ ตูกต้อ ไปเดย เผาก (๔๙)
๑	ภูธรภกราดกรวด จุงพระเกาศ์ดยา ด้ตำหนักแห่งองค์ ยั้งด้ดกรรแดงเค้รำ	จบตง กตบเข้า อ็คเรศ โคกคัตย์

๑	บรรทมเห็นอแทนแก้ว	ไศกา
	ครวญคร่ำรำหาวราม	ตูกแก้ว
	เทวจับหัดถา	พดางจับ
	ทูลปลอบหวังให้แผ้ว	จาบด้วย
๑	ปางนหนาวเรศเจ้า	ดมิตรา
	ไปด้ค้าหนักจันทน์	นินไซร์
	เห็นส่องชตติยา	พิลาป
	จึงช่วยทูลปลอบให้	คล้ายหมอง
๑	ต้ององค์ดับถอย	นงพงา
	ว่าดักไตด้ติ	ด้้าน้อย
	ว่าโฉมดมิตรา	ก็พราว บุตรีแด
	คัยระงับระห้อย	โหยครวญ บ้างนา

ร่าย

๑ กตาวถิงมวดมหา ชนทมาคอยอยู่ นอกประตูวงน
 ครนไต่เห็นพระราม กับนางงามผ่องพรรณ อักดกษมณฤทธิ
 รงค์ ดันทรงผ้าคากรอง ครองแบบผู้บวชช้ ก็มีความอาดย
 ต่างว่าให้ไศกา แด้วพากันตามรถ บทจรจากเวียง เพียงกระแด้ว

ชารา ไหลบ่าตามถนน จรดเต้าตาม ราชพห้ำมเท่าใด บัมี
 ได้หยดยัง ต่างคนตงจัตมน พรอมกนตามรถทรง ครนว่าองค์
 พระราม จะตรัดห้ามอ๊กไซร์ ก้เกรงใจนักหนา ดั่งนหมา
 กระตัง ถึงฝั่งตมะธา จึงพระราชมดั่ง ใหหยดยังพกผ่อน นอน
 แหงนคนหนง จึงดุ่มนตรแกมา พาดงกนนาพตม ชนานนคท
 ตาม พระรามมาจากกรง ก้ตางม่งหาที พกอนทวยพอดคว
 เพราะทงมวดเห็นจเห็นอย เมอยตาทงซาแซน แต่เพราะเด็น
 จงรัก ภาคคตอพระราม จึงดูตามมาได้ พอร่าไฟดงดับ แคก
 หดบักนอน เตรียมตัวจรตอไป ในเวดาร์ุงเข้า มุ่งตามเข้าดู่ป่า
 ฝ่ายพระราชมพน ครนเห็นทวยนรชน ทกคนหดบสันท บพิตร
 ดั่งดุ่มนตร ใหพตมรถทรง ด้ามองคชนทรวงยาน จรจาก
 ชารนนแด แต่ในกตางราตรี ดั่งนเมอรูงด่าง สว่างจิงชนคณ
 ฟนกายเดบเห็น หนอนเรนทรแล้วไซร์ บางเดินไปเที่ยวหา ทางท
 มั้รถจร จนอ่อนใจจ้งค บ่จรดตอไป พร้อมใจก้นกดับหลัง
 ยังกรงอโยชยา ต่างโคกกาถัดรอด ครวญถึงรามราชม ผู้เดิด
 ดบกษัตริย์ บรูษรัตนภาเคช ปันเกศชาวโกศัด อ๊กทุกคนคโทษ
 โกรชนางโกเกย ว่าเทวีใจหยาบ บายเหมือนเจตนา ฆ่าองค์
 พระด้าม เพราะเหตุทจ่าพราก จากพระปิโยรต์ ทรวงศย์อม

จะโศก วิโยคยิ่งใหญ่หลวง คงแปลห่วงดูดยา ราชาอาจ
 ประชวร ด้วยพระชนม์มากแล้ว อาจไม่แคล้วมฤตยู หากพระ
 ภูธรดับ ด้วยโศกสุดสวรรคต จะทวักนเป่าใจ ไรที่พึงร่วมเย็น
 เสนอทรกับกเถตา ดงหนเขาทงหoday จึงมีคตยาครวญคร่ำ ในยาม
 ย่ำสนชยา ในภารากเงียบ เปรียบประหนึ่งเที่ยงคน บักรัก
 ครนเช่นเกา เขามเดียงดกน อันว่าการตั้งคต ดัดดีรวงดำนำ
 อักพอนรำปวงงด หมดชงความเฮฮา ดันผาดักกรกกรน มีแต่
 เดียงสอน ออกอา คุรแต่ ฯ

โคลง ๓

๑	กตาวถึงราชพทวง	รถตรงผ่านย่านกว้าง
	โกศดเกษตร์ดีด้าง	ไพศาล
๑	ผ่านดำเวทะศรัดี	และโคมคี่น่านน้ำ
	อักถยานทิกะดำ	เด็ดดี
๑	ถึงนทักองคา	ให้พักมาอยู่ไต้
	คั่นอิงคฤไไม้	มิ่งงาม ฯ

โคลง ๒

๑	วามชวณเทวเจ้า	กับพระอนุชเจ้า
	ฉายา	
๑	ร่วมพฤกษาใหญ่ดำ	วันรมยรมส่งนำ
	คงคา	
๑	หวงนทราทน	ต่อวังจิงจะต
	ดาศไป ต่อหน้า	

โคลง ๔

๑	ในแดนนิษาทนน	ราชา
	ชอกุหะมุ	ฤทธดา (๕๐)
	ทราบวาพระรามรา	ขพเด็จจ
	ถึงซึ่งฝั่งแม่น้ำ	คงคา
๑	พาพวกอมาตย์พร้อม	พรงกัน
	ไปรับเด็จจพระ	ราชพ
	พระรามแตะตกษมณ	คือนรบ
	คุหะกัเควพ	กราบกราน

๑	ทูลตำราดมเท็จให้ เข้ามาท้วงจิตจะ ขอมอบซึ่งแดนดิน แต่พระองค์เพื่อให้	รามินทร์ รับใช้ ข้าครอบครองแด ทรงครอง
๑	เรียกของเครื่องกันรัด มาจากตงถวาย ทรงเสวยซึ่งโภชนา ทผจงเดือกพัน	โอชา บดินน ทุกอย่าง เอกมา
๑	ข้าเชิญพระครอบค้ำว ทวณบริบรณ ชาวนิษาทจักษิน เพราะจะได้เป็นข้า	แดนดิน เด็ดห้า ค้ำหนัก พระเฮย บาทบงดี
๑	องค์พระราชพเจ้า ว่าที่ท่านรับรอง เราปถมตะขอขอบ เห็นว่าเป็นมิตรแท้	ตรัสตอบ เด็ดแต่ ใจเพื่อน แนใจ

๑	เราโคตงจิตแตง	จะบวช
	นุ่งห่มคากรวงแตะ	หนังสัตว์
	อีกโภชนะปวงชวด	นอกจาก
	ของบ่าสาวพัต	ผดอาหาร
๑	หากท่านโปรดให้หญ้า	อย่างดี
	อีกเม็ดด่าดักแก	มิ่งมา
	ก็จะถูกถัด	เวียง
	โปรดช่วยเถิดอย่าช้า	สหาย
๑	ภาดาัยตรัดคิงน	คุหะ
	พดนดังพวกคนพดน	ทอดหญ้า
	อีกหาซึ่งขัญญะ	โดยค้วน
	ให้แต่ต้องมิ่งมา	มโนมัย
๑	ในเมื่อรวมพเจ้า	บรรทม
	กับแม่ดีตานง	นิมน้อง
	คุหะนโรคม	จงรัก
	นงตนอยคอยบอง	ภยัน

๑	ตั้งดาเตะซาอึก บมิได้มัททช อันดีบตีปีพัดัน แล้วจะกลับไปเฝ้า	ถักษมฉิน โรคเรื้อ จะผ่าน ไปนา บาทบงด้
๑	ทูตองค์พระแม่เจ้า ว่ากราบบังคมแทบ ไปตีเกิดสุมนตร์ โดยสดวกถึงราช	เกาศัด ยาแด พระบาท ผู้มีตร ธานี
๑	สารถกราบแล้ว ครวญคร่ำรำไพโร ฝ่ายองค์พระรามรา จนค่อยคลายไศกน้อย	ไศกา ระห้อย ขพปดอบ หนึ่งนา
๑	รามพชวหนอกเวศ พระถักษมฉินตามตง เรือถ่นผ่านคงคา โดยสวัสดิคมาดแผ้ว	ตงนา ฉาแซ เสด็จแล้ว ไหลเชี่ยว พหุภัย

๑	ขอบใจคะแฉ้ว ยรยาตฺรเดยบดำ ผ่านป่าผ่าท่งถัด เดยบผ้งคองคาคว	ด้ามกษัตริย์ แม่นา ดู่ป่า อักนา เดิดชด
๑	จนถึงมะเตือต้น เห็นว่าพ้ออาศัย จึงหยดพิ๊กบรทม จนรุ่งสว่างไซ	โตกถม ร่วมได้ คินหนง ดบาย
๑	ภาต่ายเดินคัดเข้า ไปเนนกกงแทบ อันช้อยมุนา ไหลเซียวเปรี้ยวปราดดำ	เขตป่า ผ้งนา ประเสริฐ เดิดงาม
๑	เดินตามแม่นาน ถังกัยมุนา ไหลดงระคนธาร ค้อพระคองคาค่าง	ไปนาน ใหญ่ก้าง วิเศษ เดิดดี

๑	ทศ ^๑ ตรง ^๑ ตาม ^๑ แพ ^๑ รง ^๑ น ^๑	ปรา ^๑ ก ^๑ ฏ
	ชื่อ ^๑ เร ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ป ^๑ ระ ^๑ ย ^๑ าค ^๑ ค ^๑ แ ^๑	เม ^๑ อ ^๑ โน ^๑ น
	เป ^๑ น ^๑ ท ^๑ พ ^๑ ระ ^๑ ดา ^๑ บ ^๑ ด ^๑	ภ ^๑ ร ^๑ ท ^๑ ฉ ^๑ า ^๑ ช ^๑ แ ^๑
	ด ^๑ ล ^๑ ิต ^๑ ถ ^๑ ณ ^๑ ภ ^๑ า ^๑ ค ^๑ โ ^๑ ฬ ^๑ ัน	ป ^๑ รา ^๑ ค ^๑ เจ ^๑ ณ ^๑
๑	พ ^๑ อ ^๑ เ ^๑ ย ^๑ น ^๑ ด ^๑ ัง ^๑ ก ^๑ ุ ^๑ ฏ ^๑ เจ ^๑ ้า	ฤ ^๑ ษ ^๑
	ด ^๑ ำ ^๑ ม ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ต ^๑ ริ ^๑ ย ^๑ เ ^๑ ้า ^๑ ไป	น ^๑ อ ^๑ บ ^๑ น ^๑ อ ^๑ ม
	ดา ^๑ บ ^๑ ด ^๑ ก ^๑ เ ^๑ ป ^๑ ร ^๑ ม ^๑ ป ^๑ รี ^๑ ต ^๑	ค ^๑ อ ^๑ น ^๑ ร ^๑ ับ
	จ ^๑ ัด ^๑ โ ^๑ ภ ^๑ ษ ^๑ นา ^๑ พ ^๑ ร ^๑ อ ^๑ ม	เด ^๑ ย ^๑ ง ^๑ ค ^๑
๑	ช ^๑ ว ^๑ น ^๑ อ ^๑ ย ^๑ ุ ^๑ ณ ^๑ ท ^๑ น ^๑	ด ^๑ ว ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ัน
	แ ^๑ ต ^๑ พ ^๑ ระ ^๑ ร ^๑ า ^๑ ช ^๑ พ ^๑ ค ^๑ อ ^๑ บ	ช ^๑ ต ^๑ ช ^๑ อ ^๑ ง
	เก ^๑ ร ^๑ ง ^๑ ค ^๑ น ^๑ อ ^๑ ย ^๑ ุ ^๑ ณ ^๑ น ^๑ น ^๑	ว ^๑ ู ^๑ เ ^๑ ร ^๑ อ ^๑ ง
	ก ^๑ ั ^๑ จะ ^๑ มา ^๑ แ ^๑ ช ^๑ ช ^๑ อ ^๑ ง	ว ^๑ ำ ^๑ ค ^๑ า ^๑ ณ ^๑
๑	อา ^๑ จ ^๑ า ^๑ ร ^๑ ย ^๑ จ ^๑ ง ^๑ ค ^๑ อ ^๑ บ ^๑ ก ^๑ อ ^๑ ย ^๑	ท ^๑ ร ^๑ ง ^๑ ย ^๑ ค ^๑
	ว ^๑ ำ ^๑ ระ ^๑ ยะ ^๑ ด ^๑ ิบ ^๑ โย ^๑ ธ ^๑ น ^๑	จ ^๑ า ^๑ ก ^๑ น
	ย ^๑ ง ^๑ ม ^๑ ห ^๑ น ^๑ ง ^๑ บ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ พ ^๑ ต ^๑	ง ^๑ า ^๑ ม ^๑ น ^๑ ก ^๑
	จ ^๑ ิต ^๑ ว ^๑ ร ^๑ ก ^๑ ุ ^๑ ฏ ^๑ ช ^๑ อ ^๑ ช ^๑	น ^๑ า ^๑ ม ^๑ ก ^๑ ร

๑	ทรงศร ใค้ร่ประทับ	วิเวก
	ท่ันนแห่ตะเห็นเหมาะ	แน่แท้
	ดำราญเิดคย่่างเอก	ควรอ่อยู่
	คาบดเคยอ่อยู่แถ้	มากหดาย
๑	ภ่าดำยเคารพเจ้า	ฤษั
	แตะพักแรมดำบด	ประยาก
	อ่อยู่เพยงหน่งวাত্র	หายเห่นอ่ย
	พอรุ่งกัถาจาก	น่ไป
๑	ครรรไถดค้ปากว้าง	ทางรก
	ดู่ฝ่งยมนา	น่านา
	ผ่านไม้ใหญ่ไบดก	บั้งแดด
	ถ่งแทบนทถา	เดดดี
๑	ท่นรามพกับ	ดกษัมถ
	จ่งคตขอนทาแพ	เพอชาม
	ผูกกระขับเกาคัดย	ม่นเหมาะ
	บ่มคองครนคราม	โพยภย

๑	ข้ามไปสัตว์กแดด	เดินตง ต่อแฮ
	เดียบฝั่งนทศวี	ไต่เต้า
	เดินพดวงน่มอนงค์	ช่างตรัด
	ชวนพระภักดีตาเจ้า	เจรจา
๑	เพ็ดนิศาชมมิ่งไม้	ไนตง
	อ๊กนก โบกบินตาม	ยอดไม้
	ชมหมิววิลหงส์	เดินหาด
	เดินจ้งสัตว์กแดด	ไประอา
๑	อ๊กราตรหนึ่งตอง	แรมกลาง ทางแฮ
	พอรุ่งออกเดินต่อ	อ๊กไซร
	เดินชมพฤกษาพดวง	งามยว ใจนอ
	เดียงนกอเนกได้	เด่นากรรม
๑	มัทนจะเมื่อยตา	ก๊ก
	เขาจิตรกกูงาม	เด็ดแก้ว
	ยั้งแต่ยงตั่ง	แตอยู่
	ดัดประเสริฐเพ็ดแพรว	พิศวง

๑	ตำมองค์ทรงเข้านุ้	อาศรม
	แห่งพระวาทมกั	คาบด
	มุกชนชม	ตอนรบ
	ตำมกษัตริย์ทรงยศ	อย่างด
๑	ทนจงจตุรัสวาง	อาศรม
	พอเป็นทตำมองค์	อยู่ได้
	เปนดุษอภิมย์	แรมบ่า
	วิเวกสงบไว้	โคกคัตย ๗

ร่าย

๑ ฝ่ายผู้มนตร์ดำรถ ถึงกรุงศรีแก้วไชวี รับไปเฝ้าภษาด
 ผู้ผ่านภพโกศด ทุดยบดช้อความ ตามที่รามดังไป แต่ภวนัย
 ทศรต บมิงดตดโคก วิโยคบียบุตร ดุดเด่นจะอาคร พนเพิ่ม
 โคกบ่วยาย จนพระกายชบผอม ตรียมพระราชหลุทัย ไม่เป็น
 อันตรงเดวย เดยบรทมิได้นอย ถอยพระกำดั่งดง ฝ่ายองค์
 เกาศัตยา เคียงราชาโกถชิต จงจิตพยายาม ให้ตำวราญวรกาย
 โฉมฉายดุมิตรา ก็มาช่วยเป็ดยหนักัน เฝ้าทรงธรรมดงาม ด้วย

ภักดียิ่งใหญ่ แต่ไกลเกินนั้น ทรงธรรม์ครัดห้ามเฝ้า มิได้เข้าถึง
องค์ คงแต่ฟังข่าวไซ้ ในไม่ช้าภรรยา พระโรครอนรานร้าย
ท้าวเชอ่มทุเถา เหวราชุดงทุกที่ บ่มทางแกไข พระโรคไซ้
กำเริบ เต็มหนักชนบ่อด ทรงยศม้แต่ชุด ในที่สดุฎฎาต ถม
ปราณจรรจากตณันท์ ดั้นพระชนม์เพราะโคก วิโยคบิโยรส
ทวงทงหมดวงใน เดียงพิไรไห้โยย โดยเหตุน้ชาเวียง ทราบ
โดยเดียงโคกา ว่าพระจอมนรินทร์ ดั้นพระชนม์แถวณน
ก่จาบดยทวเวียง เดียงพิไรวาร์ก พระทรงศักดิ์ทวไป ที่ในราช
ธานี ฝ่ายมนตรีผู้ใหญ่ พร้อมใจกันจัดการ งานพระศัพพร้อม
มวด ถอนตามประเพณี บดินจงนาคร จรดูราชวง์ ดึงกระแถว
ชารา พร้อมกันมาฟังข่าว ด้วยท้าวผู้ทรงธรรม์ เด็ดจตุรรงค์
แถวไซ้ ใครจะครองขอบชณันท์ บ้องกันภยยาย จิงมนนดิษฐ
ผู้ทราบกิจอันควร ทงมวดประเพณี จิงมค่างไซ้ ให้ทตไป
บดินน เร่วพดฬไห้จรรจูดูราชคฤหธานี ที่ถัดถจอมรช อศิวบดี
ไห้ เจริญพระภคไห้ ถัดบมา ฯ

โคลง ๓

๐ ครานนราชบุรุษ
จากบุรีไม่ช้า

รับรุดชบคอบมา
ค่อนไป ฯ

โคลง ๒

๑	ถึงเกษยจึ่งเข้า ทลถดง	เฝ้าพระภรตเจ้า
๑	แจ่งเพียงว่ารับไซ้ กถับพถัน	มาเชิญเสด็จให้
๑	อันข่าวพระพ่อไซ้ เผยพจน์ เถาเถย ฯ	ตื่นพระชนม์มิได้

โคลง ๔

๑	พระภรตไม่ทราบ จึ่งตรัสคณนินต กถับเฝ้าพระปิ่นรัช เพราะห่างพระบาทไท้	ความดีดัย จักได้ บิตุเรศ คิดถึง
๑	จึ่งชนไปเฝ้าพระ ทูลว่าเขามาเชิญ ขอกราบพระบาทดา จำจิตต้องจากท้าว	อัยกา กถับค้าว จรจาก กถับชนท

- ๑๐ แด้วพตันจรวจากแค้น   เกกย
 รับถลัขอ โยธยา   ดุดัดตั้ง
 เมื่อเข้าด้เดียงใหญ่   หดากจิต
 เหงาเงียบตงเมืองร้าง   ฝิดใจ
- ๑๑ เข้าในนิเวศน์แด้ว   รับจว
 ด้พระคานนกจันทน์   ใ้เพื่อเฝ้า
 กราบองค์พระมารดร   เกิดเกศ
 หวงจะได้ทรวมเค้า   คด
- ๑๒ เพ็ญถามข่าวพระ   บิดา
 พระภคตุดตอบ   ด้รั้งแด้ว
 ถามถึงพระราชา   จอมกษัตริย์
 ด้กพระรามพ้แก้ว   อยุ่ไหน
- ๑๓ อรไทยคอบถ้อย   ภวต
 ว่าพระบิตุงค์   มอดม้วย
 เหตุด้วยพระทรงยศ   ชรภาพ
 ด้กมีพระโรคด้วย   คับขัน

- ๑ ความนักรตให้ โหยศวรณ
- และทอดพระองค์ลง เกิดอกกตง
- ทูตกระหม่อมมิกว จะตบ-ชนชเดย
- โอ้เด็จจ้วรกกทง ดูกไป
- ๑ ไก่เกี้ยวอา ดูกชาย
- ชรรมะดาบงคับ แนแท้
- อันเกิดแก่เจ็บตาย ไตรจัก
- อาจรอดพันไตแต่ ไบมี
- ๑ ภูคโคครอบ ครอบแดน
- เกยรตกระตองเดชะ อะครา
- ได้ทำพด้แมน มวดมาก
- ถึงทแถวจงทาว เด็จจ้วรก
- ๑ ความนักรตตอบ เทว
- ว่าดูกนอาภพ มากแท้
- ยามองค์พระภูม เด็จจ้วรก
- จ้งมได้เห็นแม่ พระองค์

๑	มิได้ตั้งวงศัพทไ้ เหมือนหนึ่งมิไรโอ ไอ้ดุกนี่เป็นคัว อยากจะทบทอกให้	ทุดหัว รดไ้ อาภัพ ยิงนา อาดัญ
๑	อน้องคร้าเมศผู้ ชเด็ดจอยุ่ไหน ดุกอยากใครวันทา จูบพระหุดตดงก	เชษฐา มคน แทบบาท กอนมา
๑	ฟังวาทะดุกไซ้ จึงพระนางจำเปน รูเรื่องตลอดตาม เหลือที่จะพรางไ้	ทุดถาม เด้าให้ ความดีดัย ค่อไป
๑	ฟังไซ้คดีเค้า พระภรรคตอมพระ ไอ้หวังจะฟังฟัง แะพระพรมเกด้า	ความจริง แม่เจ้า พระพ่อ เกด้า

- ๑ มาเดียด้องนากเจ้า   พร้อมกัน
 เพราะพระแม่ก่อการ   กาจดา
 เหมือนทรงตั้งเตียงพัน   ดูกเหวอะ
 แด้วแหดะมีหน้าชา   เกิดอโรย
- ๒ โยโยแดนเจ็บแม่น   ทรวงมลาย
 พระแม่ผดถายพระบี   คุราช
 และขับพระพราย   ยอดรัก
 รวดตัดหัวดุกขาด   จากกาย
- ๓ เคะระหรัยเปนดุกผู้   อารรม
 ให้เกิดแด้วผดถายเอง   ดงน
 พระแม่รบไปพด้น   จากแห่ง นนา
 ผิดมากแด้วจงด   หดักไป
- ๔ โยอยู่คุดกต้อ   อดดี เขาฤา
 อับระยศหมดเกียรติ   เริดไว้
 หากหวังจะได้ดี   อภิเชก
 แห่งดุกนอย่าไต่   นกหมาย

๑๐. เหตุร้ายหนีมิไ้ ธิธา
 ของคอค่วมืด ธรรมราช
 นีนางอดุรา ปดอมเกิด
 มาฉจนผลตาญญาตี กุดวงค์
๑๑. จงรู้เกิดวาซ่า จะตาม
 ไปแทบพนากร แคนชฎ
 อัญเชิญพระพิราม ได้จักดับ
 ดุ่นครทรวงรัช ต่อไป
๑๒. ครรไถออกที่หน้า ปราสาท
 อมาตย์มนตรีอยู่ พวงพร้อม
 ภรตครวัดประกาศ ตั้งแต่ เขาแด
 ดวนทมมาแวดดอม ทวณ
๑๓. อันเราฟังทราบเค้า ความจริง
 ว่าพระมารดาเรา ผิดมาก
 คิดผิดทุกทุกตั้ง แฉ่นผิด
 จะพูดก็มอยาก พุดเดย

- ๑ ทานเขยจงเชือกออย เราด้รวพ
 เงามิได้เห็นชอบ ดักน้อย
 และเวามิชอบรับ ร่องลึก อย่างเคย
 เห็นพระแม่ผดรอย พันทิว
- ๑ บคนพระแม่เจ้า เกาศัด ยาแ่
 ทราบว่าพระภรต กดบดัว
 กัดัดจมายผัน มาดู้
 ปราว้าทวดัดทชแกว กากญา
 ๑ ครานนภรตไค เห็นนาง
 กรบดงไปรับ กราบไหว
 กอดบาทพระแม่พดาง แด้นโคก
 สอดัดอนให้ จาบดัย
 ๑ เกาศัดยาตรัดพัช พาท
 เขอกกรตโยเชอ ว่าให้
 เชอดิน่าอินดี เปนหนัก หนาแ่
 ทักพระแม่เชอไค อุดหนน

๑	คำ ^๕ จุน ^๕ ให้ ^๕ ได้ ^๕ ผ่าน	พิภพ
	โดย ^๕ ปราศ ^๕ จาก ^๕ ผู้ ^๕ ใด	ขัด ^๕ ข้อง
	เพราะ ^๕ ให้ ^๕ ชม ^๕ ราชมพ	จาก ^๕ เขต ^๕ แด ^๕ งฤๅ
	ก ^๕ ม ^๕ อาจ ^๕ แย ^๕ ง ^๕ น ^๕ อง	ค ^๕ ร ^๕ อง ^๕ ธ ^๕ ณ ^๕ ท์
๑	ค ^๕ ว ^๕ ณ ^๕ ก ^๕ บ ^๕ น ^๕ อง ^๕ ดี	มิ ^๕ ตรา
	ก ^๕ ข ^๕ บ ^๕ เด ^๕ ย ^๕ จ ^๕ าก ^๕ เว ^๕ ย ^๕ ง	เ ^๕ ก ^๕ เ ^๕ จ ^๕ ำ
	ณ ^๕ ใ ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ร ^๕ อ ^๕ อก ^๕ ไป ^๕ ป ^๕ ่า	อ ^๕ ย ^๕ ก ^๕ ับ
	ด ^๕ ก ^๕ ร ^๕ ก ^๕ ด ^๕ ก ^๕ ว ^๕ า ^๕ เ ^๕ ศ ^๕ ร ^๕ า	อ ^๕ ก ^๕ ก ^๕ ร ^๕ ม
๑	บ ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ม ^๕ แท ^๕ บ ^๕ บ ^๕ า ^๕ ท ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ว	ภ ^๕ ร ^๕ ต
	ท ^๕ ุด ^๕ ว ^๕ า ^๕ ไ ^๕ ้อ ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ะ ^๕ แม่	อ ^๕ ย ^๕ เ ^๕ ก ^๕ ศ
	ณ ^๕ ใ ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ร ^๕ เ ^๕ ย ^๕ พ ^๕ จ ^๕ น	เ ^๕ ศ ^๕ จ ^๕ ต ^๕ ก
	ร ^๕ าว ^๕ ก ^๕ ับ ^๕ เ ^๕ ม ^๕ เ ^๕ ด ^๕ ง ^๕ ศ ^๕ ร ^๕ เ ^๕ ช ^๕ น	ป ^๕ ร ^๕ ุ ^๕ จ ^๕
๑	ด ^๕ ุ ^๕ ก ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร ^๕ ข ^๕ ย ^๕ ต ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ี ^๕ ย ^๕	ด ^๕ ำ ^๕ บ ^๕ าด
	ห ^๕ าก ^๕ ว ^๕ า ^๕ เ ^๕ ็น ^๕ ช ^๕ อ ^๕ บ ^๕ ด ^๕ ว ^๕ ย	แม่ ^๕ ช ^๕ ำ
	ช ^๕ อ ^๕ ม ^๕ พ ^๕ ย ^๕ ผ ^๕ ก ^๕ าด	ร ^๕ ำ ^๕ ย ^๕ ก ^๕ า ^๕ จ
	ผ ^๕ ด ^๕ า ^๕ ณ ^๕ ฐ ^๕ ร ^๕ พ ^๕ ด ^๕ ง ^๕ อ ^๕ ย ^๕ ำ ^๕ ช ^๕ ำ	ณ ^๕ ิ ^๕ บ ^๕ พ ^๕ ด ^๕ น

๑	อิน้องควำพพำ ประหนึ่งพระบิดำ ดูขบถค่อเชษฐ ยมราชเปนเจ้า	จอมเกศ เกิดเกล้า ขอรุ่ง ดูไป
๑	ใจดูจะซำดด้ว ยังคิดย้งทรงไทรม แม้นคิดจงพรอยมัว ไปรตเมตตวถักน้อย	ทุดหัว ระห้อย หมองบำป อยำแห่ง
๑	กรรแดงสอนโอด เคียรชบเทบบำทนาง ทอดกายกับดินหวด จนแทบจะถึงดิน	โอยครวญ ดกดิน โหยหนัก ส้มลูก
๑	เทววิธำค้เจ้า ฟังภรตส์บำด ครัดปดอบทอบรมชวัญ อำดุกอยำระห้อย	เกำค้ด ยำแฉ เชอถอย พดวงกอด หนักเดย

- ๑) ตุกเฮยแม่เชอแต้ว บ่แห่ง
 ว่าตุกรักเชษฐา แม่แท้
 หนึ่งเกิดขย่ำกรรแต้ว มากนัก ตุกเฮย
 อันเหตุสุดที่แก่ ที่ไซ
- ๒) ตุกไปเกิดด้วยแม่ จะจัด
 ให้ตักตรงเดว โภชนบ้าง
 ว่าพตางพระจุฬหัตถ์ ภรต
 พาสู้คำหนักข่าง ฝ่ายใน
- ๓) ให้ตรงทรงดุษได้ ดุคนธ์
 แลวจงชวณเดว คุภโภชน
 อักให้มทมน แทนรัตน
 เดยงอย่างตูกที่โปรด ทุกสถาน
- ๔) ดำราญกายแต่เคว้า แด่นกรม จิตเฮ
 พระกรตบวาย ไศกเคว้า
 แม่เซาทบวรทม บ่หัดบ
 จนกระทั่งรุ่งเช้า บันทร์ ดันทเดย ๆ

ร่าย

๑ ฝ่ายอัครมุขมนตรี ผู้เปรี๊ยะปรีชาญาณ ท่านทูลเตือน
 ภรต ให้ละตดไศกบัง พดางตำริตริการ งานพระบรมศพ
 โดยเคารพตามควร ทั้งมอดตามทิม ประเพณีแบบบรรพ ดงน
 ึ่งเริ่มเกณฑ์ ทำพระเมรุโศภิต พระจิตระกาธาร ตามโบราณ
 ตำหรับ เสรีจตุรพทุกตั้งถวน ตามควรแก่จุมพด นิมนต์
 พระมนั ผู้ชอฎาคุณ เป็นนักบุญพิเศษ สวดพระเวทคาถา
 ตามตำราไศยศาสตร์ บัมิชาตตั้งใด ได้กำหนดวันครบ เสิญ
 พระศพประดิษฐ เห็นขจิตระกาธาร อาจารย์สวดมนตรา นานา
 ตำราย แด้วถวยพระเพลิง เถกิงแรงแ่งรวม ดุ่มไว้ในคัน
 หนึ่ง แด้วจงบองคาร ของภษาดหื้อน้า พาไปยังฝั่งน้ำ
 สร้อยดาเตดงาม พรหมณ์โดยอั้งการไป ในกระแด้วารี แด้วม
 ศรัทธพต กำหนดเจ็ดวาระ บัดตตะตั้งใด ชันมีในตำหรับ
 ทุกตั้งสรวพเสรีจถวน โดยประเสริฐเถิดถวน ทุกถถานง

โคลง ๓

๑ ครนเสรีงานพระศพ   ปรารภการรักษาด
 ษมาตยทุกตท้าว   จอมชัณฑ์

๑	อินชานาจักรราช	ปราศจากผู้ครอบงำ
	เกรงว่าจะไม่แคล้ว	พหุภัย
๑	ขอเชิญไทชนทรวง	ดำรงซึ่งจักรกวาง
	เพื่อประเทศไม่ร้าง	ราชัน ฯ

โคลง ๒

๑	ครานนภรตเจ้า	ตอบอมาตย์ทเฝ้า
	ฉับพถน	
๑	อนนงคพระพชชา	คือผู้ควรครอบหัด
	แหดงงาม นินอ ฯ	

ร่าย

๑ ฟังความภรตตรีดี ดัรพัตถกตอง ผองอมาตย์
 มนตรี ยินดีต่างวันทา เปดงวจาจรเดรัญญ เป็นขอยกเกียรติ
 ครัน ภรตพถนบญชชา ว่าอย่าช้าเตรียมพถ เพื่อจรตดค่นไป
 ดู่เขตไพรดกตบ ที่ประทับเชษฐา ทางภราให้บั้น นาทกน
 จคแจง แดงถนนไฉพถาง เพื่อเปนทางนฤเบศร์ ประเวศราช
 ชาน ถึงตถกาทนค จงภรตเพญพริยะ ศัตรฆนะร่วมใจ ชวนกัน
 ไปเพยมเฝ้า พระแม่เกาศ์ดียา ตูมิศราเทว เซญมารศรีเดดีจ

จากนิเวศน์วังใน ฝ่ายนางโกเกย์ บदनกวางวอน ขอจรไป
 บำดวย เพื่อจะช่วยกต่างวอน ด้วยด้นทรวาทะ ให้พระราม
 เชอกดบ เพื่อรับครอบครองชนช ดับด้นตติวงศ์ ฝ่ายองค์เกา
 ศัสดยา ภรรยาอมให้ โทเกย์ไปพง ดำมองคราชนาวี จึงตดา
 จากอง มาตตงกระบอน เวลาคกรแล้วไซ้ ภรตให้ย้าตรา
 จากภาราพรณราย ฝ่ายดมนครครต รุวิตทางอยู่ จึงเปณผู้
 นำทาง เดินเช่นอย่างครวงกอน จรจนดถึงคกงค ฝ่ายราชาคหะ
 ทราบว่ากระบอนทัพ สรรพเด่นยามาโกด ก็แค่นใจหนักหนา
 ด้าคณิวาภรต คิดคคต่อพระราม ยกทัพตามมาจง ปองร้าย
 องค์เชษฐา จึงพญาคหะ กะเกณทัฬดโดยดวน ประมอดพล
 นิษาท ผู้กาจแกดวการยทุช วับริดยกออกกน ทางอนทัฬจะจร
 หมายรานรอนค่อผู้ ผู้ประทุษทุรยศ ฝ่ายภรตทราบว้า คหะ
 มาเช่นนั้น ไซ้ดมนครออกไป ให้เชญคหะมา เจรจาโดยด
 ดงนคหะเข้า ไปเฝ้าพระภรต พระเผยพจนปราคาได้ย ด้วยไมตรี
 เต้าความ ตามทยกพดมา เพื่อเชญรามพเจ้า คณเขาผู้กรุงไกร
 ขอให้คหะช่วย บอกดวยว้ารามพ จะประดบหนไหนด คหะ
 ไซ้ชานว้า บริวารช้ามอยู่ ที่รุจกทางจร ในดงคอนแดนโกด

ข้าจะใช้ดวงหน้า ไปค้นหาจนพบ ที่รามพฤกษิ์ ส่วนนพิตร์
 ข้าขอ จงโปรดรออยู่กว่า ข้าจะจัดหาเรือ เพื่อรับพดขามฟาก
 จากนั้ผู้ฝังไถด พดแล้วให้บริวาร หาอาหารดีเบียง ด้ยงไฟร่พด
 จงท่ว ทุกตัวคนอย่าขาด ใช้อมาศย์รับรัต ไปจัดโภชนา
 อันโอชาดำรพัต ถวายกษัตริย์ทงห้า อักหาบรณการ ถวาย
 ท่านตามควร ทังมวตให้พร้อมด้รพ ต่อนรับอย่างด้เลิศ ประเสริฐ
 ทุกด้งาม ตามโบราณวิสัย ทัพพกในแฉ่นแคว้น แฉ่นนิษาท
 ด้โมด้ร บ้เคอด้รอันนัยเตย ด้เบยบขงขด ทงกษัตริย์ห้า
 ด้องค้ ทงจรวรคทวยหาญ ทงบริวารแควตด้ม ด้นด้ขทุกด้ง
 พร้อม เพอด้ค ด้นด้เตฯ

โคลง ๔

๐ ราชรวรทงไคพก	แรมฉา ด้กแฉ
พอร่งเตรยมการขาม	แม่เนา
คุหะจัตนาวา	นบกก พนเฮย
พร้อมพวงมพายดา	เตดแวง

๑	ตรงเข้าไปไหว้พระ แตะแกตงแจ้งการณ คาบสัถยนิค ทงกระบวณพดแกตว	มน หมตแต้ว คอรบ ทมา
๑	คาบสัชชาตูก รายเวทวอนเทวา ขอโปรคจคอาหาร ทกตั้งกประตัทธ	ฎาการ เดิตฤทธ เอมไอช เดรัจตม
๑	นมสัทนมเปรยวอก รวงเตงแหงผงเตม นาตาตวรตชนใจ ธญญะชวเตตตา	เนยไค จนา หวานน้ำ พิศวง
๑	หาองคกษตริยทง พระมนทานตั้ง อเนกโภชนาหาร บริบูรณทวเพยง	บริพาร คิชยเดยง ใบชาค แคตนเดย อยู่กรุง

๑	บำรุงด้วยโภชนาแล้ว ที่นอนพักมทม กระบวนกับชด จึงทุกผู้ใหญ่หน่อย	ท่านจัด เรียบรอย ที่พัก รรมยา
๑	นอนราตรีหนึ่งแล้ว เดินต่อตามมรรคา จนถึงซึ่งดิงขร แต่ประเสริฐสุดดีต่าง	ตาจร ปากกว้าง จิตรกฎ ดัดบศรั
๑	บदनจึงแบ่งย้าย เพื่อเที่ยวคนหาที่ แห่งราชมพราชัน ใครพบพระทรงศักดิ์	แยกกัน ดำเนิน ทรงยศ บอกกัน
๑	อันพระภรตคน พบคพระอาศรม รับเรียกศตรุสน์มาน ไปเคารพนบไหว้	ไม่นาน สถิตไ้ ไพร่ดอง เชษฐา

๑	ไศกาพดวงกต่างถ้อย ถึงพระราชบิดา กรงไวั่นเรนทร์ดู เชิญเสด็จกลับด้วย	ทำนุด มอดม้วย ทรงรัช อนุชา
๑	ราชพทราบเหตุแค้น อัครเสด็จกลับ ทั้งสามก็คว่ำครวญ ถึงทศรถไท้	กำสรวด รำไห้ แดนโคก เทอดธรรม
๑	ดุนันตร์ผู้ใหญ่ได้ จึงปลดอบหากษัตริย์พอ แล้วทนต์แนะนำให้ อุทิศแต่จอมโตก	ตามไป ด้วยแด ดับโคก ทำศราท ๒พรตนา ตั้งควร
๑	ชวนกันดูฝั่งนา จึงพระรามพดง ทำกิจพิชศราท ตั้งมฤทษกิจอย่างตา	ไล่สอาด ดูนา ๒พรต เด็ดดี(๕๑)

๑	บดินทรามพเจ้า	จึงพา
	พระมเหสีออก	พระน้อง
	กตบคนต์พระอา	ศรมลัดถิ
	ประทับพักณห้อง	กฤษดาบ
๑	ฝ่ายพระวดีษฐานผู้	ทรงพรต
	ทราบที่ลัดถิตรา	ฉพแล้ว
	เชิญตามอัศวจรต	ไปสู่
	ที่พระอาศรมแล้ว	เมืองงาม
๑	พระรามกตอนรบ	ตามควร
	ต่างเมื่อเห็นชรัก	ว่าให้
	ต่างองค์ต่างก็ควรญ	คว่าบั้น
	ถึงทศรถให้	ภาส่าย
๑	พอวាយความไศกแล้ว	ภรต
	จึงกราบทูลพระรา	ฉพเจ้า
	อัญเชิญพระทรงยศ	เสด็จกลับ
	เป็นกษัตริย์ผ่านเกล้า	อยุธยา

๑) แต่พระรามพนน	คงชด อยุ่แด
ใครจะทุดเท่าใด	แต่ไท้
ก็คงมุ่งรักดีด้วย	บิตราช
พระตนวาจาไว้	ทุเบ้คน
๑) พระย่นคำเซนน	ภรวด
จึงหยีบรองพระบาท	เควเองตน
ขอองค์พระยงยศ	ทรงหน้อย หนึ่งเทอญ
เพื่อสวดดีดีเดกตน	ต่อไป
๑) จะได้ประภิชูไว้	ด้วยดี
บนภัระบิรูแทน	นาถไท้
ยามดังกจกรณัย	ก็จะ
ได้กราบบังคมไหว้	ทุกครา
๑) ราชพพิ่งน้องกล่าว	ทุดองค์
เห็นว่าจะชดคำ	กผิด
รับรองพระบาททรง	ครุหนึ่ง
พยลทิชิตมจิต	อนชรา

๑	ครานนกรตาม	เกศกราน
	แฉ้วถยตรงพระบาท	เชิดไฉ้
	เหนือเค็ยรกดาวดำบาด	ตอพักตร์
	คาบถ้อนทไต้	พร้อมมา
๑	ว่าชาภรตผู้	ภักดี
	ใ้พระบาทบรม	นาถเจ้า
	รามรามพจอมศรี	ขยรเยศ
	จักรพรรดิผ่านเผ้า	โกศด
๑	กมดมนอยเผอ	บักครอง
	ทวยราชภูรพิศกแทน	ท่านไท้
	ขอเดชะนดอง	พระบาท
	คตจิตซาบาทให้	เทียงบรม
๑	จบคำแฉ้วกราบไหว้	ทูลดา
	พาพระแม่ดำมองค์	กตบคำว
	ยกรองพระบาทรา	ชะเชษฐ
	ทูลเกศแฉ้วเดินก้าว	ประทักษณ

๑	รามินทร์ประลำทให้ แต่พระภรตน้อง ภรตทจักร ที่พญาข้างแก้ว	พระพร ท่านแก้ว ไปด้วย หมอบคอย
๑	ค้อยวางรองพระบาท ให้พนักงานผูก แต่ภรตทรงเดช เชิญพระแม่ดามให้	บนเกศ คชแด มันใจ จึงตรัส คืนกรุง
๑	มุ่งตรงดูนิเวศน์ และตั้งถึงคานัก ทุดดาพระแม่ไคด กรุงอโยธยาแก้ว	วังใน เสร็จแล้ว คดาจาก ฉับพัดัน
๑	ควนถงชงถนคน มชอนนทคราม ตรวดเวียกพคกมา แถวพระจึงกล่าวพนัน	มรรคา ปรากฏ พร้อมอยู่ แต่เขา

๑	คือเราวิภพระราช เชิญฉลองพระบาท มาแทนพระผู้ผ่าน ทรงราชย์ดังแบบก	โองการ เช่น คุณ แผ่นกษ ก่อนมา
๑	กิจจาเราประกาศัน ก็จะตั้งเหมือนชา ดงนงพร้อมกัน รองพระบาทนไช	เสด็จสวรรคต บาทไท เคารพ แทนองค์
๑	ทรงวางรองพระบาท ใต้เศวตฉัตรกาง แดนทุก ๆ วัน เผ้าฉลองบาทแก้ว	บนมด ตกแดด เพร็ดแพรว ภรต ยศยง
๑	องค์ภรตออกทรง ทรงผนวชครองคา อีกทรงรักษา คอยท้าวพระทรงเดช	ศัตรุชนะแด มุ่นแก่ศ ศัตตวัตร เชษฐา ท่านหา ฯ (๕๒)

ร่าย

๑ ชัยมามชานาน คณาจารย์คนหนึ่ง จึงได้ทูลเตา
 ความ แต่พระรามฤๅ ว่ามอดสรหนึ่ง ซึ่งมักชอบรังแก แม่
 อำนาจรุกราน ดังกิจการพด ของฤษชบา บรรดาทออาศัย
 ในเขตชนัดถาน มารชอพญาธร ฤทธิรอนแขนงั้น น่องทศ—
 กณัฐราชา คณาจารย์เตือนไท ไหระวงบงอร เพราะชุนทร
 ร่ายกาจ อาจทำร้ายนางได้ แต่หนีไชรรามพ เคารพคำโยค
 มแต่คอบระวง ตงจตบองกนภย แต่เหตุยไม่ชา เบอพระอาศรม
 สกต ทจตรกฎนน เพราะทรงธรรมบววย หายคานงถงครา
 พบทงหาวัชตริย นกขตของหมองศรี ชวนเทวดัสดา อักอนชา
 คูใจ ไม่เดี่ยจากกฎ จรดนดง ตรงไปยงกฎ แห่งอตรีมหา
 พรหมณประชาบต ไหวโยคองคชตง ทงอนระดยา ผู้ได้ภา
 มหิษ มุนเระชายา เปรมปรดาไม่นอย กถาวถอยค่างัดสอน
 ออกอวยพรศรีสวัสดิ์ ดำกษตริยดาจร เข้าตงคอนเดินไป ใน
 ไมชากพน แดนทชนธาศัย ดำเนินในไพรธำถนเท ภูบาดคอย
 ระวงี ตงตามองเด็มอ ไม่เผอเดอเหม่อเดิน ไม่เพดิชมนกไม้
 ยามแรมไพรก่ดอง พระพ้องมถดกน องคหนึ่งบรรทมหลับ
 องคหนึ่งรบคนอย คอยคเเผอภยพาด ตงนมานานป่าไป ได้หตาย
 วนเรยบรอย ปราศภยทงใหญ่ชอย ปดอดสรพัพ ๗

โคลง ๕

๑	จนหนิงพระจิงใต้ กายใหญ่ดังภมา เสียงดังอกทงพกตร นุ่งห่มหนิงเสื้อหัว	พบยักษ เค่นค้ำว นาเกดยด ยิงนา เหมวรอน
๑	กรกมทอกใหญ่ค้ำม คอนดีตวทคตวมน ด้ามดิงหัดดีเดื่อหาญ หมาป่าอ๊กคูไซร์	แทนคาน ฆ่าได้ ตีบมฤค ได้เซม
๑	ยังแถมหัดคชพร้อม เลอดหยดแปะ ๆ ตาม พอแดงพบด้ามองค์ ยักษกรองตวาด	จังกง อยู่แป รอยบาท เดินแต่ ไก่ตฤ ถามไป
๑	เหวยใครหนอหนุ่มน้อย พาดศรฆานมา ศวกชอวราช ม่งอยากคดหัดกต	มั่งอาจ ทน เรื่องฤทธิ (๕๑) หดยเตย

๑	เหยียนแห่ระชอบ	กินพรหมณ์ นกฮา
	มังกคงคองแปน	เหยื่อแท้
	ด้วนนางวิโดยงาม	ก็จะ
	แปนคักันแต่	เดดงาม
๑	พระรวมฟังกักรวด	ครัดตั้ง
	พระอนุชาียง	ยักษร้าย
	ดักษมีณจับศรชดง	แดงฉับ พด้นแต่
	เว็วรดรวมศรคต้าย	ห้าฝน
๑	ชอบถดถวราชน	น้ต้าย
	คุดงกายห่มเกราะ	เพชรไฉ
	พระรวมพมุงหมาย	ทรงช่วย
	พระอนรหน่อไท	ฤทธิรงค์
๑	ทรงแดงศรดำดชา	ประหาร
	แต่วราชคยง	ไม่ม้วย
	กตบวงรมาราน	รอนต่อ
	รวมต้องกษตริยควย	ต้องกร

๑	ทรวงศ์ร่๑งพ่๑ง	ช้๑กั๑ว
	พ่๑งแ๑นอ๑ด๑รพ๑ถ๑น	ช๑า๑ดห๑วง
	คร๑า๑น๑งย๑กษ๑ห๑ยา๑บ	เจ้๑บย๑วค
	ด๑มก๑บแ๑นค๑นค๑น	ค๑ก๑ไป
๑	เห๑ย๑บ๑ว๑น๑น๑แ๑ว๑จ้๑ง	ร๑า๑มท
	ด้๑ง๑น๑ช๑ด๑ห๑ด๑ม	ห๑ย๑งก๑ว้๑ง
	จ๑ะ๑เ๑ย๑กษ๑ผ๑งก๑ด๑บ	ก๑ด๑ง๑บ้๑า
	อ๑า๑ว๑ข๑ม๑อ๑า๑จ๑ด๑ง	ช้๑พ๑ม๑น
๑	บ๑ค๑น๑น๑ว๑ร๑า๑ร๑าย	แ๑ด๑ค
	อ๑งค๑พ๑ร๑ร๑า๑ม๑ร๑า๑ม๑พ	ก๑น๑ค๑แ๑ด๑จ
	ด๑ว๑ย๑เด้๑ย๑ง๑อ๑น๑ท๑ด๑ภ	ว๑น๑า๑ก
	อ๑า๑พ๑ระ๑ว๑ระ๑แ๑ว	ด๑ร๑ย๑ง๑ค
๑	ค๑ว๑า๑ม๑ห๑ด๑ม๑ง๑น๑เ๑ต๑ร๑ว๑	จ้๑ง๑ช๑า
	บ๑ม๑ร๑ุ๑จ๑ก๑อง๑ค	ท๑า๑น๑ไ๑
	พ๑ระ๑ค๑อ๑พ๑ร๑ร๑า๑ม๑ร๑า	ส๑พ๑เ๑ล๑ค
	ค๑อ๑ร๑จะ๑ด๑้๑พ๑ระ๑ไ๑	ม๑เ๑ม

๑	ยนิคฺคิโตเสวปาท	ยุคค
	เพวระกเวรราชเชอ	ด่าปใจ
	ไตเสวจิงไหพน	โทษด่าป
	กตบถฺตฺตฺวรงค์ไต	โดยมรณ
๑	ชาติก่อนเนนคนชรรพ	ทรรษา
	บริวารกเว	ราชเจ้า
	ชาติอมรกรรมภา	ได้กิต
	เวสฺสธะวณฺทรายเค้า	โกรธา
๑	ด่าปซ้ำเป็นรากลษด	รูปทวาม
	ทองเทยวณฺยในดง	กัณชก
	จนกว่าจะพบราม	รามพ
	พระฆงแตจจิงจก	พันกรรม
๑	พงคาวราชราย	กรายทต
	รามพเวงชุกหุดม	ใหญ่แต้ว
	จิงผงจวราชพน	ดินกตบ
	ยกษคิบช้หและแผ้ว	ด่าปพตั้น

ร่าย

๑ ตอนหนึ่งดำมองค์ ดนตงเดินต่อไป ในหนึ่งโยชน์
 คณนา กิ่งงอาศรมสถาน ที่ดำวามฤฤดี แห่งมุนผู้ชง คือ
 ศรัทงคดาบดี ทรงยศเห็นคักระ กับเทวะคณา มาพร้อมมอยุทหน
 แต่ครนเมื่อเข้าใกล้ ทวยเทพไซรเห็นเห็ด เตรีจฟ้าไปเดี่ยพตั้น
 บคณนดำมกษตริย จึงรบริดเข้าไป ไหวค์รทงคมุน ฤษัปรริดา
 นก รบริทงคักคิตะแถง แง้งเหตักเทเว มาอาศรมนไนไซ
 ว่าได้มาเพื่อเชมู เรอนนเห็นรูดั้วรกรัก ชนพรหมอันดั่งดัด เพราะ
 วิมุตติเกดดี วิเศษได้โดยฉาณ ท่านบอกมรรคาศติ เพื่อกษตริย
 เดินไป แล้วทันใดทูลถว คดาเข้าดู้กองเพลิง เถกิงแรงแถ้งฉาณ
 ผตถาญเฆอองคมุน หมตอินทริยบนาน วิญญาณกัจจจุ ดู้พรหม
 โดกโดยพตั้น (๕๔) ครานนพอกบริวาร เห็นอาจารย์มรณา
 กัต่างมาแเวดถอม ห้อมราชพทงศร ทูลรอนให้ทงคักคิต อารกษ
 ดนตอไป ภูวนัยรบริค้ำ พวกนักรทรมปรริดา พาดำมองค์ด้กัจ
 เตรีจค้อไปในดง ครงดู้ที่อาศรม อันเปนมณัณย์ แห่งฤษัปรริภา
 มรชอด้กัษณะ (๕๕) พระราชพจิงพา ดั้คดาแถะดักษมณัณ เข้าไป

โคลง ๓

๑	บดินทร์ดำมกษัตริย์	รับวัดไปนอบเกล้า
	กราบอศัศตยะเจ้า	ฤษี ฯ (๕๖)

โคลง ๔

๑	มุนีตอทรบดวย	เค็มใจ
	ฉรรพโภชนาหาร	จัดเตียง
	ผลาผลทึใน	แนวป่า
	เอมโอรสวัดเด็กเพียง	แต่งปรุง
๑	มุงจิตคิดรักไท้	รามราช
	หวังช่วยเธอบำราบ	วากษัต
	ฤษีจึงประดำท	ชาวูธ
	วิเศษดีดัดมยศ	เกยวติฎา
๑	หนังสืออรนุแก้ว	แกมกาญจน์
	ซึ่งวิศวกรรมา	แต่งแต้ว
	ถวายเป็นวิชาญ	ชยดีทร
	เพื่อปรวมวากษัตแกตัว	กาจไกร

๑	หนังสือพระมหาสมุทรเอก	ศรัศนี
	อักษรอันมณี	พร่องไต่
	อักษรดวงตาเอกผก	กติน
	ประด้าทพรพร้อมให้	ชัยศรี
๑	ยন্ত্রรับเสร็จแล้ว	พระราม
	กราบพระคาบศโดย	เรียบร้อย
	ประนมพระหัตถ์ถาม	ถึงที
	พอบดกอาศรมน้อย	เนาค่านต์
๑	อาจารย์ตอบถ้อยพระ	ภม
	จากรูปเห็นทศพร	จเวก
	คอบัญจะวฏ	ริมฝั่ง
	แห่งนั้นนามเอก	โคทา
๑	รามพดาพระเจ้า	ฤษ
	เดินค่อไปในดง	ทณชก
	ใกล้บญจะวฏ	ท่มุงไปนา
	พระคิงแต่เห็นนก	มิหิมา

๑	พญาวิหคณ ^๕	ทูลความ
	ว่าคนเป็นมิตร	บิตูราช
	ชาน ^๕ แหดะมีนาม	ชฎาย (๕๗)
	ประเสริฐ ^๕ ในเชื้อชาติ	เจนไคย
๑	เพราะได้เป็นมิตรท้าว	ทศรถ
	ซำ ^๕ ก็อยากเป็นมิตร	ดุกไท้
	คราใดพระทรงยศ	มีกิจ
	ซำ ^๕ ก็จะช่วยให้	ด้มถิด
๑	ยินดีราชมตอบ	ขอบใจ
	แต่ ^๕ ก็ดานกจร	ไปกับ
	ถึงรารน ^๕ ที่ได้	ดีสัตอาด
	จึง ^๕ เดออกที่ประทับ	ต่อไป
๑	ให้พระอนุชปลุก	อาศรม
	เด็ก ^๕ ที่อันเหมาะใน	ร่วมไม้
	คุน่าเสวยรมย์	วิเวก
	ตามกษัตริย์อยู่ได้	กตางพน นน ^๕ แต่ ๗

ร้าย

๑) อนุสนธิขอความ ตามมีในตำนาน มีนางมารตนหนึ่ง

ซึ่งหยาบช้าแต่ทราม นามศูรประนชา น้องราชาทศกัณฐ์ ผายผัน
ผ่านอาศรม ที่รมณียะ แห่งพระรามไพชยนต์ เห็นรูปเรืองรอง
ของพระรามฤทธิ ยักษณินกรก ชมทรงศักดิ์แต่ไกล ไม่พอใจ
ใคร่เฝ้า จึงเข้าดูอาศรม บังคมทูลปราศัย ไท้ก็ตอบโดยดี
ยักษอธิปราช โดยหมกขายแก่ใจ ขอให้พระสุริยวงศ์ ทรงรับตน
ไว้เป็น เช่นชายาเคียงคู่ ภูธรตอบเชิงเย้า ว่าเรามีภรรยา มา
อยู่ด้วยตน มีควรวทรมอง นางเอยทองผ่องพรรณ แต่ดักษมน
น้องยา มาผู้เดียวเบียดใจ แม้ได้ขีดเซยเจ้า เหมาะไม่เบาแน่นา
นางอดุราพิงท่าน คิดถอนไปเฝ้าดักษมน พลันกล่าวคำเด้าโดม
ชมโฉมงามเชิดฉาย แด่ถวรายศวัน ขอพระรับเป็นคู่ พระ
ดักษมนผู้ช่างครดี จึงตอบขัดข้องไป ว่าข้าไซ้เป็นทาส
รองบาทพระเชษฐา ถัดยาจะพลอย คอยตาศักดิ์ด้วยข้า ถ้า
ให้ดีควรเฝ้า เห็นราชอาองค์ใหม่ ในพระรามเถด ยักษณ

ลิกษมัตถ์รับบัญชา
ฟาดฟันเฉี่ยวไปตุก

มหาขีบดาบโดยพลัน
จุมุกหุนางขัณฑ์.

กลับไป เจ้าทรงช่วยราชพ ปรัดษณะทุตธอ ๑ ขอให้ทั้งด้ดา
 แควราชพกด้าวชด หนัดไมยนิค ๑ ยักษณัธแดนโกวช ๑ ทดงโดด
 ไปทาง นางด้ดาตบค ๑ เทวักชวชบ ๑ สดบดงโดยพด้น ๑ ครานัน
 ราชพราช ๑ กรวยกษักกนกหนา ๑ ดั่งอนธาให้พด้น ๑ ดงโทษมัน
 จงหนัก ๑ ดกษมณรับบัญชา ๑ มาหยิบดาพโดยพด้น ๑ ฟาดพัน
 เฉียวไปถุก ๑ จมุกหนางยักษ ๑ นางอประดกษณรองถัน ๑ พด้นหนั
 ไปบ้งช่า ๑ ร้องอ้งประหน่งบ่า ๑ คดอดทวง ๑

โคลง ๓

๑	นางถึงชนะสถาน	กิดนถานรับเข้า
	ไปถบถทเผ่า	เชษฐา ๑

โคลง ๔

๑	พญาชรฤทธรวิชัย	แต่เห็น
	ศูรประนะชามา	ว่าให้
	ครัดตามว่าน้องเปน	ไวจง
	โดหิตแปลกเปอนได้	จมุกหู

- ๑๐ ทูตภูธรด้วยพจน์ มุตา
 ว่าถุกรามและตักษมนี พิน้อง
 วังแก่และพตจา หยามหยาบ เกยวแฮ
 เพราะมีปตงจิตตอง ถูกพัน
 ๑๑ ตงนนจงชว่นอง แก่เฒ่า
 หาไม่ม่นุชจะ กำเวิบ
 ตองทาเพื่อชามเซ็ด ฤทธิษักษ
 มั่นจะได้ไม่เอิบ อิมใจ
 ๑๒ ทรไชติบตีษกษ เต็น
 ไปเพื่อแกแค้นแทน พระน่อง
 ให้งโทษฤษ บังอาจ
 แมตอตุ๊กตอง ประหาร
 ๑๓ นางมารพายกษตีบ ดีคน
 ไปที่พระรามพ ษตีต
 พอรุกเพื่อจรณ รอนท้าน
 รามพียงศรปติต ชัพมตาย

๑	นางรายรบกดบเผ่า	ชนชรบ
	ทุดแดงแจ่งเหต	ทแพ
	แฉะเราเร่งไหจรบ	ไปรบ
	เพื่อจะไครบแก	เขคนพด
๑	กมภณทถกนองยว	ยวนจต
	จิงตั้งเกณทกของทพ	อะครว
	พดหมนถัพนฤทช	แฉงรบ
	ไหตนเนนดาว	พนา
๑	พญาทษณระนอง	ชนชรบ
	รบนาทชนพด	ทพหนา
	ศรเคียรฤทชรอน	ผชวย
	คุมทพเดินไปเข้า	ถบถัง
๑	จิงไห้พดด้อมรบ	อาศรม
	แฉวพญาทษณจิง	กดาวทา
	ฝ้ายพระนโรดม	ยินคัพท
	กเด็ดจออกหน้า	กฏ

๑	ภูม ^๑ แฝด ^๒ ง ^๓ เค ^๔ ช ^๕ น ^๖ ตา	เด ^๑ ด ^๒ ฤ ^๓ ท ^๔
	ไป ^๑ ประ ^๒ หาร ^๓ พ ^๔ ก ^๕ พ ^๖ ด	ว ^๑ อ ^๒ ด ^๓ ด ^๔ น
	แ ^๑ ด ^๒ ว ^๓ แ ^๔ ด ^๕ ง ^๖ ช ^๗ ง ^๘ ศ ^๙ ร ^{๑๐} ดี ^{๑๑} ท ^{๑๒}	ย ^๑ ง ^๒ ม ^๓ เ ^๔ น
	ถู ^๑ ก ^๒ พ ^๓ ญ ^๔ า ^๕ ท ^๖ ษ ^๗ ณ ^๘ น ^๙ ด ^{๑๐} น	ค ^๑ บ ^๒ ช ^๓ น ^๔ ธ ^๕
๑	พ ^๑ ด ^๒ น ^๓ ค ^๔ ร ^๕ เค ^๖ ย ^๗ ว ^๘ ไ ^๙ ด ^{๑๐} ค ^{๑๑} อ ^{๑๒} น	พ ^๑ ด ^๒ ม ^๓ าร
	เข ^๑ า ^๒ ป ^๓ ระ ^๔ ท ^๕ ระ ^๖ อ ^๗ ก ^๘ เท ^๙ น	ท ^๑ ม ^๒ ว ^๓ ย
	พ ^๑ ระ ^๒ ร ^๓ า ^๔ ษ ^๕ พ ^๖ ก ^๗ ณ ^๘ ดา ^๙ ญ	ม ^๑ อ ^๒ ด ^๓ ห ^๔ ม ^๕ ค
	แม่ ^๑ ท ^๒ พ ^๓ ก ^๔ ค ^๕ า ^๖ ย ^๗ ด ^๘ ว ^๙ ย	ไ ^๑ น ^๒ ด ^๓ ม ^๔ ร
๑	ช ^๑ น ^๒ ช ^๓ ร ^๔ เห ^๕ น ^๖ ท ^๗ พ ^๘ ห ^๙ น ^{๑๐} า	ก ^๑ ระ ^๒ จ ^๓ า ^๔ ย
	ก ^๑ ร ^๒ ว ^๓ ไ ^๔ ก ^๕ ร ^๖ ช ^๗ ด ^๘ ง ^๙ ช ^{๑๐} ค ^{๑๑} ค	พ ^๑ ด ^๒ ง ^๓ ไ ^๔ หม ^๕
	ค ^๑ อ ^๒ น ^๓ พ ^๔ ย ^๕ ห ^๖ พ ^๗ ด ^๘ ภ ^๙ า ^{๑๐} ย	ร ^๑ า ^๒ ญ ^๓ ร ^๔ ก
	ด ^๑ ัง ^๒ จ ^๓ บ ^๔ ร ^๕ า ^๖ ม ^๗ จ ^๘ ง ^๙ ไ ^{๑๐} ด ^{๑๑}	ท ^๑ ง ^๒ เป ^๓ น
๑	เห ^๑ น ^๒ ย ^๓ ก ^๔ ษ ^๕ ย ^๖ ด ^๗ ม ^๘ าก ^๙ เข ^{๑๐} า	ร ^๑ า ^๒ น ^๓ ว ^๔ อน
	ร ^๑ า ^๒ ษ ^๓ พ ^๔ ก ^๕ ท ^๖ ร ^๗ ง ^๘ บ ^๙ น	ผ ^๑ า ^๒ ด ^๓ เป ^๔ ร ^๕ ว ^๖ ย ^๗ ง
	ถู ^๑ ก ^๒ ร ^๓ ด ^๔ พ ^๕ ญ ^๖ า ^๗ ช ^๘ ร	ช ^๑ บ ^๒ ช
	ม ^๑ ู ^๒ น ^๓ าค ^๔ บ ^๕ ค ^๖ น ^๗ น ^๘ เพ ^๙ ย ^{๑๐} ง	อ ^๑ ด ^๒ น

๑	๖๕ ๖๘๖ มคฺนชฺนุยกษรําย แกวํคทาเพ็ชรํดุค หวงสูรบกบรา คัวคัวคัวโดยกาจ	คุมมา ดามารถ ฉพราช แกงไกร
๑	ทรงชัยทรงชกเดชน พาดพิษณฺชนู เด็งเหมาะพระกัฆาค ไปบักกตางอกทาว	พรหมาดตรี เหนียวนาว แผดงดัว ชรพาด
๑	ชุนมารกัฒมแทบ พิษครตงพิษเพดิง โดยคัวนจิงชุนชร อຍุทามกตางคัพกตาด	ดินคอน ดุคกาจ มตายชัพ เกดอณน
๑	๕ ครานนทวยเทพพรอัม ชรทุษณฺและตรีเค็ยว กัเปรมกมตเป็น พรอัมดั่งเดียงชมคัวย	ได้เห็น มอคมัวย ที่ดุค ค่านพ

๑	ชวนกันพร้อมจิตพ้อง	รำงาม
	ไปรยทิพยบุบผา	เกิดขึ้นด้วย
	สมฤทธิแห่งพระราม	สามารถ
	ปราบอสูรแดนห้าว	หมดมตาย
๑	ฝ่ายว่าคนเจ้า	ฤษี
	ทราบข่าวว่าชนमार	มอดม้วย
	ไปเชิญพระมุนี	ออกสัตว์
	นำคนไปด้วย	ฉับพัติน
๑	พร้อมกันไปเฝ้าพระ	ราชพ
	กต่างพจน์โมทนา	แต่ให้
	แต่จะให้ประดับ	ศานติ
	กอบกิจยัญญะได้	ดุซด์บาย ท้วนาว

โคลง ๓

๑	มีหนิงนายกุมภภัณฑ์	อกมับนช้ออ้าง
	ยามชรฤทมด้าง	ชัพมรณ
๑	หนีจากด้อมรรอด	เด็ดดอดพันไม้ชา

แล้วจึงชนดู่ฟ้า

เหาะตรง

๑ ยังดงกานคร

รับรอนดู่ที่เฝ้า

ทศเคียรราชเจ้า

ดงกา ฯ

โคลง ๒

๑ ทูตกิจจาแต่ไท้

ทูกตั้งตามทีไ้

เกิดการณ้ ฯ

ร่าย

๑ ชุนมารราพณาสูร พังคำทูดเมื่อนั้น ก็พัตน
 กริ้วโกรธา ครัดว่าคองแก่แก่น แทนพระน้องจงได้
 แท้จริงขุนใจยักษ์ ผู้มักมากในกาม พังความเด่าถึง
 นาง ผู้สรรพวงค์พิไโดย ขยบาโคว่ครองดีดา จึง
 บัญชาทนต์ ตั้งสารถ์ผู้กรถ จัดเทียบดอเดอดรร(๕๗)
 ครนรุงแดงอุษา จากดงการับจร ดนอมพรตะบึง
 ยังชิงฮาศรมตถาน ที่ดำราณรมยา แห่งมารัจฤายศ
 โอโรตาทะกา ชึ่งมามนอชแต่ เมื่อพ่ายแพ้วพระราม

ตามที่ได้เล่ามา เจ้าตงกาเข้าไป ไหว้มารัจเฉยช่วย
 ด้วยในการแก้แค้น แทนทุษณ์ชรัทตาย บอกอุบาย
 คิดว่า จะลักพานางงาม เมียพระรามจากกัน เพื่อ
 ดงทันต์ดำใจ มารัจได้ดัดบับ สรรพเดรัจฉาเรื่องบวร
 ยาย ทูตฎาจารย์ตีบพิศคร ว่าทรงศักดิ์เชื้อเกิด จะ
 เกิดการราวร้าย พลอยให้ชาวตงกา ทัวอาณาจักร
 รัอน คิดคูก่อนจงดี พระรามนล้าคัญ แขงขันเชิง
 ชิงชัย กษัตริย์ในโดกน บโคมเทียมเท่า เขาหน
 แด่นง่ามารถ ฮาตมะเคยเข็ดขาม ฤทษพระรามวระ อัน
 จะดกเมียเขา เท่ากับยัวเขาตาม ทำสงครามยุทธ
 แย้ง แย้งชಾಯาคันไป อนันางในตงกา รูปได้ภา
 หน่านวด มากมวดยี่แฉ้วไซร์ ท้าวไทจงกดับเวียง
 เดือกเนียงชมตมจิต ดนิตว้อมเดินหา รมายาไรภยัน
 ทศกณัฐพังกำ มารัจว่าเตอนจิต คิดเห็นชอบนักหนา
 คิงตกตดับกรงไกร ไม่คิดทำเช่นหมาย ฝ่ายศูรประน
 ษา เห็นเชษฐาทุษณ์ชรั ม้วยมรดด้วยศูรราม ก็

เหาะข้ามสมุทร วัชรบุตต์ดงกา มาถึงพระโรงคิด พด้น
 เข้าเฝ้าขุนราชนิกรายทูลความทุกข้อ แด่รังกดาว
 พ้อพาท เพื่อให้มีมานะ อัครุพระหฤทัย ว่าฝักใฝ่
 ทางกาม จึ่งไขความชมโฉม นำประโตมदानแด
 แห่งหม่อมแม่ด้ดา นางยักษาเจ้าเดหี เสร้แด่รังไซอุ
 บาย โยกย้ายคำเจรจา ว่าพ้อบางย้อมบาง พดาง
 ชมนางนารัก จนจอมจักร์ดงกา แด่นตะด้าตะดิง ยิง
 พังยั้งนิกแค่น อักแด่นใครไผ่ครอง นางเนื้อทอง
 ไสภา จึ่งบัญชาตั้งไป ให้ผูกกรออีกครัง ซึ่ไปยั้ง
 กุฎี ที่อยู่มารัจนั แด่วพด้นเข้าไปหา แจงกิจจา
 รขอช่วย ด้วยในการปราบปราม พระรามแคะอนุชา
 อักเพื่อพาเมียเขา เขามาตุ้กรุงไกร มารัจได้ทราบ
 ความ ห้ามขุนมารอีกครัง เรอบ่พังกตัมไกรข พิโรข
 แรงนักหนา ว่าจะฆ่าให้หมด พดกขบถหงวงค์ ของค้มารัจ
 พังครัง ครันจะซัดตอไป ภัยจะถึงครอบครัง ทังควจะ
 พิณาศ์ จึ่งตอบราชบรรหาร ว่าภญาตจะไซ้ ด้นโคกจะ

ยอม พร่อมเพอรับบัญชา พญาราพณ์แดง แจ้งอุบาย
 คิดไว้ ให้มารัจแปลงกาย เป็นกวางฉายเถิดงาม เดิน
 ไปตามไผ่ป่า หน้าพระอาศรมพอ ต่อค้าย้วยวนใจ ให้
 อรไทยจำนง ประสงค์คักวางทองนั้น แดวให้พดนรับหัน
 ร้นำรามเข้าป่า โถดจากอาศรมศรี นอกหนัดวขุนมาร จะ
 ทำการต่อไป มารัจได้สดับ รับบัญชาแล้วหุด จอม
 อสุรว่าข้า รุแนวกัจนี้ อันผดคักงไร จะได้แค่ผดร้าย
 ข้าคงตายด้วยมือ พระผู้ฤาเกียรติไกล รามฟไซร์ดำมา
 รถ ปาแยมราชแรงหาญ พระคงผดถาญชีวา พระราชา
 แม่แท้ แต่จะซัดก็เห็น ไม่เป็นผดอันใด ซ้ายขมไปป่า
 ด้วย ช่วยพระองค์วามที มีบุญญาสามารถ อสุรราช
 ร์นรมย์ ชมมารัจมากมาย ว่าเป็นชายชาญเถิด ประ
 เสริฐตาอสุรา แดวพาไปชั้นรถ จรดตองเวหน คั่นตุง
 ทณทก เห็นลำนกทรงพรค เตือนรดตงปากกว้าง บมีไกล
 จากข้าง กู๊ นนผด ฯ

๑	พรายพราวพยับแก้ว	แต่งกรรณ
	บีหฺรุดเกมทบ้ทิม	พิดาศ์
	ด้ร้อยคอรคคะพรรณ	แพรวเพริต
	หน่งเรือบ่ทุมชาติ	จ้ไคา
๑	ยาตราผ่านหน้าพระ	ฮาศ์รม
	ชายเนตรคิงนางงาม	แซมช้อย
	ด้ดาตบเนตรชม	ชอบจิต
	นางจิงกราบเกล้าถ้อย	ทุดไป
๑	แม่ไทยวโปรดเกล้า	หม่อมฉัน
	ขอประทานกวางทอง	เอกแต่
	แต่องค์พระดักษมน	ทุดชาติ
	นิมไซ่กวางแท้	ชรรมตา
๑	เกรงว่ารากษด์แต่รัง	แปดงกาย
	มาต้อตวงให้หัดง	เด้ห้เดว
	จะก่อเหตุแรงร้าย	เป็นแน่
	ขันจับจะไม่แคตว	คดาตภย

๑	แต่ไฉนางแก้วสุด	ไทรหด
	จึงมิยอมฟังคำ	พระน้อง
	เฝ้าทูตออกแต่องค์	พระภักดิ์ ดาเด
	ขอมฤคทองที่ตอง	ประดังค์
๑	องค์พระราชมพเจ้า	เหล็ดอชด์
	จึงฝากดีดากับ	อนุช
	จับอาวุธคู่หัตถ์	โดยด้วน
	แล้วแต่ดีจรบรุด	ไต่กวาง
๑	ไปกลางดงใหญ่แล้ว	จึงทัน
	ราชมพู่แดงศรี	ถูกตอง
	บदनจึงกุมภณท	เจ้าเดห
	ตั้งศัพท์เตียงโรทร้อง	หวนไทย
๑	โอยช่วยด้วยเถิดเจ้า	ดีดา
	ช่วยพี่เถิดดกษมน	พี่มว
	เตียงเหมอนพระรามรา	ฉพเรียก
	แล้วดบชวคตว	พิษศร

๑	ม้วยมรณรูปมฤคณ ^๒ กตายนกดับเป็นนอตุ ^๒ รามจิ่งทราวอบาย ^๒ พระเตด็จรับทง ^๒	พถันหาย ศพกตั้ง ยักษหัดอก ศพไป
๑	เข้าในคองหนเพอ ^๒ อิกหนิงซงยงแทน ^๒ หวงนำเพอให้นาง ^๒ รับกดับนำมฤคให้ ^๒	หากวาง เสด็จได้ แทนมฤค ปลอมเต โฉมฉาย
๑	ฝ้ายนวดนาเรศแก้ว ^๒ ยินศัพทดำเนียงมาร ^๒ มีรควาฆ่า ^๒ จิ่งครัดเร่งพระน้อง ^๒	ดีดา เรียกร้อง ดวงหุดอก รับไป
๑	ไวยๆไปช่วยพระ ^๒ กรันพระตักษมนักราบทุ ^๒ นางกักดับโกรธา ^๒ จหนตักษมนัทนมได้ ^๒	เชษฐา ทัดไวย พ้อคัต จำตา

๑ คราน ^๒ น ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ท ^๒ าว ^๒ ร ^๒ า ^๒ พ ^๒ ณ ^๒ เห็น ^๒ เห ^๒ มา ^๒ ะ ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒ ่า ^๒ มี ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ร ^๒ าย ^๒ เว ^๒ ท ^๒ จ ^๒ ำ ^๒ แ ^๒ ด ^๒ เป็น ^๒ ฤ ^๒ ษ ^๒ ์ ^๒ ด ^๒ ด ^๒ า ^๒ ศ ^๒	ฤ ^๒ ทธิ ^๒ ร ^๒ เ ^๒ ง โ ^๒ อ ^๒ ก ^๒ าศ ^๒ ก ^๒ า ^๒ ย ^๒ เ ^๒ ้า ^๒ ไป ^๒
๑ ท ^๒ ร ^๒ า ^๒ ม ^๒ ว ^๒ ัย ^๒ ก ^๒ ั ^๒ ค ^๒ อ ^๒ น ^๒ ร ^๒ ับ ^๒ ข ^๒ น ^๒ ร ^๒ า ^๒ พ ^๒ ณ ^๒ ย ^๒ ิง ^๒ ค ^๒ ุ ^๒ น ^๒ าง ^๒ ก ^๒ ด ^๒ ำ ^๒ ว ^๒ ช ^๒ ม ^๒ ช ^๒ ว ^๒ น ^๒ ม ^๒ ิง ^๒ น ^๒ าร ^๒ ไป ^๒ ถ ^๒ ิน ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ เท ^๒ ศ ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ษ ^๒	โ ^๒ ด ^๒ ย ^๒ ดี ^๒ ย ^๒ ิง ^๒ ร ^๒ ัก ^๒ น ^๒ ง ^๒ ร ^๒ ัต ^๒ น ^๒ ด ^๒ ว ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ัน ^๒
๑ แจ ^๒ ่ม ^๒ จ ^๒ ัน ^๒ ท ^๒ ร์ ^๒ ห ^๒ ด ^๒ าก ^๒ จ ^๒ ิต ^๒ ค ^๒ อ ^๒ บ ^๒ ไ ^๒ ย ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ ม ^๒ ุ ^๒ น ^๒ ัก ^๒ ด ^๒ ำ ^๒ เป็น ^๒ พ ^๒ ร ^๒ า ^๒ ห ^๒ ม ^๒ ณ ^๒ ับ ^๒ ค ^๒ อ ^๒ ร ^๒ มา ^๒ ช ^๒ ว ^๒ น ^๒ ช ^๒ ก ^๒ เม ^๒ ีย ^๒ ใ ^๒ ห ^๒ ิด ^๒	ว ^๒ า ^๒ จ ^๒ a เ ^๒ ชน ^๒ ัน ^๒ เป็น ^๒ ด ^๒ ี ^๒ อ ^๒ จ ^๒ า ^๒ ก ^๒ ณ ^๒ ั ^๒ ว ^๒
๑ จ ^๒ ะ ^๒ ม ^๒ ัว ^๒ พ ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ม ^๒ อ ^๒ ก ^๒ เ ^๒ กร ^๒ ง ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ เ ^๒ ด ^๒ ย ^๒ ท ^๒ ว ^๒ ง ^๒ ท ^๒ ข ^๒ น ^๒ ร ^๒ า ^๒ พ ^๒ ณ ^๒ จ ^๒ ิง ^๒ ก ^๒ ด ^๒ ำ ^๒ ว ^๒ ไ ^๒ ช ^๒ ว ^๒ า ^๒ ค ^๒ น ^๒ น ^๒ แ ^๒ ด ^๒	ค ^๒ ่อ ^๒ ไป ^๒ แ ^๒ น ^๒ แ ^๒ ้ ^๒ ค ^๒ ว ^๒ า ^๒ ม ^๒ ด ^๒ ั ^๒ ย ^๒ ร ^๒ า ^๒ พ ^๒ ณ ^๒ ช ^๒ ด ^๒ ง ^๒

๑	เพราะหวังเป็นคู่หนึ่ง จึงอุธำหมาจาก ขอเชิญขึ้นใจมา คงจะเป็นสุขแม่น	ค้นหา แฉ่นแฉ่น ด้วยพี เกิดแม่ ไปต่อวรรค
๑	แจ่มจันทร์พด้นกดาวถ้อย บ่มิยอมไปกับ เมือองค์พระทรงศร คงเผด็จผดก	คัดรอน ชุนย์กัษ ทรงทราบ มหิษ
๑	มคนจรงราพณราย กรตวักถดยา ออกจากกฐัไป ไปตุ่แห่งที่ตุ่ม	ชัดใจ โอบอุ้ม โดยค้วน รถทรง
๑	อมของคอกเรศชน แถวขบชนตรงตุ่ แดนตวตระตองผน มุงตุ่ตงกาหตุ่า	รถพด้น ฟากฟ้า อากาศ แห่งมาร

๑ ปักษีพิโรธเพียง
บินร้เข้าโจมตี

เพลิงผลาญ
ราพณ์ร้าย.

๑	ผ่านคนไม้ใหญ่ดำ ที่ชฎายุหาญ ด้ดำนมอพงค์ อำมิตรช่วยดูให้	ในดง อยู่ไซ้ เรียกนก พินภัย
๑	นกใหญ่อินคัพท่แดง ร้องทักราพณ์ว่าเออ ฉนโคเด่าจิงพา ทำผิดแล้วจะค้อง	บินมา พระน้อง เมี่ยมิตร ไปซื้อ ตั้งคั้น
๑	ชคชนจะค้องชค มาดั่งด้ดามา แต่ทำวราพณ์โมหัน ถ้อยหยาบเปนเชิงท้า	ใจกัน อย่าช้า หาญคอบ ฤทธิ์
๑	บักษัพโรชเพียง บินร้เข้าโจมรถ ค่างฝ่ายต่างแรงหาญ दैยงต้นนदनคตาย	เพลิงผดายุ ราพณ์ร้าย ประหัด ดมแรง

๑	ย ^๒ ท ^๒ ช ^๒ แย ^๒ ง ^๒ ด ^๒ า ^๒ ม ^๒ าร ^๒ ถ ^๒ ง ^๒	ด ^๒ อง ^๒ ร ^๒ า
	ท ^๒ ี ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ค ^๒ ช ^๒ น ^๒ ม ^๒ าร ^๒ ช ^๒ ัก ^๒	ค ^๒ า ^๒ พ ^๒ แ ^๒ ก ^๒ ว ^๒
	พ ^๒ ัน ^๒ ถ ^๒ ุ ^๒ ก ^๒ บ ^๒ ั ^๒ ก ^๒ ช ^๒ ฎ ^๒ า	ย ^๒ ุ ^๒ ช ^๒ า ^๒ ด
	ห ^๒ ด ^๒ น ^๒ ท ^๒ ะ ^๒ บ ^๒ เ ^๒ า ^๒ น ^๒ ค ^๒ ิ ^๒ น ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒	ด ^๒ ล ^๒ บ ^๒ ไ ^๒ ย ^๒
๑	ม ^๒ ช ^๒ ย ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒ ร ^๒ า ^๒ พ ^๒ ณ ^๒ ค ^๒ ิ ^๒ น ^๒	เว ^๒ ห ^๒ า
	ร ^๒ ็ ^๒ ว ^๒ ร ^๒ ิ ^๒ บ ^๒ ั ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ น ^๒ ค ^๒ ร ^๒	อ ^๒ ะ ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ำ ^๒ ว ^๒
	น ^๒ าง ^๒ ด ^๒ ัน ^๒ ด ^๒ ุ ^๒ ค ^๒ บ ^๒ ั ^๒ ญ ^๒ า	ท ^๒ ี ^๒ จ ^๒ ะ
	พ ^๒ น ^๒ จ ^๒ าก ^๒ เ ^๒ ง ^๒ อ ^๒ ม ^๒ ม ^๒ ือ ^๒ ท ^๒ ำ ^๒ ว ^๒	ท ^๒ ศ ^๒ ก ^๒ ั ^๒ ณ ^๒ ฐ ^๒
๑	ค ^๒ ิ ^๒ ง ^๒ น ^๒ น ^๒ าง ^๒ จ ^๒ ิ ^๒ ง ^๒ เป ^๒ ด ^๒ อง ^๒	อ ^๒ า ^๒ ภ ^๒ ร ^๒ ณ
	ท ^๒ ิ ^๒ ด ^๒ ะ ^๒ ด ^๒ ิ ^๒ ง ^๒ ท ^๒ ง ^๒ ด ^๒ ง ^๒	พ ^๒ ิ ^๒ ภ ^๒ พ
	เ ^๒ เ ^๒ อ ^๒ ว ^๒ า ^๒ พ ^๒ ร ^๒ ะ ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ง ^๒ ศ ^๒ ร ^๒	ค ^๒ า ^๒ ม ^๒ ค ^๒ ิ ^๒ ด
	พ ^๒ ร ^๒ ะ ^๒ อ ^๒ า ^๒ จ ^๒ ไ ^๒ ด้ ^๒ ป ^๒ ร ^๒ ะ ^๒ ด ^๒ บ ^๒	ด ^๒ ิ ^๒ ง ^๒ ช ^๒ อง
๑	ด ^๒ ั ^๒ ม ^๒ ป ^๒ อง ^๒ ถ ^๒ ิ ^๒ ง ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒	ด ^๒ ง ^๒ ก ^๒ า
	ท ^๒ ศ ^๒ ก ^๒ ั ^๒ ณ ^๒ ฐ ^๒ เ ^๒ ฝ ^๒ ำ ^๒ ก ^๒ ถ ^๒ ำ ^๒ ว ^๒	พ ^๒ จ ^๒ น ^๒ เ ^๒ ก ^๒ ย ^๒ ว
	น ^๒ าง ^๒ บ ^๒ ิ ^๒ น ^๒ ำ ^๒ พ ^๒ า	ด ^๒ ั ^๒ ก ^๒ น ^๒ ิ ^๒ ด ^๒ ห ^๒ ิ ^๒ น ^๒ ึ่ง ^๒ เ ^๒ ย ^๒
	ไ ^๒ ย ^๒ จะ ^๒ พ ^๒ ด ^๒ ด ^๒ ค ^๒ เ ^๒ ย ^๒ ว ^๒	ไ ^๒ ม่ ^๒ พ ^๒ ัง

๑	จะขังนาเรศไว้	ในวง
	เกรงจะหมองนวดเพราะ	วิโยค
	ทำวราพณ ^๗ แจ้งตรัสตั้ง	ให้จัด
	ให้อยู่สวนขอโคก	นอกเวียง
๑	จัดเนียงรากษสให้	อยู่คุม
	ให้คิดหาโอกาส	ค้าเข้า
	ช่วยกันนั่งด้อมรุม	โตมจิต
	ให้รักองค์พระเจ้า	ดงกา
๑	ดีดาพิดาปเพราะ	วิโยค
	จำพรากจากสงวามี่	อยู่เกศ
	อยู่สวนขอโคก	โคกห่อน หายเดย
	จนอ่อนใจอัคร	เพราะศรัทธ
๑	ครานน ^๘ เทวะเจ้า	พรหมา
	ทรงทราบเหตุทงปวง	ทวดาด
	วิตกว่าดีดา	จะดับชีพนอ
	จึงตรัส ^๙ ไซทานทาว	อมรินทร์

๑	ไปถิ่นทอแปแคว้น	ตงกา
	นำทิพยะภักษา	ประเด็ริฐ
	ไปให้แม่ดีดา	บริโภค
	พอช่วยหงดกษณ์เข็ด	ชัพคง
๑	องค์อินทรถึงแด่วัง	ดักดยักษ์ หลับแฮ
	นำทิพยะภักษา	ดั่งให้
	ดีดำนมหงดกษณ์	เดวยเด็ริฐ
	จึงค่อยส่งโคกไค้	ชวคราว หนึ่งนา

ร้าย

- ๑ จะกดับถ่วงถึงพระราม ตามดวงไปจนฆ่า
 มารัจไค้ดำเร็จ รับเด็จย้อนทาง มาในกดวงตงใหญ่
 หฤทัยไม่ผ่อง ครองถึงกตอุบาย แห่งยักษ์ร้ายแดรั้ง
 ทำ จำต้องรับกดับพดณั ครนัค้ำเนินไม่ช้า พบอนุชา
 กดวงทาง ต่างถามข่าวแก่กัน ดักษณ์ณแถดงเหตุ
 คิทรงเดชอนุชา ว่าไม่ควรทอดทิ้ง มิ่งมหิษฐ์ไว้ แด้ว
 รับไค้ดคดากดับ ถับถึงอาศรมสถาน เรียกเขาว

มาดัยยาใจ ไม่เห็นนางออกมา เข้าค้นหาไม่พบ ราชพ
 ก็เดินไต่ก วิโยคมหิษฐ์ ภูม็ร่าพิไร ถึงอรไทยเดินหา
 ตั้งอนุชาไปย้ง ผั่งโคทาวารี เผื่อเทอจะเฝ้ ไม่เก็บบัว
 ริมฝั่ง คิงหนอนชา รับไปหาทรามว้ย บได้พบนางแก้ว
 หาทั่วทุกถิ่นแล้ว ไปเห็น นางเคย ฯ

โคลง ๔

๑	เช่นน ^๕ ราชพเจ้า	ไคกา
	ชเสด็จไปย้ง	ผั่งนา ^๕
	ตั้งศัพท์เรียกตั้งดา	ทรามตวาท
	อ้าแม่เมี่ยมังดา	อยู่ไหน
๑	ฉันโคแม่นำพระ	โคทา
	จ้งบ่ตอบคำถาม	ตั้งน้อย
	หากชนกถามหา	พระดูท ^๕ ท่านฤ
	ข้าจะทุดตอบถ้อย	ฉันโค

๑	อยู่ไหนนางผู้เกิด	ภักดี
	ตามภักดีตายามถูก	นิรเทศ
	ผิวเป็นแต่ฤๅษี	ขี้ป่า
	นางก็ตามด้เขต	อะรวัญ
๑	อนันตชาโรญาคี	แถมมิตร
	ยังกตบเดี่ยวเมียรัก	อ๊กซ่า
	โอินอนจนอนนคิด	ถึงมิ่ง เมียเอย
	คตอคคั่นจะหน้า	ดาวรู
๑	คนขอเที่ยวคน	เทวี
	ท่วเขตชณะสถาน	ใหญ่กว้าง
	ท่วทุกไซดคีร์	ตั้งคำ
	ทุกถิ่นชารท่อนา	หลังริน
๑	ผินพักตร์พมฤคอยู่	วิมชา ราแถ
	ราชพักตร์ดงาม	หมื่น
	เพื่อนบอกหนอยดีดา	หุดอนอยู่ ไหนนอ
	บอกหนอยนงอะเคอ	อยู่ไหน

๑	เนอไพร่กตุงชน แหวนพักตร์และตามอง จึ่งต้องกษัตริย์ผน ทิศทักษิณนั้นไซ้	พร้อมกัน ทิศใต้ พักตร์ดู บทจร
๑	ภรรยาพาดงโคกให้ ถึงอนงค์ชាយา เห็นโคกถ้วนชวน ทุกตั้งชวนให้คิด	โหยครวญ คู้จิต ให้โคก ถึงนาง
๑	กตางทางพบซึ่งแก้ว ค่างพระภรรณกำไโด ของทมมอหงศ์ พระเก็บของชนแล้ว	แหวนทรง กอบแก้ว ทงหตุ่น กำถรวด
๑	คตายครวญราชมเกิด จับพระแสงศรเตรียม หากไม่พบดีดา เขาเกิดคงจะได้	โกรธา มั่นใจ ควงจิต เห็นกัน

๑	อนภพ ^{๕๒} หากไร	ดวงดมร
	เหม ^{๕๒} อนหมค ^{๕๒} ตั้ง ^{๕๒} ดี ^{๕๒} เห ^{๕๒} ด ^{๕๒} อ	แต่ ^{๕๒} ก ^{๕๒} ก
	คว ^{๕๒} เรา ^{๕๒} จะ ^{๕๒} แ ^{๕๒} ด ^{๕๒} ง ^{๕๒} ศ ^{๕๒} ร	พร ^{๕๒} หมา ^{๕๒} ด ^{๕๒} ศ ^{๕๒} ร
	ด ^{๕๒} ัง ^{๕๒} โ ^{๕๒} ก ^{๕๒} น ^{๕๒} ใ ^{๕๒} ห ^{๕๒} ี ^{๕๒} คร ^{๕๒} า ^{๕๒} ก	ค ^{๕๒} ร ^{๕๒} น ^{๕๒} ด ^{๕๒} ต ^{๕๒} าย
๑	ภ ^{๕๒} า ^{๕๒} ด ^{๕๒} าย ^{๕๒} ศ ^{๕๒} ร ^{๕๒} ด ^{๕๒} แ ^{๕๒} ด ^{๕๒} ว ^{๕๒} จ ^{๕๒} ิง	ด ^{๕๒} ก ^{๕๒} ษ ^{๕๒} ม ^{๕๒} ณ
	ท ^{๕๒} ู ^{๕๒} ด ^{๕๒} ว ^{๕๒} า ^{๕๒} ห ^{๕๒} า ^{๕๒} พ ^{๕๒} ระ ^{๕๒} ม ^{๕๒} ู	ผ ^{๕๒} า ^{๕๒} น ^{๕๒} เก ^{๕๒} ด ^{๕๒} า
	พ ^{๕๒} ระ ^{๕๒} เค ^{๕๒} ย ^{๕๒} เม ^{๕๒} ต ^{๕๒} ค ^{๕๒} า ^{๕๒} ด ^{๕๒} ร ^{๕๒} ร	พ ^{๕๒} ะ ^{๕๒} ด ^{๕๒} ค ^{๕๒} ว
	โ ^{๕๒} ป ^{๕๒} ร ^{๕๒} ค ^{๕๒} ด ^{๕๒} บ ^{๕๒} พิ ^{๕๒} โร ^{๕๒} ช ^{๕๒} ร ^{๕๒} ว ^{๕๒} า	ห ^{๕๒} ี ^{๕๒} ท ^{๕๒} ย ^{๕๒} า
๑	อ ^{๕๒} ย ^{๕๒} า ^{๕๒} ใ ^{๕๒} ห ^{๕๒} ี ^{๕๒} บ ^{๕๒} า ^{๕๒} บ ^{๕๒} ช ^{๕๒} ิง ^{๕๒} ม ^{๕๒} ู	เค ^{๕๒} ็ ^{๕๒} ย ^{๕๒} ว ^{๕๒} ท ^{๕๒} ำ
	เ ^{๕๒} ็ ^{๕๒} น ^{๕๒} เ ^{๕๒} ห ^{๕๒} ต ^{๕๒} ม ^{๕๒} จ ^{๕๒} น ^{๕๒} ต ^{๕๒} ร ^{๕๒}	โ ^{๕๒} ก ^{๕๒} แ ^{๕๒} ด ^{๕๒}
	อน ^{๕๒} ม ^{๕๒} ุ ^{๕๒} ท ^{๕๒} ก ^{๕๒} อ ^{๕๒} ก ^{๕๒} ร ^{๕๒} ร ^{๕๒} ม	ป ^{๕๒} ระ ^{๕๒} ทุ ^{๕๒} ษ
	น ^{๕๒} น ^{๕๒} เ ^{๕๒} ห ^{๕๒} ด ^{๕๒} ะ ^{๕๒} ค ^{๕๒} ว ^{๕๒} ร ^{๕๒} ก ^{๕๒} ร ^{๕๒} ว ^{๕๒} แ ^{๕๒} ท ^{๕๒}	ก ^{๕๒} ุ ^{๕๒} ท ^{๕๒} ท ^{๕๒} าง
๑	ห ^{๕๒} า ^{๕๒} น ^{๕๒} าง ^{๕๒} วิ ^{๕๒} ด ^{๕๒} ท ^{๕๒} ษ ^{๕๒} ม ^{๕๒} ู	ช ^{๕๒} า ^{๕๒} ย ^{๕๒} า
	จ ^{๕๒} ง ^{๕๒} ท ^{๕๒} ว ^{๕๒} ร ^{๕๒} ร ^{๕๒} ณ	อ ^{๕๒} ย ^{๕๒} า ^{๕๒} เว ^{๕๒} น
	แ ^{๕๒} ด ^{๕๒} ว ^{๕๒} จ ^{๕๒} บ ^{๕๒} ช ^{๕๒} ิง ^{๕๒} ค ^{๕๒} น ^{๕๒} พ ^{๕๒} า	ด ^{๕๒} ะ ^{๕๒} ช ^{๕๒} ว
	ท ^{๕๒} ำ ^{๕๒} โ ^{๕๒} ษ ^{๕๒} ด ^{๕๒} ำ ^{๕๒} ห ^{๕๒} ั ^{๕๒} ด ^{๕๒} เค ^{๕๒} น	ช ^{๕๒} ำ ^{๕๒} พ ^{๕๒} ัน

๑	ทรงธรรม์พึ่งพระองค์	กราบทูล
	ใต้พระศคคืบ	โทษะ
	แฉวจ้งนเรนทรสูร	เดินต่อ
	คนทอวัดดตะ	ถิ่นใด
๑	คนในทุกถาทุก	หุบผา
	คนทุกดำละห่าน	น่านน้ำ
	คนทุกพุ่มพฤษษา	ใบดก
	คนบ่าคนคิงช้า	ทั่วไพร ๗

โคลง ๓

๑	จ้งไปพบพญา	ชฎายุดักดิน
	เดื่อคเดอะเประอะเก็อบดิน	ช้า
๑	ราชมพริบหามิตร	ทรงฤทธชคามเพื่อนไชร์
	เกิดเหตุใดจ้งได้	บอกมา
๑	บักษาทุดแถดง	แจ้งเหตุที่รบเร้า
	หวงชิงพระแม่เจ้า	• จากมาร

๑	ยักษพาดคตคบกัจง แฉวราพณกบายหนา	ตกตงถึงแมนหัด เหาะหน
๑	บักษทุททำนาย พระอคเรศไซร์	ว่าภายายจะได คินมา
๑	พญาาราพณนพง แนณะจะไม่แคล้ว	ถึงพรหมดิชิตแล ศรรา ฆพเลย ฯ

โคลง ๒

๑	เจรจาพอเดร์จดิน คืบขนม	จิ่งชฎายุดน
๑	จุมพตเภาศไพร์ พระตหาย	ทำศราทระพรตให้
๑	แฉวภายายจิ่งเต้า ดู่พง อักนา ฯ	ตามวิถิตอเข้า

ร่าย

- ๑ คั้นเดินดงค่อไป ไนไม่ซำกัผ่าน ชนระตถานออก
ไต่ตามโยชนกถึง ซิ่งบ้ำโกญจะวัน ไนนพบคุหา

สององค์ ไชร์ที่เขาคัน จมพบอสุรา กิ่งกำขวางกลางไพร รูปมันใหญ่ปานผา.

และหน้าถ่านไฟไชว ไต่เห็นยักษณ อินทรียมหิมา
 หน้าตาเด่นครุร้าย ร่างกายก่นางขึง ทงเดียงดิงหนวกหู
 ย่นอยแห่งหน เห็นดกษมณเดินหน้า มน้อาแซน
 ชวนเธอ เออหนุ่มสรวยดุดักว มาเป็นผัวข้าเกิด
 ข้าประเดรีฐูแค้นงาม นามอโยมุขี (๕๕) ไนบ้านเป็นใหญ่
 คงไต่อยู่เกษมต้นต ดกษมณชดเคื่องนั๊ก ชักพระแฉ่ง
 ดาพคม พันถกนหมยักษชาด ฟาดฟันข้าไปถุก จมูกหู
 วนไป นางจัญไรกิด หนีเข้าซ่อนนกายา ในคูหาโดยพลัน
 ดองราชันเดินต่อ พอไปอ๊กมินาน ยินเดียงปานฟ้าร้อง
 กักก้องไนย่านไฟร ดององค์ไชวเทียวคั้น จนพยอสุรา
 กังก้าขวางกลางไฟร รมันใหญ่ปานผา แดคหน้าฟังกถัว
 หวมันหามไม้ มีปากใหญ่ที่ทอง ดั่งเดียงก้องแนวป่า
 กกลางอรามันไชว มีตาใหญ่ดวงหนึ่ง ชั่งดีแดงดิงไฟ
 แดะมันไรซึ่งชา แต่ว่าแซนยาวถึง โยชนหนึ่งจึงดำมารถ
 กวาดต้อนบรรดาดีดว ดาวพัดเข้าไป ไต่จนถึงปากมัน
 ोनอสุรตนน มีเวทมนตร์เรียกดีดว บดตดเขาถึงกร
 ต้อนเข้าปากถนด เมอกษครยดององค์ ดนดงมาพบบัน

ยงมทนุรกาย ยักษร่ายกยนหตถ รวบรวมได้ทั้งต้อง
 ปองกินเป็นภักษา แต่เวายงมทน ถึงปากมหนักต้อง ฟันอง
 ชักตาพพด้น ต่างฟาดฟันแซนขาด หัดนกดาดแทบบักพ
 อษฐ์โรทร้อง กักกองทวณบ้ำ แล้วถามว่า!เออต้อง
 ฟันองคือใครหนอ ขอทราบบ้างเป็นไร ทนใดพระ
 ดกษมณ พด้นศรีดังตอบข้อความ แล้วย้อนถามยักษา
 ว่าตวมึงคือใคร นนใดรูปเช่นนี้ อษฐ์ตอบว่า ตข้าแด่น
 คี่ใจ ที่ได้พบพระองค์ สัมประสงค์ของข้า อินชอวา
 กะพนธ์ (๖๐) เดิมดกษณ์ข้าไซริ วิโดยแม่นคักกรินทร์ ผู้
 เป็นปิ่นเทวา แต่ข้าชอบแปดงกาย ฤคตายเป็นยักษ์เทียว
 หลอน พราหมณนกรให้กัถว ปลดอยศ้วเหตงเหตุดัด
 จนมุหนึงไซริ ด่าปให้คงรปราย มิให้กัถายเช่นเดิม
 ข้าเริ่มก่อการยัญ ครนดัมปรารณา พรหมาประทานพร
 ตามข้าอนนนานมา ให้อายูย่นยง สัมประสงค์ค้อมเอิบ
 กำเรบจิตจิงทำ อมราธิราช บังอาจเข้าค่อกร จอม
 อมรของชาติ ขวางวัชระถูกหัว จมเข้าต้วทนใด ทงชา

ไซร์กชั้น วันเข้าอยู่ในกาย ข้าขอตายทันที แต่ชั่ว
 ตรีได้ไว้ ถ้าเมื่อใดรามา และอนุชาภักษตรีย์ คัดแขน
 ขาดแล้วไซร์ จะได้ค้ายดัมจินต์ ราชพินค้ายกษ ทวง
 คักกชวณดกษมณ ชวณทันทหาพีนกอง รongรับกาย
 กะพนธ์ ยกคนชนทนต์โต เอาไฟจุดพลันเผา จากเท่า
 และองค์การ แห่งมารรูปอุปரிய บदनเทพบุตร ผุดชน
 พลนวันทา แล้วทูลราชพไท ว่าท่านไซร์ประสงค์ ได้
 องคอคเรต์ ผู้ชวณเเนตร์คนมา จึงไปหาฉนวน ชาญดมร
 บรรรภา ชื่อดุครพิทุทธิรช แล้วเทพบุตรแจ้ง แดงทาง
 เพื่อจร พบฉนวนชาญชัย ครนโตชมรรคา ด้รัจจิงดา
 ราชพ โดยเคารพเกิดแล้ว เหาะสู่สุรภาพแผ้ว ด่าป
 ด้รرف ๑

โคลง ๓

๑	ราชันเดินในป่า	ถึงบ้ำมป่าย่านหน้า
	คือทเลด่าปล่า	เด็ดดี
๑	พบศักรีนางพราหมณ์	เห็นพระรามจิ่งไหว
	และชำระบาทไท	ทงต้อง

๑	ถามว่าปองตั้งใด คอยเฝ้าพระผ่านฟ้า	-	นางทูลไต่ว่าข้า ราเมินทร์
๑	ไต่บำเพ็ญซึ่งฌาณ ๖๕๘ บดินทงแฝง		มาช้านานนักแล้ว เกดศักรรพี
๑	ทรงธรรม์ครัดงามทาง แล้วเคารพพนบไหว้		นางกษัตริ ทูลดา
๑	คดาเข้ากองอศค วิญญาณนางนั้นไซ้		เผาอินทรียหมตใหม่ ตุ้ดสูวรรค์ ๆ

โคลง ๒

๑	ดองราชันเจดิดำ บับปา		เด็ด้จขามแม่น้ำ
๑	ยาตราพตางหน่อไต้ ไผดง		ชมพรรณมะมิ่งไม้
๑	ดององค์เคินไม้ซ้า ๕๕ คร		ก็เด็ด้จถึงหน้า
๑	ศวีฤกษยะมุ๊กไซ้ พิภผา สุกแด ๆ		จึ่งดองพระหน่อไต้

โคลง ๔

๑	พญาศักร์พเจ้า เห็นนอกษศรียเด็คจ เกรงว่าพญาพา ไคตั้งศักร์เข้า	จอมวา นรแฮ ไคไค ดพิ มาผดญา
๑	หนุมานผุเอก ทุดว่ามีจำเปน อำนาจแห่งพาด ถึงไซคมดัยแด	เด็น หวาดแท้ บ้อจ แม่เตย แน่นอน
๑	ฟังต้นทรพจนแผ้ว แตกยงนงน ศักร์พจิงศรดีไซ ไปดีบคเหตุข้าง	หญทัย อยบ่าง วายุบุตร โน้นมา
๑	วายุบุตรเหาะรอด ไกลจิงแปดงเป็นวา ไปเฝ้าพระราชัน แล้วกต่างต้นทรพจน	เร็วพด้น นะปรัดถ์ (๖๑) ก้มกราบ ข่าวถาม

๑	ทราบความว่าหน่อไม้ โดยมุ่งจิตไมตรี และขอพญาวา เพื่อติดตามประคับ	เธอมา เพื่อพบ นรช่วย มิหิษ
๑	กะบีเห็นท่าเจ้า อาจจะได้คนครอง กตบกดายรูปวิมล แล้วกราบหน่อกษัตริย์	นายคน ดัมบศักดิ์ ตั้งเก่า ทูลเชิญ
๑	ดูเนิ่นเพื่อพบท้าว เชิญแต่คัจฉ์องทรง พาหะระเห็จรีบ เขามดัยเพริดแพรว	ดูครัพ บำแล้ว ไปดู ดิชร
๑	จรดงตรงพักตร์เจ้า หนุมานทูลเหตุ ดูครัพสุดเปรมปรี ต้องกษัตริย์และไหว	กะบี แต่ไท ดัมบ บาทบงตั้ง

๑	องค์พระรามพระเจ้า จับหัดถ์ศักรพณ ค่อหน้าพระอคน เปนมหามังมิตร	ยินดี ชอบจิต ดลปล ดัมพันธ
๑	ครนถามทราบเหตุแฉ้ว ที่ศักรพถกขบ รามพกรบพถน พระมิตรแฉะแฉะแฉ	ต้นศักรพ จากแฉฉฉ จะช้ว แทนศักรพ
๑	ภฏฉฉฉฉฉฉฉฉ ศักรพกษฉฉฉ ยฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉ	พานร ไม่ว้า ทวารฉฉฉ ฉฉฉฉ
๑	ฉฉฉฉฉฉฉฉ ทฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉ โทษฉฉฉฉฉฉฉ	พฉฉ แทนฉฉฉ หฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ

๑	ถึงปรากฏารับออก เห็นสัตว์พยับน้ำ พาดักโกจรเพียง โอดออกประจันหน้า	นอกเวียง ท่าท่า เพลิงดวก ฉับพัตัน
๑	รวมกันสองพี่น้อง ค่างว่องต่างไวต่าง ค่างคนต่างกำแหง แย่งยุทธอย่างสามารถ	เริงแรง เก่งกาจ หาญหัก ทง
๑	ฝ่ายองค์ราชผู้ เห็นว่าโอกาสเหมาะ ศรพรหมาดศรพาดสาย แสดงเดชขึ้นไปแคล้ว	แฝงกาย มันแฉ้ว เด็งแม่น พาด
๑	กระบิตายแฉ้วจึง ยกศรผู้เป็น ชนครองเขตกษิกิน แต่งอภิเษกดีทช	รามินทร์ พระมิตร ชารัฐ ศุภการ

๑ แล้วย่านไปสถิตถ้ำ บนไหล่ปรัศรวณ เพราะเหตุชด้าบาด ในน้ำบำเพ็ญพรต	ระโหฐาน บรรพต จะอยู่ มั่นคง
๑ ทรงรออยู่แห่งนั้น แต่ด้ครพบมา ดักษมนัรับไปเตือน แะรับเสด็จคน	หลายเดือน แห่งนั้น กบิราช ดงไป
๑ ถึงในนิเวศน์แล้ว ด้ครพระยอบยอม มิวเพดินเพดิดจึงเชื่อน ขอแต่พระมิ่งมิตร	ด้รด้เตือน รับผิด เชออยู่ เมตดา
๑ บัญชาเกณททพแกด้ว พอระคมไพร่พด ไปที่ประทับองค์ ก้มกราบพระบาทน้อม	ณรงค พรงพร้อม ราชพ อัญชด้

๑	ภุม๑ขอใ้ช่วย	ค้นหา
	พระมห๑ษ๑ง	ยกษ๑ราย
	บง๑อาจด๑บด๑กพา	ไปจาก
	ข๑จ๑งใ้แ๑กย๑ย	ออกแ๑ดวง
๑	แ๑ง๑ประ๑ด๑งค๑ง๑ทำ๑ว	ศ๑คร๑ ๑จะ๑แ๑
	ด๑ง๑พ๑ว๑น๑าย๑พาน๑ร	เร๑อง๑เด๑ช
	แ๑ง๑ท๑พ๑ออก๑เบ๑น๑ด๑	ก๑อง๑แ๑ก
	ไป๑เท๑ย๑ว๑ค๑น๑ทุ๑ก๑เท๑ศ	ทุ๑ก๑ชน๑น๑ท
๑	อน๑พ๑ว๑ก๑ไป๑เท๑ย๑ว๑ค๑น	บุ๑ร๑พา
	ข๑ก๑อ๑คร๑แ๑ละ๑ค๑ว๑น	ต๑ก๑ไซ๑ร
	ไม๑พบ๑ก๑ก็๑ด๑ับ๑มา	แ๑ง๑ข๑ว๑
	ย๑ง๑แ๑ก๑ค๑อง๑ท๑ค๑ใ้	แ๑ห๑ด๑ะ๑ห๑าย ๑ไป๑น๑า ๑

ร๑ย

๑ ผ๑ย๑ก๑อง๑ท๑พ๑ท๑ก๑ษ๑ณ ๑ซ๑ง๑กะ๑บ๑ิด๑อง๑ค๑ท ๑โอร๑ด๑ท๑ว
 พ๑า๑ด๑ เ๑น๑เด๑น๑ย๑ค๑ม๑ไป ๑พร๑อ๑ม๑ผ๑ู๑เ๑หญ๑อ๑ภ๑ุ๑ท๑ริ๑แรง ๑ค๑อ๑ก๑ำ๑แ๑ง
 ๑หน๑ุ๑มา๑น ๑ซ๑า๑ม๑พระ๑ว๑าน๑จ๑อม๑ห๑ม๑ น๑ี้๑ด๑ะ๑ดู๑ก๑พระ๑เพ๑ด๑ิง ๑ด๑ว๑น

เริงรณชำนาญ อิกทหารกะบี มีช้ออกหลายตน รับรัน
 ไปในป่า ผ่าดงคอนคันทัน เดียบเชิงบรรพตฯ ข้ามชดา
 ดยหลาย หมายให้พบนางคราญ ผ่านวินชยะคีรี ทนพบ
 คุหา ซึ่งพากันเข้าไป หวังจะได้พอผ่อน พักรอนอิก
 หวังได้ พบน้ำได้สั่นห้อย แต่พอคด้อยเข้าถ้ำ อดลัดดา
 มหิมา มีคนักหนาน่าสยอน วนรรต่างตกใจ รับเดินไป
 ตะบึง ถึงถันหนิงงามเดิด ต่างชมเพิดเพิดนพด้น ใน
 นนพนางช้ บดินหนุมาน กดำวคำหวานถามไป ว่าท่าน
 ไชว์ไรใครหนอ ขอจงไปรดแถดง อิกเจ้าแห่งเมืองนี้ มี
 อยหรือคือใคร นางชานไชคอบว่า เมืองมายานี้ไชว์
 มัยอสูรจอมช่าง สร้างชนแดนวิจิตร สถิตอยู่ดำรอาญ
 แตะชนมารดู้ร อดบทำชู้ดกพา นางเหมาเทอ มาทน
 หวงชม สู่โรดมทราบความ ตามมาผดอาญชุนมัย บัดดย
 แด้วพรหมา กรุณามอบเวียง ให้แก่เนียงผูนัน อันนาง
 ช้เป็นมิตร จึงเต็มจิตมาอยู่ คุแดแทนเหมา อนว่าคัว
 นางช้ ผู้ทเถานนฤฯ ขอด้วยมีประภา แด้วถามว่าวนร

จะจรไปไหนไหน ครั้นได้ทราบนางชั กษทางให้จร พ้น
นครนนไค้ (๖๒) ตรงไปยังตำคร แต่ครั้นจรถึงฝั่ง ต่าง
นั่งลงอ้อนจิต สันคึกหมตทางไป ไม่รู้ว่าจจะค้น ค้ำบด
ได้อีกแล้ว เพื่อประสับนางแก้ว ดีดา ฯ

โคลง ๓

๐ ครานันขุนบักษั ยีนพอกกะบมรา	ดัมปาต้อยถา บ่นกัณ
๐ บัดนั้นไผ่ดอกมา ทราบเหตุทุกตั้งไซร้	เจรจากามข่าวได้ กำสรวด
๐ ครวญถึงอนุชา มิกวรที่จะตอง	ไอ้ชฎาญ้อง คบบัณร
๐ แค้นทศกัณฐ์ก่อการ จึงรับจะชวษั	เปนพาดใหญ่เช่นนี้ มรรคา
๐ รับพญาฉนวนร บอกทางที่อยู่หน้า	ชัหลังจรดู่ฟ้า ค่อไป
๐ ตรงไค้คอดงกา วัญगतางดมุกคด้าย	อาณาจกรยภษัราย เมฆค้ำ นันแด ฯ

โคลง ๒

๑	น ^๕ ก ^๕ นำ ^๕ ตั้ง ^๕ ฟาง ^๕ พ ^๕ น	ก ^๕ ะ ^๕ บ ^๕ ค ^๕ อ ^๕ ย ^๕ ช ^๕ ม ^๕ ช ^๕ น
	ห ^๕ ท ^๕ ย ^๕ า	
๑	ป ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ า ^๕ ก ^๕ น ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ร ^๕ ให้	ห ^๕ น ^๕ มา ^๕ น ^๕ น ^๕ ไ ^๕ ช ^๕ ร ^๕
	ร ^๕ ับ ^๕ ร ^๕ ุด ^๕ ไ ^๕ ไป ^๕ นา ^๕ ๑	

โคลง ๔

๑	ว ^๕ าย ^๕ บ ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ับ ^๕ ค ^๕ ว ^๕ ย	ย ^๕ ิน ^๕ ดี
	ช ^๕ น ^๕ ด ^๕ ย ^๕ อ ^๕ ต ^๕ ม ^๕ เ ^๕ น ^๕ ท ^๕ ร ^๕	บ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ พ ^๕ ด
	ถ ^๕ บ ^๕ ย ^๕ อ ^๕ ด ^๕ ดี ^๕ ช ^๕ ร ^๕ ค ^๕ ร ^๕	ด ^๕ ู่ ^๕ เม ^๕ ฆ
	บ ^๕ ม ^๕ ไ ^๕ ด ^๕ เ ^๕ ย ^๕ ว ^๕ ด ^๕ ด	ด ^๕ ู่ ^๕ ท ^๕ าง
๑	ท ^๕ ก ^๕ ด ^๕ าง ^๕ ส ^๕ ม ^๕ ท ^๕ น ^๕ น	ไ ^๕ ไป ^๕ พ ^๕ บ
	ด ^๕ ิง ^๕ ห ^๕ ิก ^๕ า ^๕ ม ^๕ เ ^๕ ด ^๕ อ	ส ^๕ ม ^๕ ท
	ว ^๕ าย ^๕ บ ^๕ ค ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ุด ^๕ ห ^๕ ด ^๕ บ	เ ^๕ า ^๕ ป ^๕ าก ^๕ น ^๕ าง ^๕ แ ^๕ ด
	แ ^๕ ห ^๕ ว ^๕ ะ ^๕ อ ^๕ ุ ^๕ ท ^๕ ร ^๕ น ^๕ าง ^๕ ผ ^๕ ุด	อ ^๕ อ ^๕ ก ^๕ มา
๑	ไ ^๕ ค ^๕ ด ^๕ ค ^๕ ด ^๕ า ^๕ ด ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ ป ^๕ ร ^๕ าศ ^๕ จ ^๕ าก	ภ ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ พ ^๕ าด
	ถ ^๕ ิง ^๕ ช ^๕ ิง ^๕ ก ^๕ ร ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ง ^๕ กา	น ^๕ น ^๕ แ ^๕ ด ^๕ ว

แฝงกายอยู่นอกทวาร	จนคำ คินนา
จึงมุดเขาเวียงแก้ว	ตัดวกตาย
๑ ภายไนไคพบเดื่อ	เมืองมาร
มรูปเป็นนางยักษ์	ทนน
คือด้รบบันาน	นางพ่าย
จึงหลัดทางบกน	กิดขวาง
๑ ปางนกระบเต่า	คือไป
ทวณครดงกา	เที่ยวคน
ไนนิเวศน์วังไน	ทวทุก
คำหนักบไคพน	คาไป
๑ มิไคพบซิงแก้ว	กานดา
หนุมานนิกหมอง	จิตเค้รำ
แต่เพียรเที่ยวคนหา	ไปอื่ก
จนกระทั่งรุ่งเช้า	จึงจร
๑ จากนครโตดซำม	ปราการ
ไปสู่สวนอโคก	สุดสด้าง

งามรุกขชาติปาน	นันทนะ
ผลึกกาคันบ้าง	ออกผล
๑๐ ชนบนอโคกต้น	หนึ่งแฉ
เห็นพระตำหนักหลัง	หนึ่งน้อย
เห็นนางนมนวดแช	นอนหนึ่ง
ดูท่าทางตะห้อย	โคกคัตถ์
๑๑ ดุริยน์เยี่ยมฟ้า	ต้องโตก
จิงราพณาสูร	ท่านไท้
มาถ้วนมิ่งอโคก	ตรงดู
ตำหนักหวังจะได้	เปรมใจ
๑๒ เข้าไปแตะกต่างเกยว	สู้ดา
ออกอ้อนวอนให้ยอม	ร่วมรัก
แต่ไม่ถัดนา	วีรคณ
บ่มียอมดมัค	ตมร
๑๓ ภูธรดีบพักตร์กรว	โกธธา
ดูคณนางยักษ์	อยู่เฝ้า

มิ่งไม่ช่วยพุดจา	เอาจิต
ไม่ช่วยกันโตมเต้า	มารศรี
๑) เทวจึงไม่รัก	คัก
เอาเถิดครวณยอม	ยกโทษ
ค้อไปหากเฉยอยู่	ไม่รัก กุฎา
กุงจะฆ่าทั้งโคตร	พวกมิ่ง
๑) ตะบึงกดับเซาต์	วงศ์ถาน
จึงพวกรากษัต	โหดเหี้ยม
พร้อมกันแวดเขามาตย์	พดางขู
หนอยเน่งเอยมเพยม	อวดดี
๑) เซนน้อยากใครห้า	หันกาย
กินกรอบต่างข้าวเกรียบ	กรับกรวม
รอช้าไผ่ผอมหาย	อรอย
กินแต่ยงท่วมท่วม	เกิดนา
๑) ตริขฎาผู้เฒ่า (๖๓)	จึงปราม
ว่าอย่าทำนารี	รตนน

จึงเริ่มแสดงตำร	ทูตเด่า
เรื่องพระราชมพดวย	ค่างาม
๑๐ นงรามยนิถอยจาก	พฤกษา
เงยพกศรเห็นพานร	หนไซร
นางนักรพรนวิญญา	กระเก็บ
ถอยห่างจากคณไม้	คระการ
๑๑ หนุมานโตดจาก	ที่แฝง
ประณตนางสดดา	แน่งน้อย
เดวทูตชาวแสดง	เรื่องทุก อย่างแด
ถววยพระขำมรงค์พรอย	เพริดมณ
๑๒ เทววิณศพระ	ขำมรงค์
รูแน่วาของพระ	ผ่านเฝ้า
เพราะเห็นชเคยทรง	หนหดถ
ยังพศกยงเศรำ	กรรแสดรง
๑๓ กำแหงวายุบศร	จึงทูต
ขำรบอาดำเชิญ	เสด็จได้

ถึงที่เรนทรสูร	ประทับ
คดอครอดฝั่งไร่	อันตราย
๑ โฉมฉายครัดว่าอำ	ฉันท
ขุนกะบักดาวชวน	เช่น
จะพาเหาะข้ามไป	ในปาก ฟ้าฤ
ข้ามเคยแตก	ก่อนมา
๑ ขำเกรงเป็นแน่แท้	เวียนหัว
แฉกจะตกยัง	นานา
อีกหนึ่งจะยอมตัว	ท่านโอบ อุ่มนอ
จะผิดแบบเก่าดำ	เด็ด
๑ นารัดมรดแต่	ฤควร
ให้บุรุษอื่นมา	แต่ต้อง
ใครรักจะชวน	กัณ
น้แหะจิงขิดของ	ยูน
๑ แควนรจุงใต้	รับกลับ
ไปกราบพระราชมพ	นาถไท

เชิญพระเสด็จรับ	เราเกิด จะดี
อ้อประการราพณ์ให้	วាយปราณ
๑ แล้วยังคราญเปิดองค์	ราภรณ์
ยื่นตั้งหนุมา	ตั้งให้
นำดีพระทรงศร	ศวมิศร์
อ้อตั้งทุดแต่ไท	คิดถึง
๑ จึงวายุบุตรรับ	อาภรณ์
ทุดเบศกราบบังคม	แม่เจ้า
บคนนจิงบงอร	จรวกดับ
คำหนักเสด็จเข้า	และบรรร ทมนา ฯ

ร้าย

๑ ครานนขุนกระบี่ พอเทวีกดาพัน กมตมุ่นโกธธา
 คุจจะบ่าคั่งโคด ร้ายไม้หักพฤษษา นานาในสวนขวัญ
 พวกกุ่มภันท์เฝ้าสวน ชวนกันออกไล่จับ วานรกลับ
 ไต่คี่ วิ่งหนัดนดานไป ที่โนเวียงดงกา เข้าหาขุน
 ประหัดค บคนนขุนพดขลัง จึงตั้งบุตรของคุณ ช้อชมพู่

เจ้าไฟจุดปกราสาท   ราชมณเฑียรสถาน.

มาดี ให้คนที่ออกไป ปราบถึงไพร่เหิมหาญ เสน่หามาร
 รับไป ได้จับขุนวานร รานรอนแปนสามารถ บ่มีอาจ
 กุมจับ กัดบดุดันชว้า ครานนจงประหัดดี รับริดเข้า
 ไปทุด จอมอสูรใหญ่ ภูธรจึงบัญชา ดูกยาอินทรชิต
 เจ้าเรื่องฤทธิภักษัย จงไปจับถึงหาญ อักษะกุมารไป
 ด้วย ช่วยพิยาครานี สองอสูรรับไป ถึงที่ในสวนขวัญ
 ครานนอกษะกุมาร เข้าวรอนรานวายุบุตร ประยทุช
 อย่างด่ามารถ แต่พอพลาดท่าลง วานรปลงชีพมตาย
 เห็นน้องชายพ่ายแพ้ แลดูคุดันชวิต อินทรชิตโกรธนัก
 จับครักกุดนาคบาศ ผาดแผดงไปถนัด มัดค้ววานรได้
 นำเข้าไปถวาย ฤาธายผู้มิดา ฝ่ายพญาราชพนั้โกรธ
 ให้ลงโทษประหาร พิเภกษณ์ทานทัดไว้ ว่าไม่ควรฆ่าพัน
 ดงทณท์อย่างอื่นได้ จึงท่านไท้ทศพิศกร์ ดั่งพวกยักษ
 เสนา เอาผ้าชุบน้ำมัน พันหางวานรเข้า แล้วให้เอาไฟ
 จุด เพื่อหางกุดประจาร พวกมารก็พลันทำ ตามคำชุน
 บัญชา ฝ่ายชุนวายุบุตร พอเขาจุดไฟหาง ก็โอดผาง
 โผนเผ่น ชนวิ่งเต๋นตมใจ เอาไฟจุดปราสาท ราช

มณฑลเข็ยรต์ถาน อักทุกบ้านน้อยใหญ่ ในตงการธานี อัน
 อดคักตวกลดาน อดห่มานทวเวียง เพียงคักคักคิธาณี กะบี
 ตัดาดับ คับคอกคักททาง พดางระเห็จเวหา กัดบมายัง
 องคท เมยพจน์เด้าเหตุการณี้ แด้วหนุ่ฆานกัชวณ กัณ
 คิวณกดับไปพลัน เฝ้าทรรรมร่ำวาชพ หนุ่ฆานนบบาทบงสุ์
 ดั่งอาภรณ์ผ่องแผ้ว ของพระนาเรศแก้ว ฝากถวาย
 พระแด ๑

โคลง ๓

๑	ภายดาวยรับอาภรณ์	ของบังอรยังเศร้า
	กำสรคอรุระเร้า	ไต่กศัตย์
๑	ค่อนนศรดับญชา	แต่ราชากระบี่ไซร์
	จะยกทัพออกไต่	วันไหน
๑	ไต่ฟังพระพาท	กะบีราชนอบเกล้า
	ทูลว่าข้าจะเร้า	เร่งพลัน ๑

โคลง ๒

๑	พอพลชนรพรงพร้อม	สุ์คร้พประณคณ้อม
	นอบเชิญ เด็ดจ้แด ๑	

โคลง ๔

๑	ก่องเดินตรวจดู ^๕ น	นิตนำ
	ทัพหน้า ^๑ คะ ^๑ ซุน	กบี่ ^๑ เกล้า ^๑
	คะ ^๑ วย ^๑ กะ ^๑ บ ^๑ กำ	ย่า ^๑ อ ^๑ ก
	คะ ^๑ ว ^๑ กษ ^๑ ท ^๑ ห ^๑ ร ^๑ แก ^๑ ว	ค ^๑ ม ^๑ ค ^๑ ด ^๑ า
๑	บ ^๑ ีก ^๑ ช ^๑ ว ^๑ า ^๑ ญ ^๑ ษ ^๑ ภ ^๑ ม ^๑	ช ^๑ แ ^๑ ง ^๑ ซ ^๑ น
	ค ^๑ น ^๑ ธ ^๑ มา ^๑ ท ^๑ น ^๑ เป ^๑ น ^๑ น ^๑ าย	บ ^๑ ีก ^๑ ช ^๑ าย
	ช ^๑ แ ^๑ ง ^๑ ไป ^๑ เพ ^๑ ือ ^๑ บ ^๑ ้อง ^๑ ก ^๑ ัน	ไ ^๑ น ^๑ ป ^๑ ่า
	บ ^๑ มี ^๑ ไ ^๑ ห ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ร ^๑ าย	จ ^๑ ุ ^๑ ท ^๑ ด ^๑ ว ^๑ ง
๑	ก ^๑ อง ^๑ ห ^๑ ด ^๑ ว ^๑ ง ^๑ ศ ^๑ ุ ^๑ ค ^๑ ร ^๑ พ ^๑ เจ ^๑ ้า	ค ^๑ ุ ^๑ ม ^๑ จ ^๑ ร
	ร ^๑ า ^๑ ช ^๑ พ ^๑ ท ^๑ ร ^๑ ง ^๑ พ ^๑ า ^๑ ห ^๑ า	ไ ^๑ ห ^๑ อ ^๑ ย ^๑ ก ^๑ ว ^๑ าง
	ห ^๑ ่าง ^๑ ซ ^๑ น ^๑ เอ ^๑ ก ^๑ ว ^๑ า ^๑ น ^๑ ร	ว ^๑ า ^๑ ย ^๑ บ ^๑ ุ ^๑ ค ^๑ ร
	ด ^๑ ก ^๑ ษ ^๑ ม ^๑ ณ ^๑ ข ^๑ อง ^๑ ค ^๑ ท ^๑ ช ^๑ าง	อ ^๑ ง ^๑ ค ^๑ ช ^๑ ด ^๑ ง
๑	ท ^๑ พ ^๑ ห ^๑ ด ^๑ ง ^๑ น ^๑ น ^๑ จ ^๑ ด ^๑ ไ ^๑ ้	ศ ^๑ ุ ^๑ เช ^๑ น ^๑ ค ^๑ ุ ^๑ ม ^๑ แ ^๑ ะ
	เว ^๑ ค ^๑ ะ ^๑ ท ^๑ ร ^๑ ร ^๑ ค ^๑ ไ ^๑ ้	ช ^๑ ว ^๑ ย ^๑ ไ ^๑ ้
	อ ^๑ ีก ^๑ ช ^๑ า ^๑ ม ^๑ พ ^๑ ะ ^๑ ว ^๑ า ^๑ น ^๑ เป ^๑ น	เจ ^๑ ้า ^๑ ห ^๑ ่าง ^๑ ห ^๑ ั ^๑ ม ^๑ แ ^๑ ด
	ก ^๑ ำ ^๑ ก ^๑ บ ^๑ เ ^๑ ค ^๑ เ ^๑ น ^๑ ค ^๑ ก ^๑ ไ ^๑ ้	ร ^๑ ะ ^๑ ว ^๑ ง

๑	ศัพท์พร้อม	พดหาญ
	เดินจากประทักษิณ	สู่ใต้
	ต่างมุ่งจะปรามมา	ม้วยมอด
	เพื่อช่วยราชพาได้	นางคิน
๑	ครึกครื้นนเร้า	เริงดม
	เดินทัพตะบึงไป	ไปยั้ง
	จนถึงฝั่งตำคร	ตุครพ
	จึงหยุดพลจัดตั้ง	พลบพลา พักแะ ๖

ร้าย

๑) ห้วงเวदानไซร์ ที่ในเมืองดงกา ราชณาตุร
 คดง คังแก่นจิตพันไป เหตุที่ไต่เดี่ยที่ กระทบผาญนคร
 ภูรตริตปริกษา เหล่าเด่นาอมาศย์ ราชษตราชคิตแต่
 จะแกแค้นอย่างเดี่ยว ไม่เฉด็ยวค่านัง ถึงผิดชอบใด ๆ
 ใครจะทุดทักทาน ชุมมาร โกรธา เช่นพญาพิเภษณ์
 ดังเกิดเห็นดางร้าย หลายอย่างมีปราวฏ ทุดทรงยศ
 เศษฐา ว่าอย่าทรงชดชั้น ไปรดคินดีดาไป ให้แก่ราม

ดำมี บางที่จะติดการ สงครามหาญหักได้ แต่ท้าวไท
 ทศกัณฐ์ พด้นขบอนุชา จากลงกาธานี ดึงนพเกษณ
 ์ จึง ตะบึงข้ามสมุทร ฤๅรับเข้าไปหา ราชากะบศรี ขอ
 ักคิดเป็นข้า พระรามาชิริราช ด้ครุพิยาตร์ไปทูล นเรนทร์
 ด้รทราบพด้น ทรงขรรมิให้ไปพา พิเภกษณมาที่เฝ้า
 ่ผ่านเฝ้ารบอสูร์ ถามคิดได้ใจสัน ภูมินทร์ไต่ฟังคำ เห็น
 ่เที่ยงขรรมิด้จริต ทรงฤๅทขจึงตรด้ว่า ถ้าท่านนจรงก
 ักคิดตลอดกาล เมื่อได้ใจงานคักไซร์ จะให้ผ่านธานี
 บุร์มยด้งกา อสูร์ธาบาด อธิษฐานถวายนคัย บัดนั้น
 ราชมพด้น ดึงตักษมณไปจ้วง นำจากห้วงดำคร พระ
 ภูรอภิเชก อสูร์เอกยงยศ ด้มมตเป็นราชา จอม
 ลงกาอุดม บรมอาณาจักร ทรงศักตประสาทพร ให้
 ภูรอสูเรนทร์ เป็นสขุด้วด้คัยคยง ให้ฤๅทขคักุฟ้า ให้
 เดชนกระเคืองหัด้า แห่ล่งครี ะ

โคลง ๓

๐	ค่อนจ้งโดยคำ	แนะนำพิเภกษณไซร์
	ราชมพรด้งให้	แต่งงาน

๑	พดีการชอทาง ด้แดนรากษด้ดา	ดำเนนหว่างน่านน้ำ แหด้งงาม
๑	พระรามคังพิธ แต่ด้มทุมิได้	ด้ามราตรีด้รัจไชร ชนมา เฝ้าด้ย
๑	รามพิโรชนัก ว่าจะแผดงเดชนันแก้ว	ชักพรหมาด้ตรัก้างแกด้ว ไปเผา
๑	เอาให้ถินด้คร เพระพระด้มทุทแกด้ง	กถายเปนคอนเหือดแหง กัคมรร คาแด
๑	ปางนนพระด้มทุท องค์พระรามพิไต้	ผู้คชนมานบไหว ทุลวอน
๑	ทรงคร ไปรดเมคตา พระเจ้าประติษฐไหว	อันว่าชาคู้ไชร ไหยง อยุ่แด
๑	อันพระองค์ชอช้า ช้าจ้งทำมิได้	เบ็ดมรรคาคด้วงไชร คอกนา
๑	แต่ว่าหากจุมพด ชานจะด้งห้าม	จองถนนใหญ่ช้าม คด้นถม หมคนอ ๑

โคลง ๒

๑	บรมราชไพรี	จึงดำรัสสั่งให้
	จงถนน	
๑	ให้หนักบ่แก่ดัว	ตฤวิศระกรรมแก้ว
	คิดปี	
๑	คุมกระบี่กตัญญู	จงถนนอย่าช้า
	ฉับพลัน	
๑	นดขยันจัดสร้าง	ถนนใหญ่ต่าง

แดงาม ยิ่งแต่ ฯ

โคลง ๔

๑	องค์รามราชพเจ้า	โกศ
	จึงสั่งยกโยธี	เค็ดอนคตอย
	เดินตามถนนหน	ประดิษฐ์
	ข้ามสมุทรเรียบร้อย	ปลดอภัย
๑	ตรงไปฉนเขตแคว้น	ดงกา
	เร็วรวดตะบึงใน	เกาะน

จนถึงแคภาวรา	กรงยักษ
ข้าศึกบมกน	กิดเคย
๑ เด็บบยัดควักได้	ถึงเวียง
ให้จัดตั้งค่ายหดวง	เด็ดดำ
ริมโขดสุดเวดคียง	ชายป่า
บริบูรณ์ทางนา	อาหาร
๑ ตั้งการแตรขณยอด	สุดเวด
ทอดพระเนตรตั้งกา	เด็ดแคว้น
บดินจงไต่เห็น	ขุนราพณ์
นั่งรมนตร์ใหญ่แมน	ภูผา
๑ พญาสุครุพโกธร	ขุนยักษ
จึงระเห็จเตร็จใน	ฟากฟ้า
ถึงนครรกพดนหก	ดานเหล็ก
แตรจงประยทุธธา	อุ่นไป
๑ ไต่ทเอาเทาคบ	มงกุฏ
ของทศเคียรพดณ	เหาะกลับ
ถึงวายเรื่อรุด	ชวดต นวเฮ

ถึงที่รามประทับ	ถวายนกร
๑ ภูธรครวส์ว่าอา	ด้หาย
ท่านมิควรจะไป	เช่นน
พลาดท่าหากท่านวาย	ชนมชีพ
อนศัตถ์ครวส์น	จะยาว
๑ ครานจงครวส์ไซ	องคท
เป็นทนต์ไปดี้อดาร์	แด่ราพณ
ขอคนอนงคส์ด	ศร์กตบ
ก็จะตดส์ภาพ	ดงคราม
๑ ยักษัทรามบมิได้	ยินยอม
ราชพจดังเตรียม	ทพไ
ได้ฤกษ์จะเข้าดอม	เวียงยักษ
หวังว่าศึกจะได้	เดร์จพณ ๗

ร้าย

๑ แตนนพอได้ฤกษ์ พานรเกรอกเกรียงไกร ให้
 เอาชยยกพด หวงเข้าปด้นดงกา อสุราออกรบ ประทะ
 ทักดางแปดง แยังยุทรเป็นโกลดา ฝ่ายอสุราตั้งที่

ถอยหนีเขานคร วนรตอมชาน บดินอินทรัชค ผู้เรือง
 ฤทธยกออก มารบนอกภารา ทำมายาตวงหุดอน แล้ว
 แผลงศรนาศบาศ มัดรามราชไว้มัน เคี้ยวถักษมันไว้
 เหมาะ หารายเปดาะเบเคดอนคดา จนพญาครุฑราช
 ปรามาช้วยจึงพัน คินคไค้โดยพด้น ทศกณฐูจึงใช้
 ให้หุมราชษเด้น ออกค้อคดองแรง แต่กำแหงหนุมาน
 ฆ่าวาชปรานกตางณรงค ราพณจึงตั้งเดนา ผู้แกดว
 กตาดบรรมญา ฐอวาเพชระทนต์ ออกประจนประจัน
 องคทพด้นฆ่าตาย ราพณร้ายดังกุมภณฐ์ ออกมัน
 ออกยุทช วายบุตรตั้งหาร ชุนมารโกทรราชไฟ ใช้ชุน
 พดประหัดค้ ออกไปคดัดมร แต่วานรนิตกล้า ฆ่า
 ประหัดค้เด้น ทศคั้วโรกรา ยกออกกร้าเอง ประยุทช
 เก่งนักหนา ไค้ทำคดจิงชัด กะบิตพดค้ หอกใหญ่ ไป
 ค้องพระถักษมัน ราชพพด้นแก้ไข ให้อนุชคินคอง
 แล้วทรงศรแผลงไป ฤทธรชยดานแดง แผลงอ๊กช้า
 ทำตาย มงกุฎพรายเพชรรदन ถนตคกจากหัว ราพณ
 แด้นกถวรบรพ ฆ้าวุ่นครพ่น ยุทชภย ฯ

โคลง ๔

๑	ให้ไปปลุกพระน้อง ผู้หัดบอ่ยหลายเดือน เสนาธิบดีผายฉนั้น เข้าดูคหาแก้ว	กมภกรรณ นักแฉ้ว ไปจาก เวียงแอ ตระการ
๑	อาหารเตรียมไว้มาก จัดทอดไวข้างองค์ แล้วปลุกตั้งผดักได้ กว่าจะคืนยากนัก	มวดไป ชุนยักษ์ เขย่า ยากหนา
๑	ครนวาคนชนแฉ้ว เห็นภักษาหารกอง ก็เริ่มหียบทันใด แทบจะหียบได้ปาก	แฉ้วไป อยู่มาก กินกรบ กรบฮา ไม่ทัน
๑	ครนอมแฉ้วจึงได้ เหตุไฉนบังอาจ พอได้ทราบข้อความ เดินคุ่มไปตั้งหล้า	ครัดถาม (๖๔) ปลุกข้า ก็ดู จะพัง

๑	เขาวง ^๒ ด ^๒ ท ^๒ เฝ้า	จอมมาร
	ทศ ^๒ เค ^๒ ย ^๒ ร ^๒ ย ^๒ น ^๒ ค ^๒	ยังแท้
	แฉ ^๒ ว ^๒ จ ^๒ ง ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ด ^๒ ช ^๒ อ ^๒ ว ^๒ น	น้องออก
	ไป ^๒ ป ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ ค ^๒ ค ^๒ ร ^๒ แ ^๒ ด	แหดกถาน
๑	ข ^๒ น ^๒ ม ^๒ า ^๒ ร ^๒ ว ^๒ า ^๒ ช ^๒ า ^๒ อ ^๒ ก	มนตร์ มากนา
	ไ ^๒ ด ^๒ ก ^๒ ร ^๒ า ^๒ บ ^๒ ท ^๒ ด ^๒ ค ^๒ ก ^๒ เ ^๒ ด ^๒ เ ^๒ น	ทานแฉว
	พ ^๒ ระ ^๒ อ ^๒ ง ^๒ ค ^๒ ม ^๒ ง ^๒ ฤ ^๒ ค ^๒	รักบาป
	เห ^๒ ต ^๒ ค ^๒ ณ ^๒ น ^๒ น ^๒ ไ ^๒ ม่ ^๒ แ ^๒ ค ^๒ แ ^๒ ด ^๒ ว ^๒	ทรมด
๑	จ ^๒ ม ^๒ พ ^๒ ด ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ มา ^๒ ท ^๒ ช ^๒ ำ ^๒ ง	คัศร
	เข ^๒ า ^๒ จ ^๒ ง ^๒ ป ^๒ ระ ^๒ ช ^๒ ิต ^๒ เว ^๒ ย ^๒ ง	มันแฉว
	ถ้า ^๒ ห ^๒ า ^๒ ก ^๒ ว ^๒ า ^๒ พ ^๒ ระ ^๒ ภ ^๒ ู	ชรอยาก
	จะ ^๒ ไ ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ง ^๒ ป ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ด ^๒ แ ^๒ ฉ ^๒ ว ^๒	มฤตผลตาย
๑	ภ ^๒ ู ^๒ บ ^๒ า ^๒ ด ^๒ จ ^๒ ง ^๒ เช ^๒ ื่อ ^๒ ถ ^๒ อ ^๒ ย ^๒	พิเภชณ
	แ ^๒ ด ^๒ แ ^๒ ฉ ^๒ ว ^๒ ด ^๒ ี ^๒ ด ^๒ า ^๒ ค ^๒ น	นนแฉ
	ก ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ ค ^๒ ด ^๒ ค ^๒ น ^๒ เห ^๒ ต ^๒	แห่งคัก
	ค ^๒ ัก ^๒ ว ^๒ า ^๒ อ ^๒ น ^๒ เป ^๒ น ^๒ แท ^๒	แน่นอน
๑	ภ ^๒ ร ^๒ ร ^๒ ด ^๒ ิบ ^๒ พ ^๒ ัก ^๒ ค ^๒ ร ^๒ เว ^๒ า	ว่ไป
	เข ^๒ อ ^๒ จ ^๒ ะ ^๒ เป ^๒ น ^๒ ค ^๒ ร ^๒ ุ ^๒ พ ^๒	ถน้อง

- ๑๐ เข้าในเวียงยกษไต   คังถกิด
 ชาวนครต่างชม   อธิก
 ด้ครัพเมื่อยามยนิ   ด้ยงให้
 กั๓๓ใจรูด้ก   ด้รพวงค์
- ๑๑ คนพตางคณบถ   พนั๓ก
 กุมภะกรรณเล็๓คโทรม   อ๓บ๓๓
 จำป๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓
 ด้ง๓๓๓๓๓๓๓๓   อ๓๓๓๓
- ๑๒ ๓๓๓๓๓๓๓๓   พนั๓๓
 กุมภะกรรณหน๓๓๓   ด้๓๓๓
 ๓๓๓๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓
 ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓
- ๑๓ ๓๓๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓ ๓๓๓๓๓
 ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓๓
 ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓๓๓๓๓
 ๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓๓   ๓๓๓๓๓๓๓๓๓

๑	บทจรไปพบหน้า พระกัณฺธิสฺรไปรย แด่กมุภะกัรรณนัณ ยื่นอยุ่ไม่ตระหนก	ดัก্ষมีณ ปรุก ทหนัก ตกใจ
๑	ร้องไปว่าดูฤ ท่านเดิดว้ระเรา แต่เรามุงจิตมา แห่งพระรามะณ ๑	มิตรา ย้อมรุ เอาชีพ เอกองค์
๑	ตรงไปย้งหน้าพระ แต่วกด้งเด็ยงคัง มาเถิดนะมารบ และไม่ท่านกัชา	รามพ กต่างทำ กนบค ๕ นเทอญ จะตาย
๑	ภาดูายตรัดตอบถ้อย ว่าจะค้แต่ปาก หากกรกชพชุนมาร กราบและกต่างค่างอ	ยัก্ষห้าญ คอกน้อ จงบ แต่ค้
๑	อสุรีโกรชเพยง โตนรูกเข้าประยุทช	เพดิงผตัญ ย้งห้าว

รวมพิททวงชาญ	เชิงยทช
บมิเกรงน้องท้าว	ทศเคียร
๑ เจียนแขนขวาขาดด้วย	พายวาศตรี
เอนทราศตรีตคพา	หะชาย
อิดสองคตชาขาด	ศวชุต ดงแฮ
บ้อาจจะดุกย้าย	ทีไป
๑ ทนไคราฆพจับ	เอนทราศตรี อักแด
เด็งเหมาะแแดงด้วยแรง	ฤทชนำ
ถกค้อคตเคียรขาด	คกแทบ ดินฮ้อ
เดียงถนตงคาว	ดินไหว
๑ เคียรไปกระทบบ้อม	ชวนพัง
อักประตูปราการ	โค่นชว้า
ถ่วงกายกระเด็นยัง	ถ่มท
ทัมมัจฉาในน้ำ	แหดกदान
๑ เมอमारผู้ใด	เคยกวน
เกะกะมาตายดง	ดงหน

เจียนเขนขวาขาดด้วย

พายวาศตร์

เอนทราสตร์ตัดพา

หะชัย.

ทวยเทพต่างก็ชวน	กันให้
ยื้อให้ทุกช่วงชั้น	แมน่ตรง
๐ ปวงมาในฟากฟ้า	ร้องรำ
ไปรยกดืบบบผาดง	สู่ ดัพน
ตรรเดรัญพระทรงธรรม	อิริราช
เดียงด้นนครนคริน	คคณาค ๗ (๖๕)

ร้าย

๐ ฝ่ายจอมมารทราบว่ อนุชามตาย แด่นเดี่ย
 คายนกหนา ราชาไคร่ครองดู รู้ดีกว่าตนผิด มิได้คิด
 ทางไกล บัดนี้ไค่ดี ดีก็เกินเวลา ที่จะหาทางดี กับ
 ไฟร้อกแล้ว เห็นไม่แคว่มรณา แต่ว่าคองคอดี คุณ
 ด้นผัดถัด จึงครัดไซ้บุตรา ผู้กล้าหาญต้องค ทรงนาม
 ปรากภูมิ หนึ่งครี่เคียรใจหาญ หนึ่งเทวานค่วขลัง ึ่ง
 นรานคักแขง แตะกำแหงอกคิกาย ให้ผ่นผายยกพล ไป
 รอนรณดองที่ ทงดบังคมตา รับมาจัดพลไกร แล้วยก
 ไปยทหนา แต่ไม่ซาทงดี มวยช่วกตางดมร ยกษร
 ร้อนไปทุด จอมอดูร์ดิบหน้า ราชาจึงครัดไซ้ ให้

อินทรชิตหาญ ออกไปรานไพร่ อึกทให้พินาศ ยุพราช
 คำนับ รับบัญชารับไป ให้จัดการพิชิต พลให้ล้อมร
 และซบศักรพหมาสตร์ เดรัจฉวยยาศรทพิ ด้รพร
 ด้พรังพดไกร ออกไปแล้วโรมรัน ครานันทองดองทพิ
 รบรบกันกำแหง แรงคอแรงประชิด ฤทธต่อฤทธ
 ประชัน ต่างแข่งขันเริงรำ ยุพราชาคูทิ เห็นเหมาะดี
 จึงผาด แผลงพหมาสตร์ไปรอน พดวานรนายไพร่
 ไปคองดองกษัตริย์ ถูกถนัดทอง พนองดมกับดิน
 และต้นส้มฤดี ณที่ประยุกกัน ครานันอินทรชิต ปัดม
 จิตหัวเราะฉัน ดำคณูว่าไพร่ ม้วยชีวิตด้วยศักร ดั่งนิกร
 กตบเวียง เดียงฉนนันให้ . ชโยเข้าดงกา (๖๖) พอ
 เพดาพดบคำ สุริยย้ายขอแดง จึงกำแหงหนุมาน กับ
 ท่านท้าวพิเภกษณ์ เทียวในเขตดงนาม ถ้อคบตามกันไป
 ไม้คันทวดท่าน ชามพระวานจอมหมี่ พญานอนนง
 บ่มคิงกายา ดองราชจึงเขย่า เราจนจอมหมี่พ่น คินซง
 ด่มฤดี บคนจึงถามว่า จะมียาหนไหน ที่จะได้แก้พิษ
 ศักรเรืองฤทธแรงวาน ชามพระวานบอกว่า ทหิมาดย

ต่างหว่างไกลาศเกิดตบ และฤษภยอกทอง จะมอง
 เห็นภุมมา มับรรคาไอดถ ทงหมคอันเด็ด จากยอกัน
 จงหา คณยาศิวัดุทธิ (๖๓) วายบุตรรีบไป ไวๆ ย่ารอ
 ฆ่า วายบุตรกัพตณ ฝายผันทางอัมพร ถึงตั้งชรด์รพยา
 แคววาครนเทยวคน คณไอดถทงดี ไอดถหน้ช่อนเร้น
 เห็นจ่าแม้งรอด ต่อไปจะเดี่ยการ หนุมานเรื่องคักคิ จัง
 หักยอกคกร ชดอริเวรวับ ดัทวปลงกา มาถึงทรณยุทธิ
 วายบุตรแรงเด็ด เซดชุไซคนนไซร์ ไวทางข้างเห็นอดม
 คุณอดมแห่งยา พระพายพามาพันพิต ตองกษศรียทง
 ดอง ทงผองพตพานร ศรก็หลุดจากศกนช้ ทุกคนพัน
 ชนพตณ อินบาดแผดเห็ดคหาย ดุชด์บายเช่นเก่า บตณ
 เต่ากระบี่ ต่างมีใจเคื่องแก่น แด่นไปยังเวียงใหญ่ เขา
 ไฟจุดเผาค่าย ระเนี้ยครายรอบเวียง เตียงอตุรุโกลา
 เพราะว่าเพลิงสุกตาม วามดูลิ่งในเมือง เรื่องโรจน์แรง
 แด่งฉาน เรือนชานลุกตามใหม่ ทงเรือนใหญ่เรือน้อย
 นบ้ควยร้อยควยพัน อนันเวศน์วงใน ไฟก็ตามเข่าถึง
 จังชดหม่านทวไป ที่ในเวียงยักษา เพราะในราครันน

กุ่มภณทัมวประมาท คาควาค์ตรตาย มตายหมตกราน
 ครนอกคคเกิดใหม่ จิ่งตกลใจวุ่นนุก ยกษจิงตองคิบเพลิง
 อันเริงแรงนุ่นไซร์ กว่าจะคิบเดรี่จได้ กีนาน เจียวนอ ๑

โคลง ๒

๐ พญาमारเคื่องซัด	จิ่งตั้งจตทพิให้
ดองพระโอรสไซร์	ทรงคุม
๐ กุมภะพีประนอม	พร้อมนิกุมภะน่อง
ยกพดยักษแซ่ชรวง	ออกไป
๐ ถึงในถิ่นดมร	รววานรกดนกด้า
แต่ดองยักษไม่ช้า	ซัพมตาย ๑

โคลง ๒

๐ ดูกชายต้นซัพไซร์	ทศเค่ยรจิ่งไซ
พระหदान	
๐ ซุนमारมังกะรากษณ ^๕ (๖๘)	บุตรีซรมุขช
ชาญณรงค	
๐ ขรรยงประยทชกด้า	เดียงด้นนถนพ้า
ดินไหว	

๑	รุกได้กะบี๊ว รามินทร์	อุ่นใหญ่จนถับหน้า
๑	พระปิ่นพิภพนำ ฤทธิชดง	ชนูแผดงเดชนหัว
๑	ถกมังกะรากษตน ชวณ ๑	กบพนพิภพต้น

โคลง ๔

๑	กรานนชนราพณไซ ให้ออกดัดศครู จึงอินทริชิตกาจ แต่วรบไปจตตง	ยพราช อ๊กกรง กรายรบ ไซ้แด พิช
๑	อคน้โหดรดา ซึ่งเมอกระทำแฉว ก็ไทรอจากดอรรค อ๊กพระเพลิงประดิดทช	เดดขญ (๖๕) ดัมฤทช เพอช คิตบศร
๑	ตั้งจรโดยรดัน แฝงอยู่ในกดับเมฆ	เมฆา เหมาะหมัน

๑	จิ่งแผดงซังศรธา ตองศัทรทนน	คณยาตศร ตดวกตาย
๑	บ่างตายบ่างเจ็บตม จิ่งดักษมนโกธา	เกิดอนกตาด ไม่ยั้ง
	หียบศรเอกพรหมาตศร แผดงฆ่าอตุรทง	ว่าจะ โตกมตาย
๑	ภ่าต่ายราชพห้าม ว่าอย่าเลยจะบาป	อนุชา มากนั๊ก
	พีเองจะเซ่นฆ่า ผูกแด่นอปรตक्षण	จำเพาะ แอบยั้ง
๑	จริงนะศรพน คงจะคนจนพบ	อยากดวก จุงได
	อินทริศตรอนตว บ่มร่อยให้	รับกดับ ชประหาร
๑	ขุนมารนิมิตรรูป ตวยเวทมนตรอนชตง	มายา เดรัจ
	เหมื่อนรูปแห่งตดา เขาออกไปฆ่าให้	นงक्षण ดิงเห็น (๑๐)

๑	เซ่นกระบืทอ	ใจนั้ก
	ถอยจากธนามยุทข	แห่งนั้
	อินทริชิตเรื่งศั้กคั้	ธมมาตริ
	จิงรบรบรทคน	จากธมร
๑	วานรไปเฝ้าพระ	จอมโดก
	ทุดว้ายกษั้ประหาร	แม้เจ้า
	ราชพกั้แถ่นโค้ก	สุดเทวศั้
	อึกอนุชกั้เค้ร่า	โค้กา
๑	พญาพิเภกษณั้ญ	ฉลาด
	ทุดว้าคความโค้กจง	ไปรดยั้
	อ้ายอินทริชิตกาจ	ทำเด้หึ้ ถวงนา
	เพื่อหดบออกไปคัง	พิชั้
๑	ทีค้ำบดทุงกว้าง	กมุถิิ ดาแเด
	เพื่อปลดุกคัวให้แฆง	คังเพ็ชร
	ช้าวรศั้ศั้ตราวิ	เค้ชชบ คั้วยนา
	คั้องอัย้าให้ดำเร้จ	ธมถวิล

๑	ภมึนทรจึ้งครด้ไ้ กบพิเภษณ์ให้ไป ด้งกิกนิกมภ	พระศรี อนุชแด บคณ ตาเร้ง ไปเทอญ (๓๑)
	เพราะว่ากวดกระชน	อยุณา
๑	น่องยารบ้พระราช รบยกพหตพด ถึงท่งทชุนมาร เข้าประยทชไปช้	โองการ กถนกด้า กอบกิก นบ้ไว
๑	ชคใจจึ้งดุกท้าว แผลงเคชนต่อด้คร ค่างฝ้ายค่างแขงชน จึ้งค่างด้ประยทช	ทศกณัฐ อนุช ด้มารถ อยุนาน
๑	ครรรณครรบด้ ครต่อครค่านคร ครประทศครแผลง ครต่อครถนค่าง	ครรแรง ศกคท้าว ครรบ แต่นคง
๑	องควระราชน่อง ยงชงเอนทรวาดคร	รามินทร ครนครน

องค์ วิจารณ์
บึงขัง เอน ทราศร์

รามินทร์
ครันครัน

ไปตคศิระอิน	ทรชิต
ชาติคกตงแทบพ	บถพี
๑ มคณเดียงแซ่ชรวง	ดาชุกการ
มาจากทวยเทพน	ฟากฟ้า
พื่อนรำชบัดำดมาน	คิริยะ
ไปรยมุขปะเกลดอนหด้า	กถันทอาน ทวแด ๗

ร้าย

๑ ขุนมารณิธิบหัดถ์ ทราบชคควาถูกยา ม้วยชัว
 เช่นนี้ กุมภันท์เศรำโคศกแรง กรรแดงรำกำศรวด
 ครวญถึงลูกคูจิต แดงกตบคิตพิโรช โกรชกรวณงดีดา
 ว่าเป็นล้าเหตุให้ ลูกบรตัยคราน อตุร์จวนคตง คตง
 ออกไปสวณ แดเห็นนวดนงตกษณ ชกดาพงอเพื่อพ
 แตบคณมนตร มีตติทตห้าม ปรามพญาราพณไว้
 เคือนเหตุยวราช ว่าหากฆ่านงคราญ ทัวตถานแดนไค
 ในฟากฟ้าแตดิน จะคินินว่าบาป พญาราพณฟงทก ขุน
 ยกษไตตติ จิงบมีฆ่าพน ผายผนคนเซาวง ดั่งเตรียม
 ทัพณบไว ไคฤกษยอกออกตุ ศครุทกตางแปลง วานร

แขงขันต่อ บัณฑิตถดถอย คอยคุมเชิงรบบราน ทหาร
 ยักษ์ตมกาดาด คาดคินกวางตมร มโหทรเสนา มหา
 ปรรค์วระยักษ วิรุบัษณ์ เห่งดำนววยปราณ พญา
 มารโกรธา ขั้บรธารุกไป เข้าชิงชัยโดยแรง แผลงศร
 หมายจะยิง มิ่งมกฏโกศัด แต่จุมพลทรวงศ์กั้ กับ
 ตักษณ์ณีกำแหง ก็แผลงศรไปดำน ศรต่างหาญต่างเ่ง
 เดี้งทำลายต่างกัน ครานนพิเภษณ์ถ้ว ฝ่าพดมารราน
 รุก บุกไปไกลรัถทรวง ขององค์ราพณ์ราชา เอาคทา
 รานรอน คือศัศรเทียมรถ ตมดงหมดไปเข้า พญาราพณ์
 โกรชนัก ชักหอกใหญ่ไพศาด หมายพุ่งผลาญพิเภษณ์
 แต่เนเรศร์ตักษณ์ณ รับเข้ากนทางไว้ ราพณ์ชดใจจ้งชด
 หอกถนัดไปถูก ตูกลงตมิตรา แลวดำคินราน บัคน
 รามทรวงศร ถอนหอกจากพระน้อง บัดมปองปราณ
 ก็ไค้กาจาบดย์ บัคนนลัศว์พทุด นเรนทรลัศว์อยู่เกด้า
 ว่าผ่านผ่าถวญญ วิตกโยคราน โอดลัศว์แก้ได้ แลวใช้
 วายุบุตร ให้รีบรุดเร็วไป มโหทยั้บรรพค เอาโอดล
 เดีดัด บันมคณนมา วายุบุตรรับใช้ ทนใดรับต้องฟ้า

ถึงยามโททัย ทั้นโคชดอเขา เอาทลเกศกัถบปดาง วาง
 ดงให้ดูเชณ ผู้เปนแพทยรอบรู ด้เชณผู้ปรีชา เก็บต้น
 ยาพร้อมด้รวพ พด้นบคแล้วไปทา องค่อนชารามพ
 น่องจอมภพกพน คันคไคดงเกา บคินเลาทศเคัยร
 เปดียนรถใหม่ออกมา ยุทธนาอ๊กที่ ฝ่ายพระศรัโกศด
 รณรงค์ทรงด้ ดำเนนอยกบคิน ภูมินทร์เด็ยเปรียมมาก
 ด้าบากทางยุทธนา เพราะคราโดยกษหน ภูมับอาจได้
 ไปไคทหนททวง เหมือนถูกล่วงอยู่ไซร์ จังยังบ้ออาจได้
 ชัยศรั ฯ

โคลง ๓

๐ ฝ่ายศัจปะติ	ดำริหัดเหตุแล้ว
ดั่งเทวะรถแก้ว	ดงมา (๗๒)
๐ จังเทพด้ารถ	มาคดรีบเต่า
ถึงพนพิภพเฝ้า	รามินทร์
๐ นรินทร์โถมนัด	ชนรกรคันไปเข้า
ให้ขับประชิดหน้า	จอมมาร
๐ ต่างรานต่างรณรอน	ต่างแผลงศรครอ้าว
ในที่สุดจิงท้าว	ทศเคัยร

- ๑) บาดเจ็บเจียนทั่วคน   จนดับบแม่น้ำแล้ว
 ขุนรถขั้วรถแก้ว   ถอยหนี

โคลง ๒

- ๑) ปางหอคัดตยเจ้า   คาบตั้งเต้งทราบเค้า
 โดยญาณ

- ๑) ว่าขุนมารโหดไซ้   ถึงที่กำหนดไว้
 จะตาย

- ๑) จึงผ่นผายให้จฟ้า   มาดงจำเพาะหน้า
 จมพด

- ๑) ทูลต่อนมนตรขอช   อาทิศยหยุดย่น
 เดอด้รร

- ๑) ท่องมนตรระนี้แล้ว   ยิงเกิดอาวุชแก้ว
 ผดามาร   แน่นา ๑ (๗๓)

๑) ฝ่ายผู้ผ่านดงกา   ฟันชนมาแล้วไซ้   ได้พลรบ
 รับกลับ   ประทะทัพวานร   แผลงศรธูรัราชพ   รับกั้นใหญ่
 อึกครว   ท้าวราพณถูกศรณัต   ตัดหัวขาดจากตัว   แต่
 พอห้วงคไป   หัวใหม่เกิดชนแทน   แฉ่นศตขดงด้วงแก้

ยิงอินเฒ่าหลายแห่ง ยักษ์กำแหงอยู่ยง คงชนม้อยบ่ตาย
 โยกย้ายยิงแห่งใด ก็บ่ได้วายชนม์ รณรงค์รบกัน ถึง
 เจ็ดวันเจ็ดคืน ยักษ์ขงย่นยงอยู่ ภูธรออกกระอา จนพระ
 มาตลี เตือนภุมให้ไซ้ แต่งศรัทธาพรหมาศตร์ ภูวนาค
 เฒ่าบั้น มนตร์อาทิตยเหตุภัย พดางภูวนัยแผดงผาด
 พรหมาศตร์มุ่งไปรอน อินศรัทงตรงดิว นิวไปดังลม
 พัด บักถนคกลางอก ขุนราพณ์คกรถทรง ดงแทบบ่ถพี
 ครองจะร้ายเวท วิเศษเช่นเคยมา ก็หาทันท่วงไม้
 บรรดยดงฉับพด้น พวกกุมภณัทร้องให้ แดกหนีไป
 เร็วรา สูดงกาธานี้ ฝ่ายกระบิพด ทุกคนร้องชโย ให้
 ถวายพระพร แดภุชรรามจันทร จากด่วรรคย่นเดียง
 ดำเนียงร้องเด้นาะ คุรียางค์เพวระประดำน จากดสถานเทวา
 ดมพดปากดินหอม มาอบอบอมอรุา กัดบบบบปากัดดิน
 กัดนเกิดอนภุมดมร เดียงนิกรเทวณ สรรเสริญท่วงท่วง
 พ้า ว่าพระรามราชพ ผู้เด็ดดบแดนไคร เรอนได้แก่
 แค้น แทนทวยเทพเรืองศรี ทงมนุทงพรต ที่ถูกทศ
 กัณฐ์ มั่นข่มเหงมานาน ท่านได้มาทรงปราบ ราพณ์

แรงร้ายตายตง ^๕ คชนคกงจะแค้น ^๕ ดุชทุกแดนปรีดิ์เปรม
 เกษมต้นคิตังบ ขอรามพชโย ^๕ ครองโกศตเขตหด้า
 ชนมะยีนคู้ฟ้า ^๕ คู้ดิน ^๕ แม่นเทอญ ^๕ ๗

โคลง ๓

๑	ขุดุรินทร์พิเภชณ ^๕ ก็ไค่กต้อนค้วย ^๕	เห็นเชษฐามอดม้วย กำสรวด
๑	ครวญถึงคุณานนค ^๕ มาคบบชพเชนน ^๕	อินเคยมมีแตก ^๕ อาตย
๑	พระภูณัยครัดปดอบ จะรำพึงหน้อยให้	ว่าชอบแต่ท่านไซรั เดรัจสรรพ
๑	อินเชษฐาวายชนน ^๕ ดัมแกวระแกถ้ว ^๕	เวดารณยุทรแล้ว กาจหาญ
๑	งานยุทรตุดคัตถง ตภาพต้นคิตีแล้ว	ตัมประดงคได้รัจแล้ว ผ่องเผติม
๑	จงเริ่มศราทชพรค ผู้จอมรากษตค้าว ^๕	ดัมเกียรคิยศท่านท้าว ดงกา
๑	พญาพิเภชณ ^๕ ฟัง ประณตแทบบาวเจ้า ^๕	รับตั้งคตายไค่กเศร้า จุมพล

๑	พอมณ โททะรึ มาจากนิเวศน์ใต้	มหิษราพณ์ไซรั พร้อมกัน
๑	บตนนเวรมงานคัพ ถวายเป็นสังคพเจ้า	ทำถูกครบแบบเค้า ดงกา
๑	ราชพให้ตงการ พิเชษณ์ทรงรัชดา	งาพอภิเชกท้าว แดนमार
๑	ประทานรดอภิเชก โดยทรงหลังซังนำ	มงคตเอกเด็ดเจ้า ด่าคร
๑	แล้วทรงศรัคานัง ทราบเหตุคงจะแผ้ว	ถึงองค์ยศเรศแก้ว ผ่องศรี
๑	ภุมเรียกหนุมาน บอกมหิษชา	ทวนจงไปชย้าช่า ฉับพัตน
๑	वादกษมนต์ศรัพ ขอหัดอนเปรมจิตด้วย	คงชัพและราพณ์ม้วย เราเทอญ ฯ

โคลง ๒

๑	เชิญโองการได้เกตุ สู่สวน	วายุบุตรรุคเจ้า

- ๑๐ ทูตหนองนาเรศแก้ว ตามทศกรรต์ตั้งแต่ว
เสด็จสวรรคต ฯ

โคลง ๔

- ๑๐ ครานนพระแม่เจ้า ดั้ดา
ทราบเหตุกัปรัด ยั้งดิน
โด้ดตรงชำระกา ยาเสด็จ
ทรงเควดคภูษาพัน พิศวง
๑๑ ขนทรงวอขอฟ้า ม่านทอง
ซึ่งพิเภษณเจตมา รับไซริ
คำวอจยักษนำตอง ด้ายเสด็จ
พร้อมพิเภษณท่านไท่ ตามหลัง
๑๒ มายังกายหัดวงเจ้า จอมคน
นางแหวกวิสุตร์ทอง ออกแด้ว
ลงกราบพระจุมพด ดั้วามิศรี
เปรมหทัยผ่องแผ้ว เพียงจันทร
๑๓ ครานนราชพศรดี แก่ทราม ดงวนแฮ
วากรณยชา เสด็จแด้ว

ทำยทุ่ดงคราม	ช้ำนะ
ได้รบควนงแก้ว	คินมา
๑ อ็นว้เกยรคยค้	คินกง
เพระเหตุปราบอริ	ได้ร้จได้
แต่ท้ปรยทขยง	ด้ามารถ
จะเพระร้กหัดอนไซร์	ไม่เดย
๑ ทรามเซยเคยยกษ้อม	โอบกาย
เคยอยในเรือนราพณ	น่นแล้ว
ฉน้โคจะม่งหมาย	ให้รบ
กดับถนอมกดอมแก้ว	คจเคิม
๑ โครเหิมก้อจจ้	หน้าเรา
ว้าพระจอมโกศด	ถอยแท
รับหญิงท้แดนเขา	ปล้าปลุก
เปนมหิษ้ด	ดงคอ
๑ พอได้ฟังครัดไท	ภรรดา
น้มนองค้ครัดแก	พระน้อง
โอรสดมิตรา	ช้วยพี ค้วยเทอญ
เพระพนจะตอง	จ้าคาย

๑ ชรไทยทวีสแล้ว   จรดถ
เข้าสู่ออกของอัคร   ภาจถลา.

๑	ชคนทเฒะมู เป็นพยานเห็นทุก หากซักถ้าวความสัตย์ มาช่วยด้วยเถิดให้	แรงจัด ตั้งไซ้ ขอร้อง ปดอศภย์
๑	อรไทยครัดแล้ว เขาดอกของอัคร บคนนงทุกคน ดมเพชณาเรศหน้า	จรดล กาจกล้า ร้องรำ นวดแซ
๑	แต่บคนใดเกิด และทุกผู้มองใน เห็นเทอะเทวน	อัครจรย ฟากฟ้า มอดมาก
	มาประชุมพร้อมหน้า	ดัดบดตอน
๑	บิตรที่ดวงดับ มาอยู่ณกดางอา ท้าวเวดัดระวันท่าน ยมเทพเจ้าชน	ไปนาน กาคันน จอมทรพย ไต่คิน
๑	องค์อินทร์ปั้นเทพไท ทรงศรเอราวณ	พันดา เด็ดธา

วรุณเทพครองอา	ณจักร์
เป็นใหญ่ในน่านน้ำ	ธาวา
๑ อักมมหาเทพผู้	ทรงโค
และพระพรหมาเอก	อคร้าว
ทรงชนห่านวโร	ภาด์เมือง
ดอยอยู่เหนือแดนดาว	พสุธา
๑ ครานันทวยเทพเจ้า	ตรีดีแก่ รามนา
ข้าพระองค์ผู้เป็น	โตเกศ
ผู้สร้างโตณหมดแท้	ในนจะ
ให้พระองค์อัคร์	เข้าไฟ
๑ ฉน์ใดไม่รู้ดี	พระองค์
ว่าพระคือเทวะ	เทวะ
ฝ่ายรามรพวง	งอยู่
จึงตอบว้จนะ	ว่าไป
๑ ข้าไซร้เป็นมนุษย์	ปุกุชน
เชออักษวากุฎก	ทศรถ

ผู้ครองเขตโกศด	ศรีสวัสดิ์
ชอยกมือประณต	เทวา
๑ พรหมมาตรัสว่าไท้	พึงเกิด
ศิวทานแหดะนารายณ์	เทพผู้
ปวงสัตว์ทกำเนิด	ในโลก
นอบเกศกราบเพราะรู้	จักดี
๑ ท่านนคอหริ	ราชา
ผู้เมตตามคง	โลกตั้ง
เขื่อนี้แต่คือว่า	วิษณุ
ผู้อยู่ทวโลกทั้ง	นอกใน
๑ ทรามวยอนชออาจ	ดีคา น้แต่
คือพระตักษมีมาร	ตาโลก
เพื่อปราบราพณ์พาด	พระเกิด
เป็นพระรามบุญไศลก	นรินทร
๑ เสรีจันนิกจกไท้	มุ่งมา ทำแต่
รอนราพณ์ทจวิต	มอดม้วย

ควรที่จะทรงปรา	โมทย์ยัง ใหญ่หนอ
ทั่วโดกพลอยดุษด้วย	เที่ยวหนอ
◎ พอชาดคำรัดทำว	ชาดา
เปลวออกคักแหวก	ออกแล้ว
พระเพลิงจับหัดถา	อัคร์
จูงออกพันไฟแผ้ว	พหุภัย
◎ พาไปจำเพาะหน้า	ภูบด
แฉะก่ดาวพจนรรับรอง	แต่ไท้
มดทินหมดบม	พาดพะ อักเคย
ขอพระจงรับไว้	อย่างนง
◎ จุมพดครัดคอบไท้	อคน
วามหิษา	ดุษกรัก
แต่มีอยากให้ม	โครติ ได้เคย
จึงทคดองประจักษ์	แก่ตา
◎ จิคข้าเองบได้	ดังดัย หดอนเคย
เพราะเชือกจิคนาง	ยังแก้ว

ครัดพธางรับทราบม้วย	มากอด
ด้วยดีเนหาแผ้ว	ผ่องศรี
๑ บดินจงเทพเจ้า	มเหศวร
ครัดประทานพรรษา	ขพให้
๒๕ แดงขพระบิทร	ทศรถ
ว่าพระมาด้วยไซ้	จระเข้
๑ เช่นนรราชพไหว	บิดา
ทศรถเทพกอด	ลูกแก้ว
ประสาทพระพรนา	นาเนก
ให้ตูกทั้งสามแผ้ว	พหุภัย
๑ ฝ่ายไท้เทเวศร์ผู้	ทรงอชร์
ครัดว่าเธอทำถูก	คิดแท้
เธอขอพระพรมัด	๕ น้อย่าง ใดฤา
เราจะให้แม่นแท้	ตั้งถวิล
๑ รามินทร์นอบเกตุากราบ	ขอพร
แก่พระเพ็ชระปา	นิไซ้

อันว่าพวกพานร	ต้นขฟ
ขอถนบก้นขฟได้	อย่านาน
๐ มีชวานกให้	พรพด้น
กระบทยายปวง	กตบพ่น
และฮอให้พรอ่มก้น	ชนบค นนแด
ได้ยงถ่นนครนครน	พตุธา ฯ

ร่าย

๐ ครานนเดรัจดังคราม จิ่งพระรามราชา ตรีต
 ดาท้าวพิเภกเน้ เพื่อประเวศเขตกรุง บำรุงราชฐว์รดับ
 ไป บัดนั้นไซ้รชุนมาร กราบญูบาดรืบเข้า ไปเอา
 มุขบถมาค้ มายังราชมาดถ ยกถววยญูขนาด ทรงเปน
 ราชอาหน จุมพดเปรมหลุทัย รับจะไซ้ยานน้น แลว
 ทรงธรรม์ตรีตดา ราชพิเภกเน้มีตรี บพิตรจอมดงกา
 อักดาตุ้ครวัระราช คิตถชาคิฉานร ญูธรรม์ตรีตขอบใจ ที่
 ได้ช่วยร่ำบาด รานรอนอริราช จนพินาศถ่มถวิต แต่
 อดุรินทรเรื่องเคช กับพานเรศเรื่องฤทธิ โอนโมติค
 บังคม ของคับรมจักรพรรดิ ประธานหัดถุ่ทุกความ ขย

เหาะไป ไม่ช้าพบคหะ บอกข่าวพระสหาย แล้วมาย
 อากาศฝัน ถึงนันทิครามเข้า ไปเฝ้าพระอนุชา ทูลกิจจา
 แถดง แจ้งเหตุทุกสิ่งไซ้ ตามพระราชพไท้ ดั่งมา ฯ

โคลง ๓

๑	ฝ่ายว่าพระภรต	ฟังพจนกะบแล้ว
	หลุทัยผ่องแผ้ว	เกษมด้านค
๑	ตั้งการแต่งถนน	สถดงามผ่องแผ้ว
	ดูทวารค์แก้ว	กรุงศรี
๑	เชิญชนันดามรา	มาคอยรับอยู่พร้อม
	บริวารเวดล้อม	คอยชม ฯ

โคลง ๒

๑	ตูกตมกตัมสู่ไท้	ทูลการเตรียมเสร็จไว้
	ทุกอย่าง แด้วนา ฯ	

โคลง ๔

๑	แถดงปางประเวศแคว้น	โกศด
	ต้มเค็งพระรามมา	ชิราช

ยาตราพยุหพด	ชาวอัยรย์
พร้อมยกษกะบกาจ	เกยรติไกร
๑ ภูวนัยพร้อมพระ	มหิษ
ทรงบงกททอง	ผ่องแผ้ว
ฝ่ายด้ามพระเทว	มาตุ
ทรงพระวอกอบแก้ว	แกมทอง
๑ พระนองทองด้น	รถทรง
พิเภณด์ครพิช	มิ่งมา
กระบวนแห่หอมองค์	จักรพรรดิ
งามหมดทงหงหน้า	พาจร
๑ เจ้านครอโยธ	ยางาม
ชาวนครยินดี	โห่ร้อง
ชโยให้ด้วยความ	ปลื้มจิต จริงฮา
เดียงสนันสนก้อง	เกรอกกรุง
๑ มิ่งไปนิเวศน์ไท	นาถา
ถึงเด็จจขนยง	ปราสาท
พอพราหมณ์ดวดมนตรา	ไตรเพท
ต้มโภชมนต์เฑียรราช	ไพศาด

๑	ภูษาดตรัสตั้งตง วรราชาภิ ไต่ฤกษ์พระมุนี ทรงมกุฏถวายไท้	พิธี เชกไชวี วดีษฐ ราชา
๑	รามาริราชากรน จึ่งแจกบำเหน็จควร ทงนายไพร่ทหาร ตามเสด็จไปด้	เสด็จการ ทงผู้ พิธีชะ เค็กกษัย
๑	ผู้ใหญ่ที่อยู่เฝ้า กรับบำเหน็จความ ออกพักนิกกร ชกบริจาศให้	นกร ชอบไชวี ทงดี พรรณแด ทงกน
๑	คราน้งงานใหญ่ตั้ง ในอโยธยาแดน ทงเรือนกม้งาน อีกประดับแต่งทง	หตายวาร ต้นก เร้งร่น เคหา

๑	ราชาภิเศกไชว	เสร็จงาน
	พิเภกณัฏฐ์ครุฑดา	นาถท้าว
	พิเภกณัฏฐ์กรงมาร	ครองทอับ
	ครุฑครุฑคนครองดาว	กษัตริย์
๑	ภุมรินทร์รามะเศไท	ทรงเมือง
	ตามนิตธรรมดั่ง	กอนก
	พระฤทธพระเดชเดื่อง	ภาทว ภพแฮ
	เปนเขียงกษัตริย์ช	เด็ดคน
๑	โกศตศานติแม่น	แดนสำรวจ
	เพราะฟังบารมี	ตั้งชุม
	ปลดอภัยพิบัติปวง	พาดพะ
	เพราะพระคุณท่านคม	ประชา
๑	จิงนาครทงดี	พรรณะ
	ได้กอบกิจสดวก	หมดได้
	ต้มกรณียะ	กำหนด
	เพราะพระนรนาถไท	การัญ
๑	ถ้วนต้นทรราชเจ้า	รามินทร์
	เคียงคมหิษ	ท่านไชว

สุขแม่นยำพระวชิริน	เสวยสุข
คู่คี่จัดได้	เปรมปรีดิ์
๐ ภูมิธไค้กอบ	การยัญ
หลายอย่างตามคำหรับ	พระเวท
ทุกการพดัดกรรม	ดัมฤทธิ
ผลพิศุทธิพิเศษ	รับสม
๐ รินรมยห้หลายดีบร้อย	ฉนำ
บ่มได้มีภัย	พาดพ้อง
ทรงธรรมรักษารวม	สุจริต
ใครใดกรวมแซ่ช้อง	สาธุการ
๐ ขวดารปางเจ็ดน	แสดงมา จนนอ (๓๔)
ตั้งเขบเก็บความตาม	เร่องรู้
จากตำหรับรามมา	ยณะ
ใดพร่องอภัยผู้	แต่งเทอญ ท่านเฮย ฯ

“มัทนะโคपाल” :
คือรูปพระกฤษณะดาวตار.
(ศิวา: เตงกาตี, อินเดีย.)

ปางที่ ๘

กฤษณาวตาร ^(๑๕)

ร้าย

๑ จักดำเนินนิทาน ปางแปดท่านจะเห็น พอเป็น
เค้าโดยย่อ ข้อความข้างต้นนี้ มีแฉงเหตุได้ ว่าทำไม
พิษณุ ผู้เป็นจอมอมเรศร์ จึงได้ตั้งจวอดาร ดำนาน
กล่าวความไว้ ว่าในกรุงมถุรา มีพญาทรงราชย์ นาม
ประกาศอุกระเด็น เป็นราชาธิบดี มีมเหสีแต่หนึ่งนาม
กรรณกัถยา แต่จำไว้โอรส กาดกำหนดหนึ่งวาร
นงคราญไปเที่ยวป่า หดงคณานารี เทวเทียวตามคัน
อตุรตนหนึ่งไซ้ ได้เห็นนางรูปงาม ก็มีความเสนหา
เปล่งกายอย่างดี เหมือนด้ามมิงเขยว เจ้าหานาง
พดางชวน ทรามส่งอนตมพาศ์ ค่อนเฝ้าชเทว มีพระ
ครรรเทยวหนอ พอถึงกาดกำหนด เกิดโอรสหนึ่งองค์
นามว่ากงส์กุมาร มีต้นคานแสนหยาบ ชอบทำบาปทั้ง

บุญ ปราศจากคุณสมบัติ กษัตริย์มิตา และมาตา
 เดือดร้อน จะตั้งสอนเท่าใด บมิได้ฟังเชื่อ เมื่อพระ
 กงด้เคียบใหญ่ ได้ทูลพระมิตา ว่าพระองค์เคารพ ราม
 ราชพเพณินัย ข้าเห็นผิดทำนอง พระควรตรองดูว่า
 อภิรามราชพไชร์ มิใช่เทพมเหศวร์ เป็นแต่เพียงกษัตริย์
 ดำรงรัฐผู้หนึ่ง ซึ่งไม่ดีกว่าเรา ไม่ควรเคารพเห็น เป็น
 สวรรณะเดยนา พระมิตาฟังบุตร ก็สุดเดียดหยม และ
 ท่านให้ตอบความ ว่ารามเป็นพระเจ้า ร่างบเค็ร่าโคก
 แท้ แม้มิให้บูชา ข้าเป็นบุถชน จะข้ามพ้นดวงดาว
 ผ่านทุกขได้ฉนั้นใด ได้ฟังคำคำรัด กงด้กษัตริย์จิต คิด
 ขบถคดต่อ พระพ่อมหาราชย์ ถอดนรนาถนถง ขนทรง
 ราชย์เองไชร์ แล้วให้บ่าวประกาศ แต่ทวยราษฎรทั้ง
 หมด ให้งดการบูชิต บพิตรรามราชพ ให้เคารพศิวะ
 พระมหาเทพแทน พศกแดนเดือดร้อน อนาคตทวด้าว
 เพราะทำวองงด้ขมเหง บีย่าเกรงบาป แด่นหยาบคายร้าย
 กาง ทงอมาตยมนตร์ ที่ตั้งจิตรกรรมชร ก็ถอนจาก
 ตำแหน่ง ตั้งแต่งผู้เป็นพาด สันดานหยาบขนให้ กตข

ไพร่ทวนหน้า อัคราชาชอบคบ แทศย์ท่านพอใจพาด ไซ้
 เทยวรากรังแก ทำร้ายแก่ผู้ที่มีศัจจาจรวัดร์ ใครทำชด
 ฤทัย เกิดยดซึ่งใครก็ตาม กงด้มูทราหมนิตย์ ไซ้อัฐ
 ทำร้าย ชนทงหตายดำเค็ญ บ่มเย็นเช่นเคย บัดบย
 ดักนอย คอยแตกดวภยถง ดิงนจิงนรตุช เป็นทุกขทว
 เขตไซ้ ทวยราชฐูร์บมิได้ เกษมด้นต์ ๖

โคลง ๔

๐ ปางนนจิงแม่พระ	ชรณ
รูตักเห็ดออกทน	อิกแฉ้ว
แปดงรูปอย่างคาว	และรับ
ไปสู้บรรพตแก้ว	ด้เมรุ
๐ ทุดด้เรนทรวาอา	เห็ดออกทน
อันพวกนิตย์พาด	มากแท้
กำเวปณด่ากต	แฉ่นทุกซ์ ท้วนวา
ธรรมด้จวิตแด	เว็ดหนี
๐ ชานกเคอดรอน	รำคาญ
จึงอยากจะใคร่จร	จากด้าว

ไต่ถามบาดาด	แดนคำ
ขออนุญาตท้าว	เพื่อไป
๑ ดัดดัดนัยนทราบแล้ว	จึงพา
ทวยเทพจะเห็นไป	ไม่ช้า
เผ้าองค์พระพรหมา	ทูลเหตุ
เชิญช่วยคบบทกษัตริย์	ปราบพาล
๑ ทานท้าวด้พกตรน	จึงชวน
ทวยเทพไปไกลาศ	บรรพต
เผ้าศิวะอิศวร	ครัดปรีก ษาเส
ศิวะคอบมขรดี	วาจา
๑ ว่าเห็นควรให้เทพ	วิษณ
เสด็จไปคบบเชิญ	อีกครั้ง
เห็นชอบจึงพระผู้	เบญใหญ่
ชวนเทพบรอรัง	รีบไป
๑ ถึงไวคณฐ์เผ้าพระ	นารายณ์
ศิวะกล่าวคำทูล	ท่านไท่
แทนทวยเทพทงหตาย	วอนวิษ ณา
โปรดช่วยปวงสัตว์ให้	ด้ขัตราญ

- ๑ ขวตาร^๒อีกครั้ง   เป็นคน
 ไปปราบ^๒กัณ^๒ธ^๒เป็น   เค็กลิ้น
 ให้ท^๒ง^๒ด^๒าก^๒ต   เป็นด^๒ช
 ดัง^๒เห^๒ด^๒า^๒ริ^๒เห^๒ียน   เห็ค^๒ห^๒าย
- ๑ นาราย^๒ณ์^๒ร^๒ับ^๒จะ^๒ได้   เด็ค^๒จ^๒ง
 ไป^๒เก^๒ิด^๒เบ^๒น^๒ด^๒ก^๒ระ   ด^๒ุ^๒เท^๒พ (๓๖)
 ย^๒า^๒ท^๒พ^๒ก^๒ษ^๒ต^๒ริ^๒ย^๒ว^๒ง^๒ค^๒   จ^๒ัน^๒ท^๒ระ
 เพ็^๒ด^๒ด^๒ก^๒ด^๒โ^๒ก^๒เด^๒พ^๒ย^๒   ด^๒ุ^๒ช^๒ค^๒า^๒น^๒ค^๒
- ๑ พัง^๒ท^๒า^๒น^๒ค^๒ำ^๒ว^๒ร^๒ด^๒แ^๒ว^๒   ค^๒ิ^๒จ^๒
 ท^๒ว^๒ย^๒เท^๒พ^๒ต^๒ำ^๒ง^๒ค^๒น^๒ร^๒ับ   ว^๒ำ^๒จ^๒
 ต^๒ำ^๒ง^๒อ^๒ง^๒ค^๒ำ^๒เบ^๒ง^๒ภ^๒า^๒ค^๒ไป   ด^๒ุ^๒โ^๒ก^๒ ม^๒น^๒ษ^๒แ^๒
 เพ็^๒ห^๒อ^๒ช^๒ว^๒ร^๒บ^๒ภ^๒า^๒ระ   พ^๒ิ^๒ษ^๒ณ^๒ ๓

ร่าย

- ๑ ช^๒ย^๒มา^๒ว^๒น^๒ห^๒ง^๒น^๒า   พ^๒ย^๒า^๒ก^๒ง^๒ด^๒ท^๒ร^๒ง^๒ร^๒ด   จ^๒ร^๒ด^๒เท^๒ย^๒อ^๒ว^๒น^๒ะ
 พ^๒ร^๒อ^๒ม^๒ว^๒ด^๒ุ^๒เท^๒พ^๒ต^๒ว^๒ด   แ^๒ด^๒ะ^๒เท^๒ว^๒ก^๒น^๒ง^๒ค^๒ร^๒า^๒ญ^๒   ก^๒ุ^๒ภ^๒า^๒ต^๒ย^๒น^๒ด^๒ำ^๒น^๒ึ่ง^๒
 เด^๒ย^๒ง^๒ด^๒ิง^๒จ^๒า^๒ภ^๒า^๒ก^๒พ^๒ำ^๒   ว^๒ง^๒เ^๒อ^๒เ^๒อ^๒แ^๒ด^๒น^๒เ^๒ด^๒า   ม^๒ิ^๒ร^๒เท^๒ำ^๒ก^๒ง^๒ก^๒ร^๒
 ก^๒ุ^๒มา^๒ร^๒ท^๒ิ^๒เบ^๒ด^๒ช^๒อง   น^๒า^๒ง^๒น^๒ว^๒ด^๒ด^๒ช^๒อง^๒ท^๒พ^๒า   ม^๒ำ^๒ด^๒ว^๒ย^๒บ^๒ค^๒น^๒แ^๒ด^๒

แน่จะฆ่าเขอตาย กงด้ใจร้ายได้ฟัง คึงแค้นชกคาพพต
 หมายพันเทวกั แต่บงนจิงพระ วดฺเทพทูลว่า อ้ามหา
 กษัตริย์ อย่าคิดเคศเมี้ยชา ถ้าเมี้ยกัชัพให้ เมื่อใดนาง
 คตอตบุตร ฆ่าจะรุดับตัง แต่พระองค์ทุกคน จุมพต
 อย่าตงตย กงด้จิงโคพจิต ยกชวตโนมศรี แต่คตอ
 ตงใจ เพื่อมิให้พลาดตง จิงตงจตทหาร เผ้าทวาร
 ต้าหนก ทพกเทวกั และมีคำตงไว้ ว่าเมื่อใดเทวกั มีโอรต
 ธิตา ให้นำมาถววย เพื่อทำตวยชัพตง คตทางทศศทร
 จะมอชอรตได้ แต่เทพไทพิษณ ผู้รทกตงตรรพ พต
 ตงโยคะนิทรา (๓๓) มิงมายาคักกตง ให้ไปยงบาดต
 รบตุมกรตงชน หิรณยกศิป จไปเข้าครรรกศรี เทวกั
 นงคราญ น้บกุมารทกองค์ เพื่อทาวกงด้ใจพาด จับ
 ประหารชว กิงทการบเจ็ด เคษะนาคอนเปน เช่นภาค
 แห่งเราไซร์ จะได้ไปเข้าทอง เจาคองคตยคณา จวน
 เอตจจะคตอต จงรบปตอตปราศภัย เปดียนไปตงครรรกดี
 แห่งโรหิตนโนมตร ผู้ชยโคกตงน แล้วจะพตนมชว
 ระบอดจางนาง คร์ตอชกแทงตง ดูกจะแคตวโพยภัย

ได้อยู่ช่วยเราปราบ บำราบพาดภายหน้า (๗๘) อนันว่าตัว
 เราไซ้ร จะได้ไปกำเนิด เกิดเป็นลูกเทวี ที่คำรบแปดไซ้ร
 ส่วนเจ้าไปเข้าครรรค์ เมื่อนั้นทะโคบาท นามขนาน
 ยโสธาทา ครั้นเวลาประเสริฐ เรากำเนิดแล้วไซ้ร จะ
 ดลใจขัตติยะ วสุเทพรับเรา เขาไปยังยโสธาทา รับเจ้า
 มาแทนที่ ข้างเทวก่อนองค์ เมื่อกงด้ทราบเหตุว่า กัถยา
 คลอดบุตร จะรีบรุกไปปล้น จับเด็กนั้นโดยโกรธ พิโรธ
 แรงหนักหนา แล้วจะปาเด็กดง ตรงคีตาท่อนใหม่ เพื่อ
 ให้เด็กดับชนช แต่บุตรนั้นเจ้าจง เหาะตรงด้อมพร จอม
 อมรจะพบ และเคารพเจ้านา เพราะว่าเธอจะถือ ว่า
 เจ้าคือมหา มายาศักดิ์ของเรา เจ้าจงจำคำตั้ง ประพฤติ
 ตั้งบอกไว้ ให้กิจสัมฤทธิ์ได้ ทุกอัน เจ้าเอ๋ย ฯ

โคลง ๔

๐	ก่อนนกกจักได้	เป็นไป
	ตามพระเป็นเจ้าตั้ง	เสร็จจัน
	กุมารเกิดเมื่อใด	ก็ถูก
	เขาจับประหารคน	ตบดง

๑	องค์ที่เจ็ดนั้นโยค ไปจากเทวก์ ครรรภาโรหิณีน้า และประสูติเป็นเจ้า	นิทรา ย้ายเฮ ดั่งเข่า วีรัตน์ พชราม
๑	ครันตามกำหนดได้ ก็ประสูติบุตรองค์ งามเลิศแฉะฉวี จึงเรียกพระกฤษณะ	เทวก์ อัมภุมะ คด้ามอยู่ ยศยง
๑	องค์สุดเทพผู้ รับกมารรับหน ข้ามด้ายนุมา ถึงทบนนทะเลเข้า	บิดา จากเหย้า โดยค้วน ไปพด้น
๑	ทนนเอาลูกน้อย ข้างยโสธานี แล้วอุมริดานาง โดยค้วนแต่คัจฉัน	ดงวาง ริน เกิดใหม่ กตบัสถาน

๑ ภูธรมองเด็กนั้น ตกใจ.

๑ ทหารที่อยู่เฝ้า	ค้ำหนัก
ยืนเฝ้ากรงกรับ	บอกเหตุ
ฝ่ายกงตั้งมีพัก	ผันผ่อน
เดินดูจากนิเวศน์	ตะมิง
๑ พอลงจบเด็กน้อย	เกิดใหม่
ออกนอกค้ำหนักจันทร์	บดินน
และขวางเด็กลงไป	กับคี ฉาเต
ว่าอย่าอัยเพอคน	กตกู
๑ ภูมรมองเด็กนบน	ตกใจ
เพราะว่าแทนที่จะ	มอดม้วย
กลับผูกตูกั้นโค	และเหาะ
ขนตั้งฟากฟ้าด้วย	ฤทธิ
๑ บดินวางใหญ่ดำ	ราวผา
มีแปดกรหน้ากวด	ไข่น้อย
แปดหัดถับค้ำศตรา	วูรแกว่ง
ร้องตะโกนกด่าวถ้อย	ทวง

๑	เหวยกงต์มุงมุงตาง แต่จะตมประดงค เพราะฉะระราชผู้ คงจะตางมุงไซริ	ชัพกุ บได้ บงเกิด แด้วแฮ แนนา
๑	พญากงต์ทราบเค้า จิงตงพวกเดณา เทยวเดาะแดงไป คามเขตจิงหวัดโกต	ชัดใจ มาคัยให้ โดยทัว มฤรา
๑	ทารกโคกอบด้วย ให้จับเด็กประหาร เพอเด็กทมศกค บมิให้คกคาง	ดีริตักษณ ชัพตาง ด้ามารก ชยูกวน
๑	ต่วนวตุเทพทง กงตนักไม่นากตว จิงถอนทหารท วตุเทพตุดแผ่อ	เทวก อิกแด้ว คุมอยู่ ผบงใจ

๑	รีบไปบอกข่าวให้ ไปจากมกุฎา ก่อนที่ทหารพระ มาเพื่อเผด็จขง	นันทะ เร็วรีบ ทรงราชย์ กุมาร
๑	โคบาลพร้อมด้วยยะ พาพระกฤษณะเร็ว พร้อมโรหิตินา โอรสนางนันท	โศธา รีบรับ รีบ ราชย์
๑	ไปอยู่ณหมู่บ้าน ในหมู่บ้านโคบาล บำรุงซึ่งพระต้น จัดพวกบริวารล้อม	โคกุด พร้อม ทโรด รักษา ท่านนา ฯ

ร้าย

- ๑ เมื่อคราพระกฤษณะ และพระพลรามพี่ ยังมี
ชนม์เยาว์ด้วย ได้ดำแดงปาฏิหาริ หลายประการนักหนา
นำมาเส้าทีนี้ มีแต่บางเรื่องหนอ พอเป็นอุทาหรณ์ แม่
เมื่อก่อนอดนม ก็อุตมฤทธา เช่นคราหนิงยกษ์ มชอ

ปุศฺรนา จำแดงมาเบ้หนาง รูปดำขางคิ้วรอยสุก เหมือน
 มนุษย์เข้าไป ให้กฤษณะกินถั่ว โดยนมนี้เป็นพิษ จึง
 จิตให้วายเป็นพราน แต่กุมารวิเศษ แสดงเดชดุจดั่งนก
 ยักษิณห์เห็ดออกทน ก็วายเป็นพรานเพราะช้ำ บ่อาจทำร้ายได้
 กุมารไซร์แดงแรง เข้มแข็งใครไม่ทัน วันหนึ่งฮ่อสุรา
 ซอชดฤณาวรรตร้าย แปลงกายเป็นตมบ้า หอบปากกฤษณะ
 ไป แต่เธอไซร์แดงฤทธิ์ ทำอัมครีตกรัน ดงยงพัน
 ดินตาย ใครมุ่งร้ายต้องแพ้ แดงวันหนึ่งเดินชน ถังนม
 ชันเหยยได้ กินแล้วไซร์มีหน้า ทำหม้อแตกอึกนา ยได้
 ทาซัดใจ อรไทยเอาทาม ผูกเขวด้ามคิดไว้ กับอ้าง
 ใหญ่ใบหนึ่ง จึงกฤษณะกระชาก เดินตากอ้างตามหลัง
 จนกระทั่งอ้างใหญ่ ไปซัดอยู่ระหว่าง กวางพฤษาใหญ่
 คู่ เธอตกสู่คอกไป จนไม้ใหญ่ถอนราก ยากที่จะผูกไว้
 จึงได้นำมะกร ทาโมทรตงน หนึ่งมีฤทธิ์เดช วิเศษแต่
 เขียวมา เช่นคราหนึ่งรบงู ที่อยู่ย่านธารา ยมุนาใกล้
 บ้าน พวกโคบาดสติค นาคเรืองฤทธิ์ชื่อว่า กาดยะ
 เรื่องคักคิ พิษแรงนักพันไป ถูกที่ใดใหม่พด้น ดังนณ

อาศัย ในถิ่นนั้นเดือตร้อน ก่อนที่กฤษณะไป ไม่มีใคร
 คำนวณ แต่กุมารสามารถ เก่งกาจข่มมกลัว ดัด
 คิวเพื่อคืบ ระวังทุกซัดหาย ฝืนฝายสู้หนัก รมกาด็ยะ
 แรง กาจกำแหงเคชะ ชำระนาคคัวกาจ เขาบาทเหยียบ
 หัวไว้ จะฆ่าให้วายปราณ แต่บรวิวารนาคขอ โทษผิว
 พ้อแฉะนาย ภาสายไปรดกรุณา แต่จัวขันนาคให้ ออก
 ไปสู้ดาคร คับร้อนดมปราณา ยิวอสุราแรงร้าย อึก
 หลายคนจงใจ ไปตั้งหารกฤษณะ แต่พระกดับปราบมัน
 อนึ่งหนักดำวว่า พระกฤษณะดาวตาร ชอบการหยอกเย้า
 เล่น เช่นเมื่อโคโคปี นาริเดียงโคไชร์ ดงไปเพื่อค้นหา
 ในธารยมนา ทั้งพัดครากองไว้ กฤษณะไชร์เก็บผ้า
 ขนพฤษพาน้อยอยู่ โคปีทิ้งหลาย เบล็ดยกายมางอนง้อ
 ขอน้ำนุ่งห่มไชร์ ก็บได้คนผ้า จนกว่านางจะได้ ป็นขน
 ไปแฉะขอ เธอล้อหลดอกหยอกเย้า แล้วเอาผ้าดั่งให้
 อยู่มาได้หลายปี บดินรุดีกฤทธิ คิดทตดองกับอินทร์ ผู้
 เป็นป็นสัตว์รรค ขวอนนทะเลโคบาล ไห้จัดการพดี องค์
 วัชรุเป็นใหญ่ ให้ให้ขุนควี่ ศรีโควรวรณะ อธิบาย

เหตุว่า อันจอมผาไฟค้ำ ให้อาหารอันดี แต่แก้วอุดม
 โคให้นมแต่เรา เขาควรวรพดด้ ดงนครนหนะ เชอ
 กฤษณะแล้วไซ้ เรอชนไปยืนอยู่ ทียอดภูผาใหญ่ ได้
 รมขของพดด้ คี้ๆ กิณอิมหน้า แล้วทำเปนประด้าท พร
 พิตาคันนา ฝ้ายอมราชิราช เห็นบังอาจเช่นนน เทวณ
 ษดเคื่องใจ บันตาดให้วดาทก ตกหลายห้ามาหมาย
 ท่วมทำตายโคบาด แดะประหารคาวี้ แต่บคนกฤษณะ
 พระยกเขาโควรรณ เขาตั้นเชทไว้ ให้กั้นประคจ
 ษตรี คนแเดะดัดว้อคัย ได้ร่มพันฝนราน ท่านได้ย่น
 เชิดเขา เขาไว้ได้เจ็ดวัน องคอินทร์นยอมแพ้ แตนัน
 ได้ฉายา ว่าคังคี้ะไซ้ คีอเปนใหญ่ยังเขา อีกหนึ่ง
 เตวษตรี มีความพอหฤทัย ที่เธอได้อารักษ พิกษโค
 พันภย จึงให้ช้วนฉายา เรียกว่าอเปนพระ ยกกฤษณะ
 ษไน้ ให้เปนน้ององคอินทร์ ทวทงถนรรณ จะมี
 ใครเทียมทัน กฤษณะนนดูคหา อันพจนาดรรเดริณ
 เพื่อจะเียนเกียรติขอ บม้พอเทียงแท้ พระประเดริฐเดิด
 แด้ เดอัสรร ฯ (๙๐)

๑ กรรณเมื่อเจริณวิสัย   เต็มใหญ่รุ่มหน่มแล้ว
งามรูปวิจิตรแพ้ว   ผ่องศรี.

โคลง ๓

๑	ครนเมือเจริณวีย์	เคิบใหญ่รุ่มหนุ่มแล้ว
	รูปร่างวิจิตรแผ้ว	ผ่องศรี
๑	พวกโคมชั้นชม	นิยมรักท่านแท้
	และพระกฤษณะ	โปรดเขา มากนา
๑	รับเอาเป็นชายา	กว่าเจ็ดหรือแปดไซ้
	นอกหน่ออีกก็ได้	ด้มากม
๑	พระนิมการรำ	ระบำแบบช้อย่าง
	มณฑตฤคยะด้ต่าง	ด้นุกด้
๑	ระบำชายพดาง	จับหัดนางจรตเตยง
	เป็นโอกาสเพื่อเกยว	กนด้ราญ
๑	เพื่อนงคราญนานา	ไม่น้อยหน้าด้กน้อย
	พระแบ่งภาคันบร้อย	ออกพดาง
๑	จับมือนางทุกคน	จับบ้นงอดเง้า
	เพราะสิดีว่าพระเจ้า	โปรดคน
๑	การคนดริขำนาญ	ทงทานทงพไท
	ทรงขลุ่ยเส่นาะได้	บรรเดง เพื่อนแด้

๑ พระเก่งทางมายา	หาใครบ่เปรียบไท่
อาจแปลงแบ่งภาคได้	ดั่งมดั่ง จิตธา
๑ เช่นครั่งหนึ่งราชา	เมื่อยอายันโฆษได้
ทูลว่าดำมิไซร์	ออกหิ้งด้
๑ พระจิ้งบอกอุบาย	แค้โฉมฉายดั่งรู
บ่ต้องวิตกผู้	ผัวเลย
๑ ยามเซยชมกน้อย	ดำมิจูเกือบโกด
จึ่งพระภษณะไท่	จำแดง
๑ แปลงรูปเป็นกาด	เทวฤทธิเลิศไซร์
แตะราชานิ่งไหว	บูชา
๑ ฝ่ายอายันโฆษนั้น	เห็นภรรยากราบไหว
การเคลือบแคลงจิตไซร์	เห็ดคหาย
๑ ท่วงท้งหดยโคปี	ที่จรงรททานน
ท่านช่วยไต่ดูชน	แมงสรวง
๑ อีกลวงชายผู้	ความภักดีต่อแล้ว
ท่านก็ได้โปรดแล้ว	บาปสรรพ

๑	ท้วงกันไต่ประดပ် ดมจิตดมฤทธด้วย	ตฤคตภพเมือม้วย บารมี ท่านแต่ ๆ (๘๐)

โคลง ๒

๑	พระจะมีสุขแท้ คอยราน	หากปลดอดอริแต่
๑	กงดีใจพาดรวรุ กาจไกร	ข่าวว่าบังเกิดผู้
๑	ไข่อสรทง ชีวิตวระฮ้าง	จงจิตไปเพื่อต่าง เกียรติต้อง
๑	หนึ่งอริษะฐะหัว เขาไป ^{อริษะ}	เปนพฤษภอคร้าว
๑	แต่ไท่ซ่มเขาด้วย มอดขนม	แรงหักค้อยกษ่ม้วย
๑	อีกคนเปนมิงมา ไปราน	ชื่อเกศินเก่งกล้า
๑	พระประหารขั้พม้วย เดชา	ข้านะอริด้วย

- ๑๑) เศษฐาพดเทพนน^๕   ก็เป็นวระชั้น^๕
 อุดม (๙๑)
 ๑๒) ด่มควรเป็นเพื่อนไซรั^๕   แห่งพระกฤษณะไไ^๕
 ชำรง เคชณา ๗

โคลง ๔

- ๑๓) ฝ่ายกงระราชเหี่ยม^๕   โหดหนัก^๕
 ทราบเหตุว่าอสูร^๕   ที่ไซ^๕
 กตบไปพายแพ็คัก^๕   กฤษณะ^๕
 จึ่งคิดจงด่างไให้^๕   ด่มถวิด^๕
 ๑๔) ภูมินทรเตรียมพรอ้มชิ่ง^๕   อบาย^๕
 ต่าง ๆ ด่วนเห็นฉา^๕   เก่งเท^๕
 ไวไซเพื่อทำดา^๕   กฤษณะ^๕
 อักพระพดเทพแม่^๕   มากรง^๕
 ๑๕) โดยมุ่งร้ายเช่น^๕   จึ่งดั่ง^๕
 อะกรระไปเชิญ^๕   พันอ^๕
 ให้เดด็จมายัง^๕   กรุงใหญ่^๕
 เพื่อพบญาติพวกพ้อง^๕   พงศ์พันธุ์^๕

๑	พร้อมกันจะได้เล่น	กรัท่า
	พอวันรมย์ดีมาน	มิตรระจิต
	อีกสองกุมารรา	ก็จะ
	ได้แสดงเดชฤทธิ์	ตองดู
๑	ชะกรูระบริบราช	บรรหาร
	ไปตั้งพฤษทาทน	ไม่ช้า
	ถึงจึงแถลงการณ์	โดยดีศย์
	บอกอุบายเจ้าเหล่า	ปองผลาญ
๑	ตองกุมารตงน	รูตัว
	แต่เพราะเป็นวีระ	เก่งกาจ
	จึงบ่คิดกลัว	จนตั้ง นิตเสย
	รับจะไปตั้งราช	ธานี
๑	ใกล้บุรีได้พบ	หนึ่งชาย
	ผู้พนักงานชัก	พอกผ้า
	กุมารมุ่งจิตหมาย	ตองจิต
	จึงกล่าวขอพัสตรา	เกิดหนอ

๑	ฟังขอชายหนคอบ	คำไป
	วานผาทรงพระ	ผ่านเผ้า
	ใครใช้ร่วมจัญไร	มากตะ พ้อเฮย
	อย่าขอคตนักเจ้า	จะตาย
๑	ฟังชายคอบเซ่นน	พิโรธ
	จงจบกระจาดมา	แฉะรือ
	ผู้ชกักแด่นโกรธ	คต่า
	พดวงจบกระจาดขอ	แยงกน
๑	โดยพด้นดองพี่น้อง	ค้อยคั
	คบเตะพนกงาน	ชกผ้า
	จนชาชอกอินทริย	แด่นเจ็บ
	เขากดมชวาหนา	ตายดง
๑	ดององคเดออกพัสตระ	ภษา
	ผลดเบียดนผาทปอน	เก่าแด้ว
	ชวนกนเสด็จจคดา	ไคดค่อ
	มุงสู่ฐานแก้ว	มฤรา

๑๐	ครานนชายหนึ่งผู้ บุบชะชาติในกรง เห็นต้องพนักงชาย จึงยื่นดอกไม้ให้	คำชาย ใหญ่ไซร์ นรกร กุมาร
๑๑	ขอคารโปรดแท้ แต่บุรุษผู้ชาย ให้สุดสุดโมสร และเมอมรณะให้	อวยพร ดอกไม้ ตลอดชีพ ไปด้วรงค์
๑๒	ครนเดินต่ออกใต้ หลังคอมชอกุษา กระเดียดกระจาดพดวง ไปต้นเวศน์เจ้า	พบนาง รับเต่า เดินมิ่ง ธานี
๑๓	นางนนาเครื่องพระ เพื่อจะไปตั้งใน กฤษณะกถาด้วยบด นางค่อมกับขดี	ด้คน วงรัตน ขอเครื่อง หอมแ่ แบ่งถวาย
๑๔	ภาย้ายนิกขอบพระ จึงประสาทพระพร	หฤทัย บदन

ให้หลังค่อม โกงไซร์	ตรงยัด
และรูปนางอนคน	กตายนรวย
๑ ด้วยความปราโมทย์แท้	จึงนาง
เชิญกษัตริย์ต้องเดด็จ	ด้เหยา
ถึงแฉวงกษณะพดาง	ผูกรัก
แนบสนิทชิดเคด้า	คดิ่งดมร
๑ พกนอนจนรุ่งเช้า	จึงไป
ด้ตตั้งเวยนกร	ทะเล
ทาวกงด้รตั้งให้	เตรียมด้รพรพ
เพื่อจะให้เธอแพ	และตาย
๑ อบายชนคนบ	ด้มหวัง
เพราะเมือกษณะกบ	ด้ปปลา
นกกมวยด้คแฉงขตั้ง	กตบพ่าย
แฉงระทมตมชา	วอดชนม
๑ จุมพตตั้งขบขาง	คกมัน
ออกได้แฉงกษณะ	อกด้วย
แฉงกษณะแฉงขัน	ด้คช
ด้รกตบคบขพมว	มรณา

๑	พญาองค์ไกรชนม้าน	เพลิงผลาญ
	ตั้งพวกทหารฆ่า	จึ่งได้
	กฤษณะโดดทยาน	ชนพดบ พดาแด
	พันฟาดกงด้บไว้	ช้วน
๑	บดินทรราชชนก	ชนัน
	พ่อแม่ก็กอดพระ	ลูกแก้ว
	ท้าวองค์รอดชีวิต	ดงบด นนญา
	ก็หมดอริแล้ว	ในวงศ์
๑	องค์กฤษณะจึ่งเข้า	ไปทูล
	อุกระเสนราชา	เก่าไซ้
	ให้กลับรับไฮ้ดูรย์	ดงบด
	และอยู่เพื่อรับไซ้	ราชา
๑	คึกษายุทธศาสตร์	วิช
	คือพระอาจารย์ผู้	ฉลาด
	ขอदानทิปนี้	พร่าหมั่นเอก
	บ่เน้นี่ก็สามารถ	ชยชานู ยิ่งแด ๆ

ร่าย

๐ ค้อแต่กาดนั้นมา ราชารวادث์ จอมชนันท์
 มทรเขต ทรงเคชเปนบิดา แห่งชายาทังดอง ของท้าว
 กงสันนไชร์ ชัดใจก่อการศึก อธิกยกโยธา มามฤรา
 แก่แก่น แทนท้าวกงด้มตาย แดกพายแพ่ฤทธิ แห่ง
 กฤษณะไชร์ ด่าถอยไปหตายครา ค้อมามัคคีตรู จูมา
 อักทางหนึ่ง ชั่งกำแห่งฤทธิ นคอกาละยอน ราชันเจ้า
 ไพรัช กษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ ในยวณะประชา ฝ่ายกฤษณา
 วตาร ใ้ได้รับรานหตายครั้ง อ่อนกำลังพลไกร ไกร
 ครอบดูเห็นว่า มฤราชัน เป็นบุรีใหญ่มาก ยากที่จะ
 รักษา จึงไปหาที่ใหม่ อันเป็นชัยภูมิดี พบที่ใกล้ดมฤท
 ในเขตครุฑระราชฐร์ จะดำมารถบ้องกัน โดยมีนคง
 อยู่ได้ จึงไปสร้างบุรี มีพร้อมบ้อมปราการ ทังธาร
 ล้อมรอบไว้ ให้นามนครว่า ทวาระภากรุงไกร แล้ว
 จึงได้อพยพ ครอบครวครอบทุกตั้ง ทังมฤราเวียงเก่า
 เข้าไปอยู่เวียงใหม่ ดิงนไชร์ช่วยญาติ ปราศ์จากยทธะ
 ภัย และทรงชยต้นหวง ทังปวงญาติวงศ์ จึงตั้งหน้า

คิดการ รานรบสู้ไพร่ วีระกษัตริย์ไปท่า กาดะยวันให้
 ตาม ชุ่มชุ่มเชอะเดี่ยเชิง ตะเต็งได้กฤษณะ พระหน้
 ด้ศหา แฝงกายาโนนน อนทปากถาน มบุรุษผู้หนง
 ชิงชอมจกนท ผู้มคุณด์มบคิ คือเทพตรัดให้พร ว่า
 เมอนอนหดบอย แม่ใครจูงคองกาย ให้ตายเพราะเพลิง
 ผลิตาญ ครวงหนกาดะยวัน ผลิตนผลิตนเข้าศหา มาพบบุรุษ
 หน พด้นเตะเข้าโดยแรง บदनนแดงเพลิงวาม เปลว
 เพลิงตามดกใหม่ ทนใดกาดะยวัน ดมทนนต้นชพ
 กฤษณะรับออกไป ยังทัพใหญ่ช้เซ็น ให้ยอมเปนทาด
 แดว ดงนแดงแผ้ว ค้ครุ หนงนา ฯ

โคลง ๔

๑	มาอยู่เวียงใหม่แล้ว	ไปนาน
	ใครจะมีชាយา	ร่วมห้อง
	ฟังข่าวเรื่องนงคราญ	นางหนง
	ซึ่งพระรัดคอง	หฤทัย
๑	ทรามวยเอกนขอ	รุกมณีน
	ตูกฤษมะกะจอม	ฉัตรภ

งามเลิศประเสริฐศรี	โศภากย์
อุกพระมรรยาทดรรพ	พิไลย
๑ ให้ไปขอเพื่อได้	ครองขวัญ
แต่รักมินพินาง	ซัดซง
เพราะเหตุชราดิษฐ์	ขงยุ
จึงมิยอมให้ของ	ดมใจ
๑ กดบให้รบหมนกับ	คีตบาด
ผู้ญาคิกฤษณะเอง	นั้ไซร์ (๗๒)
แตะเร่งรัดจัดงาน	อภิเชก
โดยด่วนเพื่อจะได้	คัคความ
๑ กดบตามลูกซันใหญ่	เกินหมายุ
เพราะกฤษณะบยอม	พ่ายแพ้
ไปดอบดักโฉมฉาย	พาดาก เวียงนา
วันก่อนวันฤกษ์แต่	ดมจินต์
๑ รุกมินยกทัพติด	ตามนาง
กฤษณะรมมชัย	ซัดได้

	หากเห็นแก่ดีรำงค์	ที่รัก
	พระจึงยกทัพให้	เชษฐา
๑	ต่อมาจนหนังสือ	ดีตรา ขิตแย
	กษัตริย์ยาทพญาตี	หนังสือ
	มากรุงเอกทวาร	วดี
	เพื่อเยี่ยมกษณะไท้	ราชา
๑	ดีตราขิตนดี	เจ้าของ
	แห่งดยะมันตะกะ	เด็ดแก้ว
	ใครถอรตระรอง	เรือน
	รอยทรพยอกทงแผ้ว	พหุภัย (๘๓)
๑	ตั้งดีว่ากษณะ	จะปอง แก้วนา
	จึงดีตราขิตฝาก	มิ่งแก้ว
	ให้ไว้แต่พระน้อง	ประเด้นะ
	หวังว่าคงจะแผ้ว	ภยา
๑	แต่ว่าพระน้องบาป	มากมี
	เมื่อรบแก้วเอาไป	ป่าด้วย
	ไปประดัมซึ่งดีห	ดีวกาจ
	กดีประเด้นะม้วย	ชวัน

- ๑) ดึงหนนคาบแก้วว้าง   ดูไฟ
 ซามพระวานจอมห่ม   พบแล้ว
 ชาวดึงหนนบรรดัย   และคาบ
 ดยะมันตะกะแก้ว   ไปสถาน
- ๑) เกินกาดควรวัดแก้วที่   ประเด็น
 จะกลับจากดงบ่   กลับไร่
 พวงญาติเริ่มจะเห็น   ไม่ชอบ กตเคย
 คิดว่ากฤษณะได้   ดอบปดง
- ๑) องค์พระกฤษณะรู   ว่าเขา
 ออกระแวงกันอยู่   เซ็นน
 ชวนญาติรีบโต้คำ   ตามดัก
 รอยบาทซ่งนำช   มรรคา
- ๑) มาถึงซ่งศัพประ   เด่นะ
 เห็นซัดซ่งเหตุตาย   แน่แล้ว
 แต่แก้วเขกวะระ   บ่พบ
 จึงดักตามแก้ว   ค่อยไป

๑	ได้พบดังหีคัพถึง	กตาวณดู
	แต่ดัยะมันตะกะ	บัพบ
	จึงตักทรอยดู	ไปอ๊ก
	จนกระทั่งประดัม	คหา
๑	หนาทาหมนอยหนิง	นงอย
	แตะกฤษณะได้เห็น	เด็นแก้ว
	พระจึงเต็ดจจุ	เข้าปาก ถ้าแด
	ซามพระวานกถนแกถัว	ย่นชวาง
๑	ปางนกกฤษณะกับ	จอมหิม
	ต๊รบกนควยแรง	ฤทธแกถัว
	ญัตตบเอตตราตรี	แยงยทช
	หิมพ่ายแตะตั้งแก้ว	ถวาย
๑	อ๊กหมายพังกฤษณะ	ภูม
	ซามพระวานจิงวอน	ท่านไท
	รับซามพระวัด	นางตูก ต้าวณา
	เปนพระชยาไซร์	ต๊บไป

๑	ทรงชัยนำแก้ว	ดีตรา ชาติเด
	เชือกเส้นปรีด	มากแท้
	ยกตั้งยะภามา	นางดู
	ถวายเป็นกฤษณะแด	อภินา
๑	อนวาทะคุณจง	ชกษัตริ
	ชอศักระหน	ยาทพ
	บังเกิดโอรสเคืองชด	จิตมาก
	เพราะชวดนางเดียดบ	ตักดวงค์
๑	จงจิตคิดแก้เผ็ด	จงหนัก
	รอเมื่อดีตราชาติ	หลบแล้ว
	ปดงชัพอกดอบดัก	ดวงรัตน
	รับรุดพายอดแก้ว	นนหน
๑	ภุมักฤษณะกับ	พดราม
	รับคิดตามศัตะ	ชนด
	ครนพราราถกตาม	คิคคิต
	ศัตะชนรด	รับคดา

- ๑ ไปหาญาติเอกละ   กรูระ
 และฝากซึ่งดุษะมัน   คักไ้ว
 คิงนเมือกฤษณะ   คามติด
 สู้รบและฆ่าให้   วายปราณ
- ๑ ภูษาดไปพบแก้ว   จำคัย
 จิงเมือกดบมาพบ   พิไ้
 เกิดเหตุวิวาทกัน   เพราะพิ
 หาวาน้องซ่อนไว้   โดยโก
- ๑ ผิงโผงพดเทพกรวด   อนุชา
 ว่าไม่ขออยู่ร่วม   พระน้อง
 ไปอยู่มลิตา   แห่ตั้งรัฐ
 เพื่อจะมีให้คอง   สยามคม
- ๑ บรมจักรกฤษณะเค้รำ   เตี้ยใจ
 บังคการดับสวณ   เรื่องแก้ว
 จนอะกรุระไซ   ความดักคัย
 พระจิงได้ปัดอดแผ้ว   นิินทา

๑	ครานมขอทง	เคียงกัน
	ใครจะควรครอบครอง	มิ่งแก้ว
	กฤษณะว่าเขอนน	เมียมาก
	หมั้นหกพันเศษแล้ว	ไปประดังค์
๑	ฝ่ายอนงค์ศตยะ	ภามา
	เป็นธิดาด้ตรา	ซิดแต่
	แต่พระภัสดาง่า	หากรับ แก้วฤา
	ก็อาจรับโทษแท้	ฉับพด้น
๑	ดิงหนัจจพรมจิต	มอขมณ
	ให้อะกรระครอง	แต่น
	แดงเทพค	กับอนช (๘๔)
	กตบอชชิตเขนชน	ก่อนมา ๆ

ร้าย

- ๑ ครานชอชอนความ ตามตำนานได้ไว้ ว่าเมื่อ
 ใต้กฤษณะ ย้ายพระนครหลวง อีกลวงประยูรวงศา
 มาทวารกาไปนาน จึงมีพวณมาวอน เสิญภุชรทรงชัย
 ไปช่วยปราบไฟร์ มีนามนรกาสูร ผู้ดมบุรณฤทศคักค

๑	ครึ่งหนึ่งดีดยะภามา เห็นปาริชาติไม้	ไปด้วยราชาไซรั มิ่งงาม
๑	มีความโดกเห็ดอด้ กฤษณะท่านไท้	มารศรัยให้ ชดอมา
๑	ฝ่ายอินทราธิราช แต่กดับแพ่ท่านไท้	ตามภวนาถแย่งไม้ ด่าหน้ ๆ (๘๕)

ร้าย

๑ อนึ่งมีกต่างไว้ ในมหาภารตะ ว่ากฤษณะนั้น
ไซรั ได้เปนมิตรดีมาน กับปาดนทพกษัตริย์ (๘๖) บรุช
รัตน์ได้ไป ในงานดอข้มพร แห่งบ้งอรกฤษณา (๘๗)
ธิดาท้าวทรุบท ยงยศครอบครองชั้นที่ บัญจาเดแดน
ไทด ได้ช่วยช้ชาติว่า ดู่ตาแห่งนเรนทร์ ควรเปนของ
อรชุน ผู้มีคุณดสมบัติ ปรากฤษชดครึ่งหนึ่ง ครนปาดนทพ
กษัตริย์ ครองอินทระปรีดักธานี ภูมิได้ไปหา และพา
กันเข้าไป ในชาณทพอรัญ ที่นของคกฤษณะ กับ
พระอรชุนได้ ไปช่วยพระอคนี้ ที่ต้องกรเผาตง แต่
องคอินทระคคคาน แดบนดาดวดาหก ตกดับเปดวอคนี้

ครนต้องไว้ระช่วย ด้วยฤทธาธำมารถ อคิน้อาจำชนะ
 พระวชิรินต์มใจ และได้เฝ้าตงแล้ว แล่นมองเผื่อหฤทัย
 ให้บำเหน็จกฤษณะ ด้วยจักรวชระนาถ ดำหรับปราบ
 พาดดา อักศทาบรรมภา ชื่อเกาโมเทเก้ ดิงนมของชดง
 รอมทงคังชดนน ชื่อปัญจะชณะ ชิงกฤษณะได้มา
 โดยฆ่าชุนยกษท มีนามเรียกช่นนน จิงแขงชนนักหนา
 อนึ่งคราบพิตร ยุธิษฐเฐียรเชอไม้ ท่างานใหญ่ประกาศ
 นามว่าราชดุษะ กฤษณะยุเธอว่า ถ้าหวังให้พิธิ
 สัมฤทชิตทุกถถถถถ ต้องไปรานรบฆ่า ชราด้นช้ทรงยศ
 จอมมครผู้ผิด ยุธิษฐเฐียรเชอพัง ยกกำลังไปปล้น ชรา
 ด้นช้ปราบช้ย คายตงในสงคราม สัมถิงความปรารถนา
 แห่งราชากฤษณะ โดยพระมุงพยายาม มครราชมานาน
 ครนถางานพิธิ มกษตรียมาช่วย ด้วยกนมากนนักหนา
 ครานนคี่สู้บาด ผู้งนงานแค้นเคือง ด้วยเรื่องเกามมา
 กถ้าวอจาหาบายคาย กถ้าวร้ายแรงเกาะเกาะ กฤษณะ
 เหล็ดออกกถถถ พถนชวางจกร์เรอกรถถถ คตหัวคี่สู้บาด
 วายปรารถนเพราะปากร้าย หนึ่งภญาสายได้ไป ในเมื่อควด

พินัน กัณหะหว่างปาณฑพ กัษโฏพรราชัน ครันเมื่อ
 ปาณฑพแพ่ แดค้องยกกฤษณา ให้เป็นทาดี้แล้ว นาง
 แก้วถูกเขาตาก กระจกผ้าจากกาย ภาด้ายช่วย
 นิรมิตร พัดตราปีดกายพด้น ครันเมื่อจะประเดิม เริ่ม
 ภารตยุทธ์ กฤษณะรูดรีบไป เขานั่งในสภา พยายาม
 ห้ามศึก ชวนให้หนักครักครอง แต่พี่น้องไม่ฟัง ตงจิต
 ทำสงคราม ห้ามศึกไม่สมหมาย ภาด้ายไม่ยอมช่วย
 ด้วยฝ่ายใดโดยตรง ส่วนพระองค์ยอมเป็น เช่นนาย
 ดำรงค์ ชีพราชเทียมรถ แห่งกษัตริ์อรชุน ดุนทรวิระ
 ขลัง ส่วนกำลังทัพไท้ ให้ยุธิษฐเฐียรขอ ยืมไปค้อยุทหนา
 ในเวดาสสงคราม ช่วยโดยความคิดดี มีอุบายบอกให้
 ปาณฑพกษัตริ์ย์ได้ ชำนะ เค็กแด ๗

โคลง ๔

๑ จะชอกดาวเรืองอีก	พอเปน
ตัวอย่างแห่งเดชะ	อำนาจ
ของพระกฤษณะเห็น	เห็ดออกจรรยแฮ
แม่แต่คั้วราช	ปราชัย

๑	ท้าวไทกฤษณะนั้น	มีบุตร
	ชื่อประทุมมะตูก	นางเอก
	หุดานชื่ออนิรุทธ์	ลูกตูก
	รูปวิไลยรุจิเรข	ภาษา
๑	อุษานางตูกท้าว	กรุงพาด
	ครองนครไถ่ณิศ	ประ
	ดีบิณว่าชายชาญ	ชาติกษัตริย์
	เขาด่ห้องแฉวณะ	หุดักไป
๑	ทราวมวยคนแฉวบอก	นงคราญ
	นามพิจิตรเดชา	๑๕
	แม่มีพบชายชาญ	ชรัก
	อระจะแตกเพียง	๑๕
	๑๕	๑๕
๑	พลเตียงวาทรูปให้	นางด้รว
	แต่รูปไครนางก	๑๕
	จนถึงรูปราชัน	อนิรุทธ์
	๑๕	๑๕
	จึงบอกกว่าชายน	ทเห็น

๑	เซ่น ^๒ นนาง ^{๒๕} พิเดยง	เปนจิต
	ไป ^๒ รับ ^๒ อนิ ^๒ ร ^๒ ท ^๒	รับ ^๒ เค ^๒
	ยัง ^๒ เว ^๒ ยง ^๒ รา ^๒ ช ^๒ ไ ^๒ ด ^๒ ณ ^๒ ิต	ยาม ^๒ ด ^๒ ัก
	พา ^๒ ด ^๒ ป ^๒ รา ^๒ ด ^๒ า ^๒ ท ^๒ เซ ^๒ ้า	เค ^๒ ยง ^๒ ด ^๒ ม ^๒
๑	ภุ ^๒ ร ^๒ พา ^๒ ณ ^๒ ะ ^๒ เจ ^๒ ้า	จ ^๒ อม ^๒ มา ^๒
	ท ^๒ รา ^๒ บ ^๒ เห ^๒ ต ^๒ ก ^๒ ี ^๒ ช ^๒ ัด ^๒ ใจ	ไม ^๒ น ^๒ อ ^๒ ย
	ค ^๒ ร ^๒ ด ^๒ ด ^๒ ัง ^๒ เห ^๒ ด ^๒ า ^๒ ท ^๒ ว ^๒ ย ^๒ หา ^๒ บ ^๒ ู	ไป ^๒ จับ
	ค ^๒ ว ^๒ ม ^๒ น ^๒ ุ ^๒ ษ ^๒ ก ^๒ ระ ^๒ จ ^๒ อ ^๒ ย	ฉ ^๒ ับ ^๒ พ ^๒ ด ^๒ น
๑	ก ^๒ ุ ^๒ ม ^๒ ภ ^๒ ณ ^๒ ิต ^๒ เซ ^๒ ้า ^๒ แ ^๒ ว ^๒ ด ^๒ ด ^๒ อ ^๒ ม	ห ^๒ วง ^๒ จับ
	แ ^๒ ด ^๒ อ ^๒ นิ ^๒ ร ^๒ ท ^๒ ร ^๒ แ ^๒ ร ^๒ ง	ฤ ^๒ ท ^๒ ร ^๒ ด ^๒
	ท ^๒ หา ^๒ ร ^๒ ย ^๒ ก ^๒ ษ ^๒ ก ^๒ ก ^๒ ด ^๒ บ	ว ^๒ าย ^๒ ช ^๒ พ
	ด ^๒ ัน ^๒ ค ^๒ ิด ^๒ ไป ^๒ บ ^๒ อ ^๒ ก ^๒ ผู้	น ^๒ าย ^๒ ค ^๒ น
๑	จ ^๒ ุม ^๒ พ ^๒ ด ^๒ พา ^๒ ณ ^๒ ะ ^๒ กร ^๒ ว	โก ^๒ ร ^๒ ช ^๒ ก ^๒ รา ^๒ ด
	ร ^๒ ับ ^๒ ร ^๒ ุด ^๒ ร ^๒ ็ ^๒ ว ^๒ ไป ^๒ เ ^๒ อง	บ ^๒ ัด ^๒ น ^๒ น
	ช ^๒ ว ^๒ าง ^๒ น ^๒ า ^๒ ค ^๒ ะ ^๒ บ ^๒ า ^๒ ค ^๒ ป ^๒ รา ^๒ ค ^๒	ไป ^๒ ม ^๒ ัด
	อ ^๒ นิ ^๒ ร ^๒ ท ^๒ ร ^๒ อ ^๒ ด ^๒ อ ^๒ น	อ ^๒ ัด ^๒ ใจ

● เซ่นหม่อมนางพี่เลี้ยง   เป็นจิต
   ไปรับอนิรุทธิ์   รับเคา

๑	ให้เอาคัมภีร์ไว้ เป็นเยี่ยงแก้วเทวา แล้วจึงจะประหาร ผู้ซึ่งก่อกวนให้สุด	ประจาร์ มนุษย์ พันฟาด ช้วน
๑	ชาวหนักระทบได้ศ พระศรีรัตนพรหม อภัยพิบัติภัย อนิรุทธให้แผ้ว	วิระ ราชเย พิแกว ไปช่วย ปลดปล่อย
๑	ฝ่ายพาณณะนั้นไม่ จึงรีบเชิญคิณะ ออกชนบทเทพราช มาช่วยเพื่อลดมทบ	ประมาท ช่วยรบ เรื่องเดช กำลัง
๑	ขลังขลังแรงฤทธิ์ คิณะและกุมาร ยามมารรบประชัน บ่อาจต่อต้านท้าว	ฤทธิ์กัน เดชห้าว กฤษณะ จอมคน

๑	จุมพตขวางจักรแก้ว	คัคกร
	พาณะขาดทงพิน	หมดแล้ว
	จะขวางอีกไปรอน	เค็ยรยักษ
	และคงจะไม่แคล้ว	จักรไป
๑	แต่ไท้คือจะเจ้า	ขอโทษ
	ฝ่ายกฤษณะมีชัย	อยู่แล้ว
	จึงกรณาโปรด	ตามที่ ขอเด
	ครัดเรือกขงจักรแก้ว	กตบมา
๑	พาดนิรุทธทง	อุษา
	จากนครไถ้ณิต	กตบแก้ว
	เรองนแต่คงว่า	อระ
	โตเปรียบกฤษณะแม่น	ไปมี ๆ

ร้าย

- ๑ บคนขอคัคความ ตามค่านานยาวนาน จักแถดง
 เรองไท้ ให้พิศดารอ๊กนน เป็นอนันพนวิสัย ขอคัคไป
 ตอนท่าย ว่าภาดาัยกฤษณะ เมื่อพระได้บารบ อตุร
 หยาบมากมาย อ๊กคนร้ายมากมวด ส่มควรกตบคัคไป

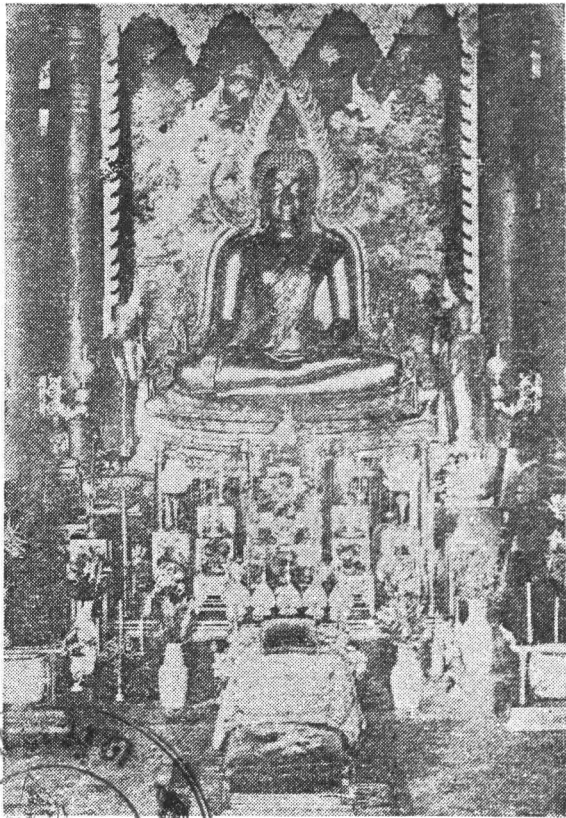
ไวกุณฐ์เทพยสถาน ตามตำนานเล่ามา ว่ามีพวกกุมาร
 ผู้วงศ์วราหยาท ไปรบกวนดาบส์ มีนารทเป็นต้น โดย
 ความซนคนอง ปองจะดอญี่ ดิงนแตงคำมพะ ถูก
 กฤษณะองค์หนึ่ง ซึ่งยงรันเขาวัวย ให้เม้นเหมือนนารี
 พาไปที่ดาบส์ กล่าวพจน์ถามญี่ ว่าหญิงนี้คิดอดดู
 ทายลกฤาเจ้าขา ว่าจะเปนอะไร ดาบส์ไซร์แด่นโกรธ
 พิโรธตอบวาจา ว่าดูณั้นจะคอง เปนตะบองไฟศาต
 ประหารโคตรียาทพ ให้ดับดับไป ค่อนั้นไซร์คทา
 ออกมาจากคำมพะ อุกระเด็นดังพลัน คำไม้หนบับ
 เปนขลุ่แล้วไป ทิงทีในตำคร แต่ก่อนถึงวารี ขลุ่หัด
 ดบ้าง ที่หาดข้างธารา ไม่ช้าเปนไม้้อ กอดกด้วน
 แหกบแต่ แดสะเกิดหนึ่งราย รูปเหมือนปลาหมอกไซร์
 โครทำตายไม่แตก สะเกิดแปดกนเขา เอายินลงธารา
 มีปลาหนึ่งกตั้นไว้ คอไปประมงหนึ่ง จึงจับปลาหนั้นแะ
 แหวะท้องพบขันไม้ ซึ่งให้แก่นายพราน นามชานนชระ
 เขาสะเกิดนั้นไซร์ คิดศร์แทนเหล็กไซ่ ดับมา ฯ

โคลง ๔

๑	ถึงครายาทพจะ	ต้นโคตร
	ดวงหตุก ๆ ปรากฏ	มากแท้
	คูดั่งดั่งระโกรธ	กรวดกราด
	ยาทพจนสุดแก้	สุดไซ
๑	ท้าวไทกฤษณะจึง	ชวนญาติ
	ไปฝั่งทะเลหน้	เคราะห์ร้าย
	แดนแห่ดะกดับพาด	ถนัด
	แตะโทษแห่งการย้าย	พด้นเห็น
๑	เป็นคราวที่ทุกขร้อน	วิาคาญ
	ยาทพจึงชวนกัน	คิมเหต
	ยามเมาก็ต่างพาด	จิวัต กั้นแฮ
	เริ่มแต่เพียงหยอกเย้า	ยวกัน
๑	ครันโทโยเกิดชน	ต่างคน
	ถอนซึ่งอ้อมิหาค	นั่นแต่
	ใช้แทงที่มกนัจน	วายวอด
	สุดที่ใครจะแก้	จะไซ

๑	แต่ไปเห็นพินซัง	และญาติ
	ต่างประหารกันเอง	และดัม
	นอนตายอยู่เกล็ดอนหาด	เคঁร่าจิต
	จึงพระกฤษณะกัม	พกตรศตย
๑	ครานนชระผู้	พรานไพร
	ได้พะเขินเดินผ่าน	ทัน
	เห็นกฤษณะรำไร	คิดว่า มฤคเข้
	ยิงจากระยะต้น	ลูกของค
๑	ดัมตงและไม้ซ้า	ช้วน
	กดบดงทรม	ดมท
	เดี่ยวแรงเก่งกาจกัน	กว่ากษัตร์ ไตโต
	อนิจจาม้วยมุด	ดุดทราม
๑	ขอความประวัติด้าว	กฤษณะ
	ซ้าเก็บมากด้าวเพียง	ยอดต้น
	เพราะเหตุที่เหลดจะ	เก็บหมด ได้นอ
	ประวัติกฤษณะนน	มาทุมาย

- ๑๐ นารายณ์ปางแปด^๕ จบดง
 ตามที่^๑คณูพอ แต่งได้
 แม้วาท่านประดง^๑ ทราบพิศ ดารฤ
 เขิญอ่านเองอีกให้ จุใจ ท่านเทอญ ฯ
-

พระพุทธรูปชินราช.

(วัดพระพุทธรูปชินราช, พิษณุโลก.)

ปางที่ ๗

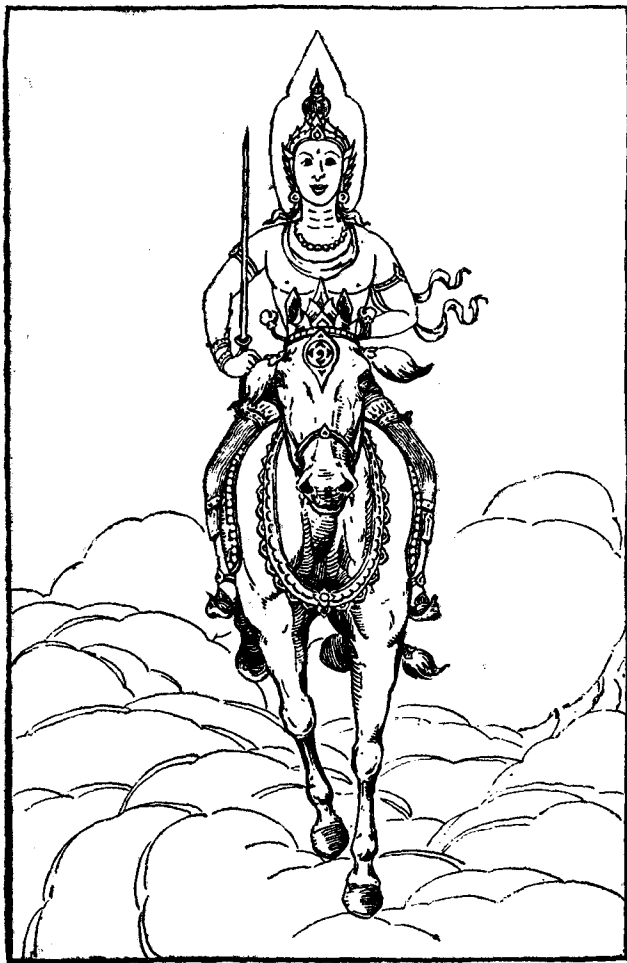
พุทธชาวดาร

โคลง ๔

๑	โพษณปางที่เก่า	ดำดบ
	สมณะโคตม	พุทธเจ้า
	นี่เพราะจะไม่รับ	รองพระ เตี้ยเตย
	เกรงว่าจะเสียแก้ว	มากไป
๑	เราใช้รัย้อมรู้อยู่	ไปดงน
	ว่าพระศุคคจอม	โตกนั้น
	เป็นเต็ดตนดากด	ยิ่งกว่า
	ตุรเทพในชน	ศรวงสวรรค์
๑	อรหันต์ครีตุ	แล้วสอน
	อุตตมะธรรมอัน	ถองแท้
	สาวกท่านเทียวจร	สอนคือ
	แม้พระคำสอนาแต่	ดีบด้าย

- ๑๐ ดว้ยกายมนั้ด้นอ้ม   มุขธา
 พระพุทธรพระธรรมดั่งม   เด็ดแก้ว
 รัตนคตพยา   นภาพ
 ขจัดอบทอแผ้ว   ภัยพาด   ด้นแด ๗
-

๑ ในว่าท่านนั้นชื่อ
เป็นนุรุษพิวขาว

กัถกั
ห่องแผ้ว.

ปางที่ ๑๐

กัลกียาวตาร

โคลง ๔

๑	ขอตารปางสืบนั้น	กำหนด
	ว่าวิษณุจะลง	ดู่หล้า
	ในกาดอนาคค	คราวหนึ่ง
	ผดามบาปเพื่อภายหน้า	สดได้
๑	โนว่าท่านนชื้อ	กัลกั
	เปนบุรุษผิวงขาว	ผ่องแผ้ว
	จะทรงมิ่งพาศ์	ถือคาพ
	เปนเอกวีระแกดัว	กตางสมร
๑	จะรอนบารามผู้	ใจพาด
	ที่บได้เคารพ	พระเจ้า
	หากใครจะเหิมหาญ	แข่งขัต
	กัลกัจะบันเกล้า	เกศ

- ๑ อนักตยัคคณิ   ตุงตง
 กฤตตะยัคคณิ   ใหม่แล้ว
 ทุกคนทงวยง   หดงอยู่
 จะกตบเป็รองปราชญ์แล้ว   ผ่องดม จิตนา ฯ
-

ตอนส่ง

โคลง ๔

๑	ขยมนามรามราชเรือง วชิราวุธมง เพียรแต่งตติคม ปริยายข้อเค้า	จักรี วงศ์แฮ กฤษเกล้า จิตมุ่ง ค่านาน
๑	ขอคารเทพเจ้า รวมสืบปางครบตาม แต่บ่มุ่งหมาย ว่าเก็บเรื่องใดหมด	นารายณ์ กำหนด ไอ้อวด ทงผอง
๑	คักต้องพนต์ร้อย มกราคมที่ ได้เริ่มตติคณา ค้อยแต่งนิคหน้อยได้	หกห้า สี่ไซร์ รายณ์สืบ ปางแด ทุกวัน
๑	ต้องพนต์ร้อยหก ที่เจ็ดพฤษภาคม	สิบหก จบสิ้น

เกรงว่าจะมีบก	พร้อมอยู่
โคลงเคอะร้ายขาดห้วน	อาจมี
๑ ผู้ที่เป็นปราชญ์แม่	อ่านไป
คงพบที่บกพร้อม	ผิดบ้าง
งดโทษโปรดอภัย	ผู้แต่ง
ผู้มีได้ออกอ้าง	ขอคิด
๑ มีความรู้แต่น้อย	แต่งตาม ฐิต
เพื่อให้มีหิษ	อ่านบ้าง
หากรอดต่อมีความ	รู้มาก
จึงแต่งจะเสยค้าง	ออกนาน
๑ ท่านอ่านแล้วข้าจะ	ฉิ่งฉอน
โปรดช่วยด้วยไมตรี	จิตตั้ง
จิตหมายถวายเป็นพร	พิศษุ
อายุวรรณะทั้ง	สุขพด
๑ คดถึงส้มเค็เจ้า	นาริน
อินทรงค์คัคคั	นมเนอ

ขอ ^๖ กระเทว ^๖ ิน	เกษม ^๖ ด ^๖ ุข
คุณ ^๖ พระ ^๖ ไ ^๖ ตร ^๖ ร ^๖ ค ^๖ น ^๖ เ ^๖ อ	อวย ^๖ พร
๑ อม ^๖ ร ^๖ เท ^๖ ว ^๖ ะ ^๖ ท ^๖ ง	โต ^๖ ก ^๖ ด ^๖ ำ ^๖ ม
ร ^๖ บ ^๖ พ ^๖ ด ^๖ ม ^๖ ุ ^๖ ช ^๖ า	เด ^๖ ร ^๖ จ ^๖ แ ^๖ ด ^๖ ว
ช ^๖ ว ^๖ ย ^๖ พิ ^๖ ท ^๖ ก ^๖ ษ ^๖ ณ ^๖ ง ^๖ ร ^๖ า ^๖ ม	รา ^๖ ช ^๖ ี ^๖ น ^๖ ี ^๖ น ^๖ า
ใ ^๖ ห ^๖ ี ^๖ พระ ^๖ โร ^๖ ค ^๖ า ^๖ แ ^๖ ว ^๖	ภ ^๖ ย ^๖ ก ^๖ ษ ^๖ ย ^๖ ไ ^๖ ด ^๖ ค ^๖ ถ ^๖ เท ^๖ อ ^๖ ณ ^๖ ฯ

อธิบาย

๑) วิษณุมนตร์:— คือมนตร์ที่พราหมณ์พฤติบาศ์ว่า
ถวายพระราชบิดาเวตาชนพระแทนภัทรมิรัฐในงานบรม
ราชาภิเษก, และในงานเฉลิมพระราชสมณเข็ชรเปน
ต้น. มนตร์นี้ตามที่พราหมณ์ในกรุงสยามดวดอยู่ได้
คัดลอกกันคือ ๆ มาหลายทอดจนเดชะเดือนและอักษร
วิบัติอยู่หลายแห่ง, ข้าพเจ้าจึงได้ส่งไปถวายพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ, ขอให้ทรง
มอบให้พราหมณ์กุปปลวามิอารยะ, ซึ่งหอพระสมุด
วชิรญาณก่าตั้งใช้ชำระหนังสือต้นดัดอยู่เมื่อศักราชก่อน
นี้, ให้เขาชำระเสียให้เรียบร้อย. พราหมณ์ผู้นั้นได้
ชำระมาเรียบร้อย, และส่งคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ
มาด้วย, ข้าพเจ้าจึงได้อาศัยคำแปลนั้นเพื่อแปลเป็น
ภาษาไทยอีกคือ ๑.

๒) “ศรัวัตสะเค่นดอง” (หน้า ๒) — ศรัวัตสะนั้นนัย ๑
ว่าเป็นแก้ว, อีกนัย ๑ ว่าเป็นชนที่กตางพระทรงของ

พระนารายณ์หรือพระกฤษณะวาท, และมักเขียนเป็น

ยন্ত্রดงน

๓ “ปิ่นมาเกิดปรากฏ เป็นโอรสวสุเทพ” (หน้า ๒) —
คือเกิดเป็นพระกฤษณะ, โอรสแห่งวสุเทพ. (ดูคำอธิบายเลข ๗๖).

๔ “เสวยพรหมานต์เกิดด้อม” (หน้า ๕) —
“พรหมานต์” แปลว่า “ไซ้โลก”. ตามเรื่องกำเนิดของพระปรพรมมีว่า ได้บังเกิดเป็นไซ้ขึ้นก่อน, และเมื่อพระปรพรมได้บังเกิดขึ้นและอยู่ในไซ้หลายร้อยกัปแล้ว, ไซ้จึงแตกเป็นสองซีก; ซีกบนพระปรพรมเอาทำฟ้า, ซีกล่างเอาทำดิน.

๕ “อวดารเทพนนี ดิบปาง” (หน้า ๓) — พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระคำภีรราชานุภาพ ได้ทรงคัดเรื่องนารายณ์ดิบปางจากฉบับที่มีอยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณส่งประทานมา, และข้าพเจ้าได้ตรวจดูแล้ว เห็นมีข้อความคล้ายฉบับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอชน ๓ กรม

หลวงบดินทรไพศาลโสภณได้ทรงพิมพ์ไว้, แต่ฉบับ
 ของหอพระสมุด มีข้อความไขพิสดาร ออกไป กว่าอีก.
 ตามคำหรับนี้ เมื่อพิจารณาเหตุโดยถ้อยถนแล้วทำให้
 ข้าพเจ้านั้นในฐานะที่คงได้มาทางพราหมณ์ได้จะนิมิต
 คือพวกที่นับถือพระศิวะเป็นพระเป็นเจ้าใหญ่ยิ่งในด้าม.
 ที่ตั้งนั้นฐานเช่นนี้ เพราะชนคนเมื่อก่อนถึงสร้างโลก
 ใหม่ นั้น มีข้อความกล่าวไว้ว่า :

“เมื่อเพลิงบรรลัยกัลป์ตั้งหารโลกใหม่ขึ้นแล้ว ก็
 เป็นอากาศเปล่าอยู่. ครึ่งนพระเวทพระธรรมทง
 หดายก็มาประชุมกันเข้า, ก็บังเกิดชนซึ่งพระเป็นเจ้า
 องค์หนึ่ง, อินทรพระนามว่าพระปรเมศวรเป็นเจ้า.
 พระปรเมศวรเป็นเจ้าจึงเอาพระหัตถ์ลูบ พระอู่ระเข้า
 แล้วกัลป์ออกไปเบองพระพักตร์, ก็บังเกิดพระเป็น
 เจ้าชนอีกพระองค์หนึ่ง, ทรงพระนามชื่อว่าอูมาภควัด.
 จึงปรึกษากับพระอูมาภควัดว่า เราจะสร้างนครมาพจร
 สวรรคและเอาพระศิวะราช. พระอูมาภควัดจึงกราบ
 ทูลว่า “แค่พระองค์กับข้าพเจ้านะจะสร้างแผ่นดินเห็นจะ

ชัดสั้นนัก, ขอพระองค์จงให้บังเกิดพระเป็นเจ้าขึ้นนอก
ที่จะได้. ฝ่ายพระอิศวรเป็นเจ้าเห็นชอบด้วย, แลวจึง
เอาพระหัตถ์ซ้ายมาลูบพระหัตถ์ขวา จึงบังเกิดพระ
นารายณ์เป็นเจ้า, แล้วยุพระเป็นเจ้าเอาพระหัตถ์ขวามา
ลูบพระหัตถ์ซ้าย ก็บังเกิดเป็นพระพรหมชาติเป็นเจ้า.”

ข้าพเจ้าได้พยายามสอบค้นดู พอได้เค้าว่าเรื่อง
สร้างโลก มีกล่าวไว้ในมานวาระธรรมศาสตร์คล้าย ๆ
ข้างบน, แต่เห็นว่าพระเป็นเจ้าแบ่งภาคออกเป็น
ปุตตังค แลอศตตังค แลวดสร้าง บรุษ คนแรก ชื่อ วิราช,
แลวิราชเป็นบิดาแห่งพระมनुของคที ๓ ซึ่งมีนามว่าธวา
ยมภูว. ส่วนเรื่องสร้างพระเป็นเจ้าออกต้องของคณ, คง
ได้มาจากพวกคัมภีร์ปุราณะ.

ต่อมาในหนังสือ นารายณ์ตีบปาง ของไทยเรามี
กล่าวถึงพระปรเมศวรทรงดำรอกพระมังสะใน พระอุระ
ออก บันดาลให้เป็นแผ่นดิน, เอาพระจุฑามณีปักลง
บนแผ่นดินสร้างเป็นเขาพระสุเมรุ, แล้วยุสร้างเทวดา
ทั้งหลาย, แลเอาพระตั้งวาดยสร้างเป็นอนันตนาค

ราช. ^{๕๕๕} คือนมเริงพระยาอนันตนาคราชคอยดูฤกษ์กับ
 พระพาย. ^{๕๕๖} เสร็จการดองฤกษ์แล้ว พระอิศวรทรง
 สร้างโลกทั้งสามจนดำเร็จ. ^{๕๕๗} คือนั้นไปพระอิศวรเป็นผู้
 เทวโองการให้พระเป็นเจ้าและเทวดาสร้างพาหนะต่างๆ,
 และพระพรหมชาดาเป็นผู้สอนพระเวท, พระนารายณ์
 สอนศิลปศาสตร์แก่กษัตริย์, และในที่สุดจึงแบ่งที่อยู่
 กัน, ^{๕๕๘} คือพระอิศวรทรงสร้างเขาไถดาศักขณเป็นที่
 ประทับอยู่เอง, ให้พระนารายณ์ไปอยู่เกษียรสมุทร,
 และให้พระพรหม ชาดาไป อยู่ เป็นใหญ่ในพรหมโลก.
^{๕๕๙} ตามที่กล่าวมานี้ ยกเอาพระศิวะเป็นพระอิศวร, ^{๕๖๐} คือ
 เป็นใหญ่กว่าพระเป็นเจ้าทั้งหลาย, เป็นผู้ออกคำสั่งให้
 องค์อื่น ๆ ไปกระทำการกิจธุระต่าง ๆ. พระนารายณ์
 อวดตารก็โดยเทวโองการของพระศิวะทุกคราว, ^{๕๖๑} จึง
 เป็นข้อควรตั้งนิจฐานโดยแท้ว่า สำหรับนารายณ์
สืบปางของไทยเราตงจะได้มาจากพราหมณ์ได้ฉะนิกาย.

ในหนังสือนารายณ์สืบปางฉบับไทยแลตงเรื่องอวดตาร
 ของพระนารายณ์ไว้เป็นลำดับคือไปนี้:—

๓. มัจฉาวตาร, “ปลตากรายทอง”
 ๔. กัจฉปาวตาร, “เปนเต้าทอง.”
 ๕. วราหาวตาร, “เปนตุ๊กตารเผือก.”
 ๖. ทิวชาวตาร, “เปนพร้าหมั้นหนุ่มน้อย.” (ใน
 ฉบับของข้าพเจ้าเป็นปางที่ ๕).

๗. มहिษาวตาร, “เปนกระบือเถียน.” (ใน
 ฉบับของข้าพเจ้าห้ามไม้).

๘. กฤษณาวตาร. (ในฉบับของข้าพเจ้าเป็น
 ปางที่ ๘).

๙. นรดิงหวตาร. (ในฉบับของข้าพเจ้าเป็น
 ปางที่ ๕).

๑๐. ดัมณาวตาร, พระนารายณ์อวตารเป็นดัมณ
 ไปหยดกทาอตรปุมเอาพระศิวตั้งคคน. ข้าพเจ้า
 ดันนิษฐานว่าผู้รวบรวมหนังสือนารายณ์สิบปางของเรา
 คงเอาเรื่องนเขาแทน “พุทชาวตาร”, เพราะคงเห็น

ไม่ควรที่จะ นับเอาพระพุทธรเจ้า เป็นอวตารปาง ๓ ของ พระนารายณ์.

๙. อัมบ์ราวตาร, พระนารายณ์อวตารเป็นนาง เทพอัมบ์ศรีไปปราบนนทก. เป็นเรื่องเกร็ดเรื่อง ๓, ฉะนั้นจึงมีได้มีในฉบับของข้าพเจ้า.

๑๐. รามาวตาร. (ในฉบับของข้าพเจ้าเป็นปาง ที่ ๗).

ในคำอธิบายต่อ ๆ ไปนี้ข้าพเจ้าจะได้กล่าวถึงเรื่อง ปางต่างๆตามลำดับที่จะได้อ่านพบในลิลิตต่อไป, เพื่อ ผู้อ่านจะได้เปรียบเทียบเรื่องในฉบับของหอพระสมุดกับ ที่แสดงในลิลิตของข้าพเจ้า.

๖ มัจฉาวตาร (หน้า ๕) — ในเรื่องนารายณ์สิบปาง ฉบับหอพระสมุด แสดงเรื่อง มัจฉาวตารไว้แต่เพียงว่า คันเหตุเกิดขึ้น เพราะ พรหม เหล่าหนึ่ง มีใจ ฤศยาพระ พรหมชาดา, ที่พระอิศวรได้ให้ไปเป็นใหญ่ในพรหม โลก. พรหมผู้ ๑ ในเหล่านั้นจึงคิดงมาเป็นดังชะอสูร อยู่ใต้น้ำหาสมุทรจนถึงเขาพระศุเมรุ. ฝ่ายพระพรหม

ธาตา, เมื่อนำคัมภีรพระเวทลงมาเพื่อถวายอิศวร
 พระอินทร์อันพระกายนวก จึงดงดรงนำใหม่หาสมุท' เอา
 คัมภีรวางไว้เหนือฝั่งข้างพระองค์. “ฝ่ายตั้งชะอตุร
 แดเห็นคัมภีรพระเวท คิดว่ากูจะลักเอาไปทิ้งน้ำเสีย
 ให้พระพรหม ชวดตั้งต้อนโลก แตะเทพามนุษ ทั้งหลาย
 จึงจะไม่นับถือพระพรหมต่อไป. ครนคิดแสดวงตั้งชะ
 อตุรจึงไซมเสื่อนาอนมฤทษ ให้ไปตักเอาซึ่งคัมภีร
 แห่งพระพรหมวางไว้นน. ฝ่ายเสื่อนาจึงไปตักเอา
 คัมภีรพระเวทไต่แสดว ก็เอามาให้ตั้งชะอตุร ๆ ก็เอา
 คัมภีรกดินไว้ในอก.” ในทนมชอควรตั้งเกิดอย้อย่าง ๑
 คือในเรื่องว่าพระเวทเป็นคัมภีร, คือเป็นหนังสือท
 เขียนแสดว. ทงนจะเป็นคควยผแแต่งเรื่องเป็นภาษาไทย
 นกเอาเอง หรือจะเป็นเพราะพราหมณผู้เสื่อเรื่องให้
 ฟงไต่เสื่อเช่นนนกเสื่อทจะเสื่อ. แต่อย่างไร ๆ ก็ตาม,
 ต้องจัดเอาว่าเป็นความเข้าใจผิด, เพราะพระเวทใน
 ชนเดิมหาไต่เขียนลงคัมภีรไม่, เป็นแต่ท่องจำกันต่อ ๆ
 มา, ฟงมามีเขียนชนในชนหลัง.

ฝ่ายพระพรหมธาดาเมื่อชนจากหน้าไม่พบพระเวท จึง
นำความไปทูลพระอิศวร, แดพระอิศวรแจ้งพระญาณ
ทราบว่อดังขอตั้งรุกเอาไป, จึงให้ไปเชิญพระ
นารายณ์ที่เกษียรสมุทร, แล้วแต่ตั้งพระนารายณ์ให้
ขอคารไปตั้งหารตั้งขอตั้ง. พระนารายณ์จึงขอคารลง
มาเปนมัจฉาคาร, “คือปลาดุกรายทองใหญ่มีหิมา”
รรมผลื่อนาแล้วจึงไปพบตั้งขอตั้ง, คือตั้งนั้นเป็น
ดำมารด, ตั้งเอาพระเวทออกมาจากในคอตั้งขอตั้ง
ได้ นำเอาไปถวายพระอิศวร.

ส่วนเรื่องทำวตั้งคยพรคช้อนปลา, และลงเรือใหญ่
รอดพ้นอุทกภัย, หาได้มีปรากฏในหนังสือนารายณ์
สิบปางฉบับหอพระสมุดมณเฑียรราช.

๗ ฤษีเจ็ดตน (หน้า ๑๒) — “ตั้งปตะฤษี”, หรือ
ตามภาษาสันสกฤตว่า “ตั้งปตะฤษี” อีกนัย ๑ เรียก
ว่า “ประชาบดี”, เปนมานะดำบุตรของพระพรหมา,
โดยพระเป็นเจ้าของคณให้กำเนิดโดยนิก, มิได้กำเนิด
จากครรภ์อย่างเทวดาและมนุษย์อื่น ๆ. ในคัมภีร์คตะ-

ปถะพรหมณะได้ระบุนามไว้คือ (๑) โคดม (๒) ภัททวาช (๓) วิศวามิตร (๔) ชมทคัน (๕) วดีษฐ (๖) กัศยป (๗) อติริ. มหาภารตระบุนามไว้คือ (๑) มะรจี (๒) อติริ (๓) อังคีรต์ (๔) ปุตระหะ (๕) กระตุ (๖) ปุถัตตยะ (๗) วดีษฐ. ฉายปุระณะเดิมภฤคเข้าอีกคน ๓, แต่ยังคงเรียกอยู่ว่า "ต้ปะตะฤษ" . วิษณปุระณะเดิมภฤคกับทกษะอีก ๒ คน, และเรียกว่า "พรหมฤษทั้งเก้า". ต้ปะตะฤษ ปรากฏอยู่ในฟากฟ้าเป็นดาว ๗ ดวงที่ไทยเราเรียกรวมทั้งหมดว่า "ดาวจระเข้". เมื่อเป็นคติวิเชนนมกเรียกว่า "ฤษ". ขอควรสังเกตมอยู่คือ "ฤษ" ภาษาต้นตฤกฤคแปลว่าหมี, ฉนนท์ฝรั่งเขาเรียกดาวจระเข้ว่า "หมีใหญ่" (ละติน "Ursus Major", อังกฤษ "Great Bear"), ก็ตรงกับนามในภาษาต้นตฤกฤค.

๘) "พระมนุชนก โลกฉนวน" (หน้า ๒๓) — พระมนุทกดาวในทณเป็นองค์ที่ ๗. คือพระมนุสฉวายนัมภู, ผู้มีกำเนิดจากพระสฉวายนัมภู (พรหมา). ในคัมภีร์ "มานว-

ธรรมศาสตร์” กล่าวไว้ว่าเมื่อพระอาทิตย์ (ผู้เกิด
 เอง) มีพระเหตุยจำนงที่จะทรงสร้างตั้งทั้งปวง ได้
 ทรงสร้างนาชนก่อน, แล้วได้ทรงเอาพืชหวานในน้ำ
 จากพืชนั้นได้เกิดเป็นไข่ทอง, และพระอาทิตย์เองได้
 เข้ากำเนิดในไข่นั้นเป็นพระพรหมา, ปีตามหา (ผู้
 สร้าง) แห่งโลก. พระพรหมอยู่ในไข่นั้น ๑ ปี, แล้ว
 จึงแบ่งไข่นั้นออกเป็น สองภาคโดยอำนาจ พระมนโอเท่า
 นั้น. เหตุที่ได้มีกำเนิดในไข่ทองเช่นนั้น จึงเรียกพระ
 พรหมว่า “หิรัณยครรภ”. เมื่อออกจากไข่แล้วพระ
 พรหมจึงเริ่มทรงสร้างโลกต่อไป. คัมภีร์ “พรหมา
 ปุราณะ” กล่าวว่า เมื่อได้ออกจากไข่ทองแล้ว พระ
 พรหมแบ่งพระองค์เป็น ๒ ภาค, ชายภาค ๑ หญิง
 ภาค ๑, ซึ่งช่วยกันสร้างพระวิษณุเป็นเจ้า, แล้วพระ
 วิษณุจึงได้ทรงสร้างบุรุษที่ ๑ ชื่อวิราช, และวิราช
 สร้างพระมनुสวามิภภู. แต่คัมภีร์ “มัตสยะปุราณะ”
 กล่าวว่า พระพรหมาสร้างนางชนองค์ ๑ ชื่อ ศตะรุปา
 (หรือสรัดดี), และครั้งชวนให้ช่วยกันสร้าง “ภูตะ”

(สัตว์มีชีวิต) ทุกชนิด, คือมนุษย์, สัตว์, และยอดสัตว์. ต้ององค์จึงไปอยู่ตำราญไนที่ระโหฐานด้วยกัน ๑๐๐ ปี สวรรค์, แต่จึงได้กำเนิดพระมุนองค์ที่ ๑, ซึ่งเรียกว่า สวามิภฏและวิราช. [ดูคำอธิบายที่ ๕ ด้วย.]

พระมุนด์วามิภฏของคณเปนผู้รวบรวมอบรรคระสร้างคณ, ฉนั้นคณจึงได้ชื่อว่า “มนุษย์”, เพราะเกิดแต่มนุษย์. พระมุนได้สร้างประชาบดีชน ๑๐ คน, เพื่อให้เปนมหาชนกของมนุษย์สืบมา. ประชาบดี, หรือมหาฤษี ๑๐ คน คือ (๑) มะรุจิ (๒) อัคริ (๓) อังครัด (๔) ปุตุตตะยะ (๕) ปุตะหะ (๖) กระจุ (๗) วดีษฐู (๘) ประเจตต์, หรือ ทักษะ (๙) ภฤคุ (๑๐) นารท. บางคำหรับก็ออกนามประชาบดีเพียง ๗ คน, คือที่เรียกดีปะฤษีนั้นเอง [ดูคำอธิบายที่ ๗]. พระมุนองค์ที่ ๑ นเปนผู้รจนาคัมภรทเรียกว่า “มุนด์ันหิตา”, หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “มานวธรรมศาสตร์”. พระมุนที่ ๑ นั้นจึงคณาเปนพราหมณ์โดยพระชาติ.

พระมณูมีกำหนดจะมาบังเกิดในโลก ๓๔ องค์, เป็นใหญ่อยู่ในโลกองค์ละ ๓ มานวันตร, ซึ่งเทียบเป็นปีมนุษย์ถึง ๔,๒๐๐,๐๐๐ ปี. [ดูคำนำ, หน้า (๒)]. พระมณูในเรื่องมัตสยาวตารเป็นกษัตริย์ชาติ, โอรสพระศุรียาทีศย์, เป็นมณูองค์ที่ ๗, และในกาตบดิน ยัวเป็นมานวันตรของพระมณูองค์ที่ ๗ น้อย.

นามพระมณู ๓๔ องค์มีตามลำดับต่อไปนี้, คือ (๑) สวยามัญญ (๒) สวาโรจิช (๓) โอตตมี (๔) ตามะสา (๕) ไรวตะ (๖) จากษุช (๗) ไวรวัดัต, หรือสัตยพรต (๘) ดาวรรณ (๙) ทักษะดาวรรณ (๑๐) พรหมดาวรรณ (๑๑) ชรรณดาวรรณ (๑๒) รุทระดาวรรณ (๑๓) เราจยะ (๑๔) เภาตยะ.

พระมณูไวรวัดัต, องค์ที่หกตัวถึงในปางมัตสยาวตารณ, มีโอรสที่ ๓ ชื่อ อิกษวาก, และอิกษวากุนได้เป็นประณมกษัตริย์ต้นศุรียวงค์ ซึ่งครองนครอโยธยา, จึงมีขอความก่ด้าวไว้ในโองการแข่งหน้า, ที่พระมหाराชครูอ่านในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม, ว่า:-

“ ตมมคติแกตัวอาทิตย์   เคอมกาด
 “ ต่ายทำนทรวงธรณ   เรือยหด้า.”

๙ กรมาวตาร (หน้า ๕๖) — ในหนังสือนารายณ์สิบปางฉบับหอพระสมุด มีข้อความแถงเรื่องแห่งปางนี้ไว้แต่เพียงว่า มีพรหมชน ๓ มีความฤคยาพระพรหมชาดา, จึงพากันจุติลงมาเปนอดูร์มัจฉา, ว้ายเข้าเบียดเชิงเขาพระสุเมรุ, จะให้แผ่นดินซึ่งทรวงพระสุเมรุนั้นพังไป. พระอิศวรเปนเจ้าได้ทรวงทราบเหตุจึงครัดใช้พระนารายณ์ให้ไปปราบอดูร์มัจฉา, พระนารายณ์ก็อดวตารเปนเต้าทองลงไปตามเทวโองการ. เรือหมตเท้าน, มิได้มกถาวถิงการกวนเกษียรสมุทรทำน้าอมฤตเตยจนค้ำเคียว. แท้จริงเรื่องกวนเกษียรสมุทรเปนเรื่องแถงกิจดำคัญอัน ๓ ของเทวดา, เหตุไฉนจึงมิได้กล่าวถิงเตย, ออกจะน่าวิถักแบตกใจอย.

๑๐ ทรวาส (หน้า ๕๖) — ฤษคณนัย ๓ ว่าเปนโอรสพระอิศวรประชาบคักับนางอนะสุยา, อิกนัย ๓ ว่าเปนหลานพระประชาบคักองกณน. ฤษคณนเปนคนโทโย

ร้าย, และเมื่อใครทำให้จิตใจ ตักนิคหน้อยก็มัก
จะสาปแช่งทันที. เช่นในเรื่องศกุนตลา ฤษัคนันได้
ไปถึงอาศรมของพระกณณะมุนีในเวลาเช้า, ไม่มีใคร
ออกไปต้อนรับ จึงสาปนางศกุนตลา, ทำให้นางนั้นต้อง
พวากับท้าวทฤษัณต์เป็นหลายปี. ในมหาภารตกล่าว
ไว้ว่า ฤษัทรูวดได้อำนวยการแก่นางกุนต์ ให้มีสิทธิ์
เชิญเทวดา องค์ใด ๆ ลงมาเป็นสามีได้ตามปรารถนา,
นางนั้นจึงได้เชิญพระอาทิตย์ลงมาเป็นสามี, และมี
โอรสชื่อภรรณะ, ซึ่งนางกุนต์เอาไปทิ้งไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำ
นายมุนา, เพราะไม่ยอมให้ท้าวศุระ, เจ้านครมฤกา,
ผู้เป็นบิดาทราบว่าตนได้ชุกชน. นายอิริธ, ผู้เป็น
ดาร์ธของท้าวธตรัฐ กษัตรีจันทรวงศ์ในนครหัตตินา
ปุระ, ไปพบกุมารนทริมฝั่งแม่น้ำ, จึงเก็บเอาไปเลี้ยง
เป็นบุตรบุญธรรม. ภรรณะนั้นภายหลังได้เป็นเจ้าของ
ครองแคว้นองคราษัฏร์ (คือที่เรียกว่า “เมืองคอด”
ในกาตบดิน). ฝ่ายนางกุนต์นั้น, ต่อจากเวลาที่ได้
ประสูติภรรณะแล้ว, ได้ทำการอภิเษกสมรสกับท้าว

ปาณฑุ กษัตริย์นครวงศ์ผู้ครองนครหัตตินาปุระ, แต่
 ท้าวปาณฑุนั้นพระอินได้ลักด่าไปไว้ว่า ถ้าเมื่อใดเทพ
 เมถุนจะตองเดี่ยวพระชนมชีพ, นางกุนต์จีจึงเชิญเทวา
 ๓ องค์มาให้กำเนิดแก่โอรสแทน, คือ พระยมให้
 กำเนิดแก่พระยักษิษฐ์, พระพายให้กำเนิดแก่พระ
 ภิรมะเสน, และพระอินทรให้กำเนิดแก่พระอรชุน. เจ้า
 ดามองค์นี้, กับโอรสของนางมีทรมเหษช้ายของท้าว
 ปาณฑุอีก ๒ องค์, ซึ่งได้กำเนิดจากพระอิศวินเทพ
 บุตรีแฝด, มีนามว่าสหเทพ กับนกุล, รวม ๕ องค์
 เรียกในมหาภารตว่ากษัตริย์ปาณฑพ. หนึ่งในมหา
 ภารตมีเรื่องว่า ครึ่งหนึ่งท้าวฤๅษณะได้นิมนต์พระ
 ทูรว่าสนัน, แต่ดื่มเซ็ดเคษอาหารที่ใดตกเปื้อนกับ
 พระฤๅษณะนั้น, พระฤๅษโกรรจึงทำนายว่าพระฤๅษณะ
 จะตายโดยอาการเสวทรามอย่างไร, ดังปรากฏใน
 เรื่องพระฤๅษณะวตารนั้นแล้ว.

๑๑ “พระเจาทะเทก อีสะ นั้นเอง.” (หน้า ๕๒) —
 คำครีธ ของ พระ อิศวร ใน โคตง บทน และบท ค่อดงไป

ข้าพเจ้าแต่งตามเค้าความที่ม้อยู่แห่ง๑ในบันทึกมะปรางะ.

๑๒ วราหาวตาร (หน้า ๕๕) — ในหนังสือนารายณ์
 ดิบปาง ฉบับหอพระสมุด แถง เรื่องไวศยาลัย ๆ กับที่
 ข้าพเจ้าแต่งไว้ในลิลิตตนเอง, ผิดกันอยู่แต่นามอดูร
 เรียกว่า “ เหรันตยเกษ ” ซึ่งมาเพี้ยนสระ อะ จนได้พร
 พระอิศวรแล้ว จึงดำแดงอาณุภาพม้วนเอาแผ่นดินทั้ง
 ๔ ทวีปไปมาคาด, จนพระอิศวรตัวไร้พระนารายณ์
 ให้ถอดตารไปปราบ.

หนึ่งในหนังสือที่กล่าวมานั้น เมื่อเดาถึงการปราบ
 อดูรแล้ว มีข้อความแถงต่อไปว่าพระนารายณ์ไป
 บรรทมดินธุ เห็นอหังอนันตนาคราชณเกษียรสมุทร,
 จึงบังเกิดดอก ปะทุมชาติ ผุดขึ้นจากพระอุระ ประเทศ,
 และ เมื่อดอกบัว นวนบานจึงเห็น พระพรหม ดัปกตวร ฐ
 กุมารองค์หนึ่งอยู่ในนั้น. พระนารายณ์พากุมารนชน
 ไปเฝ้า พระอิศวร ๆ จึงตั้งพระอินทร์ให้ลงไปสร้าง
 ศรัยยูชยา, แล้วทรงประดิษฐ์นามให้แก่กุมารชื่อ
 อโนมาตั้น, ประทานเทพอาวุธต่าง ๆ ด้วย. “ ท้าว

อโนมาตน์รับพระพรกับ เทพอาวสุรแล้วก็ถวายเป็นมัจฉา
ตง มาด้วย ราชรถม้าใน กรุง ทวารวดี ศรีอยุธยาตั้ง
มา.”

เรื่องกำเนิดทำวอโนมาตน์ นี้ดูไม่เกี่ยวกับเรื่อง
ฉราหาวตารเลย, ทำไมจึงเอามาต่อท้ายเขาก็แปลไม่
ออก. อีกประการที่ว่าทำวอโนมาตน์เป็นประตมกษัตร์
ผู้ครองนครอโยชยาก็ไม่ตรงกับข้อความ ที่ข้าพเจ้าคน
พบในตำหรับปุราณะ, ซึ่งกล่าวว่ประตมกษัตร์แห่ง
อโยชยาคือทำวอิกษวาฤ, โอรสแห่งพระมนุโหวัดวัต,
ดังได้กล่าวมาแล้วในคำอธิบายเลขที่ ๘. ในคำอธิบาย
หมายเลข ๘ นั้นผู้آنคงจำได้ว่าได้พบเรื่องกำเนิดแห่ง
พระมนุสวามฤ, ซึ่งมีลักษณะอย่างเดียวกับกำเนิด
แห่งทำวอโนมาตน์ใน หนังสืออนารายณ์ดบปางนี้ ทเดียว.
นี่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดสงสัยว่าผู้เล่าเรื่อง จะเอาเรื่องทง ๒
นั้นดบด้นปนกันเดียวแล้ว, คือเอาเรื่องกำเนิดของมนุ
ที่ ๑ มาต่อเข้ากับประวัติการของดูกมนุที่ ๘. นาม
“อโนมาตน์” นั้นก็ค้นไม่พบในที่ใด ๆ เลย, ข้าพเจ้า

จึงใคร่จะสันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำ “อนุมตฺ” , คือ
 “เห็นชอบ” นั่นเอง. ส่วนข้อที่ว่าทำอโนมาตนั้นลงมา
 แล้วราชสมบัติ “ในกรุงทวารวดีศรีอยุธยา” ดังน,
 คงเป็น ความหลงของคนไทย ผู้จัดเรื่องตาม คำเล่าของ
 พราหมณ์, ไม่ใช่พราหมณ์ผู้ เป็นครูกล่าวผิดเช่นนน,
 เพราะพราหมณ์คงต้องทราบอยู่ดีว่า “ทวารวดี” กับ
 “อโยธยา” เป็นคนละนครห่างกันไกล. “ทวารวดี” ,
 หรือ “ทวารกา”. เป็นนครของท้าวมฤคธนะมหากษัตริ
 ย์นครวงศ์, แต่ “อโยธยา” เป็นนครของกษัตริย์
 ดุริยวงศ์. ที่ข้างไทยเราเอานามนครทั้งสองนี้ไปปนกัน
 ก็เป็นเพราะเหตุที่กรุงเก่าของเรามีนามว่า “กรุงเทพ
 มหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยา”, จึงทำให้เข้าใจ
 ไปว่า “ทวารวดี” กับ “ศรีอยุธยา” เป็นนามแห่ง
 นครเดียว.

ไหน ๆ ก็ได้แต่แสดงความเห็นมานานแล้ว ข้าพเจ้า
 อยากจะใคร่เลยแสดงความเห็นต่อไป อีกสักนิดหนึ่งถึง
 เหตุที่ตงนามกรุงเก่าดังกล่าวข้างบนน. ตามทางทฤษฎีมา

ในทางตำนาน, พระเจ้าอู่ทองเมื่อมีพระประสงค์จะ
 สร้างพระนครขึ้นใหม่ขึ้น ได้เลือกที่เหมาะได้ที่ตำบล
 หนองโสน (ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกว่า "บึงพระราม"). ที่น
 อยู่กลางแคว้นไทยโบราณซึ่งเคยมีกษัตริย์ครองอยู่แต่
 ก่อนที่พระเจ้าอู่ทองย้ายไปจากอู่ทอง, และพระนคร
 หาดวงแห่งแคว้นนี้เรียกว่าพระนครศรีอยุธยา. เมื่อ
 พระเจ้าอู่ทองเสด็จไปถึงที่นั้น พระนครศรีอยุธยาเก่า
 นรกร้างหมดแล้ว, จึงทรงเลือกที่สร้างพระนครใหม่
 ในที่ตรงข้ามปากแม่น้ำ, และเพราะเหตุที่สร้างพระ
 นครขึ้นใหม่ จึงมีพระประสงค์ จะให้มีนาม ปราบภูมิต
 กับพระนครศรีอยุธยาเก่า, แต่ก็ยังอยากให้มีนามเก๋
 คิดอยู่ด้วย, เพราะเป็นชื่อที่คนไทยเคยรู้จักเป็นพระ
 นครหาดวงมาช้านานแล้ว นักปราชญ์ราชบัณฑิตใน
 สมัยนั้น: ซึ่งโดยมากคงเป็นพราหมณ์ หรือมีความ
 รู้ดีในทางไสยศาสตร์, พิจารณาตามภูมิประเทศเห็นว่า
 เป็นที่มหาดอมรอบ, ต้องด้วยลักษณะแห่งนคร
 ทวาราวดีของท้าวบรมจักรกฤษณ์, จึงขนานนามพระ

นครใหม่ว่า “กรุงเทพมหานครปบริวาราวดี”, และ
 เพื่อให้นามพระนครเก่า อยู่ด้วยตามพระราชประสงค์
 จึงต่อสร้อยว่า “ศรีอยุธยามหาดิลกภพ”. ข้อความ
 ข้างเจ้านิษฐานตามเหตุผลที่น่าจะเป็น, หาใช้กัน
 ได้หลักฐานแห่งใด ๆ มาประกอบไม่, ฉะนั้นท่านจะ
 เห็นตามหรือไม่ ก็ตามแต่ใจของท่านเถอญ.

๑๓ “ไตรศตริยะสันหิตา ๆ ล ๆ” (หน้า ๕๕) —

“ไตรศตริยะสันหิตา” คือคัมภีร์รวบรวมบรรดามนตร์
 และคาถาแห่ง “ยัชระเวทดำ”. เพื่อให้ทราบความ
 ท้องแท้ จำจะต้องขแจ้งในทหน้า พระเวทนั้นมี ๔, คือ
 (๑) ฤคเวท (๒) ยัชระเวท (๓) สāmะเวท (๔)
 อถรรพเวท. ที่เรียกต้นตำหรับแห่งได้ยศำศัพท์ว่า
 “ไตรเวท” หรือ “ไตรเพท” นั้น, เพราะอรรถเวท
 ถือว่าเป็นของใหม่ทีแต่งเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง, จึงคง
 นับแต่สามตามเดิม. ฤคเวทเป็นพระเวทเดิม, ซึ่งได้มี
 ผู้แต่งและรวบรวมขึ้นหลายพันปีมาแล้ว. ต่อมาพวก
 พรหมณ์ผู้มาทีต่าง ๆ ได้คิดเขามนตร์ต่าง ๆ

ในฤกษ์เวทมารวมไว้เป็นหมวด ๆ เพื่อสะดวกแก่การค้น
 จึงได้เกิดมีขุรเวทและด้ามะเวทขึ้นเป็นลำดับ. ใน
 มานวกรรม คำศัพท์มีกล่าว ตั้งแต่ด้าม พระเวท เท่านั้น,
 ซึ่งเป็นพยานแสดงว่า อรรถพจนานเป็นของที่เกิดขึ้น
 ภายหลังยุคแห่งมานวกรรมคำศัพท์, คือไม่เก่ากว่า
 พุทธกาลเท่าใดนัก.

พระเวททุกคัมภีร์แบ่งเป็น ๒ ภาค, คือ ภาคที่รวบรวม
 รวมคาถาและมนตร์ต่าง ๆ เรียกว่า “สันหิตา”. ภาคที่
 รวบรวมอรรถกะถา แต่งแบบแผนพิสดารต่าง ๆ เรียกว่า
 “พราหมณะ”. นอกจากนยังมีหนังสือรวบรวมคำ
 อธิบายเพิ่มเติมอีก, เรียกว่า “อุปนิษัต” และ
 “อาร์ณยกะ”.

ฤกษ์เวท มี ๓ สันหิตา, พราหมณะ ๒ คือ (๑)
 โยตราเยะ พราหมณะ, หรืออีกนัย ๓ เรียกว่าอาศวด
 ทยนะพราหมณะ; (๒) เกษัตระกิปราหมณะ, หรือ
 อีกนัย ๓ เรียกว่าค่างชยายนะพราหมณะ. ทั้ง ๒ น

เป็นตำหรับแสดงหน้าที่แห่งพราหมณ์ผู้เป็นโหดฤ, คือผู้
 ถูวดมนตร์เวธาทำพดัดกรรม.

ยัชรวะ แแบ่งเป็น “นิกายดำ” กับ “นิกายขาว”,
 มีตำหรับแยกกัน, คือ นิกายดำมีไตรศตริยะสันหิตา กับ
 ไตรศตริยะพราหมณ์; นิกายขาวมีวาชตะเนยสันหิตา
 กับศตะปะพราหมณะ. ศตะปะพราหมณะนั้นใช้มาก
 กว่าตำหรับอื่น, แดงหน้าที่แห่งพราหมณ์ผู้เป็นอชวรยุ
 คือผู้ลงมือกระทำกัจบชายัญ.

ถำมะ แวะ มี ๓ สันหิตา, มีพราหมณะ ๘, ซึ่ง
 มีใช้้อยมาก ๒ คือ เประชะพราหมณะ หรืออก
 นัย ๓ เรียกบัญญัติชะพราหมณะ, กับคาณฑชะ
 พราหมณะ หรืออกนัย ๓ เรียกว่า ชทวชะพราหมณะ,
 เป็นตำหรับแสดงหน้าที่พราหมณ์ผู้เป็นอุทคาคฤ, คือผู้
 ถูวดเป็นทำนองในเวธาทำพิธีต่าง ๆ.

อกรรพ แวะ มี ๓ สันหิตา, และมีพราหมณะชื่อ
 โคปะชะพราหมณะ, เป็นตำหรับแสดงวิธีรักษาโรคและ
 ไล่ผีที่เข้าสิงในกายมนุษย์. คำวาระกัรต์ต่าง ๆ ที่ใช้

สำหรับได้มีและทำเล่นที่เปนคน เปนสาขาแห่งอักษรพ
 เวท, จึงเรียกว่า “อักษรพ”.

การเขียนรอบรู้พระเวทเรียกว่า “เวทศาสตร์”, กอบ
 ด้วยองค์ ๖ คือ:—

๑. คึกษา, ออกดำเนียงและอ่าน, มีขานให้ถูก
 จังหวะ, ให้คล้อง. และให้เสียงไพเราะ.

๒. ฉนทต. วัคณฉนท; แต่งได้.

๓. ไวยากรณ์. วัคตาราษา.

๔. นิรุกต. วัมุตและคำแปลแห่งศัพท์.

๕. โศยคิษ. วัจกตาว และหาฤกษ์, ผูกดวง

ชดา, ๗ ต. ๗

๖. กตปะ. วัแบบแผนทำพิธีต่าง ๆ.

๑๔ นรติงฮาวตาร (หน้า ๕๕) — ในหนังสือนารายณ์

ตีปางฉบับหอสมุดจัดไว้เปนปางที่ ๘, และแสดงเรื่อง
 ข้างคั่นว่า “หิรันตะฮตุร” คิดจะใคร่เปนใหญ่ใน
 ไครภพ, จึงตั้งตะบะพิธีรมเชิงพระสุเมรุได้ ๑๐๐ ปี

พระเปนเจ้าก็ยังมีได้ประสาธพรให้, “อสูรตนนั้นจึง
 กองเพลิงแล้วทำชาอย่าง ๕ ขนย่างกายจนมันเหตวใน
 กายนั้นไหลออก จึงเอามันเหตวตามประทีปบูชาพระ
 เบนเจ้าทั้ง ๓ พระองค์.” คราวนั้นพระเปนเจ้าได้ตั้ง
 มา, หิรันตะยักษก็ขอพร, พระอิศวรประทานพรและ
 พระนารายณ์ประทานคทาไวค่มือ, และพระเปนเจ้าทั้ง
 ๓ ประทานโอวาทแล้วก็เสด็จกลับ. ในคืนนั้นปรากฏ
 ว่าพระพรหมธาดาได้ประทานอะไรจนอย่างเดียวกัน, แต่
 ในคำหับที่ข้าพเจ้าเก็บความมาแสดงใน ติลิตินกถ
 กล่าวว่ พระพรหมเป็นผู้ประทานพรองค์เดียว, พระ
 อิศวรและพระนารายณ์หาได้เกี่ยวข้องด้วยไม่.

ในหนังสือฉบับหอสมุดกล่าวต่อไปว่า เมื่อได้รับ
 พรและคทาแล้ว หิรันตะยักษก็กำเรียบยงนัก, ถึงแก่
 คงตวชนเทยมพระนารายณ์; และแต่เดิมเมื่อฤษ์มนุนจะ
 ดำรยายเวทมนตร์อะไรก็มักคงคิดว่า “โอม นโม
 นารายณะมะมะ”. แต่หิรันคัมบังคัยให้เปลี่ยนว่า “โอม
 นโม หิรันตะมะมะ”. เทพดาและฤษ์มนุนำความไปทูล

พระอิศวร, จึงมีเทวโองการให้พระนารายณ์อวดดาวไถ
 ดังहारหिरันตะอสูร. “พระนารายณ์รับศิวะโองการ
 แดงกับนาคาตมหาสังชกษณาวิภูซึ่งทรงนั้น ให้ลงมา
 เกิดเป็นบุตรหिरันตะอสูร. ครนอยู่จำเนียรมา กุมาร
 นนเจริญชน จึงมีนามปรากฏว่ากระดาชรรวมกุมาร.”

เรื่องราวต่อไป มีพิสดารค้และตรงกัน กับที่มีในลิลิต
 ของข้าพเจ้า, เป็นแต่ในลิลิตเรียกนามตามที่ปรากฏ
 ในคำหรับที่ข้าพเจ้าใช้, คือ เรียก อสูร ผู้บิดาว่า
“หิรันยกศิปุ”, และเรียกอสูรผู้บุตรว่า “ประหตาท”

ข้าพเจ้าอยากจะใคร่ตั้งนิษฐานว่า นามของอสูรทั้ง ๒
 นี้ ที่ผิดเพี้ยนไปในหนังสือฉบับไทยเห็นจะไม่ใช่ความ
 ผิดของครูเดิม, น่าจะเป็นความผิดของคนไทยผู้จดเรื่อง
 ฟังนามผิดไปจึงจดลงตามที่ได้ยิน; เพราะหิรันยกศิปุ
 นั้น พร่าหม่นอาจเรียกย่อ ๆ ว่า “หิรันยะ”, แต่ได้
 ยินเป็น “หิรันตะ”, และประหตาทนั้นอาจเรียกว่า
 “ประหตาทชรรวมกุมาร”, แต่ได้ยินเป็น “กระดาชรรวม
 กุมาร” ไปก็ได้. ไม่ต้องดูอื่นไกล, แต่นาม “เซอร์

เจมส์ บรุก” ในรัชกาลที่ ๓ ยังเรียกได้ว่า “เยดีป
ปुरुช” ดั่งนี้เป็นตัวอย่าง. ไซ้แต่เท่านั้น, ข้าพเจ้ายัง
เคยได้ฟัง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทรงเด้าว่า
ครั้ง ๓ ทรงใช้เจ้าพระยานรรัตนราชมานิต (โต), ซึ่ง
เวลานั้นเป็นเจ้าหมื่นสรรเพชญ์ศักดิ์, ให้ไปเรียกเอา
หนังสือเรื่อง “เซอร์ เจมส์ บรุก” เจ้าพระยานรรัตน
ไปบอกผู้รับสั่งว่าของพระประดั่งคหนังสือ “ซีจำปดุก”,
ผู้รับสั่งไปเรียนคุณจอมมเหษหนังสือออกคือ ๓ ว่าต้อง
พระประดั่งคหนังสือ “คอคะรี”!

๑๕ “แยงกูเวรเป็นเจ้า ทวิพัตถวน” (หน้า ๕๖) —

ท้าวอุเวร, หรือที่เรียกนามอีกคือว่า “เวดัดวัน”
หรือ “ไพศัรพน”, มีกำเนิดเป็นยักษและมีบริวารเป็น
ยักษ, แต่เหตุใดจึงเข้าข้างฝ่ายเทวดาทุก ๆ คราวที่
เทวดารบกับยักษ? ขอนยอมเป็นข้อสงสัยของคนโดย
มาก. แท้จริงในคัมภีร์รามเกียรติ์กมแดงประวัติของ
ท้าวอุเวร, แต่ในคัมภีร์เรียกว่า “ท้าวอุเบริน” จึงไม่
มีใครดำเนนยักว่าเป็นคองเคยฉกนกับท้าวอุเวรนั่นเอง.

ที่นามกลายเป็น "กูเปริน" ไปนั้น, ชาวเจ้าดินหิซรู๊ว
 ว่าคงจะไปโดยทางเดียวกับที่ "เซอร์ เจมส์ บรุก"
 กลายเป็น "ซัจปตัก" เช่นที่กล่าวมาแล้วในคำ
 อธิบายที่ ๑๔, กล่าวคือพราหมณ์ผู้เป็นครูคงได้ออก
 นามว่า กูเปริน; ซึ่งอ่านตามสำเนียงต้นศัพท์ก็คล้าย
 "กูเปริน" ผู้จัดจึงจัดตามทีตนได้ยิน, แล้วเมื่อคิด
 ลอกกันต่อมา ทางตัว บ ยาวออกจึงกลายเป็น ป.
 ส่วนประวัติในตำนานเกียรติ กล่าวไว้ถูกต้องพอประ-
 มาณ, แต่เพราะเหตุที่ "ท้าวกูเปริน" นั้นคงแต่ถูก
 ทศกัณฐ์แย่งบุษบกแล้วก็มีโตกล่าวถึงอีก, คนไทย
 โดยมากจึงมีใครได้ไม่เจถึง. ฉนั้นในท้าวเจ้าขอ
 แถงประวัติของท้าวกูเวรโดยย่อ, ตามที่มีในอุตตร
 กัณฑ์แห่งรามายณะ, และเก็บจากที่อื่นประกอบบ้าง
 พอสมควร.

ในกฤตยุค พระปุตต์ตยะประชาบดี, ผู้เป็นมานะ
 ลำบุตรของพระพรหมา, นำเพ็ญฉาณอยู่ในป่า
 หิงพานต์ ได้รับความรำคาญเป็นอย่างมากเพราะมีสัตว์

หลายคน ชอบไป ขับลำทำเพลง และจับระบำ เดินที่ข้าง
 อาศรม. พระปุลลัสตยะจึงประกาศคำสาปไว้ว่า ถ้า
 หญิงใดเข้าไปใกล้อาศรมของเธออีกให้เกิดมีกรรม. มี
 นางกษัตริย์องค์ ๓, ซึ่งเปนบุตรของท้าวตฤณะวินทุ,
 มิได้ทราบคำสาปนี้, เดินเข้าไปใกล้อาศรม จึงเกิด
 มีกรรม. ครั้นท้าวตฤณะวินทุทราบ ดังนั้นก็เลยยก
 ขิดาให้แก่พระปุลลัสตยะ, แลนางมีโฮรด์ชื่อ วิศรวัด,
 หรือเรียกตามกำเนิดว่า "เปลาตัสตยะ", พรหมนั้นผู้
 แลดูเรื่องราวเกยรตคงจะได้ออกนามว่า "เปลาตัสตยะ",
 ผู้เขียนจึงจดตามทีคนได้ยินว่า "ตัสเตยน์", ตี
 ปรากฏอยู่ในรามเกยรตนั้น. พระเปลาตัสตยะศึกษาและ
 บำเพ็ญตะบะเชี่ยวชาญจนได้เป็นฤษี และทำการสมรด์
 กับบุตรพระภริทวาชประชาบดี, มีโฮรด์องค์ ๓ ซึ่ง
 พระพรหมาประทานนามว่า "ไวศระวัน" ("เกิดแต่
 วิศรวัด"), และเพราะว่าร่างกายไม่งดงามจึงมีฉายา
 ว่า "กุเวร" ("ตัวขรุขระ"). กุเวรได้บำเพ็ญตะบะอยู่
 หลายพันปี, จึงได้รับพรของพระพรหมาให้เป็น

“ชนะบดี” (“เจ้าแห่งทรพพิทงหทัย”), และให้เป็น
 โดกบาดประจำทิศเหนือด้วย. พระวิศระวัตผู้เป็นพระ
 บิดาแนะนำให้กุเวรไปอยู่นครดงกา, ซึ่งพระวิศวะกรรม
 ได้สร้างชนใน ปางก่อนเพื่อเป็นที่อยู่ของพวก รากษส,
 แต่ซึ่งพวกรากษสได้ทิ้งร้างไป เพราะเกรงเดชพระ
 นารายณ์.

อยู่มาวัน ๑ ท้าวสุมาตรา, เจ้ามารกาซึ่งเป็นเชอ
 วงศ์รากษส ที่หนีจากดงกาไปอยู่บาดาด, ได้ขึ้นมา
 เยี่ยมมนุษย์โลก, เห็นท้าวกุเวรชนบุษบกอันเป็นของ
 พระพรหมาประธานนั้น ดอยไปในอากาศเพื่อไปเฝ้า
 พระบิดา. ท้าวสุมาตราด้วยความอิจฉา, จึงคิดอุบายที่จะ
 เอานครดงกาคืน. ด้วยความคิดเช่นนั้น สุมาตราจึงได้นำ
 ศิวริชาชื่อไถกะดีไปถวายให้เป็นชายาของพระวิศระวัต,
 และนางนี้ได้เป็นมารดาแห่งท้าวราพณ์ (ทศกัณฐ์) ๑
 กุมภกรรณ ๑ นางศูรปหงษา ๑ พิเภกษณ์ ๑. เมื่อ
 นางไถกะดีได้เห็นความดั่งว่าของท้าวกุเวรในเมื่อเธอไป
 เฝ้าพระบิดา, นางหนักใจความแค้นและยุงงดูของคน

ให้คิดแข่งทำอุกเวร. พญาราชพณิกตั้งใจบำเพ็ญตะบะ
 อยู่หลายพรรษา, จนพระพรหมาทรงพระเมตตาแล้ว,
 พญาราชพณิกจึงขอประทานพรว่า มิให้แพ้ผู้ใดที่มีอิทธิ
 ฤทธิยิ่งไปกว่ามนุษย์, พอได้รับพรแล้วพญาราชพณิกไป
 แย่งเอานครดงกาศไปข่มขบถได้จากทำอุกเวร.

ฝ่ายทำอุกเวรพ่ายกษัตริย์วราหณ์ไปเฝ้าพระบิดา, พระ
 บิดาจึงสร้างนครให้ใหม่. เรียกนามนครว่า "อลก",
 หรือ "ประภา" บ้าง, "วสุธรา" บ้าง, "วสุสถิต" บ้าง,
 ตั้งอยู่ในป่าหิมพานต์, และมีสวนระโหฐานชื่อเจต
 ทรภ. อยู่บนเขามันทร, อันต่อเนื่องกับเขาพระสุเมรุ.
 อันนครและสวนของทำอุกเวรนั้น เปนรมณียะสถาน
 นำล้ำราญยิ่งนัก, ทั้งตั้งอยู่ในที่นั้นก็ปราศจากโรค,
 ความเห็นจเห็น้อย, ความวิตก, ความหิว, และความ
 กัดวักยใดๆ, และคงชนมชีพอยู่ได้ตงหมื่นปี. ต้นไม้
 ในสวนเจตทรภณมีใบเป็นผ้านเอด, มีดอกเป็นมณ
 ีค่า, และมีผลเป็นนารี, ปราสาทที่อยู่ของทำอุกเวร
 เป็นฝีมือพระวิศวกกรรมสร้างขนอย่างวิจิตร, และเสวก

ในปราสาททศกัณฐ์ และนางกัณฐ์เป็นนางบำเรอ. พวกยักษ์ผู้เป็นบริวารได้ทำตามท้าวฤๅษณ์จากนครลงกาไปอยู่ในนครอดกาศด้วย. และเพราะเหตุที่ท้าวฤๅษณ์เป็นผู้ที่อยู่ในศีลในธรรม, มิได้มีใจพาดพิงตาตหยาบ, จึงเข้าข้างฝ่ายเทวดาทุก ๆ คราวที่รบกับอสูร.

ในภาพที่เขาเขียน ท้าวฤๅษณ์เป็นคนผิวขาว, มีสามขา, มีฟัน ๘ ซี่, และกายประดับด้วยอภรณ์ต่าง ๆ. นอกจากนามที่กล่าวมาแล้ว ท้าวฤๅษณ์มีนามที่เรียกอีกด้วยว่า “กฤษณ์” (ทอชรว), “อจินาดุ” (ผู้มทรพย์ได้ตามใจจ้านง), “ยักษะราช” “มยุราช” (เจ้าแห่งพวกมยุ, คือกัณฐ์), “รากษะเด้นทร์” (เป็นใหญ่เหนือรากษส), “รัตนะครรภ” (พุงแก้ว), “ราชะราช” (เจ้าแห่งเจ้า), และ “นรราช” (เจ้าแห่งคน, หมายความว่าทรมย์มีอำนาจให้คนต้องเคารพ.)

มเหสีของท้าวฤๅษณ์เป็นธิดาแห่งพญามุรทานพ, มีนามว่า “ยักษ” หรือ “จรวดี”, หรือ “เกาเวรี” ก็

เรียก; มีไอรด์ชื่อ "มณักรพ" หรือ "วรวณกวี" ๑
 "นฤกพร" หรือ "มยุราช" ๑ กับมธิดาชื่อ "มณากษิ."

ท้าวฤเวรม์ของวิเศษอยู่ ๘ อย่าง, เรียก "นริ",
 แต่ไม่ได้ความชัดเจนว่าเป็นอะไรบ้าง และมีลักษณะ
 และคุณวิเศษอย่างไรบ้าง. นามแห่งนริทั้ง ๘ นั้น คือ:-

- (๑) กัจฉปะ. แปลตามศัพท์ตรง ๆ ว่าเต่า.
- (๒) มุกุนทะ. เป็นชื่อแก้วชนิด ๑.
- (๓) นันทะ. แปลตามศัพท์ว่าความปดม, ความดีใจ
- (๔) ขรรระ. แปลตามศัพท์ว่าบงกพร่อง, ขำรุค.

(ดูไม่น่าเป็นของมีราคาเลย.)

(๕) มกระระ. แปลตาม ศัพท์ตรง ๆ ว่ามังกกร
 หรือเหรา.

(๖) นัตะ. แปลตามศัพท์ว่าดีน้ำเงินแก่, หรือ
 พดอยนิต.

(๗) คังขะ. แปลตามศัพท์ตรง ๆ ว่าหอยดั่งข.

(๘) บัททะ. แปลตามศัพท์ว่าดอกบัวหลวง,
 หรือพดอยทบทม.

(๘) มหาัทมะ. (ไม่ได้เค้าเคย).

๑๖ วามนาถดาว (หน้า ๕๕) — ในหนังสืออนารายณ์
 ดิบปางเรียกว่า “ทวิชะอถดาว”, และจัดไว้เป็นปาง
 ที่ ๕. เรื่องราวที่มอยู่ในนทกนอยเต็มที, จึงพาให้
 เห็นเป็นปางที่ไม่สำคัญ. ตามเรื่องมีว่า ยังมีอสูรตน๑
 ชื่อท้าวตวันตะอสูร กระทำความเพียรหมั่นเฝ้าพระ
 อิศวรเป็นนิจ, แล้วทูลขอที่บริเวณสามร้อยโยชน์, ว่า
 ถัดตัวดวงเข้าไปในบริเวณนั้นเมื่อใดจึงจะจับกินเป็น
 อาหาร. ครั้นเมื่อใดพรแล้ว อสูรตนนั้นก็ร้ายมนตรี
 เสน่ห์, เทวดาแถมมนุษย์กับสัตว์รพัดตัวหลงเข้าไปใน
 บริเวณสามร้อยโยชน์นั้นก็จับกินด้วย. เทวดาพากัน
 เตือดร้อนไปทูลพระอิสัวร, พระเป็นเจ้าองค์นั้นจึงให้
 พระนารายณ์อถดาวลงมาปราบ. ฝ่ายพระนารายณ์ “จึง
 อถดาวลงมาครั้งนั้น ชื่อว่าทวิชาถดาว, คือทรงเพศ
 เป็นพราหมณ์หนุ่มน้อยโฉมงามยิ่งนัก, ก็เข้าไปสู่
 แดนท้าวตวันตะอสูร ๆ ก็พิศวาทด้วยรูป, จึงปราได้

ว่า เจ้ามาหาเราวันนี้จะประสงค์สิ่งใด.” พระทิวชา-
วदारตอบว่าขอแดน ๓ อย่าง, ทำวตวันตะอสูร์ “จึง
ขอพรให้ด้วยความรัก.” แล้วพระทิวชาวदार “ก็
กระทำอานุกาพอย่างพระบาทไป ๓ อย่าง, ก็ตั้งแดนทำ
วตวันตะอสูร์ทั้งสามร้อยโยชน์. ฝ่ายทำวตวันตะอสูร์ก็
รู้ว่าพระนารายณ์ลงมาบนดาวดด้วยฤทธิ์, ก็บังเกิดความ
ทุกข์โศกมันต์ยงน. จึงไปอาศัยอยู่ยังเชิงพระเมรุ-
ราช.”

ตามเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น นับว่าเป็นการบกพร่อง
จนทำให้เรื่องเดิมของเขาเสียทีเดียว. ประการที่ ๓
ที่ว่าทำวตวันตะอสูร์ขอแผ่นดิน ๓๐๐ โยชน์นั้น มิได้มี
ความมุ่งหมายอะไร ยิ่งไปกว่าที่ จะจับสัตว์ กิน เท่านั้น,
เป็นอันมีความตะกตะอย่างเดี่ยวเป็นมุตเหตุ. แท้จริง
อสูร์ในปางนั้นเขาขอแผ่นดินทั้งสามโลกต่างหาก, จึง
เป็นที่เดือดร้อนแก่เทวดา, และการที่พระนารายณ์
อวตาร ลงมาก็เพื่อ เอาเทวดาโลก และมนุษย์โลก คั้นจาก
อสูร์ต่างหาก, หาใช่เพียงแต่ลงมารังแกแย่งบริเวณที่

คกัศตัวของอสูรนั้นไม่. ถ้าจะทำเพียงแยงที่คกัศตัว
 เท่านั้นดูเป็นกิจอันเลวเกินที่ พระนารายณ์จะควรทำโดย
 แท้. ประการที่ ๒ ถ้อยคำที่แถลงเรื่องทิวชาวคารชอ
 และอสูรให้ดินแดนนั้น ก็เป็นเครื่องแสดงชัดว่าผู้แต่ง
 มิได้เข้าใจมดเหตุ หรือความมุ่งหมายแห่งอวดการปาง
 นนเดย, จึงกล่าวให้เป็นที่เข้าใจไปว่า พระนารายณ์
 อวดการเป็นพราหมณ์หนุ่มดงมา เพื่อต่อให้ยักษหอง
 โดยยั่ววาระจริตของยักษ, ซึ่งเป็นความคิดอันเลว
 ทรามมากอยู่. แท้จริงตามเรื่องเดิมของเขาว่า พระ
 นารายณ์อวดการเป็น พราหมณ์ไปขอ ทักษิณาตามวิสัย
 ของพราหมณ์, และอสูรก็ยกที่ดินแดนให้เป็นทักษิณา
 ตามประเพณีต่างหาก, ไม่ใช่เพราะหองรักรูปโฉม
 แห่งพราหมณ์หนุ่มแล้วและ ยกที่ดินให้โดย ตกอยู่ใน
 อำนาจแห่งวาระจริตคนนนเดย.

ข้าพเจ้าได้เคยนึก ว่าคาถาเรื่อง ความเข้าใจผิดดัง
 แต่งมาข้างบนนอยนานแล้ว คงแต่เมื่ออ่านเรื่อง
 นารายณ์ดับปางฉบับของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม

หอดวงบินทรไฟศาลโถงณ; แต่ครั้นเมื่อได้เห็นนคร
 นฤมิตรเฝ้าเรื่อง “ทวิชาวตาร” ออกแสดงในงำนรำน
 คฤหมงคคตที่พญำไท พ.ศ. ๒๔๕๓, ขำพเจำยงรดีค
 มำกขณวำ คุดครแสดงออกทำทำงให้ประจักษ์แกค
 ทำให้เห็นขคยงกวำอ่านหนังสือ, วำเรื่อง “ทวิชาวตาร”
 คำนที่มอยใน หนังสือ นรำยณดีบปำง ของไทย เรำเป
 เรื่องที่ม่งคงำมเดย, และทำให้งำนคนมึควำมคิ
 ดั้ประคนไปได้คำนจรคคณเดวของคตนเอง. ฉนน
 ขำพเจำรดีคยณคตได้มึโอกำคแสดงเรื่องคำนที่มำจร
 ทำงได้ยคำศคร์, และหวังใจวำผู้อ่านคงจะแเดเห็นเอง
 วำอวตารปำงน แทจรงมได้มึเรื่อง เดวหรือตำมกอยำง
 เซนที่เคยเขำใจมคคณมำ.

อนึ่งในหนังสือ นรำยณดีบปำง ฉบับหอ พระศมค
 ข้อควำมเดำคคอกำงเรื่อง “ทวิชาวตาร” โดยตรงคด้วย
 อัก, คคอกถำวถึงพระอินทรศรำงเมองมำยณให้ทำว
 พนตำผู้เปนโอรส, และวำเมอทำวพนตำด้นพระชนม
 และไปเกิดในคāvคังษพิภพแเดว, เมองมำยณวำงอย,

๑๗ “เขื่อนไอยมรุว่าพรหมะ จาริ” (หน้า ๑๑๐) —

ตามมานวธรรมศาสตร์กำหนดความยังชีพแห่งพรหมณ์
เป็น ๔ สถาน, คือ:—

(๑) พรหมจารี — ตรงกับที่ชาวพุทธศาสตร์
เรียกว่า “นวกะ”, คือเป็นผู้ศึกษา, และต้องปฏิบัติ
อาจารย์ผู้สอนพระเวท.

(๒) คฤหัสถ์ — “ผู้อยู่เรือน”, คือมีภรรยา
และครอบครัว, ปกครองบ้าน, อ่านและสอนพระเวท,
ทำการบุญชายัญ, อดยทานและรับทักษิณา.

(๓) วานะปรัดถ์ — “ผู้ขยัน”, ตรงกับ
“อานัญญวาสี” ของฝ่ายพุทธศาสตร์; คือผู้ที่ได้
กระทำหน้าที่คฤหัสถ์โดยบริบูรณ์แล้ว, ออกไปอยู่ป่า
บำเพ็ญ เนกขัมและ ด้นโคষ มักน้อยใน เครื่อง อุปโภค
บริโภค, บำเพ็ญทางสมาธิ, และกระทำกิจการพลัด
โดยเคร่งครัด.

(๔) สันหยาด์ — คือพวกที่เที่ยวจาริกไปในที่
ต่าง ๆ และยังชีพโดยภิกขาจาร, คล้ายภิกษุในพระ

พุทธคำสอน, บำเพ็ญฌานสมาบัติเพื่อตัดกิเลสและ
มุงนฤพาน.

๑๘ “ไปอยู่แดนสุดเขตแคว้น” (หน้า ๑๖๕) —

ภายใต้โลกมนุษย์ลงไปมีโลกที่เรียกชื่อรวมว่า “บาดาด”,
เป็นทอณูแห่งนาค, แทตย, ทานพ, ยักษ์, และอสูรอื่นๆ.
โลกบาดาดนับตามปีที่มะปรางจะกล่าวว่ามี ๗ ชั้น, และ
บอกนามผู้ครองเขตทั้ง ๗ นั้นไว้ด้วย, คือ:—

(๑) อตต. ผู้ครองชื่อหามาเย.

(๒) วิตต. ผู้ครองชื่อหาคะเกศวรร, เป็นภาค ๑

แห่งพระคิเว.

(๓) สุตต. ผู้ครองชื่อพต, คือแทตยคนที่

กล่าวถึงในเรื่องวามนาคาร.

(๔) ตตาคต. ผู้ครองชื่อมาเย.

(๕) มหาคต. เป็นแดนที่อยู่ของงู.

(๖) รดาคต. เป็นแดนที่อยู่แทตยและทานพ.

(๗) บาดาด. เป็นแดนที่อยู่ของนาค, มีพญา

วาสุดีเป็นราชา.

แดนบาดาลชั้นสูง ๆ ว่าเป็นที่ดำราญ ปานหนักกับ
 ถักรรค์, ฉนั้น พลุเมอลกได้ตงไปอยู่บาดาล, อัน
 เปนแดนคำทัด, จังเตอครอนนัถ, และเมอพระ
 นารายนใหยายชนมาอยู่โนแดนตุดตงจิงยัดนัถ.

๑๙ “เปนใหญ่โนภพตัว สามแดน” (หน้า ๑๖๕) —

ชาคัยเหตุท้าวพดไคเคยครองไคโรถกแฉวครั้ง ๑, และ
 ได้รบพรพระวิษณเปนเจ้าไวว่าจะไคครองอ๊กครั้ง ๑ โน
 อนาคต, เวลาที่โหรบุชาทเวดจิงกล่าวว้า “โอมพระ
 ภูมพระรณ กรุงพดเรองฤทช” ดิงน. อนักรูปท้าว
 พดกมอยู่ด้วยโนศาลหัดกเมืองโนกรุงเทพ ๆ, เรียก
 รูป “กรุงพาด”.

๒๐ กานะภุพระ (หน้า ๑๖๕) — นครโนดมยน

ชาวอินเดยเรียกว้า “กาเนาช”, เปนนครโบราณอยู่
 โนประเทศอินเดย, รีมฝั่งแม่น้ำกาดันท์, เปนแคว ๓
 แห่งแม่น้ำคงคา, และอยู่ทักัดควนคกแห่งแม่น้ำน. แต่ก่อนเคยเปนนครหลวงที่ตักัดแห่งกษัตริยเกาศิกวงศ.

นาม “กานะกฤษณะ” นั้นแปลว่า “นางค่อม” [กนฺย=นาง, กฤษณะ=ค่อม]. ด่าเหตุคือวัน ๑ พระพายผ่านไปทางนครนน เห็นธิดารอยของค่อมทำวอกุสะนาระเด่นอยู่ในสวน, พระพายกล่าวเกยอนางเหต่านน, แต่นางไม่ยินยอม, พระพายจึงดำปให้นางทิ้งรอยนนั้นเป็นคนค่อมไปหมด.

๒๑ “ท้าวราพณาสูร ทรงราชย์” (หน้า ๑๔๗) —

เรื่องพระอรชุนกับทศกัณฐ์ ข้าพเจ้ากล่าวถึงในลิลิตคนแต่โดยย่อ, เพราะได้เคยเก็บข้อความพิสดารแต่งขึ้นไว้ก่อนนั้นแล้ว เป็นบทละครรำ เรียกว่าเรื่อง “อรชุนกับทศกัณฐ์”, และดครเรื่องนี้ได้เคยเดินออกโรงแล้วหลายครั้ง, แต่บทยังหาได้ตีพิมพ์ไม่, เป็นแต่หวังว่าจะได้ตีพิมพ์ชนดักครั้ง ๑ ในอนาคต.

๒๒ “กามะเรนุ ๆ ด ๆ” (หน้า ๑๕๕) — คือโคก

เกิดช่นจากเกษียรธมุตเมือกอนอมฤต, ดังกล่าวไว้ในเรื่อง “กฐมาวตาร”. โคนเรียกว่า “กามะเรนุ”

แปลว่า “ผู้ให้ทุกอย่างดังต้องการ”, และเรียกด้วย
ว่า “สุระภี”. โคนีเหวดตาพร้อมกันมอบให้แต่พระ
วดีษฐมนี่, ผู้เป็นพรหมฤๅษี และนับอยู่ในพวกดัสปะ
ฤๅษี. [ดูคำอธิบายเดชาติ ๗.]

๒๓ “เล่าเรื่องตงโทษนนี เสรีจัสรรพ” (หน้า ๓๓๔) —

ในรามเกียรติ์ได้ปรากฏเดี่ยวว่าเหตุใดอรชุนกับ “ราม
ดู่” จึงได้รบกัน, เพราะตามบทละครพระราชนิพนธ์
นนีปรากฏแต่เพียงว่า รามดู่ได้พยายามชิงแก้วของ
นางเมฆฆตาไม่สัมปราณาแล้ว, เหาะต่อไป พบพระ
อรชุนเหาะผ่านหน้า, รามดู่ก็ร้องทำไป, ฝ่ายพระ
อรชุนก็โต้ตอบถึงใจ, โดยอวดดีเข้าหากัน จึงต้อง
รบกัน; พระอรชุนเสียที่รามดู่จับข้อคันทันได้จึงเอาฟาด
กับเขาพระดู่เมรุตาย. ในรามเกียรติ์ว่ารามดู่เป็น
ยักษ์, และพระอรชุนเป็นเทวดา, เป็นอันเขวไปทั้ง
สองคน.

๒๔ “บมิกดัสไวกุนฐู ดังก” (หน้า ๓๔๒) — ในที่
นควรดังเกิดว่า นเป็นปางแรกที่พบเรื่องที่พระนารายณ์

ทำกิจเสร็จแล้วยังไม่กลับคืนชนด์ไวภูณฐ์. ตามเรื่อง
 ว่าเมื่อตั้งหารกษัตริย์หมดชมพทวปแล้ว ปรศุรามไป
 ขยทเขามเหทร, เปนอันหมดเรื่องปางที่ ๖ โดยตรง
 เพียงเท่านั้น. แต่ในรามายณะซึ่งแสดงตำนานปางที่ ๗,
 และมหากาธาซึ่งแสดงตำนานปางที่ ๘ นั้น, มีกล่าว
 ถึงปรศุรามอีก ในรามายณะว่าเกิดไปทำพระราม
 จันทรตองฤทชกน, แพ้พระรามและยอมรับว่าพระราม
 เปนพระนารายณ์อวดตาร, ซึ่งเป็นตัวอย่างอันเดียวที่ได้
 พบ ผู้เป็น นารายณ์ อวดตาร อยู่เอง ก่อนยอม แพ้ผู้ที่เป็น
 อวดตารนั้นตาออกได้, ซึ่งไม่มีใครเคยนึกว่าเป็นได้เคย.
 ในมหากาธาและปุราณะบางคัมภีร์ ที่แต่งขึ้นสำหรับ
 แสดงประวัติและสรรเสริญพระกฤษณะอวดตาร, มี
 กล่าวถึงปรศุรามเป็นแต่เพียงพราหมณผู้รอบรู้ชำนาญ
 ในทางยุทธศาสตร์ และเป็นมิตรของพระกฤษณะเท่า
 นั้น, หาได้เรียกว่านารายณ์อวดตารไม่, จึงเป็นอัน
 กล่าวได้ว่า ในปางที่ ๘ นั้นปรศุรามเป็น "อวดตาร
 นอกตำแหน่ง" โดยแท้ทีเดียว.

ตามความด้นนิษฐานของนักปราชญ์ผู้ได้พิจารณา
 ดูปัจจัยอันมีอยู่โดยศาสตร์ต่าง ๆ คง คง ความ เห็น ว่า
 เรื่องปรศุรามาวตาร แท้จริงในชนต้นคงจบอยู่เพียง
 ฆ่าพวกกษัตริย์เพื่อแก้แค้นแทนบิดาเท่านั้น; ส่วนเรื่อง
 ตอนนั้นคงได้แต่งเติมขึ้นภายหลัง, โดยผู้แต่งปรารถนา
 จะยกยอพระเกียรติคุณและบารมีของพระรามจันทร์รา-
 วตาร และพระ กฤษณาวตารให้ใหญ่ยิ่ง ชนนั้นแต่ เป็น
 ทศก.

๒๕ รามจันทร์ราวตาร (หน้า ๑๗๙) - ในหนังสือ

นารายณ์ตีปางฉบับหอพระสมุดฯ จัดเป็นปางที่ ๑๐, และ
 ไม่มีเรื่องพิสดาร, เป็นแต่ได้ถึงกำเนิดของอสูรและ
 วานรบางคน, แต่ในที่สุดบอกไว้ว่าเรื่องพิสดารอยู่
 ในเรื่องรามเกียรติ์แถวเท่านั้น.

เรื่องรามจันทร์ราวตารตามที่ข้าพเจ้าจะได้แสดงใน
 ดิฉัน ข้าพเจ้าดำเนินความตามที่มาในคัมภีร์รามาย-
 ณะ, แต่ก็ต้องย่อ ๆ เอาพอแต่ให้ได้เรื่องเท่านั้น,
 เพราะถ้าจะแต่งตามรามายณะโดยพิสดารจะต้องแต่ง

ชนเป็นหนังสือออกเล่ม ๓ ต่างหากที่เดียวจึงจะพอ. ถ้าผู้อ่านคนใดมีความปรารถนาจะใคร่ทราบโดยพิสดารยิ่งขึ้นอีกว่าในรามายณะนั้นมีข้อความอะไรบ้าง ข้าพเจ้าขอเชิญให้อ่านหนังสือเรื่อง “บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์” ที่ข้าพเจ้าได้แต่งและพิมพ์ขึ้นจำหน่ายมานานมาแล้วจนเกิด.

ในการแต่งลิลิตตอนรามจันทราวตารนี้ ข้าพเจ้าได้อาศัยหนังสือรามายณะซึ่ง เรดท์ ดี. เอช, กริฟฟิธ (Ralph T. H. Griffith) เป็นผู้แปลและประพันธ์เป็นกาพย์ภาษาอังกฤษ.

๒๖ “ชนกรรมดีตระกูล เนถิน นนเด” (หน้า ๑๖๕) —

พวกชาวอินเดียโบราณถือกันว่า นครที่สมบูรณ์ต้องมีชนทั้ง ๔ ชนิดอยู่โดยบริบูรณ์, และชนชาตินั้นๆ ต้องหมั่นกระทำกรณียะของตนด้วยจึงจะนับว่าเป็นนครที่ปกครองดีแท้.

ตามมานวธรรมศาสตร์จัดแบ่งชนเป็น ๔ “วรรณะ” (ดี), มีลักษณะและหน้าที่ต่างๆ กันดังต่อไปนี้:—

(๑) พราหมณ์. ชาตินักบวชและปราชญ์, และชนชาตินี้อาจจะเป็นนักบวช. แต่หาใช่จำเป็นจะต้องเป็นทุกคนไม่; พราหมณ์เป็นราชาครองเมืองก็มี, เป็นแม่ทัพก็มี.

(๒) กษัตริย์. ชาตินักปกครอง (ราชัน) และนักรบ.

(๓) แพศย์. (ไวศย). ชาติพยานิชและชาวนา.

(๔) ศูทร. ชาติคนรับใช้, ม่านาที่รับใช้ชาติที่

๑, ๒, และ ๓.

ตามจรรณข้างบน, คือพราหมณ์, กษัตริย์, และแพศย์, ได้นามว่า "ทวิชะ" (เกิดสองหน) เพราะมีดีทวิที่ จะบวชได้, แต่ศูทรบวชไม่ได้.

๒๓๗ "อักษณชอตุมนันทร ควเอก" (หน้า ๑๕๓) —

ตุมนันทรที่ออกนามในทวิ คือที่ออกชื่อในรามเกียรติ์ว่า "ตุมนัน" ตามราชประเพณีโบราณในอินเดีย, นายตำรวจเป็นคนสำคัญและเป็นมนตรีที่ไว้วางพระเหตุภัย

ของกษัตริย์, เป็นผู้ยิ่งใหญ่ยิ่งกว่าใคร ๆ, จึงต้อง
 ใช้คนดีและมีดั่งกุดดั่ง. น้าที่ของดาร์ถี่ไม่ใช่จำเพาะ
 สำหรับขบรวนและเลี้ยงม้า, ทั้งโดยปรกคคองมีน้าที่
 กำกับการปรุงเครื่องเสวย, ปดุกบรรมทโดยสวด
 สรรเสริญ, และเปนองคะมนตรีที่ปรึกษาการทั้ว ๆ ไป,
 และในเวลาออกสู้ทั้วทฤษฎี ต้องทำน้าที่คด้ายเด่นา-
 ริการกับสมุหราชองครักษ์รวมกันด้วย ข้อที่ว่า
 ตำแหน่ง ดาร์ถี่เป่น ตำแหน่งสูง ย่อมมีพยานปรากฏอยู่,
 ไนมหาราทรคยทุท, ท้าวบรมจักรกฤษณ์, มหาราชา-
 ริราชผู้ครองนครทวาราวดี, ได้กระทำน้าที่เป็นดาร์ถี่
 ของพระอรชุน ผู้เป่นกษัตริ์ปาณฑพองค์ที่ ๓. ใน
 รามายณะก็จัดดาร์ถี่เป่นคน๑ ในพวกเจ้าน้าที่ดำคัญใน
 พระนครอโยธยา, ซึ่งปรากฏว่ามี ๓๐ ตำแหน่ง, คือ
 พระวศิษฐ์, บุโรหิต; พระวามเทพ, ผู้ช่วยบุโรหิต;
 ชยันต์, วิชัย, และรฤชฎิ, ชุนพด; ดิทธรรถ, และ
 อรรถธำรท, ชุนคดง; ชรรมบาท, และอโคก,
 ศุดาการ; สุมันตริ์, ดาร์ถี่.

๒๘ “มัทศิทานไชวี่ ตามนา รี่แด” (หน้า ๑๕๓) —

มเหษั้ท้าวทศรธมี่ด้ามองค้, ค็ือ (๑) เกาศั้ดัยา, (ซึ่ง
 ในรามเก็ยรต็เร็ยกว่า “นางเกาศั้ดัยา”), แปะตว่านาง
 ชาวโกศต, ฉนนเปนนเซอพระวงศั้เด็ยวกันกับท้าวทศรธ;
 (๒) ตุมิตรา; (ซึ่งในรามเก็ยรต็เร็ยกว่า “นางตุมุท
 เทวี่”); (๓) โกเก็ย, (ซึ่งในรามเก็ยรต็เร็ยกว่า “นาง
 โกัยเก็ย”), แปะตว่านางชาวเก็ย, เปนนลุกท้าว
 อ็ศวบคั้, ราชานแห่งเก็ย, ฉาเปนนแคว้นอัยในมณฑล
 ปัญจาพ.

๒๙ “เอกอ็ศวะเมธอนั้ ประเด็ยริฐ” (หน้า ๑๕๓) —

พิช็อ็ศวะเมธเปนนพิช็อ็ศวะณั้มกั้กำหนดไฉว่าให้ท้าวเพ็ช
 พรพระเปนนเจ้านเมือปราถนาอะไรดัจญมาก ๆ. ใน
 รามายณะมกั้ต้าวอั้งพิช็อ็ศวะเมธอั้งด็องครัง, ค็ือครัง ๑
 ท้าวทศรธท้าวเมืออ็องการขอโอรส, อ็กครัง ๑ เมือ
 พระรามได้เปนนใหญ่ในกรุงอโยชยาแล้ว แตะปราถนา
 จะด็องอ้านาจ. พิช็อ็ศวะท้าวทศรธท้าว ในรามเก็ยรต็

เรียกว่าพิชกวนชาวทิพย์, และพิชที่พระรามทำใน
 รามเกียรติ์เรียกว่าพิชปล่อยมาอุปการ, แต่ที่แท้เป็น
 พิชอย่างเดียวกัน.

พิชคือเมษิน เฉพาะแต่พระราชบิดาจึงจะทำได้,
 และในโบราณสมัยเป็นพิชชอดูกเท่านั้น, แต่ค่อย ๆ มา
 กลายเป็นพิชแผ่ออกไป. เริ่มตนลงมือทำพิชเรียกว่า
 "อักษิษโฏม", คือบูชาไฟและรดองน้ำตัวดำคัญ, แล้ว
 ปล่อยน้ำให้เดินไปในแคว้นต่าง ๆ, มีกองทัพตาม
 ไปด้วย. เมื่อมาไปถึงแห่งใด, ผู้ครองแคว้นนั้น
 ต้องกระทำการเคารพ, หรือมีฉันทกต้องสู้รบกับกอง
 ทพตามมานั้นไป. เมื่อมาได้เที่ยวไปครบ ๓ ปีแล้ว
 จึงพากลับพระนคร, และพระราชบิดาเป็นเจ้าของมาทำ
 พิชรดองเป็นการใหญ่โต, แล้วขามาดำคัญนั้นบูชา
 ยัญ. พระอัครเมษินของพระราชบิดาเป็นผู้ลงมือข่า
 มา, แล้วรดองเผ้าศพมาอยู่ตลอดคืน, พร้อมด้วย
 มีเขี้ยวรองและธนมกานต์; เขาชนจึงตั้งชำระพระกาย
 แล้วชนเผ้าพระราชบิดา. ทางใต้ยาค่าตรีนิยมกันว่า

ถ้าพระราชองค์ใดกระทำพิธีอศุเมษได้ร้อยครั้งจักได้
เป็นพระอินทร์, ครอบครองเทวดาแถมมนุษย์ทั่วไป.

๓๐ เรื่องพระฤษยาศ์คงค์ ที่กล่าวนี้ (หน้า ๒๕๕) —

มีในรามเกียรติ์, แต่เรียกนามฤษยผู้เป็นศอการนั้นว่า
“ประลัยโกฏิ”, และว่าเป็นศอพระ “อดีดิงค์”. ศอ
พระราชในเรื่อนั้น ในรามเกียรติ์เรียกว่า “ท้าว
โรมะพัท”, ซึ่งไม่ต้องสงสัยเลยว่าเพี้ยนไปจาก “โด-
มะบาท” นั้นเอง.

ตามเรอทมีมาในรามายณะว่า พระฤษย-
ศ์คงค์ [ฤษย = กวาง, ศ์คงค = เขา] เป็นบุตรพระฤษ
ชอวิภาณศทก, เซอศกฤตกาศยป. มารดาเป็นนางเนอ,
จึงมีเขาเด็กเขา ๓ ที่หน้าผาก (ในรามเกียรติ์ว่าหน้า
เป็นเนอศเดียว.) บิดาเลี้ยงไว้ในป่าตั้งแต่เด็ก, จึง
มิได้เคยพบเห็นมนุษย์อื่นนอกจากบิดาของตน. มีเรอง
เล่าว่าในแคว้น องคราชฐรมัพระราชาทรงนามว่าท้าว
โดมะบาท [คันชน] มีอำนาจวาศนามาก, แต่เพเอ็น
ได้ทำบาปอะไรอย่าง ๑ ไม่ปรากฏชัด จึงบันดาลให้

ฝนแล้งในอาณาเขต. ปุโรหิตและซุ้พ่อพราหมณ์
 แนะนำให้ท้าวโดมบาท เอาตัวฤษยะศฤงค์เข้ามา ทำพิธี
 ของฝน, ท้าวโดมบาทจึงคิดอุบาย จัดหานางนคร
 ได้เกณฑ์หลายคนให้ไปต่อฤษยะศฤงค์. ฝ่ายฤษยะศฤงค์
 ได้พบพวกหญิงและได้แตะต้องกายแล้วก็ใจแตก, และ
 เมื่อบิดาถามว่าเหตุใด จึงมิได้เอาใจได้ใน กรณียะเช่น
 เคยมา, ฤษยะศฤงค์ก็เดาว่าได้ไปพบพวกมนุษย์พวก
 หนึ่ง ซึ่งมีรูปร่างดี, ตางาม, เนื้อนุ่มและน้ออกเต็ม
 และอ่อนนุชกับตน, เป็นที่พึงใจยิ่งนัก. พระวิภาณทก
 จึงบอกลูกว่า นั่นคือหม่มมารมาประจันให้เดียพรหม-
 จรรย์, ฉนั้นอย่าให้คบออกเลย. แต่ครั้นเมื่อบิดาไป
 พันอาศรมแล้ว, ฤษยะศฤงค์ก็ออกไปพบกับพวกหญิง
 ทยนยวนนั้นออก, จึงถูกล่อลวงจนออกไปพันแนวไม้,
 ไปถึงพลับพลาของท้าวโดมบาท, เมื่อนั้นเขาก็จับตัว
 ถวายท้าวโดมบาท, และท้าวโดมบาทพุดจาเอาใจ
 อย่างดี, และบอกว่าจะยกนางศานตามู้เป็นราชธิดาให้,
 ฤษยะศฤงค์ก็ตกลงเข้าไปในนครหลวงของท้าวโดมบาท

และทำพิธี ขอฟนตำเีง สัมปราณา ของ ท้าวโถมบาท,
แต่ก็ทำได้ทำกรรมรสกับนางคานดา, อยู่เป็นสุขด้วย
กันสืบมา.

๓๑ “ทุกยักษัรพรแค้นกล้า” (หน้า ๕๕๘) — ยักษ์
ที่กล้าในทศคัพภบริวารของท้าวฤเวร, ฉนนจ
เต็มใจช่วยในการปราบทศกัณฐ์, โดยมีเหตุดังแสดง
ไว้แล้วในคำอธิบายที่ ๓๕.

๓๒ วานร ที่ออกนามฉนน (หน้า ๕๖๑) — มีนาม
และกำเนิดตรงกับทศดาโวในรามเกียรติ์แต่อยู่
๓ ราย, คือพาดิ ๑, สุคริพ ๑, หนุมาน ๑; นอก
จากหนุมานที่ผดเพนกับในรามเกียรติ์ แต่บอกตัวได้
โดยไม่ผิด ๓ คน, ที่เทียบไม่ได้หรือสงสัยอยู่อีก ๕ คน,
ดังได้จำแนกไว้ข้างล่างนี้:—

๑. คาระ	ลูกพระพฤษหับดี	เทียบกันไม่ถูก.
๒. ศันษมาทน์	ลูกท้าวฤเวร	บางทีจะเป็น
- “เกสรทมาดา.”

อินเดียนิยมกันว่าพระราม ประสูติเวลาที่ไครตายुकกับ
ทวารวฤคคอกัน. ส่วนน้องพระราม ๓ องค์นั้น,
ปรากฏตามวันประสูติว่า พระลักษมณ์กับพระศัตรุฆน์,
ซึ่งเปนลูกแฝด, ประสูติก่อนพระภรต, และพระภรต
นั้นอ่อนกว่าพระราม ๑๑ เดือน.

๓๔ “ประดาทพระนามให้กุมาร” (หน้า ๒๐๒) —

นามกุมารทั้ง ๔ ที่พระวดีษฐูกงหน มีคำแปลต่าง ๆ กัน
ดังต่อไปนี้: (๑) ราม, แปลว่าเป็นที่รัก; (๒) ลักษมณ์,
แปลว่าดีงามพร้อม (๓) ศตวรรษ, แปลว่าผู้ทำลาย
ศตวรรษ; (๔) ภรต, แปลว่าผู้คาจุน.

๓๕ เรื่องพระวิศวามิตรขอพระรามไปรบยักษ์ (หน้า

๒๐๗) — ในรามเกียรติ์กล่าวว่พระวดีษฐูกับพระ
“วิศวามิตร” พร้อมกันเข้าไปทูลขอท้าวทศรถ. ทงหน
คงจะเป็นโดยความเข้าใจผิด, เพราะเห็นพระวดีษฐู
ช่วยพูดด้วยว่ให้ท้าวทศรถอนุญาตให้พระรามไป. แท้
จริงพระวดีษฐูกับพระวิศวามิตร จะอยู่ร่วมดำเนินกันหา

ได้ไม่, เพราะได้เคยเป็นคู่แข่งกันมานานมา, ดัง
 ข้าพเจ้าได้เก็บเรื่องเอาไว้แล้วในหนังสือ "บ่อเกิดราม-
 เกียรติ", หน้า ๒๕ ถึง ๓๒.

๓๖ "นามว่าคาทระกา โหดห้าว" (หน้า ๒๓๐) —

ยักษ์ต้นหนในรามเกียรติ์เรียกว่า "กาคะนาคร". ลูก
 ของนางนาคอมารัจกับศุวหุ, ซึ่งในรามเกียรติ์เรียกว่า
 "ศุวหุ".

๓๗ เรื่องพระรามถอนดาบนางอหฺดยา (หน้า ๒๒๒) —

ในรามเกียรติ์, แต่ทั้งเรื่องและนามบุคคลเพี้ยนกัน
 อยู่บ้าง. ในรามเกียรติ์ว่า "นางกาดัจฉนา" ทำชู้กับ
 พระอินทร์และพระอาทิตย์ มีลูกกับเทวดาทง ๒ คน
 ของแต่ละคน. นางศุวหุเป็นลูกสาวชวยความให้พระ
 โคทมทราบ, พระโคทมจึงเลี้ยงลูกชายทง ๒, กลาย
 เบนดังไปแล้ว, พระโคทมจึงดาบนางกาดัจฉนาให้เป็น
 ศิลาจนกว่าพระรามจะมาพบจึงให้ถอนดาบ. ฝ่ายนาง
 กาดัจฉนาดาบนางศุวหุอีกค่อหนึ่ง ว่าให้ไปยื่น

คืนเดียวเห็นยอกินลม, จนกว่าจะได้มีตุ๊กออกมาเป็น
ฉนวนรทหารนารายณ์อวตารจึงให้พ้นสาป.

อนึ่งพระอินทร์ที่ถูกพระโคตมดำปกลดายเป็นกะเทย
แล้วได้ กตมกับ เพศเป็น ชายได้อีก อย่างไร ข้าพเจ้าได้
แสดงไว้แล้วในหนังสือ “บ่อเกิดรามเกียรติ์” หน้า ๒๓.

๓๘ ประวัติพระวิศ्वามิตร (หน้า ๒๒๓) — พระ

ศตวรรษที่แสดงโดยพิศดารในรามายณะตอนนั้น, แต่
ข้าพเจ้าหาได้นำมาดงไว้ในลิติตไม่, เพราะเห็นว่าไม่
ใช่ประวัติการของพระราม, แต่ในเรื่องราวของพระ
วิศ्वามิตรมีเรื่องตอเนื่องด้วยกษัตริย์วงศ์โยชยาหลาย
อย่าง, จะนับว่าเป็นเรื่องนอกประเด็นที่เดียวหาได้ไม่,
ฉนั้นจึงขอกดงไว้ในคำอธิบายว่า ถ้าท่านผู้ใด
ปรากฏทราบเรื่องประวัติพระวิศ्वามิตร ขอได้โปรด
พลิกอ่านดูในหนังสือ “บ่อเกิดรามเกียรติ์”, เพราะ
ข้าพเจ้าได้แสดงไว้แล้วในหนังสืออนัน, หน้า ๒๕ ถึงหน้า ๓๒.

๓๙ เรื่องยัญญะกรรมของพระทกษะ (หน้า ๒๒๕) —

กล่าวถึงในรามายณะแต่โดยย่อ ๆ เท่านั้น, เพราะผู้

รจนารื่องเดิมเห็นว่าเป็นเรื่องทศศึกษาไฉยศาสตร์ภาค
ที่กล่าวถึงพระศิวะควรจะรูกนอยุดีแล้ว. แต่สำหรับม
อ่านไทยทมิได้ศึกษาทางไฉยศาสตร์ ข้าพเจ้าขอแสดง
เรื่องให้ยาวอีกหน่อย:

พระทกษมนุเป็นมานะสำบุตร (บุตรเกิดแต่ใจ)
ของพระพรหมา, และเป็นบิดานางสดุเป็นมเหษีของ
พระอิศวร. พระทกษะไม่ชอบพระอิศวร, เห็นว่า
แต่งพระองค์ปอนและชอบส่งมากกับปีศาจ. ครัง ๓
พระทกษะจัดการยัญญะกรรมใหญ่, เขิญเทวดาชุมนุม
หมด, แต่ไม่เขิญพระอิศวร. นางสดุจึงไปต่อว่าบิดา,
แต่พระทกษะกลับกล่าววาจาหมิ่นประมาท พระอิศวร
ต่าง ๆ, นางสดุมีความโทรมน็ดจึงกลืนใจตายเสีย.
ความทราบถึงพระอิศวรก็กรวด, เสด็จไปยังที่ดโมส
สันนิบาต, ทรงพระแสงธนูศรยิงทกษะหัวขาดไป, และ
ยิงเทวดาบาดเจ็บไปมาก. เทวดาผู้ใหญ่ช่วยกันทูล
วอนขอโทษ, หายพระพิโรธแล้ว จึงประทานพรให้
เทวดาที่บาดเจ็บกลับคืนตามเดิม, แต่พระทกษะน

ทรงเอาหัวแพะต่อให้แทนหัวที่ขาดไป, เพื่อให้เป็นเครื่องประจักษ์ว่าพระทักษะโง่เขลาเหมือนแพะ. พระอิศวรรัด็จจากที่สถโมถรณ์แล้ว ก็เข้ามาอยู่ในถ้ำแห่ง ๓ ในเขาจักรวาล, เพราะทรงอาลัยถึงนางสดัไม่รู้หาย. ฝ่ายนางสดัตายแล้ว ได้ไปเกิดใหม่เป็นธิดาท้าวหิมวัต (คือเขาหิมาลัย), มีพระนามว่าอุมาโหเมศวตี, มีความจงรักภักดีในองค์พระอิศวรรแต่กำเนิด, จนเมื่อเจริญวัยขึ้นได้บำเพ็ญตะบะเพนอันมากแล้ว จึงได้เป็นพระมเหสีของพระอิศวรร, และพระเป็นเจ้าองค์นั้นจึงเสด็จขึ้นไปสถิตบนยอดเขาโกตาศตามเดิม.

๔๐ “จึงให้ชื่อสดัตามเกิด นั้นแต่” (หน้า ๒๒๕) —

“สดั” แปลว่า “รอยไถ”. เรื่องกำเนิดนางสดัตาม้อยู่ถูกต้องในหนังสือรามเกียรติ์, แต่ที่กล่าวว่าเป็นลูกทศกัณฐ์นั้นไม่มีในรามายณะ.

๔๑ “ต้องตฤกฏเกิดขึ้น สุดสม กัณหา.” (หน้า ๒๓๕) —

ลำดับปริยวงศ์ทั้ง ๒ ดังกล่าวที่แสดงในรามายณะในบทนี้มีลำดับดังต่อไปนี้:—

พระพรหมา

มะรึจิ

กัศยป

พระศุรียเทวราช

พระมนูไวกวตวัต

อิกษวากุ

วงศ์อโยธยา

วงศ์มิลิตา

กุกนิ

วิกุกนิ

วาณะ

อนะรันทะ

ปฤตุ

ตริสังกุ

คุนทุมาร

ขวนาสวะ

มานธาทา (มันธาทู)

สุสันธิ

ชัรวัระสันธิ

ประเสนะจิต (น้อง)

มรท (ลูกชัรวัระสันธิ)

อสิท

นิมิ

มิลิ

ชนก

อุทาวะศุ

นันทิวรรธนะ

ศุภกตุ

เทวะราต

พฤทท์รต

มหาวีระ

สุธฤติ

ธฤษฏะเกตุ

หรวาสวะ

มรุ

ประตินธก

วงศ์อโยธยาวงศ์มิลิตา

ศักระวินทุ

เกียรติกร

สระกร

เทวะมิตะ

อัสสัมเบษฐ์

วิพูช

องค์มาน

มหานทรก

ทิลป

ภคิรถ

เกียรติราศ

กฤตัสถะ

มหาโรม

ระชู

สุวรรณโรม

ปुरुษาทก [กัฒมาษบาท]

หรัสวะโรม

คังกณ

คัระชวช-และ-กุชชวช(น้อง)

ธัทรวคัณะ

ชคินววรรณ

* ทาวคัระชวชเดาดวยวาทาว

คัฆระคะ

มรุ

ธัชนัน, ราชากรองนครตั้งกาศ

ประศัศรุก

ยา, ไต้ยกทัพมาตีนครมิลิตา

อัมพะรัช

และขอให้ทาวคัระชวชยกรัตน

นหุช

ชนุและนางดีดาให้. คัระชวชไม่

วงศ์โยธยาวงศ์มิลิตา

ยะยาติ

ยอมและรบฆ่าตัวขึ้นจนตาย, จึง

นาภาค

อภิเชกบุคคลหรือให้ครองนครตั้ง

อชระ [อชฺฐาต]

ภาคยา.

ทศรถรามจันทร์

ลำดับศุภริยวงศ์ที่กล่าวมาแต่จน เป็นแต่จำเพาะ ๒
สาขาใหญ่ ที่จะได้ทำงานอภิเชกสมัครกันเท่านั้น.
นอกจาก ยังมีแยก ออกไป ครองนคร อื่น ๆ อีกหลาย
แห่ง, เป็นธรรมเนียมที่ ใช้กันต่อมา, และใน
ประเทศอื่น ๆ เช่นสยามก็มีประเพณี ดังถูกหลวงไป
ครองนครอื่น ๆ.

อนึ่งลำดับศุภริยวงศ์มีอยู่ในหนังสืออื่น ๆ นอกจาก
รามายณะอีกด้วย, เช่นในวิษณุปุราณะมีรายนาม
กษัตริย์มากกว่าในรามายณะด้วยซ้ำ, และลำดับมิต
เพี้ยนกันอยู่หลายแห่ง, ดังปรากฏอยู่ในบัญชีที่ข้าพเจ้า
ได้คัดมาไว้ต่อไป :-

อักษรวาที

<p>วงค์อโยธยา</p>	<p>วงค์มิลิตา</p>
วิฤกษ์	นิมิ
กฤตต์ละ	ชนก
อเนนส์	อุทาวะดี
ปฤฤ	นันทิวรรณะ
วิศวคัสวะ	ตุ้เกตุ
อรรทระ	เทอวราต
ยุวนาศวะ (ที่ ๓)	พฤหัทธ
ศร้าวดีตะ	มะหาวิริยะ
พฤหัทศวะ	ดีตะระฤติ
กฤดะยาศวะ	ชฤษฏะเกตุ
ทฤชาศวะ	หริยาศวะ
หริยาศวะ (ที่ ๓)	มรุ
นิฤุมภะ	ประคิพันชระ

วงศ์โยชยาวงศ์มิตา

ดิ้นหาค่าวะ	กฤตะรล
กฤคาค่าวะ	กฤตะ
ประเฒ่นะชิต	วิพุท
ยุวนาค่าวะ (ที่ ๒)	มหาชฤติ
มานชาคฤ [มันชาคฤ]	กฤติรล
ปรุกุคตตะ	มหาโรม
ครัสะที่ตย	สุวรรณโรม
ดัมภุตะ	หรัสวะโรม
อนะรณยะ	คัสระชวช (พื่อนางดีตา)
ปฤษะทศวะ	ภานุมัต
หรยาค่าวะ (ที่ ๒)	ศตะทยมนะ
ศุมนัต	ศุจิ
ครันนวัน	อูรชวะหา
ครยารุณ	ดัตยะชวช
ดัตยพรต [ครคังกุ]	กุณิ
หริศจันทร	อัญชัน

วงศ์อโยธยาวงศ์มณฑา

โรหิตาศวะ	ฤๅษิต
หะริต	อริษฏะเนมิ
จุกุญ	กัรุตายุต
วิชัย	สุปารศวะ
รุรุก	ตั้งชัย
วฤกะ	เกษมารี
พาหุ	อเนนัต
ณะกะระ	มีนะระถ
อณะมิชัยัต	ตั้งยะระถ
อังกุมัต	ตั้งยะระถ
ทิลป	ชุปะกุ
ภักระ	ศัรุตะ
ศัรุตะ	ศาตวะ
นาภาค	ตั้งวัน
อัมพะระษ	ตั้งภาตะ
ดินทรทวิป	ตั้งศัรุตะ

วงศ์อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา [กัณฐะ]

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา (ที่ ๓)

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา

อโยชยา ["อโยชยา"]

อโยชยา (ที่ ๒)

อโยชยาวงศ์มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

มิลินดา

หมายเหตุ: ที่นามกษัตริย์

ในวงศ์มิลินดามีจุดไว้น้อยว่า
วงศ์อโยชยานั้น, หาใช่เพราะ
มีจำนวนน้อยกว่าไม่, แต่เพราะ
เหตุที่กษัตริย์แห่งวงศ์มิลินดา
ใคร่จะได้ปรากฏว่าทำอะไรที่

วงศ์โยชยา

กุงคะ (พระมงกุฏ)

อติถิ

นิษัช

นถ

นภัด

ปุนทริก

เกษมชนวัน

เทวานิก

อหิณะคุ

ปารีปาดระ

ทถ

นถ

อุงคะ

วษระนาก

คังษะนาก

ชยษิตาคัระ

วงศ์มถิตา

เก่ง ๆ อย่างเช่นวงศ์โยชยา,
จึงไม่ว่าใครจะได้มีนามปรากฏใน
ตำนานต่าง ๆ. อนึ่งมีข้อควร
ตั้งเกตุว่า กษัตริย์วงศ์มถิตา
โดยมากมักใช้เรียกว่า “ท้าว
ชนก”, ไม่ว่านามส่วนตัวจะมี
อยู่แต่อย่างไร, เช่นบิดานาง
ดีดาโดยมากก็ออกนามเรียกว่า
“ท้าวชนก”, แต่มีนามจำเพาะ
ว่า “ศัระชวช” ดังนเป็น
ตัวอย่าง.

วงศ์อโยธยาวงศ์มณฑกา

วิเศษวระณะ (ที่ ๒)

หิรัญระนาถ

ปุษยะ

ชิวระณินิ

ศุทรวรณะ

อศนิวรณ

ศัมพะ

มร

ประศุศุระตะ

ศุณินิ

อมวรรษ

มหาศุวะ

วิศุระวะต

พฤษหัพต

๔๒ “จัดงานสมรตพร้อม แปดองค์” (หน้า ๒๓๗) —

ในรามเกียรติ์มีราชาภิเศกสมรตกันแต่พระรามกับนาง

ดีดาเท่านั้น. ในรามายณะแตกต่างกัน ๔ คู่ (๑) พระราม กับนางดีดา; (๒) พระลักษมณ์กับนางอุรมิดา, ชิดา ท้าวชนก; (๓) พระภรตกับนางมาณฑวี่, ชิดาท้าว กุศัศวรช; (๔) พระศัตรุฆนะกับนางศรัตะเกียรติ, ชิดา ท้าวกุศัศวรช.

๔๓ เรื่องปรศุรามทำดองฤทธิกับพระราม (หน้า ๒๕๖)

มีในรามเกียรติ์, แต่ในท่อนว่า "รามสูร" เบนยักษ์, ฉนั้นจึงมาเกาะกระทำพระรามด้วยความกำเริบฤทธิ, และ เมื่อแพ้พระรามแล้ว ขอชีวิตไว้, พระรามจึงแสดงศร ไปทำดาวยวิมานที่อยู่ของรามสูรนั้นเสีย. แท้จริงตาม ข้อความในรามายณะเป็นคนตะอย่างทีเดียว. ปรศุราม เป็นพราหมณ์ผู้ใดคงใจบำเพ็ญตะบะจนบรรลุถึงอริยะ ผลหลายชนแล้ว, ยิ่งแต่จะมุ่งไปสู่ชนปรพพหอันเป็น ชนที่สุด. เทียบด้วยนิทานของทางพุทธศาสนา. แต่ ปรศุรามเป็นคนโทโสร้าย, อันเป็นความเลี้ยด้าคัญ ด้าหรับผู้กำเนิดในชาติพราหมณ์, จนได้ฉายาว่า "นยักษ์", คือ "ต่ำ", จึงบรรลุอริยะผลได้โดยยาก

แต่ต้องนำเพ็ญเพียรมา. ฉายา “นยกษะ” ^๕ นเองคง
 เป็นเหตุให้ฝ่ายไทยเราเข้าใจว่าปรศุรามเป็นนยกษ. ครั้น
 เมื่อมาขอความช่วยเหลือทำพระรามและแพ้แล้ว, พระรามไม่
 ฆ่าเพราะเคารพว่าเป็นพราหมณ์, จึงให้ปรศุรามเดือก
 ว่าจะให้แมลงครไปทำตาย มรรค (คือทางดำเนินขั้นสูง
 อริยะภูมิขั้นสูง ๆ) หรือ ผล (คืออริยะภูมิที่ได้บรรลุ
 ถึงแล้วด้วยความพยายาม); ปรศุรามเดือกเอาให้ทำ
 ตายผลเท่าที่ตนได้บรรลุถึงแล้ว, เพราะถ้าทำตาย
มรรคเสียแล้ว ก็จะหมดโอกาสที่จะได้บรรลุถึงนิพพาน
 ค่ะไป. ^๕ ดังนั้นแปลว่าในรามายณะเขาหาได้มุ่งกล่าวใน
 ทางโลกีย์ะไม่, กล่าวในทางโลกุตระทั้งนั้น, คือไม่ได้
 กล่าวถึงทางเดินในโลกไปสู่ที่ใด ๆ ในโลก, เป็นแต่
 กล่าวถึงทางธรรมและภูมิธรรม ^{๕๕} ทงน.

๔๔ “กล่าวถึงมันธรา ฯลฯ” (หน้า ๕๔๘) — ^{๕๕} นคือ
 นางที่เรียกในรามเกียรติ์ว่า “นางกุกัจ”. คำว่า “กุกัจ”

ไม่ใช่ชื่อ, เป็นคุณศัพท์ที่มุ่งความว่าค่อม. แต่เขียน
อักษรวิบัติไปเท่านั้น; ข้าพเจ้านั้นในพจนานุกรม
ต้นตักฤคของโมเนียร์—วิดเดียมส์ ได้ความว่า “กฏ”
แปลว่าค่อมหรือโค้ง.

๔๕ “โกรระกฏออก ชื่อช” (หน้า ๒๕๓) — “ห้อง
โกรธ” เป็นห้องย่อม ๆ ไม่มีเครื่องตกแต่งแถมมิด,
เป็นที่สำหรับพระชายาของพระราชานี้ไปเข้าอยู่เมื่อมี
ความแค่น้อย่างใดอย่างหนึ่ง. ธรรมเนียมของเขา
ออกจะเข้ช้อย่าง.

๔๖ “เริ่มทำตามหน้าที่ เป็นกรณียะ ประเพณีโบราณ”
(หน้า ๒๖๐) — นายตำรวจของกษัตริย์ในภาคประเทศ
มีหน้าที่สำคัญต่าง ๆ นอกจากขับรถ, คือเป็นผู้กำกับ
การประกอบเครื่องศัน และกล่าวฉันทสรวรเจริญปลุก
บรรทมเวดาเข้าเป็นศัน.

๔๗ “— — — จนต้องพราภักดีดา” (หน้า ๒๗๓) —
เรื่องตม่นครยกชนกดาวเพื่อเตือนใจนางไถเกยนี้, เข้า

ใจว่าคงเป็นเรื่องเกร็ดแซกเข้าไปเช่นนั้นเอง. ขอความ
ตามทมิ ในรามายณะตอนนั้น ข้าพเจ้าหาได้แปลลงไว้
ในตัวฉลิติไม่, แต่เห็นว่าเป็นเรื่องนิทานเก่าเรื่อง ๓
ซึ่งสำหรับเล่าสอนใจกุลสตรี, ข้าพเจ้าจึงขอแปลลง
ไว้ในที่นี้ดังต่อไปนี้ :—

“โดยได้ทราบประวัติการนานมาแล้ว ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย ก็ย่อมจะได้เคย ทราบบาป อันน่าชัง แห่ง พระ
มารดาของพระนางเจ้าน้อย. ข้าพเจ้าได้ยินเขาเล่า
มาว่า พระมุนีผู้มฤณคนหนึ่งได้ประสาทพรแก่พระ
บิดาของพระนางเจ้า. ให้ทรงสามารถทราบบรรดาภาษา
ทั้งปวงอันมีใช้อยู่ในป่า, ในน่านน้ำ, และในทุ่ง. ไม่มี
สัตว์ใด ๆ ที่เดิน, หรือว่ายน้ำ. หรือบิน, ซึ่งท้าว
เธอจะมีได้ทรงทราบภาษาของมันนั้น ๆ. อยู่มาเข้าวัน
หนึ่งเมื่อเอนอนอยู่บนพระแท่น, ท้าวเธอได้ทรงฟังคำพูด
ของนกงามตัวหนึ่ง, ซึ่งเมื่อได้ทรงทราบแล้วความแค้น
ก็ทรงพระสรวด. ฝ่ายพระมารดาของพระนางเจ้าทรง
พระพิโรธพระสวามิ, แดรงทำมายาประหนึ่งว่าจะผูก

พระศอให้ฉันพระชนม์, และทูลแต่พระภักดีว่า:
 'ทเวะ, กระทบมฉนัขอประทานทราบบ้างว่าทำไมจึง
 ทรงพระศรวอดเช่นนี้.' พระราชาธิบดีตรัสตอบว่า:
 'ถ้าแม่วฉนแถงเหตุทหววฉนแถงเมื่อใด, เมื่อ
 นนก็จะเปนกาลสุดทายแห่งอายุของฉน, เพราะเชอ
 เกิด, มรณภยจกตองมีตามมาโดยทนต์.' อักครั้ง
 หนึ่งพระมารดาของพระนางเจ้า, เต็มไปด้วยพระโทษ,
 จึงตรัสทูลท้าวเกกยฉนเปนพระราชบิดา ของพระนางเจ้า
 ว่า: 'ตรัสแถงเหตุแต่ห่มอฉนเกิด: แถวจะคง
 ดำรงพระชนมอยู่หรือจะเด็จฉฉวรดคกัตามท: ฉฉน
 ห่มอฉนทจะยอมทนพระศารวดของพระองค์ฉนไม่มี
 ฉฉ.' เมื่อได้ฟังพระมเหษฉนทรงฉเนหาตรัสฉฉน, พระ
 ราชาธิบดีทบรรรฎาพระฤทททวดฉฉฉ, ก็เด็จไปฉฉ
 เรอฉแต่ พระมุนฉ ทได้ประฉฉาท พระพรพิเศษ ฉฉฉ ฉฉ
 กอนฉน. พระมุนฉฉฉประทุกขของพระมหากษศรีย
 ฉฉฉ ฉฉฉทตอบว่า: 'ทเวะ, ยอมให้พระนางฉน
 ไปฉฉฉจากพระราชฐานหรือให้ฉฉ พระชนมชพฉฉฉเกิด

แต่อย่าได้ทรงยอมตามคำทูลขอของพระนางนนเป็นอัน
ขาด.' พระราชาธิราชได้ทรงฟังคำพระมุนีทูลตอบเช่น
นั้นถวายพระวิตก, และพระหฤทัยก็เต็มไปด้วยความ
โศกมันต์. ท้าวเชอชัยพระมารดาของพระนางเจ้าไปพั้น
พระราชฐาน, แล้วก็ทรงเกษมสำราญตั้งท้าวฤเว
มหาราชตลอดมา. เช่นเดียวกัน, องค์พระนางเจ้า
(ไท่เกย์) ก็ทรงบังคับสมเด็จพระราชาธิบดี (ทศรถ),
ซึ่งได้ทรงหลงเชื่อพระองค์นั้น, ให้ทรงพระดำเนินไป
ในอนาธิราช, และโดยทรงมุ่งอยู่ในทางบาป,
เพราะโมหะครอบงำ, พระองค์ก็จะทรงเริ่มก่ออกุศล
กรรมหนักไป. ข้าพเจ้าเห็นว่าพระนางเจ้าแต่ทรง
ดำแดงประจักษ์ซึ่งความจริงในสภาวะดีโบราณอันมีพร
กน้อยมาก, กล่าวคือ, บุตรย่อมแต่งตั้งคุณสมบัต
แห่งบิดา และธิดาย่อมมีลักษณะเช่นเดียวกับมารดา.
พระนางเจ้าอย่าทรงเป็นเช่นนั้นเลย. — — —"

๔๖ " — — — ประทักษณอกัน นนแต่" (หน้า ๒๗๕) —

ในพิชั้แคงงานบ่าวสาวของชาวอินเดียมั่งด้าคญคือ เจ้า

บ้างกับเจ้าดาวจุมมือกันเดินประทักษิณเวียนพระเพลิง.

๔๗ “กัจฉังมิให้ เผากู” (หน้า ๒๗๕) — ในหนังสือ
 “บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์”, หน้า ๕๔, ข้าพเจ้าได้
 กล่าวข้อความไว้ว่า: “ในรามเกียรติ์ฉบับพระราช
 นิพนธ์รัชกาลที่ ๑ มีข้อความกล่าวไว้ว่า ทังนางไภย
 เกษ์และพระภรตถูกห้ามมิให้ถวายพระเพลิง (พระศพ
 ท้าวทศรถ), แต่การห้ามเช่นนั้นฉบับเดิมไม่มี; ตรง
 กันข้าม, กล่าวชัดว่าพระภรตเป็นผู้จัดการถวายพระ
 เพลิง, เพราะฉะนั้นต้องเข้าใจว่าการห้ามถวายพระ
 เพลิงเป็นของที่มาเติมขึ้นเองในฉบับไทย”.

ครั้นเมื่อมาแต่งเรื่อง “รามจักรวาล” ใน
 นารายณ์สิบปางนี้, ข้าพเจ้าอ่าน “รามายณะ” คำ
 แปลของ กริฟฟิธ ได้พบข้อความว่า ท้าวทศรถห้ามมิให้
 นางไภยเกษ์เฝ้าพระศพ, และพระภรตนั้น ถ้าหากว่า
 เห็นชอบด้วยในความคิดชั่วของพระมารดา ก็ห้าม
 มิให้เฝ้าศพด้วยเหมือนกัน, ดังนั้นข้าพเจ้าจึงจำเป็นต้อง
 ดูแก้ไขและดัดภาพว่า เมื่อเก็บข้อความแต่ง “บ่อ

เกิดแห่งรามเกียรติ์” นน, ข้าพเจ้าคงได้อ่านหนังสือ
 กระจ่างไป, โดยความเรียบร้อย, จึงมิได้พบข้อความ
 ที่กล่าวนี้. ส่วนข้อที่พระภคได้ถวายพระเพลิงพระศพ
 ท้าวทศรถนั้น ก็เพราะพอได้ทราบเหตุก็ได้แสดงอย่าง
 แข็งแรงว่าไม่เห็นชอบด้วยในความคิด และความประ
 พุทธิของนายโกเกย, จึงมิได้ต้องถูกห้าม.

๕๐ “ขอคุณผู้มฤตดา” (หน้า ๒๗๗) — คุณะ,

ราชาแห่งนักษา, ก็คือผู้ที่ออกนามในรามเกียรติ์ว่า
 “ฐน”

๕๑ “ตั้งฤทธิกิจอย่างดา เด็ดดี” (หน้า ๓๓๖) —

คราที่พระศกพระรามกระทำในทณ ปราบฏตามข้อ
 ความในรามายณะตอนนั้นว่า พระรามได้ลงไปในด้านา,
 กอบนาจนด้วยพระหัตถ์ทั้งสอง และนั่นพระพักตร์ไปส
 ทัศกทัษณแล้วครัดว่า: “นายนเด็ดและบริสุทษ, อน
 เปนพดทจะยนงอยชวกาดนาน, ข้าพเจ้าขอถวายแด
 สมเด็จพระบรมราชาธิราช: ขอพระองค์จงทรงรับ
 พดทในปรโลกเทอญ.” นคอตรวจนาแม่ส่วนบุญไป

ให้ตนเอง. แล้วพระรามจึงชนจากด้านาและ, พร้อม
ด้วยพระอนุชา, จักหาผลไม้บ้างชนิด ๓ ผสมกับเมล็ด
พืชไม้อิงคุทิบนเป็นขนมและทอดบนหญาคา และถวาย
เป็นพลัดแด่พระบิดา. ดั่งนี้เป็นอันได้กระทำทั้งกรรมพลัด
และอามิษพลัดโดยบริบูรณ์ตามที่จะได้ในกถางดงอัน
เป็นที่กถาร.

๕๒ “คอบทำพระทรงเดช เศษฐา ท่านนา” (หน้า ๓๒๑)

— ดั่งแต่ตนเรื่องตงมาจนถึงตรงนี้ ข้าพเจ้าได้แต่ง
โดยพิสดารหน่อย, เพราะเห็นว่าเป็นตอนที่คนเราโดย
มากมีใครจะรู้, โดยเหตุที่ตอนต้น ๆ นั้นโชนดกรไม่ใคร่
จะเด็ดอกเด่น. คือแต่ไปเป็นตอนทีรกนมาก, เพราะ
เข้างถึงตอนที่โชนดกรมักจะเด่น, ฉนั้นข้าพเจ้าจะแสดง
เรื่องในอดีตแต่โดยย่อ ๆ พอเป็นดั่งเขบเท่านั้น.

๕๓ “คอกุชชอวราช เรื่องฤคช” (หน้า ๓๒๓) — ยักษ์

คณคชทเรียกในรามเกียรติว่า “พิราพ.”

๕๔ ครภังค์ (หน้า ๓๒๗) — ฤษัคนันไม่ปรากฏใน

รามเกียรติ. อนึ่งในทन्มชอนาตั้งเกิดอยู่อย่าง ๑, คือ
 ศรัทงคฺมุนน เมื่อได้ทราบว่าคุณบำเพ็ญฃณาจนดำเร้จ
 มรรคผลจะได้ไปถึงพรหมโลกแล้ว ก็หาได้ข้อยูรจน
 ถึงเวลาที่คนจะตายไปโดยชรรมดาไม้, แต่เข้ากองไฟ
 เผาตัวเด้ยเพื่อ วิญญานจะได้ออกจากร่างไปด้ พรหม
 โลกโดยพตฺน. ไม่ต้องดงดัยเลยการเผาตัวเช่นนี้ชาว
 ฝ่ายไสยศาสตร์ในดํมยนั้นเห็น จะนับถือกันและสอนกัน
 ว่าเป็นของดี, พระพุทธเจ้าของเราจึงต้องทรงคติโทษ
 แห่งการฆ่าตัวตายไว้มาก ว่าเป็นสิ่งซึ่งหาผลดีมิได้
 เลย. กตบัจฉีว่าเป็นบาป, และภิกษุใดเทศน์ชักชวน
 ให้คนหลงปลงชีพ ของตนเองจึงได้ทรงบัญญัติเอาโทษ
 เป็นมณุด์วิคหะปาราชิก. แต่ทั้ง ๆ ที่พระพุทธเจ้า
 ของเราได้ทรงห้ามปรามอย่างเด็ดขาดเช่นนั้น ก็ยังมี
 ผู้ที่เรียกตนว่าเป็นพุทธศาศ์นิกคณิยมในการ เผาตัวอยู่,
 ดังปรากฏในเมืองไทยเราเองก็เคยมี, เช่นนายเรือ
 ที่เผาตัวทวดอรุณ ในรัชกาลดํมเด้จ พระรามาธิบดีที่ ๓
 เป็นตัวอย่าง.

แปลโดยมากกว่า “ต่อ”, แต่อาจแปลว่ามาที่ดียิ่งกว่า
 มาตามัญญ์ก็ได้; ในภาษาไทยเราใช้คำอัศจรรย์ในที่หมาย
 ความว่า “มาดีเลิศ” นนอย่างเดียวกัน, เพราะชาวเรา
 ในสมัยโบราณหาใครได้พบเห็นต่อไม่. ที่ชาวภารตะ
 วรรณเรียกถือว่า “ดีดวกดีดวกมา” นนหมกความจริง
 อยู่บ้าง, เพราะสำหรับไซไนทชนเขาลงห้วย ต่อแขง
 แรงแระอดทนกว่ามาเปนนหมก. ทหารบันใหญ่ภูเขา
 ไนอินเคีย บัตยุนนิกไซดอ เปนดีดวกดีดวก ต่างชนบันแะ
 กระตุณ. ที่ไนประเทศสเปญแะโปรตุเก้ดเขาใช้ต่อ
 เทียมรถเวลาชนเขา, แะชาฟเจาไดเคยชรถเทียมดอ
 ไนประเทศทง ๒ น, ถึงเกดวาคินทางชนเขาดีดวกมา
 มากจริง ๆ.

๕๓ “นามอโยมุขี” (หน้า ๓๕๘) — แปลว่า “หน้า
 เหล็ก”. ไนรามเกยรตเรียกนางยักษคนนว่า “อษมุขี”,
 ซึ่งชาฟเจาเชอแน่วาคงเปนกวมณิด ของผู้คดดอกหนิง-
 ดือรามเกยรตจากนบบเดิม. พราหมณผู้เดากเรียก

นางยักษ์ตนหนึ่งว่า “อัยมช” และผู้จดตามคำบอกในชั้น
เดิมก็คงจดลงถูกแล้ว, แต่ผู้คัดลอกภายหลังคงจำคำ
เขาเองว่าตัว “ย” นั้นเป็น “ษ” จึงเขียนผิดไปตามที่
จำคำผิดผิดเช่นนั้น.

๖๐ “อินกะพนชตนน” (หน้า ๓๒๐) — “กพนช”

แปลว่า อังหรือพอม, และแปลได้ด้วยว่า “ตัวไม่มีหัว,
รูปเหมือนอง.” ยักษ์ตนหนึ่งในรามเกียรติ์เรียกว่า “กุม
พต”, ซึ่งคงผิดได้เช่นนั้น เพราะผู้จดแต่เดิมอาจเขียน
ผิดแล้วว่า “กพต”; ภายหลังผู้คัดเพิ่มเติมระอุเข้าไปตาม
วิสัยเดิมขมมือบอน, แล้วต่อมากงม้นกปราชญ์คน ๆ
เห็นว่า “กพต” ไม่ได้ความจึงแก้เป็น “กุมพต.”

๖๑ “โกตจิงแปลงเปنها นระปรัดถ์” (หน้า ๓๒๓) —

ในรามเกียรติ์ หนุมานไปพบพระรามและพระลักษมณ์
บรรทมอยู่, อัดชนไม่ได้ตามแบบดิง, จึงได้พบและรู้
จักกัน. ในรามายณะเขาแต่งให้หนุมานประพาศไม่ผิด
กับคนเคย, และแปลงตัวเป็นวานะปรัดถ์ (พราหมณ์

พวกอยู่ป่า) เพื่อได้ทราบก่อนว่ามารร้ายหรือมาดี; แล้วจึงแสดงตนให้ปรากฏ.

๖๒ เรื่องหนุมานเข้าเมืองมายา (หน้า ๓๗๐) ในรามเกียรติ์, แต่ก่ดาวไวไม่ตรงกับในรามายณะ. ในรามเกียรติ์เรียกเมืองนั้นว่า "มายัน", และนางฟ้าที่เป็นชกบยักษก็เรียกว่า "วิมภา; ส่วนประวัติของเมืองนั้นนางบุษมาดีเป็นผู้ทำให้หนุมาน, และหนุมานได้เดียวกับนางพนแล้วจึงตั้งนางชนดสวรรค์; ส่วนนางชกบยักษไม่มก่ดาวถึงเลย.

๖๓ "ศรีชฎาผู้เฒ่า" (หน้า ๓๗๔) — ในรามเกียรติ์ว่าศรีชฎาเป็นชายาของพญาพิเภกษณ์, และว่าได้ถูกตั้งไปอยู่กับนางดีดาที่สวน เมื่อพิเภกษณ์ถูกขับแล้ว. แต่นางศรีชฎาก็ก่ดาวถึงในรามายณะตอนนั้น ไม่ใช่ชายาของพิเภกษณ์, เพราะพิเภกษณ์ยังหาได้ถูกขับไม่. ข้าพเจ้าได้ตรวจค้นดูได้ความว่า ชายาของพิเภกษณ์นั้นชื่อ "ศรีมา", หาใช่ศรีชฎาไม่, จึงนึกเดาว่าการที่ชกบยักษใน

๖๕ เรื่องคักกุมภกรรณ (หน้า ๓๘๕) — ตามที่

แสดงในทันที คำเนิน ความตาม ที่ ปรากฏใน รามายณะ, ซึ่งผู้อ่านคงสังเกตได้เองแล้วว่าผิดกับที่แสดงไว้ในรามเกียรติ์. ข้อสำคัญคือในรามายณะไม่มีกล่าวถึง กุมภกรรณ ไซ้หอกโมกขศักดิ์เลย, แต่มีกล่าวถึง ทศกัณฐ์ ไซ้หอกช้อกระบิดพัดคูปงถูก พระลักษมณ์บาดเจ็บ. ฉะนั้นในรามเกียรติ์ของเราจะเล่าเรื่องไซ้หอกไป เดี่ยวกระมัง? อีกอย่าง ๑ เรื่องกุมภกรรณทศกัณฐ์ก็ไม่มีกล่าวถึงเลยในรามายณะ.

๖๖ เรื่องอินทรีชิตแฝดงพรหมาศตร์ (หน้า ๓๘๖) —

ตามที่แสดงทันทีไม่ตรงกับในรามเกียรติ์, คือไม่มีข้อความ กล่าวถึงอินทรีชิต จำแดง เป็น พระ อินทร์ ชี ช้าง เอราณไปเลย, เป็นแต่ออกไปรบตรงๆ แดแฝดงศร์ เมื่อมีโอกาศเหมาะเท่านั้น.

๖๗ “คณยาสีวิสุทธ” (หน้า ๓๘๗) — คณยาสีอย่างนี้

คือ (๑) วิศัลยกรณ, สำหรับถอนศรให้หลุด; (๒)

มฤคตัญญิวินิ, ดำหรับทำให้ชีวิตกตดับพนชน: (๓)
 ดันษยานัน, ดำหรับเยี่ยวยามาตแผตให้หายสันษ; (๔)
 ตั๋ววรรณกรณัน, ดำหรับทำให้ผิวพรรณแซมชัน้อย่าง
 เตม. ในรามเกยรตเรยกกตนษาเหล่านา “ตั้งกรณัน-
 ตรชวา”.

๖๘ “ขุนมารมังกะรากลษน” (หน้า ๓๘๗) — คอท
 ออกนามในรามเกยรตควา “มังกกรรณ”. ชื่อ “มังก-
 ะรากลษ” [ต. มงกร+อกษ] แปลว่าตามังกร, แต่
 ชรอยฝ่ายผู้แต่งรามเกยรตของเราจะเห็นว่าชอนนเดยง
 ไม่เพระดำหรับหคนไทย, จึงแปลงชื่อให้เดยว่า “มังก-
 กรรณ” (ห่มังกร).

๖๙ “อคนโหดรดา เดดยญ” (หน้า ๓๘๘) — พิต
 บูชาไฟ; พรหมณนบถอกนหนกควาเปนษอดแห่งยญการ,
 และอาจให้มตพิเคษต่าง ๆ แก่ผู้ทำ, ดิงนแม่ในพุทช
 ค้านษาษิตกยงออกนามพชนไว่วา “อคคิหุดคิ มุขฯ
 ยญญา” ดิงน.

๗๐ “เอาออกไปมาให้ ดึงเห็น” (หน้า ๔๐๐) — ใน

รามเกียรติ์กล่าวว่า ทศกัณฐ์ใช้ให้นายทหารผู้๑, ชื่อสุชาจาร, ซึ่งเป็นโทษหนักตาทัพ, จำแดงตัวเป็น นางดีดาออกไปให้อินทรชิตฆ่า.

๗๑ “ล้างกิกนิกุมภี ดาวเรือง ไปเทอญ” (หน้า ๔๐๒) —

พิชชังในรามายณะเรียก “นิกุมภิตา” น, ในรามเกียรติ์ เรียกว่า “กุมภินิยา”. การรบกันเมื่อพระดักษณณ์ไป ท่างสายพิชช มัดักษณะพิศดารคด้ายกัน ในรามายณะ ที่ตาย และรามเกียรติ์.

๗๒ “ตั้งเทวะรถแก้ว ลงมา” (หน้า ๔๐๕) — ใน

รามเกียรติ์ว่า พระอินทร์ตั้งรถลงมาถวายพระรามตั้ง แต่เมื่อของถนนเสร็จ.

๗๓ มนตร์อาทิตยเหตุภัย (หน้า ๔๐๖) -- คือ “หัวใจ

พระอาทิตย์”. ความที่ในรามเกียรติ์กล่าวว่าทศกัณฐ์ ถอดดวงใจได้ จึงฆ่าไม่ตาย, และหนุมานต้องไป

หลุดออกดั่งดวงใจจากฤษีโคบุตรได้มาแล้ว, ทศกัณฐ์จึงล้ม, แต่ตามที่เขากล่าวในรามายณะว่าพระรามได้มั่นคงอาทิตยเหตุยนั้นแล้ว จึงฆ่าทศกัณฐ์ได้, หมายความว่าได้มั่นคงวิเศษที่ต่างบรรดาเวทมนตร์ของทศกัณฐ์ได้หมดคั้ง, ข้าพเจ้าเห็นว่าของเขาเข้าดีกว่า.

๗๕ “อวตารปางเจ็ดน แดงมา จบ” (หน้า ๕๒๕)

— ในรามายณะ, หรือแม้ในรามเกียรติ์, เมื่อวิจารย์ณดูแล้วจะต้องเห็นว่า แท้จริงเรื่องรามจันทราวตารจบลงเพียงที่พระรามกดบเขานครอโยชยาและทำพิธีราชาภิเศกเท่านั้น. แม่ผู้ทมได้เคยอ่านหนังสือรามายณะเคย, แต่ได้อ่านรามเกียรติ์แล้วด้วยวิจารณ์ญาณ, คงจะต้องรู้สึกว่ เรื่องราวที่กล่าวต่อจากเมื่อพระรามเข้าเมืองแคว้นน เป็นข้อความจิต ๆ ซ้ำ, มิได้สนุกใกล้เคียงกับตอนต้น ๆ เลย, และวิญญูชนย่อมจะต้องรู้สึกได้ว่าเปนตอนที่แต่งต่อชนภายหลัง. ถ้ายิ่งได้อ่าน

รามายณะด้วยแล้วจะยังคงรอดชีวิตหนีจนกว่าเป็นเช่น
 ทว่านนแน่แท้. ข้อความต่อจากเมื่อพระรามกลับเข้า
 เมืองแควนหน รวบรวมอยู่ในอดีตภพนี้, เป็นภพนี้
 แกรม. ดั่งนี้ในเมื่อแต่งลิลิตนี้ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงใจว่า
 เรื่องรามจันทราวตารศรวิให้จบลงเพียงถึงพระรามกลับ
 เข้าเมืองแควนหนและราชาภิเศกแล้วเท่านั้น, ซึ่งหวังใจว่าผู้
 อ่านจะให้ภัย.

๗๕ กฤษณาอวตาร (หน้า ๔๒๕) — ในหนังสือนารายณ์

สิบปางฉบับของ หอพระสมุดวชิรญาณ จัดปางนี้ไว้เป็น
 ปางที่ ๖ และกล่าวข้อความไว้แต่เพียงเท่านี้—

“อวตารชาติที่ ๖ นั้น ราพณ์บังเกิดเป็นอสูร มี
 นามว่าพาดานสูร, มีศรัษะ ๓๐, มีมือ ๒๐ ทรงเทพ
 อาวุธครบทั้ง ๒๐ หัตถ์, ได้เป็นเจ้าพิภพในเมือง
 รัตนานคร. พระนารายณ์เป็นเจ้าอวตารมาเอากำเนิด
 ในวงศ์กษัตริย์, ได้เสวยราชสมบัติในเมืองฉรังกา,
 ทรงนามว่าพระบรมจักรกฤษณ์, มีครุฑเป็นพาหนะ,

ได้ตั้งหารพาดำรุงแล้วก็คณียงเกษียรสมุทร. แต่เรื่อง
ราวอวตารชาติเป็นคำรบ ๒ นี้อาจเป็นดังเชป; พิศดาร
อยู่ในเรื่องนิทานพระอนุรทโน้นแล้ว”.

ข้าพเจ้าขอแต่คงความเห็นทุกท่วงแต่เพียงว่า (๑)
ในคัมภีร์ปุราณะต่างๆ มิได้กล่าวเลย ว่าพาดำรุงคือ
พญาราชผีม้างเกิดใหม่; (๒) นครหลวงของพาดา
มูร ที่ถูกควรเป็นโถณิต, ไม่ใช่รัตนนา; (๓) นครหลวง
ของพระบรมจักรกฤษณ์ ที่ถูกควรเป็นทวารกา หรือ
ทวาราวดี, ไม่ใช่ณรงกา, และคำว่า “ณรงกา” แปล
ไม่ได้ความว่าอะไร; (๔) พระกฤษณาอวตารไม่ได้
กลับคณไปเกษียรสมุทรเมื่อได้ตั้งหารพาดำรุงเสร็จแล้ว,
เพราะยังคงมีชีวิตอยู่ต่อมาอีกนาน.

นอกจากนี้ข้าพเจ้าเองออกจะเห็นใจผู้แต่งหนังสือ
รายนี้ดับปางหนีในการที่กล่าวเรื่องอวตารปางนี้แต่พอ
เป็นดังเชป, เพราะเว้นแต่ที่จะยอมเสียเวลาแรมปีแล้ว
อย่างไรๆ ก็ไม่สามารถที่จะรวบรวมเรื่องกฤษณาอวตาร

มาเล่าให้เป็นประวัติการติดต่อกันโดยเรียบร้อย และ
เข้าใจได้ง่ายอย่างเรื่องพระราม, ส่วนพระรามนั้น
ประวัติการดำเนินเรื่องติดต่อกัน อย่างดีอยู่ในรามาย
ณะ, แต่ส่วนเรื่องพระกฤษณะมีแต่งไว้ในหนังสือ
ปุราณะหลายคัมภีร์, ซึ่งกวีหลายคนต่างคนต่างแต่ง
ขึ้นตามชอบใจของตน, ฉะนั้นเรื่องเกร็ดต่าง ๆ จึงมี
มากมายเหลืออดจนคนหา, และบางแห่งก็เบี่ยงเบนเอง
ด้วยซ้ำ.

การที่มนุษย์ชอบแต่งเรื่องพระกฤษณะมากมายนัก
เพราะพวกพราหมณ์ชนหลังๆพากันนิยมว่าพระกฤษณะ
เป็นตัวพระนารายณ์เดี่ยวเองทีเดียว, จึงถือกันว่าใครได้
แต่งเรื่อง ขอพระเกียรติ พระกฤษณะ แล้ว ก็จะได้บุญ
มาก, ผลของการที่มนุษย์แต่งเรื่องพระกฤษณะเป็น
หลายรายเช่นกล่าวนี้, แทนที่จะเป็นเครื่องสนับสนุน
ความเลื่อมใส ดูเหมือนจะกลับทำให้ผู้อ่านผู้ฟังที่มี
ศรัทธาศำสดนาพราหมณ์ กลับรู้สึกความบกพร่องของพระ
กฤษณะมากขึ้น.

สำหรับข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเชื่อตามความดั้
 นิษฐานของนักปราชญ์ชาวยุโรป, ว่าพระกฤษณะ
 แท้จริงเป็นกษัตริย์ซึ่งได้มีอำนาจจนครั้ง ๑ เพราะเป็น
 ผู้มีฝีมือในการรบ, และมีความฉลาดในทางอุบายด้วย,
 แต่ประวัติการจริงจะมีเพียงเท่าใด ก็ยากที่จะดั้
 นิษฐานให้แน่ได้แล้ว. ในมหากาพย์, ซึ่งเป็
 นหนังสือรุ่นเก่ากว่าหนังสือพจนานุกรม, พระกฤษณะ
 ปรากฏในที่นั้น แต่เพียงเป็นวีระกษัตริย์ ที่เป็นญาติ
 และมีมิตรกับพวกกษัตริย์ปาดณฑล, และได้ไปช่วยใน
 งานมหากาพย์ยุทธ เมื่อพวกลาณฑลพบกับพวก
 โกรฟแย่งความเป็นใหญ่กัน. กษัตริย์พวกที่ท้าสงคราม
 กันนั้น เป็นเชื้อจันทวงศ์ด้าชาโปรพ, ที่เป็นมหา
 กษัตริย์ครองนครประดิษฐานและหัดดินบูร; ฝ่าย
 กฤษณะเป็นเชื้อจันทวงศ์ด้าชាយาทพ, ซึ่งถึงนับว่าเป็น
 ด้าชา "ดุกพิ" ก็จริง, แต่เป็นเพียงกษัตริย์ครอง
 เมืองน้อย ๆ, เพราะยทุกผู้เป็นมหาชนกแห่งด้าชานได้

ถูกยะยาตีผู้เป็นพระบิดาเนรเทศเดี่ยวจากนคร, จึงต้อง
ไปตั้งตัวเอาเอง. ส่วนตัวพระภุชณะเองนั้น, ตาม
ความเห็นของข้าพเจ้า, เป็นวีระบุรุษกล้าหาญ และมี
สติปัญญาสามารถจริง, แต่ความประพฤติกว้างขวางมาก.
มีกิตติเดชแรงกล้า, ใครชักใจก็ฆ่าได้ง่ายๆ, และชอบ
ประพฤติกว้างขวางมิใช่น้อย, และเป็นเจ้าเด็ห်หลอก
ดวงต่างๆ, ใช้กิตติเดชอย่างปราศจากกรรม. แต่ทั้ง
ในการฝึกเมียเขาก็ดูดี, ฆาตกรรมก็ดูดี, ดูแต่งเรื่อง
พระภุชณะกตัญญูของแฉ่งตงเป็นคุณดั่งมด, ซึ่งทำ
ให้เห็นได้ชัดว่า คำนวณ พราหมณ์ ได้ทราบ ลงปานใด,
และทำให้ได้เห็นได้ว่า เหตุใดพระพุทธเจ้าของเราจึง
ต้องทรงริเริ่มตวงตชคศาสดาชนใหม่.

ในลิตตินข้าพเจ้าจะได้เก็บข้อความเรื่องพระภุชณะ
เท่าที่ค้นได้ในหนังสือที่แต่งดัดทูลโดยศาสตร์โดยดั่งเขม,
พอให้ผู้อ่านได้ทราบเรื่องเป็นเสาะๆ เท่านั้น. ถ้าข้าพ
เจ้าจะพยายามค้นหาจากหนังสือปุราณะต่างๆ ก็คง

จะได้เรื่องพิสดารขึ้นอีกจริงอยู่แต่, แต่ข้าพเจ้ามิได้
 ทำเช่นนั้น เพราะประการที่ ๑ ข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอใน
 สมัยนี้จะดัดเพื่อทำเช่นนั้น; และประการที่ ๒ ข้าพ
 เจ้าขอตำหนิโดยตรงว่า ข้าพเจ้าไม่รู้จักนิยมในคุณ
 สมบัติของพระภุชณะ, และไม่ชอบประวัติดิการ
 ของพระ ภุชณะ เท่าที่ข้าพเจ้า ชอบประวัติดิการ ของ
 พระราม. แต่ถ้ามุ่งไปรายน่าที่จะทราบประวัติดิการ
 ของ พระภุชณะโดย พิศดารยิ่งขึ้น ก็เชิญอ่าน หนังสือ
 “ภาควิคปฺราณะ”, หรือหนังสือ “เปรมดำคร” เอง
 ก็ได้. โนมหารการคะมีเรื่องพระภุชณะอยู่มาก, แต่
 ดัดมอยู่กัประวัติดิการของกษัตริย์ป้านทพและโกรพ
 ที่ทำสงครามกัน, ซึ่งจะต้องทำให้ต้องเปิดองเวลาดำ
 หามากอยู่, จึงสู้อ่านในหนังสือ ๒ คัมภีร์ที่ออกนาม
 ก่อนไม่ได้.

๗๖ “ไปเกิดเป็นตุกวะ ดุเทพ” (หน้า ๕๒๘) — วสุเทพ
 เป็นตุกหัวสุระ, กษัตริย์จันทรวงศ์ ตักขุยาทพ, ทรง

ราชย์ในนครมฤคา. วัตถุประสงค์ได้ริดาทำวฮาหุระ ๗ นาง
 เป็นชานา, แต่ที่จะได้ออกชื่อในลิตติคนเพียง ๒ นาง,
 คือโรหิตีมารดาพระพตราม (หรือพดเทพ), กับเทวก์
 มารดาพระกฤษณะ.

สฤตยาทพ [ยาทว] คือกษัตริย์ที่สืบสายโลหิตลง
 มาจากท้าวยทุจน์ทรวงศ์, โอรัสใหญ่แห่งท้าวยะยาคี,
 กษัตริย์องค์ที่ ๕ แห่งจันทรวงศ์. ท้าวยะยาคีมีมเหสี ๒
 องค์; ที่ ๑ คือเทวยานี, ริดาของพระศุกร์, และเป็น
 มารดาของยทุ; ที่ ๒ คือธรรมิษฐา, ซึ่งเป็นมารดา
 ของปुरु. นอกนั้นมีโอรัสอีก ๓ องค์. ท้าวยะยาคีเป็น
 ผู้มักมากในกาม และไม่เชื่อตรงต่อเทวยานี, พระ
 ศุกร์จึงดำปให้ชราภาพ และทุพพลภาพ มาถึงก่อนกาล
 อันควร. แต่เทวยานีจึงวอนให้ถอนดำปนั้น, พระ
 ศุกร์ว่าถอนไม่ได้, แต่ถ้าโอรัสองค์ใดองค์ ๑ รับ
 ชราภาพและทุพพลภาพนั้นแทนจึงจะพ้นได้. ยทุเป็นผู้
 โอรัสใหญ่ไม่ยอมรับดำปแทน, พระบิดาจึงยกเสีย

จากตำแหน่งทายาท, และแข่งไว้ด้วยว่าอย่าให้ลูก
หลานว่านเครือของยทุได้ครอบบ้านครองเมืองหรือเป็น
ใหญ่ที่ใดได้นานเลย. เมื่อพระกฤษณะเกิดนั้น, พวก
ยาทพเพนกษัตริย์ชาวชนบท, ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ริมฝั่ง
น้ำยมุนา.

ตฤกฏโปรพ [เปารว] คือกษัตริย์ที่สืบตฤกฏลงมา
จากปุรุ, โอรสของยะยาดิกกับธรรมิษฐา. เมื่อพระ
บิดาถูกฆ่าป่น, ปุรุรับตำแหน่ง, พระบิดาจึงตั้งให้
เป็นทายาทครองนครประดิษฐานตั้งมั่นตติวงค์. มหา
ภารตยุทธได้เกิดขึ้นในระหว่างเขตฤกฏนี้, ซึ่งแบ่ง
ออกเป็น ๒ พวก; พวก ๑ เป็นตฤกฏท้าวชตวรรษ, เรียกคน
ว่า "โกรพ" [เการว], จากนามท้าวกรผู้เป็นวีระชนก
องค์ ๑; อีกพวก ๑ เป็นตฤกฏท้าวปาณฑุ, จึงเรียกคนว่า
"ปาณฑพ" [ปาณฑว]. พระกฤษณะเป็นญาติสนิท
กับพวกปาณฑพ เพราะนางกุนตี, ผู้เป็นมารดาท้าวยुधिษ
ฐีร์, พระกษัตริย์, และพระอรชุน, เป็นภคินีของวสุเทพ.

ลำดับกษัตริย์จันทรวงศ์—เมื่อผู้อ่านจะพอใจทราบ

ลำดับกษัตริย์จันทรวงศ์บาง, ข้าพเจ้าได้คัดฉบับ

กษัตริย์ทั้งสองตำราที่กวดวดน, อีกทั้งตำราที่

ครองแคว้นเก่า (กรุงพาราณสี) ด้วย, มาลงไว้ณ

ฉบับนี้ตามหนังสือ “วิษณุปุราณะ.”

จันทรวงศ์

พระอัครปรีชาบดี

พระจันทรเทวราช

พระพุทธรเทวราช

ปฐม

อายุ

นักษ

ยะชาติ

ยาทพ

ยะทุ (โอรสใหญ่
ของยะชาติ)

โกรษฏ
ฉนฉน

ศวาหิ

รุษักค

ฉิศระรด

ศศะพินทุ

โปรพ

ปุรุ (โอรสน้อย
ของยะชาติ)

ชนเมชัย

ประฉินฉน

ประฉระ

ฉนฉน

ฉนฉน

ศุทษุมณะ

กษัตริย์แห่งภาค

กษัตริย์พะฤทษะ

ศุโหตระ

ภาคะ

ภาคิราช

ศุฉนฉน

ศนฉนฉน

เศศฉน

ศนฉน

ศนฉน

ประศรทษะ

ยาทพ	ไปรพ	กษัตริย์แห่งภาค
ปฤถุศระวัต	พหุคพ	ทยุมัต
คมัต	สันยาคิ	ศัทรุชิต
อุคະหนัต	อห็นยาคิ	วัตตะ
คีเคยุต	เราทราศวะ	ฤคฺชวช (หรือ
รุมะกะวัจ (หรือ	ฤเคยุ	กฤดะยาศวะ)
รุมะกะ)	วันตินาระ	อดรระกะ
ปะราพฤค	คังค	สันนะติ (หรือ
ชยามัช	อนิต	สันตะติ)
วิทรรก	ทุษยันค [ผัว	สันตะ
กรณะ	ศกุนตดา]	สฤเกตุ
กุนติ	ภรต	วิญ
พฤษณิ	ภรทวาช, หรือ	สฤวิญ
นิรพฤติ	จิตถ	สฤกุมาร
ทศารหะ	[บุคฺรบุญชรรม	ชฤษฏะเกตุ
โพยมัน	ของพรต]	โฉนะโหตระ
ชัมตะ	ภวณัมณยุ	ภวารคะ
	พฤหัตกษัตริ	ภวารคะภมิ
	สฤโหตระ	

ยาทพ	ไปรพ	กษัตริย์แห่งภาค
วิกฤติ	หัดดิน [สร้าง	[* ท้าวประตวร-
ภัมระถ	หัดดินาปุระ]	ทนะน ออกนามใน
นวรถ	อชระมีณะ	รามายณะ ว่า เป็น
ทศรถ	ฤกษะ	มิตรของท้าวทศรถ
ศะกุนิ	ตั้งวรรณ	และพระราม. อนึ่ง
กะรมภิ	กฤ	กษัตริย์ จันทรวงศ์
เทวะราต	ชหนู	เจ้าชาทครองภาคนี้
เทวะกษัตริ	สุรถ	มีมากกว่าที่ปรากฏ
มช	วิฑูรถ	นามในบัญชีนี้เป็น
อนนระถ	ธรรมพะเภทามะ	อันมาก, แต่ไม่ชอบ
กฤวัตตะ	ชยเด่น	กันกับพวกสถฤตยา-
อนนรถ	อาราฉิน	ทพ, พวกผู้แต่ง
ปุโรโหตระ	อชคายุต	ประวัติ ของ พระ
อังก	อะโกรชนะ	กฤษณะ จึงไม่เอา
ตั้งวัต	เทวาคติ	ใจได้พอที่จะค้นหา
อนระกะ	ฤกษะ	ลำดับ กษัตริย์ ใน
	ทิดปะ	

<u>ยาทพ</u>	<u>ไปรพ</u>	<u>กษัตริย์แห่งภาค</u>
ภษะมาน	ประคัปะ	เจ้าชากาคัมาแต่ดง
วิฑูรล	ค่านตะนุ	แต่ขอที่วางคัภาค
ศุระ	ปานทุ [บิดาพอก	มีดับคอ ยคยาวมา
ค้ำมิน	ปานทพ]	นนมีพยาน ปราวกฎ
ประคิกษัตริ	รฤตะราชฏู	ในหนังสือต่าง ๆ
สวยาม์โภช	(ชครฐ)	ทางพระ พุทธคำ-
หฤทิกะ	ยุธิษฐีเยร [ดู	ด้นา, ซึ่งกล่าวถึง
เทวะมัตรุษะ	ปานทุ]	กษัตริย์ภาคคาม
ศุระ	ปะริกษิต	อำนาจ วาคนามาก
วสุเทพ	ชนเมชัย	อยู่.]
<u>กฤษณะ</u> และ	ค่านคานิกะ	
<u>พดราม</u>	อัสวะเมระทต	
[นี่เป็นลำดับ	วริตมะกฤษณะ	
บรรพบุรุษ แต่ด้าย	นิจักร	
ตรงของพระกฤษณะ	อฤษณะ	
หาใช้ กษัตริย์ที่ทรง	จิตระรอก	
ราชย์ทุกองค์ไม่.]	พฤษณิมิต	
	สุเชน	

ยาทพไปรพกษตริยแห่งภาค

ตุนัถะ

ฤๅชะ

นฤๅกษุ

ตุๅทพด

ปะริๅปะตะวะ

ตุนัย

เมๅชาวิน

นฤๅๅญชัย

มฤๅทุ

คิๅคมะ

พฤๅหัตๅรท

วๅตุๅทาน

คานๅตๅนัๅกะ

อๅทๅยนะ

อๅหิๅนะระ

ขๅณๅชะปะๅณั

นិๅรามิๅตริ

เกๅษมะๅกะ

๗๗ โยคะนิทรา (หน้า ๔๓๐) — “ความหลับโดยถูก
 ดัก”. บางแห่งว่าเป็นนางผู้รับใช้พระพิฆเณศเป็นเจ้า;
 บางแห่งว่าเป็นมาया. ศักดิ์ของพระพิฆเณศ, ซึ่งทรง
 ใช้เพื่อดักใคร ๆ ได้ตามปรารถนา. ในรามายณะก็มี
 กล่าวไว้ว่า เมื่อพระพรหมมาใช้พระอินทร์ให้นำทิพยภักษา
 ไปประทานนางสดาในสวนอโศกนั้น, พระอินทร์ได้พา
 โยคะนิทราไปด้วยเพื่อช่วยดักพวกยักษ์ให้หลับหมด.
 โยคะนิทรานี้, ถ้าจะเทียบกับของที่เรารู้จักอยู่ในสมัยนี้
 ก็คือการหลับโดยวิธีดักดวงจิต, ซึ่งเรียกตามภาษา
 ฝรั่งเศสว่า “ฮิปโนติซึม” (Hypnotism). หรือเรียกตาม
 ภาษาอังกฤษว่า “ทรานซ์” (Trance).

๗๘ “ — — — ได้อัยช่วยเราปราบ บำราบพาดกาย
หน้า” (หน้า ๔๓๑) — ที่ต้องกล่าวไว้ว่า พระพดราม (พด
 เทพ) เป็นลูกนางเทวกีเช่นนี้ ก็เพราะต้องการจะให้สนิท
 กับพระกฤษณะมากขึ้น, จึงกล่าวไว้ว่าโยคะนิทราย้าย

เอาไปเข้ากรรมทางโรหิตน์. ความจริงน่าจะมียอว่า
นางเทวกัแห่งดุกคนที่ ๗, และพระพดรามนทแทเปณ
ดุกนางโรหิตน์.

๗๙ “พระประเสริฐรู้เดิดแต่ เดอด้รวร” (หน้า ๓๕๘) —

ข้าพเจ้ากล่าว เช่นนี้ในทั้นไม่ใช่เป็น คำแสดงความเห็น
ด้วนตัวข้าพเจ้าหามิได้, เป็นแต่แต่งเดียนโวหารของ
พวกกวีที่แต่งหนังสือปุราณะเท่านั้น. แท้จริงข้าพเจ้า
เองมีความเห็นว่า ประวัติการของพระกฤษณะใน
ตอนที่เป้นเด็กนั้นไม่มีอะไรยิ่งใหญ่กว่าแสดงลักษณะของ
เด็กที่เก่งอย่างหัวใจเด็ก, มีความซุกซนเป้นลักษณะ
อันปรากฏชัดกว่าลักษณะอื่น. เช่นการแก้งด็กผานู
ของพวกหญิงเลี้ยงโคไปไว้บนต้นไม้, ข้าพเจ้าแต่
ไม่เห็นเลยว่าเป็น กิจการ อันน่ายกเอา มา สรรเสริญ,
เพราะ คุเป็นการเล่น รังแกและอยากคุ ผู้หญิงแก่ผ้าเท่า
นั้น. ส่วนการที่พุดชักชวนนันทะโคบาดให้นำเครื่องพลัด
ไปเดินเขาโควรรณะ แต่วกฤษณะไปกินเครื่องเดิน
เดี่ยวเองนั้น, ก็ประพุดิอย่างคนดีประคน, และทำให้

ข้าพเจ้านักถั่งเรื่อง ทิศเพ็ชร แต่งตัว เป็น เทวดาไปกิน
 เครื่องเดินของหมื่นหาญที่ไร่ฝ้ายนั้นเที่ยว. ผลของ
 การเดินสัประคนคราวนั้นก็เกือบนำมดร้ายดูพวกโคบาด
 ที่เป็นมิตรดีหาย, แต่พะเอินแก้ตัวหลุดได้โดยจำแดง
 ปาฏิหาริย์อย่างไม่น่าเชื่อเลย, เพราะเรื่องปาฏิหาริย์ใคร
 นึกจะแต่งจนอย่างไรก็แต่งได้ตามใจทั้งนั้น. ตามความ
 จริง บางทีก็อาจจะได้เป็นผู้มีสติปัญญาออกอุบาย
 ให้โคบาดและโคได้พ้นอุทกภัยได้ โดยพาเข้าอาศัยใน
 ถ้ำอัน ๑ ในเขาโควรรณะ, จึงได้ขึ้นชื่อว่าเป็นผู้ช่วย
 ให้พ้นอุทกภัย; ส่วนปาฏิหาริย์ยกเขาชนทงเขาและถ่อ
 ถิ่นแทนร่มนันทน์ คงเป็นของทศศตแต่งเติมขึ้นใหม่.

๘๐ “ตมจิตตัมฤทธิด้วย บารมี ทานแล” (หน้า ๔๔๑)

— ประวัตต์พระภุชณะตอนนั้นแต่ตงกิดัดของผู้ประดิษฐ์
 ขึ้นโดยแจ่มแจ้งทีเดียว, คือแต่ตงว่าตัวของตัวพอใจ
 ในทางกามคุณารมย์แล้ว ก็ตงหาเหตุมาอ้างเพื่อแก้
 ความชั่วให้กลายเป็นดี. อย่าว่าแต่ในพระพุทธรักษา
 เลย, ถึงแม้ในโดยศาสดาเอง, มีมานวกรรม

คำศัพท์เพนตัน, ก็ถือว่าการต้องประเวณีเพนบาป,
 เพนกามะมิจฉาจาร; แต่ในตำนานพระกฤษณะกดับ
 เอาชน สรรเสริญ เพนคุณ ดมบัตของ ผู้ที่ ยกย่อง เพนผู้
 วิเศษถึงแก่ว่าเพนองค์พระนารายณ์เอง, ไม่ใช่เพน
 เพียงอวดตาร. การทำชู้กับนางราชาภรรยาอายุฉน-
 โฆษ, แทนที่จะคิดเคียดชังยกเอาชนเพนชู้สรรเสริญ,
 และเมื่อผัวจวนจะเข้าไปจับได้ ต้องแปลงตัวเพนผู้
 หึงแฉวฉนแลบดินปล้นตาทำเพนเทวรูปภาค, ก็ดล
 สรรเสริญว่าเพนปาฏิหาร. อีกอย่าง ๓ นางโคบีกัน
 โคทีใจง่าย ยอมให้กฤษณะเล่นชู้กับคนก็กตายเพน
 ได้บุญไปหมด, และมีชู, ไม่ชื้อตรงต่อผัวของตัวเอง,
 น่าจะให้ตกนรกดลก็กตายเพนให้ชนสรรครค์. คำตั้ง
 สอนอย่างเต็มไปด้วยอคติเช่นนี้ แม้แต่พวกถือคำสอนา
 พราหมณ์ด้วยกัน บางพวกก็เห็นว่ากดินไม่คง. แต่
 เพนธรรมตามนุษบุตช่นยอมมีความปรารถนาที่จะได้ไปสู่
 สุกะคิภพ, และถ้างไปไต่ได้ง่ายๆ ก็ยิ่งพอใจ; เมื่อมีผู้
 กถ่าวให้ฟังว่าอาจจะสมปรารถนาได้โดยไม่ต้องทำอะไร

มากไปกว่าทำความภักดีใน พระกฤษณะให้ปรากฏเท่า
 ๒ ๕
 นนธนะ, พวกคนท้อยากชนดวรรค์โดยไม่ต้องลำบาก
 ๑ ๕
 จึงพากันเลื่อมใสในพระกฤษณะมาก. คนชนิดนี้ถ้ามี
 ๑ ๕
 ใครหยอกให้ตัก ๆ ว่า อาจขอตัวเดินทางจากเขาเพื่อ
 ๑ ๕
 ไปดวรรค์ได้ คงพากันยกผู้หยอกนั้นขึ้นเป็นพระ
 ๑ ๕
 นารายณ์อวตารเป็นแน่!

๘๑ “เชษฐาพตเทพนน วตว” (หน้า ๔๔๒) — พระพด
 เทพ, หรือพดราม (เรียกได้ทั้งสองชื่อ) เขายกย่อง
 ๑ ๕
 นั้บดอกนเดียวยังกว่าพระลักษมณ์. บางอาจารย์ยกเอา
 ๑ ๕
 พระกฤษณะ ขึ้นเป็นองค์พระนารายณ์แบ่งภาคเดี่ยวแล้ว,
 ๑ ๕
 และนับเอาพระพดรามเป็นอวตารปางที่ ๘. แต่กิจกรรม
 ๑ ๕
 ของ พระ พดราม โดย มาก ก็ได้กระทำร่วมมือ กับ พระ
 ๑ ๕
 กฤษณะ, ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงมีใครจะได้ออกนามพระพด
 ๑ ๕
 รามในลิลิต.

๘๒ “ผู้ญาคิกฤษณะเอง นันไซ้” (หน้า ๔๕๐) —
 ๑ ๕
 คีตูปาตเป็นลูกท้าวทมะโฆษ, ราชอาณาจักรแคว้นเจ็ด,

กับนางศรีตระกูล, ผู้เป็นภักดีของพระวสุเทพ, บิดา
พระกฤษณะ, ฉะนั้นก็ดูบาดหมางเป็นลูกพี่ลูกน้องกับ
พระกฤษณะ, แต่เพราะเหตุที่แย่งผู้หญิงกันจึงกลายเป็น
เป็นอริแก่กัน.

๘๓ แกวดยะมันตะกะ ที่กล่าวถึงณที่นี้ (หน้า ๕๕๑)

— เป็นชื่อของพระอาทิตย์ประทานแด่สัตว์ราชิต. แกวดยะมัน
ตะกะวิเศษคือ บันดาลให้เจ้าของโคที่ของวันละ ๘ หาบ,
และบ่อน้ำกินด่างรายต่าง ๆ, และสัตว์ราย, คนราย,
อศคกราย, และเทพภิกษุราย. แกวดยะมันตะกะให้
ถือไว้ต่อเมื่อฝนเป็นคนดีจริต, แต่ถ้าเป็นคนทุจริต
แกวดยะมันตะกะเป็นเครื่องทำลายถึงต้นชีวิต.

๘๔ “และพดเทพดี กับอนูช” (หน้า ๕๕๒) — เหตุ

การนี้ต่าง ๆ เนื่องด้วยแกวดยะมันตะกะนี้ ชาวเจ้าได้
แกล้งโดยพิสดารหน่อย, เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดี
แต่คงให้เห็นว่าพอกยาทพ กษัตริย์เป็นสัตว์กุดที่ทรามปาน
โค, และขาดความปรองดองกันก็เพราะต่างคนต่างแกล้ง

เห็นความทราวมองกันและกัน. แม้แต่พระพดเทพผู้
 สนิทยังติดใจส่งด้ายพระกฤษณะได้.

๘๕ เรื่องชะโมยคันปาริชาติ (หน้า ๔๕๗) — คุเบเน

การโจรกรรมอันกอบด้วยความลบหลู่คุณด้วยโดยแท้
 แต่อาศัยวิธีที่ พวกพราหมณ์เขา แต่งตั้งไว้เป็น ปาฏิหาร
 ณ์ ๓ ของพระกฤษณะ.

๘๖ ปาณฑพกษัตริย์ (หน้า ๔๕๗) — คือโอรสท้าว

ปาณฑุมหากษัตริย์ทรวงศ์ผู้ทรงราชย์ณกรุงหัสตินา
 ปุระ. ปาณฑพกษัตริย์มี ๕ องค์ คือ (๑) ยุธิษเฐียร
 (๒) ภีมะ (๓) อรชุน, เป็นลูกนางกุนตีของพระวสุ
 เทพ, ฉนนเป็นญาติสนิทกับพระกฤษณะ; (๔) นะกุถ
 (๕) สหเทพ, ลูกแฝดของนางมัทรี. ตามมหากาฬระ
 กกล่าวว่า แท้จริงปาณฑพกษัตริย์ทั้ง ๕ นั้นหาใช่โอรส
 ของท้าวปาณฑุไม่. ท้าวปาณฑุได้ถูกฤษัคน ๑ สำปไว้
 ว่าเมื่อใดสัมพาศกับมเหสีให้ตาย. นางกุนตีจึงได้ขอ
 อนุญาต พระสามี เพื่อเชิญ เทวดา ลงมา เพาะพืช แทน.
 นางกุนตีจึงได้มีพระยุธิษเฐียรโดยพระยม, มีพระภีมะ

โดยพระพาย, และมีพระอรชุนโดยพระอินทร์, แล้ว
 ขอเชิญพระอัศวินเทวดาเผด็จมาสมพาศกับนางมัทรี,
 จึงได้เกิดพระนฤทและพระด้หเทพ. เมื่อทำวปาคทุก
 ต้นพระชนม์ตั้ง, อมาตย์มนตรีได้เชิญท้าวฤตะ
 ราชฎร์ (ชตรฐ), พระเชษฐาผู้พระเนตรมืด, ชนทรง
 ราชย์. ท้าวฤตะราชฎร์นหมโอรต๑๐๐องค์, มีพระทุร-
 โยชนเป็นองค์ใหญ่. โอรตของฤตะราชฎร์ ๑๐๐ องค์
 น้ออกนามว่า โกรพกษตรีย์, เพื่อให้ต่างกนกับพวก
 ปาณทพกษตรีย์.

๘๗ “ในงานด้วยมพร แห่งม้งอรกฤษณา” (หน้า ๕๘๘)

เรื่องพิชต์ด้วยมพรน, อักทงเรื่องพนนตการะหวาง
 ยุธิษเรฐีรกับทุรโยชน, ซ้าพเจ้าไคเดาไว้แต่ไว้ใน
 นิทานวจนค่นเรื่อง “พระนต”, ในหนังสือ “พระนต
 คำหลวง”.

อภิธาน.

ข้าพเจ้าขอชี้แจงไว้เพื่อความชัดเจนของท่านในการใช้อภิธานว่าวิธีลำดับอักษรานุกรม ข้าพเจ้าดำเนินการตามแบบอภิธานต้นตักฤๅค, คือเริ่มด้วยสระตามลำดับ:— อ, า, โ, ะ, ุ, ู, ฤ, ฤๅ, ฌ, ญ, ใ, ใ, ใ, ใ; แล้วจึงถึงพยัญชนะ, ซึ่งลำดับตามวรรค, พยัญชนะผลัมกับสระจนหมด แล้วจึงถึงพยัญชนะควบ.

เครื่องหมาย: ต. แปลว่า “ต้นตักฤๅค”, ม. แปลว่า “มคธ”.

อนึ่งขอท่านจงเข้าใจว่า ในอภิธานจะมีแต่ศัพท์ที่แปลก ๆ และค้นไม่พบ (หรือไม่มีเลย) ในหนังสือประเภทนุกรมของกระทรวงศึกษาธิการ, และจะมีเป็นนามบุคคลหรือสถานที่ซึ่งกล่าวถึงในหนังสือ “นารายณ์สิบปาง” นี้เป็นพน. ศัพท์ที่อาจค้นพบได้โดยสะดวกในประเภทนุกรมจะไม่นำลงไว้ในที่นี้.

อ

อกัมบัน [ส. อกมฺปน]—
 “ไม่ทวนใจ” (๑) ชื่อ
 อสูรนายทหารของพญา
 ชรบ; (๑) ชื่ออสูรนาย
 ทหารเมืองลงกา, ซึ่งใน
 รามเกียรติ์เรียกว่า “อสูร
 กัมบัน.”

อศัตถะ [ส. อคฺคตฺถ]—
 พรหมฤๅษี, ผู้ให้อาาสุ
 คำคัญต่างๆแก่พระราม,
 (ดูอธิบายที่ ๕๖), และ
 ในที่สุดให้มนตร์อาทิตย
 ฤทฺธิแก่พระรามเพื่อตั้ง
 ทหารทศกัณฐ์. (ดูอธิบาย
 ที่ ๗๓)

อะกรร [ส. อกรฺร] —
 กษัตริย์กฤตยาทพ, เป็น
 ญาติกับพระกฤษณะ.

อักษะกุมาร [ส. อกฺษ]—
 อสูร, ลูกท้าวราพณาสูร;
 ถูกหนุมานฆ่าตายที่สวน
 อโคก.

อัคริ [ส.] พรหมฤๅษีและ
 ประชาบดี; เป็นมานดา-
 บุตรีของพระพรหมา; เป็น
 ผัวนางอนนะสุยา, และมี
 หาดานชื่อทรวาด. ใน
 รามายณะว่าพระรามได้
 ไปเยี่ยมเมื่อเดินทาง.

อัคนิโศทร [ส.] — พิชี

บุชาไฟ. (คูอธิบายที่ ๖๘)

องคท [ส.] — ลูกพญา

พาดักบีรราช.

องคราชฏร [ส. องคราช-

ฏร] — แคว้นเบ็งคอด

เต็ม; นครหลวงชื่อจัมปา.

อังก์รต [ส.] — มหาฤษี

คน ๓ ในพวกตปตะฤษี.

อติกาย [ส.] — “ตัวโต”

อสูรลุกรภาพเนาสูร.

อมราวดี [ส. อมราวดี] —

นครหลวงของเทวดา, ที่

สถิตของพระอินทร์.

อมรรตย์, อมรรตยะ [ส.]

อมรตย์] — ไม่ตาย.

อนันต์ [ส.] — “ไม่มีที่

สุด”; เป็นนาม ๓ ของ

พญานาคที่เป็นมัลลঙ্গก

ของพระนารายณ์; เป็น

นามเรียกพระนารายณ์

เองด้วย.

อนะดูยา [ส.] — ชาติพระ

ทักษะประชาบดี, และ

มเหสีของพระอัคริประชา

บดี.

อนิรุทธ [ส.] — “ไม่มีผู้

กีดขวาง”, เป็นนามของ

กษัตริย์กฤดาบทพจันทร์-

วงศ์, ลูกปรัทษุมนะ,

หลานพระกฤษณะ, ผัว

นางอุษา.

อมฤต [ส.] — นาทิพย์ที่
กวนได้จากเกษียรสมุทร,
ดังปรากฏในเรื่องในกุรมา
วตาร.

อโยธยา [ส.] — นคร
หลวงแห่งแคว้นโกศล
โบราณ. ตั้งอยู่ริมฝั่ง
แม่น้ำสรย, ด้าวแห่ง
แม่น้ำมุนา; เดียวนี้ไม่
ปรากฏชัดว่าตั้งอยู่แห่ง
ใด.

อโยมุขี [ส.] — “หน้า
เหล็ก”, เป็นนามยักษ์ณี
ที่พระราม และพระ
ลักษมณ์ได้ไปพบ. (ดู
อธิบายที่ ๕๘)

อรชุน [ส. อรชุน] —
“ชาว”, (๑) ราชานแห่ง
พวกไทหย, มีฉายาว่า
การัตะวีระ. มีพันธะ;
รบชนะราพณาสูร, แต่
ภายหลังถูกปรศุรามฆ่า
ตาย, ดังปรากฏในเรื่อง
ปรศุรามาวตาร. (๒)
กษัตริย์ปാണ്ทพ, ลูกพระ
อินทรกับนางกุนตีมีเชื้อ
ท้าวปാണ്ท. (ดูอธิบาย
ที่ ๘๖)

อรรธสารก [ส. อรรธสา-
รก] — ชนคดีงของท้าว
ทศรถ.

อวดาร [ส.] — ปางกำเนิด
ของพระเพนเจ้า.

อริษฏะ [ต.] — อสูรที่
จำแดง เหนโคไปทำร้าย
พระกฤษณะ, แต่ถูก
พระกฤษณะฆ่าตาย.

อัคร [ต. อศฺวตร] —
“อัครม้า”. ดอ.

อศฺวปตี [ต. อศฺวปติ] —
ราชาแห่งเกกัย, พ่อนาง
ไกเกยี่.

อศฺวเมธ [ต.] — พิธีบูชา
ยัญด้วยม้า. (ดูอธิบาย
ที่ ๒๘)

อโคก [ต.] — “ไม่มี
โคก”; (๑) ชื่อตุลาการ
ของท้าวทศรถ; (๒) ชื่อ
ต้นไม้, ซึ่งไทยเราเรียก
“โคก”.

อณะมัญช [ต. อนณมณฺชฺ] —
กษัตริย์ริยวงศ์, โอ
รธหวิของ ท้าวสุคนธ์.
(ดูอธิบายที่ ๕๑)

อหฺลยา [ต.] — ชายาของ
พระโคตมพรหมฤษ; เป็น
ชู้กับ พระอินทร์ และถูก
สาปอยู่จนพระรามได้ไป
พบ. (ดูอธิบายที่ ๓๗)

อา

อาคเนยศาสตร์ [ต.] —
 “อาวุธของพระอินทร์”,
 เปรียบครุฑชนในเวดายุธา
 ไฟ; ครุฑในรามายณะ
 ปรากฏว่ามีใช้ทั้งฝ่าย
 มนุษย์และฝ่ายยักษ์, และ
 ต่างฝ่ายต่างแย่งแข่ง
 ฤทธิกัน.

อาทิตยเหตุย [ต.] — ชื่อ
 มนตร์ที่พระอคัตตยะมุนี
 บอกให้พระราม. (ดู
 อธิบายที่ ๗๓)

อายันโฆษ [ต.] — โคมวด,
 ผวงนางราชา.

อิ

อิक्षวากุ [ต. อิษุวากุ]
 — ประถมกษัตริย์แห่งสุริย
 วงศ์, ผู้สร้างนครอโย
 ธยา. (ดูลำดับสุริยวงศ์,
 อธิบายที่ ๕๑)

อิงคุติ [ต.] — ต้นตำโอง

อินทிர [ต.] — “ความ
 งาม, ความสง่า”; นาม
 ๓ ของพระลักษมี.

อินทร์ [ต.] — “ผู้เป็นใหญ่”; มักใช้เรียกท้าวศักดิ์ระผู้เป็นใหญ่เหนือเทวดาทงหลาย.

อินทรี [ต.] — “ผู้ชำนาญพระอินทร์”; เป็นลูกภาพนาศูร, เดิมชื่อเมฆะนาท, และเมื่อได้รบชนะพระอินทร์แล้วจึงได้นำมาว่าอินทรี. ได้สู้รบกับพระรามและทัพ

วานรอย่างแข็งแรง, แต่ในที่สุดพระลักษมณ์ฆ่าตาย.

อินทรีปรีดิ์ [ต. อินทรีปรีดิ์; ม. อินทรีปรีดิ์] — นครหลวงของปาวน-ทพกษัตริ์.

อินทร์ [ต. อินทร์; ม. อินทร์] — “ผู้เป็นใหญ่”, มักใช้เรียกพระศิวะ.

อ

อริษยา [ต. อริษยา; ม. อริษยา] — ความชิงชัง, ความหึง. ไทยเรามากเขียนเขาไปเป็น“ฤษยา”.

อสูร [ต.] — “พระผู้เป็นเจ้า, ผู้เป็นใหญ่ยิ่ง”; ใช้เรียกพระนารายณ์ก็ได้, พระศิวะก็ได้.

ฤคเวท [ส.] — พระเวท-
คัมภีร์ที่ ๑. (ดู “เวท”)

ฤจิก [ส.]—ฤษีผู้ถวายพระภุ-
คฺยประชาชนดี, และเป็น
พ่อพระชมทักัน. (ดูชม
ทักัน)

ฤษภ [ส.]— (๑) ดัดตัว
ผู้, มีโคเป็นต้น; ใช้
เป็น ฉายา เรียก พระนา-
รายณ์ได้อย่าง ๑; (๒)
นายทหารวานร; (๓)
ชายอด ๑ ในเทือกเขา
หิมาลัย.

ฤษยมุก [ส.] — เขาใน
ทักขินเทศ, ใกล้ต้น
ดำนามัมปาและทะเลดำป
มัมปา. เป็นที่พระราม
ได้ไปพักอยู่กับพวกวานร
ก่อนยกทัพไปตั้งงา.

ฤษยะศฤงค์ [ส.] — “เขา
กวาง”. ฤษี, ลูกวิภาณ-
ทักมุนี, กาศยปโคตร.
แม่เป็นเณร, จึงมีเขาตั้ง
อัน ๑ ขนทศตรงหน้าผาก.
เป็นผู้ช่วย ทำว ทศรถทำ
พิชชอลูก. (ดูอธิบาย ๓๐)

เอ

เอณทราดร์ [ต.] — “อา
 ดูรของพระอินทร์”, เป็น
 ชื่อศรเดิม ๓ ของ พระ
 ราม.

เอราวัณ [ม.] — ช้าง
 วิเศษ ที่เป็นพาหนะ ของ
 พระอินทร์. อักนัย ๑
 เรียกว่า “ไอรापต”.

ไอ

ไอรापต [ต. ไอรापต] — ช้างวิเศษที่เป็นพาหนะของ
 พระอินทร์. ไทยเรามากเขียนเพี้ยนไปว่า “ไอยราพต.”
 อักนัย ๑ เรียกว่า “เอราวัณ.”

โอ

โองการ [ต.] — “การออกดำเนียง โอม,” คำว่า
 “โอม”; เป็นคำใช้นามนตร์สำคัญ ๆ ของพราหมณ์,
 แต่ ช้างไทย เราใช้หมายความว่าคำรัดของพระเป็นเจ้าของ
 หรือของพระดนมติเทวราช.

ก

กนต์ [ด. กัณฑ์] — กษัตริย์
 ดูกท้าวอสุภะเส่น, ราชา
 แห่งนครมฤการ: เป็นคน
 คุร้าย, ถอดบิดาจาก
 ราชสมบัติ, และเป็น
 อธิด้าคัญ ของพระกฤษ-
 ณะ; ในที่สุดพระ
 กฤษณะฆ่าตาย.

กมด [ด. และ ม.] — ดอก
 บัว; หัวใจ. ไทยเรามาก
 เชี่ยนผิดไปเป็น “กระ-
 มด”.

กมะดา [ด. และ ม.] —
 ดอกบัว. ใช้เป็นนาม ๑
 ของพระลักษมี.

กบิลพัสดุ์ [ด. กบิลวดุคฺ] —
 ชื่อหอกของทศกัณฐ์.

กะพันธ [ด.] — ยักษ์ซึ่ง
 มีแต่ตัวและแขน, ไม่มี
 หัวและขา. (ดูอธิบาย
 ที่ ๖๐)

กัถกิ [ด.] — ดาวหาง
 ที่ ๓๐ ของพระนารายณ์
 อันจะได้มีมาในอนาคต.

กल्प [ด. กल्प; ม. กปฺป] —
 วัณนของพระพรหมา,
 เท่า ๔,๓๒๐,๐๐๐,๐๐๐ ปี
 มนุษ.

กมะเดกษณะ [ต.] — ตา
งามปานดอกบัว.

กรรณาภรณ์ [ต.] — ต่างหู

กรรณ [ต.] — มเหสี
ท้าวอัครเสนา, แม่พญา
กงดี.

กระษ [ต.] — นามดินแดน
แห่ง ๑ ซึ่งพระรามผ่าน
ไปพร้อมด้วยพระวิศวา
มิตร.

กัลยुक [ต.] — ยุคที่ ๕
แห่งกัลป์, นับว่าเป็นยุค
ที่ เดวทราม ที่สุด ในยุค
ทั้ง ๕.

กวี [ต. และ ม.] — ผู้

ฉลาด, รอบรู้, เป็น
หัวหน้าคน; ผู้รจนาเรื่อง
และมนตรี, ฯลฯ. ไทย
เรามากเขียนผิดไปว่า
“กระวี”.

กัศยป [ต. กศยป] — ฤษี

และประชาบดี, มานะ
ดาบุตรของพระพรหมา.

กาศยายน [ต. กาศยายน]

— ฤษีคน ๑ ซึ่งอยู่ในนคร
อโยธยา, และเป็น
พราหมณ์ประจำราช-
สำนัก.

กานะกฤษณะ [ต.] —

“เมืองนางค่อม”, เป็นนคร ๓ ในภารตะวรรษ (อินเดีย). ในปัจจุบันนี้เรียกว่า “กาเนาช” (Kanauj).

กานะเชนุ [ต.] — แม่โค

ดำคัญของพระวดีษฐุมุณี (ดูอธิบายที่ ๒๒)

การตะวัวยะ [ต. การตะ-

วัวยะ] — “ตูกฤตะวัวยะ”, คือท้าวอรชุน, ราชาแห่งพวกไหหัย; เขามีพณแซน, มีฤทธเดชปราบราพณาสูรได้, แต่ถูกปรัศุรามฆ่าตาย.

กาดี [ต.] — “แม่ดำ”,

คือพระอุมาภาค. ตามรูปมักทำเป็นหญิงผิวดำ, หน้าตาน่ากลัว, แดงตน, มีเลือดหยดจากขว้ยวะ, มี ๓๐ แขนข้งถือคัสศตรา-

วุธต่างๆ; แวดล้อมไปด้วยงู และ กระโหลกหัวมนุษย์, และหิวหวัยกะ.

พระกาดีคนกฤตวณมาก จึงได้รับชามาก, โดยวิธีต่างๆ อันน่ากลัวและน่าเกลียด, มีชาติตอเขาเลือดคบบุชา, เขือดและพันร่างกายของตนเอง, และออกทำทางอันอนาจารต่างๆ เป็นต้น.

กาดะยะวัน [ส. กาดยอน]

— “ยวนคำ”, เป็นนาม
ของราชาแห่งพวก “ยวน”
(ชาวต่างประเทศ, ตรง
กับคำ “ฮั่น” ของจีน),
ซึ่งได้ยกทัพไปตีนคร
มฤรา, แต่ถูกพระกฤษ-
ณะฆ่าตายโดยกตอุบาย.

กาศ์ยป [ส. กาศ์ยป] —

“เฝ้ากาศ์ยป.”

กัษกัษธา [ส. กัษกัษธา; ม.
กัษกัษธา] — นครหลวง
ของพวกฉวนร.

กุกษี [ส. กุกษี] — ไอรัด

ที่ ๑ ของท้าวอักษณาฤ; ต้น
ลำชา สุริยวงศ์แห่ง
อโยธยา.

กาคี [ส.] — แคว้น ๑ ใน

ภารตะวรรษ (อินเดีย),
มีกษัตริย์จันทรวงศ์ ลำ-
ชา ๑ ทรงราชย์ในกรุง
พาราณดี ซึ่งเป็นนคร
หลวง (ดูลำดับกษัตริย์
แห่งกาคีจันทรวงศ์, อธิ-
บายที่ ๗๖.)

กุมภิดา [ส.] — ทุ่งนอก

เมืองดงกา, ที่อินทรีคิด
ไปทำพิธีนุกุมภิดา.

กูเวร [ส.] — โลกบาด

ประจำทิศเหนือ. (ดู
อธิบายที่ ๑๕)

กฤษะ, กฤษา [ต. กฤษา]

— คนค่อม.

กุมภะ [ต.] — ลูกท้าว

ราพณาดูรตน ๑.

กุมภะกรรณ [ต.] — “หุ

หม้อ”. ดูพระวิศวะ

วัตน์ กับ นาง ไทกะดี,

น้องร่วมครรภ์กับทศ-

กัณฐ์. ร่างกายใหญ่โต

จนเอาหม้อน้ำเข้าได้ใน

หูได้ จึงได้ชื่อว่า “หุ

หม้อ”. ในรามเกียรติ์

เขียนชื่อว่า “กุมภะ-

กัณฐ์” ดงหน, ผิด. (กำ-

เนิดกุมภะกรรณ, ดู

อธิบายที่ ๑๕)

กัศะรวช [ต.] — น้อย

ท้าวกระรวช (ชนก),

กษัตริย์วงค์แห่งมิลิ-

ดา. พัดงให้เป็นราชา

ครองนครดังกาศยา. เป็น

พ่อของมเหสีพระภรต

และพระศัตรุณ.

กุนท์ [ต.]—หุดมดำหรับ

คิดไปบูชายัญ. ไทยเรา

มักเข้าใจกันว่า “กุนท์”

แปลว่าไฟ.

กุมะ [ต, กุม] — เต่า.

กฤตะมาตา [ต.] — ชื่อตำ

น้ำ. (ไม่ปรากฏว่าอยู่

แห่งใด)

กฤตยูค [ต.] — ยุคที่ ๑
แห่งกัลป์. เป็นยุคที่
เด็ก, เต็มไปด้วยธรรม-
สู่จริต.

กฤตวริษะ [ต.] — ราช
แห่งพวกไหหัย, เป็น
บิดาของท้าว อรชุนการ์-
ตะวริษะ.

กฤษณะ [ต.] — “ดำ”.
อวตารปางที่ ๘ ของพระ
นารายณ์, ดูกวดูเทพกับ
เทวกี, โคตรยาทพ,
จันทร์วงส์.

เกศพ, เกศวะ, [ต. เกศอ]
— “ผมงาม”. เป็นนาม ๑
ของพระนารายณ์.

เกศิน [ต.] — อสูรซึ่ง
จำแดงเป็นม้า ไปทำร้าย
พระกฤษณะ, แต่พระ
กฤษณะกดขี่ฆ่าตาย.

เกศินี [ต.] — ราชสผู้
เป็นมเหสี พระวิศวะวิธ,
และเป็นมารดาทศกันฐ์.
อีกนัย ๑ เรียกว่า ไกะดัด.

ไกะดัด [ต.] — คู่ที่เกศินี
ข้างบน.

กฤษณา [ต.] — “ตำ”.

บุตรีท้าวทรุมท, ราช
ครองแคว้นบึงจำด. พระ
อรชุนกษัตริย์ปาดนทพได้
นางโดยยิงศรแข่งขันใน
งานส่วยยมพร.

เกกข์ [ต.] — แคว้นของ

ท้าวอศัมบดี, บิดานาง
ไโกเกย; นครหลวงชื่อ
ฉือราชคฤห.

ไกลาศ์ [ต.; ม. เกลาค์]

— เขาที่สถิตของพระ
ศิวะมหาเทพ. ไทยเรา
มักเขียนผิดว่า “ไกร-
ลาค์”.

ไโกเกย [ต.] — “นางสาว

เกกข์”. ธิดาท้าวอศัม-
บดี, มเหสีที่ ๓ ของท้าว
ทศรถ, และมารดาพระ
ภรต.

เกาโมทะถ์ [ต.] — ชื่อ

คทาซึ่งพระเพลิงให้พระ
กฤษณะ.

เกาศ์ลชา [ต.] — “นาง

ชาวโกศล”. มเหสีที่ ๓
ของท้าวทศรถ, และ
พระมารดาของพระราม.

โกญจะวัน [ม.] — “บ้านก
กระเรียน.” บ้าน ๑ ซึ่ง
พระรามผ่านไปเมื่อตาม
นางสีดา.

โกรพ [ส. เการว] —
“เผ่ากรู” คือกษัตริย์จันทร
วงศ์ที่ดับสายโลหิตลงมา
จากท้าวกรู, แต่ในมหา
ภารตะใช้เรียกกษัตริย์ ๑๐๐
คน ผู้เป็นโอรสท้าวฤ
ตะราชกุมาร, และที่เป็น
อริกับปาณฑพกษัตริย์.

โกศล [ส.] — แคว้นใหญ่
อัน ๑ ในภารตะ วรช
(อินเดีย), ซึ่งกษัตริย์
ศรียวงศ์แห่งกรุงอโยธยา
เป็นผู้ครอง.

เกาศึก [ส.] — “เผ่ากุกี”
เชื้อวงศ์ท้าวกุกีกราชา
แห่งนคร กานยะ กุพชะ.
เกาศิกะนันท์, “ผู้ทำ
ความยินดีแก่เกาศึก”,
เป็นนามเรียกพระวิศวา
มิตรมุนี.

กระตุ [ส.] — ประชาบดี,
มานะ ด่าบุตร ของ พระ
พรหมา. บางทีก็นับเข้า
ในจำพวกฤษี ๗ คน. (ดู
อธิบายที่ ๗)

โกรชะกุกี [ส. โกรชกุกี]
— ห้องโกรช. เป็นห้อง
โถงไม่มีเครื่อง ตกแต่ง,
สำหรับเข้าไปอยู่ในเวลา
ที่โกรช. (ดูอธิบายที่ ๔๕)

๗

ขันตะ [ม.; ส. สกนท] —
นามเทวราชเจ้าสงคราม,
โอรสพระศิวะมหาเทพ.

ขร [ส.] — อสูร, น้อยศักดิ์
กนิษฐ; พี่ให้ไปอยู่ขณะ
สถาน; ถูกศรพระราม
ตาย.

ขานทพ [ส.] ขานทพ —
ชื่อตงและดินแดนริมฝั่ง
แม่น้ำยมนา, ซึ่งทำวฤ-
ตะราชภูรี ยกให้แก่ปาด
ทพกษัตริ์ และกษัตริ์
พวกนั้นไปสร้างนครอินทร
ปรดิชชนเป็นที่อยู่. ดง
นั้นถูกพระอศินเผา.

๘

คงคา [ส.] — แม่น้ำใหญ่
อันเป็นที่นับถือมากที่สุด
ของพวกพราหมณ์,
เพราะถือกันว่าคันทนอยู่
ในสวรรค์.

คเณศ [ส. คเณศ],
คเณศร [ส. คเณศร]
— เทวราชโอรสของพระ
ศิวะมหาเทพ.

คชะ [ต.] — ชื่อทหารจวน

คน ๑.

คชะเกศ [ต.] — “หัว
ข้าง”. พระคเณศ.

คชะกษ [ต.] — นาย
ทหารจวนรตน ๑.

คชา [ต.] — ราชากรอง
นครกานยะกฤษะ; เป็น
โอรสท้าวกุศิก, และเป็น
บิดาพระวิศคามิตรมุนีกับ
นางสัตยะวัตติ.

คุชระราชฏูร์ [ต. คุชระ-
ราชฏูร์] — แคว้นใน
ภารตะวรรษ (อินเดีย),
ซึ่งเคยจนเรียกว่าคุชระรัฐ
(Gujarat).

คัษมะทน์ [ต. คณฺหมา-
ทน์] — นายทหารจวน,
ดูท้าวอูเวร.

คระวัย [ต.] — นายทหาร
จวนรตน ๑.

โคตม [ต. โคตม] — ฤษี
คน ๑ ในพวกฤษี ๗ คน;
เป็นสามี นางอหฺตยา. —
[ต. เกาตม] นามพระ
โคตรของพระพุทธเจ้า.

โคทาวารี [ต.] — ถิ่น
สำคัญ ๑ ซึ่งเป็นที่
นับถือของพราหมณ์; พระ
รามไป ประทับ อยุริมฝั่ง
แม่น้ำนนานเมื่ออพยพ.

คุหะ [ส.] — ราชาแห่งพวก
นิษาท, อยู่ในดินแดน
ริมฝั่งแม่น้ำคงคา; เป็น
มิตรของพระราม.

โคกุด [ส.] — คำบด ๑
ริมฝั่งแม่น้ำยมนา, เป็น
ที่อยู่ของกษัตริย์ทพและ
พวกโคบาด.

โคจรรชนะ [ส.] — ภูเขา
ลูก ๓ ในคำบดพจนทวพน.
ซึ่งพระกฤษณะได้ยกขึ้น
เป็น นครกับฝนเมื่อพระ
อินทร์บันดาลให้ฝนตก
ใหญ่.

โคบาด [ส. และ ม. โค-
บาด] — คนเลี้ยงโค.
นามพระกฤษณะเมื่ออยู่
กับพวกเลี้ยงโค.

โคปี่ [ส.] — หญิงเลี้ยง
โค, หรือเมียโคบาด,
ซึ่งพระกฤษณะชอบเล่น
ด้วยเมื่อเด็กๆ, และ
ชอบเที่ยวและร่วมรักเมื่อ
เป็นหนุ่ม.

โควินท์ [ส.] — คนเลี้ยง
โค. นามพระกฤษณะ
เมื่ออยู่กับพวกเลี้ยงโค.

จักร์, จักริน, [ด. จกริน]

— “ผู้ถือจักร”. นามพระ

นารายณ์.

จักรพักตร์ [ด. จตุรพักตร]

“สี่หน้า”. นามพระ

พรหมา.

จักรภูษ [ด. จตุรภูษ] —

“สี่แขน”. นามพระ

นารายณ์.

จิตระกุกุ [ด.] — “ยอดดี

งาม”. เขาที่อยู่ของพระ

वादมิก, ผู้รจนารื่อง

รามายณะ.

จิตระรถ [ด.] — ราชานุ

ครอง นคร มฤคติกาวต,

ซึ่งกล่าวถึงใน เรื่องปร-

ศุรามาวตาร.

เจตระมาศ. [ด. ใจตรมาศ;

ม. จิตตมาศ] — เดือน ๕.

ข

ขญา [ด. ขญา] — นก

ดำคณ, ลูกพญาครุฑ,

เป็นมิตรของ ท้าวทศรถ.

(ดูอธิบายที่ ๕๗)

ขนก [ด.] — มหากษัตริ์

ผู้ครองนครมิลิตา, และ

เป็นบิดานางดีดา; มีนาม

จำเพาะว่า คัระชวัช. (ดู

อธิบายที่ ๔๑)

ชนะสถาน [ต.] — ดินแดน
ริมฝั่งแม่น้ำมุนา, ที่
พญาขรไปตั้งเมืองอยู่.

ขมทกนี [ต. ขมทกนิ] —
ฤษัฏการที่จะโคตร, ลูก
ฤจิกและสัตว์ขะวดี, ผัว
เรณุกา, และบิดาปร
ศุราม.

ขมพทวูป [ต. — มหาทวูป]
๑ ในตำหรับภูมิศาสตร์
โบราณ. เขาพระสุเมรุ
เป็นศูนย์กลางแห่งทวูปนี้.

ขมพุมาด [ต.] — นาย
ทหารยักษ์, ลูกประหัดศ.

ขราดันร์ [ต.] — ราชา
แห่งมคธราชรัฐ, ผู้ที่ยก
ทัพไปตีนครมฤราหตาย
คราว, จนพระกฤษณะ
ต้องย้ายจากนครนั้น.

ขามพะวดี [ต. ขามพวติ]
— ธิดาของขามพะวาน-
จอมหมี; บิดายกให้พระ
กฤษณะ เมื่อรบชิงแก้ว
สัตยมันตะกะกัน และแพ้
พระกฤษณะ.

ขามพะวาน [ต. ขามพวาน]
— จอมหมี. ในรามาย
ณะกล่าวว่าได้ไปในกอง
ทัพของพระรามที่ไปตี
เมืองลงกา, และได้ช่วย

ชยันต์ [ต.] — ชุนพลของ
ท้าวทศรถ.

ชระ [ต. ชร] — พรานผู้
ยิงพระกฤษณะตาย.

รักษาพระรามเมื่อถูกศร.
ในปุราณะต่างๆ ว่ารบ
แย่งแก้ว ดยะมันตะกะกับ
กฤษณะ, และแพ้แล้ว
ยกธิดาให้กฤษณะ.

ชาวดั [ต.] — ฤษัคน ๑
ซึ่งทำพิธีอสังเคศของท้าว
ทศรถ.

ด

ตะมะธา [ต.] — ตำนำ ๓,
ซึ่งไหลจาก เขาฤกษ์ศรี
ไปลงแม่น้ำคงคา.

ดาหะกา [ต.] — รากษดั
ผู้มีฤทธิ์มาก, ได้ต่อสู้กับ
พระรามและพระลักษมณ์.
เป็นแม่สุวาหุและมารัจ.

ตรีชฎา [ต. ตรีชฎา] —
นางรากษดั ที่อยู่ กับนาง
ดีดาในสวนอโคก, และ
ใจดีต่อนางดีดา. (ดู
อธิบายที่ ๖๓)

ตรีบุรม [ต. ตรีบุราสูร] —
อสูรซึ่งได้พรพระเป็นเจ้า

แต่เจ้ากำเริบ, ถูกพระศิวะ
มหาเทพสังหาร.

ตาระ [ต.] — นายทหาร
วานร, ถูกพระพฤษหัตถ์.

ตุงคัส [ต.] — “เป็นใหญ่
เหนือภูเขา”. นามที่พระ
กฤษณะได้โดยยกเขาโค
วรวรณะ.

โตคตริยะ [ต.] — นาม
คัมภีร์รวมคาถาแห่งยัชวีร

เวท. (ดูอธิบายที่ ๓๓)
ตรีเคียร [ต. ตรีคีร์ด] —

(๑) อสูรผู้เป็นขุนพลของ
พญาชर; ถูกพระรามฆ่า
ตายที่ชนะสถาน; (๒) ดูก
ทศกัณฐ์, ตายในที่รบ
หน้าเมืองดงกา.

ไตรคายุค [ต. เทรคายุค]
— ยุคที่ ๒ แห่งกัลป์.

ท

ทักษะ [ต.] — ฤษีประ-
ชาบดี, เป็นบิดานางสตี,
ซึ่งในชาติหลังกำเนิดเป็น

พระอุมา. มีเหตุวิวาท
กับพระศิวะเป็นเรื่องใหญ่
โต. (ดูอธิบายที่ ๓๘)

ทศตะไตรย [ส. ทศตไตรย]

— ฤษี, โอรสพระอัคริ-
 ประชาบดี กับนางอนนะสุ-
 ยา, และบิดาพระทรวาด.

ทศทัถก [ส.] — ดงใหญ่

ในระหว่างแม่น้ำโคทาวารี
 กับนรรมะทา. ในดงนี้มี
 ดำนักรดาบดอยู่หลายแห่ง,
 เป็นที่พระราม, นางสีดา,
 และพระลักษมณ์ไปท่อง
 เที่ยวอยู่ถึง ๑๐ ปี.

ทศกัณฐ์, ทศพักตร์, ทศ-

เคียร [ส. แผลง] — “สิบ-
 คอ”, “สิบหน้า”, “สิบ
 หัว”, เป็นชื่อเรียกท้าว
 ราวणाสูรผู้มียักษณะ
 เช่นนั้น.

ทศรท. [ส.] — “สิบริก”,

คือข้าณะกษัตริย์หารทได้
 ๑๐ คน. เป็นนามราชา
 ดุริยวงศ์ ผู้ทรง ราชย์ใน
 อโยธยา, แคว้นโกศล;
 เป็นโอรสท้าวอชระ, และ
 เป็น พระ บิดา พระ ราม,
 พระลักษมณ์, พระศต-
 รุชน, และพระภรท.

ทานพ [ส. ทานอ] — พวก

อสูร ลูกนางทนุกกับพระ
 กัศยปประชาบดี.

ทาโมทร [ส.] — ‘พุง

เชือก”. นามพระ
 กฤษณะ.

ทรวาด [ส. ทรวาดส] —

“นั่งห่มปอน.” ฤษีดำคัมภี,

ดูพระ ทัดตะ ไตรยมุนี;
เป็น คนโท โสร้าย; เป็น
ต้นเหตุแห่งกรรมมาฉาร.
(คู่มือบายที่ ๓๐)

ทษณ [ส. ทษณ] — นื่อง
พญาขร. ไปรบพระราม
และตายที่ ชนะตถาน.

เทวก [ส.] — ชาติอาหุกะ,
กษัตริย์จันทรวงศ์, ยาทพ
โคตร; เป็นมเหสีของ
วสุเทพ, และมารดาพระ
กฤษณะ.

เทวรัต [ส. — ราชฤษ,]
กษัตริย์สุริยวงศ์แห่งนคร
มิลิตา; เป็นผู้บริบทนะ
ธนูจากพระอิศวร.

เทวานตัก [ส. เทวานตก]
— ดูทศกัณฐ์.

เทตย [ส. ไทคย] — พวก
อสูร ลูกนาง ทิดิกับ พระ
กัศยปประชาบดี.

ทวารบยค [ส. ทวารบยค]
ที่ ๓ แห่งกตป.

ทวารกา [ส. ทวารกา],
และ ทวาราวดี [ส. ทวา-
ราวดี] กรุงที่พระกฤษ-
ณะสร้างขึ้นใหม่ชามหา
สมุทร ในแคว้นทุรชระ
ราชฏร.

ทวิวิท [ส.] — นายทหาร
ฉานร, ลูกพระอิศวร.

ก

ขจรรัฐ [ม. ขจรรัฐ] — ดูกี

“ชฤตระราชภูริ”

ขันนงค์ [ต. ขันนงค์] —

นายแพทย์ด้วงวรรค, ผู้

ผอบ นำ อมฤต ผู้ ชุน จาก

เกษียร ผู้ มุก.

ขรณี [ต.] — (๑) แผ่น

ดิน; (๒) ดอกบัว ที่ พระ

นารายณ ผู้ ถอ.

ขรรฆาต [ต. ขรรฆาต]

— ศุดาการ ของ ท้าว ทศ

รถ.

ชาคา [ต. ชาคาฤ. หรือ

ชาคา] — พระพรหมา.

ชุมรากษ [ต. ชุมรากษ]

— “ตาคัน”. นาย

ทหาร เมือง ดง กา.

ชฤตระราชภูริ [ต. ชฤต-

ราชภูริ] — “เมือง มั่น”.

กษัตริ จันทร วงศ์ ครอง หัต

ดินา ปุระ. บิดา ของ พวก

โกโร พฤษ ตร์. (ดู อธิบาย

ที่ ๗๖)

ชฤษฏิ [ต.] — ขุนพล ของ

ท้าว ทศ รถ.

น

นันทะ [ต.] — นายโคบาล
พ่อเลี้ยงพระกฤษณะ.

นันทกะ [ต.] — ชื่อดาบ
ของพระนารายณ์.

นันทะ [ต.] — ส่วนของ
พระอินทร์.

นันทิคราม [ต.] — ตำบล
ที่พระภรตไปประทับคอย
พระ ราม ระหว่าง ที่จาก
พระนครไป ๑๔ ปี.

นรกาสูร [ต.] — พญาอสูร
ที่ไป เทียวลัก ลักขณ์จากที่
ต่างๆ ไปชิงไว้และทำ
ชั่วอย่างอื่น ๆ; พระ
อินทร์เชิญ พระกฤษณะ

ไปปราบ, แล้วพระ
กฤษณะได้นำ ๑๖๑๐๐
คน.

นรานคัก [ต. นรานคก] —
ลูกทศกัณฐ์.

นล [ต.] — พญาอานร,
ลูกพระวิศ्वกรรมา. เป็น
ผู้ช่วยการของกนหนให้
พระ ราม ยก พด ชั่วมไป
เกาะดงกา. ในรามเกียรติ์
เรียก "นิตพัทธ์".

นาคบาท [ต.] — "บ่วงงู".

- (๑) ศร ของ อินทร ชิต;
- (๒) บ่วงของ พาณาสูร,
ราชาแห่งโดเนติ.

นารท [ด. นารท]—พรหม
 ฤษ, ประชาบดี, และเป็น
 คน ๑ ในฤษี ๗ คน. นัย
 ๑ ว่าเกิดจาก พระนลาศ
 ของพระพรหมา, แต่
 วิษณุปุราณะว่าเป็นโอรส
 พระกัศยปประชาบดี. เป็น
 ผู้คิดสร้างพิณ, และ
 เป็นใหญ่เหนือพวกคน
 ธรรม. จึงได้นำมาว่า
“ปรคนธรรม”. เป็นผู้
 ชอบตรัสเจรจาในโลกละ
 เก็บข่าวไปเที่ยวเล่า, จึง

ได้ชื่อว่า “ปคุนะ”, คือ
“ปากบอน”.

นิกุมภะ [ด.] — ดูกทศ-
 กัณฐ์.

นิกุมภิดา [ด.] — พืชปลูก
 ตัวและซบศร, ซึ่งอินท
 ชาติทำที่ทุ่งกุมภิดา.

นิมิ [ด.] — ประถมกษัตร์
 แห่งมฤดา.

นิต [ด. นัต] — พญาวานร
 ดูกพระเพลิง. ในราม-
 เกียรติเรียกว่า “นิต-
 นนท์”.

ป

ปาดาด [ส. ปาดาด]—โลก

ไต่พื้นโลกมนุษย์. มีแผ่นดิน
ดิน ๗ ชั้น. (ดูอธิบายที่

๓๗)

บุรุษ [ส. บุรุษ] — (๑)

ผู้ชายทั่วไป; (๒) ชาย
คนที่ ๑ ที่พระเป็นเจ้า
สร้างชน, คือพระนา-
รายณ์.

บุรุโษคตม [ส. บุรุโษคตม]

— “ชายเดิด”. นาม
เรียกพระนารายณ์.

บุษบก [ส. บุษบก] —

“กอบด้วยดอกไม้”. ชื่อ
รถของท้าวกุเวรที่ทศ-
กัณฐ์แย่งเอา, และ
พิเภกณ์ ถวาย พระ ราม
ทรงกดบันคร.

ป

ปัญจะษณะ [ส.] — (๑)

อสูรซึ่งอยู่ในหอยสังข์ที่
กัณหมาดมุก, พระ
กฤษณะ ลง ไป ฆ่าตาย;

(๒) คัมภีร์ของพระกฤษณะ,
ทำด้วยเปลือกหอยอันเป็น
ที่อาศัยของปัญจะษณะ
อสูร.

บัญญัติ [ส.] — คำบด
ริมฝั่งแม่น้ำโคทาวาริ, ที่
พระรามไปตั้งอาศรมอยู่
เมื่อศุภระณาไปพบ.

บทนะ [ส.] — ดอกบัว-
หุดอง. เป็นนามกตบ
ด้ก ท้ายแห่ง ประรารทระ
ที่ ๓.

บมปา [ส.] — ชื่อสถานที่
ตกจากเขาฤษยะมุกไปดง
ดำเนินาคุงคะภทร; ชื่อ
ทเดด่าปโกดทนน.

ประ [ส.] — หมายของ
พระพรหมา, ดังอธิบาย
ไว้ในคำนำ.

ปรพพหม [ส. ปรพพหม]
— พระเป็นใหญ่ยิ่ง; พระ

เป็นเจ้าองค์เดิม, ซึ่ง
แบ่ง ภาค ออก เป็น พระ
นารายณ์, พระศิวะ, และ
พระพรหมา.

ปรศุราม [ส.] — “ราม
ชวาน”. อวดคารปางที่ ๒
ของพระนารายณ์. โฮรด์
พระชมทคนกับนาง เรเน-
กา, ภารค์วะโคตริ.

ประรารทระ [ส. ปรารทระ]
— “กิงประระ”, คือกง
หมายของ พระพรหมา.
ประรารทระที่ ๓ ได้ดอง
ไปแล้ว, เวดานอยู่ใน
ประรารทระที่ ๒.

ปรชชณะ [ส. ปรชชนย]
— เทวดาเจ้าฝน.

ปานทพ [ส. ปาณทว]—

กษัตริย์ของคณุตตมมคิลา
เป็นโอรสท้าวปานท,
มหา กษัตริย์ จันทรวังศ์ผู้
ครอง นคร หัตตินาปุระ.

(ดูอธิบายที่ ๘๖)

ปานท [ส.] — “ชัฏ” มหา

กษัตริย์จันทรวังศ์เป็นบิดา
พวกปานทพกษัตริย์.

ปายาส [ส.] — ข้าวหุงด้วย

นม. “ข้าวทิพย์”.

ปาวีชาติ [ส.] — ต้นไม้

วิเศษที่เกิดขึ้นจากเกษียร
ต้นมุกเมื่อเทวดากวน
อมฤต. เทวดายกให้พระ
อินทร์, และพระอินทร์

เอาไปปลูกไว้กลางสวน
นันทนอุทยาน, เป็นต้น
ไม้โปรดยิ่งของพระศัจ.
พระกฤษณะชะโมยเอา
ไป.

ปฺราณะ [ส.] — “เกา”.

เป็นชื่อหนังสือขงแควงชน
แกลงเรื่องเกา, เนื้อ
ด้วยพระเป็นเจ้าต่าง ๆ.

ปุโรหิต [ส.] — หัวหน้า

นักบวชประจำราชสำนัก
พระราชาธิบดี.

ปุตต์ตยะ [ส.] — ประชา

บดี; ๑ ในฤษี ๘ คน.

ปุตระหะ [ส.] — ประชาบดี;

๑ ในฤษี ๘ คน.

ประเจตต์ [ต.] — ประชา
 บดี; ๓ ในฤกษ์ ๗ คน.

ประชาบดี [ต. ปรชาบดี]

— “ผู้เป็นใหญ่เหนือประ-
 ชา.” ผู้สร้างสัตว์ทั้ง
 หตาย. ใช้เรียกพระ

พรหมมา, หรือฤษผู้เป็น

มาหะ ลำบุตร ของ พระ

พรหมมา, ผู้ได้รับมอบให้

สร้างมนุษย์และอมมนุษย์ทั่ว
 ไป. บางตำราว่าพระ

มนุสวามีภพ เป็น ผู้ให้
 ประชาบดีกำเนิดชน. (ดู
 อธิบายที่ ๘)

ปรทัมมณะ [ต. ปรทัมมณ]

— ลูก พระ กฤษณะ กับ

นางรุกมิณี. และเป็น
 บิดาพระอนิรุทธ.

ประยาก (ต. ปรยาก) —

ที่แม่น้ำยมุนาไหลลงแม่
 น้ำคงคา; ที่เมืองอัสดา-
 หะบัตตั้งอยู่ณภาคบดิน.

ประตย (ต.) — ความแตก

ทำลาย. โดกแตก.

ปรศุรวณ (ต. ปรศุรวณ)

เขาข้างนครกษัตริษา, ที่
 พระรามไปพักอยู่เมื่อรอ
 ฟังข่าวนางสีดา.

ประเสนะ (ต.) — น้อง

สัตว์ราชิต, เจ้าของแก้ว
 สยมันตะกะ.

ประเศนะชิต [ต.] — ที่

ออกนามในลิลิตนี้ คือ

ราชาเกาศิกวงศ์ผู้เป็นบิดา

นางเรณุกา,

ประหัดต์ [ต.] — “มือ

ยาว”. ขุนพลของทศกัณฐ์.

ประหลาท [ต. พรหลาท]

— ดูกหิรันณะกะปิบุ. (ดูอธิบายที่ ๑๔)

พ

พลเทพ [ต. พลเทว] —

นาม ๑ ของพระพลราม.

พลราม [ต. พลราม] —

กษัตริย์ทพ, โอรสอสู-

เทพกับนางโรหิณี, พี่

พระกฤษณะ. (ดูอธิบายที่ ๗๘ และ ๘๑)

พลั [ต.] — (๑) ดั่งที่อุทิศ

ถวายเทวดาหรือพระเจ้า

แผ่นดิน; (๒) นามพญาอสูร; ดูกจิโรจน์, หลานประหลาท; เป็นอสูรตัวสำคัญในเรื่องรามนาถการ.

พาน [ต.] — “ดูกร”.

นามพญาอสูร. ดูกท้าวพลั; เป็นราชาครองใต้ดินปุระ, และเป็นพ่อนางอุษา.

พวยวาศ์ตรี [ต. วายวาศ์ตรี]

— “อาวุธของพระพวย”
ศรของพระราม.

พาด์ [ต.] — ราชานแห่ง

วานร, ครองนครกัษกิน
ชา. เป็นลูกพระอินทร์;
พระรามฆ่าตาย.

พิจิครเดชา [ต.] — นางพิ

เดียงของนางอุษา. อีก
หนึ่ง ๑ เรียกว่า “ศก
ลักษณ,”

พิเภษณ์ [ต. วิภษณ์] —

อสูร, โอรสพระวิศวะวัต
ถัมนางไภษณ์, น้องทศ
กัณฐ์. (กำเนิดพิเภษณ์,
ดูอธิบายที่ ๑๕)

พิษณ, พิชณ, [ต. วิษณ,

— พระเป็นเจ้าผู้ถนอม
โลก. โดยมากเรียกว่า
พระนารายณ์.

พญทาทน [ต. วุญทาทน]

— คำบด ๑ รีมฝั่งแม่น้ำ
ยมุนา. เป็นที่อยู่ของพระ
กฤษณะและพวกโคบาด.

พฤษภ [ต. วฤษภ] — โคผู้

เฒ่านาม ๑ ซึ่งใช้เรียก
พระนารายณ์.

พฤษัฒบตี [ต. วฤษัฒบตี]

— เทพฤษัฒ, บุโรหิตของ
เทวดา. ลูกพระอังกัรต-
มุนี; มัมเหษัฒชอดารา,
ซึ่งพระจันทร์ลักเอาไป

เสด็จสวรรคต, จึงกำเนิด
พระพุท; พระพุทธเจ้า
เป็นบิดาพระภริยทวารวดี
โดยนางมะมด.

เพ็ชรทนต์ [ส. วชรทนต์] —

— นายทหารเมืองดงกา;
ตายในที่รบหน้าเมืองนั้น.

ไพศณพ [ส. ไวยณพ] —

พวกพราหมณ์ ทถอพระ
พิษณ.

พรหม [ส.] — “ผู้ให้กำเนิด.”

พรหมจารี [ส.] — พราหมณ์

ผู้บวชชนคน, เป็นผู้
ศึกษาพระเวท และปฏิบัติ

อาจารย์ผู้สอน. (ดู
อธิบายที่ ๑๗)

พรหมราชวี [ส.] — คณ

ของพระพรหมา. เป็น
เวดายาวเท่า ๓ กัณฑ์. (ดู
กัณฑ์)

พรหมา [ส.] — พระเป็น

เจ้าผู้สร้าง.

พรหมานท [ส.] — “ใช้

พรหม” (ดูอธิบายที่ ๔)

พรหมาดศร [ส.] — “อาวุธ

ของพระพรหมา”. เป็น

ศรของพระราม, พระ

ลักษมณ์, และอินทรีชิต.

ภ

ภคระวัต [ต.] — “เป็นที่
นับถือ, เลิศ”. ใช้เรียก
พระนารายณ์.

ภรต [ต. ภรต] — “ผู้คา
จุน”. ในรามายณะ คือ
โอรสท้าวทศรถกับนาง
ไกเกษี. (ไทยเรามากออก
คำเนียงนามนี้ว่า “พรต”,
แต่ที่ถูกควรเป็น “ภรต”.)

ภรทวาช [ต. ภรทวาช] —
ฤษี, โอรสพระพฤหัดบดี.
ในรามายณะว่าอยู่ที่คำ
บดประยาต, และพระ
รามได้ไปหาที่นั่น. เป็น
ต้น โคศร ของ พวกพรา
หมณ์ภรทวาช.

ภคระวัต [ต.] — “เนื่อง
ด้วยภคระวัต”. นามแห่ง
ปุราณะคัมภีร์ ๑.

ภารค์วะ [ต. ภารค์ว] —
“เผ่าภฤคุ”. มักใช้เรียก
พระศุกรเทพฤษีและปร
ศุราม.

ภัมระกะ [ต.] — ราชาแห่ง
วิหรรภ, บิดานางรูกมิณี.

ภัมระ [ต.] — “แข็งแรง”.
ปาณฑพ กษัตริย์ องค์ ๑.
(ดูอธิบายที่ ๘๖)

ภฤคุ [ต.] — ประชาบดี;
๑ ในฤษี ๗ คน.

ม

มังกระวากษ์ [ด.]—ดุกพญา

ขร. พระรามฆ่าตายที่
หน้าเมืองดงกา. (ดู
อธิบายที่ ๖๘)

มณฑตนฤคยะ [ด. มณฑต

นฤคย] — “ระบำเป
วง”. ของพระกฤษณะ
โปรดเล่น.

มณฑโททรี [ด. มณฑโท

ทรี]—ธิดามายาสูร, มเหสี
ของทศกัณฐ์.

มัตถยะ, มัตถยา, [ด. มต

ถย] ปรดา, อวดการปาง
ที่ ๑ ของพระนารายณ์.

มฤรา [ด.] — นครใหญ่,

ตั้งอยู่ฝั่งขวาแห่งแม่น้ำ

ยมนา. เคยขวนมเมือง

ย้อม ๆ อยู่ตรงนั้นเรียกว่า

“มัตตรา”. เป็นเมืองชาว

อินเดียนับถือ, เพราะ

เป็นที่กำเนิดของพระกฤษ

ณะ. พระศัทรุชนกเคยได้

ไปครองเมืองนี้ด้วย.

มณู [ด.] — “ผู้สร้าง

มนุษย์”. (ดูอธิบายที่ ๘)

มันถรา [ด. มนถรา] —

นางค่อมข้า้หัดวงนางไ

เกย์, ที่ขยงให้ไ้เกเกย์

ก่อเหตุจนพระราม ต้อง

ออกจากอโยธยาเข้าไป

อยู่ในป่า ๑๔ ปี. (ดู
อธิบายที่ ๔๔)

มนัทร [ถ. มนทร]—ภูเข
ที่ เทวดา ใช้ เป็นไม้หมุน
กวนเกษียรสมุทร, ดัง
กล่าวไว้ใน เรื่อง คุรุมา
วตาร.

มัย [ถ. มย]. มายาสูตร —
แตกยมเป็นช่างเอกมีฝีมือ
เยี่ยม ทน พระ วิศกักรร
มา. ได้สร้างเมืองมายา
อันเป็นเมืองงามและอัค
จรรย์ต่าง ๆ. เป็นพื่อ
นางมณฑิโทธะวี. ได้บัง
อาจดักเอานางพัชรีอเหมา
ลงมาไว้ที่เมืองมายา, พระ

อินทร์จึงตามมาฆ่าตาย.

มรรคิ [ถ.]—ประชาชนดีและ

มานะ ลำบุตร ของ พระ
พรหมา; ๑ ในฤษี ๗ คน.
มรรคิณไทย [ถ. มรรคณ
เทษะ]—ฤษีซึ่งออกนาม
ใน รามยณะว่า เป็นที่นับ
ถือของท้าวทศรถ.

มดข [ถ. มดข] — ดินแดน
๑ ซึ่ง พระราม ได้ผ่านไป
พร้อมด้วยพระวิศวามิตร.

มดัย [ถ. มดย]—เทือกเขา
ในทักษิณ เทศ, ซึ่ง
ด้ครีฟไปอาศัยอยู่เมื่อถูก
เนรเทศจากกษัตริณา.

มหาคัม [ถ. มหาคัม] — ผู้
วิเศษ.

มหาเทพ [ส. มหาเทว] —
เป็นศัพท์ใช้เรียกพระคเณ
เป็นเจ้า.

มหาปรศวะ [ส. มหาปร
ศว] — “ตั้งข้างโค”.
อมาตย์ของทศกัณฐ์.

มหาภรรตะ [ส.] — หนึ่งชื่อ
แต่คงเรื่องงานสงคราม
ใหญ่ ระหว่าง ปาณ ทพ
และ โกรพกษัตริ์ เพื่อแย่ง
ความเป็นใหญ่ในหัตถินา
ปุระ. นัยว่าพระวยาดี
(รจนาคารย) ชื่อกฤษณะ
ไทวปายนเป็นผู้แต่ง. นัก
ปราชญ์สันนิษฐานว่าได้
แต่งต่อเติมเติมกันหลาย

คน, และว่าได้แต่งขึ้นภายหลัง
หนังสือ รามายณะ
ราว ๓๐๐ ปี. มหาภรรตะ
แบ่งเป็น ๑๘ บรรพดังต่อไปนี้:— (๑) อาทิมรรพ
(๒) สฎาภรรพ (๓) วนะ
มรรพ (๔) วิราฐะมรรพ
(๕) อุทโยคะมรรพ (๖)
ภิชมะมรรพ (๗) ไทโร
ณะมรรพ (๘) ฌรณะ
มรรพ (๙) ศัลยะมรรพ
(๑๐) เต่าปติกะมรรพ
(๑๑) สตรีมรรพ (๑๒)
คานติมรรพ (๑๓) อนุ
ศาสตร์มรรพ (๑๔) อัสวะ
เมชิคะมรรพ (๑๕) อา-

ศรมบรรพ (๑๖) เมธา
 ดงบรรพ (๑๗) มหา
 ประสงค์านิกะบรรพ (๑๘)
 สวรรคาโรหณะบรรพ.

มหิษมะคี [ส. มหิษุมติ] —
 นครหลวงของไทหัยราช,
 มีท้าวอรชุนการ์ตะวีระ
 เป็นต้น.

มเหศวร [ส. มเหศวร] —
 (๑) นาม ใช้เรียกพระ
 อินทร์ (๒) ชื่อเขาที่ออก
 ๓ ซึ่งยัดจาก แคว้นคน
 ทวานะถึงแคว้นโอริสสะ
 ในประเทศอินเดีย.

มโหทัย [ส. มโหทย] —
 เขาสุวรรณยา, ซึ่งในรา-

มายณะกล่าวว่ายู่ที่เทือก
 เขาหิมาลัย. เขาสูงนม
 ยาวพิเศษ & อย่าง. (ดู
 อธิบายที่ ๖๗)

มโหทร [ส.] — “ท้องโต”.
 อมาตย์ของทศกัณฐ์.

มาณทวิ [ส. มาณทวิ] —
 วิชาทำอภุสะชวิ, ได้
 อภิเชษณ์มรดกกับพระภรด.

มานะดาบุตร [ส. มานดา-
 บุตร] — “ลูกเกิดแต่
 มโน” (ของพระพรหมา);
 มีจำนวน ๗ หรือ ๓๐ คน.
 (ดูอธิบายที่ ๗)

มานวันตร [ส. มานวันตร]
 — ดมัยของมนุ, มีกำ
 หนด &, ๓๒๐,๐๐๐ ปีมนุษย์.

มายา [ส.] - (๑) หลอก
 ลวง; ของที่ทำให้มึน
 โดยโยคีวิธี; (๒) เมืองที่
 มายาดูร์สร้างขน.

มายาวี [ม.; ส. มายาวิน]
 - ผู้เชี่ยวชาญในการ
 มายา.

มิลิตา [ส.] - นครหลวง
 แห่งแคว้นวิเทท (North
 Bihar), ตั้งอยู่ระหว่าง
 แม่น้ำคันทะกั และโกคี.
 เป็นราชธานี ของท้าวชนก
 ตรีวงศ์, และบางที่ก็
 เรียกว่าชนกปุระ.

มัจฉุท [ส.] - เบนกษัตริ์,
 ลูกท้าวมนธาตุราช. ได้
 ไปช่วยเทวดารบอสูร, จึง
 ได้รับพรให้หลับได้นาน ๆ
 โดยไม่ตื่น, และถ้าผู้ใด
 ไปถูกคองคัวในเวลาหลับ
 ก็ให้ตายด้วยไฟที่พุ่งออก
 มาจากกาย. พระภษณะ
 ดอท้าว กาดะยวันให้เขา
 ไปในถ้ำที่มัจฉุทนอนอยู่
 จึงถูกไฟเผาตาย, ตั้งแต่นั้น
 ไว้ในเรื่องภษณาวดาร.

มฤตติกาวะดี [ส. มฤตติ-
 กาวดี] - นครของท้าว
 จิตรระรถ.

มฤตยู [ส. มฤตยู] - ความ
 ตาย. นามเรียกพระยม,

ผู้เป็นเจ้าแห่งความตาย
และ เป็นใหญ่ในบาดาล.
ไทยเรามัก เรียก ตาม
ภาษามคธว่า “ท้าว
มัจจุราช”.

แมนทะ [ต. ไมนท]—นาย
ทหารวานร, ลูกพระ
อัครวิห.

ไมถิดดี [ต.] — “นางสาว
มิถิดา”. เป็นนามใช้
เรียกนางด้ดา.

ย

ยสุรเวท [ต.]—พระเวทที่๒
(ดูอธิบายที่ ๓๓)

ยัญ, ยัญญะ [ม. ยญญ;
ต. ยชฌ]—การบวงสรวง.
บูชาเทวดา.

ยัญญะ, ยัญญะ, [ต.
ยชฌ, ยชฌ]—
“เป็นใหญ่ในการยัญ”.
นามเรียกพระนารายณ์.

ยม [ต.] — เทวดาผู้เป็น
เจ้าแห่งความตาย, และ
เป็นโจกะบาดทิดได้. เป็น
โอรสพระวิวัตวัต (พระ
อหิติย์) กับนางสัณญา,
และ เป็นบิดาท้าว ยุธิษ-
ฐ์เฐียร. เป็นใหญ่ใน
บาดาล, นครหุดวงชื่อ
ยมประ.

ยมนา [ต.]—แม่ห้าคำคัญ

คำ ๓ ในมหานทีทั้ง ๗. เป็น
ธิดา พระวิวัตต์ กับ นาง
ดีเบญา, และเป็นน้อง
สาวพระยม. ในภุมิ-
ศาสตร์ ผู้ซึ่งเรียกตำนาน
ว่า "Jumna."

ยโธทา [ต.] — ภรรยา

ของนันทะโคบาล, แม่
๕
เพียงพระกฤษณะ.

ยุค [ต.]—ชั่วเวตา, ดมัย.

มี ๔, คือ (๑) กฤตยุค
(๒) ไตรดายุค (๓) ทวา-
บรยุค (๔) กัลป์ยุค. ยุค
ทั้ง ๔ นรวมกันเป็น ๑ มหา
ยุคหรือมนวันตร, คือ

๔,๓๒๐,๐๐๐ ปี. ๑๐๐๐ มหา

ยุค เป็น ๑ วัน ของ พระ
พรหมา, และพรหมราตรี
ก็ยาวเท่ากัน. ๑ วันกับ
๑ คืนของพระพรหมาเป็น
๑ กัลป์, คือ ๘,๖๔๐ ล้าน
ปีมนุษย์.

ยุธิษฐีร [ต. ยุธิษฐีร์]—

พิกคนใหญ่ในพวกปาณ-
ทพกษัตร์. เป็นลูกพระ
ยมกับนางกุนตี. (ดูธิ-
บายที่ ๘๖) ในชนคดี
เป็นมหากษัตร์ทรงราชย์
ในอินทรปรดิถนคร; เมื่อ
ได้มีชัยในมหาภารตะยุทธ์
แล้ว ได้ทรงราชย์ใน
หัตตินาปุระ.

โยคะนิทรา [ต.] — “ความ
หลับโดยดกต.” เป็น

มายาศักดิ์สิทธิ์ของพระนา-
รายณ์. (คูอธิบายที่ ๗๗)

ร

รามพ [ต. รามพ] — “เผ่า
ระฆ.” ระฆเป็นวัระ
กษัตริย์องค์ ๑ ในดุริยวงศ์
แห่งอโยธยา. (คูอธิบาย
ที่ ๕๑) ศัพท์ “รามพ”
โดยมากใช้เรียกพระราม
จันทร์.

ราชคฤห [ต.] — นครหลวง
ของท้าวอศิต.

ราชัน [ต. ราชน] — เจ้า
นาย, เซอเจ้านาย.

ราชะดุษะ [ต.] — พิธีใหญ่
ซึ่งมหากษัตริย์กระทำเพื่

เผยแผ่อาณาจักร, เชิญ
กษัตริย์ทั้งที่เป็นญาติและ
ที่เป็นเจ้าต่างแดนไปชม-
นุมนพร้อมกัน.

ราชา [ต.] — ภรรยาอา-
ยัณโฆษโคบาล. เป็น
โคบีตัวโปรดของพระ
กฤษณะ, มักจับระบำ
ด้วยเด็มอ. พวกรามณ์
บูชานางราชาคู่กับพระ
กฤษณะ.

ราพณ์ [ส. ราวณ], ราฟ-

ณาสุร— พญารากษส,

ราชาครของนครดงกา; ลูก
พระ วิศวะวัตกับนางไก-
กะดี. (กำเนิดราพณ์. ดู
อธิบายที่ ๓๕) มีสิบหัว,
เบียดิบกร; มีฤทธิ์เดชมาก,
ปราบเทวดาได้, แต่แพ้
ท้าว อรชุน การตะวี ยะ,
และในที่สุดตาย ด้วยศร
พระราม.

ราม [ส.]— “งาม”. (๑)

นามอวดการปางที่ ๖ ของ
พระนารายณ์, ซึ่งเรียก
ว่าปรศุราม. (๒) นาม
อวดการปางที่ ๗ ของพระ

นารายณ์. ซึ่งเรียกว่า
รามจันทร์.

รามจันทร์ [ส.]— ปางที่ ๗

ของพระนารายณ์. เป็น
วีระกษัตริย์ดุริยวงศ์. โอ-
รตท้าวทศรถกับนางเกา-
ศัลยา.

รามายณะ [ส.]— “เรื่อง

กิจการ ของ พระ ราม”.

พระ วาต มี กิ มุ น์ เป็น ผู้

รจนา. หนังสือ นวนิยาย

ได้ แต่ง ขึ้น ราว ๆ ก่อน พระ

พุทธเจ้า ของ เรา ประสูติ

ไม่ ช้านัก. คือ ราว ๒๕๐๐ ปี

ล่วง มา แล้ว. แบ่ง เป็น ๗

กัณฑ์ดังต่อไปนี้:— (๑) พาดะกัณฑ์ (๒) อโยชยกัณฑ์ (๓) อรณยะกัณฑ์ (๔) กัษกัณฑ์ (๕) ดุณฑริกัณฑ์ (๖) ยุทธะกัณฑ์ (๗) อุตตรกัณฑ์.

รุกมิณ [ส. รุกมิณ]—ชิตา ท้าวภษณะกะ, ราชาแห่ง วิทรรภ, และเขมเทศ เอกของพระกฤษณะ. ว่า เป็นพระดักษมีอวตาร.

รุกมิน [ส. รุกมิน]—โอรส ท้าวภษณะกะ, ราชาแห่ง วิทรรภ, พี่ชายของนาง รุกมิณ.

รุทระ [ส. รุทระ]—“ผู้ร้อง ดั่ง; นกกัด”. ในชั้น เดิมในพระเวทว่าเป็นเจ้า แห่งพายุดะฟ้าคนอง. ต่อ มาใช้เป็นพระนามศิวะเป็น เจ้าเดี่ยวโดยมาก, เช่นใน รามายณะก็ใช้ “รุทระ” เป็นนามพระศิวะ. บาง อาจารย์ว่ารุทระมีถึง ๓๓ องค์, เป็นลูกพระกัศยป ประชาบดี กับ นาง สรุภี. อีกนัย ๑ ว่าเกิดจากพระ นาคคังคะของพระพรหมา.

รุมนวัต [ส. รุมนวัต]— ลูกคนใหญ่ ของพระชม- ทักนี้ และนางเรณุกา. ชักค้ำดังบิดา, ไม่ยอม

ฆ่าแม่, ถูกพ่อสาปให้
วิกลจริต, แต่ปรศุราม
ผู้เป็นน้อง แก้ไขให้กลับ
คืนดี.

เรณุกา [ต.]—นางกษัตริย์,
ธิดาทั่ว ประ เสด ณะ ชิด,
ราชาเกาศิกวงศ์แห่งนคร
กานะกะปุชชะ; และเป็

มเหสี ของ พระ ชมทักัน,
เป็นมารดาของปรศุราม.

โรहिณี [ต.]— (๑) มเหสี
ตัวโปรดของพระจันทร;
(๒) ธิดาทั่วอาหุกะ, ยา
ทพโคตร์; มเหสีจตุเทพ,
และมารดาพระพลราม,

ด

ดกษมณี [ต. ดกษมณ]—
โอรสทั่วทศรถกับนาง
ดุมิตรา, และพระอนุชา
คู่ทุกข์ของพระราม.

ดกษมี [ต. ดกษมิ]—โชค
ดี, เจริญ, มั่งมี, ดั่ง;
เป็นนาม ของ เทว ผู้เป็น
มเหสีพระวิษณุ.

ดงกา [ต.]— (๑) ชื่อเกาะ
และ นครหลวง ของทั่ว
ราพณ์ (๒) ชื่อนาง
ผู้เป็นเมืองแห่งนครนน.

โดมะบาท [ต. โดมบาท]—
ราชาแห่งองคราชภูรี,
พ่อตาพระฤษยะศัณ্ডค. (ดู
อธิบายที่ ๓๐).

วัชระ [ต.] — แก้ว; “ก้อน
ฟ้าผ่า”, อัญมณี [เรียก
ว่า “อศนี”. เป็นอาว
ชของพระอินทร์.

วัชรนาถ [ต.] — จักรซึ่ง
พระเพด็จให้พระกฤษณะ,

วัชรวิ, วัชริน, [ต. วัชริน] —
“ผู้ถือวัชระ”. พระอินทร์.

วราห [ต.] — หมูป่า. ฮวคาร
ปางที่ ๓ ของพระนารายณ์.

วรุณ [ต.] — ในพระเวท
พระวรุณเป็นเทวราชอัน
ครอบงำทั่วไป, เป็นฟ้า,
เป็นผู้สร้างและ ถนอมทวง

ฟ้าและดิน; เป็นเจ้าแห่ง
เทวดาและมนุษย์, เป็น
ผู้รอบรู้หาที่สุดมิได้, เป็น
ทนต์อย่างเอกอุ. ต่อย
มากตายเป็นหัวหน้าพวก
อหิตย (เทวดาดูกนาง
อหิติ), เป็นเจ้าแห่งน่าน
น้ำทางหลาย, มังกรเป็น
พาหนะ, มีปดาเป็นธง,
และเป็นโดกะบาทประจำ
ทิศตะวันตก.

วดีษรุ [ต.] — “มังคัง”.
เป็นตน ๓ ในฤษี ๘ คน,
และเป็นประชามดีมานะ-
ดาบุตรของพระพรหมา.

เป็นเจ้าของนางโคชื่อนั้น
 ที่หรือกามะเชนุ, ซึ่ง
 เรียกได้ว่า “โคธรรพัต
 น์”, เพราะเมื่อเจ้าของ
 อยากได้อะไรก็เรียกเอา
 จากโคนันได้. เป็นบุโรหิต
 ของกษัตริย์สุริยวงศ์ ซึ่ง
 ทรงราชย์ในนครอโยธยา.

วสุเทพ [ส. วสุเทว] —
 ยาทพโคตร, จันทรวงศ์;
 ถูกทำวคูระ, และเป็น
 บิดาพระกฤษณะและพระ
 พลราม. (ดูอธิบายที่ ๗๖)

วานะปรัดถ์ [ส.] —
 พรหมณ์อรัญวาสี. (ดู
 อธิบายที่ ๑๗)

วามะเทพ [ส. วามเทว]—
 ฤษัณูเป็น อาจารย์ประจำ
 ในราชสำนักแห่งท้าว
 ทศรถ.

วามน [ส.]— เตย, แคนดะ,
 เด็ก, จ้อย”. เป็นนาม
 แห่งอวดารปางที่ ๕ ของ
 พระนารายณ์.

วารุณี [ส.] — เทวัญเป็น
 เจ้าแห่งเหล่า. ได้เกิด
 ขึ้นมาจากเกษียรสมุทรเมื่อ
 เทวดากวนหม้อมฤต, ดึง
 แกลงไว้ในเรื่อง กูรมา
 อวดาร. เทวณเป็นมเหสี
 ของพระวรุณ, และมี
 นามอีกด้วยว่า “มทา”
 (ความเมา) และ “สุรา”.

วาทุมัก [ส.] — มุ^๕นี้และ
 ฤษ^๕, ผู้^๕ร^๕จ^๕นา^๕เร^๕อง^๕ร^๕า^๕มา^๕
 ย^๕ณ^๕. เ^๕ป^๕น^๕ดู^๕ก^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ว^๕ร^๕ุ^๕ณ^๕.
 ไ^๕น^๕ช^๕น^๕ค^๕น^๕ช^๕อ^๕บ^๕ค^๕บ^๕ก^๕บ^๕พ^๕ว^๕ก^๕
 ช^๕า^๕ว^๕ป^๕า^๕เ^๕ด^๕ะ^๕โ^๕จ^๕ร^๕. อ^๕ย^๕ม^๕า^๕
 ฅ^๕น^๕ก^๕า^๕ด^๕ค^๕ร^๕ง^๕ ๑ ไ^๕ด^๕ี^๕ป^๕ร^๕ะ^๕ทุ^๕ษ^๕
 ร^๕ั^๕ย^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ฤษ^๕ ๗ ค^๕น^๕, พ^๕ร^๕
 ฤษ^๕น^๕น^๕ ๆ จ^๕ึง^๕ว^๕า^๕ก^๕ถ^๕า^๕ว^๕ด^๕ัง^๕
 ด^๕อ^๕น^๕ใ^๕ห^๕ี^๕ร^๕ู้^๕ด^๕ั^๕ก^๕ม^๕ิ^๕ด^๕ แ^๕ด^๕ว^๕แ^๕ด^๕
 ด^๕อ^๕น^๕ใ^๕ห^๕ี^๕ท^๕อ^๕ง^๕ม^๕น^๕ท^๕ร^๕ ใ^๕ว^๕
 “ม^๕ะ^๕ร^๕า^๕, ม^๕ะ^๕ร^๕า^๕”, อ^๕ัน^๕
 เ^๕ป^๕น^๕ค^๕ำ^๕ผ^๕ว^๕น^๕ พ^๕ร^๕ะ^๕น^๕า^๕ม^๕ แ^๕ห^๕่^๕
 พ^๕ร^๕ะ^๕ร^๕า^๕ม^๕; พ^๕ร^๕ะ^๕ม^๕ุ^๕น^๕ี^๕ก^๕ั^๕น^๕ัง^๕
 บ^๕ั^๕น^๕ม^๕น^๕ท^๕ร^๕น^๕อ^๕ย^๕ห^๕ด^๕า^๕ย^๕พ^๕น^๕บ^๕,
 จ^๕น^๕เม^๕อ^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ฤษ^๕ ๗ ค^๕น^๕ก^๕ล^๕บ^๕
 ม^๕า^๕ย^๕ง^๕ท^๕น^๕น^๕ พ^๕บ^๕พ^๕ร^๕ะ^๕ม^๕ุ^๕น^๕
 ก^๕ด^๕ว^๕ย^๕เ^๕ป^๕น^๕จ^๕อ^๕ม^๕ป^๕ด^๕ว^๕ก^๕ [ส.]

ว^๕ด^๕ม^๕ัก^๕, จ^๕ึง^๕ใ^๕ด^๕ี^๕น^๕า^๕ม^๕ว^๕า^๕
 “ว^๕า^๕ด^๕ม^๕ัก^๕”.

วาดัพ [ส. วาดว]— “เจ้า
 แ^๕ห^๕่^๕ง^๕พ^๕ว^๕ก^๕ว^๕ด^๕ุ^๕เท^๕พ^๕”, ค^๕็^๕อ^๕
 พ^๕ร^๕ะ^๕อ^๕ิน^๕ท^๕ร^๕. พ^๕ว^๕ก^๕ว^๕ด^๕ุ^๕มี^๕ ๘
 อ^๕ง^๕ค^๕, ค^๕็^๕อ^๕: อา^๕ป^๕ะ (น้ำ),
ช^๕ิ^๕ร^๕ว^๕ (ดาว^๕เห^๕น^๕ือ^๕), โ^๕ด^๕ะ
 (ด^๕ว^๕ง^๕เด^๕็^๕อ^๕น^๕), ช^๕ะ^๕ร^๕ะ (ต^๕ิ^๕น^๕),
อ^๕น^๕ิ^๕ด (ด^๕ล^๕ม^๕), อ^๕น^๕ด (ไฟ),
ป^๕ร^๕ะ^๕ภ^๕า^๕ด (ร^๕ุง^๕), ป^๕ร^๕ะ^๕ต^๕ย^๕ษ,
 (แ^๕ด^๕ง^๕ด^๕ว^๕าง^๕).

วาดุกั [ม. และ ส.]—น^๕า^๕ค^๕
 ร^๕า^๕ช^๕, พ^๕ญ^๕า^๕แ^๕ห^๕่^๕ง^๕น^๕า^๕ค^๕ท^๕ัง^๕
 ห^๕ด^๕า^๕ย^๕ใ^๕น^๕า^๕ค^๕า^๕ด^๕, เท^๕ว^๕ด^๕า^๕
 ไ^๕ด^๕ี^๕ใ^๕ช^๕เ^๕ป^๕น^๕เช^๕ื่อ^๕ก^๕ใ^๕น^๕การ^๕ก^๕ว^๕น^๕
 เก^๕ษ^๕ั^๕ย^๕ร^๕ด^๕ม^๕ุ^๕ท^๕. ไ^๕ท^๕ย^๕เร^๕า

มักเขียนชื่อผิดไปว่า “วา
ตุกรี”.

วาสุเทพ [ส. วาสุเทว] —
“ตุกวาสุเทพ”. ใช้เรียก
พระกฤษณะเป็นพหู, แต่
เรียกพระพศรามก็ได้.

วิทรรก [ส. วิทรรก] — แคว้น
ใหญ่ในภารตะวรรษ
(อินเดีย), เดิมชื่อยกกว่า
“พิราร์” (Birrār) นคร
หลวงชื่อกุณฑลิน. เป็น
เมืองของท้าวภีมะ พ่อ
นางทมนันตีในเรื่องพระ
หนด, และของท้าวภีมะกะ
พ่อ นาง รุกมิณีในเรื่อง
กฤษณะาวตาร.

วิทเท [ส.] — แคว้นที่เป็น

อาณาจักรของท้าวชนก
มีมถดาเป็นนครหลวง. ใน
บัดยุบดินแดนเรียกดินแดน
นี้ว่า “ตริหุต” (Tirhut)
และ “อุตตรพิหาร”,

(North Bihar)

วินชยะ [ส. วินชย] — เทือก

เขาซึ่งตั้งอยู่กลางภารตะ
วรรษ (อินเดีย), เป็นเขา
บันแดนระหว่าง มัชยะเทศ
(Central India). กับ
ทักษิณเทศ (The Dak-
hin, or the Deccan).

วิราช [ส.] — ยักษ์คู่ร้ายที่
พระราม พบ และ ตั้งหาร
ในป่า. (ดูอธิบายที่ ๕๓)

วิรุปากษ์ [ต.] — “คำเดียว”
ที่ออกนามใน ตีลิตินั้นเป็น
นายทหารเมืองดงกา.

วิโรจน์ [ต. วิโรจน] —
ทานพ, ลูกประหลาด,
พอพลัด.

วิวิธวัต [ต. วิวิธวัต] —
“ผู้รุ่งเรือง”. พระสุร-
ยาทศย์.

วิศุฉกรรมา [ต. วิศุฉกรรมา,
วิศุฉกรรมนุ] — นายช่าง
ใหญ่ของพวกเทวดา.

วิศุฉวามิตร [ต.] — “เพื่อน
ของคนทั่วไป”. โดย
กำเนิดเป็นกษัตริย์, ไอรต

ท้าวควริ, เกาศึกโคศร์,
ราชาครองนคร กานยะ-
กฤษะ, แต่พอใจในทาง
พราหมณ์วิสัย จึงออก
ผนวชเป็นราชฤษี, แล้ว
และพยายามบำเพ็ญตะบะ
อย่างแรงกล้า, และต่อ
ฤทธิ กับ พระ วดีษฐมนุ
อย่างรุนแรงด้ามารก, จน
ในที่สุดได้เป็นพรหมฤษี,
และนับเข้าเป็น ๓ ในพวก
ฤษี ๗ คน.

วิศุระวัต [ต. วิศุระวัต] —
มนุและ ฤษีไฮรด พระป-
ดัดตะบะประชาบดี; เป็น
บิดา ท้าว กุเวร โดย นาง
อิทากิศาธาธิดาพระภรทัวาช-

มุนี, และ เบนบิคาท้าว
ราพณ์ ฯลฯ โดยนางโก-
กะธรีดา ท้าวธัมมาดี ราก-
ษส. (คอุธิบายที่ ๑๕)

วิษณุ [ด.] — พระเป็น
เจ้าผู้ถนอมโลก. โดย
มากเรียกว่าพระนารายณ์.
ในฤคเวท พระวิษณุมิได้
เป็นเทวดาชั้นสูง; เป็น
เพียงองค์แห่ง กาดังของ
ดวงศวัน, และกล่าวไว้
ได้ดำเนินไปได้จบสวรรค์
ทั้ง ๗ ชั้น ด้วย ส้ามย่าง.
ส้ามย่าง นี้เขาอธิบายว่า
เป็นเครื่องหมายแห่งแสง
สว่าง ๓ ประการ, คือ

ไฟ ๑, แสงฟ้าแถบ ๑,
ดวงศวัน ๑; หรืออีก
นัย ๑ ว่าเปรียบด้วยศวัน
๕ ชั้น, ศวันเที่ยง, และศวัน
ตก. เข้าใจว่านี่เป็นมูต
เดิมแห่งเรื่องพระนารายณ์
เดิน ๓ อย่างในความนาวการ
ในมหาภารตะและหนังสือ
ปุราณะ พระวิษณุจึง
ได้กลายเป็นพระเป็นเจ้า
องค์ ๑ ใน ๓, มีหน้าที่เป็น
ผู้ถนอมโลก, เป็นนารายณ์
อย่างที่เรารู้จักกันอยู่ใน
กาดบดิน. (ดูข้อความ
พิสดารในคำนำ)

วิษณุปุราณะ [ด.] — คัมภีร์
ปุราณะ แดงเรื่อง พระ

วิษณุเป็นเจ้า. ผู้รจนานี้
 ขอบพระราชร์. หนังสือ
 เริ่มด้วยการสร้างโลก
 ใหม่ในวราหคัลป์, แด่คง
 ธรรมเนียมสำหรับพราหมณ์
 โฆษณพ.

เวคะทรรค [ต. เวคะทคิน]

นายทหารวานรตน ๑.

เวท [ต.]— “ความรู้เกิด.”

คำสำหรับอันเป็นหลักแห่ง
 ใต้ยศาศศร์. มี ๔

คัมภีร์. กล่าวคือ:—

(๑) ฤคเวท (๒) ยชุร.

เอท (๓) สัมเวท

(๔) อถรรพเวท. (๕)

อธิบายที่ ๑๓).

เวเนไตย [ต. เวเนเคย] —

“ดูกวิณะตา”. คือพญา
 ครุฑ. ไทยเรามากเขียน
 ผิดเป็น “เวเนไตย”.

ไวกุนฐ [ต. ไวกุนฐ]—

ที่อยู่ของ พระนารายณ์.
 (บอกลักษณะพิศดารไว้
 แล้วในคำนำ).

ไวกุนฐนาถ เป็นนามของ

พระนารายณ์.

ไววัสวัต [. ไวัสวัต] —

“ดูกวิวัสวัต”. พระมณู
 องค์ที่ ๗. (ดูอธิบายที่ ๘)

ค

คักร [ถ. คักร; ม. คักร] —

— พระอินทร.

คังกร [ถ.] — นาม ๑ ของ

พระศิวะมหาเทพ.

คัจฉ์ [ถ.] — มเหสีของพระ

อินทร.

คัจฉุติ [ถ.] — “ผัวคัจฉ์”.

พระอินทร.

ศัตระณู [ถ. ศัตระณู] —

กษัตริย์ที่พัวพันกับเขาแก้ว

ดยะมันตะกะไปจากสัตว์รา

ชิต, และถูกพระกฤษณะ

ฆ่าตาย.

ศัคานันท์ [ถ.] — มุณี, ดูก

พระโคตม พรหมฤษั กับ

นางอหตยา; เป็นบุโรหิต

ของท้าวมก.

ศัครุฆนะ [ถ. ศัครุฆน] —

โอรสท้าวมกศรกับ

นางศุมิตรา.

ศัษะริ [ถ.] — “ปลาด

น้อย”, ไม่ปรากฏชัดว่า

เป็นปลาชนิดใด.

ศักรัก [ถ. ศักรัก] — นาย

ทหารวานร, ดูกพระ

ปรรชนี.

ศักรังค์ [ถ.] — ฤษัที่พระ

รามไปพบในดงทณัทก.

(ดูอธิบายที่ ๕๔)

ศักริ์ ด.]—นางซัทธิพระราม
ไปพบบริณฝั่งทะเลดำปัม-
ปา.

ค่านตา [ด. ค่านตา]—เรียก
ว่าธิดาท้าวโตมะบาท, รา
ชาแห่งองคราชฐร์, แต่
ที่แท้เป็นธิดาท้าวทศรถ,
ซึ่ง ท้าวโตมะบาท ขอไป
เลี้ยงไว้ตั้งแต่ยังเด็ก ๆ.
นางนี้ได้เป็นชายาของพระ
ฤษยะศฤงคัมนี้. (ดู
อธิบายที่ ๓๐)

คัมพะ [ด.] คัมพ —
โอรสพระกฤษณะ, ซึ่ง
พวกกษัตริย์าทพแต่งเป็น
หญิงไปด้อพระนารท, จน
ถูกด่าป, ดังแสดงไว้ใน
เรื่องกฤษณะดาวตาร.

ศิระ [ด.] — “ผู้ซึ่งตั้งทั้ง
ปวงรวมอยู่”, ความงาม,
ความล้นบายเป็นนามพระ
เป็นเจ้าผู้ตั้งหาร.

คีตุบาท [ด. คีตุบาท] —
ลูกท้าวทมะโฆษ, นคร
เจต; เป็นผู้แย่งนางรุก
มินกับพระกฤษณะ. (ดู
อธิบายที่ ๘๒)

ศุกริ์ [ด. ศุกร] — เทพ
ฤษั้และเทวดานพเคราะห์
องค์ ๓. ปุราณะว่าเป็น
โอรสพระภฤคุประชาบดี;
เป็นบุโรหิต ของ พัลและ
พวกแพทย

ศุรบปะนชา [ด. ศุรบปะนชา]
— ราษั้; ธิดาพระ

วิศิระวัตกับ นาง ไกะดี,
น้องทศกัณฐ์.

เคษะ [ส.] — “ปดาย”
คือพยานันตนาคราช.

ไศละ [ส. ไศล] — เขาหิน
ไทยเรามาก่อนเขวไปว่า
“ดะไลด”

ศุรทระเทพ [ส. ศุรท.ร-
เทว] — “เจ้าแห่งการ
เด้นผู้ตาย”. คือทำ
ดัตยพรตมธุในเรื่องมัต-
ยาวตาร.

ศรี [ส.] — “ความเจริญ”.

นามเทวผู้เป็น พระมเหสี
ของพระนารายณ์. เกิด
ขึ้นจากเกษียรสมุทร เมื่อ
เทวดากวนอมฤต, ดั่ง
ได้แดงไว้ในกูรมาวตาร.
ได้ตามเสด็จพระนารายณ์
ออกทรงลงมาหลายปาง.

ศุรวิตตะ [ส.] — ชนกลดา
ทรงพระนารายณ์. (ดู
อธิบายที่ ๒).

ศุรตะเกียรติ [ส. ศุรตะเกียรติ]
— ชิดาทำว กุสะ ชวธ,
มเหสีพระศุรทรมะ.

ล

ลังกาศยา [ส.] — นคร
ของท้าวกุสะชวธ, ดั่ง
อยุธยาฝั่งแม่น้ำอักษมะตี,

ในกูรูเกษตร์, เป็นทุ่ง
ใหญ่ อยู่ใกล้นครเดลหิ
(Delhi).

ดัตตะยะพรต [ด. ดัตตะยวรต]

— ผู้ดำรงดัตตะยธรรม”

เป็นนามพระมุนองค์ที่ ๗.

(ดูอธิบายที่ ๘)

ดัตตะยะภามา [ด.] — ธิดา

ดัตตราชิต, และเป็นชายา

ของพระกฤษณะ; นาง

นท ยุงให้พระ กฤษณะ

ดัก เขา ต้น ปาวิชาติจาก

ดัตตวรค.

ดัตตะยวดี [ด. ดัตตะยวดี] —

ธิดาท้าวคาคิ, ราชาแห่ง

นครกานยะกุปชะ, มเหสี

พระฤๅจิมุนี, และมารดา

พระชมทกน.

ดัตตราชิต [ด. ดัตตราชิต] —

กษัตริย์ยาทพ, ผู้ได้รับ

แก้ว ดัตตะย มันตะกะ จาก

พระอาทิตย์, มีชื่อเต็ม

เพราะ แก้วน และ ตาย

เพราะ แก้วน. เป็นบิดา

นางดัตตะยะภามา, ซึ่งยก

ให้แก่ พระ กฤษณะเมื่อ

โตแก้วคืน.

ดัตตะยะฤษี [ด. ดัตตะยฤษี] —

“ฤษีเจ็ดคน”. (ดูคำ

อธิบายที่ ๗)

ดัมปาตี [ด.] — พญานก,

ดุกพญาครุฑ, พิชฌายู,

ซึ่งทางให้หนุ่มมานไปดงกา.

ใน ราม เกียรติ เรียกว่า

“ดัมปาตี”.

ดรัย [ด.] — แม่น้ำที่ไหล

ผ่านไปข้างนครชโยธยา.

- ชาวอินเดียสมัยนั้นเรียกว่า
“ดาร์จู” [Sarju].
- ด้านที่ปนี [ต. ด้านที่ปนี] —
พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์
สอนยุทธศาสตร์แก่พระ
กฤษณะ.
- ดิทชรภ [ต. ดิทชรภ] —
ชนคลังของท้าวทศรถ.
- ดึงหิกา [ต.] — นางผู้เลื้อ
ล้อมรักษาด่านดงกา.
- ดีตา [ต. ดีตา] — “รอย
ไถ”. ธิดาบุญธรรมของ
ท้าวชนก, มเหสีพระราม.
- ตามความนิยมว่าเป็นพระ
ลักษมณ์อวตาร.
- ดุกัรพ, ดุกัระ [ต. ดุกัระ]
— “คองาม”. พญาวานร
- น้องพาด, และดัมพพัน
มิตรของพระราม.
- ดุด [ต.] — ชนที่ ๓ แห่ง
โดกบาดาด, ซึ่งพระ
นารายณ์ให้พัดไปครอง
อยู่. (ดูอธิบายที่ ๑๘)
- ดุดักษณะ [ต. ดุดักษณ]
- ฤษีตน ๓ ซึ่งอยู่ในดง
ทันตัก, และซึ่งพระ
รามได้ไปเยี่ยม. ในราม
เกียรติ์เรียกว่า “ดุดักัน”.
ดุดามัน [ต.] — อมาตย์
ของท้าวชนก.
- ดุดันคร [ต.] — ดาร์ถิ
และอมาตย์ของท้าวทศ
รถ. ในรามเกียรติ์เรียก
“ดุดันกัน”. ในราม

มาขณะ สุ่มันตร์เป็นคน
ดําคัญมาก (คูอธิบาย
ที่ ๒๗)

สุมิศรา [ส.] — มเหสีที่ ๒
ของท้าวทศรถ, และ
มารดาพระด็กษมัตถ์และ
ศัตรีษณะ.

สุยัญญะ [ส. สุยชญา] —
ฤษี, ลูกพระวศิษฐ; เป็น
พระครูประจำราชสำนัก
ของท้าวทศรถ และ
พระราม.

สุระภี [ส.] — คือที่ “กามะ
เชน”.

สุรา [ส.] — เทวี่แห่งเหต้า.
อีกนัย ๑ เรียกว่า “วา-
รุณ”.

สุราษฎร์ [ส. สุราษฎร์] —
“แคว้นอันงาม”. อยู่ใน
ภาคตะวันตกเฉียงใต้ของ
ภารตวรรษ. ในแผนที่
สมัยปัตยบันนั้นเรียกว่า “สุ-
รัฐ” (Surat)

สุโรตม [ส. สุโรตตม] —
“เปนใหญ่ยิ่งในพวกสุร”.
คือพระอินทร์.

สุวัระ [ส.] — แคว้น ๑ ใน
ภารตวรรษโบราณ, ไม่
ปรากฏชัดว่าอยู่แห่งใด,
แต่เข้าใจว่าอยู่ภาควัน
ตกแห่งแม่น้ำสินธุ.

สุเวด [ส.] — ภูเขาที่ตรง
หน้านครดงกา.

ดูเชณ [ต.] — นายทหาร
วานร, ลูกพระวรุณ.

โศณิต [ต.] — นครหลวง
ของพาดนาสูร.

ดยะมันตะกะ [ต.] — แก้ว
ดำคัมภีร์ซึ่งพระอาทิตย์ประ
ทานแด่สัตว์ราชิต, (ดู
อธิบายที่ ๘๓)

ดวยัมประกา [ต.] —
“สว่างเอง” นางชั้ที่หนู

มานไปพบในเมืองมายา.

ดวยัมภุ [ต. ดวยัมภุ] —
“กำเนิดเอง”. ใช้เรียก
พระนารายณ์ หรือ พระ
พรหมา.

ดวยัมภุ [ต. ดวยัมภุ]
— “เกิด แต่ ดวยัมภุ”.
นามพระมุนองค์ที่ ๓. (ดู
อธิบายที่ ๘).

ห

หินุมาน [ต.] — พญาวานร,
ลูกพระพาย. เป็นขุนพล

เอกของพระราม.

หัยครีพ [ต. หัยครีว] —
“ต่อมา” อสูรตนที่ลัก

พระเวทในเรื่องมัตตยา
วตาร.

หฺร [ต.] — “ผู้ผจญ”
พระศิวะมหาเทพ.

(หริ) [ต.] — ผู้ถนอม.”

พระนารายณ์.

หัตตินบุระ, หัตตินาปุระ

[ต. หัตตินาปุระ] — นคร

หอดวง ของ กษัตริ์ จันทร
วงศ์ โปรพโคตร. ในกาล
ปัตยุบัน นี้ ยังมี ร่อง รอย
แห่งนครนี้ ปรากฏอยู่ริม
ร่องเก่าแห่งแม่น้ำคงคา,
ทาง ทิศ ตะวัน ออก เหนียง
เหนือ และห่าง จาก นคร
เทตหิประมาณ ๕๗ ไมล์.

หิมาดัย [ต.] — เทือกเขา

ใหญ่อัน เป็น พรหมแดน
ด้าน เหนือ แห่ง ภาร ตะ
วรรษ, เป็นภูเขาทิว

อินเดียนับถือมาก, เพราะ
นิยมกันว่า เป็นที่อยู่แห่ง
เทวดาและประชาชนดีและ
ฤษั้สำคัญๆ เป็นอันมาก.

หิรัณยะกคิปุ [ต. หิรัณ-

ยกคิปุ] — “หิมทอง”.

พญาแพทยค์แห่งกับพระ
นารายณ์, และถูกพระ
นารายณ์ ตั้ง หาว ใน ปาง
นรดิ้งหาวตาร. เป็นพ่อ
ประหลาดท.

หิรัณยักษะ [ต. หิราณ-

ยักษะ] — “ตาทอง”.

พญาแพทยค์, พี่หิรัณยะ
กคิปุ; เป็นผู้หวงแผ่นดิน
ไว้ในกัณฑ์เต, และถูก
พระ นารายณ์ ตั้ง หาว ใน
ปางวราหาวตาร.

หิราณยะครรภ [ต. หิราณ
ยครภ] — “ผู้อยู่ในห้อง
ทอง”. คือพระพรหมา
ซึ่งกำเนิดขึ้นใน “ไซ
พรหม” (พรหมาณตะ),
หรือ “ห้องทอง” (หิราณ
ยะครรภ).

เหมะกุก [ต.] — “ภูเข
ทอง”. ที่อยู่ของพระ
กัศยปประชาบดี.

เหมา [ต.] — “นางทอง”,
นางฟ้า ที่มายาสูร ดอบดัก
พาไปไว้ใน เมืองมายา.
เมื่อพระอินทรตามไปฆ่า
มายาตายแล้ว, พระพรหมา
ได้ประทานเมืองมายาแก่
นางเหมา.

ไหย [ต. ไหย] — ชน
พวก ๑ ซึ่งอยู่ชาย ๆ แคว
ภารตะวรรษ, แต่ได้
บุกรุกเข้าไป ถึงใน ภาร
ตะวรรษและตั้งกระจาย
อยู่หลายแห่ง. แบ่งเป็น
๕ ก๊ก, ชื่อตาตะขงษ์ ๑,
วิดิไฮตร ๑, อวันตี ๑,
คุนทิกะระ ๑, สุชาตะ ๑.
เคยได้ชนะพระราชาแห่ง
อโยชยา, แต่ภายหลัง
ถูกท้าว ตะคะระบาราม;
เคยได้เค้นกาค์ครึ่ง ๑,
แต่ภายหลัง ก็ถูกบาราม
อีก. อรชการตะวัระ
เป็นราชาแห่งชนพวกนี้.

ขออภัย

เนื่องจากในเล่มแก้คำผิดต่อไปนี้ โดยเฉพาะภาคคำอธิบาย มีแก้
เลขหน้าตั้งแต่ (หน้า ๓) ถึง (หน้า ๒๐๑) นั้น ก็เพราะความเข้าใจผิดในขณะ
เรียง ด้วยต้นฉบับเดิมเป็นหนังสือในรูปเล่ม ๘ หน้ายก แต่ในการพิมพ์
ครั้งนี้เป็นการพิมพ์ในรูปเล่ม ๑๖ หน้ายก ขณะที่เรียงถือต้นฉบับเดิม
เมื่อปรุฟจึงแก้ไขไม่ทัน จึงรวมแก้ไขในใบแก้คำผิด สำนักพิมพ์ขอ
อภัยจากท่านผู้อ่านในโอกาสนี้ด้วย.

โปรดแก้คำผิด

หน้า	บันทึก	คำผิด	คำถูก
24	10	สากล	สกกล
40	14	ไม	ไม้
43	3	คำรพ	คำรบ
44	10	เสมอมา	เสมอณา
57	7	ลมส่วน	สมส่วน
80	11	น้อยเลข	หน้อยเลข
80	12	เพริตตา	เพลิตตา
102	7	แควน	แคว่น
113	6	ลึน	ลึ่น
122	1	ปร่าปรกพ	ปะรากพ
183	11	(7)	(27)
185	8	บุตร์	บุตร
197	11	อับสร	อัปสร
203	16	หาก	หา
213	4	ตกทะกา	ตาทะกา
221	14	ก่อนก	ก่อนัก
239	17	ขพ ๆ	ขพแล ๆ
242	15	พกตร์	พักตร์

หน้า	บันทึก	คำผิด	คำถูก
275	15	เขตชั้นห้า	เขตชั้นห้า
283	14	แต่	แต่
312	10	เพ็ด	เพ็ด
321	11	วัน	วัน
340	17	ขา	ขา
354	10	ชนะ	ชนะ
355	6	ถึง	ถึง
360	3	บัลฟี	บัลฟี
361	2	เห็น	เห็น
383	11	ภธร	ภธร
399	10	ริบ	ริบ
423	6	นิติธรรม	นิติธรรม
428	17	(80)	(79)
440	15	แมง	แมง
441	9	อริษณะ	อริษณะ
444	2	ผ่าน	ผ่าน
449	13	ใคร	ใคร
457	1	ปราศ	ปราศ
460	1	กับ	กับ
470	3	รัตนัตตะยา	รัตนัตตะยา
477	6	หน้า 2	หน้า 3
482	12	หน้า 4	หน้า 6
485	16		พระมนูองค์ที่ 1 คือ
486	10	ทรง	ทรง
483	14	บุธิบาย	อธิบาย
489	3	หน้า 26	หน้า 32
489	15	หน้า 26	หน้า 33
491	16	หน้า 42	หน้า 52
492	2	หน้า 45	หน้า 54

หน้า	บันทึก	คำผิด	คำถูก
496	6	หน้า 45	หน้า 54
499	14	หน้า 52	หน้า 64
502	10	หน้า 53	หน้า 66
509	2	หน้า 80	หน้า 99
514	1	หน้า 89	หน้า 110
515	3	หน้า 100	หน้า 124
516	5	หน้า 101	หน้า 125
"	12	หน้า 102	หน้า 127
517	7	หน้า 118	หน้า 148
"	15	หน้า 126	หน้า 157
518	5	หน้า 134	หน้า 168
"	16	หน้า 142	หน้า 178
520	9	หน้า 143	หน้า 179
521	11	หน้า 144	หน้า 181
522	14	หน้า 146	หน้า 183
524	1	หน้า 146	หน้า 183
"	10	หน้า 147	หน้า 184
525	6	อ้าง	อ้าง
526	3	หน้า 148	185
528	4	หน้า 159	200
"	8	หน้า 160	201
544	1	คู่ 1	คู่
"	14	นิรมาน	นิพพาน
550	8	ข้าง	ข้าม
561	8	ท่าหลาย	ท่าหลาย

พิมพ์ที่ ร.พ. ชามุขชัย เลขที่ ๔๐ ถนนเฟื่องนคร

นายเพ็ง แซ่ลื้อ ผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา ๒๔๘๖